

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

E. A. H. H. H.

SLÆGTEN STANG

BIDRAG TIL FREDRIKSHALDS HISTORIE

UDGIVET AF

HAAGEN KROG STEFFENS

AMANUENSIS VED RIGSARCHIVET

CHRISTIANIA

DET MALLINGSKE BOGTRYKKERI A/S

1905

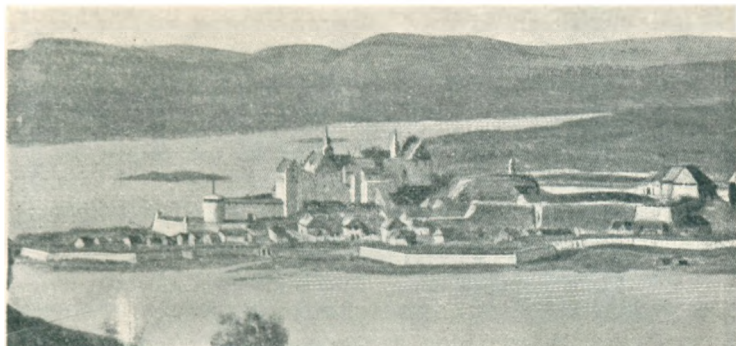
Denne Slægtshistorie er udgivet for Slægtens Medlemmer efter Foranstaltning af N. A. Stang, Fredrikshald.

Efter de Conings Maleri.

Fredrikshald fra Rødsbjerget 1699.

DEN ÆLDRE FREDRIKS- HALDSKE SLÆGT STANG

Efter de Conings Maleri.

Akershus Fæstning 1699.

Navnet Stang som Slægtsnavn er gammelt i Norden. Oprindeligt har det vel været et Tilnavn «arvet fra ældre Slægtsled saalangt tilbage, at man næsten aldrig mindes Navnets oprindelige Bærer, som f. Ex. Navne paa Gjenstande, der — ofte fra først af som Øgenavne — har været knyttet til Enkeltmand som Plov, Skaft, Kjæp, Gren, Hammer og Stang.¹

Allerede fra Oldtiden findes Navnet Stang brugt om den, der er særlig slank af Vækst.

I Norge forekommer Navnet Stang som Gaardsnavn flere Steder.

Professor O. Rygh oplyser², at Navnet i Oldtiden lød Støng (Genitiv Stangar, Flertal Stengr og Stangir). Det forekommer usammensat i flere Gaardsnavne Stang, Stange og Stanger, og som første Led findes det brugt som Navn paa Øer og Halvøer.

¹ Dansk Navneskik Kjøbenhavn 1899, S. 14, Note 1, og S. 104.

² Indledning til Norske Gaardnavne, S. 80.

1 — Slægten Stang.

Navnet Stang.

Der findes en Gaard af Navnet Stang i Slagen i Nærheden af Aasgaardstrand, en anden Gaard af Navnet Stang forekommer i Tune Sogn i Smaalenene; den nævnes allerede saa tidligt som i den røde Bog (ca. 1390), dens Navn var da Stong, senere omtales den i Diplomer fra 1412 og 1535 og videre nedover i Tiden.

Dens Navn har til forskellige Tider været skrevet Stong, Staungh, Stonghe, Staunge, Stanngh og Stang¹.

Det har været antaget², at Stamfaderen for den ældre Fredrikshaldske Slægt Stang skulde skrive sig fra denne Gaard, uden at man dog hidtil har kunnet fremføre noget Bevis for Rigtigheden heraf.

Tvertimod synes alt, hvad man hidtil ved om Fabian Stang, den ældre Fredrikshaldske Slægts Stamfader, at tyde paa, at han er af fremmed Herkomst.

Allerede Navnet Fabian peger paa udenlandsk Oprindelse, og da nærmest paa tysk eller hollandsk³.

¹ Norske Gaardnavne, I, Smaalenenes Amt, S. 291.

² Saaledes af Signaturen oad. (o: Overretssagfører O. A. Dietz paa Fredrikshald) i Aftenpostens No. 836 for 1900. Gaarden Stang i Tune Prestegjæld var i 1664 en «Halvgaard» af 2 Huders Skyld og eiedes dengang af Anders Mortensen, der i 1664 var 40 aar gammel og altsaa født ca. 1624. Nogen Sønner nævnes ikke i Folketællingen af 1664—1666.

³ I Holland findes der i alle Fald en Familie af dette Navn, se Dictionnaire Nobilaire. La Haye 1884, S. 243. Der forekommer enkelte Personer af Navnet Stang i Norden i det 16de og 17de Aarhundrede; en Jørgen Stang (Georgius Stang) studerede i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede ved det jesuitiske Braunsberg Seminar (se Rørdam: Kjøbenhavns Universitets Historie, III, S. 155, Kirkehistoriske Samlinger, 3 R. I, S. 635, og Professor Andreas Brandruds Kloster-Lasse, S. 190). Hans Stange opføres 17de Mai 1658 som Færnik blandt Knud Ulfeldts Officerer under Oberst Georg Steding; Johan Stang anføres i Specifikationen over det Mandskab, der forblev i Helsingborg ved Kapitulationen 23de Juni 1677; en Officer af Navnet Stang var Premierløjtnant i Batteriet Würtembergfels 1702—1707;

Sit Efternavn skrev Fabian Stang forskjellig. Snart Stang eller Stange, snart Stangen; i de sidste 30 Aar af sit Liv skrev han sig dog konsekvent Fabian Stang.

Hvad der imidlertid skarpest synes at tyde paa, at Fabian Stang var en Udlænding, er den Omstændighed, at den første Gang han forekommer er det som «erlige og konsterfærne Mester Fabian», en Titel, som han senere konsekvent beholder, baade i Christiania og paa Fredrikshald.

En anden Omstændighed, der ligeledes bestyrker Formodningen om Mester Fabians fremmede Herkomst, er den Stilling, han ved sin første Optræden i Norge havde, nemlig Bygmester eller Ingeniør ved Befæstningsarbejderne; at en norsk Bondesøn i de Tider skulde vælge sig denne Livsvei, er lidet sandsynligt og vilde i alle Fald være yderst merkeligt.

Hollænderne var dengang anseede for at være Verdens første Ingeniører, specielt paa Befæstningskunstens Omraade.

Fra Holland indkaldtes Ingeniører og Officerer i Mængde til Danmark og Norge, hvor de ved Midten af det 17de Aarhundrede ledede Opførelsen af næsten alle vore mere betydelige Fæstningsværker.

en Hieronymus Fredrik Stange, der var født i Lybeck, der først var Menig i Livgarden til Hest, deltog i Felttoget til Rhinen som Vagtmester, han blev Kornet i 1ste Jydske Rytterbrigade 17de November 1738, Karakt. Ritmester i 2det Jydske Rytterregiment 17de April 1754, Major af Kavaleriet 13de August 1759, Oberstløjtnant 29de Oktober 1772, Oberst 29de Januar 1774, Generalløjtnant 11te December 1789, Afgang 4de November 1791; Johan Henrich Stange, Søn af en Doktor og født i Flensborg 9de Februar 1772, fik 13de Marts 1795 Afsked som Færnik; Jens Stang blev Secondløjtnant à la Suite 13de August 1783, forsat til Kongens Regiment 11te December 1789, Major 22de December 1808. Han forblev i Norge efter Adskillelsen. Om ham nærmere nedenfor. (Velvillige Meddelelser af Oberstløjtnant, R. St. O. O. p. p. Hirsch i Kjøbenhavn.) En Jochum Stang nævnes som Trælsthandler i Oslo i Akershus Lehns Regnskaber 1560—1561.

Mester Fabian.

Isaac van Geelkerck¹, Cornelis Flindt, Henrick Ruse og Willem de Coucheron² var alle Hollændere, og i deres Fodspor og Følge kom en Mængde hollandske Mestre og Svende til Landet, hvor deres Arbeidsomhed, Flid og Dygtighed nød fortjent Paaskjønnelse.

Selv Kalk og Mursten blev hentet fra Holland, og fra Amsterdam og Hinlopen, Zardam og Opdam og andre hollandske Byer og Flækker gik Smakker og Skuder i jevnlig Fart paa Norge.

«Erlige og konsterfahne Mester Fabian Stang» fremtræder paa Skuepladsen i Norge første Gang 3die Februar 1659, da han af Statholderen, den bekjendte Niels Trolle, blev antagen som «kongl. Mayestæts Biugmester her ved Aggershuus Festning»³.

Samme Dag afslutter han følgende Kontrakt med Statholderen om sit Arbeide:

„Kiendis, Jeg Fabian Stang⁴, och hermed witterlig gjør, at eptersom hans Excellence Hr. Stadtholder, welbr. Hr. Niels Trolle til Trolholm ec. paa hans Kongl. Ma. wegne och naadh. behaug mig nu i daug hafuer antaget och bestilt, for bygmester her ved festningen Aggershuus epter derom mit bestallningsbreffs widere indhold, saa hafuer welbem.te hans Excell. paa hoistbem.te hans Kongl. Ma. Wegne, med mig derforuden om epterschr. ne Muur-Arbeider, saaledis Accorderet och fortinget som følger :

Altt ieg Fabian Stang Selff tillige med mine foldh och egen Kost, schall antage, opmuere och forferdige, dend graae

¹ Bestalling som Ingeniør i Norge 1ste Januar 1649.

² Bestalling som «Ingenieur Sydensfeldtz» 6te August 1675.

³ Danske Magazin, 5 R. III. S. 267.

⁴ Indkomne Sager 1659 i Statholderarchivet.

Muur her paa Fæstningen neder ved dend nu indføhrende Port vd till hofuedtangen, och saa frembdelis rundt omkring forbi Corps de Guarden, och alle andre Steder paa ofuer och nedre Fæstningen sampt hofuedtangen, byens wold och ellers huor som helst aff Øffrigheden andordnet och befallet blifuer, vdi Tykhelse, høide och lengde, som det paa en huer sted schall wehre och mig aff de dertil betroede faaresagt wordet. Huilchen forschrefne Muur med alt andet Arbeid, I huor det och wehre kand aff graae Steen eller anden sien Muur Arbeid aff Klinecher eller Mufferter, vdi huelfvinger och andet; Jeg selff, sampt wed mine fold her med belofuer och tilforpligter, oprichtigen och vforfalsked, at muure och forferdige, saasom det aff u-willige forstandige och erfahrne Muurmestere kand eragtes døgtig och forsuarligen I alle maader at wehre, och saafrembt da naagen falskhed kunde befindes, som iche formodes at schee schall, da ieg at lide och straffis derfor, som wed bør.

Kalken till samme Arbeidh fornødenhed, schall i særdelighed med sliid wel forsuarligen blifue slagenn, aff mine egne fold, Campesteenene schall ei paa Canten, saa som paa nogle Steder i dend gamble Muur bliffue sett, mens paa dend beste lange at leggis, som i muuren for styrcke kand wehre tienlig och bedst kand schiches. Huorimod welbemeldte Hans Excell. paa Hans Ma. veigne, mig hafuer belofuet, at wil lade gifue for huer allen firfantet aff grouff och sien Muur, som før er meldt, Serten Schilling dancke foruden dend aarlig Gage for bygmester med Tømmerverk och andet, mig serdelis beuilget er, och at betalles epter haanden, som arbeidet fort gaar, sampt och fornøden Snor, Fyld och Muursteen aff Kamp, Mufferter och Klincher til Steden at lade fremføhre, och desforuden belofuet mig dagligen, saa lenge der muures paa huer Sex Suenner een sneefs mand af di vdschreffne bønder Knegter, som her til Fæstningen blifuer ind Commanderit; medens huis

Mester Fabian.

ringe Arbeid, Jeg serdelis paa andre Steder kand Anvise, schall ieg vehre med di samme benøyet, och schall samme Bønder Knegter hos mig daugligen paa Arbeidet forblifue lige saa lenge, som di andre Soldater, huer som helst di paa Arbeid ehr, Imeedlertid schall di hielpe at fremb føhre til Stedenn fornøden Materialier, af huis dennem aff mig, eller mine fold befalles.

Desligeste schall ieg, sampt mine fold desforuden vehre forpligt at hafue flittig tilsiun, at intet aff Materialierne, aff Jern, Træfang, eller andet Redskab schall till u-nøtte blifue breket, och forød, mens huis ofs bliffuer leveret, dertil fuldkommen at suare. Och belofuer ieg nu vdi denne anstundende foraar eller waar, det første mig befalles, till samme arbeid at begiffue, huorsomhelst først Anvise, och saa med yderste Magt och fliid derpaa arbeide, saa lenge Hans Excell. for Gaat eragter, och imidlertiid ieg, eller mine foldh ofs icke derfra at begifue, førend det alt fuldfærdigt er saavidt mig saarelagt, och anvist vorder, saa langt Hans Excell. paa Kongl. Ma. wegne mit Arbeid behøffuer.

Allt denne Contract saaledes i alle Maader af mig och Arffvinger oprichtigen och v-forfalsched som før ermelt epterkommes schall, hafuer jeg til forsihring denne Contract med egen haand underschreffuet. Och belofuer ieg Hr. Niels Trolle, saavit ieg Fabian Stang paa Ko. Ma. Weigne hafuer belofuet och tilfagt, epter Contractens formelding, at schall blifue holdet och epterkommet, huoraff tuende Eens lige liudende till epterretning forfattet er som en huer er tilstillet.

Aggershuus dend
3 febr. No. 1659.

Niels Trolle
M. pria.

Fabian Stang.

Vi faar af denne Kontrakt et godt Indtryk af Fabian Stangs Stilling, der maa betragtes som en Mellemting af en Entreprenør og en Ingeniør.

Foruden sin bevilgede Gage som Bygmester ved Fæstningen skulde han erholde 16 Sk. Danske for hver Kvadratalen.

Statholderen skulde levere ham Sten, Kalk og andre Materialer og desuden assistere ham ved Arbeidet med Mandskab «aff de vdskeffne bønder knegter».

Det var saaledes en anseelig Arbeidsstok Mester Fabian havde under sig. Om hans Virksomhed som Bygmester ved Akershus Fæstning indeholder Akershus Fæstningsregnskaber for Aarene 1659—1662 adskillige Oplysninger:

„16 Novembris betalt Byg Mesteren Fabiann Stangh for atschilligh fleckerie Muurarbeyde hand tid epter anden Aaret igjennemb herinden for festningen giort och forrettet haffuer epter tuende hans Indgifne Regenschabers formeldingh 105 Rdlr. 1 Ort 12 Sfl.“

„Betalt Fabian Stange Byg och Muur Mester for hui nye Muur-Arbejde hand epter oprettede Contract med sine Suenne udj dette Aar her paa festningen hafver giort och forrettet epter herhos følgende Ordre, Ingenieurernes Testification och bemeldte Muurmesteres Beuis 712 $\frac{1}{4}$ Rdlr.“

„Betalt Fabian Stange Byg och Muurmester for ved festningen fortaget at schildre paa det Provianthuus, som blev forfløt fra Slohbryggen och her ind paa festningen epter nøyeste fortingning 50 Rdlr.“

Som Bilag til Regnskabet følger en Attest fra Willum de Coucheron «Kongl. Mayst. bestalter Ingenieur», at han har efterseet og opmaalt det Arbeide, som Mester Fabian med sine Svende har udført, og som er:

Mester Fabian.

„Fra det runde Chaarn och langs igiennem paa den søndre Side vd imod Søen Muren forhøiet, befindis i sin Størelse, Lengden, Bredet och Dybet in Quadrato 2995 Allen.

Desligiste dend gamble Port igjenn murit befindes 478 Allen.

Noch er opmurit faar ved Scharpenorit paa dend vestre Kant, it Støche Muur forhøiit, holder i lige Maade Lengden, Bredden och Dybden 800 Allen. Ehr til sammen fiire Tusinde thou Hundrede halffterdsfindstiuge og tre Allen.“

„10 December 1661 betalt fabian Stang Biug och Muur mester paa sig och sine folchis daughløhn for en Dehl Thage Gemacher och Gulffuer hand haffuer reparerit sampt opmurit it Secret ved det runde Chaarn och ellers adskilligt 127 Rdlr. 1 Ort.“

„Betaldt fabian Stang biug og Muur mester for adskilligt Reparation, hand paa festningen med sine Suene hafuer giordt 82 Rdlr.“

„2 November betaldt fabian Stang, biug og Muur mester for 5297 Allen theil och Graaemur, hand udi denne forledne Sommer med sine Suene haffuer opmuret hver Allen 16 St., efter Ingeniurens herhos følgende Opmaalingsseddel sampt Commendantens Ordre till betalling.“

„Samme Daug betalt bem.te fabian Stang biugmester paa sig och sine folch daugløn for alle thageschegsteener och andet meer hand med fornøden Reparation haffuer forbedrit efter indgiffne forteignelse.“

Ifølge Attest fra Coucheron havde han i Aaret 1661—1662 udført følgende Arbeider paa Fæstningen:

„Paa Scharpenorrit forhøit Itt Støche Graamuur omkring Huellffuingerne der sammesteds, befindis i sin Størelse, Lengden, Bredden och dybt 3230 Allen. Eigerwis sammesteds

opmurit enn aff Huelffuingerne, som Indfaldt och thuende andre offuer murit thou Steene tyck med Muursteen, befandtis 600 Allen. Ved Commendantens Residentz udj Muureen som Winduerne tilforn war bestaaende med Graaesten igien murrit holder i Lengden, bredden och dybet 1132 Allen. Desligiste wed bemeldte Muer giort thuende gewelffte Kieldere af Muursteene befindes 200 Allen. Noch inden paa Stalgaarden wed thet runde Taarn Een gammel Port igiennmuret med Graa och Muursteen befandtis 135 Allen Er Penge 882³/₄ Rdlr. 8 St."

Fra 1663 af ophører Mester Fabians Befatning med Akershus Fæstning.

Det er fra nu af Fredrikstens Befæstningsarbeider, han leder.

Allerede i Regnskaberne for Fredrikstens Fæstning 12te Marts 1661—30te September 1662 forekommer han, men det er dog først i 1663, at han har taget fast Ophold paa Fredrikshald.

Den 15de Februar 1663 havde han et Barn til Daaben i Akershus Slots Kirke, og denne Omstændighed kan jo muligens have forsinket hans Flytning¹.

Fredrikstens Fæstnings Regnskaber for Aarene 1663—1673 indeholder en Række Udgiftsposter og Udbetalingsordrer, der viser Fabian Stangs Befatning med Fæstningens Bebyggelse.

I 1664 heder det: „Dend 13de Augusti betalt Mester fabian for huis Steen hand med sine Suene har ladet bryde och fløffe in Anno 1663 122 Rdlr.“

¹ Det bemerkes udtrykkelig i Kirkebogen, at Daaben blev forrettet af «Magister Jochum»; dette var den tyske Slotsprest paa Akershus, Magister Jochum Lobes, og man kan kanske heri ogsaa se et Bevis for, at han var en Udlænding.

Mester Fabian.

„Noch er til Udgiift Mester Fabian Biugmesterens Affregning giort effter Oberingenieurens Mons. Coucherons opmaalling, dateret den 28 Augusti, beregnet i Quadrat 12425 Allen, for huer 7 Allen 1 Rdlr., beløber sig 1775 Rdlr., kann ey den hele Summa blive erlagt af dette Mars Midler, for medelst det som er anvendt til Steenbrydelsens fortsættelse och til Knechternes Underholdning etc. saa bekom Mester Fabian paa Regnskab 780 Rdlr.“

1665: „12 Novembris betaldt Mester Fabian for 15688 Allen Muuring udj Quadrat hand udi dette Aar forferdiget, for huer 7 Allen 1 Rdlr. = 2241 Rdlr.

„3 April er 4 af Mester Fabians Suene og 7 aff di gevorbne affbetaldt, som haffuer brudt Steen til Festningen, nemlig 489¹/₂ Ees, for Eeset 2 St. er i aldt 102 Rdlr. 3 Mark.“

„30 April betaldt Mester Fabian een Contract di blaae Steene at hugge 100 Rdlr.“

„30te Maij med Mester Fabian Affregning giordt, huis hannem paa forleden Aar resterer och bleff saa fordtet i samme fordring, for 6 Mand aff Arbeidz solchedt hand til Kalch baaren Imod sin Contract udj 20 vger brugt, Persohnen ugentlig 2 Ort, ehr 60 Rdlr. Efftersom hans fordring var 994³/₄ Rdlr. 20 St. Naar bemeldte 60 Rdlr. subtraheris er saa til hannemb erlagt 934 Rdlr. 3 M. 20 St.“

„1666 fra dend 4 Maij til dend 9 Augustij haffuer Biugmesteren Fabian Stange imod sine Beuiser paa adtsjillige Tiider bekommet paa sit Muurarbeyd Penge 800 Rdlr.“

„1670 3 Maij Mester Fabian paa Reigenskab faaet 100 Rdlr.“ „10 Maij bekom Mester Fabian paa sit Arbeidz forstreckning 200 Rdlr.“ „31 Maij bekom Mester Fabian forstreckning 200 Rdlr., och paa hugenn Steene 100 Rdlr.“

„12 Juli bekom M. Fabian paa sit Arbeid forstreckning 200 Rdlr.“

„30 Aug. M. Fabian effter sit Opmaahlings breff tilkommer for ald Arbeid dette Aar, som er 13485 Alleenn Quadrat med groff Muur, Huelffuinger saa och det gesachte Batterie beløber sig Penge for 7 Allen 1 Rdlr. = 1926 Rdlr., derpaa bekommit 700 Rdlr. och nu 1014 Rdlr. Resten som er 212 Rdlr. faar M. Fabian at bie effter til widere Midler indkommer.“

Som man ser, kunde man ogsaa dengang befinde sig i Budgetvanskeligheder.

Som Bilag til dette Regnskab følger Generalkvartermester Coucherons Attest og Kommandanten General Gorgas's Bemærkninger:

Kienders Jeg Understrefne, Hans Kongelig Ma. til Danmark och Norge etc. Velbestalter General Quartiermeister och Ofver Ingenieur her udj Norge, at hafve opmaalt dett Mur Arbejde som er forferdiget, paa Fæstningen Fredriksteen in Anno 1670: befindet udj alle Pojter, saavel udj Hvelvning som udj grof Muur, efter nøyeste Opmaaling oc Beregning vdi Quadrat Tretten Tusinde siere Hundrede, sierefindstiue oc fem Allen. Huer siuf Allen udj Arbeidsløn effter oprettet Contract Bereignet Een Rixdr. Beløber udj Penge Itt Tusinde nii Hundrede Tiue och Sex Rixdaller, Huilke Penge Siugmesteren paa sine Steder tilbørligen hafver at søge.

Dess til bedre Bekræftning hafver jeg mit Signet undertrogt och med eegen Haand underskrevet, dateret Friedrichshald dend 30 Augustii Anno 1670.

Wijllom Coucheron

L. S.

Mester Fabian.

Dennoch Mr. Fabian Stange von seiner vorrigen Jahres Maurarbeit auff diese des H. Gen. Quartier M. und Ober Ingeniuren Coucherons Aufsmasungs Attestation noch einen Rest von 212 Rdlr. prætendiret, mir aber was Er darauff empfangen so eigentlich nicht beuist, Alls wolle der Herr Obr. Huitfeldt beliebe, seine des Maurmeisters Rechnung nachzusehen undt Jhn als dan den gefundenen Rest aus dehren verhaandenen bahre Mitteln, damit Er seine Jhm Anverdungene Steinhauwerarbeit desto besser fortsetzen könne zu bezahlen, noch zu mich verlasse.

Gegebe Friedrichshalden d. 11 Mai 1671.

J. W. Gorgas.

Arbeidets Afslutning i 1670 gav Anledning til et lidet Kalas; i dette Aar blev nemlig Fæstningens «Sluttning» færdig, det vil sige den indre Fæstning, uden de foranliggende Værker og Batterier, omtrent saaledes som den endnu findes, altsaa Kongen, Dragen, Østre Courtien, Prinsen, Nordre Courtien, Dronningen, Vestre Courtien og Prins Georg eller «Det store Batteri».

Svendene mente, at de i den Anledning kunde fortjene en glad Aften, saa meget mere som det var Skik og Brug og det saaledes blot var deres «Ret» at erholde en «Genant».

De gjorde derfor «Ansøgning» hos Kommandanten Tønne Huitfeldt, og denne giver derefter Proviantforvalteren Ordre til at udbetale Svendene 4 Rdlr. i Drikkepenge i følgende Skrivelse:

„Efftersom Muursuenene gjør Ansøgning och siger at det er deris Rett at faa Noget till Dricke penge for dend første Steen saa och for dend Sidste wed Fæstningens Sluttning, som

nu allerede steed er, da haffuer Proviant Forvalteren Peter Lorendtz at leffuere dem fire Rdlr. och effter dend Maade lade sig Quittere.

Friderichsteen d. 23 Junij 1670.

Tønne Huitfeldt."

Peter Lorentz udbetalte Pengene, og en af Svendene, Hans Baugardt, kvitterer for Modtagelsen, og det er vist ikke at tvile paa, hvor de 4 Rdlr. vandrede hen; 4 Rdlr. var i den Tid mange Penge, der forslog til adskillige flydende Varer, saa de raske Mursvende har nok faaet sig en glad Aften for sin «Genant».

Arbeidet med Fredrikstens Befæstning fortsattes i 1671:

„Den 4 Maj bekom Mester Fabian 100 Rdlr. 16 Mai bekom M: Fabian, som hannem restet siden forleden Aar, det gesachte Batterie vedkommende 212 Rdlr. 11 Juli bekom M. Fabian Penge 50 Rdlr., 13 dito bekom M. Fabian 50 Rdlr., 26 September bekom M. Fabian for Flichwerch och for at steensætte Huelffuingen effter sit indgiffne Forteignelse 6 Rdlr., 4 December bekom Mester Fabian Resten paa sit Arbejde effter Opmaalingsbreffuet i dette Aars Groffmuhr = 3544 Allen, for hver 7 Allen Quadrat 1 Rdlr. = 506 Rdlr., derpaa Tid effter anden bekommet 400 Rdlr. och nu Resten 106 Rdlr.“

Ogsaa i 1672 havde Mester Fabian noget at bestille ved Fæstningen, i alle Fald opføres blandt Aarets Indtægt «Den 5 Februarius Annammet af Hr. General Major Gorgas som veed Mester Fabian bleff leffueret 150 Rdlr.»

Fra dette Tidspunkt af forsvinder hans Navn af Fæstningens Regnskaber, men endnu saa sent som i 1682 op-

Mester Fabian.

lyser han, «at hand endnu icke hafuer bekommet sin Afscheed fra huis hand tilforn udinden Hans Mayestæts Tieniste haffuer weret betroet», hvorfor han vel endnu har fortsat nogle Aar i sin Bestilling som «Kongl. Maysts. Biugmester».

Fra 1670 af var Fabian Stang fast bosat paa Fredrikshald, blandt hvis skatteydende Borgere vi finder ham i Byens Regnskaber.

I 1670 stod han til Rest 2 Rdlr. og 2 Ort for sit ilig-nede Bidrag til «Privilegiernes Omkostning» og 9de November 1671 var han af Kæmneren Cornelius Madsen stevnet til Bytinget for ikke at have svaret Skat. Han mødte ikke, og det oplystes senere i Retten, at der «tuende Sinde var schicked Bud, som kom igien och berettede, det hand ingen borgerlig Næring bruger, hvorføre hand formoder at nyede Friihed».

Dette hjalp dog ikke; Retten dømte ham til at betale den skyldige Skat. Borgerskab havde han imidlertid endnu ikke erhvervet sig, thi St. Thomae Aften 1682 mødte han efter Tilsigelse for Retten, hvor Borgermester og Raad «var begjærendes af ham at tage Borgerschab och aflægge sin Borgereed, siden at handle och wandle som en anden Borger».

Mester Fabian svarede hertil, som allerede ovenfor er omtalt, «at hand endnu icke haffuer bekommet sin Afscheed fra huis hand tilforn udinden Hans Mayestæts Tieniste haffuer weret betroet»¹.

Kort efter maa han dog imidlertid have efterkommet Borgermester og Raads Ønske, uagtet Raadstueprotokollerne intet indeholder derom, thi St. Thomae Aften det følgende

¹ Retsprotokol No. 1173, fol. 14.

Aar (1683) blev han af sine Medborgere udvalgt til Kirkevæрге, en Stilling, som han ihvertfald indehavde til 1687.

Byens økonomiske Tilstand i den anden Halvdel af det 17de Aarhundrede var ikke videre rar; de uafbrudte Krige havde lammet Byens Handelsvirksomhed, og herjende Ildebrande havde yderligere svækket Borgernes Velstand.

Fredrikshald, der 10de April 1665 havde faaet Navn og Kjøbstadsprivilegier, blev derfor ved Kongebrev af 29de Januar 1668 bevilget 10 Aars Skattefrihed for Byskat, Contribution og Saugskat.

Den maatte dog alligevel betale «Princesindestyr» efter Forordningen af 23de Oktober 1667, uagtet «den ringe Menigheds Tilstand af den schadelige Krieg och paafølgende w-løchelige Ildebrands Offuergang meget haardt er bleffuen hiemsøgt och ruinerit». Hele Skatten indbragte ikke mere end 99 Rdlr. 14 Sk., og af dette Beløb betalte Præsident *Meng*¹ 8 Rdlr., *Peder Olufsen Normand*¹ 6 Rdlr., de 3 Raadmænd *Oluf Nielsen*, *Søfren Jensen* og *Henrich Hansen* hver 4 Rdlr., *Thomas Bjørn* 2 Rdlr., *Thomas Ottesen* 1 Rdlr., *Peder Gaardsfoged* 2 Ort og *Jørgen Duus* 1 Ort 8 Sk.; Resten indkom i Skillinger.

Næste Aar maatte Byen trods ynkelige Klager ogsaa ud med «Princesindestyr», dennegang 100 Rdlr. og 4 Sk.

Det hjalp ikke, at Borgermester og Raad oplyste om, at «saalenge Kriegen paastod, kostede huer Tønde Kohrnvahre udj denne yderste lille Grentzebye Friedrichshald offuer $\frac{1}{2}$ Rdlr. meere end paa nogen anden Stæd i dette Land, formedelst gandsche faae Schibberumme saa ner under de svendsche Skjer och Grenttzer sig torde eventyre», og at «udj tuende Aar laa denne lille Bye gandsche udj Asche,

¹ Om disse se nærmere nedenfor.

Fredrikshald.

som nyeligen Anden Gang paa mindre end nj Aars Tiid uløcheligen var afbrendt, dertil var en stor Deel af de bedste Indbyggere bortdøde och endeel fra Byen udi Armod bortfløt».

Ved Fredrik III's Død og Christian V's Tronbestigelse søgte Byen Konfirmation paa det i 1669 meddelte «Beskjærmelsesbrev» og fik det ved følgende Kongebrev:

Wii Christian Dend fembte aff Guds Naade Konge till Danmark och Norge de Venders och Gothers Hertug udj Slesrig, Holsteen, Stormarn och Ditmarschen, Grefvue udj Oldenborg och Delmenhorst, Giøre alle vitterligt, at Wii af lige Meedliidighed, som voris elstelige fiære Hr. fader Salig och Høyloflig Jhukommelse allernaadigst hafft haaffuer i mod voris Kiøbsted Friederichshald i Dort Rige Norge for udstandende Schade och for Nærings Affbræch udi seniste besuerlige Krigs Tiider, huorefter den store Ildbrand der i Byen strag paafulgte, til ydermere Confirmation paa Høystbemeldte voris Hr. faders Breeff af dato den 29 Januarii Anno 1669 Allernaadigst haaffuer bevilget och forundt, saa och hermed bevilger och forunder, at forskreffne Friederichshalds Indbyggere maa udj de benaadede thi Nar fra den Tiid, som Benaadnings Breeffuit omformelder, nemblig fra Nytaarsdag Anno 1668, at beregne, for ald Byes Schatt och Contribution saavelsom Saug-schat vere frij och forschaanit, huorefter de Vedkommende sig allerunderdanigst haaffuer at rette, ey giørendis herudj hinder eller forfang vdi nogen maader. Giffuit paa voris kongelige Residentz udj Kiøbenhaffn den 19de October Anno 1671.

Under vort Zignet

Christian.

Med Aaret 1677 ophørte Byens Skattefrihed, og fra nu af blev Fredrikshald som Landets øvrige Byer sterkt plaget med Skatter, paalagte under de forskjelligste Navne og Former, og som faldt den udpinte By vanskeligt at udrede.

I 1677 blev der paalagt Byen en «Krigsstyr», hvorved Borgerne efter sin Formue blev inddelt i Klasser, der havde at yde et vist Beløb pr. Dag. I 5te Klasse, der havde at udrede 16 Sk. Dagen, blev kun *Mads Jyde* sat, i 6te Klasse, der slap med 12 Sk. Dagen, kom Proviantskriveren *Peter Lorentzen*¹ og den rige Sagbrugseier *Anders Tommesen Blix*¹, i 9de Klasse med 4 Sk. Kommandanten Oberst *Grove*, og i 10de Klasse, der ydede 2 Sk. Dagen, finder vi Mester *Fabian Stang* tilligemed Byskriveren *Engebret Erichsen*, Løitnant *Jacob Blomme* og Mester *Anthoni Bartskjær*.

I 1678 ansattes Krigsstyren til 882 Rdlr. 8 Sk.; heraf betalte den bekjendte *Peder Olufsen Normand*¹ alene 243 Rdlr. 1 Ort og 8 Sk. eller 2 Ort og 16 Sk. Dagen.

Samme Aar fik man en ny trykkende Skat at udrede, nemlig «Familie Landhielpen», hvorved Borgerne ogsaa inddeltes i Klasser.

I 1ste Klasse skulde svares 2 Rdlr. af hvert voksent Medlem af en Familie; i denne Klasse sattes *Peder Olufsen Normand*, der betalte for 4 Personer. Samme Antal at svare for havde ogsaa «Sal. Admiral *Mathias Bjørns* Efterleverske»¹.

I 2den Klasse slap man med 1 Rdlr. pro persona. Her opføres Raadmand *Oluf Nielsen*², Tolderen *Ernst Nielsen*, Proviantforvalteren *Christen Henrichsen*, Byskriveren *Engebret*

¹ Om disse se nærmere nedenfor.

² Oluf Nielsen Paasche.

2 — Slægten Stang.

Skatter.

*Erichsen, Knut Nielsen Meng*¹ og *Mester Fabian Stang*, der betalte for 3 Personer, formodentlig sig selv, sin Hustru og sin Datter.

I 1679 havde man de to samme Skatter at trækkes med, i 1680 først den «ordinaire Skat», 200 Rdlr., og dernæst «Princesindestyren», 100 Rdlr., i 1681 kom «Folkeskatten», hvorved man betalte Skat af alle de Personer, der var i ens Brød, i 1682 den samme Skat, i 1683 «Krigshielpen», der beløb sig til 779 Rdlr. 15 Sk., «Kopskatten», der indbragte 545 Rdlr. 24 Sk., «Baadsmandspenge» med 180 Rdlr. og «Folcheskatten» med 42 Rdlr. 16 Sk., tilsammen i et Aar Skatter til et Beløb af 1546 Rdlr. 55 Sk., en efter de Tidens Forhold uhyre Sum.

Til «Kop- og Quægskattens» Udligning maatte Skatteborgerne angive sin Husstands Størrelse, og vi erfarer herigjennem, at *Niels Stubs* Hus bestod af ham selv, hans «Kieriste, sin Svogers Datter, 6 Tienistefolk, 1 Ridehest, 1 Ko, 1 Vædder og 1 Svin». *Peter Lorentzen* angav «sig sielf, Kieriste, 6 Børn, 3 Tienistefolch, 1 Arbeidskarl, 1 liden Fole, 2 Kjør og 2 Svin». Raadmand *Willum Willumsen Klinckhammer* havde foruden sine egne 2 Børn «tvende Børn, som lige ved sine egne achtis». Borgermester *Henrichsen* holdt en «Præceptor» til sine 6 Børn, *Anders Tommesen Blix* angiver «sig sielf, sin Faster, 6 Tienistefolk, 1 Arbeidshest, 2 Kjør, 3 Faar og 2 Svin», og *Mester Fabian Stang* «sig sielf, sin Hustru, en Datter, 2 Børn og 2 Tienistefolk».

Af Krigshjælpen maatte *Niels Stub* alene betale 130 Rdlr. Af de øvrige Borgere betalte *Anders Tommesen Blix*, *Anders Henrichsen Weyle* og *Peter Lorentzen* hver 36 Rdlr., *Dorthe Meng* 30, Raadmand *Oluf Nielsen* 20, *Christen*

¹ Om ham se nærmere nedenfor.

Andersen,¹ Søfren Scavenius og Søfren Wærn² hver 12 og Proviantforvalteren Jens Juel og Fabian Stang hver 10 Rdlr.

Det følgende Aars Skatter, der ikke var stort mindre, udtømte ganske Borgerskabets Kræfter, og gennem Borgermester og Raad indsendte de derfor følgende Andragende til Kongen:

Edle og Velviise Hr. Borgermester och Raad
Del betroed, Goede Magistrat.

Saa som Kongl. Ma. allernaadigst paabudne Kop- og Qvægschats forordning tilholder indifferent en borger at gifue for sig self Trej Rigdaller, for sinn Hustrue trij Rdlr, for it barn En Rigdlr., og for huer tieniste tyend 2 ort, 16 St., da er det Gud og vor Goede Øfrighed wel beuist, woris tunge

¹ *Christen Andersen*, der døde paa Fredrikshald 1716, nævnes som Postmester eller Postforvalter paa Fredrikshald 1676 og endnu i 1704. Han eiede Gaarden Rød i Berg og drev et ikke ubetydeligt Sagbrug og Skibsrederi.

Efter Sønnens, den nedennævnte *Niels Christensen Stubbs* Opgivende blev Faderen «i sin høie Alderdom ved den Fredrikshalds By overgange ulykkelige Ildebrand 1703 saa ruineret, at han ikke siden den Tid havde Evne eller Vilkaar at erhverve sig Huus igjen i Byen, derfor maatte han flytte til en liden Gaard her ved Byen Rød kaldet og i Berg Sogn beliggende, og som han ved Andres Credit og Hjælp havde en Skibspart i Behold, hvoraf han undertiden, saalænge der var fredelige Tiider kunde erhverve en liden Nødspege, men som samme Skibspart af de Gøtheborgske Capere Ao. 1711 blev ham berøvet og frataget, har den Sal. Mand siden den Tid ikke havt det ringeste til Ophold ei heller sig for sin høie Alderdoms Skyld noget erhverve kunde og for det nødtørfige Livsophold maatte lide Mangel, saa fremt baade en og anden Ven baade til de ordinære Skatters Betaling af Gaarden saavelsom i andre Maader ikke havde gjort hannem sin Bistand indtil Gud kaldet ham her af Verden som skeede 3 Dage førend Byen senest ved Fiendens Overrumpling blev antændt og i Aske lagt».

² Om ham se mere nedenfor.

Klager.

Wilchor, og ere ey alle wed lige welstand Midler og Næring conditionerit, formedelst, Een part wed tuende v-løshelige Iddebrande, Een part wed Siøeschades Eidelse, og Een dell er blefven forarmet og kommen till atters wed ringe Næring, Ei heller har wi nogenn byes District at Negotiere paa inden Landh eller i fremede Riger, icke heller ringeste eller mindste Plaz og Romb, enten til nogen Sæd eller Cræaturs gang, som andre Kiøbstæder I Landet naadigst er medforstunet og priuiligeret; End og saa scheer ofs største indpafs ved Nordsidens bebyggere, som frj handler baade med Indlendsch og vdlendsche, ja opfiøber huis ringe Dictualia, East og brende-weed, som til Stedet kunde indføris at forbedre woris Næring og formue, og icke kommer ofs det ringeste til hielp, enten i Contributioner eller ind Quartering i nogen maade; ved Gvarnisonens Officerer og gevorbne Soldater sambt Draguner og Soldatter af andre Compagnier, item baadz mænd deris frj Kiøb og Sall betagis, ofs icke lidet woris Næring; Alligeuell effter aller underdanigste pligt vd-reeder wi Kongl. Contributioner, og wd-staar store Travalie, sambt Officerers, Rytter, draguner, og Soldatters Indquartering; Leffnits Middell og Ophold er till med nu om stunder heel dyr, og gandsche besuerlig at faa, der af wi og maa betalle paabudne Consumption;

Indflyer derfor till woris goede Velwiise Magistrat, som af Gud er forordnet till woris Taalls-mænd og forsuarere, med ydmygelig begier, att de saadan woris Welbeuist nødtrengende og Unliggende paa woris Veigne for den gunstige Høye Øfrighed wilde med deris vnderdanigste Supplic og forbøn andrage, att wi dette fattige stedz underteignede ringe Indbyggere vdj Naade maatte ansees, med saadan proportionerit paaleeg, som wi Muligst kannnd formaae og af Sted komme; Thj dend allerhøyeste Gud kreffues til widne huor gierne wi af yderste Efne og formufve anwender ald fliid effter Aller

wnderdanigste Pligt at fyllistgiøre Kongl. paabud mens idtjige Allernaadigst paabudne Kop- og Queegschates Kongl. Placat at efterleffue, falder ofs w-mueligt wden woris Total Ruin!

Ndmuygeligst og Tienstschyldigst afwarter en goed Recommendation og befordring, troeligen befallendis eders Delwiissheder denn allerhøyeste Gudz trygge beschiermelse, og

forbliffuer
 Sambtlige vnderteignede
 Eders Delwiissheders
 Tienstschyldigste
 Tienere

Friedrichshald d. 18 December
 No. 1684.

Unders Daudtsen	Christen Bøjsen	Joenn Simensen
Alborrig	Børge Larsen	Suend Brynildsen
Torbjørn Hansen	Jffuer Henrichsen	Eg. hd.
Suend Brynildsen	Jon Biørnsen	Matthias Christensen
Egen hand	Christen Fredrichsen	Biergraff
Jacob Hendrichsen	Gunder Olsfen	Egen Hand
Smidt	Egh. h.	Hans Trugelsen
Niels Olsfen	Lauridg Christensen	Torgier Trugelsen
Oloff Halffuorsfen	mppia.	
Wilhelm Wedemann ¹		
Rasmus Olsfen		

¹ Willum Wedemann tog Borgerskab paa Fredrikshald 4de April 1682 efter 4de Oktober 1681 at have erholdt kgl. Bevilling som privilegeret Bogtrykker sammesteds.

Klager.

Fredrikshalds Magistrat lod Klagen gaa videre til Statholderen, ledsaget af følgende Skrivelse:

Høye og Velbaarne Herre, Hr. Vice-Stattholder
Megtige Patron!

Det er Gud Aller mechtigste best bekiendt, Huorledis Fridrichshalds Lille yderste Grendge byes samptlige indbyggere, saa høyt som nogen andenn Landsens Undersaatter altid troeligen efftertrachter saauell udj alle paabuds afleeg og wdredfell som andre Maader at præstere underdanigste Pligt; om endschiøndt Imellem Kiøbenhafn og andre store Stæder imod denne Aller minste Grendse byes Magistrat og betienters tilstand Løn og indkomst All for store wnderfchud befindes, hafuer dog enhuer effter Titulen hid Indtill udj nogle paabud lige imod dennem Contribuerit, huilchet saaledes at continuere ingenlunde kand were muelig.

Imellem Borgerschabet udj denne Lille bye findes og ej i den Naadigst wdgangne Kop og Qweg schattes forordning ringeste giort forfschiell, Mens en huer saauel den ringe Middel hafver, som den det Nogenledes kand formaa opsettis for sig self At Gifue Trij Rdlr., Hustruen trij Rdlr., Jt Barn 1 Rdlr., og saa frembdelis etc. der dog deris vilchor, Midler og Næring formedelst tagenn Jld og Wandsz schade, Handels Aftagelse og andre Aarsager, er saa gandsche vlige det mange af det gemene Borgerschabs egen eyende helle formufue Jde til forstrecher schatters Afbetalling schulle kunde wdbringe, huorom forvden iddelig mundtlige Klager de ofs hos føyede schriftlige besuering endeligen haffuer ofvergifuen, huilchet saa sandferdig er og befindes, det iche kand trois nogen byes tilstand i Landet nu om Stunder er mere tung; Thi offuer og for wden Consumptionen, schatterne og ald ordinari paabud, er indquarteringen og

under Kongl. Mai. fæstning her ydderst paa Grendhen tilfal-
dende Extra tønge vel saa suær, til med opstigger Korn waarer
og Leffnets Middell her paa Grendtsen udj høy Priis og land
besuerlig erlangis.

Indslyer derfor med allerunderdanigste Bøn og Begiering
till eders Excell.s om Høy gunstig Befordring det sambtlige og
Een huer af forommeldte fattige Indbyggere udj Naade
maatte ansees med saadan proportionerit paaleeg, som de
mueligste land formaa og affteed komme paa det om schattens
eigentlig formodende Summa nogen leedes land hafuis wiss
Efterretning, herpaa Høy gunstig og mild Resolution under-
danigste Ufwarter.

Eders Excellencis
underdanigste og
ydmuyg
tienere

Fridrichshald
December No. 1684.

Christen Hendrichsen Olle Nielsen² Engebrecht Willumb
Heidemarch¹ Eig. hand Erichsen³ Klinckhammer⁴
Eghg.

¹ Se nedenfor.

² Oluf Nielsen Paasche.

³ Engebrecht Erichsen Prytz.

⁴ Willum Willumsen Klinckhammer, maaske Søn af den Kjøbmand i
Kjøbenhavn Willum Klinckhammer, der omtales 1639, 1643 og 1648
(Norske Rigregistranter VII, S. 581, VIII, S. 277, og IX, S. 148), kaldes
i Aarene 1675—1679 «Admiral Christian Bielchis fougit och fuldmechtige»,
blev 4de Juni 1680 udnævnt til Raadmand paa Fredrikshald.

Skatter.

Sagen blev af Statholderen paa sædvanlig Vis sendt til Rentekammeret, der under 24de Februar 1685 udtalte, at de nok troede Kongens kjendte Naade og Clemence vilde lede ham til «denne bye som er den yderste Grentze stad imod Suerrig, og af slettere Vilchor end Fridrichstad schal vdi samme Kop og Qveg schat wederfahres nogen Naade».

De gode Borgere af Fredrikshald havde ikke forgjæves anraabt den kongelige Naade, thi under 2den Mai 1685 behagede det Kongen at fatte følgende Beslutning:

Dii hafve af sær kongelig Naade allernaadigst bevilget at indmeldte voris Grenke festning Friederichshald maa ligesaa vel som Fridrichstad for dend paafordrendre Kop og Qveg skat være forshaanet. Skrefvet paa Dort Slot Kiøbenhafn dend 2 Maij Anno 1685.

Christian.

Den kongelige «Clemence» hjalp jo noget, men kort Tid efter var det lige ilde.

For Aaret 1685 blev Byen ilagt Kop- og Kvægskat med 524 Rdlr. 48 Sk. og Folkeskat med 41 Rdlr. og 32 Sk., tilsammen 565 Rdlr. 80 Sk. 1686 var ikke bedre, snarere værre. Kopskatten beløb sig til 462 Rdlr. 8 Sk., dertil kom en Baadsmansskat med 178 Rdlr. og en Saugskat paa 79 Rdlr., tilsammen 619 Rdlr. 8 Sk.

I 1688 udgjorde det samlede Skattebeløb 806 Rdlr. 44 Sk., i 1689 989 Rdlr. 34 Sk., i 1690 609 Rdlr., i 1691 1558 Rdlr. 80 Sk. og i 1692 494 Rdlr. 79 Sk.

Det var under disse fortvilede Forhold ikke saa underligt, at en Flerhed af Byens Borgere var kommet slemt i

Bagmessen med Skattens Betaling, og da Rentekammeret truede med at lade Restancerne inddrive med Lovens fulde Strenghed, vidste de arme Borgere ingen anden Raad end paany «at henflye under Kngl. Mayst.s Naade».

I nedenstaaende «Supplique» fremfører de sin Nød og Elendighed:

Stormechtigste Allernaadigste
Arffue Konge och Herre.

Som Eders Mayestæts Rentekammer ved gjorde Antaignelser udi Friederichshalds Regnschaber siden Anno 1668 til 1680 og der paa følgende Decission af 15 Juni 1687 endnu fordrer aff os ringe sammesteds Indwaanere for en deel Poster; saa indkommer wii allerunderdanigst for Eder Kongl. Mayst. som allene allernaadigst kan, wil och allernaadigst ofs for samme forschaane, naar som Eders Mayestæt med mildeste Øine voris louglike och høynødtvungne Paastand derimod allernaadigst haffuer behaged at anmerche; huilche beschaffenheder vi allerunderdanigst vnderstaar os herved saaledes at insinuere:

Først: da Anno 1676 Hans Høye Excellence med Hans Excellence Hr. Baron Juel ved deris Ankomst til dette Stæd øiensiuunligen fornam huorledes byen (paa mindre end half-fierde Mars Tid anden Gang) til Grunde ved en v-løkelig och meget hastig ildebrand var tilred, som och Krigsflammen tillige nyelig i disse Egne var antendt blef det fattige Borgerschab giort høvgunstigste Tilsagn saadan deris store Nøed for Eders Kongelige Mayestæt saaledis at skulle underdanigsten andrage, at allernaadigste Befrielse for samme Mars paabudne Familie Landhjælp schatt allerunderdanigst maatte være at formode: efter som dend største deel sig paa denne Landspynt i de tider ingen raad viste end och til Lefnitø Ophold: dertil med vddøde

Klagemaal.

Samme Aar de fornemste och nesten alle de allerbedste her af Menigheden, dend største Rest hafde forset sig andenstedg, huor de kunde indtil videre eller och blefve gandsche med alle adspredde. Siden samme Aar er och denne Udgifft ey vaaren paakræfd, och imidlertid ald dend dalevende Magistrat vid døden fra ofs bortrøcht, saauelsom mesten de, som da skulle tilsuare, och vdi Kriigstiiderne ey kunde igien opfomme, mogen alle i slet tilstand hendøde.

Til det andet paalægger os Det Kongelige Rentekammer at staffe Tilladelse for de ordinaire Bye-, Smør- och Baadsmandschatter for Anno 1678 og 1679, huilche da ey (och særdelis Smørschatten aldrig) var paabuden, først formedelst bemeldte hastige och mangen en opryckende Jildebrand, ved huilche Hændelser Eders Kongl. Mayestæt af medbaaren høye Misfunderhed och clemence andre sine elendige och aff Guds Haand saa hart andseede Underaatte i dybeste freedstiider, end siige naar de i fiendens øyne skulle igien bygge och sætte ny bo med all Kongl. Naade och forschaansel pleyer at hielpe och bifalde, dernest formedelst Kriigs Styrens allervilligste vdleggelse, saa och i Consideration af dend Tynge med Armeernis og Militiens continuerlige Durchmarsche och Pleiing sampt andre Krigen medfølgende incomoditeter, huilche allerunderdanigst gierne blef udstaaed; indflye derfor til Eders Kongelige Mayestæt om allernaadigste Resolution och frigiffuelse for disse forschreffne Poster; forhaabende derpaa allerunderdanigst, at naar paa voris byes rigtige regenschaber allernaadigst Quitantg och Klargiørelse, huorfor underdanigsten begieris Hans Høye Excellence som disse Bestaffenheder nogenledis vel ville naadigst erindre ofs mildeligen will recommendere.

Eders Kongelige Mayestæt med gandske Kongl. Urvehuus offuerandt worde wi af allertroeste Hierte dend alleryøyste trygge Beschiermelse, och med formue, Liff och blood

forbliffuer vdi w-afladelig Tachnemmeligbed mod faadanne
Høy Kongl. Naade

Allernaadigste Urfue here och Konge
Eders Kongl. Maysts
Allerunderdanigste och
Allertroestfyldigste
vndersaattere
oc Arvetienere.

Friedrichshald

d. 16 Jul. 1687.

Niels Stub	Dorthe Meng	Christen Hendrichsen
	Sal. Matts Bjørns	Heidemard
Peter Loreng	Willum Klinckhammer	
Engbrecht Erichsen ¹	egen Haand	
	Christopher Olluffen Paasche	
Anders Thommesen	Olluf Michelsen	
Blig		
Olluff Halsuorsen	Thomes Halsuorsen	Carel Pedersøn
eg. h.	min handt.	M. pria.
	Danquart Paasche	
Jens Christensen Høfs.	M. pria.	
	Christen Andersen	
	egh. hand	

Andragendet blev sendt til Udtalelse til Rentekammeret,
der under 17de Marts 1688 erklærede, at Byen vistnok
havde lidt meget af Ildebrand og Fiendehaand, hvorfor

¹ Engelbrecht Erichsen, der var gift med Mette Dorothea Petersdatter Lorentz, fik 28de September 1665 Bestalling af Statholder U. F. Glydenløve som By- og Raadhusskriver paa Fredrikshald, paa hvilken Stilling han 6te Mai 1667 erholdt kongelig Konfirmation, han blev senere (før 1684) Raadmand og døde før 1700. Personalh. Tidsskr., 2den R., I, S. 77.

Indre Forhold.

Sagen beror paa Eders Kongl. Mayst. egen allernaadigste willie og resolution».

Under 31te Marts 1688 behagede det da Kongen at resolve:

„Enddog Indbyggerne i Friederichshald hafde med rette giort sig dend forventede kongelig Naade v-værdige, maa disse uindkrævede Skatter, udj allernaadigste henseende til deris dobbelte erlidte Stade ved tvende ulykkelige Jldsvaader, til Byens bedre Opkomst alligevel vere allernaadigst efterladt.

Strevet paa vori Slot Kiøbenhavn dend 31 Martii No. 1688.

Christian.“

Naar de store og mægtige Kjøbmænd bar sig ilde, er det ikke at undres over, at de fattige Haandværkere og mindre Handlende klagede over de «trouble Tider».

Nedenstaaende Skatteangivelse fra Byens Guldsmed *Christian Bæhr* giver et godt Billede af, hvordan Haandværkerne havde det:

„Efter Hans Kongl. Maysts. aller Naadigste forordning angives:

Mig Self, Min Hustrue. Een Søn ofver 15 Aar, som gaar udi Stolen efterdj hand ey ved sig nogen anden Udweye. It gammelt vanfør Quinde Menniste, som ieg icke siunis at kunde forschuide udj denne dyre Tid. Jeg boer udj et leje Huus, huoraf aarlig gifves udj Leye Penge 8te Rixdr., deraf betalís efter forordningen Een tiendepart, huorudj er 2de Jldstæder. Rente Penger er icke hos mig, saa sant hielse mig Gud. Min ringe Næring bestaaer udj mine Hænders Arbejde, som er Guldsmedwerck, och udj disse besuerlige Tijder hafuer liden Effect mig och mine at conseruere, mens (disverre) nødjes

at crepere, I Henseende, at Jeg 2de Gange førend Jeg hid-
komb udj Friedrichstad af den u-lyckelige Ildbrand blev
ruineret

testatur
Christian Bähr
m. n.

Friedrichshald d. 21 December
No. 1699.

I disse trykkende Tider, der beredte de gode Fredriks-
haldsborgere saa mange sorgfulde og urolige Timer, virker
det formelig velgjørende at studere følgende lille «Budget-
idyl» fra Aaret 1680, der viser Aarets Indtægter og Ud-
gifter:

Indtægt.

Den fulde Indtægts Summa effter Accisebogens formelding
er Penge 235 Rdlr. 30¹/₂ Sfl.

Udgift.

Accise Mesteren haffuer nødt for deszen

Opvartning, samt til Kost 40 Rdlr.

Accisebogens Befostning 2 —

Til Byens adtschillige nødvendige Udgifter

Er wdlagt til den lange Byens Brois

Reparation, huortil opbaarne Broepenge

icke kunde forslaa, saa och til Byens

Slutteries forfærdigelse saauelsom huis de

fattige i Herrens Nauffn er meddelt, be-

reignit in allis til 67 Rdlr. 52¹/₂ Sfl.

Wdaff huis da i Behold findis som er 125

Rdlr. 74 Sfl. deraf den naadigste paa-

Slægten Meng.

budne Princesinde Styr $\frac{1}{6}$ Part til	
Hr. Landcommisarius er betalt . . .	25 Rdlr. 15 St.
Bliffuer saa igien til samptlig Magistratens	
Dehling	Penge 100 — 59 —
	<hr/>
	Er tilfammen 235 Rdlr. 30 $\frac{1}{2}$ St.

Magistraten, der bestod af Assistentsraad *Nicolai Stub*¹, Assessor *Peter Lorentzen*¹, Borgermester *Christen Henrichsen Heidemarck*¹ samt Raadmændene *Engelbrecht Erichsen*, *Wilum Klinckhammer* og *Christopher Olsen*¹, skulde ikke blive fede af den Gage; men hertil maa dog bemerkes, at de vistnok samtlige ved Siden af sin Embedsstilling drev private Forretninger.

Paa Fredrikshald som i alle andre Byer i Norge paa disse Tider var det enkelte Kredse eller Slægtskredse, der indehavde de vigtigste Sagbrug, Skove og Jordeiendomme, og som ved sin pekuniære og derved ogsaa ved sin sociale Stilling indtog en dominerende Plads i Byens Forretningsliv saavel som i det kommunale og sociale Liv.

I Tidsrummet 1650—1700 indehavdes denne ledende Position af Slægten *Meng*, hvis Stamfader paa Fredrikshald var Byens første Borgermester den rige og høit anseede Præsident *Niels Hansen Meng*.

Niels Hansen Meng var Søn af en rig Borger i Fredrikstad ved Navn *Hans Pedersen*. Han blev Herredsskriver i den nordre Del af Baahuslen og siden Foged sammesteds, hvorefter han blev Foged i Idde og Marker. Senere blev han kongelig Tolder i Svinesund, i 1659 blev han Proviantkommissær i Jørgen Løwenklous Sted og fungerede vistnok ogsaa en Tid som Lagmand i Smaalene, ligesom han i 1661 benyttedes som Grænsekommissær. Da Halden i 1665

¹ Se nedenfor.

fik Kjøbstadsrettigheder blev han af Gyldenløve udnævnt til Fredrikshalds Borgermester, hvilket Valg stadfæstedes af Kongen, der forhøiede hans Titel til Præsident, ligesom han ogsaa udnævnte ham til Medlem af Admiralitetsraadet.

Niels Meng var en meget rig Mand, der allerede før 1640 var bosat paa Halden, hvor han eiede Eskeviggen, stort Sagbrug og ikke mindre end 72 Gaarde i Omegnen af Fredrikshald.

Han og hans Hustru *Johanne Christensdatter* fik 1656 kngl. Bevilling paa at nyde Dyne Gaard i Baahus Len paa Livstid fri for Skat og andre Paalæg.

Niels Hansen Meng døde under Gyldenløvefeiden i August 1676 og hans store Formue tilfaldt hans 6 Børn, 2 Sønner og 4 Døtre¹.

Af Sønnerne arvede *Knud Nielsen Meng*, der en Tid havde været Handelsmand paa Fredrikshald, Dynen Gaard i Baahus, hvor han bosatte sig. *Hans Nielsen Meng* († 1682), gift med *Karen Thomasdatter Bang*, var Sogneprest i Fredrikstad.

Dorthe Nielsdatter Meng var gift med Admiral *Mathias Bjørn*.

Dennes Herkomst og Fødested er ukjendt. Han blev 3die Marts 1656 kngl. Tolder i Svinesund og Sponviggen, hvilken Stilling han i alle Fald indehavde til 1673. Sammen med sin nedennævnte Svoger Oberstløjtnant Peder Olufsen Normand udmerkede han sig ved Svenskernes Beleiring af Halden 1658—1660 og sendtes med 17 Skjærbaade for at hjælpe til med Marstrands Indtagelse og benævnes baade da og senere «Admiral over Skjærbaadene og Kongl. Maysts. Krigs-Adjutant». I 1675 og 1676 blev han som Admiral lige-

¹ Dansk biografisk Lexicon, XI, S. 259. Personalh. Tidsskr., 2 R., I, S. 74. Haldensia. I, S. 43 ff.

Peder Olufsen Normand.

ledes kommanderet ud paa Togt, og efter Hjemkomsten fra et af disse døde han paa Fredrikshald 21de September 1676. Han eiede stort Jordegods i Omegnen af Fredrikshald, hvoriblandt ogsaa Eskeviggen, som han havde arvet efter sin Svigerfader¹.

Af hans Børn ægtede en Datter *Ernst Nielsen Fogt*, der døde 1713; han efterfulgte sin Svigerfader i Embedet som Tolder i Sponviggen og Svinesund; han eiede Eskeviggen. En anden Datter, *Annicken Bjørn*, blev gift med Oberstløjtnant ved Smaalenske nationale Infanteriregiment *Friederich von Genschauen*, og en tredje Datter, *Edle Dorothea Bjørn*, ægtede Oberstløjtnant *Johan Adam de Rochleng*².

Niels Mengs anden Datter *Mette* var gift med den tapre Oberstløjtnant *Peder Olufsen Normand*³, der var Søn af Sognepresten til Id Hr. Oluf Nielsen. Han bosatte sig allerede tidlig som Handelsmand paa Halden, kaldes 1645 for Henrik Bjelkes Foged og var i 1658 Tønne Huitfeldts Fuldmægtig i dennes Egenskab af Lensmand i Idde og Marker Len. Sammen med sin Svoger Admiral Mathias Bjørn deltog han ivrig i Haldens Forsvar 1658, 1659 og 1660 og udviste herunder megen Dygtighed og Offervillighed. Som Belønning blev han udnævnt til Major ved Landfolket og derpaa til Oberstløjtnant, og skulde netop have deltaget i Indfaldet i Sverige i 1676, da han blev syg og døde i November s. A. Han efterlod sig stor Formue og meget Jordegods, hvoraf en Del blev skjænket Fredrikshalds Fattige.

Hans Enke *Mette Meng* ægtede 1681 *Niels Kjeldsen Stub*, hvem hun bragte en stor Formue.

¹ Hans Portræt eies af Bergens Billedgalleri. Katalog over den kulturhistoriske Udstilling 1901, Fredrikshald, S. 10.

² Personalhist. Tidsskrift, 4de R., I, S. 287.

³ Dansk biografisk Lexicon, XII, S. 322.

Niels, eller som han ogsaa kaldes, Nicolai Stub¹ var født i Christiania 2den Mai 1637 og var Søn af den bekjendte Prest og «Oberst» Kjeld Stub i hans Ægteskab med Karen Glostrup, Biskoppens Datter. Han blev Student i 1652 og studerede derefter i Udlandet, hvoriblandt flere Aar ved Leydens Universitet sammen med Griffenfeldt. 1680 blev han Vicepræsident i Christiania med Successionsret, hvoraf han dog aldrig kom til at benytte sig, da han efter sit Ægteskab i 1681 bosatte sig paa Fredrikshald, i hvis Omegn hans Hustrus store Eiendomme var beliggende. I 1681 blev han Assistentraad i Overhofretten. Hans Hustru døde i August 1696 og han selv 5te August 1721 i Arendal, hvor han i de sidste Aar af sit Liv havde været bosat.

I 1715 havde han gjort Testamente, hvorved det væsentligste af hans store Formue og betydelige Jordegods tilfaldt hans Søstersøn, den nedennævnte *Peder Colbjørnsen*.

Den tredie af Niels Mengs Døtre, *Anna*, var gift med Assessor i Overhofretten *Petter Lorentz* eller *Lorentzen*, der en Tid eiede Berby Herregaard, og den fjerde af dem, *Maren*, var først gift med Kjøbmand paa Fredrikshald *Ole Christensen*, med hvem hun havde en Datter, og dernæst (30te August 1671) med daværende Justitsskriver i Norge senere Justitsraad og Amtmand i Bergen *Hans Nielsen*, der efterlod sig flere Børn, der antog Navnet *Meng*².

Vi ser saaledes, at Niels Mengs store Formue og Jordegods gik over til hans Svigersønner, der i Slutten af det 17de Aarhundrede indtog den ledende Stilling paa Fredrikshald.

Flere af disse efterlod sig imidlertid ikke Sønner, saaledes Mathias Bjørn, Peder Normand og Niels Stub, og en

¹ Dansk biografisk Lexicon, XVI, S. 526.

² Personalh. Tidsskrift, 2. R., I, S. 76.

3 — Slægten Stang.

Generation længere ned i Tiden har Slægten Meng og dens Grene ophørt at være de ledende; der dukker nye Slægter og nye Mænd op; den dominerende Position, som Niels Meng indehavde i den sidste Halvdel af det 17de Aarhundrede, indtages i den første Halvdel af det 18de af Peder Colbjørnsen.

Af andre Slægter, der i Tidsrummet omkring 1700 indtog ledende Stillinger paa Fredrikshald, maa nævnes *Blix*, *Lembach* og *Paasche*.

Slægten *Blix* stammer formodentlig fra Jemtland; dens første kjendte Mand i Norge er *Oluf Gundersen Blix*, der var en stor Handelsmand i Oslo og siden i Christiania, hvor han døde 1643; han var gift med *Inger Hansdatter*, der døde 1646. Hans Søn var *Thomas Olufsen Blix*, født i Oslo 1613; han blev 1654 Raadmand i Fredrikstad, hvor han døde i Marts 1670. Han blev 5te November 1648 gift med *Birgitte Andersdatter*, Datter af Borgermesteren i Fredrikstad Anders Olufsen, og i dette Ægteskab havde han mindst 6 Børn, hvoriblandt Sønnen *Anders Thommesen Blix*, der omkring 1700 eiede meget Jordegods og værdifulde Sagbrug i Omegnen af Fredrikshald.

Slægten *Lembachs* Stamfader er *Oluf Michelsen Lembach*, der ligeledes eiede Jordegods og Sagbrug ved Fredrikshald, til hvis største Trælastudskibere han hørte; han efterlod sig 5 Sønner, hvoraf ialfald de 3 blev formuende Handels herrer i sin Fødeby, og 6 Døtre, der blev indgiftede i Slægterne *Blix*, *Walcker*, *Randers*, *Würffel* og *Pleyrn*¹.

Af Slægten *Paasche*, hvis første kjendte Medlem var Raadmand paa Fredrikshald *Oluf Nielsen Paasche*, nævner vi dennes Sønner *Hans Olufsen Paasche*, der var gift med

¹ Om disse se nærmere nedenfor.

en Datter af Borgermester Heidemarck, han blev Borgermester paa Fredrikshald 1703 og døde 1731, og *Christopher Olufsen Paasche*, der var født 1667 og døde 26de Januar 1737; han blev 5te Oktober 1697 Raadmand paa Fredrikshald.

Byens Embedsmænd spillede, forsaavidt de ikke ved sin Fødsel eller gjennem Giftermaal var knyttede til de gamle Slægter, en mere underordnet Rolle.

I 1691 bestod Embedsstanden paa Fredrikshald af følgende: Assistentsraad Niels Stub, Assessor Peter Lorentzen, Borgermester Christen Henrichsen Heidemarck, Raadmændene Engelbrecht Erichsen, Willum Willumsen Klinckhammer og Christopher Olufsen Paasche, Byfoged Anders Christoffersen Friis¹, Byskriver Erich Engelbrechtsen Prytz², Sognepresten Hr. Hans Jacobsen, Tolderen Ernst Nielsen Fogt, Proviantforvalter Jens Juel, Kontrolør Anders Andersen, Kapellanen Hr. Søren Arvidsen, Skolemesteren Henrich Augustinussen, Consumptionsforpagteren Peder Simonsen og Visitørerne Borckhardt Samuelsen Hofnagel og Jacob Christensen.

Embedsmændene hørte desuden ikke altid med til Guds bedste Børn; der lød jevnlig Klage over deres Drikfældighed og Forsømmelighed, og deres Uddannelse var vistnok ogsaa ofte saa som saa.

De havde hyppig begyndt sin Løbebane som Lakei hos en eller anden fornem Herre, der saa efter et passende Antal Aars tro Tjeneste fik dem anbragt i Embeder og Stillinger, som de havde faa eller ingen Forudsætninger for at udfylde paa en blot nogenlunde anstændig Maade.

¹ Nævnes som Byfoged allerede 1691,

² Formodentlig Søn af den ovennævnte Raadmand Engelbrecht Erichsen. Han blev Byskriver 19de Oktober 1687 (Pers. Tidsskr., 2den R., I, S. 77).

En vidtløftig Byfoged.

Et ganske særegent slet Eksempplar af denne Sort Embedsmænd maa Byfoged *Christen Jensen Aarhus* have været¹.

Efterat der havde været ført stadige Klagemaal over ham for Forsømmelighed, Drukkenskab o. s. v., fik han omsider følgende alvorlige Formaningsskrivelse fra Statholderen Ulrik Fredrik Gyldenløve:

„Efter som paaflagis huorledis i w-sømmeligen eder schal forholde imod Præsidenten hr. Niels Hansen Meng i det i ej allene, som eders Embede udfordrer, erwisser den tieniste oc Redebonhed, udi huis hand eder udi byens oc Rettens Wærf kand hafue at befalle, Mens end oc saa at i wed sær paafund schal forwolde Confusjon udi Rettens Administration, thi vil Jeg herved hafue eder alvorligen adwaret, at i eder herefter med større beschedenhed oc føyelighed imod Præsidenten colporterer och forholder, hannem den Respect oc Ærbødighed tildrager, som i hannem som Stedeg øfrighed oc Præsident hør oc bør oc ellers efter eders Embedis pligt tilbørligen forretter, huis hand eder paa Byens oc Rettens weigne med billighed vedkommer at befalle, oc det saaledis som i achter at tilsware oc bekiendt were, forekommendis herudinden videre Klagemaal, oc deraf eders egen paafølgende w-lempe.

Aggershuus d. 18 Aprilis 1674.

Guldenlew.“

Man skulde tro, at Christen Jensen efter dette havde taget Rev i Seilene, men det lader langtfra at have været Tilfældet.

Trods mundtlige og skriftlige Formaninger og Advarsler fortsatte han sit ryggesløse Liv til Spot og Spe for den hele By og et yderligt slet Eksempel for sine Undergivne.

¹ Gift i Christiania 6te Marts 1672 med Anne Auchesdatter.

Gyldenløve, der ikke taalte nogen Slaphed i Tjenesten, var stærkt sindet at give ham Løbepas, men hans egne Bysbørn var godmodige nok til at gaa i Forbøn for ham og deriblandt selve Præsidenten Niels Meng, hvem han forresten stadig behandlede paa en yderst uforskammet Maade.

Men tilslut gik det over alle Grændser; 3die August 1675 overfaldt han og insulterte Præsidenten i dennes eget Hus, og da var det slut med hans Langmodighed. Han indsendte straks Klage til Statholderen, og denne var ikke sen til at handle.

Under 7de August 1675 tilskrev han Amtmand Kaas følgende:

„Endog Byefogden udj Friederichshald ofte tilforn med hans w-schickelighed oc w-høslige Comportement imod hans Øfrighed der paa Stedet Præsidenten, oc andre got folck, hafuer gifuet meere end billig Uarsage, at han burde exemplariter veret til rette satt, saa hafuer Jeg dog formedelst Præsidentens egen Intercession oc hans sambt andre got folckis forsichring om bemte. byefogdis bedre oc efterdags schickelige forhold, ladet forblifue ved baade mundtlig oc schriftlig Erindringer, oc paamindelse sig dueligere oc ædrueligere udi hans Embede oc ærbødigen imod Præsidenten som hans øfrighed at schicke oc comportere, saa maae Jeg dog alligevel nu fornemme, hans w-manerlig forhold udi hans bestilling, med idelig druckenstab, huorwed byens tarb oc ærinde maa forsømmis oc særligen huor w=blue oc Insolent hand Præsidenten den 3 Aug: sidst forløben udi Præsidentens eget huus hafuer begegnet, som Hr. Ambtmand af Præsidenten self vel wittløftig vorder berettet, Da saasom hand af ofuen bemte. Uarsage, sig Self sin w=lempe hafuer forwoldet, Da ville Hr. Ambtmand w=mage sig didhænd, oc for.ne byefogit Christen Jensen paa

Trælasthandelen.

mine vegne, fra hans bestilling indtil videre suspendere oc hannem Arrest indtil Sagens uddraug forkyndige lade, och imidlertid paa mine vegne en anden fornuftig mand som Præsidenten self fandt gjøre forslaug om, oc erkiender for dychtig at vere, i hans Sted at beschiæde, som bestillingen ad interim fandt forvalte, oc byens værb oc ærinder forsuarligen forrette.
Aggershuus d. 7 Aug. 1675.

Guldenlew."

Under zode s. M. blev en anden først konstitueret og derpaa udnævnt til Byfoged i den afsattes Sted; merkelig nok hed han ogsaa *Christen Jensen*, men det lader ikke til, at der har været nogen anden Lighed mellem de to Byfogeder; ihvertfald indeholder ikke de offentlige Dokumenter noget, der kan tyde i den Retning. 2den Januar 1676 blev han med Forbehold af Kongens Ratifikation udnævnt til Embedet.

Trælasthandelen spillede selvfølgelig den høieste Rolle i Fredrikshalds Næringsliv, som i de fleste af Norges Byer, der laa ved de store Elves Udløb.

Da der svarede Told til Kronen af alle Udskibninger, var det derfor rimeligt, at denne havde sin specielle Opmerksomhed henvendt paa, at denne Indtægtskilde ikke forringedes ved en overdreven Hugst, der kunde bevirke Skovenes Ødelæggelse.

Ved et kongeligt Reskript af 6te September 1688 fastsattes derfor en Række Regler for Skovdriften, der skulde sigte til «Skovenes des bedre Conseruation».

Blandt andre Bestemmelser fandtes der i dette Reskript ogsaa den, at Trælasthandlerne skulde betale Bønderne rede Penge og ikke med «dyrt opskreven Proviant og andre ham unyttige Varer, hvorover han ofte hos dem er geraaden i

saa stor Gjæld, at han sin Odels-Gaard har maattet give i Betaling»; ingen maatte endvidere «understaae sig noget dygtigt Maste-Træe, som er 20 Palmer og derover, at hugge, men alle saadanne Træer, hvor de findes at blive bestaaende, om de derfra til Master beqvemmelig kan udføres, indtil Kongen dem kunde have fornøden».

Til nærmere Bestemmelse og Fastsættelse af dette Reglement udgik der samme Dag et Reskript til Amtmændene Søndenfjelds, der indeholdt en Fortegnelse over, hvilke Sage der tillodes at blive staaende, og hvormange Bord enhver Sag aarlig maatte skjære.

Nedenfor hidsættes en Fortegnelse over Eierne af de privilegerede Sagbrug i Fredrikshaldsvasdraget omkring Slutten af Aarhundredet:

Saugene ved Tistedalen
1686.

Østre Brosaug, Anders Davidssen og Erich Petersen	9 000	Bord.
Nedre Brosaug, Borgermester Christen Henrichsen ¹	13 000	—
Nye Saug, Dorothea Sal. Mathias Bjørns	8 000	—
Nye Saug, Oluf Nielsen ²	8 000	—
Nordby Saug, Ufsesfor Peter Lorenz	8 000	—
Rishaugen Saug, Oluf Nielsen ²	11 000	—
Uas Saug, Engelbrecht Erichsen	9 000	—
Quernehuus Saug, Ufsesfor Peter Lorenz	10 000	—
Rosenfiold Saug ³ , Danquart Paasche	9 000	—

¹ Christen Henrichsen Heidemarck.

² Oluf Nielsen Paasche.

³ Formentlig opkaldt efter den svenske Oberstløjtnant ved Vestgöta Infanteriregiment *Gabriel Rosenskiöld* til Strøm, der endnu levede 1675 og var gift med Dorothea Bjelke Jensdatter, f. 1612, † 1674, Enke efter Daniel Bildt til Abildgaard, f. 1602, † 1651. Selv eiede hun Herregaardene Strøm og Veden.

Sagbrugene.

Junker Saug ¹ , Jens Christensen og Arild Pedersen	8 000	Bord.
Brockenhuus ² Saug, Assistentraad Stub . . .	4 000	—
Bielche Saug ² , Assistentraad Stub	4 000	—
Søndre Side.		
Broe Saug, Thomas Hålfvorsen	9 000	—
Broe Saug, Søren Olsen	7 000	—
Stumberig Saug, Anders Thommesen ³	9 500	—
Stumberrig Saug, Anders Thommesen ³	9 500	—
Kiempe eller Due Saug, Vice Laugmand Hans Nielsen	12 000	—
Noch en Kiempe eller Due Saug, Vice Laug- mand Hans Nielsen	12 000	—
fortune Saug, Assessor Peter Lorenz	6 000	—
Gjernæs Saug, Oluf Michelsen ⁴	13 000	—
Doffue Hals Saug, Dorothea Sal. Mathias Bjørns	10 000	—
Noch en Doffue Hals Saug ⁵ , Dorothea Sal. Ma- thias Bjørns	10 000	—
Pine Saug, Anders Thommesen ⁶	12 000	—
Kiøbmands Saug, Anders Thommesen ⁶	12 000	—
Noch en Kiøbmands saug, Anders Thommesen ⁶	12 000	—

¹ Formodentlig opkaldt efter et mandligt Medlem af Slægterne *Bjelke* eller *Nettelhorst*, der i sin Tid eiede meget Jordegods i Omegnen af Fredrikshald.

² Formentlig opkaldt efter Norges bekendte Kansler *Jens Aagesen Bjelke* og hans Hustru *Sophie Brockenhuus*, der eiede Veden og meget andet Jordegods i Smaalenene.

³ Anders Thommesen Blix.

⁴ Oluf Michelsen Lembach.

⁵ «Vovehals» forekommer hyppig som Navn paa Sage, især den, der er beliggende yderst ved Fossen.

⁶ Anders Thommesen Blix.

Malet af Jac. de Coning 1699. Originalen i Folkemuseet,

Fredrikshald fra Sydøstsiden.

Trælasthandelen 1686—1692.

Slaaningsfofs, Assistentraad Stub	6 000	Bord.
Noch en Slaaningsfofs, Assistentraad Stub	6 000	—
Slaaningsfofs, Christen Andersen	13 000	—
Slaaningsfofs, Christen Andersen	13 000	—
Paasnæs Saug paa Nordre Side, Willum Klinck- hammer	1 000	—
Paasnæs Saug paa Søndre Side, Willum Klinck- hammer	2 000	—
Paasnæs Saug paa Søndre Side, Erich Petersen	2 000	—
<hr/>		
Summarum		278 000 Bord.

Det lader ikke til, at de gode Borgere af Fredrikshald har taget sig det kongelige Paabud synderlig sterkt ad notam.

Da Byens Toldregnskaber nogle Aar efter Reskriptets Udfærdigelse omsider havnede i Rentekammerets Revisionskontor, blev man der straks opmærksom paa det øiensynlige Misforhold, som bestod mellem det Kvantum, der efter Reskriptets Ordlyd var tilladt at skjære, og det Antal Bord, der var udført fra Fredrikshalds Toldsted.

Ifølge Toldbøgerne var der udskibet til Danmark og fremmede Riger:

1686	16	Tylfter	Planker	789 636	«gode Dehler».
1687	—	—	—	800 822	—»—
1688	4	—	—	436 628	—»—
1689	—	—	—	257 264	—»—
1690	5	—	—	320 134	—»—
1691	—	—	—	375 116	—»—
1692	16	—	—	265 443	—«—

Heri var ikke indbefattet «Wragdehler og Huggen Bord», der for Tidsrummet 1686—1692 beløb sig til 343 092 Bord.

Dette stemte ikke ganske med de Angivelser, som de

Trælasthandelen 1686—1692.

forskjellige Sagbrugs Eiere havde afgivet, idet de nemlig havde leveret følgende Opgaver:

1686	278 000	Dehler.
1687	247 000	—
1688	231 000	—
1689	131 000	—
1690	168 000	—
1691	170 000	—
1692	151 000	—

Tilsammen 1 376 000 Dehler.

Dette udgjorde en Forskjel i det virkelige Forhold, der beløb sig til ikke mindre end 1 870 027 Dehler, saaledes fordelt:

1686	511 636	Dehler.
1687	553 822	—
1688	205 628	—
1689	126 264	—
1690	152 134	—
1691	205 116	—
1692	114 443	—

Dette var jo det rene Snyderi af den kongelige Kasse, og Renteskriveren, Hans Jørgensen, kunde da heller ikke «efter Embedes og Æres Plicht» lade være at gjøre Antegnelser, der saa blev sendt videre til de forskjellige Autoriteter til Udtalelse.

Fredrikshaldsborgerne var dog ikke sene til at finde et Smuthul, hvori de kunde skjule baade sig selv og de næsten 2 Millioner «Dehler», de havde skaaret formeget.

Vistnok har vi skaaret saa og saa mange Dehler, sagde de, men det er ikke af norsk Tømmer, men af Tømmer, vi har kjøbt i Sverige, og da det kongelige Reskript udtrykke-

lig siger, at det er udgivet til «Skovenes Conseruation», saa maatte de jo være i sin gode Ret.

De afsendte derfor følgende Skrivelse til Amtmanden Ambrosius Carisius:

„Høiædle og Velbyrdige Hr. Commerce Raad og
Amptmand, Gunstige Befordrer.

Saa som Tolderen her i Byen Sr. Ernst Nielsen paastaar og formener, at wij ei paa voris Sauger udj Tistedahlen maa schiere videre dehler, end sidste Saug Reglement tillader, da som det er Svensch Tømmer vi paa voris Sauger lade schiere, saa lefver ui undertegnede Saugbrugende i dend allerunderdanigste u-forgribelige Mening, at det Quantum wij aller-naadigst aarlig er tilladt at lade schiære icke at være ment svensch mens norrch Tømmer, og hvis wij derofver af svensch Tømmer kand lade schiære os u-formeenet; thi hans Kongelige Mayestæt intet derved afgaar, mens mere fordeel derved hafver med Told og anden Nøttighed, som deraf betalis, og Schougerne her udj Landet ej hellere derved formindschis.

Allsaa er voris underdanigste forspørgelse og begiering til Hr. Commerce-Raad og Amptmand, om det ofs icke kand være tilladeligt af Svendisch Tømmer at lade schiære og udføre saa meget aarligt som wij kand formaa;

Erwarter udj Ndmtyghed herpaa hans Welbaarenheds gunstige og bestørckelig Assistence med stedse forblifvende

Høytædle og Velbyrdige

Hr. Commerce-Raad og Amptmands

Ndmtyggeste Tienere

N. Stub.

Carl Pedersen.

Ole Michelsen.

Torbjørn Hansen¹.

Friedrichshald

5 Julii 93.

¹ Carl Pedersen Lem, Oluf Michelsen Lembach, Torbjørn Hansen Dampe.

Trælasthandelen.

Herpaa svarede Amtmanden følgende:

„Jeg er af dend allerunderdanigste Mening, at de forneme Supplicanters Andragende bestaar udj ald Raison og Billighed, og at dend allernaadigste Designation paa Saugernes Quantum udi Schiersel icke sigtes paa de bord, som certificeris kand af svendsch Tømmer at vere schaaren hvilket Tømmer vedkommende i denne Tids Tilstand foruden dend store schade, som de tilforn derved hafver med store Hazard, forschud og befoftning maa andschaffe, hvorved Hans Mayestæts interesse udj Tolden mercheligen forbedris, huorfore som ieg formoder Kongl. Mayst. forordnede Tolder hidindtill derom intet schal haft nogen Andtegnelse, hand hereffter som før det saaledis till Kongl. Mayst. interesse tager udi fornufftig Consideration og lader passere.

Friedrichshald d. 25 Julij 1693.

Ambrosius Carisius.

Magistraten paa Fredrikshald, der dengang bestod af Christen Heidemarck, Willum Klinckhammer og Christopher Olufsen Paasche, blev ogsaa afkrævet Erklæring i Sagens Anledning, men tiltrods for, at de efter deres eget Sigende havde «anvendt yderste Fliid om at efterforsche dend Vandschelighed og mærchelig unterschied om Dehlernis Schiørsell, da kand wij aldels icke udfinde, hvad beschaffenhed dette hafver».

Dette var alligevel ikke saa merkeligt endda, naar man tager i Betragtning, at hele Magistraten tilhørte Byens Kreds af største Udskibere.

Alt dette hjalp dog de gode Borgere saare lidet. Tolderen og Renteskriveren blev ved sit og satte dem Sværdet for Struben, her gjaldt det Betaling, og naar Talen var om den kongelige Kasse, var der ingen Pardon at faa.

Den eneste, der kunde hjælpe, var Kongen selv.

Borgerne greb da tilslut til det Middel, de pleiede, og som i hvert Fald af og til havde vist sig at have god Virkning, nemlig at indsende følgende Supplik til Kongen:

Stormechtigste, Allernaadigste
Urfvøe Herre og Konge.

Eders Kongelige Mayestæts fattige Undersotter og Friedrichshalds Indbyggere, Høynødvendig foraarlagis for Eders Kongl. Mayestæt allerunderdanigst at andrage, Hvorledis di Høy Kongelige Rente-Cammer Herrer ved endelig Decision udj Colderen Ernst Nielsens Regenschaber lader optegne og andføre i same Regenschaber 202 682 vragedehler og Huggenbord, som ved dette Stæds Saugbrugende schulde være mere schaaren, end det Reglementet paa Saugernis schiørsel allernaadigst tillader och icke schulde kunde passere med mindre Eders Kongelige Mayestæt allernaadigen det vil efterlade.

Saa understaar wi ofs i allerdybeste Underdanighed herom at give denne liden forklaring, at vragedehlerne her ved Stædet falder i mengde, scheer af dend Uarsage, at Bruget og Saugene ligger Byen noget nær, og intet Rum langs dend meget snefre Dahl dennem at faa schilte og optalte, saa vraget u-fraschilt med di gode Dehler tillige ved wandet maa flaadis og uddrifvis, huor de siden wed schiberommene fratagis, deraf mestedehl blifver forbrugt hos ofs sielf til Husebygning, Tag, Tæchen, Klæden, Planchewerch og meget andet, Resten af gemene Næringsfolch for ringe penge opkøibes som siden wed Schuder og anden smaa fartøy fører dennem paa Danmark, huormed di hafver en liden handel, næring og Ophold.

Huad Huggenbord andgaar, da huggis di med stort Ureyde af Honer eller Bagoner :/: saa kaldet :/: af huilche schiæris fra Saugtømret fire af hver Stoek, huilche af di Saug-

Trælasthandelen.

brugende forhen icke hafver været andseet for andet, end til heel ringe brendeweed.

Men formedelst Tidernis flette Tilstand og ringe Nærings Schyld, at mand snart icke wed, hvad mand schal tilgribe at winde det daglig brød med, hafver dend fattige og gemene, iblandt andet opfundet et Middel hvorveed di gør same honer betient, i det at di lader borthugge det Runde, som Saugstocken medgifver af det bæste tømmer, saa at de da findes huggen paa dend ene siide, med stoer moye og schaaren paa dend anden siide, huilchet gifver og en temmelig Mengde, som i lige maade, og self af dend gemene Mengde blifver handlet og handteret sampt tilligemed vragdehlerne til Danmark paa adskillige steder hendsført imod fattig gewinst, om bemeldte Honer aldrig i saa maade blef til Nøtte og brug andvendt, saa schal de dog fra Stocken skærnis, førend nogen goed dehle blifver, og heller end mand wil, som forhen schiede, dennem opbrende, siunes man kierere dennem at lade komme nogen til Gaffn, og de fattige Saugefolck at forunde, eftersom foruden dem enda ved Saugene noch affalder til Brændeweed;

Naar samme Vragdehler og huggenbord paa Toldboden andgifvis, blifver de andgifne at være virchit af svensk tømmer, som det i Sandhed er; thi det Tømmer her ved dette lille Saugbrug nu om Stunder schærnis, er endnu største Dehlen svensk tømmer formedelst woris Quantums Reduction.

Ellers hafuer Hr. Amptmand Velb. Ambrosius Carisius, der denne Byes Handel nochsom er bekiendt, allerede forhen paa en woris andragende resolverit, som till allernaadigste effter siun herhøes allerunderdanigst fremstillis, huoraf originalen forhen allerede til Rente Cammerit er nedsendt.

Allernaadigste Herre og Konge, wii hafver altid levet i det allerunderdanigste haab, at Svensk tømmer schulle ei i saa maade ansees og derudofver for disse og andre Woris høynød-

trengende aarsager, indflyer vi fattige Undersaatter, og allerunderdanigst ombeder, at bemelte vragdehler og huggenbord icke til Schiorselens Quantum maatte anseis; Men stadelig endnu forhaaber Eders Kongelige Mayestæt ofs herfor allernaadigst frijlader; Thi ellers fand det i all underdanigst Sandhed siges, at der maatte blifve mange fattige folchis her i Byen, deris Total Ruin og mangis u-foruindelig Suechelse.

Og som det meste Saug-Tømmer her ved Stædet skæris og handteris, er af Svensk tømmer saa lenge det hemelig bekommis fand ved sine befostringer, da understaar vi ofs endnu ydermeere, allerunderdanigst at andrage og ombede Eders Kongelige Mayestæt ofs allernaadigst ville tillade at schiære saa meget Tømmer, som vi fra Sverig aarlig fand bekomme, saa det icke i det allernaadigst bevilgede Quantum, der aarlig maa schiæris, schulle imed beregnis, allernaadigst considererende dend stoere Hazard, og de store hemelige Omkostninger vi fattige fold med bemeldte Indførsel imod paabud i Sverig imidlertid udstaar, hvormed icke allene Eders Kongelige Mayestæts Told aarlig kunde tilvoxe og de Norske Stove forschaanis, som man Allerunderdanigst formoder det allernaadigste Saug-Reglement sichter paa, men vi fattige Undersaattere derved og nogit meere i voris ringe handel kunde hielpis og fortsettis.

Og som her ved Stædet icke uden gandsche lidet norsk Tømmer, og det heel ringe fand bekommes, er det største deelen svensk Tømmer, samme vragdehler og huggenbord er virchet af, udj huilchet henseende Eders Kongelige Mayestæt allernaadigst her paa dette Stæd hafver efterladt Told og tiende af alt svensk Tømmer, som hiid til Byen fra Sverig ofver Grendgen bekommis fand, hvorved Eders Kongelige Mayestæts Told af samme Tømmer og Dehlers Udførsel igien formeris, saa og lader Tolderen her i Byen Sr. Ernst Nielsen nu forbyde, det Vi saugbrugende her paa Stædet formedelst same

Trælasthandelen.

Dragdehler og huggen boer huilchet hand foregifver, af forrige Rentefchriffuer Claus Jørgensen at være indberegnit udj det allernaadigst aarlig beuilgede schiørfels Quantum, icke maa udføre, huis dehler vi allerede ved Saugene hafver bestaaende, eller herefter i samme land schiære, hvorved (om det skulle blifve bestandigt) er vi fattige folch ruinerit, og maa see paa, at voris dehler, som vi hafver schaaren af svensk Tømmer, schal staa og fordervis, og tømmeret udj Elfven drenchis og nedsenchis, huilchet forarsager oss, som vi nødigt vilde, woris schiberom, som wi fattige Grengeundersaatter efter Eders Kongelige Mayestæts allernaadigste befaling hafver besittet os paa at bygge og løbe til denne Byes tilforhandlede East og dehler Aarlig at udføre, enten til andre at selge eller og til Schiberommenis fordervilse og afgang huer halvve Sommer oplegge af mangel for døchtige dehler, hvorved denne gandsche byes algemene Schade og Aftagelse, sampt di mange fattige folchis (som af saadant Arbejde leve) bortfløttelse war at befrøchte.

Och som huer byes Indvaahnere her i Norge hafver nu snart self saa meget Schiberom som di til deris Eastis Udførelse behøfver, saa er dog ingen Undersaatters Vilchor i Norge nu omstunder saa beklagelige tunge sampt Handel og Næring, saa gandsche u-formodentlig effterhaanden bortsvinder, Thi wi ofver 24000 Rixdahler udj Restang og forstreckning, paa Sauge-tømmer hos svenske bønder hafver bestaaende, som ved voris Regenschabsbøger rigtig kand bevissis, og wi erfahre alt forvist alle dage, at af misgunst og afwind til dette Stæd, dend svensk Tømer-Handell oss ioe aldrig blifver fri og aaben tilladt uden som allerunderdanigst ofvenmeldt.

Derfore maae wi fattige folch allerunderdanigst til Eders Kongl. Mayst. høveste Mildheder supplicere, at wi paa denne lille Grenge ort maatte annammis allernaadigst Consideration, som ere lutter Hazarder, ia og farligheder undergifven, og

hvilke allernaadigst vel erachtis, gandske ingen Eighed udj Handelen med andre Stæder udj Landet at hafve, og endnu til det yderste stræber, med di fattige Midler hos endel af oss Land were til ofvers saaledis at andlegge, at wi fremdelis Land forbedre Eders Kongl. Mayst. Interesse ved Tolden, og wi kunde hafve det lille daglig Brød og icke foraarfagis paa andre Stæder udj største Vildraadighed at blifve adspreed, huorved og Bonden paa Landet heromkring schulde liide ilde, som hafver gandske smaa Gaarder og ved bruge flødning og Kiørsels fortieniste erhuerver deris schatter og told.

Desligiste allernaadigste Herre og Konge, lefver og samptlig Saugemestre ved Fridrichshalds Saugebrug udi dend allerunderdanigste forhaabning (efftersom Eders Kongl. Mayst. allernaadigst har efterladt de Saugbrugende Tolden og Tienden med mere af det svenske Tømer for sine visse conditioner at Eders Kongl. Mayst. i dend udgaaende Told icke schulle liide Schade) at hvis Dehler de udj nogle Aar for og siden Saugschurens Reduction paakom, af Svenske Tømer Aar effter Anden meere hafver schaaren, icke maatte regnis dem till betahling, widere end huad Reductionen beuilger aarlig af norske Tømer, der maa schieris thi der Land med Sandhed sigis, at samme Saugefolch, ere saa gandske udarmede at eendel af dem om winteren med betlerstafven maa omgaa, og søge deris brød, gandske mange ere imidlertid bortdøde, og endeel derfra med woris store forstreckning bortstøt (de Saugbrugende til mechtig Schade) saa hos dem, som igien findes aldelis intet er at bekomme, widere end huis aarlig til Dato i Saugemesterschat hafver andgifvet og betaldt.

Dend allerhøyeste Gud opweche Eders Kongelige Mayestæt til en naadig Bønhørelse udj denne Eders Kongelige Mayestæts troydige Undersaatters allerunderdanigste og sandferdige Andragende, saa nødvendig, som det behøvis, paa det wi fattige

Trælasthandelen.

folck med alle schall forgaae mens blifve nogenledis med macht;

for saadan høyt Kongelig Naade Gud Eders Mayestæt med Ewig Velsignelse rigeligen wil belønne dend alle Tiider tilbedis af

Eders Kongelige Mayestæts

allerunderdanigst

Troe

arfve Undersaatter

og

allerydmyggeste

Tienere

Fridrichshald

d. 6. Martij

1697.

Christen Heidemarch

m. pia.

Christopher Olsen

Paasche.

Anders Thommesen

Blig.

Thomas Halvorsen¹.

Christian Jepsen².

Hans Juel³.

Christen Andersen

eg. hd.

Olof Michelsen.

Carell Pedersen Lem.

m. pria.

Torbjørn Hanssen⁴.

Danquardt Paasche.

Som sædvanlig blev Andragendet sendt Rentekammeret til Udtalelse, og i en længere Fremstilling, dateret 14de

¹ *Thomas Halvorsen* eiede og beboede Søndre Remmen. Skifte efter ham blev afholdt 18de Januar 1730. Han efterlod sig Sønnen, Raadmand og Stadskaptein paa Fredrikshald, Halvor Thomassen og Datteren Mette Thomasdatter g. m. 1) Guldsmed Anders Brun og 2) m. Guldsmed Lorentz Hofmann.

² *Hans Juel* blev senere Raadmand paa Fredrikshald, hvor han døde 26de December 1723. Skifte efter ham blev afholdt 29de Januar 1724. Han efterlod 2 Børn, Visitør Niels Juel og Ellen Juel, g. m. Samuel Lembach.

³ *Christian Jepsen* blev senere Raadmand paa Fredrikshald. Han var gift med Annichen Paasche, med hvem han i 1687 oprettede Testamente, der fik kongelig Konfirmation 15de Januar s. A.

⁴ Torbjørn Hansen Dampe.

August 1697, henstillede dette til Kongen at udvise «Kongelig Clemence og Naade» mod Fredrikshald og dens Saugbrugere. Resultatet blev følgende kongelige Bud:

„Omendstønt at Supplicanterne ei haver hæfft nogen Tiladelse, at lade stiere saa mange bord ofver Reglementet, som steed er, saa have Vi dog af sær Kongelig Naade dennem deres forseelse allernaadigst efterlat, saa at det dermed for dend forbigangne Tid maae have sin forblifvende, mens her- efter haver de at holde sig Reglementet efterretteligt, saaat intet ofver det bevilgede Quantum blifver staaen, mens udj saavidt, som de noget Timmer kunde have tilhandlet sig, som de til Saugstørjel ville forbruge og de med rigtige Attester og certificager udj Dores Rente Cammer at indsende, og derfra forvente nærmere Resolution; angaaende den resterende Saugemesterstat, som af det Tømmer, huilket uden Bevilling er staaen, schulle have vaaren betalt da vill dend endnu hos wedkommende indkræfves og ofs til Indtægt bereignis.

Givet paa Vort Slot Cronborg dend 30 Augusti Anno 1697.

Christian.“

Til Belysning af Formuesforholdene paa Fredrikshald forøvrigt ved disse Tider kan man lægge Merke til, at da den almindelige Krigsstyr for det hele Land i 1676 udskreves, blev kun 2 Personer i Byen skattelagte, nemlig Oberstløjtnant *Peder Olufsen Normands* Enke, der blev sat i 2den Klasse (1 Rdlr. daglig) og *Anders Gryde*, der kom i 4de Klasse (1 Rigsort om Dagen).

Ved det tvungne Krigsloan til Kronen i 1700, hvorfor Borgerne skulde erholde Pant i Kronens Eiendomme, blev følgende Fredrikshaldsborgere paalagt at stille til Kronens Disposition: *Niels Stub* 1000 Rdlr., *Borgermesteren Christen*

Fabian Stang.

Henrichsen Heidemarck 500 Rdlr., Anders Thommesen (Blix) 500 Rdlr., Ernst Nielsen Fogt 500 Rdlr., Proviantforvalteren Jens Juel 500 Rdlr. og Postmesteren Christen Hansen 300 Rdlr.¹

Respektfuld allmindingssagst Offor Joms Røngl
Majestæts befaling for mig forblige kint
af Guld pindvins skiffis an gamle Mønd
Min Guld pind af Guld pindvins skiffis an
gamle pind an figer an Rindan pindan
Jens Juel an Rindan skiffis Rør
Min Guld an Haring belagende an rød Brød
af al byens Indvæner at ing der mange an røst
for for kint an Rindan pind an indvæner
Min forbligende pind Indvæner an 21 Decem 99
Joms Røngl Majestæts
Ans af alle Indvænerne
Indvænerne Rindan af
Rindan
Fabian
Stang

Fabian Stang naede aldrig op til at høre med til Byens øverste Klasse af Skatteydere.

¹ Maa ganske sikkert være en Trykfeil eller Feilskrift for Christen Andersen (se Side 19).

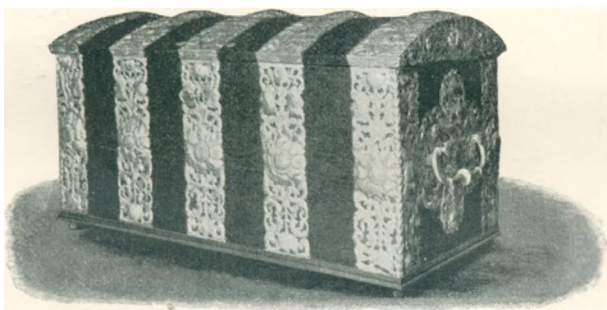
Efter at have trukket sig tilbage fra sin Stilling som Bygmester ved Fæstningen levede han som Handelsmand paa Fredrikshald, hvor han drev Trælasthandel i mindre Maalestok, idet han eiede Tellesaa's Sag i Enningdalen, hvorpaa der efter Sagreglementet kunde skjæres 4700 Bord aarlig.

Hans Formuesforhold blev ikke bedre med Aarene, og fra et af hans sidste Leveaar, 1699, er vi i Besiddelse af et Dokument, der klart og tydelig afbilder Situationen.

Det er hans egenhændige Angivelse til «Kop, Heste og Ildstæds-katten», som findes aftrykt Side 54.

Han levede endnu 24de December 1700, men baade han og hans Hustru maa kort efter være døde, idet de ganske forsvinder af Byens Regnskaber.

I sit Ægteskab havde han 3 Børn: Datteren *Bodil Stang*, der formodentlig er det «Barn», der blev døbt i Akershus Slotskirke 15de Februar 1663, samt Sønnerne *Knud* og *Jacob Stang*, der begge blev anseede Borgere paa Fredrikshald og med Opofrelse og Tapperhed deltog i Byens Forsvar i Krigsaarene 1716 og 1718.

Mester Fabians Kiste,
tilhører nu Konsul Mads Stang.

Tabel I.

Fabian Stang,
«Mester Fabian».
f. ca. 1622, † ca. 1700.

Bodil Stang, Knud Stang,
f. ca. 1660, f. ca. 1662,
† 1746, g. ca. † ca. 1725.
1680, m. Raad- g. m. N. N.
mand Jens
Christensen
Frost, † 1733.

Jacob Stang,
f. ca. 1665, † ca. 1718,
g. m. Birgitte Povlsdatter,
† 1741.

Karen Knuds-
datter Stang,
f. 1700, † 1727,
g. 1726 m.
Oberstløjtnant
Hans Col-
bjørnsen, f. ca.
1675, † 1754.

Johan Fabian Stang, Anne Mar-
Ernst f. 1709, † 1775, grethe Stang,
Stang, g. 1744 m. f. 1710,
f. 1708, Anne Olsdatter † 1802, g. m.
Bacc. phi- Bruun, f. ca. Kjøbmand
losophiae, 1709. † 1776. Christian Bør-
† 1788. gesen, f. ca.
1700, † ca.
1760.

Poul Stang, Karen Stang, Ellen Doro-
f. 1712, † 1755, f. 1715, † ca. thea Stang,
g. m. Ellen 1790, g. m. f. 1723, † 1763,
Andersdatter, Anders Michel- g. 1) m. Jacob
f. ca. 1710, sen Lembach, Larsen, f. 1722,
† 1762. f. ca. 1700. † ca. 1753,
† 1749. g. 2) 1756 m.
Fridrich Nor-
mann, † 1762.

Jacob Stang,
f. ca. 1745, † ca. 1786,
g. 1776 m. Gurine
Dorothea Romedal,
f. 1755, † ca. 1802.

Jacob Stang,
f. 1742, † 1801,
g. m. Maren Chri-
stine Larsdatter,
f. 1741.

Anne Margrethe Stang,
f. 1780, † 1816,
g. 1) 1799 m. Søkrigs-
kommissær Peder Holst,
f. 1757, † 1809,
g. 2) 1810 m. Francois
Jean de Closier

Poul Stang, Ellen Doro- Johan Stang,
f. 1775, thea Stang, f. 1782,
Sømand. f. 1780. Sømand.

- I 1. **BODIL (FABIANSDATTER) STANG**, født ca. 1660, død paa Fredrikshald i en meget høi Alder 1746.

Hun blev gift ca. 1680 med *Jens Christensen Frost*, der allerede i 1674 kom til Fredrikshald som Skriver hos Ernst Nielsen Fog, hvilken ganske betroede Stilling han indehavde til 1683, da han tog Borgerskab som Handelsmand paa Fredrikshald, hvor han blandt andet eiede en fjerde Part i Nordre Porsnæs Sagbrug. 1693 blev han Stempletpapirforvalter, i hvilken Anledning han ved kongl. Bevilling af 9de Juni blev fritaget for «borgerlig Tyng». Sammen med en anden Fredrikshaldsborger ved Navn *Søren Scavenius* eiede han flere Skibe, der gik paa England, deriblandt et paa 95^{1/2} Læst, der i 1688 blev taget af Englænderne.

I Antegnelserne til Fredrikshalds Byregnskaber for Aarene 1689—1693 heder det: «Det Schib Jens Frost og Søren Scavenius er opført for blef icke alene først optagen och saa høiligen bragt udi Bekostning och vlempe, at Rhederne til største Deel saauelsom Schipperen der offuer kom paa Knæ, dernæst efter lang, kostbar Proces gjorde de Engelsche bemeldte Schib gandske til Priis, største Deell Rhederne och fornemmelig Schipperen til yderste Ruin. Desforuden er Jens Frost tröchte Papiir Forvalter her udi Byen».

Under 31te December 1703 blev han antagen til Byens «Kiembner», i hvilken Anledning han samme Dag aflagde sin Ed¹; som Kæmner fungerede han til 1715, da han omtales som «Byens forrige Kiembner», men alligevel fortsatte han med at holde Byens Regnskaber i orden, som det fremgaar af følgende Regnskabsbilag for Aaret 1715:

¹ Retspr. No. 1175, fol. 125.

„Underteignede, som har vered bebyrded med Schierbaad og Baadzmandschat at indkræfue og opberge sampt udtelle, har maat fiøbe Papir og schrefvet 4re Gienparter af huer Eigning, mange Restant-Registre, Exequet-Lister og Quittinger, saa de af Tareer-Borgerne tillagde 5 Rdlr. 78 St. lided fand vederlægge Nøye og Beføstninger, for huiltche forbemeldte halffierdefindstiufove og otte Skilling hermed vedborlig quiteris.

Friedr.hald d. 30. fbr. 1715.

Jens frost.“

Han indehavde ellers en Række Tillidshverv, der viser den Agtelse, hans Medborgere havde for ham.

Krigene med Sverige ruinerede ham imidlertid ganske. Hans Skibe opbragtes af Fienden, og hans Hus paa Sydsiden af Fredrikshald, der var taxeret til en Værdi af 450 Rdlr., brændte 1716.

Han søgte derfor at faa sig et Embede, og da Raadmand Hans Juel paa Fredrikshald var død, indsendte han følgende Andragende til Kongen¹:

Stoermæchtige Monarch

allernaadigste

Urve-Konge.

Efterdj Raadmand Hans Juel her udj friederichshald ved Døeden er afgangen og J saa maade sammes bestilling vacant, Er til allernaadigste Urve Konge min allerunderdanigste Bøen, Samme vacante Raadmandsbestilling, mig undertegnede allernaadigst maatte forundis; thi som ieg har vered Indvohner og borger her paa friderichshald = 41 aars og tid efter anden upaaflagelig betiendt

¹ Indlæg af 5te August 1724.

alle Borgerlig bestillinger og er Stedeg Leilighed vel befiendt, saa ieg forhaaber ved Guds Bistand samme Raadmands bestilling til Guds og Kongens ære og Rettens forfremmelse at kunde betiene; Mit Lefned og forhold er saa, at ieg underkaster mig høye og needrige Øfrigheds studsmaal, som Nøged over denne Bye haver haafft at befale, mens som Ildbrande, Søeschader og fiendtlig Overfald haver bragt mig fra Handel og Næring, er ieg høyst nøedtungen, allerunderdanigst at beede allernaadigste Nrve Konge om ermeldte vacante Raadmands bestilling, til Nogen Understøtning udj tiltagende Alderdom. Saadan Deris Kongl. Mayst. stoere Naade moed mig høyrtrængende vil Gud allermegtigste med timelig og evig goede wedelegen, Huilched beedis af deres Kongl. Mayst.

Allerunderdanigste

troe wonderfaat

og

Ringe

tiener

Jens Christensen Frost.

Friderichshald d. 8 Januarij

No. 1724.

I Anledning af denne sin Ansøgning lod Jens Frost paa Fredrikshalds Bything 31te Januar 1724 optage et Thingsvidne om sine Forhold:

„fremstod“ — heder det her — „ihige Kirkebørge, Borger og Indvaaner her paa Friederichshald høyaactbare og welfornæmme Mand Seigneur Jens Frost og var begiærende et sandfærdigt Vidnisbiurd om hans Lefneds forhold siden han hid indkom No. 1674 og tiende Salig Tolder Ernst Nielsen for Skriver ved Told-Cammered, saa

og siden han blev her bosadt og Borger No. 1683, da er Rettens Betienteres, Laugrettets og samtidig tilstædeværende Borgerklabs Tilstand derom saaledis, at hand har levet som en ærlig og redelig Mand og ved Troeschab og fliid forrættet, huis hannem har været betroet, saa og hørsom forretted, huad hannem til Byens Nytte og Gavn har været befaled og endnu efter samtlig Byens Indvaaneris Begiær udj hans Alderdom paataged sig ved Kirkens Bygning Tilsiun med Arbeidet at ordinere, saa hans fliid, forstand og Troeschab endog derudi næst afvigte Aar med Sandhed maa berømmes, hans Huus har hand med Guds Hielp forestaaed som en christelig Huusfader og reedelig Mand; udj Modgangs Tiid ved overkommende Søeschader, Ildebrande og fiendtlig Overfald, stilled sig taalmodig, sine Børn christelig lært og ladit oplære, at tvende af dennem er bleven Præster og een Mayor og Generalquartermesterlieutenant, saa ingen med Sandhed fand paafige hannem eller hans Børn noget uskifteligt i nogen Maade."

Under 5te August 1724 blev han derefter udnævnt til Raadmand paa Fredrikshald, hvor hans Bestalling 29de s. M. blev thinglæst¹.

I sit Ægteskab med Bodil Stang havde Raadmand Frost 4 Børn, 3 Sønner og 1 Datter. Sønnerne var: 1) *Christen Jensen Frost*, født paa Fredrikshald 24de Marts 1684, død sammesteds i 1727. Han blev i 1704, 20 Aar gammel, Student fra Helsingørs Skole og tog Attestats 9de Juli 1710 med Laud. Det heder senere om ham: «*in patriam repetit*». Han døde paa Fredrikshald 1727, vistnok i sin Faders Hus, hvor i hvertfald Auktion

¹ Retspr. No. 1177, fol. 53.

over hans Efterladenskaber afholdtes 23de Januar s. A. Han var gift med *Ingeborg Tyrholm*, der ligeledes var død i 1727; hun var vistnok en Søster af Sognepresten til Vanse, Magister Mikael Tyrholm, f. 1691, † 1767, hvor en af hendes Sønner efter Forældrenes Død blev opdraget. Hr. Christen efterlod sig 2 Sønner, *Jens Christensen Frost*, der i 1746 var 22 Aar gammel og theologisk Student¹, og *Niels Christensen Frost*, der i 1746 var Sømand, men døde kort efter. 2) *Thomas Jensen Frost*, født i Mai 1685. Han blev Student fra Helsingør 20 Aar gammel i 1705 og tog 9de Juli 1710 Attestats med Laud; ligeledes om ham heder det senere: «*in patriam reversurus*». Han maa være død ugift før 1733, thi han nævnes hverken i Skiftet efter Faderen eller Moderen. 3) *Fabian Jensen Frost*, født paa Fredrikshald ca. 1686. Han gik den militære Vei og begyndte som Underofficer ved det Smaalenske Regiment, hvorefter han 6te September 1709 blev «Konducteur i Norge», 25de Mai 1714 karakt. Overkonduktør, 7de September 1716 karakt. Ingeniørkaptein og 28de August 1718 Ingeniørkaptein og Generalkvartermesterløjtnant og 6te Juli 1733 tillige Oberstløjtnant af Infanteriet. Han døde ugift paa Fredrikshald 16de December 1737². Datteren *Karen Jensdatter Frost*, der var født paa Fredrikshald ca. 1690, døde ugift paa Fredrikshald 1773, hvor Skifte efter hende blev afholdt 19de April s. A.

Jens Christensen Frost døde paa Fredrikshald formodentlig i April Maaned 1733.

Skifte efter ham blev afholdt efter Sønnen Major Fabian Frosts skriftlige Begjæring 5te Mai 1733.

¹ Personalhist. Tidsskr., 2. R., I, S. 257.

² V. E. Tychsen: Ingenieurcorpsets Jubileumsskrift 1684—1884, No. 134.

Under Skiftet oplyste Fabian Frost •huad Huse-Bygningerne med deris Indredsel og alt naglefaste an-gaar, da haver til velbemeldte Hr. Major Fabian Frost i nogen Tiid efter at denne Bye afbrændte, da hans nu salige Fader ikke var udi den Tilstand self at kunde bygge, af en kiærlig Omhu for sine bedagede Forældre ladet opbygge alle de Huusebygninger her paa Tomten findes paa egen Bekostning og for hans egne Penge, saaat intet deraf er Stervboet tilhørende».

Grunden, der tilhørte Stervboet, blev taxeret for 120 Rdlr.

Gjælden, der oversteg Formuen med 288 Rdlr. 2 Mark og 21 Skilling, blev overtaget af Sønnen Fa-bian Frost¹.

Bodil Stang overlevede sin Mand i mange Aar. Hun boede paa Fredrikshald sammen med sin ugifte Datter; paa sine gamle Dage blev hun blind, og oplyser i 1743, at «det er enhuer bekiendt, at ieg er en fattig Encke, som intet er eyende, men haver intet andet at leve udaf, end som den Kongelige mig allernaadigst forundte 70 Rixdalers aarlige Pension».

Hun døde i Begyndelsen af 1746, og Proclama i Boet blev udstedt 17de Januar s. A.

Skifte i Boet efter hende blev afholdt paa Fredriks-hald 11te Februar 1746².

I 2. **KNUD (FABIANSØN) STANG**, født, muligens paa Fredriks-hald, ca. 1660, død sammesteds ca. 1725.

Han nævnes første Gang som Skatteborger paa Fred-rikshald 1691, da han sammen med sin Fader, Fabian

¹ Retspr. No. 1180, fol. 317.

² Retspr. No. 1182, fol. 519.

Stang, betalte 6 Rdlr. i Fortifikationssskat, og han maa saaledes allerede før den Tid have vundet sit Borgerkab¹.

Aaret efter, i 1692, nævnes baade han og hans Hustru i «Familie, Heste og Ildstedsskatten», saa han maa altsaa allerede ved dette Tidspunkt have været gift.

Hvem hans Hustru var, vides ikke, da hendes Navn aldrig nævnes i de offentlige Dokumenter. Der kan være en Mulighed for, at hun har været fra Larvik, med hvilket Sted Fredrikshald dengang stod i en livlig Handelsforbindelse, thi paa en Vinkande af forgyldt Sølv, vægtig 75 Lod, som endel Borgere af Larvik i 1687 forærede Byens Kirke, forekommer Knud Stangs Navn ogsaa blandt Giverne².

Man kan jo tænke sig, at denne Knud Stang er vor, og at han i Anledning af sit Bryllup har været med at bidrage til denne Gave.

Knud Stang kom tidlig med i Fredrikshalds kommunale Liv, hvor han af sine Medborgere stadig hædredes med Tillidshverv, der viser, hvilken Anseelse han nød.

18de Januar 1698 blev han Taxerborger, 7de Februar 1700 blev han valgt til Fattigforstander, og 25de Juni s. A. forrettede han som Byskriver i dennes «Absence».

Om hans økonomiske Forhold indeholder en Skatteangivelse fra ham i 1699 følgende Oplysninger:

„Efter hans Kongl. Mayestæts allernaadigste Forordning angifues efterskreffne

¹ Raadhusprotokollerne for Tidsrummet 1683—1697 mangler.

² Katalog over Den kulturhistoriske Udstilling paa Bygdø 1901, Side 79.

Knud Stang.

Mig self
Min Hustrue
Een Tienistepige
Tuende Schorsteene
Mit eget iboende Huus
Ingen Bømepege i hænde havende.

Paa Rendte Penge findes af mig ingen Capital endten imod Pandt eller uden Pandt udsat saa sandt mig Gud schal hielp. Huad min Næringsstand anbelanger, da bestaaer den udi adtschillige smaae Handlinger.

Srid:hald d. 21 December 1699.

*ibjg.
Knut
Stang*

I 1710 betalte han i Skjærbaadskat 3 Rdlr. og 2 Mark og samme Aar i Baadsmandskat 9 Rdlr.; til Sammenligning kan anføres, at Assistentsraad Stub og Peder Colbjørnsen hver betalte 30 Rdlr., Jochum Mathiesen 34, Oluf Brun 14, William Walcker 11 og Jacob Stang 7 Rdlr.

Fra Aaret 1711 har man en egenhændig Skatteangivelse fra Knud Stangs Haand; den lyder saaledes:

„Efter Hans Kongelige Mayestæts allernaadigste forordning af 21 februarii næstleden angiffuer ieg undertegnede

1. Mig self, som er Borger her i Byen, bruger til Nød-
tørft en Peruque.
2. Min Hustru tilforn brugt en liden Top mens herefter
ey agter at bruge dend mere.
3. En liden Datter, som ey bruger noged af ded i for-
ordningen er meldt, og haffuer ingen flere Børn.
4. Een tienistepige, som nyder aarlig Løn 6 Rdlr. Carofs,
Scheefe eller Cariol har aldrig eyed. Saaledis Rigtig
Testerer Undertegnede.

Frid.hald d. 29 Martii 1711.

Knud Stang.

Man kan tro, det har været haardt for den gode Madame Stang at aflægge sin «liden Top»; men Tiderne var daarlige, og der maatte spares paa alle Hold.

Og Toppe og Fontanger var en Luxus, der med meget Alvor og Ihærdighed noteredes, hvor den forefandtes, og som vedkommende forfængelige Bærer dyrt maatte betale.

Karakteristisk for, hvor nøieregnende man gik frem ved Inddrivelsen af Luxusskatten, er følgende lille Exempel.

Mads Wærn¹ paa Fredrikshald havde en Søster af sin Frue i Besøg hos sig paa Fredrikshald; da hverken hun eller hendes Fontange var at finde i Regnskaberne for 1711, blev der øieblikkelig gjort Antegnelse derved.

Mads Wærn havde opgivet: «Min Hustrues Søster, som er kommen her til Byen for at besøge os, bliver her en kort Tiid, for hende gjør hendes Fader videre

¹ Om ham se nærmere nedenfor.

Antegnelse.» Dette tilfredsstillende imidlertid paa ingen Maade Kammerkollegiet, der i sine Revisionsantegetnelser bemærkede: «Det er endnu ei beviist, hvor dette Fruentimmer sin Fontange-Skat haver svaret, og som det dog er at formode, at hun haver brugt Sæt eller andet saadant, saa vil oc der fore tilsvares 3 Rdlr., saa som Madtz Wærns Erklæring icke er til Befrielse derfor.»

Hertil svarede saa Mads Wærn under 10de Mai 1711: «Min Hustrues Søster, hvis Forældre boer temmelig langt herfra ved ieg ey anden Forklaring om at gjøre i denne Hast end hindes forældre hinde jo paa sit behørigte Sted hafver angifvedt og der Schat for hinde betalt, huorum ieg dem hafver tilschrifvidt, men kan derfra icke saa hastigt som forlangis bekomme deres suar.»

Hvordan det gik med Jomfru Colbjørnsens Fontange, kan ikke sees af Dokumenterne, men man tør nok gaa ud fra, at den kongelige Kasse fik sit.

Det var ellers haarde og trange Tider, og Borgerne klagede stygt.

Det var ved denne Tid især over Tømmerhandelens Aftagelse, Byens fornemste og vigtigste Næringsvei, at de bar sig saa ilde. Et Paabud fra svensk Side forbød de svenske Bønder at sælge sit Tømmer til norske Sagbrugseiere, og hermed var hele den rige Tilførsel fra Wermelands skovrige Trakter stoppet.

Bønderne i Wermeland og Dalsland stod fra gammel Tid af i Gjæld til Kapitalisterne paa Fredrikshald, og naar de ikke mere kunde betale sin Gjæld med Tømmer, var de yderst slette Debitorer.

Følgende Klagemaal fra de Fredrikshaldske Borgere belyser Situationen:

Stormegtigste Konge
Allernaadigste Arfue Herre.

Denne Eders Kongelige Mayesteds Grendhebye Fridrichshalds allerunderdaniagste Indbyggere, hafuer wel tidt og offte verit bestæd i stor Nøed og Hiertbetræck, besønderlig formedelst fiendens mange Beklemmelse, stoere u-lødelige hendelser wed Ild-Jammer, Søeschader, og i andre Maader; Mens Dog alle Tiider nest Gudommelig Wel-signelse, og Eders Kongl. Mayst. høymilde Naader, formedelst frij og u-formenet Handel og Næring sig paa det mueligste oprettede.

Men nu ere disse sidste U-løcker sig tilslaged uden meere Haab af Redning ved os sielf, at baade er de Saugbrugendes tømmerhandel udj Sverrig, huilchen har verit dette Stæds opkomst, Lif og Grund under store Straffer, sampt virkelige dommer og bøder, allerede en tiid lang verit forbøden, saa og des foruden ald vores derudj indsætte Rette Capital og Formue gandsche forlohren.

Om huilche Slette beschaffenheder, tilforn udj dybeste underdanighed vittløfteligen findes andraged, som og, at omendstjøndt, Eders Kongelige Mayestæts Envoye, efter allernaadigste Ordre, haffuer udvirched Kongl. Mayst. af Sverrig naadigste befahling til Landskøpningen i Dahlsland, os uden ald drøvelsmaal eller forhahl til Restankernis Afbetahling af bonden sielf at befordre, er derpaa alligevel gandsche ingen widere fornøyelse fuldt, som og lettelig efftertensches ey land schee med mindre bunden maatte til-lades os gielden med Saug-Tømmer in Natura at betahle.

Og som icun trende smaa Norsche forarmede Kierche-sougne nest os er beliggende, hvorudi ingen døgtig schoug

Handel med Sverige.

er, og hid til Iefued mere af os end vi af dennem: Saa er ald vores anden Handling med Kiøbmandsvahre som denne Bye hafuer haft allene med de Suensche, huilche vahrer nu ved seniste allernaadigste udgangne Nye Told Ruller saa besuere, at dend lille Næring er ogsaa ude, heldst formedelst, at Hans Kongl. Mayst. af Sverrig de nest omliggende Byer udi Bahuuslehn, nemlig Oddewald og Strømstad, som gjør os ald betenkelig Indpafs, og hvorhen de Suensche baade igiennem og nest forbi denne bye alle dage fahrer, joe mere og mere Privilegerer, alting til denne fattige byes tilintedgiørelse, saa frembt derimod ey i tiide optenches tienlige Midler, førend de os blifue for megtige, huorimod allerunderdanigst og w-forgribeligt formoedes nogen hielp og Redning, Med allerunderdanigste tilforsigt, Naar efftermeldte allernaadigst ansees og bønhøres.

1.

Om ved Eders Kongl. Maysts. allernaadigstes allerhøystformaaende befordring formaattes, at vore Debitorer i Suerig kunde blifue anbefahled og tilladt, deris Giæld med Saug Tømmer in Natura at betahle, efftersom hos dennem gansche ingen anden formue, middel eller Ieylighed dertil findes, Men tverdtimod, de daglig udschattes og udpandtes, saasom icun hafuende schougen at Iefue og schatte af. Item at huem af friderickshalds Indbyggere udi Suerig hafuer noged forbuddet Saugtømmer endten paaforstretched eller gandsche kiøbt og betalt, beliggende, de saadant w-forhindred motte lade udføre; Naar saa er scheed, da forpligter wi os ald Saugtømmerhandling der sammesteds gandsche at ofuergifue og forlade.

2det.

Om ved samme eller endnu haabende fattige Midler, skulle til en ringe deel Saugtømmers Erlangelse for dette Brug kunde faaes, opspørges eller nogensteds i Norge findes nogen Lejlighed, saa vil det dog komme os altfor dyrt, formedelst altfor lange Weye og Drifft med store besuerligheder, uden det Eders Kongl. Mayst. allernaadigst behagede vores store Nødvendigheder allernaadigst at hielpe med tiende frijhed af saadant tilveyebringende Tømmer, baade i allernaadigst henseende at wi ellers ey kunde faae soldt trælast ligewed andre i Riced, saa og, at vores egne Schibberomme ey kunde holdes i fahrt, udi hvilcke ald vores øfrige Middeler af een deel er anlagt. Ellers wil allting med alle her blifue øde.

3die.

Om det og Eders Kongl. Mayst. allernaadigst motte behage for sine fattige Undersatter at Redde fra saadan Undergang og paa det vi nogenledes kunde holde det med de svenske stæder som i en hast søge at dempe og undertrøkke os; Da allernaadigste Herre og Konge, at vi motte allernaadigst forleenes og ansees med Toldens frihed paa huis udlendske wahrer med vores Egen byes Schibberomme føres fra og siden til fremmede Stæder, og Landværk fra og til Suerig kommende og gaaende med Negotieris, saasom Eders Kongl. Mayst. Christiansands indbyggere allernaadigst medforlehnnet hafuer, allernaadigst Anseende at wi ved sliq frihed kunde formaa at gifue bedre Kiøb end de forbemeldte svenske stæder, og derved igien tildrage os deris handling, Thi ellers kommer de svenske Jæe til os formedelst dend store svenske Grenke Told, som af bunden siden skal betahles for huis af Norge kommer.

Klager.

Derfom allernaadigste Herre og Konge vores allerunderdanigste Begiering til een deel sig lader ansee at vil foraarfage nogen afgang udi Eders Kongelige Mayestæts Intradet schal i Sandhed med Tiiden forehnes saadan Eders Kongl. Mayst. Interesse wed Byens Oplomst, sampt fefstningens, Guarnifionens og omliggende lidet og fattige Landz og Grenge folchis Conseruation i andre Maader at blifue heel vel opretted og forbedret, faa at det med Guds hielp ingen Sougne vil sees, som ellers visfeligen wil schee: øde.

Erwartendes udj ald alledybeste Underdanighed en allernaadigste Resolution og trøstelige Befordring, hvortil underdanigsten bedes Hans Excell. Hr. Vice Statholder som nyelig her udj Staden vores store Nød og ald denne bestaffenhed hafuer hørdt, seet og erfahred os høvgunfeligen ville recommendere som underdanigsten formoder.

Eders Kongl. Mayestets
Med Eif og Blod allerunderdanigste
Troe og allerlydigste
Arfue Tienere.

friedrichshald d. 27 Januarii
No. 1692.

Niels Stub.	Peter Lorenz.	Christen Heidemarck. M. pria.
Engelbrecht Erichsen M. pr a.		Willumb Klinckhammer Eghd.
Christopher Olluffen Paasche.	Unders Thommesen Bliz.	Christen Andersen Egen hand.
Carell Pedersen m pria.	Oluff Mickelsen.	Thommis Halffuorsen Danquart Paasche.

Cornelius Blomme¹. Søren Wærn². Torbjørn Hansen.
e. h.

Jochum Mathiesen³ Christian Pedersen.
Egh.

Jens Frost. Mathias Pleym. Niels Olfussen.
Knud Stang. Anders Hansen
E. h.

Christian Jepsen. Svend Brynildsen. Peder Suendsen.
Siri Sal. Søffren Simonsens. Jens Hendricksen.

¹ *Cornelius Blomme* var Søn af Jacob Blomme, g. m. Anne Clausdatter, der nævnes som «Stykhopmand» i 1665 og endnu i 1678, men 1680—1682 kaldes Løitnant, og muligens kan være Søn af Kaptein Wolf Blom (Personalh. Tidsskr. 1 R., IV, S. 117). Han var Konstabel ved Haldens Forsvar 1665 og senere Kjøbmand. Han efterlod sig flere Børn, hvoraf en Søn Christen Corneliussen Blomme i 1720 nævnes som Konsul og Commissarius i Kjøbenhavn, en Datter, Anna Catharina Blomme, var gift med Nils Christensen Stub paa Rød.

² Om Søren Wærn se nærmere nedenfor.

³ *Jochum Mathiesen*, Søn af Sorenskriver i Rakkestad Mathias Knudsøn og Kirsten Jochumsdatter, er født ca. 1649 og døde 1721 som Kommerceraad og rig Handelsmand paa Fredrikshald. I 1710 blev han og hans Søn, Mathias Jochumsen, paa en løs Angivelse ført til Akershus Slot, hvor de i 2 Aar sad i Bolt og Jern, mistænkte for hemmelig Korrespondance med Sverige. I 1712 blev han løsladt af Arresten mod Kaution, men først i 1714 faldt Overhofrettens Dom, hvorved de begge, takket være Svigersønnen, Overhofretsprokurator Jens Grønbecks, udmerkede Forsvar, blev aldeles frikendte og rensede for al Mistanke, og ved et Kongl. aabent Brev af 31te Juli 1715 modtog de begge Forsikringer om Kongens Mishag med den haarde Medfart, de uskyldig havde lidt, hvorhos han s. D. udnævntes til Kommerceraad, men nogen anden Erstatning for de udstaaede Lidelser og betydelige Velfærdstab fik de ikke. Han var gift med *Kirsten Heidemarck*, født i Uddevalla 1661, Datter af Borgermester paa Fredrikshald Christen Henricksen Heidemarck og Karen Sophia von Dochen, og havde 5 Sønner og 5 Døtre, af hvilke en, *Helvig Magdalene*, blev gift med Sogneprest Ole Wessel, og *Christine Sophie* med den ovenfor nævnte Assessor Jens Grønbeck. Af de 5 Sønner optog 2 Moderens Slægtsnavn *Heidemarck* og 2 kaldte sig *Vagel*.

Kongelig Naade.

Under 6te Februar s. A. sendte Statholderen, Hr. *Just Høg*, Andragendet videre til Kongen, idet han varmt anbefalede det til «høy Kongelig Clement och Mildhed»; vistnok kunde der maaske være Tale om, at de kongelige Intrader i den første Tid muligens vilde blive noget mindre, men det skulde efter hans Formening vise sig, at «den ved Byens Opkomst och frelse samt omliggende smaae Sognes Fordeel och Bequemmelighed i andre Maader vil vorde til flux tilstreckelig forbedring og nøtte».

Kongens Hjerter blev blødgjort over saa megen Nød og Elendighed, og i et Reskript til Kammer-Collegium af 10de Mai s. A. bevilgede han Borgerne paa Fredrikshald halv Tiendefrihed paa Trælast, som de med egne Skibe udførte «i Henseende at de deres Tømmer-Handel i Sverrige mistet have», Oplagsfrihed paa grove Varer og Eftergivelse af $\frac{1}{8}$ af Tolden af svenske Varer i 2 Aar, samt den halve Told af Tobak, som Borgerne kjøbte i Sverige, i 2 Aar og Eftergivelse af den halve Kop-, Heste- og Ildstedskat for 1692; derimod blev Borgerne i et Reskript af samme Datum, rettet til Magistraten, tilholdt selv at indrette sig Tobaksspinderier.

Det ser nu ud til, at Byen har kommet sig op igjen for en Tid, i hvertfald betalte den sine Skatter uden synderlig Knur.

Men Herligheden varede ikke længe. Natten til den

et Navn som ogsaa Døtrene førte. Slægten *Vagel* forplantedes gjennem den ovennævnte Søn *Mathias Jochumsen Vagel*, g. m. *Maria Brinck*; deres Søn *Major Jochum Vagel*, gift med *Maria Elisabeth von Ulricksdal*, havde en Søn, *Christian Vilhelm Vagel*, der 25de Oktober 1782 blev optaget i den dansk-norske Adel med Navnet *Ulricksdal*. Slægten uddøde paa Mandssiden 30te September 1883.

11te November 1703 opstod der Ildebrand i Niels Jacobsen Ribers Hus; denne forplantede sig videre, og da der ulykkeligvis samtidig rasede en heftig Storm, strøg omtrent hele Byen med.

Fra General Tritschler, der øiensynlig selv har været tilstede ved Branden, har vi en Beretning om Ulykken, dateret Fredrikshald 18de November 1703. Det heder i denne:

„Ilden antændte sig om Aftenen Klochen 10 udi een Borgers Huus ved Nafn Niels Jacobsen, som udaf det allerunderdanigst hosføyede Carte til Eders Kongelige Mayestæts desto bedre allernaadigste Eftersiun, Eit. g, er at see, huorpaa dend med flamme har continueret till om Morgenen 12 November Klochen 8te og werit saa forschrefelig og uregierlig med paakommende Wirwelwinde, at dend gandsche Bye meestendeel er bleven lagd udi Asche, saa man icke har werit goed fore at dæmpe dend, endstisnt man dertill har gjort sin bedste fliid, og det dog mest for Manquement af Brand Reedskab, huormed denne Sted heel slet er forseet, eftersom de icun haver een Sprøite, som wed disse Træ Huuser, der giver stor Heede og Lue fra sig ey kand forslaae. Huorwit Branden er gaaen, wiiser Carted fra Eit a. b. c. d. til e., som war de beste og største Huuse 114 udi Tallet. De øfrige igienstaaende 102, er icun smaa Hytter, som beboes af Arbeidsfoldh og Strandfiddere, huoriblandt icun er fiire af de sletteste Borgere tilovers.

De som Ildebranden har Treffed war de formuenste og beste, som dend fleste deel bestod udi unge Kiøbmænd der nyeligen hafde set sig neer, huilsche og mogen er bleven ruinerit, at mange af dennem knap skall kunde reise

sig igien, dersom de icke gjorde sig forsictring om Eders Kongelige Mayestæts Naade, allerhøjest denne Ulykke dennem er overkommen imod Windterens Tiid, da de til deris Handling hafde forsiunet Deris Huuse med Korn, Salt og anden Kiøbmandsware, som Ilden alt har med sig tagen. De som boede neest ved, huor Ilden antendtes sig endeel indtet, eendeel heel lidet af deris Boeschab reddet, og huor lidet de lengst fra boende kunde have berget er meget igien bleven dem fraestaalen og war icke god fore efter overstandene Ildbrand at meddele hinanden it støcke Brød til deris Ewes Ophold, saa det for dennem heel slet udseer.

En stor deel af dennem maa fare fra Byen op paa Landet for Mangell af Huusværelse, eftersom de igien værende smaae Huuse saa mange familier icke kand logere, huor dog udj samme Huuse mangesheds, 3 a 4 familier paa hinanden er indfløt.

Som berettes skal denne Ildbrand være forarsaget af een Grenadeer, som med it Eys har opgaaet paa Mandens Loft, huor Ilden først kom fra; mand har siden icke fornummen til samme Grenader kand ey heller wides endten hand er blewen udi Ilden eller og bortrømt."

Virkningerne af den ulykkelige Ildbrand viste sig snart; den halve By var ruineret.

Raadstueprotokollerne fra den Tid vrimler formelig af Attester om Folks Elendighed og manglende Evne til at svare Skatter og Afgifter.

Kort efter Branden indfandt sig saaledes paa Raadstuen *Vibekke Sal. Ole Blommes*, «som af Retten en sandfærdig Attest var begierende om hendes med andre Guuds Børns ved den her paa Byen ofvergaede høist

schadelige v-løchelige Ildebrand nest afvigte 11 November er ofvergaaen», hun saa nu ingen anden Udvei end «at søge christmilde Mennischer om nogen Behielpning i Jesu Nafn».

*Mathias Pleym*¹ forklarede for Retten, at han ved Ildebranden «disværrer icke allene have miist Huus och Hiem med Middel och Formue och sit Huus noget tidligt maat forlade, formedelst der blev Krud indkast, at det schulle sprængis, for at conseruere andre hans Naboer och som dog disværrer icke derved blef frelste», desuden forklarede han, «at han siden Ildebrandens ofvergang ved Venners Hielp och Undsettelse sig hafver tilforhandlet Halvparten i et lidet Schib «De tvende Brødre» kaldet som han siden sielf førde for Schipper i tree Aar och imidlertid haft igien liden lycke och frembgang, endelig haffuer U-løcken derved igien i lige Maade hannem tilslagen, at samme Schiberom nest-afvigte Foraar vesten for Christiansand forulycked, da det var baglasted med Malt, Meel, Sild och Slibesteene, hvormed han var kommen fra Skotland».

*Niels Jacobsen Riber*², i hvis Hus Ilden først opstod, fik ogsaa Attest for sin «slette Tilstand», idet han ikke blot havde mistet Hus og Hjem, men ogsaa alle sine Værdipapirer og Forretningsbøger.

¹ Om ham se nærmere nedenfor.

² *Niels Jacobsen Riber* var barnefødt paa Fredrikshald, hvor han fra 1690 af var bosat som Handelsmand. I Krigens Tid havde han «ikke uden udstanden Liffsfare» udspioneret Fienden, hvorfor han havde erholdt kongeligt Løfte, dateret Kjøbenhavn 26de April 1710; han siger selv, at det var blevet lovet «mig fattige Mand for min Troeschab udi at forschaffe Kundschaber fra de Svendsche, nemlig Controleur eller Success paa Tolderiet her ved Stædet». De to Bestillinger var imidlertid trods dette Løfte blevet givet til Christian Soelgaard, og dette beklagede han sig i en Ansøgning af 11te

Efter en saadan Ulykke var det jo rimeligt nok, at Landsfaderens Beskyttelse paakaldtes.

De gode Borgere havde saa ofte tidligere vistnok baade med og uden Aarsag appelleret til Monarkens gode Hjerte, men denne Gang var jo Sagen klar og grei.

Suppliquen taler for sig selv:

Stormegtigste allernaadigste
Arffue Konge og Herre.

Di fattige og af Jlden Ruinerede Fridrichshalds Indbyggere, hafver nest forhen den 15 December effter allernaadigste Tilladelse allerunderdanigsten foredragen woris Jammerlige Tilstand og seer nu Ingen udveije til Redning og Opkomst uden (Nest Gud I Himmelen) og Eders Kongelige Mayestæts Hielp.

Og som vii udj samme woris allerydmygeligste Suplique hafver søgt om allernaadigste toldfrihed paa indføhrende fremmede Vahre som ved indenrigs Skibberomme kunde indbringis og til Lands fra Sverrig blef hidbragt, saa tildrifter wij nødlidende os endnu ydermere for Eders Kongelige Mayestæt allerunderdanigsten at suplicere og anholde herom allernaadigst at blifue bønhørte; wij hafver udj Sommer forhen woris allerunderdanigste Suplication nogenledes gifved tilkiende, dette fattige nærliggende grendgesteds Betrøff og Trengelse af woris Naboer de Svendsche, som paa alle Kandter meeget hart søeger og effterstræber os med alle at ruinere som og hafver bragt det saavit at ald

Februar 1711 bitterlig over. 3die Marts 1711 søgte han om Byfogedembedet, og dette fik han da endelig 13de April s. A. Han udmerkede sig ikke synderlig under Krigen 1716—1718, idet han med Kone og Børn reiste bort og først vendte tilbage, efterat Fienden havde forladt Byen.

Handelen herfra Steded til deris Byer Oddewald og Strømstad er henrevet, huorofver de Aar efter Aar merchelig tiltager og florerer.

Maatte ded allernaadigste behage Eders Kongelige Mayestæt os fattige Grendze Indbyggere at forunde nogen Toldfrihed paa nogen Toback og andre vahrer tilvands, for saa vit, som igien til Sverig blifver indført, og sieden paa Jern, Bocheschind, beg og tiere som atter fra Suerig ofuer Land indkommer, og med woris egne Schiberomme udenrigs henførís eller og den allernaadigste paasatte told maatte forlindris til tre a fire procent deraf at udgifve, saa wille wij, nest Gud i Himmelen, formoede engang igien at komme paa foede, og dend hele Handel vi forhen hafver haft fra woris Naboer de Schendsche os igien at tilvende, ded schulle vel siunis herved at vere woris allernaadigste Arfve Konge og Herre til Afgang udj deris Kongl. Mayst. Intrader, huilched allerunderdanigst icke wil formodis, thi naar ingen vare til Sverig formedelst Prisernes Høyhed, kand affettis, saa kand de ej heller fra fremmede Stæder kiøbis og hidførís, men med alle maa ligge stille og i saa Maade ingen Told kand indkomme, derfra søges og allerunderdanigst anholdes om allernaadigst Tiendefrihed paa huis Dehler, som skæris af ded lille Saugtømmer her i Riget kiøbis og udførís, saasom samme Tømmer os, meere end andre Landzens Indvohnere, falder meget dyrt og kostbart med Kjørsel og flaadning igjennem mange Søer og Strømmer, førend det kommer til Saugerne, ja een stor Deel deraf maa drifvis igjennem de Svendsche Strømme, practiserer wij os til ved store Hazard fra dend svensche bonde som ellers strengelig er forbuden til dette Stæd at maa selgis, og huis ded icke var, at wij paa denne og andre maader ded svensche

Knud Stang.

tømmer tilbragte, maatte farten herfra Stedet formedelst Manquement af dehler blifve meget ringe, og Eders Kongelige Mayestæt udj Læstetolden til suehelse og Afgang.

Allernaadigste Arfve Konge og Herre! Sædeste Landzens Fader, wij fattige ruinerede Indbyggere slipper Eders Kongelige Mayestæt ikke nu, førend wii blifver velsigned.

Nedfalder for Eders Kongelige Mayestæt og allerunderdanigst beder om allernaadigste Hielp og Bønhørelse i denne voris wærende Elendighed, Hvilken Eders Kongelige Mayestæt med naadige Gine ville ansee, saa og woris forhen allernaadigste gifne privilegier allernaadigst maatte worde confirmerit.

Gud allernaadigste liofsalig gjøre Eders Kongl. Masts. forehafvende Reise med goed Helsen, Glæde og Sundhed at fuldbringe, ded ynscher af Hjerted

Eders Kongl. Mayst.

allerunderdanigste

arfveundersaaeter og ringe tienere.

Fr.hald d. 4 Junii

Anno 1704.

Knud Stang led ogsaa megen Skade ved denne Ildbrand; af de offentlige Protokoller ser man, at hans Hus, der laa ved Siden af Hans Colbjørnsens, strøg med.

Men ikke alene det; som en forsynlig og forsigtig Mand havde han i Tide reddet sit Indbo og bragt det i Sikkerhed for Ilden; men var det end her sikkert for Ild, saa var det det ikke for Tyvehaand, og nogle ilde-sindede Mennesker benyttede Anledningen til at tilrane sig forskjellige af hans kostbareste Værdigjenstande.

15de Januar 1704 stevner Knud Stang Anna Børge Lauridsens Qvinde til Bythinget for at gjøre Rede for

«en blaa Klædes Kiol med 32 Sølvknapper», som man havde seet hende trække afsted med ved samme Anledning.

Anna mødte og forklarede, at hun under Branden havde rendt rundt og hjulpet de Brandlidte «at redde», og at det gjerne kunde være, at hun ogsaa havde havt fat paa en saadan «Kiol»; det havde hun forresten ingen bestemt Erindring om; men havde hun taget noget, saa havde hun ogsaa leveret det fra sig igjen, det svor og bedyrede hun med «grædendes Taarer», og tilbød sig desuden at føre en Række Vidner, der alle nok skulde bevise hendes Ærlighed.

Alle hendes Krumspring nyttede hende dog lidet; Retten fandt det godtgjort, at hun havde havt det omhandlede Klædesstykke i sit Værge, og da hun ikke kunde godtgjøre, hvor det senere var blevet af, maatte hun i allefald erstatte Knud Stang den blaa Klædeskjoles Værdi efter Skjøn.

Knud Stang led ogsaa andre Tab i disse Tider; et ham tilhørende Skib «St. Jürgen» forliste paa Tilbagereisen fra Frankrige, og dette gav Anledning til evindelige Processer med de engelske Assurandører.

Handels- og Forretningslivet var dengang ikke saa kompliceret og indviklet som nu; der fandtes hverken Banker eller Bankierer, paa hvem man kunde trække. Rede Penge, især Sterling i Guld, var det solideste og mest anvendte Betalingsmiddel. Skipperen solgte gjennem vedkommende Forretningsmands faste Agent paa Pladsen Ladningen og bragte derpaa Pengene med hjem. Det hændte ogsaa af og til, at de fremmede Kjøbmænd selv indfandt sig i Byen og handlede med Borgerne, idet de som Betaling for sine medbragte

Handelsforhold.

Varer modtog Trælast, Talg, Huder o. l. Et karakteristisk Exempel herpaa er følgende¹.

Ved Raastuerettens Møde 22de November 1703 blev „for Retten presenterit agtbahre och welforstandige Mand Seignr. Jens Frost, som af Retten en sandferdig och loulig Attest var begierende om Sr. Jacob Franco Portugisist Jøde och Handelsmand til Amsterdam, huorledes och paa huad Maade hand sin Negotie och Handel med dette Stædys Jndbyggere forhen hafuer drefuet och fortsat, derom enhuer som med hannem hafuer handlet ville behæge at giffue sin Tilstand och Mennig tillkiende.

Hertil at suare fandtis fornemmelig tilstede af Byens Jndbyggere och Handelsmænd Sr. Jochum Mathiesen, Cornelis Blomme, Christen Juel², Ole Gløersen³ og Niels Jacobsen⁴ med andre flere, som alle endræchtelig bekiendte, at saalenge de med hannem handlede hafde han paa en meget god och føyelig Maade tracteret dennem saaledes, at huis Goedys di af hannem Ar efter andet kunde bekomme blef dennem største deelen om Høsten imod Vinteren och til andet Ar iche allene creditorit men endoch, da Betallningens Tiid skulde være lod sielf komme Skibe hid paa Haffnen och annammede i Betallning Trælast och andet huad enhuer kunde forschaffe och tillweijebringe, saa och sielf tuende Gange veret her med Skibe at afhente sin Betallning paa samme Maade, saa de foregiffuer samme Handel var dem en stor Hielp“.

¹ Retspr. No. 1175, fol. 125.

² Søn af Borger paa Fredrikshald Erich Petersen.

³ Ole Gløersen, f. ca. 1673 † 1734, Søn af Gløer Jonsen Røneld og Marthe Olsdatter. Han var en velhavende Handelsmand paa Fredrikshald og var gift med Sidsel Cathrine Philipsdatter Hage (Slægten Gløersen, S. 5).

⁴ Niels Jacobsen Riber.

Paa Grund af de mange Krige og farlige Tider foretrak mange, der selv eiede Skibe, at bortfragte disse til andre.

Foged *Bartholomeus Riis*, der eiede det 174 Læster drægtige Skib «Friedrichshalds Vaaben», bortleiede saaledes i 1705 dette til Otto von Cappelen og Søren Hansen Lemmich paa Bragernæs for ikke mindre end 2000 hollandske Gulden pr. Reis.

Ret som det er, hører man om Opbringelser af Kapere.

1704 blev Jochum Mathiesens Skib «de Muirmester» taget af en engelsk Kaper og bragt ind til Plymouth, og samme Aar blev Cornelius Blommes Fartøi «Jørgen» opbragt af «en Severthske Caper»¹ og ført ind til Dortmund. Den haardeste Skjæbne synes dog alligevel Jochum Mathiesens Skib «*Haabet*» at have lidt.

1ste Mai 1705 fremkom Skibets Kaptein og Besætning for Retten og afgav «deris sandferdige Tilstand och bekiendelse om huis paa Reisen ad Franckerig och tilbage hid hiemgien er passerit och tildragit».

Den 15de Januar 1704 stak «*Haabet*» i Søen fra Sanct Martin, og den 18de s. M. kom «en Sefsche Caper» dem imøde 14 Mile nordvest for Heisandt; de bortførte Kapteinen og 5 Mand og satte sine egne Mandskaber ombord istedet; disse bemægtigede sig «een Pibe brendevin och toe Oxehofder wiin med mere Plunderatzie, da de gjorde huad dem lystede och tappede wiin paa deris smaae Træer och i Mørchet spildte meget wiin och brendevin», desforuden tog de med sig 3 Fade Svedsker og Konfekturer, et Oxehoved Kastanjer «och andet meere, och huad de icke alt borttog blef af dem gandsche beschadiget».

¹ c: Sevesch = von Seeland (Holland).

Kaperfærd.

Efter saaledes at have behandlet det gode Skib Haabet drog de træske Røvere afsted; Dagen efter «kom til dem 5 Cappere u-bekient huem de vare», de tog med sig «een Pibe brendewin och it oxehoffuet wiin, foruden alt det Caperfolchene af it og andet med sig tog».

21de Januar kom endelig Haabet fri og seilede for en ost-sydost Bris opover mod Sorlings, men her blev de paa Grund af Modvind liggende til 30te, da der røg op en ordentlig Storm af Sydvest. Dagen efter «lod de deris Plicht Ancher falde, och laae saa med 3de Anchere och Touger och det med stor Pericul sig at conseruere».

Stormen rasede lige til 7de Februar; da løiede den noget af, og da Vinden fremdeles var kontrær, besluttede Skipperen sig til at blive liggende stille og reparere Seil og Taugværk.

Først den 21de seilede de afsted — lige i Løvens Gab; da de den 23de «hafde Længden af Eylands Vigth, kom en Caper ombord ubekjendt af huad Nation, samme tog i fra dem it oxehofuet wiin och it halt oxehofued brendevin».

Næste Dag gik det ikke bedre. Ret ud for Bewesiir «fick wi atter en Caper ombord svichede op mange fader och prøfuede huad de vilde hafue, tog saa bort en deel wiin och brendevin i Anchere och fade, saa uelsom it halft oxehofuet Røed Wiin; foer offueralt ilde afsted, af huad de icke fick med sig spillede de ombord saa meget dedz meere».

25de «fick atter en Caper ombord som war en Dynckiercher Capt. Francois de Miter, hans Folch Capede paa it Fad brendevin it stoer Hul, at de med wandpompn fyllede huer i sine bimpler eller smaae fade

och toge med sig halffue oxehofde och andre Fustagier».

For sig selv beholdt Kapteinen et halvt Oxehoved Vin, skjönt han øiensynlig havde daarlig Samvittighed, da han merkede, at Folkene vidste, hvem han var; thi han gav Ordre til, at de øvrige Ting, som de havde bemægtiget sig, skulde leveres tilbage.

Nu havde Haabets stærkt plagede Folk Fred til 27de, da «kom atter en Caper ombord toeg en deel Krucher och bimpler win och brendevin» og forsvandt.

Den følgende Dag, da de var „med flodwinden Syden til Østerdigt under Calais Clift var arriveret, kom en Caper hjemme i Bolonien ombord, Capitainen de Jong gaf fore, at war fra Doweren och bemægtigede sig strax Skibet och ville det strax opbringe. Schipperen bad ham see hans Passer efter, skulle hand fornemme hand var en frj Mand, Capitainen, alt dette uagtet, stach Passerne hos sig och wille icke see derpaa, Setter saa 3 Mand af Caper folchene i Skibet och tog Schipperen och 4 Mand til af Skibet op i Caperen, som strax wende Skibet och seilte West ward ind ad Canalen. Capitainen gaf fore for Skipperen och de 4 Mand, och talte i engelsk Sprog: her wil jeg holde med Eder under Wallen indtil Aften da schal ieg sticke med Eder ofuer ad Doweren thi ieg seer noch 3 har Eders Ucht at wille ind til Dunchercken, alligevel bragte hand dem samme Dag med Skibet til Anchers ved Middags Tiid paa Keeden for Bolonien i frandkerige. Sætter saa strax af Caperen sin Slup och fore med Skipperen i land, omtrent en halv Tiime derefter kom Ordre fra Justitien ombord i Skibet och hente 7 Mand i land at examinere med de forrige. Midlertiid de vare underweys ad Bolonien brechte Caper folchene istøder alt huis de

Kaperfærd.

forekom och Pløndrede ud folchene, tog bort alt huis laa dem fore af alle ting, snart ligesom Røfveri. Skibet tilhørige folch wille pompe Skibet, som war da temmelig læd, men blef med Haaendt Gewæhr derfra trungen, och blef icke Pompet saa naar Skibet kom til Baien war der udj ofuer toe foed wand, uden det de truede folchene med Hagger och andet saa sætte de folchene och Pistoler for Brøstet, naar de wille pompe Skibet. Midlertid folchene vare med Skipperen i land til Examen foer Caper folchene fra och til mellem Skibet och Caperen paa Reeden och foer i Skibet meget u-christelig affted, alle smaae Træer i Skibet fandtis tog de med sig, tappede ud 4re Øyehofder brendewiin och wiin, desuden swirchede op adtschillige fade, och af en deel tappede de $\frac{2}{3}$ deele ud, huad de icke tog med sig spilte de ud och foer u-christelig affted. Omfider blef Skipperen och folchene frijgifne af Justitien, och hafde alt lefueret Schipperen sine Passe igien, Caper folchene wiste och, at de var frigifne, alligeveel derefter inde paa Reeden pløndrede den samme Caper ligesaa ilde som før, folchene blef holdt under decket, saa snart wii wille see op, blef strax dem wiist en Pistol, at om hand icke blef under, schulle de styde med mere u-christelig twang, som de dem i alle Maader paaføiede, och borttoge saauel siden de vare frigifne som til forn, alt huad dem lystede, och ware allesammen druchne, och meget u-schichelige, saa dem ingenlunde er muligt at wide, huad Schade de har tilføiet ladningen“.

Omsider, 29de Februar, slap Skibet ud fra Bolonien og nærmede sig den 1ste Marts Calais; den 2den Marts blev de overfaldt af en voldsom Storm fra Nord og Kl. 12 «gick deris Anchere med, om det war bregt istøcker eller ei ubekjendt». Situationen blev nu saa

farlig, at Skipperen «ved mørche Nattetid maatte Resoluerere at kappe tougerne fra sig og komme under Seyl, hafde de da icke mere end it Ancher och toug i Schibet».

3die Marts «continuerede Winden af en Storm och it mørcht weirlig, derofver forarsaget at holde Canalen ind». 4de Marts «winden och weiret lige eens continuerede». Stormen fortsatte 5te, 6te og 7de Marts; det havde været Skipperens Hensigt at søge ind til Plymouth for at proviantere og reparere sine Anker, men Stormen gjorde det umuligt.

Omsider maatte de vove Forsøget, da de «ingen Victualier mer hafde», og 10de Marts sent om Aftenen kastede de Anker paa Plymouths Havn.

„Huad i den Tiid indtil Skibet gik fra Pleimouth igien er passerit forklarar den af M. Eword Detle Notar. Instrument dat. Plijmouth d. 28 Febr. gl. Stiil 1703, endog det er at forstaa efter vor Stiil 1705, saasom de i England icke slutter deris Aarsaal førend 10 Martii i det efterfølgende Aar.“

3die April seilede «Haabet» «udaf Kat Water paa Pleimouths Rewier», om Aftenen passerede de «Eiland Wigt», 4de April «fick de it engelsk Aarlog Schib ombord», samme Eftermiddag blev de forfulgt af 9 à 10 Kapere, «dog gjorde icke stor Schade, det ene Parti jagede det andet bort». 5te April passerede de igjen en engelsk Krigsflaade, 6te April fik de en Kaper ombord, der imidlertid indskrænkede sig til at medtage «omtrent it Ancher Brendeviin», «mange flere Capere war da rundt om dem, baade under engelske och franske Flagge, men gjorde dem intet».

7de April var de «ud for landt von Schawen, her

Kommunale Forhold.

møtte de en fransk Caper, der røvede dem for it halft oxehofuet brendevin».

Det var den sidste Hændelse, som mødte dem paa denne saare uheldige Reise. 27de April ankrede de i tykt Snedrev i Christianssand, og Dagen efter kom de til Magø, hvorfra Skipperen reiste til Fredrikshald for at melde Rederen om sin sørgelige Reise, hvorunder Skibet var bleven plyndret ikke mindre end 9 Gange af forskjellige Kapere.

Det var derfor ikke underligt, at de 4 Skippere *Boye Jacobsen, Oluf Christensen, Anders Christensen og Børge Jahnsen* i 1715 søgte og fik kongelig Bevilling til at lodse fremmede Skibe op til Fredrikshald, «som Søefarten nu omstunder her ved Stædet gandsche findes oplagt och Tiiderne meget knappe for fattige Folch, der haver sadt sine Tancher ved Siø-Farten at fortiene sit Brød»¹.

27de Oktober 1703 udgik der et Kongebud, der 16de November s. A. blev publiceret paa Fredrikshalds Raadhus, «at ingen fremmed, som allerede i denne Krigs Begyndelse sig udi nogen Kjøbstæder her i Riget kunde nedsætte eller saa længe Krigen varer och Borgerret niuder eller blifue meddelt Certificatz skal inden 6 Maaneder, han sit Borgerschab haffuer taget sin Familie hidschaffe och med sin Ed sig revertere, at hand thj Aar, naar Krigen er endt paa samme Stæd, hvor hand sit Borgerschab havde antaget vil forbliffue»².

Omkring Aar 1700 finder vi ogsaa det første Spor af kommunalt Selvstyre i Byen.

7de Oktober 1700 var Magistraten «og endeel af de

¹ Indlæg af 4de Marts 1715.

² Retspr. No. 1175, fol. 124 b.

bedste Borgere» forsamlede paa Raadstuen i Anledning af Christian den 5tes Død.

Borgermesteren Christen Heidemarck foreslog da „hos woris idgige allernaadigste Urfue Herre og Konge, Kong Friederich den Fierde derpaa allernaadigste Confirmation allerunderdanigst at søge och erholde, och som for Raadeligst blef eragtet een Mand her fra Byen til Kiøbenhafn derom at nedseende, da blef begieret af sambtlige tilstedeværende Byens Indbyggere och Meenighed, at de af de bedste Byens Borgere vilde udlaare 10 a 12 Mand, som med Magistraten om Byens Tarsf baade i dette och andet paa bedste Maade kunde ofuerveie paa huad Maade befostringerne hertil kunde anstallis och tilvevebringis, huortil blefue udnefnte efterschrefne Carl Pedersen¹, Jochum Mathiesen, Knud Stang, Christen Andersen, Torbjørn Hansen², Mathias Pleyrn, Anders Thomassen³, Peder Simonsen⁴, Knud Lucassen, Thomas Hafuorsen, Jacob Henrichsen⁵ och paa Nordfiden Arild Pedersen och Niels Jacobsen⁶”⁷.

9de August 1724 „haver Magistraten ved offentlig Trommeslag og skriftlig Publication ladet indkalde samtlig Borgerflabet for at elegere og udvælge 8te a 12 forstandige, smukke Borgere efter Byens Leylighed, som Magistraten kunde blive adjungeret hvormed de udi en og anden Tilfælde som Byen og dens Opkomst og Nytte maatte consernere, og Magistraten fornøden eragter, kunde consultere, saauelsom om Byens Brandtordning og Brandtøvesenets Istandsættelse til Indbyggernes deres Huses og

¹ Carl Pedersen Lem. ² Torbjørn Hansen Dampe. ³ Anders Thomassen Blix. ⁴ Peder Simonsen Randers. ⁵ Jacob Henrichsen Smit.

⁶ Niels Jacobsen Riiber.

⁷ Retspr. No. 1175, fol. 61 ff.

Kommunale Forhold.

Midlers Velfærds Conseruation, som Magistraten i Sær- delighed lader sig være angelegen, alt i følge af Magi- stratens foregaaende Proclama, huorefter Magistraten til- spurgte de tilstædeværende udaf Borgerflabet og Indvaa- nerne nemlig Sr. Peder Scavenius, Sr. Cruels Wiig, Sr. Peter Wærn, Sr. Carsten Tanf og Sr. Mats Wærn, om de under sig sielf vil udvælge 8te a 12 Borgere til Magistratens Assistent¹.

Et Slags kommunalt Ombud var det vel *Peter Nielsen Lorentz* overtog, da han 30te September 1727 frem- stillede sig paa Raadstuen og „erbød sig at antage det Ombud at han efter en given Instrug oppasser og haver Indseende med adskilligt, som imod Kongelige Love og forordninger her i Byen gaar i Svang Byens Indbyg- gere til Skade, saa og haffue Inspection med Brandvagten alt efter Instrug, som hannem maatte blive given. Samt- lige Magistraten og samtlige tilstædeværende Borgerflab anordnede bemeldte Sr. Peter Nielsen Lorentz dette hans Begier, at han samme Ambud for det første et Aars Tid, to eller tri skal nyde og dertil antages og dersom han stifter sig som han bør derudinden, skal han forblive derved fremdeles og nyde aarlig Løn for dette Ombud 40 Rdlr., hvoraf han nyder de 20 Rdlr., som Mester Andreas hidtil nydt haver af Ous Gods og de andre 20 Rdlr. lignis paa Byen, som en anden Bysstat. Naar forbemeldte Tid expireret vil Magistraten og Borgerflabet nærmere resol- vere, om samme Bud længere skal continuere, ligesom de seer, det kand være Byen til Nøtte².

¹ Retspr. No. 1177, fol. 51. De «elligerede Mænds» Antal var for- skjelligt i de forskellige Byer, regelmæssig fra 6 til 16. Se Aschehoug: «De Norske Communers Retsforfatning før 1837», S. 154.

² Retspr. No. 1177, fol. 131.

De Ting, der særlig interesserede Borgerskabet i disse Tider, og hvorom jevnlig Borgernes Mening æskedes, var Havnens Opryddelse, den lange Bros Reparation, Kirkens Opførelse og en ny Brandsprøites Anskaffelse.

Havnens Opryddelse var et Spørgsmaal, der, for at bruge en moderne Vending, længe havde staaet paa Dagsordenen.

Omsider fandt Magistraten, at der maatte handles energisk.

16de Mai 1722 sammenkaldte den paa Raadhuset „Byens fleste og fornæmste Borgere og Indbyggere i Henseende til at faa engang for alle en endelig Slutning til at finde et Middel, hvorledis Havnen her for Byen kunde oprødis, som er saaledes Aar efter Aar tilstoppet af Mudder og Saugmøel opfyldt, at der neppe dend dag i dag er, kand flyde et lidet lætgaende Fartøy ind til Bryggen mindre store Skibe, enten med Kongens Kornvarer til Festningens Fornødenhed eller til dend Negotie, som Vor Herre velsigner Byen med fra og til Byen, hvilken Havnens Opfyldning snart kand ruinere dend hele By om derom ei endnu ja i dette Aar bliver raadet Bod, som ikke uden stor Beføstning kand lade sig gjøre.

Herom haver Magistraten afvigte Aar holdt samling paa Raadstuen og ligesaa ladet indkalde indbyggerne for at overlegge, huorfra Midlerne til denne Beføstning skulde kunde faaes meens disværre intet paafulgt til Pengenes tilstædebringelse, allene nogle Machiner fra England forschreven og hidført, hvorved var ment at dette Arbejde kunde gjøres, mens Penge til Arbejdet er ei endnu kommet fore.

Kongelig Mayestæts Deier, Maahler og Havnefoget

Havnens Renovation.

her i Byen Sr. Peter Scavenius¹ og ved sit skriftlige Bescvær næstleden 13de Mai høylig beklager denne store Fordervelse for Byen, Magistraten vil ogsaa være uden Ansvar de saavidt Anstalt angaar, kan frygte for huorføre de dennegang alvorligen forestillede de velædle og velbyrdige, edle, høiachtbare og velfornemme Indbyggere som nu vare tilstæde Byens Ruin at forekomme og at de ville overlægge bedste Raad til Pengenes Udkomst, hvormed dette Arbeide kunde gøres.

Paa Raadstuen var tilstæde velædle og velbyrdige Hr. Capitain Peder Colbjørnsen, Sr. William Walcker, Jacob Stang, Ole Gløersen, Thomas Bliq, Carsten Tank, Peter Wærn, Jørgen Jørgensen Owenberg, Cruels Joensen Wiig, Niels Wind, saa var og tilstæde Kongl. Maysts. Havnefogued Sr. Scavenius.

Herom blef saa denne Gang og for det første ad interim besludtet, at man vil lade forsøge de Machiner, mand haver, om de kand due til at gjøre Arbeudet med, saasom man forud ey kand wide, hvorledes Grunden og opfyldningen er bestaffet og til dette Arbeude at bestaa, blef aftalt at levere Havnefogden af Ousgodsets Avkomme 10 Rdlr. paa Byens Vegne, som har lovet at vil forsøge Machinerne. Skulde det kunde lade sig gjøre med de instrumenter man haver, forhaaber vi, at Omkostningerne bliver ikke saa meget store, lader det sig ikke gjøre vil større Beføstning til og naar dette er forsøgt skal nærmere overleggis, paa hvad Maade Pengene hertil kand faaes^u.

Det lader imidlertid til, at Sagen dermed blev stedet til Hvile; man hører ikke mere til den før 8 Aar efter; da havde Magistraten paany ladet indkalde «de fornemste af Indvaanerne for engang for alle at erholde

¹ Blev 11te Oktober 1714 valgt til Stadskaptein paa Fredrikshald.

deris positive Svar og betænkende paa hvad Maade Byens Hafn og Skibbeløb, som er saaledis opfyldt, at ikke et belastet Skib eller Kreyert kan komme ind til Byen, kunde oprøddis.»

Magistraten havde Aar efter Aar anmodet Borgerne om at bevilge Penge til dette Arbeides Udførelse, de havde ladet Maskiner forskrive fra England, men intet hjælp; alt blev ved det gamle. Nu vilde ikke Magistraten længer sidde rolig og se paa, at Byens vigtigste Næringskilde tilstoppedes, ja at endog hans kongelige Majestæts Kasse kunde befrygtes at lide Tab; nu maatte der træffes en Afgjørelse.

Ved Trommens Rørelse og Opslag havde de til 28de Februar 1730 indkaldt følgende Borgere: Kaptein Hans Colbjørnsen, Proviantforvalter Svend Olsen, Vice-laugmand og Tolder Jacob Wærn, Ole Glørsen, Niels Juel, Byfoged Riber, Carsten Tank, Lauritz Roede, Halvor Jacobsen, Lars Feldbereder, Anders Olufsen, Jørgen Jørgensen Ovenberg, William Walcker, Peter Wærn, Søren Skrædder, Ole Falck, Christian Olsen Feldbereder, Christian Møller, Johan Jørgensen og Ole Brun.

Magistraten forelagde nu disse Borgere 5 Propositioner om, paa hvilken Maade de syntes Havnens Opryddelse «bædst og menagerligst» kunde gaa for sig.

Det der først maatte gjøres, var at forebygge, at Elven førte mere Saugmøl med sig end yderst nødvendigt, især efterat «Elven fra sin ordinaire gamle og rette Løb formedelst de nedsunkne Skibe i Krigens Tiid har taget eet forkeert Løb og en anden Vei, der har beskadiget havnen».

For det første mente Magistraten, at det mislige Forhold vilde «remederes», hvis Borgerne vilde bekoste

Havnens Renovation.

Bolværkerne ved Bagertangen bordklædte, «at Elven kand tage sin gamle Tour og Løb og ingen Saugmøl mere forbi Bagertangen til Havnens Skade indkastes». Dernæst maatte man fortsætte Arbeidet med de engelske Maskiner; til dette Arbeide udkrævedes 3 gode Pramme hver paa 3 Mand, de 2 skulde arbeide med Maskinerne og hive Sand og Saugmøl op af Vandet, «og den 3die med en lang Baadtz-Hage eller Stage at holde Prammen lige med».

Naar dette var gjort; maatte man med de samme Pramme og Folk forsøge at oprense Skibsløbet efter Havnefogdens Paavisning «og optage dend Sand og Saugmøll som til Navigationens og Seyladtzens Befordring eragtes fornøden».

For det fjerde havde Magistraten, «i henseende at dette kand være Publico og det almindelige til bæste», men vilde falde den fattige haardt, hvis der skulde udskrives nye Skatter, tænkt at forespørge, om der ikke blandt Borgerne skulde findes en, der vilde paatage sig paa egen Bekostning at oprette og bordklæde de nævnte Bolværker, hvorved Elven igjen vilde blive ledet til sit gamle Leie og den værste Nød afhiulpen, mod at «Byen med Magistraten afstaaer til Vederlaug for slig anseelig Bekostning den Pladtz og Jord «Hegge Dammen» kaldet som Byen er tilhørende ved lovlig Skjøde og Transport»; ligeledes skulde den, som paatog sig at bygge Bolværkerne have Ret til at benytte dem som Bordbrygger til sin egen private Brug.

Til Slut begjærede Magistraten et Forskud af 100 Rdlr. til Leie af Pramme og Løn til Arbeidsfolkene.

De tilstedeværende Borgere vilde dog ikke saadan uden videre gaa med paa saa vidtløftige Beslutninger;

de «eragtede for tienligt at tage Sagen udi betænkning», hvorefter Sagen blev udsat.

6te Mai 1730 kom Sagen atter fore.

Borgerne havde imidlertid ikke ligget paa Ladsiden.

Med Geheimeraad og Statholder *Wibes* Tilladelse havde de ladet Marinekaptein *Gabriel Christiansen*¹ foretage Undersøgelser af Havnen og Elvemundingen, og Resultatet af disse Undersøgelser blev nu fremlagt i Form af «tvende Remonstrationer og et Cituations Cart».

Magistrat og Borgherskab erklærede sig fuldkommen enig i *Gabriel Christiansens* «Propositioner», og man blev enig om at indsende en Ansøgning om, at samme «maatte nyde allernaadigst kongelig Approbation».

Under 24de Juni s. A. indsendte Magistraten en Forestilling til Statholderen, der personlig interesserede sig for Byernes Havneforhold og ogsaa 20de Januar 1730 havde ladet udgaa en Ordre til Landets Amtmænd og Stiftamtmand om at lade de søndenfjeldske Toldsteders Havne besigtige, en Forestilling, hvori det bl. a. heder, at Havnen og Skibsløbet «er befunden saaledis af Saug-Møll at være opfyldt, at Skibsløbet — som melt — til Byen næsten er forbygget og betagen, huilchen Opfyldning berettis at skal have Reist sig af de i Krigens tid nedsunkne Skibe, som midt udi Elveløbet blef nedsat, da Vandet og Elven desformedelst ej har kundet have sit fri Udløb».

Lodskaptein *Christiansens* «Propositioner» var kulerede til at koste 3010 Rdlr., en efter de Tiders Pengeforhold overordentlig stor Sum.

Wibe indberettede Sagen til «de Deputerede for Financerne og udi kammercollegio», men disse fandt

¹ W. Lassen, Slægterne *Wibe* og *Lund*, S. 141 ff.

Havnens Renovation.

det «meget betenkeligt, at forestille Deris Kongl. Mayst. det af Indvaanerne forfattede og indsendte Overslaug paa 3010 Rdlr. til Haunens og Skibsløbets Renovation og Istandsættelse, mens at vi med Byens Indvaanere skulle overlægge paa hvad Maade fornefnte Udgift bedst og taaleligst mellem Indvaanerne self kand reparteris paa visse Aar at betalís, og om ikke een eller flere af Indvaanerne kunde paatage sig dertil at giøre Forskud, at Haunen betimelig hielpis kunde».

Finantscollegiets Forestilling blev kommuniceret Borgerskabet ved Statholderens Skrivelse af 18de November 1730, og i Sagens Anledning blev Borgerne indkaldte til Møde paa Raadhuset 4de December s. A.

Det ser næsten ud til, at de af Borgerne, der havde noget at betale med, har lugtet Luntén; de mødte nemlig ikke efter Indkaldelsen.

De mødende svarede meget forsigtigt, at dette var en Sag af «considerable betydning», hvorfor de ikke vovede at svare noget hertil, førend de havde konfereret med sine Medborgere, der «formedelst deris Haandtering eller Fraværelse nu muligens ikke møde kand».

Magistraten eragtede, at Sagen skulde henstaa til 18de December. Sagen kom imidlertid ikke, uvist af hvilken Grund, frem før 27de Februar 1731, og da havde man faaet Besked om, at Kongen havde bevilget 3010 Rdlr. til Arbeidets Udførelse.

I Borgerskabets Møde blev der truffet omfattende Bestemmelser om, hvordan Arbeidet skulde gribes an; der blev nedsat en «Ober-Inspection» bestaaende af Brødrene Hans og Peder Colbjørnsen, Lagmand Wærn, Svend Olsen¹, William Walcker, Thomas Blix, Carsten

¹ Svend Olsen Lembach.

Tank, Jørgen Ovenberg, Ole Glørsen og Peter Wærn, af hvilke 2 hver Uge skulde samles og have «Indseende» med Arbeidet.

Rickard Northcliffe² blev valgt til at administrere Foretagendets økonomiske Side.

„Til Mester og Inspecteur for Tømmermændene, som Arbeidet skal forestaa og til deß Dygtighed Svare er andtagen Saugmester Amund Larsen, som Arbeidet ordinerer, saavit Bygningen og Bolværterne til Elvens forbyggelse angaar, huorføre han er tillagt 1 Mark og 16 St. daglig.“

4de Marts 1732 holdt Borgerskabet paany Møde i Sagens Anledning; det blev bestemt at Arbeidet skulde fortsættes efter den af Lodskaptein Gabriel Christiansen fattede Plan under Tilseende af nogle af Borgerne, der ligeledes tilbød sig at gjøre den fornødne Pengeforstrækning. I et Møde 22de April forsøgte man at formaa Hans Colbjørnsen til at paatage sig Inspektion med Arbeidet, men han svarede, «at hvad sig Inspectionen angaar, da kand hand dertil ey have Leylighed, mens med sin Raadføring til Arbeidets Fortsættelse gierne er villig at assistere det meste muligt er».

Havnefogden Sr. Peter Scavenius blev da paalagt at have det daglige Opsyn.

17de Februar 1733 var Stadens Borgere atter forsamlede i Anledning af Havnens Renovation.

Her blev oplæst Lodskaptein Christiansens Erklæring om Arbeidet, hvori det heder, at „hand befinder at den udgaaende Strøm har nu sit rette Løb og gaar saa langt ud, at Indløbet til den rette Skibshavn for Byen kand oparbejdes ved beleilig Aarsens Tid, saa er og bemeldte

² Født i Yorch. Tog Borgerskab paa Fredrikshald 20de December 1729.

Havnens Renovation.

Hr. Capitains formening, at det yderste Defensions Boldverch, som i disse Dage formedelst Strømmen er underflaaren og omkattet bliver flødt bedre ind og saa suffisant og dybsunket sadt, sambt med fornøden Steen paalagt og saaledis Conditioneris og indsættis, at det i Tiiden kunde blive bestandig og modstaae Strømmen, saa eragtes og fornøden til Arbeidets Anstaltning, Fremgang og Drift, at en habil Mester, som for arbeidet kunde være ansvarlig skulde antages, hvortil bemeldte Hr. Capitain foreslaar en Mand i Drammen ved Navn Joen Pederfen som til dette Arbeide skal være bequem, som og hid til Stædet kunde forskrives for at tage samme i Øiesyn, da man tænker at skulle formaae ham her hid, imod at hans Reise og umage med Omkostning blef fornøyet, hvilket man synes at maa bifalde dog førend dertil resolveris, ville Magistraten af Borgerstabet som nu er tilstæde nemlig forrige Proviantforvalter velædle Svend Olsen, Sr. William Walcker Jørgen Øvenberg, Anders Olsen, Jacob Stang, Christian Friis formeneris gode Mening herom, eller om de noget nærmere og bedre Medicum ved at udfinde hvorom deris Svar var begjærende*.

Borgerskabet havde intet at indvende mod denne Ordning, der saaledes blev besluttet.

I 1734 synes omsider Arbeidet at være fuldført; thi 9de Marts d. A. indfandt sig paa Raadhuset „den udi forrige Aar antagne Mester til Elvens forebyggelse og Hafnens Renovation Jørgen Olsen Wiig, Borger her i Byen, til hvem Magistraten, Hafnen og det publique Arbeide betræffende, gjorde følgende Spørgsmaal: 1. om Elven har gjort det opbygte Bolværk og indplankning til denne Tid nogen Skade. 2det om hand finder fornøden, at der noget videre i Elven skal bygges, eller det med det giorte Arbeide er nok. 3. om han for tilstundende Aar efter

Hr. Capitain Gabriels Gotbefindende, som den der Inspectionen ved Hafnen er opdragen, vil paatage sig efter hans forslag at Renovere og opgrave Skibs-ladehafnen nemlig ved folkhjælp, Prammer og de indrettede Jernstøfler og Sandposser og om han vil staa for Arbeidet, dets drift og befordring, ligesom afvigte Aar Arbeidet ved Elven er steet. 4de. Hvad Materialier hand hertil har fornøden, ville han betimeligen og om muelig ved denne Samling give tilkiende at derfor i Tide kunde drages forsoeg. Paa disse Poster enhver især, var Magistraten af Jørgen Olsen Wiig hans positive Svar begjærende.

Mester Jørgen svarede til den 1ste Post, at Elven til denne Tiid har ingen Skade gjort Bolværket eller Indplantningen. 2den. Karet skal indpæles og Elven graves bredere for at faa des større Slug. 3. Ja, han vil vedblive Arbeidet til Ansvar dog at han nyder danske Penge, hvorimod han vil arbeide for 2 M. 4 St., istedenfor 2 M. 8 St. daglig. 4de. Han vil herom til Magistraten indgive en Liste over Materialierne som han til Arbeidet behøver med det allerførste“.

Af og til hører man endnu i Borgerskabets Forhandling Tale om Havnens Renovation, især om hvorledes man skal skaffe de fornødne Pengemidler tilveie, men Sagen i sin Realitet synes at være kommet i god Gang.

«Den lange Brois» Reparation var en ligesaa vigtig Sag.

I 1724 havde Flommen ødelagt den ganske, saa al Kommunikation mellem Nordsiden og Sydsiden maatte foregaa i Pramme, hvilket var besværligt nok.

5te Februar 1724 havde Magistraten derfor ladet indkalde til Møde paa Raadhuset „endeel af Byens fornemme

Den lange Bro.

Negotianter og Borgerſkab for at conſulere om den lange Broes opbyggelse imellem ſyndre og nordre Siide, foreſtillede dennem ſamptlig den Tildragelse ved dette overſtødige Vand og stærke Strøm, ſom har udſkaaren Broen og den ſønderbrudt ſamt den ſtore Skade derved tagis. Refererede ſig i det øfrige om Broens nødvendige Iſtandbringelse til deres ſtriftlige Propoſitioner og Begjæring til ſamtlige høiſtærede Denner af igaar, dend de formodede finder Bieſald. Producerede derefter Regninger paa, hvad Broen udi afvigte Sommer havde koſtet nemlig 71 Rdlr. 5 Sk., ſom til Kiæmbneren Sr. Anders Olsen mod Quitting er betalt og endelig tilſpørte tilſtædeværende høifornemme Denner og Borgerſkab ſom kyndige Mænd, hvad dennem ſyntis denne Skade paa Broen kunde anſees for, og hvad dens Opbygning formeentlig vil komme til at koſte. Saa blef og for det Andet af Magiſtraten proponeret at ſom de finder fornøden, iſtedenfor de adtſkillige Pramme, ſom ikkun viſe Tider paa Dagen overſætter at anordne faſte folk og Pramme, ſom altid aarle og ſilde kunde være tilſtæde at overføre folk, paa det ingen ved overførfen ſkulde hindres og derfor at nyde 1 a 2 Sk., efter enhvers Leylighed, Soldatesquen undtagen, om ikke dertil 3de Pramme kunde være nok, nemlig 2de at føre folk udi og en ſtoer Pram at overſætte folk og Hefte tillige.

Til den første Poſt ſvarede Sr. Ole Gløerſen, Sr. Truels Joenſen, Sr. Jørgen Jørgenſen, Sr. Thomas Bliq, Sr. Peter Wærn, Sr. Hans Earſen Lemmiſ, Sr. Carſten Tanſ, Sr. Ole Niieſen, at de ſynes raadeligt for at komme til Penge i en Haſt til dette høynødvendige Arbeide, at et Strift bliver den ganſte Bye ombaaren og anmodning derudi til enhver ſteer, at en hver contribuierer noget

hertil, saavit behøvis, hvortil samtlige nu tilstædeværende erbyder efter deris Læylighed og Vilkaar deris deel at vil erlægge, saa toiler de og ikke paa, at io alle de fraværende gjør det samme. Til den anden Post blev besluttet, en vis Pram paa byens befoftning til overførsel at betinge, hvortil blev antagen Anders Michelsen, som skal være forpligtet at staffe en stor Pram til dette Brug og samme med folk forsyne, derfor skal han nyde daglig 3 ort i alt, hvorimod han skal over føre frem og tilbage alle bønder, soldater og andre fattige folk for intet ved nat og dag, saa maa og ingen lade sig for Betaling ved nogen Anden end Anders Michelsen overføre dertil han dog aparte ferge eller baade haver at holde, hvorved de som ei vil oppebie Prammens Afgang kand blive overhjulpen for En Stielings Betaling for frem og tilbageførslen."

Nogen Fart synes der imidlertid ikke at være kommet i Arbeidet, førend det rygtedes, at Kongen muligens vilde bæere Byen med sin høie Nærværelse.

Fredrikstens Kommandant *Oberst Stuart*¹ tilstillede Magistraten 17de Oktober 1731 en Skrivelse, hvori han anmoder den om i Anledning af «Kongens allerunderdanigst forventede allernaadigste Opkomme her til Landet» at sørge for, at den lange Kommunikationsbro maatte findes i en passende og værdig Tilstand.

I denne Anledning sammenkaldte ogsaa Magistraten Borgerskabet til Møde paa Raadhuset 23de s. M., hvor den forklarede, „at siden der, efter deris formeening vil anvendis en anseelig Reparation paa Broen, og de fleste af Karrene fra Vandet forbygget, sampt endeel Mastetrær her og der indlegges, og deels nyt strøe, ja til des mere

¹ Jacob Wilhelm Stuart, død paa Fredrikshald 25de Marts 1749 som Generalmajor. Kommandant paa Fredriksten fra 1727 til sin Død.

Den lange Bro.

Commoditee for deres Kongelig Mayestæt og høye Herflab i fald aller høyst bemeldte deris Kongelig Mayestæt allernaadigst maatte blive til Sinds at bæere voris bye ved sin høye Nærværelse, eragtes fornøden at Broen med Planter bør beklædes, saa at Broen lige og jefn kunde blive anlagt, da Over-Kjørslen og dend tyngde, som kommer paa Broen, ikke nær giver dend Digt paa Broen, som ellers, foruden at samme Klædning vilde blive en stor Conseruation baade for Strøet, Mastene og selve Karrene, huortil uomgjængelig behøves en deel forskud af Penge, som Magistratens Leilighed ej var til at giøre, allerhøest da Borgermesteren forklarede, at siden hand til Embedet ankam, og fra 1733 antog sig at incasere bropengene, som til denne Broes Reparation allernaadigst er tillagt og aarlig gjøres Rigtighed for har hand den aarlige Reparation ved forrige Kiæmner Sr. Anders Olsen ladet bekoste, og Nar efter Nar staaen i forskud, saa hand til Dato har til Goede af Bropengene over 120 Rdlr., huorfor hand vil fremlægge Rigtighed og Bevis, naar skulde forlanges, desaaarsage Magistraten formodede, at nogle faae af Indvaanerne, som haver Raad og Leilighed dertil, i Henseende til det Høykongelige Herflabs forventelse og til Byens egen Ære og indvaanernes saavelsom andre Reisendes Commodité og Nytte lader sig tilformaae at antage Broen under Reparation og istandsættelse, allerhøest da Borgermester Larsøn siger sig hos Kiæmneren Sr. Peter Blix, som den 26 May 1730 paa Byens Vegne har anmeldt sig at ville tage denne broe under Opsyn og Reparation d. 5 Junii nestefter anpræsenteret og tilbuden ham, eller hvem af Borgerflabet der sig Broen til Reparation og istandsættelse vilde antage, da dend eller de som sig broen at underholde vilde paatage, ligesom hand under Rigtigheds Afslæggelse

kunde hæve og annamme Broepengene som aarlig indkomme, jo waaren villig samme at afstaae, naar hand for sin forskud kunde nyde Refusion, mens da Kiæmbneren ikke paa slig billig Tilbydelse hos sine Medborgere, har søgt at give ham noget Svar, er dermed efter saa lang Tids forløb denne Post ikke kommen til nogen Endskab, ei heller hand bleven frie for de høynødvendige Reparationer paa Broen at gjøre, har waaren fornøden, mens hand hidindtil for Publicum samme har holdt vedlige, og da nu en anseelig Summa til broens fuldkomne Istandsættelse i Henseende til voris allernaadigste Konges forventende allernaadigste Opkomme til Landet, som for os meldt requireris er det hverken hands eller øvrige Magistrats Kræfter at gjøre det udfordrende forskud hertil, mens vil formode, at Byen tager sig denne høynødvendige Reparation an og sædter Broen i saa fuldkommen goed Stand udi denne Høst, at dend i 4 a 6 Aar ikke skulde behøve nogen eller synderlig Reparation, da Broepengene formeentlig refunderer denne Udgift og enhver bliver uden Slæde.

Paa denne vigtige Post til all Bepværingss forekommende, i Anledning af Hr. Oberst og Kommandantens indkommende Skrivelse, Magistraten begjærede, at de tilstedeværende af Borgerstabet deris goede Svar vilde give.

De tilstedeværende af Borgerstabet nemlig Sr. William Walcker, Sr. Jørgen Owenberg, Sr. Carsten Tanf, Sr. Peter Wærn, Sr. Cruels Wiig¹, Sr. Richard Nortcliffe og Sr. Anders Olsen svarede hertil at de til nogen fuldkommenheds Svar herpaa at give ere for faae, tilmed haver Hr. Capitain Peder Colbjørnsen været begjærende at herom et Skrift maatte opsættis til heele Byens ind-

¹ Om ham se nærmere nedenfor.

Kongebesøg.

byggeris cathgoriske Svar og Betænkning herudinden, hvilket de tilstedeværende ligeledes var begjærende, som Magistraten og lovede at skal see“.

Disse Argumenter hjalp, man havde ikke appelleret forgjæves til Borgernes Loyalitet.

Da Kong *Christian VI*, ledsaget af sin Dronning *Sophia Magdalena*, sin Svigermoder Markgrevinde *Sophia Christina* og en talrig Suite, Fredag den 29de Juni 1733 Kl. 5 Em. gjorde sit høitidelige Indtog i Fredrikshald, var den lange Bro i den bedste Stand, til og med prydet «som en Allee med Træer».

Overhovedet havde Borgerskabet i Anledning af dette sjeldne kongelige Besøg anstrengt sig til det yderste.

Ved Broen var opført en pragtfuld Æreport udstyret med talrige Emblemer og Ordsprog, som «Gud med os, Kongen hos os», «Hinter dem Berge wohnen auch Leute» osv. Paa den høire Side af Porten stod Geistligheden, paa den venstre Magistraten «samt langs ved Siden imellem Porten Livskytterne alle i graae Klæder med Guldtraa-Knapper og Knap-Huller, gallunerede Hatter, hvide Silke-Strømper samt røde gallunerede Patron-Tasker og Gehæng».

Kongen og Dronningen tog ind hos Kaptein *Peder Colbjørnsen*, «som efter saa høye Giester sig dertil i alle Maader havde allerunderdanigst præpareret».

Markgrevinden boede hos «*Mr. Wochers*»¹. Den næste Dag besaa de kongelige Herskaber Fredriksten Fæstning og det Sted, hvor Carl den XII faldt, begge Brødrene Hans og Peder Colbjørnsen maatte fortælle om sine Bedrifter i Krigens Tid, hvorefter Kongen udnævnte dem til Oberstløjtnanter.

¹ Maa sikkert være den rige og anseede Borger William Walcker.

Peder Colbjørnsen «offererede» galant Kongen «2de Elens-Kalve og nogle hvide ringede Børne-Unger».

Søndagen havde Peder Colbjørnsen «til det Kongelige Herskabs Fornøjelse og derover tagen Forundring» i sin Have ladet opføre en stor Løvsal, hvor han foreviste 7 Ægtepar i Alderen fra 80 til 105 Aar med Børn og Børnebørn, der trods deres Alder og graa Haar udførte forskellige Danse.

Dette vakte megen Begeistring og «hvert Parti» blev «regalered med 30 smaa Kongsberger croner».

Mandag den 22de Juni reiste det kongelige Følge videre under «iidelig Canonade».

20 Aar efter var det lige ilde med den lange Bro.

5te August 1752 havde Magistraten ladet sammenkalde paa Raadhuset «de vittigste og bedste af denne Byes respective Borgerskab», nemlig Thomas de Blixenskjold, Fabian Stang, Agent Erich Ancher, Johannes Bergh¹ og Lucas Kaae samt Byens Kæmner Mathias Wilhelm Groth, «for at give dem tilkjende dend Vanskelighed der møder Bygmesteren Ole Amundsen og øfrige Tømmermænd udi deris Arbeide ved de opbygte Defensionskars nedsenkelse».

Da man nemlig «skulle nedsænke disse bekostede og opbygte considerable Defensions- eller Hiertekar, som efter Kiembneren Sr. Mathias Grothes Calculation og indgifne Regning har kostet 120 Rdlr. 1 mark og 12 sk., møder Mesteren Ole Amundsen og hans antagne Folk denne Vandheld, at de ikke paa 3 à 4 Allens Distance kan komme nær hovedkarrene eller de nedrammede Pæler, formedelst de under Vandet paa 7 à 8

¹ Om ham se nærmere nedenfor. Han tog Borgerskab paa Fredrikshald «barnefødt her i Byen af fornehme Borgerfolch» 21 December 1733.

Byens Brandvæsen.

Allen forefindende gamle Kar, som af formaalstiider maa være tilbygte, som gjør en Instance og Hindring udi alt Broarbeydet».

Magistraten oplyste endvidere, at det hele Arbeide var kalkuleret til at skulde koste 359 Rdlr., og den «kand ikke understaa sig saaledes at bortkaste Pengene eller mod Forretningen at gjøre nogen Forandring, medmindre de bedste og vittigste af Indvaahnerne maatte først give deris betenkning herover efter at de først haver taget det begyndte Arbeyde udi øiesiun og delibereret med Bygmesteren Ole Amundsen, Kiernerer Sr. Mathias Groth samt de ham til Raadførsel adjungerede 2de fornemme Mænd Sr. Fabian Stang og Sr. Johannes Bergh».

Disse to «adjungerede» tilføiede Protokollen følgende:

„Del haver Magistraten begjært af mig Johannes Bergh og Fabian Stang, at være som adjungerede med Sr. Mathias Groth ved bemeldte broe arbeyde men vi haver begge samme aldrig saadant Begiær eller Paalæg os antaget, som vi ikke heller nu antage men ligesom andre Medborgere gierne giver vores Tancher uden videre Ansvar og uden vores Præjudice.“

Brandvæsenet og dettes Ordning var naturligvis særlig Gjenstand for Borgerskabets Interesse.

Kloge af den Skade, som de mange Ildebrande havde paaført Byen, besluttede Magistraten sig i 1720 til at indrette en Brandvagt, og i en Skrivelse af 18de November s. A. forelagde den Sagen for Borgerskabet, der 19de November «ventilerede» over Spørgsmaalet.¹

Magistraten havde anmodet dem om, at „de ville

¹ Retspr. No. 1176 ff.

behage at imellem sig selv at udnæfne og tilvælge 4re a 6 Mænd som tilligemed Magistraten over dette Værk kunde forfatte en fuldkommen slutning og Endskab, hvorpaa Christen Christensen, William Walcker, Peder Scavenius, Hans Jørgensen¹, Knud Stang og Peder Pedersen blev opnævnt og hvad de tilligemed Magistraten om dette Værk, slutter og afhandler skal være fuldstændig og kraftig giordt. Til denne forretnings foretagelse blev Tiden berammet til førstkommende 21 hujus her paa Raadhuset“.

21de November 1720 „loed sig da indfinde William Walcker, Peder Pedersen, Peder Scavenius, Hans Jørgensen og Knud Stang og blev da af Magistraten tilligemed bemeldte Borgere samtøkt. 1. At som Commandanten har overladt et Værelse ved Corps de Guarden, hvor denne Brandvagt kand have sit Værelse og Tilhold, saa skal og samme Værelse til dette Brug forblifve, hvorom man dog vil søge forbemeldte Commandant og saa Tilladelsen skriftlig, paa det Huuset til denne Brandvagt, saa og hvad dertil hører fremdeles kand forblive til videre. 2det. At som der behøves til samme Huses Indredilse og forfærdigelse adskilligt, saa hafver bemeldte Godtfolk resolverit, at dertil maa giøris et lidet forskud af Indbyggerne som de beregner ungefähr at skulle komme til 60 Rdlr., hvilke bemeldte Penge bliver assigneret paa Mester William Walcker af de Penge hand hos sig til dette Værk haver inde“.

En moderne og brugbar Sprøite fik man da ogsaa omsider anskaffet.

I Begyndelsen af 1731 havde Magistraten ladet sammenkalde Byens fornemste Negotianter for at bringe

¹ Hans Jørgensen Owenberg.

Byens Brandvæsen.

paa det rene „huorledis med dend tilforn omtalte og høvfornødne Sprøites Indkjøb og Betaling ſkulde forholdis, hvortil de ſvarede, at dend største af de 3 Sprøiter, ſom man haver faaed Beſkrivelse af fra Kiøbenhavn var den bedste og bequemmeste, hvilken koſter 230 Rdlr. Angaaende Betallingen da ſyntis de bedſt, om det er giørligt, at de 230 Rdlr. af en Mand blev laant og Sprøiten dermed betalt, og ſiden ligne ſamme 230 Rdlr. paa dend ganſte Bye udi 4re Aar, hvert Aar een fierdepart, thi ellers vil det falde for de fleſte altfor beſværligt, om det nu ſtrag udi Byſtatten ſkulde indberegnig og dette Aar betalig i Betragtning Brandſtyren, byſtatten, indquartering og andre ſaadanne Ting er for denne bye en ſtoer byrde, ſom alt i Aar maa udredis og ſvares, hvorved det og til videre beroer“.

Man maa nu ikke tro, at denne Sprøitesag dermed var færdig. Nei, man betænkte ſig længe og vel i de Tider.

7 Aar senere er man akkurat lige langt.

4de Oktober 1737 var «de beſte af Borgerskabet» indkaldt for ſammen med Magiſtraten „at deliberere om en nye Sprøites Indkjøb for Byen, ſom ſaa høvlig behøves til Byens Conſecration, og huorum for mange Aar ſiden allerede er giort forſlaug, og da man nu har fornummen, at udi London i Engelland ſtal være opfunden en Invention af Sprøiter, ſom ſtal være meget bequemme og nyttige og for billig Priis at erholdes kand, huorum man og hos Sr. William Walcker her i Byen har faaen en Plan og Ridg paa ſamme Sprøites Model, ſamt hoſføied farklaring og beſkrivelse om Sprøitens Indretning, Brug og force, ſamt hvor mange Sorter af Sprøiter kan faaes, og hvad enhver Slags med Slange koſter, hvilken

Beskrivelse, som udi det engelske Sprog er forfattet, Magistraten haver funden nødvendig til enhver deres bedre Underretning at lade translaterere og oversætte paa dansk hvilken original Plan tilligemed Translationen for de mødende af Borgerstabet nemlig Sr. Peter Hausman, Christian Friis¹, Jens Flensborg, Ernst Schrøder og Johannes Bergh blev forevist og læst op til Borgerstabets Approbation og godtagtende, for at fornemme hvad Slags Sprøite med Anbringer og Slange efter den hosfadte Tagt Byen vil indkjøbe og lade bestille, paa det en Repartition og Ligning til sliq Sprøites Beføstning og Anstæffelse jo før jo heller paa Byen og Indvaanerne kand blive anstættet og giort, huorom Magistraten de tilstædeværende af Borgerstabets Tilstand og Samtykke var begiærende paa det om mueligt, Sprøiten i denne Høst kunde ankomme. De tilstædeværende ovenmeldte mødende, saavel som Sr. William Walcker, Anders Thomassen, og Søren Skrædder, som og var tilstæde mente at dend Sprøite No. 3 udi Planen anført, skulde være den bequemmeste her for Byen, huilket de overlod til de bedste Indvaanere, som nu er fraværende, deris Medsamtykke, og er fornøyet med at Repartitionen paa Beføstningen jo før jo heller bliver lignet paa Indvaanerne uden all forskjell. Fornesnte tilstædeværende proponerede for Magistraten, at som det befindes, at den herværende Sprøitemester Hans Gulbrandsen er ubequæm til dette ombud, saa var deres Mening, at en dygtig Person til dette ombud fra et andet Sted, hvor den er at faa, blev forstrevet, og samme Persons Løn at lignes paa alle i Byen værende Huuser uden Exception for dend gandsche Summa 100 Rdlr. aarlig Løn

¹ Gift med Regine Margrethe Würfell, Datter af Krigskommissær Claus Würfell og Maria Lembach.

Byens Vertshus.

eller hvad hånd fandt accorderis for, hvilken Post de ligeledis overlod til de øvrige Indvaaneris Betænkende og Samtøde og paatog sig M. William Walder strag paa Byens Vegne at ville forskrive bemeldte Sprøyte fra Engelland".

1ode December s. A. blev den nye Sprøitemester installeret i sit Embede. Han hed *Johan Christopher Høyer* og havde tidligere været Underbrandmester i Christiania. Hans aarlige Løn var 100 Rdlr., og for denne Betaling skulde han «forestaa dette vigtige og meget betydelig Værk med saa stor en Flid, agtsomhed og Aarvaagenhed ved Nat og Dag, hvilken Time det skulde fornødiges, som en ræt Brandt og Sprøitemester hør og bør».

Videre Fornøielser havde Fredrikshald i de Tider neppe at byde paa.

Et Glas Vin eller et Krus Øl kunde man maaske vel faa sig i Raadhuskjælderens, men noget Vertshus fandtes ikke i Byen før 1724, da *Niels Jacobsen Wind* fik kongelig Tilladelse til at oprette et Vertshus «til dette Stæds baade Zirat og Nytte», hvor han forpligtede sig «fremmede Reisende baade vel at logere og med fornøden forflegning mod billig Betalling at accomodere»¹.

Det var kanske alligevel ikke uden Grund eller som Følge af tidligere Aars sørgelige Erfaringer, at Magistraten St. Thomæ Aften 1702 «opfordrede Borgerskabet til at holde sig Kongl. Maysts. Love og Anordninger samt Politien med ald Sckickelighed efterrettelig udi denne andstundende juel»².

¹ Indlæg af 29de December 1724.

² Retspr. No. 1175, fol. 102.

Komedianter paa Fredrikshald.

Et ganske særegent Tilfælde var det i 1695, at 3 «Commediantenspillere» *Jahn Daman, Gottfried Marquard* og *David Ferch*, efter med Musik og meget Spektakel at have sviret med nogle Soldater paa Fosseby Skydsskaffersted, med et vældigt Tros og ikke mindre end 15 Heste drog gennem Byen.

Det havde været deres Agt «at opvarte de Messieurs Cabaliers med nogle artige Commedier», men da de vel var kommen til Byen, fik de straks med Tolderen at bestille, idet han sagde, at det stred mod Kongens Anordninger at udføre Heste til Sverige, hvorfor han uden videre Snak konfiskerede alle deres 15 Heste.

Komedianterne bar sig naturligvis ynkelig; de paa-stod, at man havde negtet dem Føde til deres Heste, «saa de fast formedelst Mangel af foderagie maa crepere og henstørte, endog vi hafver tilbødet os imens vi er i Kngl. Mayst. Riger og Lande Cousion at præstere eller og at reyse tilbage, eller og at selge dem haver vi tilbøden, mens er oss alt afschlagen».

Endvidere havde de «sig ordentlig udj Christiania forespurt hos fornemme Kngl. Mayst. Betientere det de deris 15 Heste for deris store Bagagie til Nødtørfthighed og Minatie udi Reisen vel og sicher derfra og til Kiøbenhafn maatte føre, huilchet de schriftlig kand beuisse at det blev dennem suaret».

Alt deres Forsvar hjalp imidlertid lidet; 25de Februar kjendte Bythinget for Ret, «at foreschrefne Comediantere hafver forbrudt de 15 nu arresterede Heste, og dermed forholdes videre som med anden Confiscation efter allernaadigste gifne Toldrulles 19. Punct udi Toldbetienternes Instruction. Saa og tilkiendes

Stadsmusikanten.

Commedianterne at betale for Processens Bekostning 2 Rdlr». ¹

Det var i det hele taget daarlige Tider; Folk klagede og bar sig ilde.

Følgende er ganske betegnende:

Stadsmusikanten *Peter Hagenberg* kom 29de April 1721 for Retten ² og „sig høilig beklagede, at Næringen ved hans Profesjon i mange Aar særdelis i denne langvarige Kriig hafver icke allene været tung og besværlig, men endog saa knap og ring, at hand med Hustrue och Huusfolck ikke har kunnet haft Ophold og Lifs-Søde, hvorover hand skal være geraaden i slæt Tilstand og frøgter for at blifver værre, saasom der lader sig en og anden copulere uden nogen Spil og Music, huorved og Præsten og andre Kirketienere nyder noget, men hand aldelis intet, og endskiønt Næringen hannem hafver været saa knap siger hand dog altid været forsynet med dygtige Folf saa ikke nogen sig derover skulle besværge og som Aar og Alder hos hannem tiltager, at hand med Tiden bliver gammel og strøbelig, tænker hand allerunderdanigst at søge hans Kongl. Mayst. om allernaadigst Tilladelse, at hans Søn, som hand har forstrefvet hid hjem maatte succedere hannem i Tienisten sine gamle forældre til Hiælp og Undsætning og i den allerunderdanigste forhaabning, at naar Gud behager Byen igien med en nye Kirke blifver forsynet, da for Kirkens Betiening at nyde nogen Løn“.

Peter Hagenberg, der havde kongeligt Privilegium af 12te Februar 1701 paa at være Musikant paa Fred-

¹ Retspr. No. 1164, fol. 202.

² Retspr. No. 1176, fol. 165.

rikshald, døde 1734, og Skifte efter ham blev afholdt 20de Januar s. A.¹

Han var gift med *Anne Høg*, der tidligere havde været 2 gange gift, først med Stadsmusikant Høg, dernæst med en Mand, hvis Fornavn var Jacob.

I sit Ægteskab med Peter Hagenberg havde hun kun en Datter Bothilde Pedersdatter Hagenberg, der var gift med Premierløjtnant Svend Heyerdahl² († 2den Juledag 1762). I sit Ægteskab med Høg havde hun 3 musikalske Sønner: 1) *Jacob Høg*, der i 1734 var «Violong ved det kongelige Hof udi Kjøbenhavn», 2) *Poul Høg*, der 1734 var «Stadsmusicant udi Slagelse» og i 1743 i lignende Stilling i Korsør, samt 3) *Peter Høg*, der efterfulgte sin Stedfader som Stadsmusikant paa Fredrikshald³, hvor han døde 12te Februar 1743⁴. I sit andet Ægteskab havde hun 2 Sønner, Hans Jakobsen, der i 1743 i 49 Aar havde været udenlands, uden at man havde Begreb om, hvor han opholdt sig, og Peter Jakobsen, der for mange Aar siden var død i Nordköping.

Byen havde i disse Tider ondt ved at klare de paa-lagte Skatter og Afgifter, ligesom den bestandige Indkvartering af Militære trykkede dem haardeligen.

I 1711 søgte de derfor om «Lindring», i nedensaaende Ansøgning:

¹ Retspr. No. 1180, fol. 351.

² Slægten Heyerdahl, S. 42.

³ Han fik 26de Februar 1734 Privilegium paa at være Musikant «udi Friedrichshald, Friedrichstad, Moss og dessen Districter».

⁴ Retspr. No. 1181, fol. 121.

Stoor Megtigste Allernaadigste
Arfve Konge og Herre.

Denne lille Grenke bye Friederichshalds allerunderdanigste Undersaatter og Indbohnere hafver nestleden den 18 Martij ved en allerunderdanigst Supplique til den høyt Kongl. Slodz-Koug i allerdybeste ydmyghed vittløfteligen andraged denne lille forarmede Byes stedsvarende store Nød og trang og derhos om naadige Consideration Imod andre Steders Tilstand udi dend besværige Indquarteringsbyrde samt paa kommende Statter og Contributioner aller ydmygeligst anholdet, huoraf een Copie allerunderdanigste herhos følger, og os dertil i allerdybeste Underdanighed refererer og derpaa en naadig Bøn hørelse allerydmygeligst afbeder! Allernaadigste Herre og Konge! Wii fattige Undersaatter, som ei allene trende Gange paa een kort Tid effter hver andre af u-lykkelige Ildbrand er gandske ruineret, men endog fremb for alle andre steder i Norge med een stoer og stedsvarende Indquarteringsbyrde osuer Eftne er betyngtet foruden disse Krigstiiders medførende større Besværligheder hvilcke vi fattige Indbyggere her paa Grenken meer end andre Landsens Indbohnere maa vere undergifne, Ja der som for saadant ere gandske fri og af ald sliq Travaille intet ved at sige, og forarsager dette ei allene her ved Stædet en stedsvarende Dyrtheid paa Efnets Midler, mens endog een stor Penge Mangel i Hendsende ald voris Handel og Negotie er os gandske betagen og afftaaren, saa ihvorvel vi fattige Mennefter efter allerunderdanigste Skyldighed giærne ville stræbe at Contribuere til voris allernaadigste Konges og Herres høyst magtpaaliggende Tieniste alt huis os Tiid efter anden allernaadigst blifver paalagt, saa er det os dog ikke mueligt at bringe Penge tilbøye, hvorover de hidindtil naadigste

paabudne Skatter icke endnu til den største Deel nær ere betalte, ei heller hos de fleste uden Execution skal kunde bekommes, som vil forarsage mange fattige folkis Total Ruin.

Indflyer derfor i allerdybeste Underdanighed til Deris Kongl. Mayst. og allerunderdanigst ombeder at denne lille Grenke Byes flette Villor og Tilstand imod andre Stæders Velstand udi de allernaadigst paabudne Skatter som til endel endnu icke er tilveyebragt sampt og i den allernaadigst paabudne Kop og Jldstedsstat allernaadigst maatte considereris, og som forbemeldte voris høye Nød og Cvang Deris Excellence Høybaarne Herr General og Baron af Løvendal forhen underdanigst er forebragt og om en naadig Eindring ansøgt, saa ombedes ydermere allerydmeligiste Denne voris allerunderdanigste Supplication hos Deris Excellence maatte yde Naadig Recommendation til allernaadigste Bønhørelse.

Lefver udi allerdybeste Underdanighed

Deres Kongelige Mayestæts

Allerunderdanigste

Undersaatter og

Ringeste Tienere.

Fridrichshald

d. 7. Augusti 1711.

Hans Paasche.	Christopher Olussen	Hans Juel.
Hans Jacobsen	Paasche.	Carl Pedersen.
Mulff.	Peder Sørensen Halden.	Torgeir Trulsen.
Lars Christensen Refen.	Cornelius Blomme.	Borcher.
Jens Munch ¹ .	Jens Frost.	Peder Pedersen. ²
		Hofnagel.

¹ Tog Borgerskab 20de December 1702.

² Peder Pedersen, født i Jylland 9de Februar 1666, død 1725, Søn af Herredsfoged over Ringkjøbing Amt Peder Jensen og Inger Jacobsdatter

Klagemaal.

Michael Olsen Peder Christensen Knud Stang. Hans Koch.
Lembach. Normand.³ P. Scavenius.
Peder Colbjørnsen. P. Simensen N. C. Stub.⁵
Hans Colbjørnsen. Randers.⁴ Wm. Walcker.
Madg Wærn.⁴ Niels Wind. C. Christensen.
Thomas Halvorsen. Niels Hansen Boeder. N. Erichsen.
Kjeld Colbjørnsen.⁴

Barfoed. Sammen med sin ældre Broder Kristen Pedersen kom han til Fredrikshald, hvor han blev en anseet Handelsmand. Sammen med de andre Byens Borgere satte han i 1716 Ild paa sit Hus. Han var Tilsynsmand ved den nye Emanuel Kirkes Opbyggelse, og her «bekom han som det første Lig sit Legems Hvilested under Prædikestolen». Han var 2 Gange gift 1) 24de August 1700 med *Anna Bendeke*, der døde 1719 efter at have født 14 Børn og 2) 13de August 1720 med *Birgitte Blix*, Datter af Anders Thommesen Blix og Enke efter Michel Olsen Lembach (se nedenfor). Hans mange Børn antog Slægtsnavnet Bendiche.

³ Tog Borgerskab 3die Februar 1703.

⁴ Se nedenfor.

⁵ *Niels Christensen Stub*, Søn af den tidligere Side 19 omtalte Postforvalter Christen Andersen, var i sin Tid en rig og anseet Borger paa Fredrikshald, der imidlertid ikke maa forveksles med den rige Assistentsraad *Niels* eller *Nicolai Stub* (se Side 33). Han var gift med *Anna Cathrina Blomme* og arvede eller overtog efter sin Fader Rød, som han endnu i 1723 eiede. Han fik 3die Mai 1721 Raadstueattest om «den stoere og utaaelelige Skade», som han havde lidt ved Fiendens Indfald i 1718. Hans store Beholdninger af Trælast var bleven ødelagt, og han selv «med Hustru og 8 umyndige Børn maatte forlade Huus og Hiem for at berge Livet». Han kom sig dog op igjen, og i 1722 holdt han endog en Præceptor Studiosus Bartholin Hesseldal til sine mange Børn. Han døde paa Fredrikshald i 1745, og Skifte efter ham blev afholdt fra 31te Mai 1745 og til 16de Mai 1760. Han efterlod sig 8 Børn: 1) Christen «boende paa Fredrikshald», 2) Cornelius «Tjener i Prinsesse Charlotta Amalias Liberi», 3) Niels «farer paa Holland», 4) Jacob «farer paa Island», 5) Ellen g. m. «Berthel Hesseldal Degn udi Ribe» (formodentlig den ovenfor omtalte Præceptor), 6) Helvig «opholder sig hos Borgermesteren udi Corsør», 7) Anna Catharina «tjener hos Lars Torstensen i Christiania», 8) Christiane Cornelia «boer udi Kjøbenhavn».

I 1713 er det atter lige ilde, atter indsendte de Bønskrift og Klage til Kongen; det er det samme Thema, der varieres, Indkvarteringen synes især at have været haard.

Den ene Klage ligner maaske den anden, men da der altid i disse findes Ting, der har sin Interesse, meddeles den alligevel:

Stormægtigste allernaadigste

Urve Konge og Herre.

Hvorledis denne liden og næsten forarmede Grenkebye udj disse meget tunge Kriigs-Tiider veed adskillige store Byrder er besværet, er den alvidende Gud bekiendt, som fast overgaar alle de Besværligheder nogen Bye (Ja endog større) udi Norges Rige Land were undergIVEN ikke alene med Indquartering af den Idelige og stedsevarende store Guarnison, som udj denne yderste Grenkebye udj freedes og mere udi Kriigs Tiider maa paalegges, saa der findes mange af Byens Indbyggere, som icke haver Æilighed til at have sin inquartering udj Huset, maa ugentlig dertil udgive Een Rdlr. meere og mindre effter deris Indquarterings storlighed, mens end og lige ved andre Stæder, haver maat udvide Rytters og Krigsstyr, saa mangen Mand over dette og meere udj slet tilstand er geraaden.

Om huilken voris store Nød og Tvang ved trende Supplicationer allerunderdanigst er andraget, hvorpaa Hands Excellence Hr. Baron af Løvendal ved sine Høyanseelige Resolutioner haver givet god Fortrøstning, hos Deris Kongl Mayst. at nyde allernaadigst forschaansel, som alt herhos orginaliter allerunderdanigst insinueris.

Allernaadigste Konge og Herre. Det er ifkun faa Aar siden, denne byes fattige Indvaanere ved den u-lyck-

Klagemaal.

lige Ildbrand mist Huus og hiem med Middel og formue, det deris Kongl. Mayst. No. 1704 ved deris allernaadigste Nærværelse haver udj allernaadigst øyefiun betrachtet, hvilchen u-lyckelige overgang og paafølgende slette Handel og Næringsdrift de flestis Ruin haver forarsaget i og som Rytteris og Krigs-Styrs Udredsel efter allernaadigste Befaling største Deelen allerunderdanigst er betalt og aflagt.

Saa allerunderdanigst ombedes en allernaadigst forstaansel for de igienstaaende Slatter, som siden Krigens Begyndelse allernaadigst ere paabudne og endnu (formedelst Uformuenhed) icke ere clarerede, udj hvilchen Henseende Hands Excellence Hr. Baron af Løvendal ved sin høygunstige Resolution af d. 12te Januarij 1712 haver givet saa god fortrøstning, Doris Nød og Anliggende Deris Kongl. Mayst. allerunderdanigst at være forestillet.

Saa lever vi nødlidende Indbyggere udj dette allerunderdanigste Haab, at nyde en allernaadigst bønkhørelse. Gud opholde Deris Kongl. Mayst. udj Et langvarigt og lyfsaligt Regimente, Hand udføre deris Raad og Andslag og velsigne deris Vaaben med en ynstelig Sejer.

Det saa Inderlig og hiertelig ynster

Deris Kongl. Majestæds

woris allernaadigste

Arveherres

allerunderdanigste.

Troe

Undersaattere.

Hans Paasche

Christopher

Hans Juel.

m. p.

Olsen

Paasse.

Friedrichshald den 8 Martij 1713.

Havde Tiderne været haarde, skulde de dog blive værre.

1716 og 1718 var især rige paa bedrøvelige Hændelser.

Fienden stod for Byen, og foruden at Borgerne vovede sit Liv maatte de ogsaa opofre sin Formue; den lange Kommunikationsbro blev afkastet, Skibene ned-sænkede paa Havnen, og 4de Juli 1716 blev Borgerne enige med Fæstningens Kommandant om at stikke Byen i Brand, forat den ikke skulde falde i Fiendens Hænder.

Knud Stangs Hus brændte med andre. At han lidet eller intet fik reddet, erfarer vi gennem Byens Regnskaber for det følgende Aar. Knud Stang havde i sin Skatteangivelse for 1717 undladt at nævne noget om sine Rentepenge, hvilket Kammerkollegiet havde fæstet sig ved. Knud Stang bemærker hertil:

„Saa som ieg ved fiendens Indfald og derpaa fulgte u-løselige Ildbrand her i Byen miste mit Breffuestab og alle mine Regnskabsbøger saauelsom anden Middell og formue er ieg i saa lang Tiid ei goed for at erindre min Tilstand da, endten ieg var schyldig eller oppebahr nogen Rentepenge. formoder derfor underdanigst mig ey med nogen Eed vorder betynged, thi ieg veed ey nogen beschaffenhed derom.“

Friedrichshald d. 12 Maj 1717.

Knud Stang.

Det var imidlertid ikke saa let at slippe fri. «Denne Knud Stangs Erklæring», blev der svaret, «eragtes ingenlunde tilstreckelig, thi det skulle falde underligt, om hand, som derudj meldes, icke kunde erindre, om hand det Aar 1717 nogen Rendtepenge hafde eller icke, oc

Krigstider.

som hand forinden icke bemeldte sin Erklæring med Eed efter Forordningen haver verificeret, saa formenes hans edelige Attest oc Erklæring derom efter bedste vidende endnu vil indhentes til nærmere Cammercollegii Decision».

Kammerkollegiet befalede, at Eden skulde aflægges, hvilket da ogsaa skede.

Den formentlig første Beretning om Carl den XII's Indfald og Byens Brand den 4de Juli 1716 finder vi i Fredrikshalds Raadstueprotokol for 7de Juli s. A.¹

„Anno 1716 Løverdagen dend 4 Julii om Natten Kloften halfgaaen toe, Haver Deris Kongelige Mayestæt af Sverrig iblandt andre hans øvede Selsomme gierninger og foretaget sig at indkomme her udj Friedrichshald med en heel Deel Soldh, hvilchet og saavit for hannem gif for sig, at Kongen self med medhafende bemestrede sig denne Bye och derudi forblef indtil samme Dag om Eftermid- dagen Kloffen 3. Imidlertid hafde Borgershabet paa alle

— — — — —
— — — — —
med stoer Soldhforliis og største Spot maatte søge herfra sin Reterade tilbage igien. Som da Byen saaledes er lagt i Aske og indvaanerne ruineret, huorjaa stoer Hungersnød sig tildrager, der og tvinger mig til at søge herfra om anden hielp og Lefnets Ophold særdelis som ieg er ubemidlet og nyelig kommet til Embedet, saa haver ieg paa min allernaadigste Urve Herres og Kongis allernaadigste Behag formaaet Høyachtbahre og velfornéhme Mand (dog nu som andre ruinered) Seigr. Peter Petersen Haghen samme mit allernaadigste anfortroede Embede indtil videre i mit

¹ Retspr. No. 1176, fol. 48 ff. Hele den første Side er makuleret og over- smurt med Blæk, saa den kun delvis kan tydes.

Sted at betiene, saaledis som han agter at ansvare, er derfor til den ædelviise Magistrat min allertieniste beredvilligste begiæring at samme af dennem maa blive confirmerid da Jeg saavit muelig i alle fald ved ham agter at betiene Embedet, at alt huis Protokoller og andre Breve som i min Værge er bleven opbrændt (formedelst Uarsage) meste mueligt igien at oplyse og rættet, allerhøjest siden bemeldte Pøtter Hagen i huis Hus jeg logerede, altid gif mig i mit Embeds Sager til haande til hvilken Ende hannem denne Protocol overleveris, huoraf hand sig faar at betiene i alle Sager indtil en anden eller andre kand blive indrættet."

Friedrikshald dend 7de Julii Anno 1716.

E. Hagendal

m. pria.

Denne Laurids Hagendal, der var Byskriver paa Fredrikshald, hvilket Embede han 1ste December 1713 havde faaet, udmerkede sig ved personligt Mod og Tapperhed under Krigen. Han blev paa sin Post og gjorde ikke som Byfogden *Niels Jacobsen Riber*¹, der reiste væk fra Byen med Kone og Børn og vendte først tilbage, da Fienden var ude af Landet.

Laurids Hagendal havde, efter hvad han selv oplyser, «siden orlogen begyndte tient Eders Kongelige Mayestæt for Ober-Skibs-Skriver og nu for Ober-Proviant-Skriver og i samme min Tieniste minageret for Eders Kongl. Mayst. Proviant for 2 a 3 Tusinde Rixdaler, som formedelst min Troeskab og vindskibelighed er kommen i Eders Kongl. Mayst. Cassa».

Efter Krigen beklager han sig stærkt over, at han «for omtrent 2 Aar siden, da det pludselig fiendtlig Ind-

¹ Se ovenfor.

Byskriver Hagendal.

fald her i Byen skeede og Byen samme Dag ynkelig blev afbrændt er bleven total ruineret og formedelst Byens ødelæggelse har ieg liden eller ingen Indkomme af mit ringe Embede mens er geraaden udi fattigdom».

Han døde imidlertid i sit Embede 1752. Han var 3 gange gift, først med *Edle Holgersdatter Arctander*¹, f. 1702, † 1740, Datter af Sognepresten Hr. Holger Arctander og Regine Colstrup, og derpaa med *Cecilia Christensdatter Quislin* († 1756), for hvem han i 1742 gjorde Indskud i Enkekassen i Kjøbenhavn.

Han var gift endnu en tredie Gang, men denne Hustrus Navn kjendes ikke.

En Søn af ham, der kaldte sig *Laurids Stub*, blev efter Faderens Død 22de August 1752 konstitueret som By- og Raadstuskriver.

Som Belønning for deres Opofrelser og Tapperhed under Krigen blev der, som vi senere skal se², tilstaaet Fredrikshalds Borgere forskjellige Begunstigelser og Friheder, ligesom der blev udskrevet en Skat over Danmark og Norge til Hjælp ved Byens Opbyggelse.

De afbrændte Huse blev taxerede; Knud Stangs blev værdsat til 950 Rdlr., hvilket var betydelig høiere end de fleste andre Borgeres. Han synes ogsaa at have vundet, i alle Fald endel, af sin Velstand tilbage, thi ved Krigsstyren i 1720 ansattes han i en Formue af 1200 Rdlr., hvilket stiller ham ganske langt op i Rækken af Byens Borgere.

Helt fri for Skatter, Indkvarteringer og andre Plager blev Fredrikshaldsborgerne ikke, førend Krigen var slut.

¹ Stamtavle over Familien Breder, S. 162.

² Afsnittet «Thomas Andersen».

I 1719 blev de saaledes meget plagede med tvungen Brødbagning til Armeen.

Iode Juli dette Aar havde Magistraten efter Ordre ladet indkalde endel af Byens Borgere «formedelst deris Efterladenhed med havte Brødbagning til Hans Mayestæts høynødvendige Tienistes Befordring»¹.

Blandt disse var ogsaa Knud Stang. Han mødte for Retten og forklarede, «at det var ham umueligt at bage noget hart Brød saasom hand ingen Bagerofn havde i sit Huus, ey heller er ham mueligt at faa baget for Penge hos Andre endskiønt han i saa Maade ville betale, ja dobbelt».

De øvrige indkaldte Borgere svarede, at deres Bagerovne var ubrugelige, «kand ey heller faa nogen behørlige Materialier at reparere dem med, ei heller kand de faa baget hos andre for Penge, thi de har ingen veed, saa det er ikke deres u-villighed men, en u-muelighed».

Da Slotsloven paa Akershus i sin Skrivelse til Fredrikshalds Magistrat udtrykkelig havde sagt, at den paa ingen Maade vilde vide af «nogen forebringende Undskyldning», saa dristede Bythinget sig ikke uden videre til at frifinde dem ganske, men anbefalede dem indtrængende «huer for sig det paalignede Quantum straxen at fuldbringe og sørge sig om Brændeveed at faae af nestomliggende Schouge, eftersom det schal forbrugis til Kongl. Maysts. Tieniste og ingen Forschal eller Undskyldning kand eller maa gielde».

Omsider, 3die Juli 1720, oprandt den længe eftertragtede glædelige Fred; Byen kunde atter i Tryghed hengive sig til sine fredelige Sysler og Bestræbelser

¹ Retspr. No. 1165, fol. 199.

Knud Stang.

for at udviske de forfærdelige Spor, som den langvarige Krig havde sat i Byens Handel og Vandel.

Det var ikke let, og det var ikke gjort paa en Dag.

Byen var brændt, Indbyggerne ruinerede, Sagbrugene i Tistedalen ødelagt af Fienden; Byens Handelsflaade enten nedsænket paa Havnen eller ødelagt, Papirer, Dokumenter, Retsprotokoller o. s. v. forsvundne, og en uhyre Nød og Elendighed herskede blandt de lavere-staaende Klasser.

Knud Stang kom vistnok ikke til længe at overleve Krigsaarene; i Tiden omkring 1725 maa han være død, i hvertfald forsvinder hans Navn fra denne Tid fra alle offentlige Protokoller og Regnskaber.

I sit Ægteskab havde han, saavidt vides, blot en Datter, den nedennævnte *Karen Knudsdatter Stang*.

Knud Stangs Sigil.

II 1. KAREN KNUDSDATTER STANG, født paa Fredrikshald 4de Februar 1700, død sammesteds 19de December 1727. Gift sammesteds 8de Januar 1726 med *Hans Colbjørnsen*, der merkelig nok havde staaet Fadder ved hendes Daab.

Hans Colbjørnsen var født paa Sørum Prestegaard ca. 1675 og var Søn af Sognepresten til Sørum Hr. *Colbjørn Torstensen* († 1720 som Jubellærer) i hans andet Ægteskab med *Cathrine Stub*, en Datter af den bekendte Prest og Krigsmand Magister Kjeld Stub, og saaledes Broder til den bekendte Oberst *Peder Colbjørnsen* og Halvbroder til den ikke mindre kjendte *Anna Colbjørnsdatter*.

Som ganske ungt Menneske (ca. 1695) kom han i Huset hos sin rige Morbroder Assistentsraad og forhenværende Vicepræsident i Christiania Niels Stub¹, der gennem sit Ægteskab med den tapre, fra Haldens Forsvar 1658, 1659 og 1660 kjendte Oberstløjtnant Peder Olsen Normands Enke havde erhvervet sig betydeligt og værdifuldt Jordegods i Omegnen af Fredrikshald, som Veden med 14 underliggende Bondegaarde, Lundestad Herregaard i Berg o. s. v.

Niels Stub drev stor Trælastforretning paa Fredrikshald, der væsentlig styredes af hans Søstersønner Hans og Peder Colbjørnsen.

Hans Colbjørnsen tog ikke Borgerskab paa Fredrikshald før i 1704, og da paa Magistratens direkte Opfordring.

Da han nemlig for Raadstueretten 12te April 1704 begjærede Søpas for et ham tilhørende Skib «Den norske Bjørn», mente Magistraten, at «saadanne Certificatzer alleneste at maae udstædes til Hans Mayestæts virkelige undersaatte, Betientere eller Borgere», og da Hans Colbjørnsen endnu ikke havde aflagt sin Borgered, vægrede den sig for at meddele ham det forlangte Pas.

¹ Om ham se ovenfor.

Hans Colbjørnsen.

Hans Colbjørnsen «formente, at som han er ingen udlendisch og hafde her i Byen tient ved 9 Aars Tiid, saa og erbiuder sig at schaffe Caution sig her i Byen at nedsette», kunde der intet være i Veien for hans Forlangende. Magistraten «forabschedigede» dog, at han først maatte vinde sit Borgerskab.

26de April næstefter mødte da Hans Colbjørnsen op paa Raadstuen og blev «admitterit» til Borger «og sin borgerlige Eed efter Lougen aflagde og sig med Kiøbmandschab vil ernære, samt i alle Maader suare, huis Hans Kongelige Mayestæts allernaadigste Forordning med Byens Tyng og andet omformelder».

Trælasthanndelen var hans væsentligste Bedrift; men ved siden heraf drev han ogsaa Skibsrederi og Handel med Bønderne.

Hans Colbjørnsen var ved sit Ægteskab med Karen Stang, Enkemand, idet han i 1703 var bleven gift med *Dorothea Fogt* († 1716), en Datter af den bekjendte Tolder i Svinesund *Ernst Nielsen Fogt*¹ († 1713), der i 1673 blev Tolder og gjennem sit Giftermaal med den rige Tolder Mathias Bjørns Datter havde erhvervet sig meget Jordegods i Omegnen af Fredrikshald, blandt andet ogsaa Gaarden Eskevigen, der efter hans Død tilfaldt Svigersonnen.

Foruden Eskevigen eiede Hans Colbjørnsen ogsaa meget andet Jordegods, om han end ikke paa langt nær var saa rig som sin yngre Broder Peder, der synes at have været Onkelen Niels Stubs Universalarving.²

Gjennem sine Handelsforbindelser i Sverige havde Brødrene Colbjørnsen let for at skaffe de militære

¹ Om ham se ovenfor, S. 32.

² Moes Actstykker, S. 27.

Authoriteter paa Fredrikshald paalidelige Oplysninger om Fiendens Stilling og Bevægelser, og da Carl XII om Vaaren 1716 havde gjort Indfald i Norge, skaffede de sig saa vigtige Efterretninger om Troppernes Mængde osv., at disse i Kjøbenhavn, hvortil Hans Colbjørnsen selv reiste for at overbringe dem, foranledigede Tordenskiolds Expedition, der endte med det heldige Slag i Dynekilen.

Da Fienden nærmede sig Fredrikshald, deltog Brødrene Colbjørnsen tilligemed de andre patriotiske og offervillige Borgere ivrig i de Forsvarsforanstaltninger, der blev trufne til Byens Forsvar ved Oprettelsen af frivillige Kompagnier, Opførelsen af Batterier osv.

Hans Colbjørnsen kom til og med til at spille en fremtrædende Rolle som Borgernes Underhandler med Carl XII. Da Svenskerne 4de Juli 1716 havde bemægtiget sig Byen, begav Hans Colbjørnsen ledsaget af en anden Fredrikshaldsborger *Jens Munch*, sig til Carl XII for at anholde om Beskyttelse for de bortflygtede Kvinder og Børn, der befandt sig i Byens Omegn.

Efter Fortællingen¹ traf de to Underhandlere Kongen, der havde taget Opholdssted i William Walckers Hus, i et meget unaadigt Lune. Han truede Hans Colbjørnsen med at lade ham undgjælde for alle de Ulykker og al den Skade, han og hans Broder havde paaført ham, hvortil Hans Colbjørnsen svarede, at han blot havde gjort sin Pligt mod sin Konge og sit Fædreland.

Under Samtalen faldt en Bombe fra Fæstningen ned gennem Taget og saarede de Tilstedeværende, saa

¹ Biografisk Lexicon, II, S. 36 flg.

Hans Colbjørnsen.

Hans Colbjørnsen med sit Lommetørklæde maatte tørre Blodet af Kongens Ansigt.

Kongen forlod derfor det farlige Opholdssted, men tog de to Udsendinge med sig som Gidsler.

Da Byen, efterat Borgerne havde antændt den, snart stod i lys Lue og ikke længer var til at redde, maatte Svenskerne trække væk, men førte sine to Fanger med sig; idet de passerede den lange Bro, hvor Fæstningens Kugler gjorde en morderisk Virkning, lykkedes det Hans Colbjørnsen at slippe væk, idet han kastede sig i Elven og svømmede et Stykke, indtil han reddede sig i Land og undslap til sin Gaard Eskevigen.

Under denne vovsomme Flugt forslog han sig dog saa stærkt i Hovedet og Brystet, at han beholdt Men deraf Resten af sin Levetid.

Hans Colbjørnsen havde som Mesteparten af de øvrige Borgere lidt meget ved Krigen og den fiendtlige Invasion.

Han eiede 2 Gaarde paa Sydsiden, den ene taxeret til 1100 Rdlr. og den anden til 900 Rdlr., hvilket var omtrent det høieste Beløb nogen Gaard blev værdsat til; begge disse nedbrændte, foruden at han ogsaa ellers led megen Skade paa sin Eiendom.

I denne Henseende delte han dog Skjæbne med de øvrige offervillige Borgere paa Fredrikshald, og Tabet har maaske rammet ham og hans Broder mindre føleligt end Størsteparten af de øvrige Indbyggere, hvis hele Eiendom ofte blot bestod i deres Huse og hvad deri fandtes.

Som Belønning for deres tapre og dygtige Optræden under Krigen fik begge Brødrene Colbjørnsen Titel af Kapteiner af Infanteriet.

Ogsaa under Fiendens Indfald i 1718 viste Hans Colbjørnsen megen Iver og Opofrelse for Byens Forsvar, om end ikke hans Person denne Gang kom til at stilles saaledes i Forgrunden.

Under Kong Christian VI's Besøg paa Fredrikshald i 1733 udnævntes Hans Colbjørnsen tilligemed sin Broder Peder til Oberstløjtnant af Infanteriet, og under Fredrik V's Ophold paa Fredrikshald i 1749 modtog han i sit Hus Besøg af Kongen, hvem han maatte fortælle om Krigen i 1716 og 1718 og specielt om hans Sammenstød med Carl XII, hvorefter Kongen gav ham Titel af Oberst.

Hans Colbjørnsen døde i høi Alder paa Fredrikshald i 1754; hans Lig blev nedsat i Gravhvelvingen under Fredrikshalds Kirke, hvor Kisten i 1792 endnu fandtes; nu er den imidlertid forsvunden.¹

Traditionen og Historien har kastet en Glorie over Brødrene Colbjørnsens Minde, som, hvor retfærdig den maaske end er, dog alligevel ikke har kunnet staa sig for den nyere Historieskrivnings mere kritiske Forskninger; men under alle Omstændigheder bliver der dog tilbage Mindet om en personlig tapper, uforfærdet og brav Borger, der i Nødens og Farens Stund vovede Liv og Formue for sin By og sit Fædreland.

I sit Ægteskab med Dorothea Ernstatter Fogt havde Hans Colbjørnsen 2 Børn, Sønnen *Ernst Colbjørnsen*, der døde som karakteriseret Kaptein, efterladende sig 2 Børn, og *Johanne Ernestine Colbjørnsen*, født 25de Juni 1706, død ugift 21de December 1780, der efter Faderen overtog Eskevig, og for hvem Fabian Stang var Værge.²

¹ Moes Actstykker, S. 30.

² Haldensia, 1. H., S. 1 flg., og 2. H., S. 6.

Karen Stang.

I sit Ægteskab med Karen Knudsdatter Stang havde han blot 1 Søn *Knud Stang Colbjørnsen*, født paa Fredrikshald 15de September 1727, død som Løitnant 12te Mai 1761 i Uttersen i Holsten.

Karen Stang døde, som tidligere nævnt, allerede 3 Maaneder efter Sønnens Fødsel 19de December 1727. Følgende Gravskrift¹ over hende er bevaret:

Her ligger fældet
den i Høveste fuldkommenhed Blomstrende Rose
den Delædle og Delbyrdige Fru
fru Karen Stang.

Udsprungen her paa Friederichshald af ædle og høvfornemme
forældre.

Har 1700 den 4de Februarii
indpodet Eiusens Træ Jesu Christo ved den hellige
Daab, i hvilken hun tillige, ligesom blev forloftet sin
høistbedrøvede nu
i Sorgen efterladte Mand Delædle og Delbyrdige Hr.
Capitain Hans
Colbjørnsen, som da var hendes fadder og
Daabsvidne til Herren
Hun derefter, da Hun til sine høitelskede forældres
Død lefde i deris Hierte
som et behageligt og deyligt Blomster floreret
ved et kærligt Ægtebaand
foreenet d. 8de Januarii 1726 og endelig, efter at hun
ved en glad Barnefødsel
d. 15de September hafde baaren fuldkomne frugter
ved Dødens Lee blev afmeiet den 9de December 1727.

¹ Indbydelsesskrift til Fredrikshalds offentlige Skole 1871, S. 15.

Jeg som ved andens Liv mit eget Liv forliste
Min Barnevugge mig tilbragte min Eigliste
Her var min Smerte stor, min Barfel-Seng var lang
Men jeg i Himlen faar en salig Kirkegang.

- I 3. *Jacob (Fabiansøn) Stang*, født muligens paa Fredrikshald ca. 1665, død paa Fredrikshald ca. 1738.

Som ganske ung kom han paa Kontoret hos Tolderen paa Fredrikshald Ernst Nielsen Fogt og kaldes endnu i 1698 for hans «Tjener»; senere tog han Borgerskab paa Fredrikshald, hvor han drev Kjøbmandshandel, Trælasthanhandel og Skibsrederi.

I Anledning af den ekstraordinære Skat i 1711 afgav han følgende Angivelse:

1. Mig self, som er en af de ringeste Borgere, og formedelt Svaghed bær og bruger Peruque.
2. Min Hustru bruger ingen Suntanger eller franske Sætter.
3. 2de smaae Dreng-Børn, som ikke bruger Peruque.
4. Et Pigebarn $\frac{1}{2}$ Aar gammel, huortil ingen Sontanger eller Sætter bruges.
5. 2de thienistepiger gives enhver aarlig udi Løn 5 Rdlr.

Fr.hald d. 30 Martii Ao. 1711.

A handwritten signature in black ink, reading "Jacob Stang". The signature is written in a cursive, flowing style with a large, decorative flourish at the end.

Ved Kopskattens Ligning samme Aar sattes han i 4de Klasse og angiver selv:

- „1. Mig selv, som er Borger og bruger een liden Huusnæring af danske wæhrer, som ieg her ibid. fiøber.
2. Min Hustru.
3. Børn ofvør 15 Aar, eller de som lige ved dennem agtes haver ieg ingen.
4. Een thienistepige.
5. Hæste haver ieg ingen.
6. Eet Jldsted.
7. Rentepenger niuder ieg $1\frac{1}{4}$ Rdlr., huoraf ieg svarer $\frac{1}{4}$ Deel som er = 30 St.
8. Huusleie niuder ieg iffe.
9. Børnemidler haver jeg ingen at væрге for.“

Det lader til, at Rentekammeret stillede sig noget tvilende ligeoverfor Spørgsmaalet, om Jacob Stang havde en eller to Tjenestepiger, thi det gjorde Revisionsanteegnelse og anmodede Magistraten om at indhente nærmere Oplysninger.

Dette gjorde da ogsaa denne, men Jacob Stang svarede i følgende, som det synes, lidt fornærmede Tone:

„At ieg Anno 1711 icke har havt mere end Een Tienistepige er saaledes i Sandhed huilshed og saaledes schal befindes, om den ædle og velviise Magistrat behager det at lade efterforsche. Obligationer med forskrivelse paa Rente haver ieg ingen uden allene en paa Capital 25 Rigdrl. huilken ei kunde angives efterdi den schyldige er udi saa slet Tilstand at ieg lided eller inted af Capitalen fand wendte, langt mindre frij Rente.

Og det saa sandt hielpe mig Gud og hans hellige Ord.

Jacob Stang.“

I 1712 betalte han i Dagskat 9 Sk. og i 1715 10 Sk., hvilket var omtrent det Beløb middels velhavende Borgere betalte.

Hans Hus, der brændte under Krigen 1716—1718, blev værdsat til 600 Rdlr.

Ved Krigsstyren i 1720 ansattes hans Formue til 700 Rdlr.

Han eiede «Junker Sag» i Tistedalen, og i 1706 sammen med Hans Colbjørnsen og Borckhardt Samuelson Hofnagel Smakkeskibet «Fortrolighed» paa 38 Læster, ført af Skipper Ole Madsen; det gik paa Frankrig med Træløst og førte Kjøbmandsvarer tilbage.

Jacob Stang deltog ogsaa i Byens kommunale Liv; i 1715 var han tilligemed Niels Stub og Michel Olsen Lembach Taxerborger, hvilken Stilling han fremdeles indehavde i 1722.

I 1723 havde han desuden Sæde i den Komite, der af Magistraten var nedsat i Anledning af den nye Kirkes Opførelse, og som foruden ham bestod af William Walcker, Peder Pedersen¹, Peter Wærn, Thomas Blix, Jørgen Jørgensen² og Hans Torbjørnsen Damp³.

Jacob Stang levede endnu 1732, men døde vistnok i 1738, da hans Enke 7de Februar fik kongelig Bevilling til at hendside i Uskifte.

Han var gift med *Birgitte Poulsdatter*, der døde paa Fredrikshald 1741 og blev begravet der 4de Februar s. A.

Skifte efter hende blev afholdt 28de Juni s. A.⁴ Boet eiede et Hus, der var beliggende «mellem Sr.

¹ Se ovenfor S. 113.

² Jørgen Jørgensen Owenberg.

³ Retsprotokol No. 1176, fol. 278.

⁴ Retsprotokol No. 1181, fol. 9.

Carsten Tanks Leyegaard paa Hjørnet af Store Kleven og en øde Tomt» og bl. a. indeholdt 4 Jernkakkelovne; ved Siden af Huset var der en stor Tomt, der ogsaa tilhørte Boet og som brugtes til Lastepads. Junkersagen i Tistedalen blev vurderet for 756 Rdlr. 2 M. og 16 Sk.

Boets hele Formue udgjorde 950 Rdlr.; paa en Broderlod faldt der saaledes 201 Rdlr. og paa en Søsterlod 100 Rdlr. 2 M. og $\frac{2}{3}$ Sk.

Oberstløjtnant Hans Colbjørnsen havde tilgode i Boet 159 Rdlr. 34 Sk., som han imidlertid forærede de 3 Døtre.

24de og 25de Juli 1741 blev der afholdt Auktion over Løsoret, der udbragte 530 Rdlr. 15 Sk. Blandt dette var et Sølvfad, der veiede 102 Lod; det solgtes for 51 Rdlr. til Sønnen Fabian Stang; et andet Fad paa 79 Lod overtoges af Svigersønnen Christian Børgesen for 39 Rdlr. Af Indbo forøvrigt opregnes et Sølvbæger med Laag vægtigt $24\frac{1}{2}$ Lod, et Ditto uden Laag $24\frac{1}{4}$ Lod, et Ditto forgyldt $18\frac{1}{4}$, 1 Sølvfad $13\frac{1}{4}$ Lod, 9 Sølvskeer $32\frac{1}{2}$ Lod, 20 Ruslæders Stole, 2 Lænestole, 2 Gueridoner, 2 Speile, 1 Thebord, 1 Chaise og 1 Slæde med Sæletøi.

Stervbogaarden med «to Frugt og Urthauge», der var ansat til en Værdi af 893 Rdlr., blev forgjæves udbudt for denne Sum, og paa Auktionen 27de September s. A. blev den kjøbt af Sønnen Fabian Stang for 554 Rdlr.

I sit Ægteskab med Birgitte Poulsdatter havde Jacob Stang Sønnerne *Johan Ernst*, *Fabian* og *Paul Stang* og Døtrene *Anne Margrethe*, g. m. *Christian Børgesen*, *Karen*, g. m. *Anders Michelsen Lembach*, og *Elen Dorothea*

Stang, gift først med *Jacob Larsen* og derpaa med *Fredrik Normann*; hvilke alle omtales nærmere nedenfor.

II 1. JOHAN ERNST STANG, født paa Fredrikshald ca. 1708.

Han blev, hvad der dengang var ret almindeligt for unge Studerende fra Fredrikshald, i 1726 dimitteret til Københavns Universitet fra Helsingørs lærde Skole og blev 20de Juli s. A. under det latiniserede Navn «*Johannes Ernestus Stang*» med Professor Georg Franchenau som Privatpræceptor immatrikuleret ved Universitetet¹. 27de Juli 1729 tog han filosofisk Examen og blev Baccalaureus philosophiæ, men har øiensynlig ikke fortsat sine Studier, da man ikke kan se, at han har taget nogen Embedsexamen.

Ved Skiftet efter Moderen 28de Juni 1741 kaldes han fremdeles «*Studiosus*», og da det desuden her oplyses, at han «opholder sig udi Jylland», ligger det nær at antage, at han er bleven Degn eller Skolelærer. Han forekommer i alle Fald ikke i nogen dansk Prestehistorie. Imidlertid vendte han senere hjem til sin Fødeby og døde som «*Studiosus*» i Berg Sogn 1788, begravet 7de Februar, 80 Aar gammel.

II 2. FABIAN STANG, født paa Fredrikshald ca. 1709, død sammesteds 1775. Han har formodentlig i sin Ungdom opholdt sig i England; thi det omtales senere udtrykkelig, at han «var det Engelske Sprog mægtig».

1743 tog han Borgerskab paa Fredrikshald. Raadstuerettens Protokol indeholder herom følgende:

¹ Københavns Universitetsmatricul II, S. 48r.

Fabian Stang d. y.

„15 Januar 1743 fremstillede sig den høiagtbare og velfornemme unge Mand Fabian Stang, barnefødt her i Byen, og sig hos sine nu afdøde forældre opholdt, som var begierende at vinde sit Borgerstæb, sig her i Byen at nedfætte og af Kiøbmandstæb at ernære.“

Fabian Stang var den første af Slægten, der drev Trælasthandel i nogen større Maalestok, og han grundlagde ved Midten af det 18de Aarhundrede et Handelshus, der endnu i 5te og 6te Generation eksisterer, og som i over 150 Aar stedse har hørt blandt Fredrikshalds største og mest anseede.

I Tistedalen eiede han 1ste og 2den Nye Saug med tilsammen 16 000 Bords Kvantum, Junker Saug med 9 400, Kværnhaus Saug med 10 700, de 2 Rosenskiold Saug (sammen med Johannes Bergh, Skjøde af 22de April 1754) med tilsammen 9 400, samt de 2 Stumberg Saug (sammen med Peder Wiel) med tilsammen 21 400 Bords Kvantum.

Paa sine privilegerede Sage kunde han saaledes skjære aarlig 56 900 Bord, hvilket udgjorde mellem en Fjerdepart og en Femtepart af hele Vasdragets Produktion, der aarlig var ansat til ca. 290 000 Bord.

For at vise Omfanget af hans Produktion hid sættes en Opgave over hans Trælastudførsel i et enkelt Aar 1770:

	Norske Dehler.	Svenske Dehler.
1ste Nysaug	10 300	16 200
Quærnhaus Saug	13 400	14 300
De 2 Rosenskioldsaug	9 100	14 300
Junker Saug	12 500	14 800
Bjelke og Brockenhus Saug	8 900	11 700
Stumberg Saug	17 800	17 000
	<hr/>	<hr/>
	72 000	88 300

Tilsammen 160 300 Bord, hvilket var betydelig mere, end de største af de øvrige Trælasthandlere udførte.

De øvrige store Sagbrugseiere og Trælastexportører i Tidsrummet 1745—1775 var *Niels Tank*, der eiede de to Skaaningsfossauge og de to Duesauge, de *Blixenskjoldske Arvinger*, der eiede Brekke og Grise Saug, de to Kjøbmandssauge og Gjærnæs Saug, *Svend Olsen Lembachs Arvinger*, der eiede de 4 Brosauge, *Ole Glørsens Arvinger*, *Johannes Bergh*, *Peder Wiel* og *Peder de Mossencrone*.

De Slægter, der fra Begyndelsen og til omtrent Midten af det 18de Aarhundrede indtog den ledende Stilling paa Fredrikshald, var, foruden de tidligere nævnte Slægter: *Blix*¹, *Lembach* og *Paasche*, Slægterne *Colbjørnsen*, *Wærn*, *Stang*, *Mathiesen (Wagel)*, *Walcker*, *Riber*, *Dampe*, *Blomme* og maaske enkelte andre.

Af Slægten *Blix* er det især de to Brødre *Thomas* og *Peter Blix*, der gjør sig bemærket.

Thomas Andersen Blix († ca. 1756), der tog Borgerkab paa Fredrikshald 20de December 1717, var gift med Brødrene Colbjørnsens Søster, *Maria Colbjørnsen*; baade efter sin Fader og med sin Hustru fik han stort Jordegods og værdifulde Sagbrug i Omegnen af Fredrikshald.

Han blev 18de December 1749 optaget i Adelsstanden under Navnet *de Blixenskiold* og i hans Vaaben blev «som et besynderligt Ærestegn paa Grund af hans Forfædres i nævnte Stads seneste Beleiring beviste tro Tjeneste og Tapperhed»² optaget Fredrikshalds Vaaben, den jernklædte Mand.

¹ Se omstaaende Tavle, der dog ikke gjør Krav paa at være fuldstændig.

² Thiset og Wittrup: *Nyt Dansk Adelslexikon* I, S. 36, Kjøbenhavn 1904.

Tabel II.

		Oluf Gun Handelsmand i Oslo, siden G. m. Inger Hans		dersen Blix, i Christiania, † 1643. datter. † 1646.		
		Thomas Oluf Raadmand i Fredrik G. ^{6/11} 1648 m. Birgitte Borgermester i Fredrik		sen Blix, stad 1654, † 1670. Andersdatter, Datter af stad Anders Olufsen.		
Gunhild Thomasd. Blix, g. m. Justitssekretær i Overhofretten Mathias Stub.	Inger Thomasd., g. m. Knud Sevaldsen, Sgp. til Toten, f. 1633, † 1694.	Oluf Blix, Sgp. til Hof i Solør.	Anders Thomas Handelsmand paa G. m. Marie	sen Blix, Fredrikshald.	Birgitte Thomasd. Blix, g. m. Foged Cort Coldevin.	Rasmus Thomassen Blix, g. m. Marthe Christiansd. Bloch.
Birgitte Andersd. Blix, † 1772, g. 1) m. Michel Olsen Lembach, † 1719. 2) ^{13/8} 1720 m. Peder Pedersen Bendiche. f. 1666, † 1725.	Peter Andersen Blix, Handelsmand paa Fredriks- hald, † 1737, tog Borgerskab ^{15/1} 1721, g. m. Anna Cathrine Munch, † 1744, Datter af Kjøb- mand Jens Munch paa Fr.hald. 3 Døtre, 1 Søn.	Thomas An Handelsmand paa tog Borger Adlet under Navnet † ca. 1756. G. m. Søster af Hans og		dersen Blix, Fredrikshald, skab ^{20/12} 1717. Blixenskiold ^{18/12} 1749. Maria Colbjørnsdatter, Peder Colbjørnsen.	Anna Andersd. Blix, † 1748, g. m. Proviant- forvalter Svend Olsen Lembach, † 1745. Deres 5 Børn antog Navnet Blix.	Petronelle Marie Andersd Blix, g. m. Niels Hansen Juel, Visitor paa Fredrikshald.
		Catharina de Blixenskiold, f. ^{26/5} 1721, † ^{22/3} 1781, g. 1740 m. Oberberghaupt mand, Konferentsraad Chri- stopher Schøller til Veden, f. 1707, † 1774.		Anna Maria de Blixenskiold, † ca. 1765, g. m. Peder de Mossencrone, adlet ^{31/8} 1761, † 1765.		

Slægten Blixenskiold.

Han efterlod sig ingen Sønner, det nyadlede Navn uddøde med ham, og hans store Formue tilfaldt hans 2 Døtre, der under Navn af de Blixenskioldske Arvinger en Tid fortsatte Faderens Trælastforretning.

De to Døtre var *Catharina de Blixenskiold*, født 25de Mai 1721, død 23de Marts 1781, gift 1740 med den bekendte Oberberghauptmand og Konferensraad *Christopher de Schøller* til Veden Gaard, født paa Fredrikshald 12te November 1707, død 9de December 1774; deres Formue gik over i Slægterne von Oldenburg og Bülow; og *Anna Maria de Blixenskiold*, død ca. 1765, gift med *Peder Moss*, der var Kasserer ved Vexel- og Laanbanken i Kjøbenhavn og som 31te Marts 1761 blev ophøiet i Adelsstanden under Navnet *de Mossencrone*¹.

Navnet uddøde med Peder de Mossencrones eneste Søn *Thomas Blixenskiold de Mossencrone*, død 9de Juli 1781, og Formuen gik over til hans 2 Døtre, *Margarethe*, g. m. Generaladjutant *Christian von Bülow*, og *Cathrine*, g. m. Assessor *Andreas Hofgaard*.

Peter Andersen Blix tog Borgerskab 15de Januar 1721; han var gift med *Anna Cathrine Munch*, Datter af den fra Krigen 1716—1718 bekendte Handelsmand *Jens Munch*. Han døde 1737 og hans Hustru 1744; de efterlod sig 3 Døtre, *Marie Elisabeth Blix* (i 1744 17 Aar), *Anna Blix* (i 1744 15 Aar) og *Mette Cathrine Blix* (i 1744 13 Aar)².

¹ Thiset og Wittrup, Nyt Dansk Adelslexikon, Kjøbenhavn 1904, I, S. 194. Peder de Mossencrone døde 7de November 1765, og Skiftet efter ham sluttede 10de Juni 1771.

² Retapr. No. 1181, fol. 229. Samtlige Døtre var i Huset hos sin Moder *Mette* sal. *Jens Munches*.

Af Slægten *Lembach* var Oluf Michelsen *Lembachs* Børn: I. *Dorothea Lembach*, død 1732, gift med Oberst *Sten Olufsen Blix*, II. *Regina Lembach* med Sognepresten Hr. *Hans Iversen* og III. *Hedvig Lembach* med Kjøbmand paa *Fredrikshald William Walcker*, der tog *Borgerskab* 14de April 1703. Han døde som en rig Mand ca. 1750¹ og efterlod sig 2 Børn, Sønnen *William Walcker* og Datteren *Anna Cathrine Walcker*, gift med *Etatsraad* og *Assessor* i *Overhofretten Fredrik de Stockfleth*. IV. *Maria Lembach* var gift med *Proviandforvalter*, senere *Krigskommissær* i *Fredrikstad, Claus Würffell*. Skifte efter hende blev afholdt 8de August 1752². Hun efterlod sig 3 Døtre, *Regine Margrethe*, g. m. Kjøbmand paa *Fredrikshald Christian Friis*, *Anniken Cathrine*, g. m. *Kaptein Heusner*, og *Maria Helvig*, g. m. *Kaptein Oveth*.

V. *Maren Lembach* var gift med *Skrædder Jacob Heinrichsen Pley*m, der var Søn af *Skrædder* paa *Fredrikshald Henrich Pley*m, der 28de September 1697 blev forordnet at være *Oldermand* i *Skrædderlauget*³.

Skifte efter *Maren Lembach* afholdtes 23de Marts 1745. Hun efterlod sig 2 Børn, *Mikael Samuel Pley*m, 5³/₄ Aar, og *Berthe Margrethe Pley*m, 6³/₄ Aar.

*Jacob Pley*m ægtede anden Gang *Else Andersdatter Paust*, med hvem han havde 5 Børn, *Andreas*, f. 1746, *Henrich*, f. 1756, *Jacob*, f. 1757, *Maren*, f. 1747, og *Mette*, f. 1749.

¹ Retspr. No. 1181, fol. 340.

² Retspr. No. 1181, fol. 352.

³ Denne *Henrich Pley*m havde en Broder, *Mathias Pley*m, der var født i *Kjøbenhavn* og tog *Borgerskab* paa *Fredrikshald St. Thomæ Aften* 1682; hans Søn *Jacob Mathiesen Pley*m tog *Borgerskab* som *Skrædder St. Thomæ Aften* 1734.

Slægten Lembach.

Selv døde han 1764, og Skifte efter ham blev afholdt fra 22de Januar 1764 til 22de Januar 1766.

Som Else Andersdatter Pausts «nære Slægtning» nævnes under Skiftet Apoteker i Fredrikstad *Anders Thue*¹ († 19/3 1751), Søn af Sogneprest i Christiania Hr. Lars Thue og Anne Cathrine Gabrielsdatter Bruun. Han var 2 Gange gift, anden Gang med *Anna Pedersdatter Blix*, f. 1726, død i Fredrikstad 1759, Datter af ovennævnte Peter Andersen Blix og Anna Cathrine Munch; hun ægtede anden Gang Toldskriver i Fredrikstad *Ernst Melchior Leschly* († 1793, 80 Aar gl.).

VI. *Cathrine Olsdatter Lembach*, den yngste af den lange Række Døtre, var gift med Kjøbmand paa Fredrikshald *Peder Simonsen Randers*².

Af Sønnerne døde *Niels Olsen Lembach*, f. 1693, hvem Malling har skjænket en Plads i sine «Store og gode Handlinger», som Sorenskriver i Nedre Romerike 1750; han var 1732 blevet gift med en Kjøbmandsdatter fra Christiania *Maren Bendiche*, f. 1715, † 1741; *Samuel Olsen Lembach*, der tog Borgerskab som Kjøbmand paa Fredrikshald 11te December 1714, døde uden at efterlade sig nogen Formue i 1723; han var gift med *Ellen Hansdatter Juel*; *Svend Olsen Lembach*, der var Proviantforvalter ved Fredrikstens Fæstning, en Stilling, han kom ilde fra, idet han kom i Kasseangel og døde 1745; hans Enke, *Anna Blix*, Datter af Anders Thomassen Blix, døde 1748; deres 5 Børn antog Navnet Blix som Familienavn; blandt dem var *Caspar Svendsen Blix*, der tog Borgerskab 25de November 1749, og *Peter Svendsen*

¹ Flood, Norges Apotekere, S. 61.

² Han fik 27de Marts 1719 Raadstueattest for sine Ulykker og Tab i Krigen 1716—1718.

Blix, der var gift med *Dorothea Maria Pedersdatter*; *Mikkel Olsen Lembach*, der var Kjøbmand paa Fredrikshald, døde forarmet 1719; hans Enke, *Birgitte Blix*, der først døde 1772, fragik Arv og Gjæld efter ham; hun ægtede 13de August 1720 *Peder Pedersen Bendiche*, der døde 1725.

En femte Broder, *Anders Olsen Lembach*, var Officer.

Fra Midten af Aarhundredet forsvinder Slægten *Lembach* fra Fredrikshald eller holder i alle Fald op at spille nogen nævneværdig Rolle.

Af Slægten *Paasche* døde Borgermester *Paasche*, der, som vi tidligere har seet, var gift med en Datter af Borgermester *Heidemarck*, 1731¹; han efterlod sig en Søn, *Christen Heidemarck Paasche*, f. 1707, og 3 Døtre, *Dorothea Helena Paasche*, gift med Borgermester *Ulrich Fredrik Larsson*, *Margrethe Bendicte* og *Cathrine Paasche*.

Raadmand *Christopher Olsen Paasche* døde i Embedet 26de Januar 1737²; han efterlod sig blot 2 Døtre, *Dorothea Paasche* og en Datter, gift med *Thue Wulfsberg* i Kjøbenhavn.

Slægten *Colbjørnsen*, der i en Generation tog en fremtrædende Del i Fredrikshalds Handelsliv og offentlige Liv, kom til Byen ca. 1700, som vi har seet, paa Foranledning af Brødrene *Hans* og *Peter Colbjørnsen*s rige Morbroder Assessor *Niels Stub*.

Peder Colbjørnsen, der levede i et yderst ulykkeligt Ægteskab med *Hilleborg Søfrens datter Dund*, som endog skal have stræbt ham efter Livet, efterlod sig ingen Børn; hans store Formue gik væsentlig over til hans

¹ Skifte 21de November 1731. Retspr. No. 1180, fol. 304.

² Skifte samme Dag. Retspr. No. 1180, fol. 498.

Slægten Colbjørnsen.

Søskende; *Hans Colbjørnsen*, der først var gift med *Dorothea Fogt* og derpaa med *Karen Knudsdatter Stang*, efterlod sig Datteren *Johanne Ernestine Colbjørnsen*, født 25de Juni 1706, død ugift 21de December 1780, og 2 Sønner, *Ernst Colbjørnsen*, der 15de Juni 1743 tog Borgerskab paa Fredrikshald og som var gift med en *Owenberg*¹, og *Knud Stang Colbjørnsen*, der døde ugift som Officer.

Peder og Hans Colbjørnsen havde ogsaa en tredje Broder, *Kjeld Colbjørnsen*, der 13de December 1701 tog Borgerskab paa Fredrikshald, han var gift i 1711 og døde 1740; han havde i 1711 «2de smaae Drengbørn og 3de Pigebørn»; en Søn af ham er vistnok den *Colbjørn Kjeldsen*², der 16de Juni 1739 tog Borgerskab paa Fredrikshald, i hvilken Anledning han oplyser, at han er «barnefødt her i Byen af velfornemme Forældre». Hans Hustru hed *Maren Larsdatter Lemmich*. Fra Midten af Aarhundredet forsvinder Familien fra den ledende Stilling i Byen.

Af Brødrene Colbjørnsens øvrige talrige Søskende blev *Maria* gift med *Thomas de Blixenskiold*; *Karen Krabbe* først med *Mads Mortensen Wærn* og derpaa med *Carsten Tank*, og *Kirstine* med *Peder Mortensen Wærn*.

Slægten *Wærn* har i omtrent et Aarhundrede spillet en vigtig Rolle paa Fredrikshald, hvor flere af dens Medlemmer har indtaget fremragende og anseede Stillinger.

¹ De havde 2 Børn, Sønnen *Hans Mathias Colbjørnsen*, der døde ugift 1789, og Datteren *Dorothea Colbjørnsen*, gift med Sogneprest *Andreas Schjeldrup*.

² Gift med *Elisabeth Abigael Roede*, Datter af Raadmand paa Fredrikshald *Laurids Roede* og Gjertrud Christensdatter.

Slægten skriver sig vistnok fra Jylland; men den delte sig allerede meget tidlig i flere Linjer, som man nu har vanskeligt for at føre sammen.

Søren Madsen Wærn, født i Aarhus, tog Borgerskab som Kjøbmand paa Fredrikshald St. Thomæ Aften 1682. Han var gift med *Anna Jacobsdatter Wind*, der vistnok var fra Fredrikshald, og som efter Mandens Død ca. 1700 ægtede *Peder Christensen Normand*, der gik fallit i 1712 og døde i Kjøbenhavn 1714.

Hans Hustru døde først 1740 paa Fredrikshald, hvor Skifte efter hende blev afholdt 29de Oktober s. A.¹

I sit sidste Ægteskab havde hun vistnok blot en Datter, *Ellen Pedersdatter*, gift med *Jens Birch* i Kjøbenhavn.

I sit første Ægteskab med *Søren Wærn* havde hun flere Børn, hvoriblandt *Jacob Wærn*, der havde været «Primerlieutenant ved Volontairerne i Krigens Tiid» og 6te November 1719 blev Tolder paa Fredrikshald efter *Christian Solgaard*. 8de Marts 1727 blev han Vicelagmand over Oplandenes Lagdømme og døde 8de Marts 1748. Han var gift med *Sidsel Catharina Sparre*.

Af de øvrige Børn tog Sønnen *Mads Sørensen Wærn* Borgerskab 7de August 1719, han levede endnu 1740. Datteren *Catharina* var gift med Mønsterskriveren *Jochum Pedersen Bendiche*, der døde 1749, *Ellen Maria* (død før 1740) med *Nicolai Hausmann*² paa Fredrikshald, og *Sørine*, der var ugift i 1740.

¹ Retspr. No. 1180, fol. 496.

² Nicolai Johansen Hausmann blev 29de Marts 1727 Veier, Maaler og Vrager og tillige Havnefoged paa Fredrikshald.

Slægten Wærn.

En anden Linje af Slægten Wærn kom til Fredrikshald med Brødrene *Mads* og *Peder Mortensen Wærn*, der ligeledes var fra Aarhus.

Mads Mortensen Wærn døde paa Fredrikshald som Kjøbmand 1717. Han efterlod i Ægteskab med *Karen Krabbe Colbjørnsen* blot 2 Sønner, *Colbjørn Madsen Wærn*, der døde ung, og *Morten Madsen Wærn*, der var født 23de Juni 1716 og døde ugift i Upsala 19de Marts 1748¹.

Mads Wærns Enke, *Karen Krabbe Colbjørnsdatter*, ægtede senere Kjøbmand paa Fredrikshald *Carsten Tank*, der saaledes kom til stor Velstand.

Den anden Broder², *Peder Mortensen Wærn*, «føed og opdragen udi Aarhus, kom fra Holland medførende noget lidet Kiøbmandskab i Mening derved at forsøge min Fortune»; 18de December 1714 tog han Borger­skab paa Fredrikshald, hvor han blev gift med *Kirstine Colbjørnsdatter*, Søster af Broderens Kone, der døde 1764.

Af deres mange Børn døde Datteren *Christence Wærn* ugift 1781; *Catharine Sørine Wærn*, død 1817, blev gift med Kancelliraad og Byfoged paa Fredrikshald, *Johan Fredrik Riis* († 1768); *Maria Wærn* († 1766)³ blev først gift med Tolder i Larvik *Claus Hartvig Bisgaard* († ca. 1760) og dernæst med Provsten i Larvik Hr. *Peter Stjerne* (f. ca. 1707, † 1771); *Anna Wærn* († 1761) var gift med Tolder i Larvik og Eier af Tolderodden *Carl Fredrik Gether* († 1789).

¹ Indlæg af 12te Juli 1748.

² En tredje Broder, *Johan Mortensen Wærn*, var Kjøbmand i London, hvor han døde ca. 1742, efterladende sig flere Børn.

³ Haldensia I, S. 72.

Peder Wærn efterlod sig 2 Sønner.

Morten Wærn, titulær Generalauditor, By- og Raadstuskriver i Christiania († 1796), gift først med *Anna Maria Hasleff* († 1771) og derpaa med Søsteren *Marthe Hasleff*, der døde i Kjøbenhavn 1812 som Geheimekonferentsraadinde, for hvilken Titel hun havde betalt 30 000 Rdlr. i Form af en Gave til den norske Krigsskole¹.

Mathias Wærn, født paa Fredrikshald ca. 1725, † paa Billingsfors i Dalsland 1789.

Sammen med Agent Erich Ancher og senere med dennes Søn, Statsraad Carsten Anker, drev Mathias Wærn en betydelig Forretning paa Fredrikshald, hvor de bl. a. anlagde et stort Sæbesyderi. I 1749 købte de i Forening Moss Jernværk, hvor de anlagde et stort Kanonstøberi.

Efter at være bleven udløst af Firmaet Ancher-Wærn flyttede Mathias Wærn i 1767 til Sverige, hvor han blev Deleier af det store Billingsfors Bruk i Dalsland.

Her blev han 22de September 1768 gift med *Maria Uggla* (f. 1747, † 1815), Datter af Leonard Magnus Uggla til Billingsfors og Bäckefors og Friherreinde Anna Märta Taube af Odenkat.

Af deres Børn er Sønnen *Leonard Magnus Wærn* til Billingsfors og Adolphfors, der i sit Ægteskab med *Brita Cecilia Tranchell* blev Fader til den bekjendte svenske Statsraad *Jonas Wærn*, der i 1857 blev ophøiet

¹ Hun efterlod sig forøvrigt en Formue paa over 200 000 Rdlr., der væsentlig gik til veldædige Institutioner. Begge Søstre var Døtre af den rige Kjøbmand i Christiania *Poul Hasleff* (f. 1706, † 1781) i hans første Ægteskab med *Anna Fredriksdatter Brun*. Se Slægten Wiel, S. 46, og Bernt Moes Tidsskrift for den norske Personalhistorie, I, S. 434.

Slægten Wærn.

i svensk Adelsstand, og hvis Slægt endnu blomstrer i Sverige¹.

En tredje Linje af Slægten Wærn kom ind med *Søren Rasmussen Wærn*, der døde som Underfoged paa Fredrikshald 1758; han var gift med *Eva Thorsdatter* († 1749).

De efterlod sig følgende 7 Børn: 1) *Maren Wærn*, f. 1717, 2) *Sidsel Wærn*, f. 1719, 3) *Gjertrud Wærn*, f. 1722, 4) *Sophia Catharina Wærn*, f. 1727, 5) *Anna Wærn*, f. 1731, 6) *Bodil Wærn*, f. 1735, og 7) *Rasmus Wærn*, f. 22de Januar 1738, død 11te Oktober 1790 som Sogneprest paa Lolland, «en stoer Fruentimmerhader».²

Fra 1760-aarene af forsvinder Slægten fra Fredrikshald.

Hans Torbjørnsen Dampe drev ganske store Forretninger paa Fredrikshald; han døde 1746 og efterlod sig 2 Sønner, Peter og Ole, og 5 Døtre, gift med Sørenskriver Andreas Hofnagel, Kjøbmand Johannes Bergh, Apoteker Sæd, Major Holst og Presten Engelstrup³.

Kredsen af Trælasthandlere var, som vi tidligere har bemærket, liden, og man passede nøie paa, at ingen Uvedkommende fik trænge sig ind paa deres Enemerker.

¹ Gabriel Anrep, Svenska Adelsns Ättar-Taflor, IV, S. 585, og den svenske Adels Aarbøger. Se Stamtavle over Slægten Wærn, Stockholm 1901, der forøvrigt er upaalidelig og desuden ingen Oplysninger om Slægtens Fremtræden i Norge indeholder.

² En *Mads Andersen Wærn*, der var født i Aarhus 1680, blev Student 1698, theologisk Kandidat 1702 og 1715 Sogneprest til Laurbjerg og Leerbjerg, hvor han døde 1730; en *Fredrik Christian Wærn*, Subchirurgus ved 2det smaal. Dragonregiment, druknede i Marts 1790, efterladende sig Enken Marte Maria og 5 uforsørgede Børn, hvoriblandt et «usynligt».

³ Retspr. No. 1181, fol. 325.

Men ellers kunde Striden inden Kredsen selv være haard nok.

Den blev som Regel ført med den største Bitterhed, og skjønt den som oftest blot dreiede sig om Bagateller, affødte den dog hyppig Uvenskab, der varede i Aarrækker, ikke blot Mand og Mand imellem, men hvori ogsaa Slægtens øvrige Medlemmer blev trukket ind¹.

Vi gjengiver nedenfor nogle karakteristiske Exempler paa hine Tidens Stridbarhed og paa den Tone, hvori Proceduren er holdt.

De stridende Parter er *Fabian Stang*, *Niels Tank* og *Johannes Bergh* paa den ene Side og den nybakte Adelsmand *Peder de Mossencrone* paa den anden.

Stridens Gjenstand er, som det vil sees, Spørgsmaalet om Tømmerflødningen forbi Ganerød.

„Delædle Hr. Bye og Raadstuefriver samt
Notarius Publicus udi Fridrichshald².

Under adskillige Inventioner, Trudsler og virkelige fornærmelser har Hr. Peder de Mossencrone søgt at tilvende sig Raadigheden over vores Velfærd og at gjøre os sig skatfyldige idet han først har tiltaged sig at udsætte nogle af de folk, som arbeidede paa vores Tømmers fremsflødning imellem Steen og Ganerød Elv til vores Saugbrug i Tistedalen og paa en fiin Maade dertil søgt vores Consence, da han dog tillige har udladt sig med en indbildt tilkommende Disposition over disse og de flere flødningsfolk, hvilket i Grunden er contradictorisk; dernæst har han, da man var kommen igiennem videre Correspondence til noget

¹ Det er formentlig denne Proces Wilse sigter til i sine Reise-lagttagelser, II, Kjøbenhavn 1791, S. 71.

² Retspr. No. 1187, fol. 214 ff.

Stridigheder.

Eys i hans Abfigter under mundtlige og skriftlige Declarationer frafaldt forbemeldte Disposition og paaftaaet en Skat for vores Tømmers Passage og sædvanlige Bergning, Laagning og Flødning ved hans Lande, som tilstøder bemeldte Elv, videre har han paa mangfoldige Maader forhindret vores Tømmers Fremflødning under en saa kaldet Indstrækelse af hans Landes Brug, og da hand paa saadan Maade haver sadt os i yderligste forlegenhed, har hand venlig changeret til sit første Propo, med den Udstrækning, at foruden Dispositionen over Flødningen og Flødningsfolkene, der er det samme i sin Virkning, som Dispositionen over den betydeligste Del af vor formue, Handel, Næring og Velfærd, vilde han tillige have fortrin til den almindelige Strøms Brug ved separat Flødning.

Saaledes har hand over 2de Aar ved disse og mange flere Variationer søgt at bringe os om og om til et og samme forbemeldte Endemaal; men vores liden Indsigt har begrebet og Erfarenhed lært Consequensen heraf som er: Naar Hr. Mosfencrone paa den ene Side skulde have separat Flødning til sit betydelige Tømmerbrug, og Elven saaledes Tid efter anden blev belagt, var det umuligt at noget af vores Tømmer kunde komme frem, og naar paa den anden Side Flødningen og Arbejderne skulde dependere af Hr. Mosfencrones Disposition, da vilde den videre Drift, flagning og flødning paa hans Tømmer naturligvis ligesaa beholde fortrin for vores hvorover vores Tømmers Drift blev henliggelse til nedsænkning og foraadnelse, Saugernes Brug, deraf flydende Negotie og følgelig vores Velfærd, uomgiengelig maatte dependere af hans Direction, om vi overgav os enten til den ene eller anden Betingelse.

Derfor har vi ikke kundet lade os overtale eller strefke til at cedere vores Ret ved saadanne Consentioner som maatte blive os og vore Efterkommere i Tiden til Skam og Skade, thi hvor meget Hr. Mosfencrone vil besmykke den fingerede Ret til Dispositioner over Flødningen, da det i Gjerning er at tilegne sig Ret til at disponere og tillige arbeide paa vore rørlige Effecter, saa bortfalder den hele Sats med ald sin Smykke, hvilket det enfoldigste Begreb efter Landets Lov og naturlige Billighed kand befatte; naar man derimod spørger, om en loblig og myndig Eier selv er tilladt at raade sine rørlige Effecter, og i sit Arbejde commendere de folk hand dertil har lejet og betalt, eller om saadant kand tilkomme en anden Privatmand uden nogen retmæssig Titel.

At Hr. Mosfencrone har forment os sine Landes sædvanlige og nødvendige Brug igjennem Steen og indflydende Strømme og fosser til Ganerød Elv og til Tistedalen til vort Tømmers Bergning, Laagning og flødning og derved tilføyede os stor Skade og hinder i vores Brug og Næringsdrift, og det med en optænkt Ret, er af samme Suurdej; thi uden at tale om den Ret mand ved Brug kand vindicere paa urørlige, saa er det et saa almindeligt som reelt Principium, at ingen kand indstrænke sin Eiendoms Brug til Hinder i det almindelige Bæste, som i denne Casus kand apliceres. Mand sætter: Skal Friederichshalds Byes Tømmerhandel og Saugbrug nedlægges, fordi Hr. Mosfencrone, som tildels Eier af Landet ved Steen og Ganerød Elv ikke vil tillade Byens Indvaanere at betiene sig af Landet til Tømmerets Bergning, Laagning og fremdrift? eller skal Hr. Mosfencrone fordi han eier nogle Deele af denne Landstrækning og tillige er Byens Indvaaner, allene drive denne Handel paa egne og Hr. Conferentz Raad

Stridigheder.

Schøllers Vegne? Stulle all Communication, Drift, Passage, Handel og Vandel være ophæved, fordi Landejereren af en eller anden Pafs vilde forhindre Kiørsel, Betrædelse, Landfæstning, Bergning eller anden nødvendig fart og Brug for menige Mand af deres Land eller Vand? Saadant Dominium med Landets Eiendom statueres ikke Mand og Mand imellem i nogen Stat, og var i sig selv odids, dersom enhver Landeier i det ganske Land havde et saadant Begreb om sit Herredømme med sine Lande, saa maatte alle Tømmer Handel og Saugbrug nødvendig nedlægges, som dog er Landets fornemste Handel. Derfor har vi været nød til at sette denne Tvist med alle sine Circumstantier under en lovlig Commissions Paadømme, hvorved tillige er sadt in questione om? og hvad Erstatning Hr. Mossencrone bør nyde for titnævnte sine Landes nødvendige Brug til vores Tømmers Bergning, slagning og flødning.

Di have vel forrige Aar for at undgaae videre Hinder, Voldsomhed og Skade søgt ved adskillige Indretninger og svært Arbeide at fremfløde vores Tømmer uden at benytte os af Hr. Mossencrones Lande, men vi have tillige derved sadt os i betydelige Omkostninger og befunden sliq Hindelse og Mistelse af vort Tømmer, som har nedsiunket og gaaed med Strømmen med flere fortrædelige følger, at vi ikke uden ubodelig, ja saadan Skade, som maatte forcere os til at nedlægge vor Negotie og give vort Saugbrug til Priis, om derved skulle continueres.

Dette med alt det øvrige aarsager os at requirere: Hr. Notarius ex officio ville forsøye sig til Hr. Mossencrone og ham paa egne og Hr. Conferents Raad Schøllers Vegne notarialiter insinuere: at vi af yderste Nødvendighed agter at betiene os, som tilforn ubehindred skeed

er, af hans Lande ved Steen og Ganerød Elv til vores
Tømmers fremflødning, da det vil ankomme paa den ud-
virkende Commissions Dom, om eller hvad Erstatning,
hand af os bør nyde, og dersom os herudi directe eller
indirecte skulle tilføyes nogen forhindring paabiudes Hr.
Mossencrone et Consortes som causa primaria al deraf
flydende Skade, Ophold og Omkostning til Vores Velfærds
Spilde og derimod ville Hr. Notarius solemniter og i kraf-
tigste Maade protestere.

Di forventer herom en loelig notarial act bestreven
meddelt og forbliver med Estime

Velædle Hr. Bye og Raadstuestrivers
tiensstyldigste Tienere.

fabian Stang. N. Tanf. Johannes Bergh.

friederichshald

d. 31 Martii 1762.

Denne i ganske kraftige Ordslag holdte Beskikkelse
blev derefter 27de April overbragt Peder de Mossen-
crone; den blev modtaget af hans Frue, der svarede,
«at hendes Mand var noged upasselig», og at alle de
Dokumenter, der vedkom denne Affære, var hos hans
Prokurator i Christiania, hvorfor han ikke kunde «ud-
lade sine Tanker», førend han fik dem tilbage.

Den 3dje Mai 1762 overleverede derpaa Hr. de
Mossencrone Notarius følgende Gjensvar:

„Velædle Hr. Bye og Raadstue Sriver
og Notarius Publicus udi friedrichshald.

Efter Løfte følger herhos det belovede Svar paa de
Messieurs Stang, Tanf og Berghs notariale Requisition
dateret 31 Martij sidstleden, som blev mig først forevist

Stridigheder.

den 26de hujus om Aftenen. Mit Svar dertil er dette: Dend Harangue derudi gjøres over deres formentet Ret til at deposidere Hr. Conferentz Raad Schøller og mig af den Disposition vi tilkommer over flødnings Eodderne, samt til at raade over vore Lande og Skove, saavelsom den vidtløftige og tillige urigtige Relation De behager at frembringe om de fornærmelser jeg baade skulle have paaført dem og intendere at tilføye Dem, kunde de gode Herrer have menageret siden de vil vide at Disputen imellem os ikke kand afgjøres ved en Pennestriid! Idet mindste syntes mig, at deres myndige og uanstændige Expressioner tilligemed deres altfor tidlig affagde Dom, ifkun tiener til at bevise deres selvraadige forhold, og da samme allene er den Grund, hvorpaa de bygge deres formentet Ret at betiene sig af Hr. Conferentz Raad Schøllers og mine Lande ved Steen og Ganerød Elv, til deres Tømmers fremflødning, saa udfommer deraf tydelig, at de haver resolvert at tage sig til Rette, og vil ey oppebie Udfaldet af den af dem selv for en Commission om Tømmersflødningen begyndte Process.

Skulle de bringe denne deres Resolution til Execution, hvorimod jeg protesterer bliver jeg nødsaged til at værge min Compagnons og min Eiendom for all voldsom Behandling paa den Maade jeg finder at være tienlig og lovlig.

Dette Svar maatte det behage Hr. Notarius Publicus strax og i denne Dag at insinuere Herrer Berg, Tanf og Stang og tillige udi kraftigste Maade protestere imod all voldsom Brug og Benyttelse af vore Lande og Skove, hvormed de truer os, saa og paabiude dem til Ansvar til sin Tiid, alt hvis som af deres selvraadige og voldsomme forhold maatte flyde.

Naar dette mit Svar lovlig og notarialiter vedkom-
mende er communiceret og enten de gode Messieurs finder
Behag udj at replicere noget eller ikke, da vilde Hr. No-
tarius behage at meddele mig een Notarial-forretning saa-
vel over de Messieurs Berg, Tank og Stangs gjorde Be-
stikkelse som og dette mit Svar med videre som maatte
passere og af Hr. Notarius forrettet vorder.

Jeg er med Estime

Delædle Hr. Bye og Raadstuefriver
og Notarius Publicus

Deres

tienstfkyldige tiener

Pedr. de Mossencrone.

Fredrikshald d. 3 Mai

1762.

Dette Svar foranledigede selvfølgelig atter et Gjen-
svar fra Fabian Stang, Niels Tank og Johannes Bergh,
og derpaa et yderligere fra Peder de Mossencrone, der
i dette siger bl. a.: «at det sig klarligen lader andsee,
at de samptlige Friederichshalds Saugbrugere paa sin
Maade finder en særdeles Behag udi at indvelte sig
paa vores Huus med adskillige Chikaner og voldsomme
Forøvelser».

Hvordan de stridende Parter tilslut kom til Enighed,
fremgaar ikke af de offentlige Dokumenter.

Enigheden varede i alle Fald ikke længe; 2 Aar efter
er Fabian Stang og Peder de Mossencrone i fuldt Slags-
maal igjen.

Aarsagen var denne Gang en Sjøbod, hvori de eiede
hver sin Halvpart. Dette Sameie gav selvfølgelig An-
ledning til de utroligste Kjevlerier. Fabian Stang paa-

stod, at han havde sat Hængelaas for sin Del af Sjøboden; men ikke desto mindre var denne en vakker Dag opbrudt, saa at han nu ikke længere turde have sine Varer i Boden; hertil svarer Peder de Mossencrone i en meget fornærmet Tone, at «dersom Sr. Stang har Lyst eller finder Behag udi at beskyldte mig for nogen forøved Voldsgjerning paa hans saakaldede Laas- eller Søbodrum, hvori hans Effecter skal have været beliggende; da ville hand have den Godhed til Sagens Afgjørelse at formere saadan sin Beskyldning og Angribelse, da nødes jeg til at forsvare mig, for Resten værdiger jeg ikke Mr. Stangs nedrige og dristige Paaspørgelse enten med Tilstaaelse eller Negtelse men Tiid og Sted reserveres mig Satisfaction for den Fornærmelse, som er mig skeed ved saa haanlig Begegnelse og utilladelig Maade at føre sig, der passer sig paa hans suspecte Arbeidere og Brugsfolk og ei paa brave Folk, som Sr. Tanck og jeg dog skulde formene at være».

Som man ser, vankede der knubne og bitre Ord fra begge Sider; man saa i det hele taget i de Tider lidet eller intet til den Fordragelighed og den Følelse af Standsinteresse, der til en vis Grad udmerker vore Dages Forretningsliv, og som i alle Fald gjorde det muligt ikke 100 Aar efter de her omtalte Quereller i 1859 at samle alle Fredrikshalds og Tistedalens Sagbrugere i fuld Enighed, uden hvilken Fredrikshalds, for ikke at sige Norges, største industrielle Bedrift, Fredrikshalds Sagbrugsforening, blot vilde have været en skjøn Tanke.

Foruden sin Trælasthandel drev Fabian Stang ogsaa Møllebrug i Tistedalen og et ikke ubetydeligt Skibsrederi.

Blandt hans Skibe var «De 2de Brødre» paa 73 Kommercelæster, ført af Skipper Ole Skoug, og «Haabet», ført af Skipper Jacob Larsen. Dette Skib havde han ved Skjøde af 4de Januar 1745 kjøbt af en Borger i Sønderborg ved Navn Hans Krabbe. I 1747 blev det fortømtret i Arendal, «efterat det paa tredie Aar havde været i Farten». Han havde desuden anskaffet Taugværk og Redskaber for 1846 Rdlr. 1 Ort og 6 Skilling, og i 1748 assureret det i England for 4000 Rdlr. eller 800 £.

Hans Skibe gik i jevn Fart paa England og Frankrige, og hvert Skib kunde under gunstige Omstændigheder gjøre 4 Reiser, der med Datidens gode Trælastpriser vistnok var en god og lønnende Forretning.

Om hans økonomiske Forhold i Aar 1743 giver hans egen Skatteangivelse for samme Aar følgende Besked:

„Efter dend af vores allernaadigste Konge udgifne Forordning til Formue, Kop, Hæste, og Schæse Stadtes Udleggelse og det senere Paabud af høye Øfrighed, at enhver striftlig skal indgifve, hvad Næring og brug de hafver samt hvad Capital De kand blifve Eyer af, naar bortschydig Gjæld fradrages med videre forordningens formeld, maa jeg herved allerunderdanigst foredrage, det min Næring bestaar af et ringe Saugebrug, hvorudi mig en liden Deel arveligen er tilfalden, min formue udi alt med Huused ieg beboer $\frac{2}{3}$ Parter udj Juncker Saug og 6 Skind udi Enger Ødegaard Aremarks Præstegjæld som mig er pandtsat, er, naar min bortschydige Gjæld efter nøye overveieude fradrages 600 Rixdlr. siiger Sex Hundrede Rixdaler.

Fabian Stang d. y.

Udi min Tieniste er en Gaardsdreng og en Tieniste-pige, en Hest holder jeg til mit Brug og Rejsens fornødenhed; Eyer og en Schæse, som jeg paa Auction efter mine forældre lod mig tilflaae i Tanche igien at hafve holdt den til Rejsende, er siden icke blefven brugt af mig eller mine til nogen Travaille eller Comoditee, uden naar ondt veyerlig Høst og Waahrthiider indfaldt, min ældgamle Syster og Søster med dend kunde fiøre til Kierche.

Alt som ovenmeldt rigtig angifvet er tilstaaes og bekræftes under min Haand.

Friderichshald d. 21 Nov. 1743.

Ved den i 1749 befalede «Princesindestyr», hvorved det paalagdes Fredrikshald at udrede 1000 Rdlr.¹, betalte Fabian Stang 18 Rdlr.

Af Byens øvrige Borgere betalte *Thomas Blix* 60 Rdlr., *Peter og Caspar Svendsen Blix* 55, Firmaet *Ancher og Wærn* 55, *Madame Wærn* 35, *Christian Friis* 22, *Jacob Pleyrn* 18, Kaptein *Ernst Colbjørnsen* 10 Rdlr. o. s. v.

Fabian Stang tog overordentlig ivrig Del i sin Fødebys kommunale Liv, og han var en stærkt benyttet Mand i Byens Tjeneste.

¹ Til Sammenligning kan anføres, at Christiania maatte betale 3600 Rdlr., Bragernæs og Strømsø 2000, Skien, Porsgrund, Brevik og Langesund 1000, Fredrikstad 600, Larvik 400, Moss 300, Holmestrand 300, Kragerø 250 og Tønsberg 200 Rdlr.

1744 var han Lagrettemand, 1769 Taxerborger, flere Gange var han adjungeret Magistraten under vigtige Sagers Behandling, ligesom han i en Aarrække var Overformynder og deputeret Borger.

I 1744 indgik Fabian Stang Ægteskab med *Anna Olsdatter Brun*, født paa Fredrikshald 1709, Datter af Kjøbmand paa Fredrikshald *Ole Brun* og *Marie Jensdatter*, og Enke efter Kjøbmand paa Fredrikshald *Anders Thomassen*¹.

Ved dette sit Ægteskab blev han Stedfader til 4 Børn, 3 Døtre og 1 Søn, der alle antog Stedfaderens Navn.

Fabian Stang døde paa Fredrikshald 1775 og blev begravet 9de Marts s. A.

Skiftet efter Fabian Stang blev paa Grund af dets Vidtløftighed forrettet ved Kommissærer, og som saadanne blev opnævnt Sorenskriver i Rakkestad Hieronymus Bassøe, Raadmand paa Fredrikshald Gregorius Heiberg, Byfoged paa Fredrikshald Thomas Stockfleth og Sorenskriver i Id Halvor Heyerdahl.

At han efterlod sig et smukt Eftermæle hos sine Medborgere, kan man slutte af, at da hans Søn Jacob Stang 9de April 1776 tog Borgerskab paa Fredrikshald, tilføiede Magistraten følgende: «— — — og desuden er han Søn af nu afdøde Sr. Fabian Stang, der var en af Byens bedste og berømmelige Mænd, altsaa kunde Magistraten ikke alene bifalde hans Forlangende, men maatte endog fornøie sig i det Haab at faae en Borger, der kunde træde i hans Faders Fodspor og erstatte Byens Tab ved hans Død.»

Hans Hustru døde paa Fredrikshald 1776, hvor Skifte efter hende blev afholdt 11te til 25de Marts s. A.

¹ Om disse se nærmere nedenfor.

III 1. JACOB STANG¹, født paa Fredrikshald ca. 1745, død sammesteds ca. 1790.

Han tog Borgerskab paa Fredrikshald 1776.

«Den 9 April 1776», heder det i Raadstueprotokollen, «indfandt sig Sr. Jacob Stang født her i Byen med Forlangende som Borger at blive andtagen, og foregav at ville være Laste-Handler samt Kiøbmand og Oplags-haver. Paa hans Person kan paa ingen Maade være noget at udsætte, og desuden er han en Søn af nu af-døde Sr. Fabian Stang, der var en af Byens bedste og berømmelige Mænd, altsaa kunde Magistraten ikke allene bifalde hans Forlangende, men maatte endog fornøie sig i det Haab at faae en Borger, der kunde træde i hans Faders Fodspor og erstatte Byens Tab ved hans Død.»

Efter sin Fader Fabian Stang havde han arvet en betydelig Formue; han eiede de værdifulde Sagbrug i Tistedalen, Kværnhaus Sag, Junker Sag og Stumberg Sag, desuden eiede han meget Jordegods, Vevlen Gaard i Id, Ottei Bro i Aremark, store Bordtomter m. v. I Byen eiede han Fabian Stangs store Bygaard.

Han forstod sig imidlertid ikke stort paa at drive Forretninger og gjorde snart Ende paa sin Formue, saa han allerede i Februar 1780 saa sig nødsaget til at gjøre Opbud.

Hans Sagbrug og Eiendomme blev solgte, og han selv levede som Privatmand til sin Død, der vistnok indtraf ca. 1786.

Han blev 21de Oktober 1776 viet «hjemme i Huset» til *Gurine Dorothea Romedal*, født 1755, død ca. 1802, Datter af Nicolai Abraham Romedal paa Rød i Torpe-

¹ Ved sin Vielse i 1776 kaldes han Jacob Andreas Stang.

dalen, efter hvem Skifte blev afholdt 13de August 1759—12te Juni 1760¹, og hans anden Hustru Karen Tygesdatter Fuhrman.

Efter Jacob Stangs Død ægtede Enken Kaptein *Thorleif Schönberg Schjelderup*², døbt i Veø Kirke 26de Februar 1749, død i Id 2den Januar 1807 og begravet 7de s. M., Søn af Kaptein Peter Stephan Nielssøn Schjelderup og Elsebe Johanne Johansdatter Jonston.

Kaptein Thorleif Schjelderup, der i 1801 boede paa Gaarden Vevlen i Id, giftede sig efter Gurine Dorothea Romedals Død igjen 11te Februar 1805 med hendes Helsøster *Helene Margrethe Romedal*, født 1757, død 1ste Mai 1807, begravet 5te s. M.

IV I. ANNA MARGRETHE STANG, født paa Fredrikshald 26de December 1780, døbt 2den Januar 1781³. 19 Aar gammel blev hun 2den Mai 1799 i sin Tante Elen Margrethe Anker, født Stangs, Hus gift med *Peder Holst*. «Denne Copulation blev forrettet med anseelig Ceremoni og Stads paa det saakaldte Sukkerværk, beliggende og henhørende under Fredrikshald».

Peder Holst var født paa Bragernæs 1757, døbt 28de Marts s. A., og var Søn af Proprietær *Niels Svendsen Holst* paa Gaarden Ulverud i Eker; Moderen hed *Margarethe Isaksdatter Been*.

I 1764 døde Faderen paa en sørgelig Maade,

¹ Retspr. No. 3971, fol. 85.

² I 1801 havde han følgende Børn: Peter Andreas 5 Aar, Nicolai Abraham 4, Maren Christine 9 og Karen Fuhrman 7 Aar gl.

³ Med følgende Faddere: «Madame Niels Ancher, Frue Poscholan, Jomfrue Thrine Maria Stang, Hr. Auditeur Jonas Rist og Sr. Thomas Stang.»

idet han «af en ugudelig og rasende Bonde fra Hallingdalen blev tilføiet et glubsk og morderisk Knivsting, hvoraf han døde efter nogen Tiids smærteligste Følelse».

Moderen blev siddende med 5 smaa Børn paa Gaarden, som hun vedblev at drive «med møisommeligeste Bestræbelser fremdraget Tiiden, og saavidt som det har været muligt sørget for mine Børns Lærdom og Opdragelse».

I 1780 maatte hun imidlertid gaa fra Gaarden, «da Sygdom og skrøbelig Legems Forfatning» ikke tillod hende at fortsætte længer, og hendes ældste Søn Peder drog nu til Kjøbenhavn for at sollicitere.

Midlertidig tog han Tjeneste hos Baron Christian Knuth, hvor Lønnen «ikkun strakte sig viidere end til Nød mine nødvendige Klæder, som en hver, der kjen-der denne Herres Lønnemaade skal kunne bekræfte at være en Sandhed».

Fra 24de August 1781 foreligger der 2 Ansøgninger fra Peder Holsts Haand om en Toldertjeneste ved Drammens Toldsted. Han paaberaaber sig følgende Grunde:

- „1mo. Fordi min gamle Moder just er der i Nærværelse.
- 2do. Fordi jeg dog paa en Maade kan reddes fra de følger, som Mangel tildeler; thi da jeg aldeles ingen Understøttelse haver, saa fristes jeg daglig for et Skridt, som min hele timelige Velfærd vilde lide under til min fattige gamle Moders største Hjertesorg og min egen Græmmelse.
- 3tio. Endelig for det tredie kunde jeg ved min Opførsel i denne liden Tjeneste allerunderdanigst haabe videre allernaadigst at worde forfremmet til et bedre Levebrød.“

Som Bilag til hans Ansøgninger fulgte hans gamle Moders Forbøn, dateret Ulverud Gaard 17de Juli 1781. Hun siger i denne, at hun har seet sig nødsaget til at bortforpagte sin Gaard til Fremmede for en liden Afgift, og at hendes Søn, «der nu for Tiden opholder sig i Kjøbenhavn for at adspørge sit Brød uden at jeg er istand til at komme ham det mindste til Hjælp, er det eneste Haab jeg har i min Trang og Alderdom til nogen Hjælp, naar han kunde blive forfremmet».

Hun slutter med at «nedkaste sig i allerdybeste Underdanighed for Eders Kongelige Mayestæts Naade-Throne med allerunderdanigst Suk og Forbøn, at bemeldte min Søn Peder Holst maa forundes et lidet Levebrød paa det han derved kunde komme mig fattige Enke til Hielp og Understøttelse i min sorrigfulde Trang».

Peder Holst fik dog ikke den Stilling, han søgte om, derimod blev han under 1ste November 1781 udnævnt til Toldbetjent i Molde, i hvilken Anledning han 6te s. M. søgte om Forskud af et halvt Aars Gage, idet han anførte, «at han nu i et heelt Aar fuldkommen har helliget i Kjøbenhavn som Sollicitant hvorveed jeg ikke allene har tilsadt, hvad jeg havde, men og tillige maattet sætte mig i Gjæld; saa for at rede for mig, samt for at fuldføre Reisen, saa snart som muligt, der vist herfra til Molde udgjør 150 Mil».

1ode November blev det derpaa fra Generaltoldkammeret meddelt ham, at han kunde hæve et Forskud paa 20 Rdlr., samt at den lovbefalede Bestalling kostede 12 Rdlr. og 55 Sk.

Peder Holst var i 6 Aar i Molde, indtil han 9de Mai 1787 blev forflyttet til Trondhjem, som det synes

mod sin Vilje, idet han senere protesterede i en Skrivelse til Generaltoldkammeret, der imidlertid svarede, at Forflyttelsen var skeet «til hans Vel» og med Løfte om ved indtrædende Vakance at blive befordret Søndenfelds.

Ved en Brand i Trondhjem 3die December 1788 led han megen Skade ved, at han var saa optaget med at rende rundt og være behjælpelig med at redde sine Foresattes Gods, at hans eget brændte.

Samtidig blev han indviklet i en ubehagelig Smugleriaffære, hvori han vistnok var uskyldig, men da hans Optræden ved denne Anledning nok ikke var fuldt konduitemæssig, blev han ved Resolution af 8de December 1788 for en Tid af 3 Maaneder suspenderet fra sin Stilling med Tab af sin Gage, «saa ieg i nærværende Tiid seer mig i den yderste Nød og Elendighed og endog maa lide Mangel paa det nødtørftige til Klæder og Livets Ophold».

«Min eneste Trøst i denne min ubehagelige Forfatning er,» siger han, «en god Samvittighed, der ikke bebrøyer mig nogensinde at have handlet egenøttigt.»

I 1789 søgte han paany at komme sydover, hvor «Klima er mere passende for mit svage Legeme», og anfører i denne Anledning, at han under sit Ophold paa Molde gjentagne Gange havde været konstitueret Toldkontrolør og desuden været Toldforvalteren behjælpelig med at bestyre hans Embede, «da han var en aldrende og paa Sindet svag Mand».

Han bilagde sin Ansøgning med Attester fra Generaltolddirektør og Kammerherre Wackenitz, Generalauditør og Kontrolør Meulengracht, Toldinspektør Mosling og

Toldskriver Leganger. I disse heder det, at han er «een redelig og duelig Betjent og et anstændigt og smukt Menneske».

Wackenitz anholder desuden om, «at den begaaede Feyl, der ikke bestod i Uhæderlighed, ikke maa blive Anledning til Vanlykke eller standse hans videre Forfremmelse i Kongens Tjeneste».

Omsider aabnedes der ham da endelig en Leilighed til at komme sydover, idet Overtoldbetjent og Kontrolør Bentsen paa Fredrikshald døde, og ved en kongl. Resolution af 24de Juli 1789 blev han udnævnt til Toldbetjent paa Fredrikshald med en aarlig Gage af 100 Rdlr.

Paa Fredrikshald blev han i 13 Aar.

I denne Tid holdt han sig dog stadig fremmé med Andragender og Ansøgninger om Forfremmelse, Forflyttelse og Gagetillæg.

Ved en kongelig Resolution af 11te Mai 1790 blev der bevilget ham et personligt Gagetillæg af 20 Rdlr. aarlig fra 16de November 1790 at regne, men da han i 1797 ansøgte Generaltoldkammeret om Permission for at reise til Kjøbenhavn for at sollicitere, fik han 28de Oktober s. A. det Svar, «at Deres Ansøgning om Forfremmelse, naar den for Dem passende Vacance indtræffes, vil komme i fortrinlig Betragtning, og behøver De i den Anledning ei at foretage nogen Reise hertil Stædet, da saadan uden Nødvendighed vil bringe Dem i Udgifter».

2 Aar senere søgte han paany om Befordring samt om at maatte blive tildelt Kontrolørs Titel og Rang; Generaltoldkammeret svarede imidlertid under 9de Februar, «at Kammeret med Behag har erfaret, at De

vedbliver at være agtpaagivende i Tjenesten, hvorfor man og gjentagende henholder sig til Kammerets Skrivelse af 28de Oktober 1797, hvorved Dem er given Løfte om fortrinligen at komme i Betragtning, naar Leilighed gives, og saaledes kan man da nu for Tiden ikke tilstaa Dem noget Tillæg i Gagen eller den ansøgte Controleurstitel».

Ved kongl. Resolution af 7de April 1802 blev han udnævnt til Toldbetjent i Christiania, istedetfor Toldbetjent Wulf, som derfra var bleven forflyttet, med en reglementeret Gage af 110 Rdlr., $\frac{1}{12}$ af Sportlerne og lige Andel med de øvrige Toldbetjente af Procenterne.

Under 24de April 1802 ansøgte han om nogle Lettelser i Tjenesten, men Kammeret kunde ikke gaa ind herpaa og svarede, at hans Forflyttelse var skeet «til hans Vilkaars Forbedring», og da han nød den samme Løn som de andre Toldbetjente, maatte han ogsaa finde sig i at udføre det samme Arbeide; heller ikke kunde det gaa med paa «Løfte om Befordring til nogen viis Tjeneste», hvorimod det af Naade krediterede ham til Aarets Udgang Bestallingsgebyret, der udgjorde 63 Rdlr. og 55 Sk.

Under 30te April 1802 nød han den Ære efter Indstilling af Admiralitets- og Kommissariatskollegiet at blive udnævnt til Søkrigskommissær, hvorhos Bestallingen blev forundt ham gratis, «som et Bevis paa allerhøist-sammes Velbehag med bemeldte Betjents viste udmerkede og uegennyttige Tjenstfærdighed imod det Kongelige Søcadetcorps».

Peder Holst døde i Christiania i November Maaned 1809, 52 Aar gammel, og blev begravet 11te December s. A.

Hans Enke giftede sig for anden Gang 1ste August 1810 med en Sproglærer i Christiania ved Navn François Jean de Closier.

Anne Margrethe Stang døde i Roskilde 1ste Pintse-dag 1816.

I sit Ægteskab med Peder Holst havde hun flere Børn¹.

- II 3. ANNE MARGRETHE STANG, født paa Fredrikshald ca. 1710, død i Berg 1802, 92 Aar gammel, og begravet i Berg 2den Juni s. A. Gift paa Fredrikshald ca. 1740 med *Christian Børgesen*, der St. Thomæ Aften 1729 tog Borgerskab paa Fredrikshald, hvor han agtede «at drive Skipperbetjening og ellers anden Handling».

Han var, da han giftede sig, Enkemand, idet hans første Hustru var død 1739 og blev begravet paa Fredrikshald 23de Juni s. A. Hun hed *Margrethe Truelsdatter Wig* og var Datter af Truels Johnsen Wig² og Johanne Pedersdatter.

I dette Ægteskab havde Christian Børgesen blot en Datter, *Johanne Kirstine Børgesen*, der 1740 blot var ³/₄ Aar gammel og som vistnok maa være død ganske ung. 29de Marts 1740, vistnok i Anledning af sit nær

¹ Se Familien Cappelen, S. 137.

² *Truels Johnsen Wig*, hvis Broder *Hans Johnsen Wig*, der tog Borgerskab paa Fredrikshald 10de Juni 1721, som Sekondløjtnant ved det frivillige Kompani i Krigen 1716—1718 udmerkede sig ved sin Tapperhed, var Søn af John Wig fra Gaarden Vig i Berg. I sit Ægteskab med Johanne Pedersdatter havde han foruden Christian Børgesens Hustru ogsaa Døtrene *Karen Truelsdatter Wig* og *Maren Maria Truelsdatter Wig*, der var gift med Tolderen paa Fredrikshald *Niels Gløersen*. Johanne Pedersdatter havde tidligere været gift, vistnok med en *Niels Berg*, i hvilket Ægteskab hun havde Sønnen *Johannes Berg* og Datteren *Kirsten Nielsdatter*, gift med en Kaptein von Besten (Retspr. No. 1180, fol. 420).

forestaaende andet Giftermaal, holdt Christian Børgesen Skifte med denne sin Datter.

Boets beholdne Formue opgaves da at udgjøre 1988 Rdlr., hvoriblandt 2den Nysag i Tistedalen og hans Del i Gaarden Østre Vig i Berg¹.

Under 3dje Juni 1742 oprettede Christian Børgesen og Anne Margrethe Stang gjensidigt Testamente, hvorpaa der 17de August s. A. blev meddelt kongelig Konfirmation².

Det heder i dette, «at eftersom det mellem troefaste Ægtefolk er tilbørligt at sørge for hinandens Welgaaende besynderligen efterdi vores Liv er ubestandigt og vores Ægtestand er Forandring undergivet, saa har ieg i Besynderlighed dette overveyed, som ved Søn har min Haandtering og erhverver mit Brød, at jeg derfor af saadant ustadigt Væsen bør tage mig et Speyl paa dette Livs Usikkerhed og derfor med min kiære Hustrue gjort saadan Aftale, som kand komme overens baade med dend Kierlighed vi indbyrdes hafver til hinanden som rætte christelige Ægtefolk og med den Tarf og Fornødenhed vores fattige Tilstand og Vilckaar kand bequemme».

Den lille Formue, de havde, «er icke ved Arf vunden men det fornemste ved vor egen Stræbsomhed, neest Gud, erhvervit».

Som Skipper førte han i mange Aar Skibet «St. Peder», tilhørende Oberstløjtnant Peder Colbjørnsen; men da Skibet efter hans Død kom i hans Søster Christine Peder Wærns Eie, begyndte en Række Stridigheder mellem Reder og Skipper, der endte med, at Christian

¹ Retspr. No. 1180, fol. 478.

² Indlæg af 17de August 1742.

Børgesen i 1745 opsagde sin Post og lod Redersken vide dette gennem en forbitret Skrivelse, der blev overbragt gennem Øvrigheden, og hvori det blandt andet heder:

„Saa længe ieg førte Skibet Sancte Peder og Øbriste-Lieutenant Peder Colbjørnsen, som samme Skib var eyende, levede, var imellem den Sl. Herre og mig ingen Dispute, langt mindre Anke paa nogen af Siderne, huilket og bevægede hannem til paa hans Endeligt i hans Testamente at conferere mig Skibet efter hans Død at føre saa lenge jeg tjente ærlig og vel.

Men efter hans Død, da Skibet kom i hans Søsters Madame Christine afg. Peder Wærns Eie allene, satte hun sin afdøde Broders Testamente og sidste Villie til Side og regarderede lidet derpaa, udviiste imod mig store fortrædeligheder og Chikaner ja tillagde mig adskillige grove Bestyldninger uden at bevise de samme, og derved ligesom vilde gjøre mig ked af Skibet og tvinge mig derfra, hvilket Alt og mægtigt at bringe det dertil; thi naar det for hende og i hendes Indbildninger var aldrig vel og altid ilde i hvor Omhyggelighed jeg end havde for Skibet at conseruere og hendes bedste at søge, kunde det falde for enhver Skipper fortrydelig nok og heller se sig fra saadan vredsladen og u-fornøiet Menniske adskildt, end daglig leve i Had og æde et misundt og fortrædeligt Brød, det man dog med Livets fare, som Søen fører med sig og andre Viderværdigheder kummerligen fortienet.

Jeg har da for disse Aarsagers Skyld, resolveret til efter at Madam Wærn ved Rettens Middell havde declareret mig fra Skibet at føre, det rent at forlade udi Laurwigen, da ieg der sidste Rejse fra Engelland var kommen til bemeldte Sted efter hendes Ordre.“

Han anmoder derfor Notarius publicus om at besikke Fru Wærn og hendes Svigersøn Tolder Bisgaard og meddele dem, at han intet mere vilde have med Skibet at bestille.

Til Afslutning kommer han med det fromme Ønske, „at den gode Gud, som har ført Skibet i saa mange Aar og saa mange farligheder lødelig og vel frem og tilbage med Velsignelse, ogsaa herefter vilde vandre med Skib og folk paa Vandet og bevare dem alle fra ald U-løche, og Madame Wærn maatte finde sig bedre holden og mere fornøiet herefter end hidtil med den hun Skibet at føre, nest Gud har betroet, da jeg derover skulde have ligesaa stor Glæde, som hun over min Skilsmisse, og at gjøre hendes Broder, der efterlod sig saa meget godt til hende og flere hans Testamente til intet nogensinde kan have“.

Efter sin Kontrovers med Madame Wærn synes Christian Børgesen at have forladt Sjøen og bosat sig som Handelsmand paa Fredrikshalds Nordside, hvor han i 1743 opgiver at være Eier af «Tiuge Hundrede Rigsdaler foruden dend Kopschat, der gaar af Een Tieneste-piige i mit Huus».

I 1749 var han «Tavlemand» og betalte da 18 Rdlr. i Skat, en efter Stedets Forhold ret betydelig Sum.

I 1756 eiede han Skibet «Anne Dorothea», der førtes af Skipper Lars Rasmussen og Høsten s. A. forliste i en svær Storm paa Veien til La Rochelle.

II 4. PAUL STANG, født paa Fredrikshald ca. 1712, død sammesteds 1755.

Paa Skiftet efter Moderen 28de Juni 1741 var han tilstede og tog Arv, og St. Thomæ Aften (20de December) s. A. tog han Borgerskab som Kjøbmand paa Fredrikshald.

Det heder herom i Raadstueretsprotokollen: „fremstod den velachtbare og fornemme unge Mand Povel Jacobsøn Stang, barnefødt her i Byen af fornemme Borgerfolk, og en Tid her i Byen har været boende, begiærende at vinde sit Borgerskab og herefter af Kiøbmandskab og Huusnæring at ernære sig.“

2 Aar efter giver han i Anledning af Paabudet om Extraskatten i 1743 følgende Oplysninger om sin Stilling:

„Naar min Gjæld fradrages haaber jeg med Guds Hjælp at være eyende 200 Rdlr., og min Næring er intet andet end at jeg tager hos godt folk med Malt og Rug til Øl, Brød og Brændevin, og Gud ved, naar alle Ting til dets Behøvende skal regnes er Profitten gandsche ringe. Tjenistefolk har ieg icke uden en Piige, mine 2de Heste har ieg brugt paa Bjørnestad udi Rackestad Sougenn.

fr.hald d. 5/11 1743.

A handwritten signature in black ink, reading "Paul Stang". The signature is written in a cursive, flowing style with large loops and flourishes. The name "Paul" is written in a larger, more prominent script than "Stang".

I 1752 var han Taxerborger paa Fredrikshald. Han var ca. 1742 bleven gift med *Elen Andersdatter*, der vistnok hørte til samme Slægt som Thomas Andersen, Ole Andersen o. fl., uden at dette Slægtskab for Tiden nærmere med Bestemthed kan paavises. Hun havde før sit Ægteskab med Paul Stang været gift med Kjøbmand paa Fredrikshald, *Svend Olsen*, efter hvem Skifte blev

Paul Stang.

holdt paa Fredrikshald 18de Februar 1740, og i dette Ægteskab havde hun 2 Sønner, *Anders Svendsen* og *Jens Svendsen*.

Paul Stang døde paa Fredrikshald i August Maaned 1755 og Skifte efter ham blev afholdt zode s. M.

Han eiede en Gaard, der med «iværende 4 Jern Kachelovne, Gaardsrum, Stald, Fæhus, Hølofte, Vedhus samt 2de Bagerovne» blev taxeret til 262 Rdlr. Desuden eiede han et lidet Hus ved Siden af, der beboedes af Jan Peter Glasmester og taxeredes til 43 Rdlr.

Enken opgav, at der hverken fandtes «Guld eller reede Penge, men lidet Sølvtoi».

Hele Boets beholdne Formue udgjorde 325 Rdlr. 20 Skilling.

I sit Ægteskab med Elen Andersdatter havde han 1 Søn, *Jacob Paulsen Stang*, der, efter hvad der oplystes under Skiftet¹, var 13 Aar gammel og «værende udi Sønderborg, hvor han gaar i Skole». Guttens Farbroder, *Fabian Stang*, blev udvalgt til at være Formynder for hans Arv, som Moderen indtil videre beholdt.

Elen Andersdatter overlevede sin Mand i 7 Aar og døde paa Fredrikshald i 1762, hvor Skifte efter hende blev afholdt zode November s. A.

Af de i hendes første Ægteskab med Svend Olsen fødte 2 Sønner var den ene, *Anders Svendsen*, allerede død for flere Aar siden, den anden, *Jens Svendsen*, «som fahrer til Søes vides ikke, hvad enten hand er i Live eller ei, siden de ei har hørt fra ham det ringeste henimod 9 a 10 Aars Tiid, omendskiønt all Umage og Correspondence er giort, for at faa ham opspurgt».

¹ Retspr. No. 1182, fol. 229.

Det lader heller ikke til, at man mere har faaet Rede paa ham, thi 19de November 1780 blev Arven, 33 Rdlr. 21 Sk., indbetalt i Kongens Kasse.

III 1. JACOB STANG, født paa Fredrikshald ca. 1742. Ved Skiftet efter Faderen 20de August 1755 oplyses det om ham, at han er 13 Aar gammel og «værende i Sønderborg, hvor han gaar i Skole». Ved Skiftet efter Moderen, der begyndte 1762 og sluttede 1765, var han ikke tilstede, og i det hele taget synes han ganske at være forsvundet fra Fredrikshald.

Han er imidlertid ganske sikkert den «Barber *Jacob Paulsen Stang*», der i Folketællingen for Aaret 1801 angives at være 63 Aar gammel og som døde i Arendal 11te November 1801 63 Aar gammel og blev begravet der 18de s. M.

Skifte efter ham blev afholdt i «Jørgen Egelunds iboende Gaard i Blødekier», hvor «den hastigt afdøde» havde boet tilleie, samme Dag, han var død¹.

Hans Enke, *Maren Christine Larsdatter*, der i Folketællingen af 1801 opgives at være 60 Aar gammel, var tilstede og oplyste, at Boets Stilling var yderlig slet.

Hele Indboet blev vurderet til 3 Rdlr. 2 Mark, hvilket var «meget mindre end tilstrækkeligt til den Afdødes Jordefærd, til hvis Bestridelse hun derfor ikke øinede nogen Udvei, saafremt gode Mennesker ikke ved et lidet Bidrag vilde være hende behjælpelig».

17de December s. A. blev der holdt en ny Skiftesamling i Boet, hvor Enken henstillede, «at

¹ Retspr. No. 4840, fol. 208 b.

Karen Stang.

hun fik boet sig overdraget, som den muligste Erstatning, hun kunde vente sig for hendes afgangne Mands Jordefærd».

Da ingen havde noget at indvende herimod, blev Boet overdraget Enken og Skiftet sluttet.

- IV 1. PAUL STANG, født ca. 1775. Ved Skiftet efter Faderen oplyses det, at han «skal fare tilsøes fra Kiøbenhavn, men Enken ved ei, paa hvad Sted han enten for Tiden er, eller i Almindelighed søger sit Tilhold». Ugift i 1801.
- IV 2. ELEN DOROTHEA STANG, født ca. 1780. Opholdt sig i 1801 ugift hos Moderen.
- IV 3. JOHAN STANG, født ca. 1782. Ved Skiftet efter Faderen oplyses det, at han «for nærværende er paa Søreise med et Kiøbmand Kallevig tilhørende Skib «Helene» kaldet førendes af Skipper Anders Tørgriksen.» Ugift i 1801.
- II 5. KAREN STANG, født paa Fredrikshald ca. 1715, død sammesteds ca. 1790. Gift med *Anders Michelsen Lembach*, der tilhørte den store og paa Fredrikshald vidt udbredte Lembachske Slægt.

Han var Søn af *Michel Olsen Lembach*, Kjøbmand paa Fredrikshald (død 1719), og *Birgitte Andersdatter Blix*, der efter Mandens Død 13de August 1720 ægtede *Peder Pedersen Bendiche*, med hvem hun havde 2 Døtre. Anders Michelsen Lembach tog 25de Juni 1740 Borgerkab som Skipper og Kjøbmand og førte i 1744 Skibet «Providentia», tilhørende hans Farbroder Svend Olsen Lembach og hans Morbroder Thomas Andersen Blix.

Han døde i 1749, og Skifte efter ham blev afholdt paa Fredrikshald 23de April 1749¹. Ægteskabet var

¹ Retspr. No. 1182, fol. 464.

børnløst, og Arvingerne paa hans Side var hans Moder Birgitta Blix, Sal. afgangne Peder Pedersen Bendiches og hans 2 Halvsøstre Anna og Elisabeth Pedersdøtre Bendiche.

Boets Formue var 2045 Rdlr. og Gjælden 1653 Rdlr., saa der tilbage til Arvingerne blev 392 Rdlr.

Efter Mandens Død bosatte Karen Stang sig paa sin Gaard Strube i Berg, hvor hun i hvert Fald endnu levede i 1783.

II 6. ELEN DOROTHEA STANG, født paa Fredrikshald ca. 1723, død sammesteds i August Maaned 1763.

Hun blev første Gang gift paa Fredrikshald ca. 1750 med Skipper paa Fredrikshald *Jacob Larsen*¹, der var født paa Fredrikshald ca. 1722 og temmelig sikkert var Søn af den Feldbereder *Lauritz* eller *Lars Andersen*, efter hvis Enke Kirstine Andersdatter Skifte blev afholdt paa Fredrikshald 7de Juni 1743². Jacob Larsen førte allerede fra 1746 af Skibet «Haabet» paa 90 Læsters Størrelse, der eiedes af hans Svoger Fabian Stang.

Han maa være død i 1754, da der 29de Marts d. A. udstedes Proklama i hans Dødsbo. Skifte efter ham, formodentlig i Anledning af, at Enken skulde indgaa nyt Ægteskab, blev afholdt paa Fredrikshald 17de September 1756 og afsluttedes samme Dag³. I Ægteskabet var der født 2 Sønner, *Lauritz Jacobsen*, 5 Aar, og *Jacob Jacobsen*, 3 Aar gammel⁴. Boets Formue ansloges til

¹ Han deltog i 1754 i Samfrændeskiftet efter Thomas Andersens Enke, Gjertrud Bähr.

² Retspr. No. 1181, fol. 99.

³ Retspr. No. 1182, fol. 298.

⁴ Han tog 30 Aar gammel, 30te Mai 1782, Borgerskab paa Fredrikshald og opgav da, at han havde <tient og udi Kiøbmandskab bleven oplært

Elen Dorothea Stang.

2020 Rdlr., foruden nogle uvisse Restancer og 10 Lodder i Toldforpagtnings societetet, tilsammen 3322 Rdlr. Efterat Enken af Skifteretten var blevet opfordret til «at lade sine Børn opdrage i Guds frygt og ald sckickelig Lærdom, hvorved de i Tiiden kand erhverve sit Brød», sluttede Skiftet.

Elen Dorothea Stang blev anden Gang, ca. 1756, gift med *Friederich Norman*, der 11te December 1756 tog Borgerskab paa Fredrikshald «paa Fundament, at han ungefæhr 19 Aars Tiid har tient Kiøbmanden udi Christiania nu afdøde Iver Eliesen som Dreng og Karl ved hans havende Kiøbmandsskabs Handling».

Han eiede en Tid Ankers Tobaksfabrik paa Fredrikshald, men maa allerede være død i Slutningen af 1761 eller i Begyndelsen af 1762, idet der under 18de Januar 1762 blev udstedt Proklama efter ham. Boets Stilling synes at have været meget slet, da Enken 6te Mai 1763 fragik Arv og Gjæld efter ham.

Kort efter maa Elen Dorothea Stang ogsaa være død, da Skifte efter hende blev afholdt paa Fredrikshald fra 6te August 1763 til 14de April 1767.

I sit Ægteskab med *Friederich Norman* havde hun 1 Søn *Niels Norman*, født ca. 1758.

baade som Dreng og Karl hos afdøde Kiøbmand Sr. Fabian Stang saavel som hos Sr. Niels Ancher og Thomas Stang, ligesom han og en føye Tid haver været udi Engelland». Han var gift med *Mette Elisabeth Mørch* og døde som Eier af Gaarden Sanderød i Id 1838. Personalhist. Tidsskr. 4de R., VI, S. 263.

DEN YNGRE FREDRIKS- HALDSKE SLÆGT STANG

Fredrikshald 1718¹.

THOMAS ANDERSEN er Stamfaderen for den yngre Slægt Stang, der nu i over 200 Aar har boet paa Fredrikshald, og som nu vistnok er Byens ældste Slægt.

Hvor han skriver sig fra, vides ikke, og det er heller ikke meget sandsynligt, at hans Herkomst nogensinde vil kunne bringes paa det rene, dertil er Navnet for almindeligt, og Savnet af Kirkebøger, Skifteprotokoller og andre Hjælpe-midler for Fredrikshald desværre altfor føleligt.

Thomas Andersen dukker op paa Fredrikshald omkring Aar 1700.

Første Gang, man støder paa hans Navn i offentlige Dokumenter, er, da han hos Magistraten andrager om Børger-skab.

¹ Efter en Haandtegning, signeret *Andr. Fischer*, i Det kongelige Krigs-arkiv i Stockholm. Andreas Fischer var en ung Fortifikationskaptein, født i Stockholm, der tidligere havde ledet Befæstningsarbejderne ved Svinesund og i 1718 medfulgte den svenske Arme og deltog i Beleiringen af Fredrik-sten. Se Svenska Turistföreningens Årsskrift 1904, Side 199 fig.

Fredrikshalds Raadstueprotokol¹ indeholder herom følgende:

„12te April 1704 fremkom for Retten Thomas Andersen som til Borger blev admitteret och derpaa sin Saligheds Eed aflagde och sig med Søefarten wil ernære samt at suare Hans Kongelige Mayestæt och denne Byes paalagde Tyngde ligesom andre hans Medborgere och holde sig i alle Maader hans Kongl. Mayst. Forordning efterrettelig.“

Aarsagen til, at Thomas Andersen just paa dette Tidspunkt tog Borgerskab paa Fredrikshald, havde sin Grund i, at han netop var udkaaret til Skipper paa Skibet «Norske Bjørn», drægtig 97 Læster, «som her ved Stedet forleden Sommer er bygget af Skibsbiugeren Ole Truelsen».

Skibet eiedes af Hans og Kjeld Colbjørnsen, Raadmand Hans Juel, Anders Thommesen Blix og Raadmand Willum Willumsen Klinckhammer, og disse søgte nu Raadstuens Certifikat for, at Skibet trygt kunde seile afsted til sit Bestemmelsessted England.

Magistraten negtede imidlertid at meddele Certifikatet, da saadant efter Kongens Forordninger kun kunde udstedes til Folk, der havde aflagt sin Borgered, og Hans Colbjørnsen havde endnu ikke aflagt denne.

Efter nogen Ventileren frem og tilbage, der endte med, at Hans Colbjørnsen aflagde Eden, fik Skibet «Norske Bjørn» sin Attest 26de April 1704 og drog derpaa afsted paa sin første Reise, efterat Thomas Andersen først paa Raadhuset havde aflagt «sin corporlige Eed udi alt som Schipper at holde sig Hans Kongelige Mayestæts allernaadigst udgangne Forordninger efterrettelig, saa at derimod intet skal schee eller vorde handlet».

¹ Retsprotokol No. 1175, fol. 139.

Den første Reise var ikke heldig. Paa Hjemturen fra England blev Skibet stoppet af en Kaper fra Dunkerquen og paa den skammeligste Maade plyndret for sine Varer.

Efter Hjemkomsten troppede saa Rederne op paa Raadstuen, hvor «de samptlige besuerede sig ofuer, at dennem fra det Schib Den Nordsche Bjørn kaldet her paa Stedet hjemmehørende paa Hjemreyse fra Engelland af en Dynqverchske caper schal were fratagen adtschillige smaae Vahrer, som de til deris fornødenhed derfra Landet hafde bestilt».

«Og som Schipperen,» heder det videre¹, «paa samme Schib Thomas Andersen igien paa sin Reise er udstæd och muligens hand der paa Custen enten paa Holland eller Flanderen kunde arrivere, saa er bemeldte gode Mend sindet Schiperen at lade did henreyse og om bemeldte fratagne Gods giøre Ansøgning, saasom de formener imod ald Ret og billighed at have mist.»

Skipperen, Styrmanden, Kokken og det øvrige Mandskab var fremmødt paa Raadstuen og afgav følgende Beretning om det passerede:

„16 September 1704 hafde paa forbemeldte goede Mænds nemlig Hr. Raadmand Hans Juel, Anders Thommesen, Hans Colbjørnsen, Kjeld Colbjørnsen och Willum Willumsen Begjæring og Angifvende, hafde de for Retten ladet indkalde Schipper Thomas Andersens Styrmand og Baadgfoldh nemlig, Ole Christensen, Hans Ottesen, Kochen Anders Christensen og Baadgfoldh Børge Andersen og Diderich Pedersen, som herom ved deris corporlige Eed forklarede: at nu paa deris Hjemreyse fra Engelland kom til dennom paa Refuet en Dynqvercher Caper, Capitainens Naufn effter egen Bekiendelse Peter de Kønning

¹ Retspr. No. 1175, fol. 160.

førende en Snau kaldet Duig de Britannie hvis Lieutnant navnlig Brauer som de meget vel kjendte kom dennem ombord med deris egen Baad och først begieret it fad Wand, som di strag tog och befaldt Schipperen at fahre ombord paa Caperen, imidlertid randsaget di Schibet i Rommet och ofveralt, och borttog først en Deel af huis som fandtis i Schibet, derefter kom igien med Order fra Capitainen at tage Varer bort, saa meget som fandtes, huilchet och scheede undtagen Een fotal, huorudi war til it Sengesteed, som di efterlod sig, mens ellers kastet om Baglasten och søgte efter andre wahre som de ey fandt noget, efter som intet war; Effter at alt dette war passerit, begierte Capitainen en Mand fra Schibet med sig, som kunde følge med och see, at Capitainen rigtig lesuerer det fra sig igjen til Dynqercken til dennem, som war hans Udredere, efterdi hans ordre war saaledes at borttage huis hand ofuer kom. Samme Mand naufnlig Søren Pedersen, een af Baadsfolchene fulte med och dermed forlod hand os, men hvad det egentlig var som Caperen borttog wiste de iche, som Connossementerne vel forklarar, och Schipperen bedst wed at gjøre Underretning om; huilchen deris Bekjendelse de med deris Eed efter Lougen forklarede saaledis at befindis i Sandhed och det med Eed, saa sandt dennem Gud schall hielpe och hans hellige Ord."

Om Thomas Andersen imidlertid nogensinde fik fat paa de frække dunkerqueske Røvere, vides ikke; de offentlige Protokoller indeholder i hvert Fald intet videre om Sagen.

Han fortsatte sin Fart med «Norske Bjørn» gennem mange Aar, regelmæssig 3 à 4 Ture hvert Aar; i 1705 fik Skibet saaledes Søpas 1ste Mai, 26de Juni, 5te September og 20de Oktober; i 1706, 19de Marts, 28de Mai, 6te August og 7de Oktober; i 1707, 29de Marts, 3die Juni, 2den August og 4de Oktober; for Aarene 1708 til 1714 mangler Raadstue-

protokollerne, men af Byens Skatteregnskaber erfarer vi, at han fremdeles førte sit Skib frem og tilbage mellem Fredrikshald og England, idet dog de forskjellige Krige gjorde nogen Afbræk i Skibsfarten.

Imidlertid havde Thomas Andersen giftet sig.

Hans Hustru hed *Gjertrud Christiansdatter Bähr*, Datter af Guldsmed paa Fredrikshald, tidligere i Fredrikstad, Christian Bähr og Hustru Margrethe Bähr, der har foræret Fredrikshalds gamle Kirke en af dens 5 Lysekroner¹ og døde paa Fredrikshald 1734 (begr. 22de September).

Thomas Andersen nævnes første Gang som skatteydende Borger paa Fredrikshald i 1711 og da iblandt den lavest beskattede Klasse, eller som det heder «andre af ringere Stand och wilchor».

I 1711 lyder hans egenhændige Skatteangivelse som følger:

- „1. Mig Self Schipper som fører it Schib, bruger Peruque.
2. Min Hustrue, som icke bruger fontangue eller Sætter.
3. It Drengbarn, som icke bruger Peruque.
4. Min Dærmoder, en gammel bedaget Enche bruger icke fontangue eller Sætter.
5. Min Hustrues Søster, som icke bruger fontangue eller Sætter.
6. Een Tienistepige, gifver aarlig 4 Rdlr.

Fridrichshald

d. 30 Martii Ao 1711.

Thomas Andersen;

Senere paa Aaret indsender hans Hustru følgende Skatteangivelse i Mandens Fravær:

¹ De andre 4 var skjænkede af Madame Stang, Madame Tank, Peter Scavenius og Peder Blix. Topografisk Journal II, 5te Hefte, S. 5. Om Guldsmed Bähr se nærmere ovenfor.

Krigen 1716.

- „Jeg undertegnede angifver udj min Mands Absens
1. Min Mand, som ved Skønn søger sit Brød. Men i denne Kriigs Tiid mest haffuer voren hjemme huorofver vij er geraaden i en slet Tilstand, saa som vij ingen anden Næring har.
 2. Mig selv.
 3. En gammel Pige vi har i Huset, som vi giver Lifs Brød.
 4. 2de Skorsteene. Rentepenge har vi icke, Børn icke heller over 3 Aar. Hafver saa icke andet til at angifve.
- Friedrichshald d. 15 Juni 1711.

Giertru Thomas
Andersens.

I Dagskat 1712 blev Thomas Andersen ilignet 5 Skilling Dagen og i 1715, da Skatten var noget mindre, 3 Sk., medens den høiest beskattede Borger, Niels Stub, betalte 50, Ole Bruun 20 o. s. v.

I de minderige Begivenheder paa Fredrikshald i 1716 kom Thomas Andersen til at tage en livlig Del, idet han straks ved det frivillige Kompanies Oprettelse blev en af dettes Løitnanter, og som saadan havde han Kommandoen over «Støkrammen», der var sterkt i llden den 3die og 4de Juli 1716.

Det frivillige Kompanie kjæmpede tappert under hele Affæren og udviste under sine Officerers Ledelse baade Mod og Udholdenhed, men alligevel blev det efter Krigens Slutning af en vis *Ole Jacobsen Smit*¹, der synes at have staaet i Ledtog med Fæstningens Kommandant Bruun og nogle af hans Officerer, beskyldt for Feighed og Efterladenhed i sine Pligter.

¹ Han var Søn af en Borger paa Fredrikshald. Jacob Henrichsen Smit, og havde en Søster, Dorthe, der var gift med Hans Dankvardsen.

Peder Colbjørnsen sørgede dog for, at Korpsets Honnør blev reddet; han lod ad offentlig Vei anstille Undersøgelser og afhøre Vidner, og forsynet med alle disse i beskreven Stand indleverede han under sit Ophold i Kjøbenhavn 30te September 1716 en indigneret og kraftig Protest mod disse Bagvaskelser¹.

Blandt de, der afgav sin Forklaring om Begivenheden, var ogsaa Stadsløitnant Thomas Andersen.

I en Skrivelse, dateret Fredrikshald 31te Juli 1716, opfordrede Peder Colbjørnsen og Samuel Olsen Lembach Thomas Andersen til at afgive en edelig Forklaring over, hvad der var passeret paa Støkprammen 4de Juli, da den ovenomtalte Ole Jacobsen Smits Forklaringer «især skal anrøre os, Eder med flere tilhørende Officierer, samt og det ganske Borgerskab til megen stor Blame».

Under 1ste August 1716 sendte Thomas Andersen følgende:

Tjensligt Gjensvar².

Den 3die Juli næstleden Aftenen Kloffen omtrent 8 Slet, da den ordinaire Afløsning skeede paa Defensions-Prammen, var jeg Thomas Andersen, commanderet som Officier af Hr. Lieutenant Samuel Olsen³ til at afløse Dagten efter forbemeldte Tid, som jeg og skyldigst efterlevede, tilligemed det ordinaire Mandskab, som villig til foresagte Tid lod sig indfinde. Da det tildrog sig om Natten imellem Kl. 12 og 1 Slet, lod sig lydelig høre 2de Musqvetsstød af Rødsbjerget, hvorpaa fulgte, at Dagten paa Prammen strax blev commanderet at holde sig

¹ Mere om denne Sag findes i Bernt Moes: Actstykker til den norske Krigshistorie under Kong Frederik den Fjerde. Christiania 1838, S. 85 ff., hvor ogsaa det nedenfor gjengivne Actstykke er trykt.

² Bernt Moe: Actstykker til den Norske Krigshistorie. Chria. 1838, S. 103 ff.

³ Samuel Olsen Lembach.

Alart; omtrent en Time derefter saa vi fiendens Indfald udi den yderste Borgerstrandse, hvor vi fra Prammen ikke kunde gjøre fienden nogen Afbræel formedelt Nattens Mulm, at vi ikke kunde gjøre nogen Understjæl paa fienden og vores Egne. Kort derefter havde fienden indavanceret paa Corvet udi Byen og der lod sig tilsyne, hvor stragens paa Defensions-Prammen blev ordineret de meste og sværeste Skyds til fiendens Afbræel udi Byen, ved en idelig Canonering anvendt, hvor man bedste Advantage saae til fiendens Undergang, som skyldigst lod mig være angelegen; saa jeg kan og skal bevise, at ikke alleneste den forbemeldte Commando fra mig er passeret, men og med en hos mig havende Kikkert observerede fiendens største Mængde samt Dessein, hvilket jeg og underrettede Niels Christensen som Overconstabel for Stykkerne, paa det vores Jld ikke skulde være forgjæves.

Imidlertid er vores Canonering gaaet saa idelig for sig, at vi omsider har været aarsaget at søge Hr. Commandant Brun om Assistance af Krud og Lød, hvortil jeg ordinerede Elias Stomager og Cornelius Christensen med tvende Mænd fra Brigantinerne samme Forretning at fuldbyrde, som og nød sin fuldkommenhed. Imidlertid er der i vores Canonering ikke skeet noget Ophold, enten for Ammunition eller Mandstab, mens heller haver haft Assistance af Byens Indbyggere, foruden den bestilte Dagt. I den Tid er vores Canonering falden saa lykkelig, at Blokhuset fra Defensions-Prammen blev skudt i Brand, saa og fienden fra et erobret 6 B Canon bortskudt. I den Tid jeg var paa Prammen, da erindrer jeg mig endel Mandstab, baade af Dagt og andre Byens Indvaanere nemlig: Anders Pedersen, Christian Seilmager, Cornelius Christensen, Richard Earsen, Ole Jacobsen, Elias Stomager, Rotje Eliasen, Anders Krog, Hendrich Stomager, Ugel Olsen, Ears Øhrdahl samt 2de af Artilleriet Oluf Eerebye og Jens

Mattiesen, med videre og flere, der drog fra og til. Da jeg nødvendig var forarsaget af Mathed at søge ind paa Soufsøen for at nyde noget til Vederqvælgelse, begjærede jeg af Over-Constabelen, Niels Christensen, imidlertid alting at tage udi Agt. Paa Landet kommende recentrerede jeg en af mine Medborgere, nemlig Peter Hagen, som og udi Hr. Capitains Rulle var anført for Over-Officier, maatte jeg formaae hannem udi min Absence Commandoen at antage, som og blev efterkommet, hvilket skeede imellem Klokken 11 og 12 Slet. Samme Person videre gjør forklaring, hvordan det endvidere er passeret; hvad sig angaar Monsfr. Oluf Jacobsens forhold udi min Dag, da haver han ladet sig indfinde udi Arbeide tilligemed Andre, hvor han af Over-Constabelen blev commanderet, saasom han selv paa Stædet tilstod ei at være Kjender af at dirigere noget grovt Skud.

Dette at være saaledes passeret, vil jeg med Ed, naar paatræves, bevidne.

Frederikshald

Thomas Andersen.

den 1ste August No. 1716.

Krigsmedaille, der blev slaet i Kjøbenhavn i Anledning af Carl XII's Fald for Fredriksten.

Krigen 1716—1718.

Peder Colbjørnsens Klage over Kommandanten og Forsvar for Byens Borgerskab førte som bekjendt til Nedsættelsen af en kongelig Kommission, bestaaende af Statholderen Baron Fredrik Kragh og Generalløitnant Lützow, der efter endeløse Forhør og Skriverier sendte Kongen en Beretning om Kommandantens hele Forhold; Kongen meddelte derpaa som Afslutning paa Sagen i et Brev af 14de November 1718, at han «allernaadigst haver fundet for godt Striden paa begge Sider hermed at ophæve».

Det var det hele Resultat, men Fredrikshalds tapre Borgere opnaaede dog baade i sin Samtids og i Eftertidens Øine at blive fuldstændig renvaskede for de mod dem rettede usandfærdige Beskyldninger.

Som alle Fredrikshalds Borgere led ogsaa Thomas Andersens meget ved Fiendens Indfald, Byens Beleiring og ikke mindst ved Branden i 1716.

Hans eget Hus brændte sammen med de andres; og for ham, som saa mange andre af Byens mindre bemidlede Borgere, var Slaget haardere end for de rige og formuende Mænd, som Brødrene Colbjørnsen og andre, fordi deres hele Rigdom som oftest kun bestod i deres Hus og hvad deri var.

Hertil kom ogsaa, at Byen lige før Beleiringen og Branden allerede var saa udmarvet af Skatter og Indkvarteringer, og dens Handel, Skibsfart og øvrige Næringsveie saa ødelagte af Krigen, og Virkningerne af den store Brand i 1703 endnu paa langt nær ikke forvundne, at den blot med Anspændelsen af sine yderste Evner formaaede at klare de ordinære Skatter og Afgifter.

Om Tilstanden i Byen omkring Aaret 1715 har man et Vidnesbyrd i en af Borgerne forfattet «Supplique» til Kongen i Anledning af, at Rentekammeret havde gjort An-

tegnelse ved, at Forskjellen i Krigsstyren mellem Aarene 1712 og 1715 udgjorde 462¹/₈ Rdlr., som nu forlangtes inddrevne, tiltrods for at Borgerne i de forløbne Aar havde maattet svare «Skjærbaadskat» (200 Rdlr.), «Baadsmands-, Badskjær- og Trompeterskat» (516 Rdlr.), «Extrapaabudskatten om Peruquer, Fontanger, Carriol- och Schoeschat item 6te Parten af Tjenistefolchenis Løn» (399 Rdlr. 3 Mark og 20 Skilling), «Kop-, Heste- og Ildstæd- samt Rentepenge- och Huusleyeschatten» (510 Rdlr. 1 Mark og 8 Sk.), tilsammen for et enkelt Aar (1710) 1626 Rdlr. 1 Mark og 4 Skilling.

I den ovenfor nævnte «Supplique» heder det saaledes bl. a.:

„Schulle derfor de allernaadigste udgangne forordninger anderledes forstaaes end de af Høye Øfrighed, Magistraten og Tager-Borgerne til allerunderdanigst Efterlevelse er i Agt tagne, saa at den differerende Summa endnu naadigst maatte forlanges, Da veed Gud, hvorledes dermed skal forholdes, efftersom Gud bedre det nesten den heele Byes Indvohnere saa Total ere Ruinerede, at gandsche faae noget dertil kunde contribuere.

Bønfalder derfor i Dybeste Underdanighed og beder De Høyst Biudende Herrer naadigst ville considerere dette fattige Grensestæds tunge Schiæbne fremfor andre Stæder i Norge, ei alleene formedelst overgangne Fiende Haand og Ildbrand, men endog i naadigst Henseende dertil, at vi paa 2de Aar af fienden waared og endnu er fra Ald Nærings Middell inde-spærred, Landet heromkring gandsche ruineret, saa mange blandt os med fattige Hustruer og smaae Børn lider stor Mangel for nødtørftigt Brød. formedelst disse og mange andre mores bedrøvelige Tilstand anholdes hermed i allerdybeste ydmyghed om naadigst forschaansel for denne resterende Daug-schat, hvorom i dybeste Underdanighed bedes.“

Forhold efter Krigen.

At Thomas Andersen ikke sad bedre i det, end Mesteparten af Byens Smaaborgere, sees bl. a. af, at han i Skattemandtallet for 1715 anføres blandt «andre Byens Indvaanere, huilche formedelst Alderdom og ringe Formuenhed ei anderledes kand andsees end Daglønnere».

I denne Klasse opføres ogsaa Folk som Niels Christensen Stub og Cornelius Blomme, som begge var Folk, der engang havde siddet i stor Velstand.

Man kan saaledes let forstaa, hvad det for Mesteparten af Byens Borgere vilde sige at miste Hus og Hjem og alt deres rørlige Gods.

Af flere andre bevarede Dokumenter ser man ogsaa, hvorledes den langvarige Krig og Beleiring greb forstyrrende ind i Byens Forhold.

Ved Raadstuerettens Session 4de Mai 1717¹ lod saaledes „Kongl. Mayst. Sorenstrifuer ofver Jdde och Marcker fogderij samt forordned Postmester her sammesteds Hans Cosmus² tilkiende gifve, att hand med andre fra Nordsidan da fjinden indfaltt maatte reterere derfra och hijd i Byen, og om Natten d. 4 Julij, da fjenden sig pludselig indtrenged war Skolen hvor hand iboede nærmest ved Passagien og med de første Huuse som fjinden bestormede, hvorpaa fulgte, att hand med sine maatte salvere lifvued og effterlade alt, huis hand hafde, som blef fjinden dernest Jlden til Hof og Bytte, som bestod af Sorenstrifver Embedet vedkommende Documenter som protocol, Obligationer, pantte og Skifftebreffue, Domme og deslige dernest hans Brefflab, som var det første hand greb til at villde frelse, som hengde løs paa Væggen; men naar de var komme i Gaden blef samme af fjenden erobred, i støcker slagen og det derj war,

¹ Retspr. No. 1176, fol. 62.

² Hans Cosmos blev Sorenskriver i Id og tillige Postmester paa Fredrikshald 18de Oktober 1698. Han døde i Embedet 25de November 1722.

ødtagen og spolerid, udj huilchet Skab var alle indkomne Postpenge for den sidste Quartal 1715 og til v-løchen schiede, undtagen 50 Rdlr. som var betald, ligesaa huad andet hand sielf kunde eye af Sølf, Guld og deslige Postvæsenet vedkommende Dokumenter, Post-Protocollen, quartalers Extracter og v-indløste breffue, General-Extracten for 1715, ligesaa misted sine Senge og Einklæder med mere Husholdning foruden meget vdkræfte, huilchet Byens Menighed er bevist og derforuden fremstillede de 2de Skollens Betientere Mr. Jonas Rist og Christian Hellichen med 2de hans Huusfolk, som de med Ed bekræfted; paa allt dette Mr. Hans Cosmus ett kongligt Raadstuevidne var begierende.*

Et lignende Indtryk af, hvor fortvilet Byens Tilstand var, faar man ved at gjennemlæse et Tingsvidne, som Byens Kæmner i 1715 lod optage i Anledning af den paabudte Galleiskat.

„Anders Davidsen er foruløchet“ — heder det — „i Kongens Tieniste, Peder Nielsen Scavenius¹ formedelst flette Vilchor begivet sig herfra Byen, Niels Hansen Smit ligesaa, Hans Truelsen forarmet, Lars Jyde død i Armod, Jacob Henrichsen i slet Tilstand, Peder Nordmand² gandsche ruinerit, Byftriver Sorterup³ hendød i slet Tilstand, Torbjørn Carlsen forarmet, Lennart Perruquemager, Morten Bundmager, Niels Giørstad, Franz von Guthem, Engelbrecht Erichsen og Giøde Jørgensen, disse 6 Personer ere formedelst fattigdom for nogen Tiid siden begivet sig fra Byen, men hvor de ere henfarne

¹ Tidligere Stadskaptein.

² Tog Borgerskab 3dje Februar 1703.

³ Thomas Sorterup blev By- og Raadstueskriver paa Fredrikshald 1ode Mai 1707. Han havde tidligere i mange Aar tjent Biskop Dr. Borneman, der havde udvirket Kongens Løfte paa Befordring for ham.

Hjælp til Byens Opkomst.

vides ikke, Christen Larsen er i Kongens Tieniste, Christopher Skomager, Christen Dreier og Anders Murmester forarmet, Sidsel Erichsdatter og Søren Rebslager hendøde i slæt Tilstand, Ulrich Skrædder begivet sig under Militien, Ole Madsen ruineret, Christen Andersen ligesaa, Arv Skomager, Hans Andersen og Jens Pedersen hendød i slæt Tilstand, Kirstine Rotmand en fattig, ruineret Enche" — o. s. v.

Til Kongens og Regjeringens Ros skal der siges, at de gjorde, hvad man med Rimelighed kunde forlange for at belønne Borgernes uegennyttige Opofrelser, og efter Evne raade Bod paa de indtrufne Ulykker.

Som sine Talsmænd sendte Borgerne Peder Colbjørnsen og en anden fremtrædende Borger, Jens Munk, til Kjøbenhavn for hos Kongen og Autoriteterne at søge om Understøttelse for den afbrændte, ulykkelige By.

Deres Reise var ikke forgjæves.

Under 28de December 1716 udstedtes et Kongebrev, hvori der paabydes Udredelsen af „en Extraskat til Vor Kjøbsted friderichshald i Dort Rige Norge dens Opkomst, saa og som Borgerflabet sammesteds, ved seneste fiendtlig Indfald i Norge haver udvist store Prøver paa deres allerunderdanigste Skyldighed, Troestab og Kjærlighed imod os, samt Tapperhed imod Landets Fiender, hvorved de ikke haver villet spare deres Huuse og Gaarder, men dennem heller med en stor Deel af deres eiende Midler opofret til fædrelandets Tieneste for at gjøre fienden Afbræf".

Denne Extraskat blev udskrevet med 8 Sk. Dansk af hver Tønde Hartkorn i Danmark i 2 Aar, i Norge, «hvor Fienden ikke haver vaaren», 16 Skilling Dansk af hver Fuldgaard, 8 Sk. af hver Halvgaard og 4 Sk. af Fjerdingsgaarde;

desuden blev der udskrevet en Grundskat paa alle Gaarde i Danmarks Kjøbstæder, Kjøbenhavn og Christianshavn iberegnet, med 1 Rdlr. af hvert 100 Rdlr. af Gaardens Takst, undtagen af offentlige og veldædige Bygninger.

Disse Skatte indkom vistnok paa langt nær ikke med det Beløb, hvortil de var anslaaet, men de indbragte dog alligevel 30 643 Rdlr. 58 Sk., et efter de Tidens Forhold overordentlig stort Beløb.

Pengene blev fordelt saaledes, at der til Eierne af de afbrændte Gaarde blev udbetalt 28 380 Rdlr. og 48 Sk. Peder Colbjørnsen og Jens Munk erholdt «for deres Reises Bekostning 1716 til Kjøbenhavn for at søge allerunderdanigst Kongl. Mayst. Naade til Opreisning for Byens erlidte Skade» 1302 Rdlr. 44 Sk. Resten medgik til forskellige Udgifter vedkommende Pengenes Indkassering m. v.

I Anledning af det indkomne Beløbs Fordeling blev der optaget en Fortegnelse over de brændte Huse med disses Eiere, ledsaget af en Taxation.

Efter denne var der ialt brændt 330 Huse, 155 paa Sydsiden og 175 paa Nordsiden, til en samlet Taxtværdi af 56 761 Rdlr., hvoraf de paa Sydsiden afbrændte 155 Huse var vurderet til 42 783 Rdlr. og Nordsidens 175 til 13 978 Rdlr., hvilke Tal jo med Tydelighed viser Sydsidens langt større Betydning.

Kommerceraad Jochum Mathiesens Hus blev høiest vurderet, nemlig til 1300 Rdlr., dernæst kom Peder Colbjørnsens, 1200 Rdlr., William Walckers, 1200 Rdlr., Hans Kocks, 1100 Rdlr., Proviantforvalter Svend Olsen Lembachs, Peder Simonsen Randers, Christen Christensens, Mads Wærns og Hans Colbjørnsens Huse, der alle blev værdsatte til 1000 Rdlr.

Af andre kjendte Navne værdsattes Knud Stangs Hus til 950 Rdlr., Michel Olsen Lembachs 860, Sognepresten

Forhold efter Krigen.

Hr. Hans Jacobsen Wulfs 850, Borgermester Hans Paasches 750, Raadmand Christopher Paasches 460, Jacob Stangs 600, Raadmand Hans Juels 600, Byfogden Niels Ribers 500, Raadmand Thomas Halvorsens 650, Raadmand Jens Frosts 450, Thomas Blix's 850, Samuel Olsen Lembachs 450, Niels Stub's 800, Hans Thorbjørnsen Dampes og Jens Munchs 800 og Peter Scavenius's 600 Rdlr., samtlige beliggende paa Sydsiden.

Paa Nordsiden tilhørte det høiest taxerede Hus Ole Gløersen, dets Værdi var 550 Rdlr., dernæst kom Ole Bruns 450, Major Oldenborgs 430, Truls Johnsen Wiigs 430, Anders Bruns¹ 400, Sorenskriver Hans Cosmos's 380, o. s. v., o. s. v.

Thomas Andersens iboende Hus paa Sydsiden blev værdsat til 350 Rdlr., det har saaledes ikke været nogen storartet Bolig, men antagelig som en almindelig jevnt velhavende Borger i de Dage pleiede at have det, og Summen 350 Rdlr. var heller ikke saa liden endda, naar man tager i Betragtning, at Nicolai Fechts værdsattes til 160 Rdlr., Anders Olsen Smeds til 80, Peter Blommes til 50, Kjeld Vægters til 30, Peder Skrædders til 20, ja Inger Dyres og Lars Sveas endog til 8 Rdlr.

Den her omtalte Extraskat var ikke alt, hvad Fredrikshald fik som Erstatning og Belønning for sin Tapperhed.

¹ *Anders Brun* var Broder af den nedennævnte Ole Brun. Han var Guldsmed paa Fredrikshald og gift med Mette Thomasdatter, Datter af Thomas Halvorsen paa Remmen. Han var «Captein ved Nordsidens Compagnie» og blev 8de November 1714 antaget til Brandinspektør. Han døde 1724, og Skifte efter ham blev afholdt 8de Juni s. A. Han efterlod sig følgende Børn: 1) Søren Andersen Brun, 15 Aar, 2) Petter Andersen Brun, 13 Aar, og 3) Anna Sophie Brun, 5 Aar. 20de April 1724 begjærede Enkens Broder Halvor Thommesen og hendes Svoger Ole Brun Raadstueattest om «hendes slette Tilstand».

18de Januar 1717 erholdt Byen nye og udvidede Privilegier¹ «af sær Kongelig Naade, i Henseende deres erlidte Skade formedelst den samme Bye ved seeneste fiendtlige Indfald den 4de Julii 1716 overgangne Ildebrand og særdeles udi allernaadigst Consideration til den af dennem samme Tid udviiste stoere Troeskab og Nidkjærhed imod Fædrelandets Fiender».

I Henhold til disse fik Byen 3 Aars Oplagsfrihed paa alle Slags Varer undtagen svenskt Jern, desuden fik Borgerne Tilladelse til «udi fem paa hinanden følgende Aaringer, efter at Gud os en ønskelig Fred forlener, aarlig fra Holland eller andre Steder at lade indføre 600 Læster Salt, og paa samme 600 Læster Salt nyde de udi foregaaende Artikel bevilgede 3 Aars Oplagsfrihed», 5 Aars Frihed for Betaling af Trælasttiende, 5 Aars Toldfrihed, samt endelig Frihed for Konsumption i 3 Aar, 1717, 1718 og 1719, hvilken Skattefrihed udstraktes til ogsaa at gjælde Saugfolkene i Tistedalen, Porsnæs og Skonningsfossen.

Byens Kirke, Christi Herberg kaldet, beliggende paa Sydsiden, strøg ogsaa med i den store Ildebrand, og til dens Opbyggelse havde Kongen tilsagt sin Naade, men at det maatte bero dermed, til Krigen var sluttet.

11te April 1721 udstedtes der ogsaa et kongeligt Reskript, hvori der bestemtes, at der til Hjælp til Fredrikshalds nye Kirkes Opbyggelse «samt Ornamenters Anskaffelse skulde gives 4 Rdlr. af hver Hovedkirke og 2 Rdlr. af hver Annexkirke i Danmark og Norge, baade i Kjøbstæderne og paa Landet, uanseet om de laa under iure patronatus eller ikke». Hvormeget denne Skat indbragte, vides ikke nu; den var anslaaet til 8000 Rdlr.

¹ Kongl. konfirmerede 10de Februar 1767.

Thomas Andersen.

Den nye Kirke, «Immanuels Kirke», blev ikke færdig før 1729, da den indviedes af Biskop Deichmann 6te Juli.

Omsider oprandt da Aaret 1721 og med dette Aar den længe ønskede Fred, der afsluttede de over 20-aarige Krige, som havde lammet Handel og Vandel og tungt knuget de arme Skatteborgere.

Fredrikshald begyndte atter at puste lettere, og i Ly af Regjeringens Privilegier og den tilstaaede Skattefrihed begyndte atter Trælasthandelen og Skibsfarten at tage Opsving.

Thomas Andersen vendte, efterat de urolige Krigstider var forbi, atter tilbage til sin fredeligere Syssel som Skipper.

Hans gode Skib, «Norske Bjørn», var imidlertid, som saa mange andre Skibe, gaaet tabt i Krigen.

Det var efter Ordre fra Admiral Rosenpalm, der i 1717 havde afløst Tordenskiold som Flaadechef, blevet anvendt til Byens Defension «med ald Tilbehør og Inventarium» og endelig, da Fienden havde erobret Byen, tilligemed flere andre kongelige og private Skibe nedsænket. Ifølge Admiralitetsrettens Dom skulde Eieren have Erstatning for det lidte Tab, og i 1720 erhvervede derfor Hans Colbjørnsen paa de andre Medeieres Vegne en Raadstueattest for, at de for Skibet i 1715 var bleven buden 3500 Rdlr. uden at have taget imod det, og da det i 1718 blev taget til Kongens Tjeneste, var det fuldstændig repareret og mindst sine 4000 Rdlr. værd.

I 1720 finder vi Thomas Andersen som Skipper paa «Dorothea-Maria» af 55½ Kommercelæsters Drægtighed.

Det eiedes af et Konsortium bestaaende af Fredrikstens Kommandant Bartholomeus Nicolay von Landsberg, Proviantforvalter Svend Olsen Lembach, Thomas Blix, Willum Wal-

cker og Peder Colbjørnsen, det havde 10 Mands Besætning, og dets sædvanlige Rute var La Rochelle med Trælast.

Thomas Andersen levede dog ikke mange Aar efter; 19de Oktober 1725 faar hans Enke, Gjertrud Christiansdatter Bähr, Bevilling til at hensidde i Uskifte og Skifte med Samfrænder, saa ved dette Tidspunkt maa han formodentlig være død.

Hans Enke overlevede ham i mange Aar.

Efter Mandens Død kom hun i Huset hos sin Datter, der var gift med Raadmand Leth, og her døde hun ogsaa.

Fra Aaret 1743 har man følgende Skatteangivelse fra hendes egen Haand:

„Undertegnede ey eyende af nogen Gaard, men i Huset hos min Dørsøn Controleuren, 500 Rdlr. i formue. Een tienistepige.

Gjertrud H. Thomas Andersens

I 1754 var hun bleven saa gammel og skrøbelig, at hun fandt det raadeligst at afholde Skifte med sine Børn og Arvinger.

24de Marts 1754 var derfor¹ „Jacob Pleym og Jacob Earsøn Borgere og Indvaanere i Fridrichshald efter Begiær af Madame Gjertrud Christiansdatter Bähr Salig Thomas Andersens fordem Borger og Indvaaner her udi Staden forsamlede udi Raadmand Johan Christian Leths iboende Huus, hvor Madame Sal. Andersens hos ham som hendes Svigersøn er logerende for sammesteds et lovligt samfrendeskifte og deele

¹ Retspr. No. 1182, fol. 95.

Slægten Stang.

at forrette imedens hun, som nu en aldrende og svagelig Kone endnu er i Live og derfor allerbest kan gjøre Rede for hvorudi hendes og Sal. Mand Thomas Andersens ringe Midler bestaar“.

Paa Madame Gjertrud Bährs Vegne var tilstede hendes Svigersøn og antagne Laugværge Raadmand Leth, desuden indfandt sig «Borger og Negotiant Sr. Fabian Stang», der var gift med hendes afdøde Søns, Salig Anders Thomassens Enke, Madame Anne Brun.

Alle de mødende var enige om, at et Samfrændeskifte burde afholdes, «da saadant vil stille hendis Sind til Rolighed i hendis svagelige Omstændigheder, forinden Gud behager hende ved Døden at bortkalde».

Hendes Formue bestod i 1000 Rdlr. i Kontanter, som Fabian Stang havde i Forvaring, samt 800 Rdlr. i Gjældsbeviser.

Da Enken i saa mange Aar havde levet i Huset hos andre, «havde hun lidt efter lidt skilt sig af med sine Husmeubler».

Hun «declarerede» tilslut, at hendes Vilje var, at hendes afdøde Søns efterladte Børn skulde arve 1200 Rdlr. og Datteren 600 Rdlr.

Skiftet afsluttedes med, at „Hr. Raadmand Leth forbandt sig med største Lydighed i alle Dele at opfylde hans Kæres foranstaaende Villie, der tilligemed Sr. Fabian Stang paa hans Stedbørns Vegne takkede udi ald Ærbødighed Madame Thomas Andersens for ald bevist moderlig Kierlighed“.

Kort efter er da formodentlig den gamle død; Regnskaber eller andre offentlige Dokumenter nævner hende i alle Fald ikke mer.

Tabel III.

Thomas Andersen,
f. ca. 1660, † 1725,
Løitnant og Skipper,
g. ca. 1708 med Gjertrud Christens-
datter Bähr,
f. 1660, † ca. 1754.

Karen Thomasdatter,
f. ca. 1719, † ca. 1760,
g. m. Raadmand Leth,
f. ca. 1710, † 1775.

Anders Thomassen,
f. ca. 1710, † 1742,
g. m. Anne Olsdatter Brun,
f. 1709, † 1776.
Hun gift 2) med Fabian Stang
(se Tabel I).

Cathrine Marie Anders-
datter Stang,
f. 1736, † 1807.
Ugift.

Elen Margrethe
Andersdatter Stang,
f. 1737, † 1807,
g. 1761 m. Niels Anker,
f. 1735, † 1806.

Christence Sophie Anders-
datter Stang,
f. 1740, † 1790,
g. 1777 med Auditor og
Kammerraad Jonas Rist,
f. 1730, † 1820.

Thomas Andersen Stang,
f. 1741, † 1791,
g. m. Anna Sylvia Leganger,
f. 1739, † 1812
(se Tabel V).

Johan Christian Leth.

I sit Ægteskab med Thomas Andersen havde hun 2 Børn, Sønnen *Anders Thomassen* og Datteren *Karen Thomasdatter*, gift med Raadmand *Leth*, der begge senere skal omtales.

I 1. KAREN THOMASDATTER, født paa Fredrikshald ca. 1710, død sammesteds ca. 1760. Gift paa Fredrikshald ca. 1735 med *Johan Christian Leth*¹.

Denne maa vistnok have været en dansk Mand; thi i sit Vita oplyser Sønnen, den nedenfor nævnte Thomas Andreas Leth, at til hans nærmeste Slægt hører Konfessionarius *Hans Leth* (f. 1625, † 1688) og Professor og Sogneprest til Trinitatis Kirke i Kjøbenhavn *Christian Langemach Leth* (f. 1701, † 1764).

I Gjessings Stamtavle over Slægten Leth, der dog ikke er fuldstændig, nævnes imidlertid dog ikke nogen Johan Christian Leth.

Om Johan Christian Leths Ungdom ved man liden Besked; han kom i ung Alder i Tjeneste hos *Alexander Fredrik von Møsting* (f. 1680, † 1737), der efter som Officer at have avanceret til Generaladjutant i 1720 med Titel af Etatsraad blev Medlem af Landetatens Generalkrigskommissariat; fra 1728 til 1730 var han Stiftamtmand i Christiansand og blev 1731 Hofmester hos Christian VI's Søster Charlotte Amalie.

Hos Møsting tjente Johan Christian Leth «i mange Aar» og blev «betroet adskillige Forretninger»; og ved Prinsesse Charlotte Amalies Protektion blev han 9de Januar 1736 udnævnt til Toldkontrolør paa Fredrikshald med en aarlig Gage af 30 Rdlr., hvilken Gage han androg maatte blive forhøiet til 50 Rdlr., hvilket dog

¹ I «Famillen Cappelen», Chria. 1896, oplyser Hr. Arkivar E. A. Thomle, at Johan Christian Leth var gift med en Catharine Bähr, hvilket altsaa er urigtigt. Karen Thomasdatters Moder hed vistnok Bähr, men ikke Catharine.

ved en Skrivelse fra Generaltoldkammeret af 20de Februar afsloges.

Denne Gage var saa slet, at man ikke kan undres over, at han søgte at forbedre den ved til Kontrolør-tjenesten at føie et andet Embede, og i 1744 indgav han følgende Andragende til Kongen¹:

Stormægtigste Allernaadigste
Aarve Konge og Herre.

Efter at ieg i mange Aar hafde tient afgangne Hofmester Møsting og været betroet adskillige Forretninger, hafde Eders Kongelige Mayestæt paa Hendes Kongelige Høyhed Princesse Charlotta Amalia forbon for 9 Aar siden allernaadigst forundt mig Controleur-Tienisten udj Friederichshald i Norge, og som samme Tieniste er meget ringe af Indkombster beeder ieg allerunderdanigst Eders Mayestæt vil lægge Naade til Naade og allerunderdanigst bestille mig at være tillige Vice-Raadmand, huoraf nu ingen er her, og omfiider ved forefaldende Vacance som virkelig at succedere.

Jeg forventer allernaadigst Bøn høring og forblifver udj allerdybeste Soubmission.

Eders Kongelige Mayestæts
allerunderdanigste ringe
tjenere
Johan Christian Leth.

Friederichshald
dend 28 Martii 1744.

Under 1ste Mai 1744 blev han derpaa udnævnt til Vice-Raadmand, og ved Raadmand Halvor Thommesens

¹ Indlæg af 1ste Mai 1744.

Johan Christian Leth.

Fratræden i 1747 blev han 22de September s. A. udnævnt til virkelig Raadmand.

I 1743 angiver Johan Christian Leth, at hans Formue bestaar af «min iboende Gaard, samt mine eiende Midler og Formue, naar min Gield fradrages, beløber til den Summa 900 Rdlr.; min visse Løn er 30 Rdlr. med den uvisse ikke nogen Tiid beløber til høyere end 90 til 100 Rdlr.»

16de December 1749 oplyser han, at hans «visse Løn som Vice-Raadmand og Controleur er 30 Rdlr., deraf betaler jeg for de mig naadigst authoriserede Contra Told Bøger fra Rente-Cammeret aarlig 5 Rdlr.; mine uvisse Indkomster kand icke nogen Tiid beløbe til høyere end 60 til 70 Rdlr.»

Nogen synderlig Velstand kan saaledes øiensynlig Johan Christian Leth ikke have siddet i, men han fik dog med sin Kone en liden Formue, der tillod ham at give sine Børn en ordentlig og sømmelig Opdragelse, saa de alle kom godt ivei.

6te December 1764 ansøgte han Kongen om, at hans nedenfor omtalte Søn, Christian Leth, maatte blive beskikket til hans Successor.

Han paaberaaber sig, at han «nu i 29 Aar har forrettet Controleurtienisten med saadan Fliid og Troeskab, at mine Foresatte intet derpaa har havt at udsætte, men», fortsætter han, «tiltrædende Alderdom og Kræfters Aftagelse» gjorde, at han allerede for 6 Aar siden havde været nødsaget til at se sig om efter en Medhjælper, der med Flid og Dygtighed kunde bistaa ham i Embedet; men da dettes Indkomster var saa smaa, at han ikke kunde antage nogen Fremmed, søgte og fik han Rente-kammerets Samtykke til, at hans Søn blev ham adjungeret.

«Men, allernaadigste Konge,» slutter han sin Ansøgning, «som min Svaghed med Aarene mere og mere til tager og min Søn tilsætter sine bedste Ungdomsaar, som han skulde anvende paa at bane sig Vei til sin Lykke og Brød, gjør jeg mig den Samvittighed, at han maaske efter min Død, naar hans bedste Aar vare borte, og fandt sig uden Leve-Brød, kunde faa billig Aarsag at beklage sig, jeg ogsaa sidder med Kone og mange uforsørgede Børn, som efter min Død vilde savne det nødtørfelige Ophold, naar en Fremmed nød Tjenesten og Leve-Brødet efter mig.»

Generaltoldkammeret vilde dog ikke binde sig ved noget Forhaandsløfte og svarede kort og godt 23de Marts 1765, at hans Ansøgning «ikke kand være Hans Mayestæt at forestille».

Johan Christian Leth blev derfor siddende i sit Embede endnu i næsten 10 Aar. Hans Datter, *Anne Elisabeth*, havde imidlertid forlovet sig med Auditor *Jonas Rist*¹, og i 1775 forsøgte saa Leth at faa denne sin Svigersøn antaget som sin Eftermand, og denne Gang var han heldigere i sine Bestræbelser.

3die September 1774 indgav han Ansøgning om at maatte entlediges fra sit Embede og dette overdraget Svigersønnen, i hvis Hus han saa kunde tilbringe en rolig og fredelig Alderdom.

6te Februar 1775 blev hans Ansøgning indvilget; han fik Afsked i Naade, og hans Svigersøn fik Embedet.

Hans Otium blev dog ikke af lang Varighed; allerede i Slutten af Marts 1775 døde han paa Fredrikshald.

¹ Se nedenfor.

Johan Christian Leth.

Han blev begravet 30te Marts, og Skifte efter ham afholdtes 31te s. M.

Hans Hustru var død lang Tid iforveien, uden at man kan opgive Aaret.

Johan Christian Leth indsatte i 1739 og paany i 1743 for sin Hustru¹ i «Den civile og adskillige Hænders Enkekasse», til hvis Understøttelse hans Efterslægt saaledes er berettiget.

I sit Ægteskab med Karen Thomasdatter havde han i hvert Fald følgende 4 Børn:

1. THOMAS ANDREAS LETH², f. ca. 1739, død 24de Oktober 1786. Han blev Student i 1755, tog theologisk Attestats i 1759 og var derefter i 3 Aar Huslærer hos Sogneprest til Høland, Jacob Rosted, hos hvem han 1766 blev personel Kapellan. 25de August 1773 blev han Sogneprest til Trøgstad, i hvilket Embede han døde. Han var gift med *Maren Rosted*, Datter af den oven nævnte Sogneprest Jacob Rosted og Gjertrud Petronelle Hofgaard og saaledes Søster til den bekjendte Rektor Jacob Rosted. I dette Ægteskab fødtes 2 Døtre, Karen Bähr Leth og Gjertrud Petronelle Leth, der efter sine Forældre arvede tilsammen 5000 Rdlr.

Maren Rosted ægtede efter Mandens Død Major i Kavaleriet *Ove Ramel Michelet*, døbt i Trøgstad Kirke 2den Søndag e. T. 1749, Søn af Kaptein Christian Fredrik Michelet og Johanne Christine Holst. Han blev 17/4 1789 Kaptein ved Dragonerne, 20/11 1795 Major i Kavaleriet, Oberstløjtnant 1808,

¹ Hun kaldes her Karen Bähr.

² Saaledes kaldes han i Enkekassen og andre Steder; mon det ikke er en Feilskrift for Thomas Andersen, der jo er Morfaderens Navn.

Oberst 1809 og fik $\frac{7}{8}$ 1810 Afsked. Han ægtede ca. 1796 *Dorothea Dillerud*, døbt i Urskog Kirke 7de April 1748, Datter af Nicolai Dillerud og Sophie Gjedde.

2. CHRISTIAN LETH, født paa Fredrikshald 1739, døbt 14de Januar 1740 i Immanuel's Kirke, død paa Fredrikshald 12te December 1803. Han blev Student sammen med sin ældre Broder efter at være bleven informeret af Studiosus Herman Colbjørnsen, der havde «særdeles Berømmelse for sin store Dexterité i at informere». Han tog Examen philosophicum og bistod derefter sin Fader i nogle Aar ved Toldkontrolørembedet paa Fredrikshald, hvor han «førte et skikkeligt Levnet»¹, 6te Oktober 1769 blev han Vice-Raadmand, 30te November 1772 fik han kongelig Bestalling paa Fredrikshalds Magistrats Valg til Veier, Maaler og Vrager, og 4de August 1773 blev han Borgermester paa Fredrikshald. Han var først gift med *Margarethe Røbel*, efter hvem Skifte holdtes paa Fredrikshald 2den November 1775, og derefter med *Maria Margaretha Ziegler*, født i Faaberg 7de September 1752, død paa Fredrikshald 15de December 1820, Datter af Sorenskriver i Gulbrandsdalen Jens Ziegler og Barthe Sophie Heyer. En Datter af dette Ægteskab var *Barthe Sophie Leth*, f. 1777, død 1795, der ca. 1794 blev gift med Statsraad *Carsten Tank* paa Rød.
3. ANDREAS LETH, født paa Fredrikshald 25de Oktober 1744. Han var Kaptein og gift med en Officersdatter, *Petronelle Aamodt*, f. 1756.

¹ Personalh. Tidsskrift, 2den R., I, S. 266.

Anders Thomassen.

4. ANNE ELISABETH LETH, død paa Fredrikshald 15de April 1776. Gift 23de Juni 1775 med Auditor *Jonas Rist* (se nedenfor). I dette Ægteskab fødtes en Søn, *Johannes Laurentius Rist*, født paa Fredrikshald 15de Marts 1776, død 15de April 1856. Han blev informeret af den senere Postmester Jossias Daniel Smith og «conditionerede siden efter flere Aars Forløb i Helsingør hos Vinhandlerne von Mehren og Liebmann»¹.

Han kom senere paa Kontoret hos Niels Anker og traadte ved dennes Død i 1813 som Kompagnon ind i Firmaet, der nu kaldtes Anker & Rist.

- I 2. ANDERS THOMASSEN, født paa Fredrikshald ca. 1710 og død sammesteds 1742. Som Faderen fór han som Skipper uden dog at have løst det fornødne Borgerskab, hvorfor han ogsaa 31te December 1732 fik Advarsel af Magistraten om strax at løse sit Borgerbrev, saafremt han ikke vilde «falde i Kongens og Byens Bøder».

Denne Advarsel viste sig at hjælpe, thi 31te December Aaret efter «fremstillede sig den velachte og discrete unge Mand *Anders Thommesen* barnefødt her i Byen af fornæmme Borgerfolk, som var begiærendes at vinde sit Borgerskab sig her i Byen at nedsætte og af Kjøbmandskab ernære, som hannem blev bevilget huorpaa hand aflagde sin corporlig borgerlige Eed efter Loven».

Der krævedes dengang Borgerskab for at være Skipper, men det synes dog, som om Anders Thomassen nu har forladt Søen og nedsat sig som Kjøbmand i Byen.

¹ Personalh. Tidsskrift, 2det B., S. 4.

Omtrent 1736 blev han gift paa Fredrikshald med *Anna Olsdatter Brun*.

Hun var født paa Fredrikshald ca. 1709 og var Datter af Kjøbmand paa Fredrikshald *Ole Brun* og *Marie Jensdatter*, der tidligere havde været gift med en *Søfren Mølgaard*.

Den samme Ole Brun, der tydeligvis har tilhørt Byens bedste og mest anseede Mænd, var i 1718 Gjenstand for en haard og som det synes uretfærdig Behandling fra Autoriteternes Side.

En forløben svensk Person ved Navn Lars Hartman, der udgav sig for at være Feltprest, kom som Overløber til de militære Myndigheder og meldte, at han i Sverige havde hørt af de svenske Tropper, at de modtog Underretninger om forskellige Forhold i Norge af en Kjøbmand paa Fredrikshald, der hed Ole Brun, og at 2 svenske Fiskere, der boede lige ved Idefjorden, blev brugt som Mellemmænd.

Han blev 7de September 1718 taget i formelt Forhør af Oberstløjtnant Hagemann, og Forhøret blev derpaa beskrevet og af General Lützwow indsendt til Slotsloven i Christiania med Forslag om, at Brun foreløbig burde «transloceres langt fra Grentzen paa en Platz, hvor han ikke havde Leylighed til at føre fiendtlig Correspondance».

Slotsloven sikrede sig øieblikkelig Ole Bruns Person og afkrævede ham en Forklaring, og i et længere Skriftstykke, dateret Christiania 7de Oktober 1718, giver Ole Brun en Fremstilling af Sagen.

Efter Anbefaling af Kommandanten paa Fredriksten, heder det, havde han af de 3 Generaler en chef, Hausmann, Lützwow og Wedel, «weret andtagen og brugt til

en Kundskabersmand til vores allernaadigste Konges og Herres Tieniste», og herunder havde han «ey allene hazarderet mit Liv, tilsidesat min Næring og Handel, anvendt min Tiid paa Reyser og deslige, haft mange vaagne Nætter og andre Farligheder for at oppebie dem, som Kundskaberne skulde bringe, men endog til saadant Brug emploierit og spenderit een stor deel af mine Midler, huorfore ieg intet til Vederlag haver nødt uden engang 10 Rdlr. af Hans Excellence Grefve Wedel ved bemeldte Commandant Brun, huilcket ieg dog udi Regarde af min allernaadigste troeskabs pligt saavel som Kiærlighed til mit Fædreland ikke hafver æstimerit».

Endvidere oplyser han, at han havde laant Kongens Kasse 367 Rdlr. og fra Tid til anden forstrakt Chefen for det Bergenhuiske Regiment med forskjellige Summer til et samlet Beløb af over 3000 Rdlr., «huilcket ikke allegeres for at gjøre deraf nogen Meriter, men alleniste for at demonstrere at ieg efter min ringe Efne haver præsterit det som af en troe Kongens Undersaat kunde prætenderis, huorfore det ogsaa falder mig saa meget desto mere smerteligt og fortrydeligt ei allene efter saa godt et Vidnesbyrd af min egen Samvittighed om min Uskyldighed men endogsaa efter min ringe, dog uden Affectation og ringeste egen Berømmelse giørende formeening om at have gjort vel efter min allerunderdanigste pligt. I Stædet for Belønning nu ei allene at vere underkastet min allernaadigste Konges og de høie Herrer Deputerede deris Mistanke og Subcons af forræderie og intriguer med fienden, men endog for saadan en Sag paa saa løs og løgnagtig en Angivelse og Beskyldning og paa saa lovstridigt og utilstrækkeligt et

Bevis af en svensk Deserteur og Overløber Lars Hartman (som skal have givet sig ud for en Prest) hans blotte udsigende om ubekjendte og ubenefnte Svenske Personers Snak og Sladder under Arrest fra mit Huus til Aggershuus Festning henbragt, hvorved mig er tilføiet een irreparabel Tort, og en ubodelig Skade ved min Nærings Forsømmelse, ved Blame og Udraab over begge Rigerne for Forræderie, Credit Spilde inden og udenlands, mine Midlers Forrøckelse ved fiendtlig Indfald, som Gud naadeligen vilde afvende, saasom ieg ogsaa ved den sidste fiendtlige Invasion her syndenfields udi Aaret 1716 haver mistet og lidt Skade paa mine Midler, hen imod 8000 Rdlr., med flere for mig skadelige Consequencer over huilche Fataliteter ieg mig hermed ikkun ydmygst beklager, uden at imputere og tillægge de høye Herrer Deputerede udi det som her allerede er skrevet, og som herefter bliver skreven, enten nogen haard Medfart imod mig eller nogen illegalitet, saasom de haver veret effter saadan Fatalitet og malheur for mig moderate og naadige udi det eene, hvorfor ieg underdanigst tacker og aldeles uskyldige udi det andet, nemlig de passerede og mig præjudicerlige illegaliteter».

Efter sluttelig at have udtalt, at hvis den omtalte Lars Hartman var en Prest, «da maa han gansche vistnok være en af de Achabs falske Propheter, udi huis Mund den løgnagtige Aand er indgaaen», henstiller han til Slotsloven, om «det ikke var billigt, at ieg for ald den mig tilføyede Tort og Skade med en liden deel af Deris Kongl. Maysts. overflødige Naade maatte blive soulageret».

Efter dette indignerede og veltalende Forsvar synes

Slotsloven at være bleven tvilende om Mandens Skyld og sendte 26de Oktober 1718 alle Sagens Dokumenter til Kongen, der atter tilstillede Konseilet dem for at høre dettes Mening.

Konseilet udtalte, at uagtet det fandt det lidet rimeligt, at en Mand, der sad i den Stilling som Ole Brun havde, vilde udsætte sit Liv og Velfærd ved en saa hazardiøs Gjerning som «hemmelig Correspondence med Fienden», saa dristede den sig dog alligevel ikke til at tage nogen afgjørende Bestemmelse, men henstillede til Kongen at beordre Slotsloven til at anstille yderligere «Inquireringer» i Sagens Anledning.

Dette bifaldt Kongen, og under 9de December 1718 udgik der Paabud til Vicestatholderen og Slotsloven om at anstille yderligere Undersøgelser¹.

Disse blev da ogsaa anstillede, og Resultatet gennem en Skrivelse fra Slotsloven af 20de Januar 1719 nedsendt til Kongen, der overgav den til Konseilets Udtalelse.

Denne er meget uklar og resulterer nærmest i, at det er misfornøiet med den Maade, hvorpaa Slotsloven havde drevet Undersøgelserne, hvorfor det anbefaler Kongen at beordre Slotsloven til yderligere at fremkomme med Forklaringer.

Kongen fulgte Konseilets Raad og befalede Statholderen og Slotsloven i et Kongebrev af 3die April 1719 at skaffe yderligere Forklaringer tilveie².

Paany blev der afholdt Forhør og indhentet Erklæringer fra alle Kanter.

Ole Brun skaffede Attester fra Admiral Rosenpalm,

¹ Indlæg af 10de December 1718.

² Indlæg af 3die April 1719.

Generalkrigskommissær Sverdfejer, Kapteinerne Lund og Blix, Kommandanten paa Fredriksten Brun og andre, der alle gav ham det bedste Lov for Opofrelser og Nidkjerhed i Hans Mayestæts Tjeneste.

Slotsloven var imidlertid saa overbebyrdet med Arbeide, at den ikke havde synderlig Tid til at tage sig af Sagen, og imidlertid sad den ulykkelige Ole Brun paa Akershus, arresteret paa en løs udkastet Angivelse fra en forløben Svenske, revet bort fra Hus og Hjem.

Da saa Carl XII var falden, og Svenskerne havde forladt Norge, slog omsider Ole Bruns Befrielsestid; Slotsloven dristede sig omsider til at slippe Fangen løs.

Først 18de December sendte Slotsloven Sagens Dokumenter til Kongen og tilføiede i sin Skrivelse: «Olluf Brun har været fra sit Huus og Næring indtil det for dette Rige fordelagtige Dødsfald for Fredrikshald sig tildrog og Fiendens strax paafulgte Udmarsch, men fra dend Tiid har han, da indtet var at befrøgte, ikke været saa meget paaagtet, og siden den ønskelige Stilstand blev allernaadigst besluttet og publiceret, bleven ved sin Bopæl, hvilket ventes allernaadigst approberet, særdeles nu ingen subcon er tilovers.»

Konseilet, hvis Afgjørelse atter æskedes, erklærede kort og godt: «Saasom Borgeren Oluf Brun er efter Slotslovens Erklæring af sin Arrest dimitteret, saa finder Conseilet allerunderdanigst ikke at noget i denne Sag kan være videre at gjøre.»

Under 9de Februar 1720 behagede det derpaa Kongen at resolve: «Vi approberer allernaadigst Conseilets betenkning.»

Det var al den Opreisning, Ole Brun fik for uskyldig i over 1¹/₂ Aar at have været fængslet, at have faaet

sit gode Navn og Rygte tilsmudset og sin Velfærd ødelagt.

Ikke nogen Erstatning, ikke engang et Ord til Beklagelse over en Justits, der i vore Dage vilde været umulig og utænkkelig, og som selv dengang, da Fordringerne til Ret og Retfærdighed var smaa, vistnok maa have krænkede Samtidens Retsfølelse.

Det maa sandelig have faldt haardt fremdeles at være «Deres Kongelige Mayestæts allerunderdanigste og troepflichtigste Arveundersaat og tiener Ole Brun»¹.

Det var ikke underligt, at Ole Bruns Velstand var ødelagt, da han omsider vendte tilbage til sit Hjem.

Hans Hus, der var et af de største og anseeligste paa Nordsiden, var brændt i 1716, og han, der i 1712 havde betalt mere i Dagskat end William Walcker, Hans Colbjørnsen, Jacob Wærn, Svend Olsen og mange andre af Byens bedste Mænd, blev i 1720 ikke ansat i større Formue end 400 Rdlr., der var langt under Halvparten af, hvad Byens øvrige formuende Borgere blev værdsatte til.

Han kom sig dog op igjen; thi da han, efterat hans første Hustru, Marie Jensdatter, var død, i 1732 afholdt Skifte med sine Børn for at indgaa Ægteskab med Anne Nielsdatter, ansloges hans Formue til 2480 Rdlr.

Med sin første Hustru havde han blot 2 Børn, *Anne Brun*, der som ovenfor omtalt blev gift med *Anders*

¹ En ganske lignende Skjæbne led i 1710—1715 2 andre Fredrikshaldsborgere, nemlig Kommerceraad Jochum Mathiesen og hans Søn Mathias Jochumsen Vagel, der sad fængslede i næsten 5 Aar, ligeledes arresterede paa en fuldstændig grundløs Mistanke, indtil de ved en Overhofretsdom af 18de April 1714 blev fuldstændig frikjendte. Bernt Moe: Personalhistorisk Tidsskrift, I, S. 210. Se ovenfor Side 71.

Thomassen, og Sønnen *Anders Brun*, der i 1732 var 28 Aar gammel og «mentes at være udi Frankrige til Roan».

Marie Jensdatter havde i sit Ægteskab med *Søfren Mølgaard* kun 2 Døtre, *Mette Søfrensdaughter Mølgaard*, der døde 1728 og havde været gift med Sognepresten i Skedsmo, Hr. *Anders Mørch*, i hvilket Ægteskab der var født 2 Sønner, *Søfren Mørch* og *Jens Christian Mørch*, der i 1732 var 12 og 7 Aar gamle, og *Elen Søfrensdaughter*, der ligeledes var død i 1732 og havde været gift med Kjøbmand paa Fredrikshald *Christian Dibbern*, vistnok uden Børn¹.

Ole Brun havde en Broder, *Anders Brun*², der var Guldsmed paa Fredrikshald og gift med *Mette Thomasdatter*, Datter af Thomas Halvorsen paa Søndre Refne og Broder til Raadmand og Stadskaptein paa Fredrikshald Halvor Thomassen³.

I dette Ægteskab havde Anders Brun 2 Børn, en Søn, *Peter Andersen Brun*, der i 1737 var Kjøbmand i Christiania, og en Datter, *Anna Sophie Brun*, der i 1737 var 17 Aar og ugift.

Efter Anders Bruns Død giftede Enken sig med sin Mestersvend, Guldsmed *Lorentz Hofmann*, der var født i Kallundborg og tog Borgerskab paa Fredrikshald 28de September 1726, i hvilken Anledning den «ærlige, vel-

¹ *Christian Dibbern*, der var født i Sydditmarsken, tog Borgerskab paa Fredrikshald 22de August 1724. Herved forklæres, at Elen Anker i sit Testamente omtaler Sogneprest Mørchs Kone som sin Moders eneste Søster (o: Halvsøster). Se Personalhistorisk Tidsskrift, 4de R., VI, S. 261.

² Om ham se Side 192.

³ Retsprotokol No. 1180, fol. 393. *Mette Thomasdatter* døde paa Fredrikshald 1736, og Skifte efter hende blev afholdt 9de Februar 1737.

Anders Thomassen.

achte og kunsterfarne Mand» oplyser for Raadstueretten, at han «nu en Tid lang haver arbejdet paa den loflige Guldsmedkunst og Profession her i Byen hos Enken Madame Mette Thomasdatter Sl. Anders Bruns som han nu haver ægtet».

Anders Thomassen deltog, saavidt man kan se, ikke i Fredrikshalds offentlige Liv.

Han blev ingen gammel Mand; han døde paa Fredrikshald vistnok 1742.

Under 1ste Februar 1743 fik Enken kongelig Tilladelse til at hensidde i Uskifte og skifte med Samfrænder.

22de Juli 1744 afholdt hun, vistnok i Anledning af sit forestaaende Giftermaal, Skifte med sine Børn. Skiftet forrettedes ved Slægtningerne Raadmand Leth, Kjøbmand Ole Brun, Kjøbmand Jacob Pleym og Guldsmed Lorentz Hoffmann.

Boets Formue udgjorde 5052 Rdlr., hvoraf der tilkom Enken 2526 Rdlr., en Broderlod var 1010 Rdlr. og en Søsterlod 505 Rdlr.

Efter sin første Mands Død ser det ud til, at Anne Brun har fortsat sin Mands Forretning; thi i Anledning af Extraskattens Paabud i 1743 anfører hun følgende:

„Min Gaard og formue ansættes til 1600 Rdlr., min Handling bestaar af en liden Kramboe, 2de Tienistepiger; Schaise og Hest holdes ikke.

Fr.hald ^{11/11} 1743.

Anne Høf. Anders Thomassens

For den Børnene tilfaldne Arv var deres nærmeste Slægtning paa Fædrene Side, Raadmand Leth, opnævnt til Værge; men da han ikke ønskede at paatage sig Værgemaalet, blev dette overdraget deres Stedfader Fabian Stang.

Anders Thomassen havde i sit Ægteskab med Anne Olsdatter Brun fire Børn: Sønnen *Thomas Andersen* og Døtrene *Cathrine Marie*, *Elen Margrethe* og *Christence Sophie Andersen*, der samtlige blev adopteret af sin Stedfader Fabian Stang, hvis Navn de antog.

I sit Ægteskab med Fabian Stang havde Anne Olsdatter Brun blot en Søn *Jacob Stang*¹.

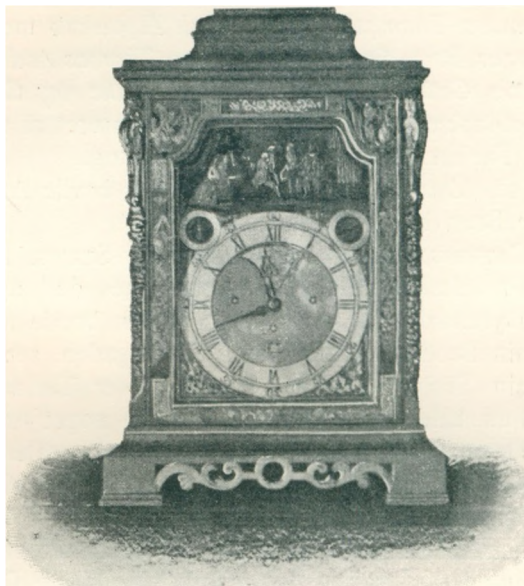
II 1. CATHRINE MARIE (ANDERSDATTER) STANG, født paa Fredrikshald 28de December 1736, død ugift paa Dyrendal 1ste Januar 1807. Hun boede først hos sin Broder Thomas Stang i Adelgaden, senere hos sin Svoger Auditør Rist. «Faster Thrine», som hun kaldtes af Familien, var en noget excentrisk Dame af megen Lærdom; hun læste saaledes med Lethed græske og latinske Forfattere paa Originalsprogene. Hun var overmaade glad i Dyr, og hendes Excentricitet viste sig ogsaa i dette, idet hun i det Værelse, hvor hun sine sidste Dage laa tilsengs, havde fuldt op af Katter og Hunde, medens en Række Høns havde sit Tilhold oppe paa Sengehimmelen.

II 2. ELEN MARGRETHE (ANDERSDATTER) STANG, født paa Fredrikshald 31te December 1737, død sammesteds 28de December 1807. Gift paa Fredrikshald 9de December 1761 med *Niels Anker*, født paa Brager-næs 2den Marts 1735, døbt 8de s. M., død paa

¹ Se Side 158.

Niels Anker.

Fredrikshald 11te November 1806, Søn af Kjøbmand paa Fredrikshald Jan Ancher i hans andet Ægteskab med Mette Maria Sød, og saaledes Sønnesøn af Fami-

Uhr, der har tilhørt Elen Margrethe Anker, født Stang.
Eies nu af N. A. Stang.

lien Ankers norske Stamfader, Kjøbmand i Christiania
Erich Ancher, født 1644, død 1699, og Hustru Maren
Larsdatter, født 1651, død 1725.

I sin Ungdom havde Niels Anker i flere Aar været

paa Handelskontor i Amsterdam, hvor han grundig havde lært Kolonialhandelen, noget der i høi Grad kom ham til Nytte, da han nedsatte sig som Kjøbmand paa Fredrikshald, hvor han i 1776 købte det af Niels Tank i 1752 anlagte Sukkerraffinaderi, og hvorved han erhvervede sig sine store Rigdomme, der skaffede ham Navnet «Sukker-Niels».

Det af Tank grundlagde Sukkerraffinaderi havde ved en kongelig Forordning af 18de Februar 1755 faaet Eneret til at forsyne Akershus og Christiansands Stifter med Raffinade og Sirup med Undtagelse af, hvad der fra de kjøbenhavnske Raffinaderier blev indført.

Saasnart Niels Anker var bleven Fabrikens Eier, udvidede han dens Produktion i høi Grad og sørgede ligeledes for, at hans Fabrik kom til at nyde godt af den samme Præmie, som tidligere blot tilkom de kjøbenhavnske Raffinaderier¹, ligesom han ogsaa forøgede sin Fortjeneste betydelig ved at hente Sukkeret hjem fra de danske Øer i Vestindien i egne Skibe.

Skibene maatte dog, forinden de naaede saa langt som til Fredrikshald, passere Kjøbenhavn, hvor de blev lossede og derpaa atter indlastede, forat Danmark ikke skulde gaa glip af den dermed følgende Fortjeneste.

Sukkerraffinaderiets Omsætning beløb sig i Niels Ankers Tid til ca. 50000 Rdlr. aarlig, men Fortjenesten heraf var kun en Brøkdel af, hvad han tjente paa at sælge flydende Sukkerladninger direkte hjemført i egne Skibe paa Børserne i Amsterdam og London.

Ved disse Forretninger grundlagde han en efter de Tidens Forhold overordentlig stor Formue.

¹ Kongl. Resolution af 11te November 1776.

Niels Anker.

28de Mai 1790 blev Niels Anker sammen med sine to Brodersønner, Jan og Niels Anker, naturaliserede som danske Adelsmænd¹.

Da Niels Anker og Elen Margrethe Stang i sit Ægteskab ingen Børn havde, oprettede de, efter 27de Marts 1801 at have erholdt Facultas testandi, 28de Juni 1802 Testamente.

I dette bestemtes der, at hvis Niels Anker skulde afgaa ved Døden førend sin Hustru, skulde Boet forblive «uskiftet og udelt» under Bestyrelse af Niels Ankers to Brodersønner Jan og Niels Anker, der allerede i længere Tid havde været delagtige i Firmaet.

Disse to Brodersønner skulde forpligte sig til «at udlevere til min dyrebare Kones egen videre Raadighed Boets eiende 105 Stk. Kongelige Obligationer beløbende tilsammen Et Hundrede Tusinde Rigsdaler. Disse 105 Stk Obligationer tilsammen af Værdi 100 000 Rdlr. D. C., som nu lyder paa Husets Firma, skal fra samme transporteres til bemeldte min Kone, og paa hendes eget Navn til Eiendom og Raadighed. Foruden denne Udlevering er det bleven aftalt, at min Kone indflytter til Byen fra Raffinaderiet, udi den af min Brodersøn Niels Anker jr. nu iboende Gaard der bliver at andsee som hendes Eiendom; bemeldte min Brodersøn Niels Anker jr. med sin Familie udflytter igjen til Raffinaderiet. Det paa bemeldte Raffinaderie forinden min Kones Bortflyttelse derfra værende Huusgeraad og Meubler, af hvad Navn nævnes kand, skal naar jeg Niels Anker ved Døden er afgaaet, andsees som min Kones Eiendom og blive til hendes Raadighed at bortflytte med sig, uden

¹ Fuldstændig Stamtavle i Danmarks Adels Aarbog VI, 1889, S. 12 ff., og C. J. Anker: Stamtavle over Familien Anker, Christiania 1889.

Sukkerhuset ved Fredrikshald.
Efter et Billede i Cartouchen af Wangenstens Norgeskart.

at samme maa eftersees eller komme til noget Regnskab i Boet, saa beholder bemeldte min Kone Gaarden Sorgenfrie til Raadighed og Brug for sin Levetid, om hun med samme vil være bemøied, dog at denne Gaard Sorgenfrie efter min Kones Død igien henfalder til mine ovennævnte her havende Broder Børn Jan og Niels Anker jr. til en Erindring efter deres afgangne Fader, som næsten fra en Øde Mark gjorde Begyndelsen med at lade optrydde denne Eiendom.»

Hvis Elen Margrethe Stang skulde dø førend sin Mand, forpligtede denne sig til at udlevere til hendes Arvinger, efter hendes nærmere derom trufne Dispositioner, de omtalte 105 Stkr. kongelige Obligationer, hvorved ethvert andet Krav paa Boet skulde være bortfaldt.

I Fællesskab havde Niels Anker og Elen Margrethe Stang oprettet «Det Ankerske Arbeidshus» paa Fredrikshald ved Gavebrev af 31te December 1789, thinglæst 1ste August 1796.

I Henhold til dette skjænkede de en Gaard, Matr.-No. 18¹, med tilliggende Tomt og Have til et Arbeidshus, «for at Byens arbejdsløse Fattige kunde syssel-sættes paa en nyttig Maade, istedetfor at tage sin Tilflugt til Betleri».

Desuden skjænkede de en Vexelobligation paa 8000 Rdlr., hvoraf Renterne skulde anvendes til Husets Istand-sættelse og til Vedligeholdelse af Indretningen².

Niels Anker døde paa Fredrikshald 11te November 1806.

¹ Paa denne Tomt var tidligere beliggende William Walckers Hus, hvor Carl XII boede under Beleiringen i 1716.

² Nicolaisen: Norske Stiftelser, III, S. 287.

Elen Margrethe Anker.

Det havde været hans Haab, at hans blomstrende Forretning skulde have fortsat uforandret under hans to ovennævnte Brodersønners Ledelse, og han havde i den Anledning i sit Testamente truffet omfattende Bestemmelser om Forretningens fremtidige Drift, og han havde endvidere udtalt Ønsket om, at deres Sønner, naar de havde fyldt sit 12te Aar, maatte blive sendt til Holland for først at gaa et Par Aar i Skole og dernæst anbringes i 6 à 8 Aar paa et Handelskontor i Amsterdam for at uddanne sig til at overtage Ledelsen af Sukkerraffinaderiet.

Dette hans Haab skulde dog ikke gaa i Opfyldelse; Jan Anker døde allerede 14de Februar 1809 og Niels Anker 13de Mai 1812, og da deres Sønner endnu var i Barnealderen, blev det besluttet, at Firmaet skulde udskiftes og opløses.

Elen Margrethe Anker overlevede sin Mand i et Aar.

Under 5te Juni 1807 gjorde Elen Margrethe Anker Testamente¹, hvorved hun skjænkede sine Broderbørn 74 000 Rdlr. og forskjellige andre Slægtninger mindre Summer.

Endvidere testamenterede hun 1000 Rdlr. «til et Seyer-Uhr for denne Byes Kirke Immanuel kaldet» og 20 000 Rdlr. i kongelige Obligationer til et Legat «for fattige Enker og aldrende borgerlige Fruentimmer, som udmerker sig ved en anstændig Opførsel og et gudfrygtigt christeligt Levnet», hvortil Medlemmer af hendes egen Slægt skulde være fortrinnsvis adgangsberetigede¹.

¹ Se Bilag, hvor hendes Testamente i sin Helhed vil findes aftrykt. Norske Stiftelser, III, S. 280 og 283.

Elen Margrethe Stang døde paa Fredrikshald 28de December 1807. Hun skildres som en myndig og streng Frue, der med stramme Tøiler styrede sit store Hus, i hvis mindste Detailler hun var vel inde, men som ved Siden heraf øvede meget godt mod sin Slægt og sine Undergivne.

- II 3. CHRISTENCE SOPHIE ANDERSDATTER STANG, født paa Fredrikshald ca. 1740 og død sammesteds 1790. Gift paa Fredrikshald 1776 med *Jonas Rist*, født i Christiania 1731 og døbt 28de August samme Aar med følgende Faddere: «Madame Henricca Justine Borch, Madame Peter Høghs, Jomfru Collett, Cosmus Heiche og Ole Nielsen»; død paa Fredrikshald 11te December 1820. Han var Søn af Stadschirurg i Christiania *Lars Rist* og *Karen Stabell*¹.

Han gik den studerende Vei og blev Student fra Christiania Skole 1750 og theologisk Kandidat 27de Marts 1756 med Karakteren Non contemnendus.

Under 28de Mai 1760 blev han Auditør ved det Søndenfjeldske gevorbne Regiment til Fods, en Stilling, som han indehavde i mange Aar, indtil han i 1772 med Permission begav sig til Kjøbenhavn for at sollicitere.

Han medbragte gode Attester fra Grev Fredrik Christian Wedel-Jarlsberg, Generalauditør Lengnich og Kom-

¹ Disse havde følgende Børn i 1772:

- 1) Ditlev Rist, Feltskjær i Christiania, død ugift 1772.
- 2) Tobias Rist, Chirurg.
- 3) Knud Rist, myndig i 1772.
- 4) Susanne Margrethe Rist, g. m. Presten Rasch i Urskog.
- 5) Ingeborg Rist, g. m. Truels Jacobsen.
- 6) Elen Margrethe Rist, død i 1772.
- 7) Jonas Rist (se ovenfor).

mandanten for det søndenfjeldske Regiment C. von Lohenskiold, der havde været hans Chef i 9 Aar, og udtaler, at Jonas Rist «med særdeles Nidkjærhed havde forrettet sin paaliggende Charge og ellers ført en goed og rosværdig Conduite», og anbefaler ham paa det bedste som «en værdig og troe Tjener» til Befordring.

Det var, hvad der dengang meget ofte pleiede at være Tilfældet, Toldetaten, Jonas Rist søgte at komme ind i. Havde man først faaet det ene Ben indenfor, behøvede man blot at puffes frem med lidt Protektion, saa gik Resten af sig selv.

Det gik dog ikke saa glat for Rist; han maatte vende tilbage til sit Auditørembede paa Fredrikshald og afvente bedre Tider.

Her havde han imidlertid forlovet sig med *Anne Elisabeth Leth*, Datter af Raadmand *Johan Christian Leth* og *Karen Andersdatter*¹; men Udsigterne til Giftermaal var stadig smaa, thi den lille Auditørgage forsløg ikke til to end sig til flere.

Omsider aabnede der sig en Udvei.

Rists gamle Svigerfader ønskede at tage sin Afsked som Kontrolør paa Fredrikshald, og kunde han nu skaffe sin Svigersøn dette Embede, kunde denne gifte sig, og han selv kunde tilbringe en rolig og fredelig Alderdom i sin Datters og Svigersøns Hus.

Under 3die September 1774 indgav han derpaa Ansøgning om at blive entlediget fra sin Kontrolørbestilling.

Han anfører, at han med «39 Aars troe Tjeneste» med Iver og Villighed havde skjöttet sin Tjeneste, «men da det nu falder heel besværlig for et af Alderdom og

¹ Se Side 198.

Svaghed daglig svækket Legeme, saa ønsker jeg intet heller, end at kunne i Roelighed tilbringe mine øvrige Levedage».

Jonas Rist paa sin Side sad heller ikke ledig paa Torvet, han satte alle de Kræfter i Bevægelse, som han kunde raade over.

Han havde en Broder i Kjøbenhavn, og denne kjendte paa en eller anden Maade Prinsen af Hessen; et saa gunstigt Bekjendtskab maatte selvfølgelig udnyttes, og Resultatet af Broderens Antichambroring hos Prinsen forelaa da ogsaa i en paa det sirligste Fransk skreven Anbefaling af Supplikanten, dateret Gottorp 28de September 1774.

Jonas Rist indsendte selv Andragende til Kammerherre Grev Moltke og undlader ikke at gjøre opmærksom paa, at han havde «Hans Høyfyrstelige Durchlauchtighed Feldt-Mareschal Prindsen af Hessens naadigste Protektion».

«Naadige Herre», skriver han til Moltke, «ligesom Raadmand Leth anseer det for sin største Lykke ved denne sin allerunderdanigste Ansøgning at bane mig Vei til en roelig Etablissement, og paa sin høie Alderdom i Roelighed at kunde ende sine Dage hos sin Datter, med hvilken jeg i 8 Aar haver været forlovet.

Naadige Herre! Af Deres Grevelige Høyheds gracieuse Forestilling dependerer 3 Supplicanters Vel. Lad derfor, Høybaarne Greve, disses Sukke finde et naadigt Gehør, saa vil vi upaatvilelig glæde os i det Haab, at vore Ønsker vil blive opfyldte».

Hans Ansøgning til Generaltoldkammeret er holdt i en lidt mere rolig og værdig Tone.

«Som 24 Aars gammel Academicus, 18 Aars Attestatus og 15 Aars Auditeur», heder det her, «haver jeg forhen ved forskjellige Vacancer indgivet min allerunderdanigste Ansøgning, da mine Bestræbelser i denne møjsommelige Charge hvorudi ieg haver opofret mine bedste Aar og en liden fædrene Arv, altid haver været at opfylde mine allerunderdanigst paaliggende pligter.»

Nu ønsker han gjerne at faa Kontrolørbestillingen paa Fredrikshald, «hvored han kunde nyde om ikke noget mere Indkomme, saa dog en roelig Etablissement og derved skatte mig lykkelig».

Om det var den durchlauchtige Prins's Anbefaling, eller at Grev Moltke er bleven rørt over det elskende Par, der i 8 Aar har gaaet forlovede omkring, eller det var Generaltoldkammeret, der strengt retfærdigt afgjorde Sagen, vides ikke, men under 6te Februar 1775 blev Raadmand Leth meddelt Afsked og Jonas Rist udnævnt til Toldkontrolør paa Fredrikshald.

Endelig slog da Timen for de forlovede, og 23de Juni 1775 stod Brylluppet paa Fredrikshald.

Glæden varede kun kort, thi efter et Aars Ægteskab døde Anne Elisabeth Leth paa Fredrikshald 15de April 1776.

I dette Ægteskab fødtes en Søn, *Johannes Laurentius Rist*¹, født 15de Marts 1776, død som Kjøbmand paa Fredrikshald 15de April 1856.

Efter ca. 1 Aars Tid at have været Enkemand giftede Jonas Rist sig som ovenfor nævnt i 1777 med *Christence Sophie Stang*.

Efter sin første Svigerfader Raadmand Leths Død i 1775 synes Jonas Rist at være kommen i Ubehagelig-

¹ Om ham se Side 204.

heder paa Grund af nogle Feil ved Overformynderiets Regnskaber, som Raadmand Leth og den tidligere Magistrat havde begaaet, og som nu Rist blev gjort ansvarlig for.

5te Januar 1782 søgte han om at blive Toldkontrolør ved Langesunds Toldsted, og i sin Ansøgning siger han, at Toldkontrolørstillingen paa Fredrikshald «formedelst Handelens Aftagelse er af maadeligt Indkomme, men i Henseende til Optagethed fremfor andre Stæder møisommeligere».

«Efter Høiesterets Dom,» fortsætter han, «er jeg som Arving efter min Formand Raadmand og Controleur Leth tilkiendt at bøde for hans og øvrige afdøde Magistrats Feyl ved Oberformynderiet. En total Ruin staar mig derved aaben og intet uden en Forbedring i mit Indkomme kan rædde mig for Ødelæggelsen.»

Han fik dog ikke det ansøgte Embede, men vedblev at fungere som Toldkontrolør paa Fredrikshald indtil 1797, da han paa Grund af en Uenighed med Generaltoldkammeret søgte og fik sin Afsked.

I 1797 blev det nemlig bestemt, at Told- og Konsumptionsvæsenets Opsyn skulde forenes, og at Rist i Lighed med de andre af Toldpersonalet skulde deltage i de forenede Embeders Bestyrelse mod at nyde den sædvanlige Gage og $\frac{3}{6}$ af Intradernes Overskud og $\frac{1}{10}$ af Sportlerne.

Herover følte han sig brøsthøden og beklagede sig i en Skrivelse af 18de Marts, hvortil Generaltoldkammeret under 1ste April svarede, at det ved den stedfundne Foranstaltning ikke havde tilsigtet «at forringe eller nedsætte Hr. Auditeuren enten i Indkomster eller

Agtelse, da Kammeret kjender Dem som en duelig og paalidelig Embedsmand».

«Skulde De forresten», heder det tilslut med en fin Hentydning, «enten formedelst Alderdom eller Svaghed ønske Dem entlediget fra Tienisten, og De derom nærmere melder Dem, skal det herfra blive Hans Mayestæt Kongen allerunderdanigst forestillet, og det vil da ankomme paa Allerhøistsamme, hvad Pension Dem maatte blive tilstaaet.»

Jonas Rist fulgte Vinket og indsendte Ansøgning om Afsked, der blev ham indvilget i Naade, og ved en Kongl. Resolution af 11te Oktober s. A. blev hans Pension ansat til 400 Rdlr. aarlig.

Som et Plaster paa Saaret blev han samme Dag udnævnt til Kammerraad.

Christence Sophie Stang døde paa Fredrikshald 1790, hvor Skifte efter hende blev sluttet s. A.

Jonas Rist overlevede hende og døde, som ovenfor nævnt, 11te December 1820. I deres Ægteskab fødtes blot en Datter, der døde ung.

II 4. THOMAS ANDERSEN STANG, født paa Fredrikshald 1741, død paa Thorsø Herregaard 1791, bisat ved Holms Kirke 13de December s. A. og Liget ført til Fredrikshald.

14de September 1767 gav han Overformynderne paa Fredrikshald Afkald paa den Arv, der var tilfaldt ham efter hans Fader og Bedsteforældre, og han er formodentlig netop da vendt tilbage fra et Ophold i England, der fuldendte hans Uddannelse som Handelsmand.

Omtrent samtidig har han formodentlig taget Borgerkab paa Fredrikshald, skjønt Raadstuerettens Protokoller intet nævner herom, thi allerede i 1769 blev han af sine Medborgere udvalgt til at indkassere «Officeers-

Fredrikshald i 1748.
Efter Maleri af Blumenthal.

Indquarteringspenge», hvilket Hverv han allerede i 1770 maatte frasige sig, da han blev nødsaget til at foretage en Reise til England i Velfærdsanliggender.

I 1772 indehavde han Hvervet paany og var dette Aar desuden udvalgt til at forestaa Skatteligningen.

2den December 1772 blev der holdt Møde paa Raadstuen til Udvælgelse af Stadskaptein istedetfor Stadskaptein Niels Steen, der havde opsagt sit Borgerskab.

12 af de fremmødte erklærede, at de vilde give Thomas Stang sin Stemme, men han «declarerede at han vel var de af Borgerne forbundne, som havde voteret paa ham for den Agtelse, de bar for ham, men da han endnu er geschæftet med 2de Ombude, saasom Officeer samt Byskat og Extraskattens Indkrævning, der vil give ham Umage, Ansvar og Bryderie nok, inden han dermed kom til Rigtighed, det desuden var umulig for ham i en saadan Hast at blive equiperet, saa unddrog han sig fra denne Udvælgelse, hvormed han haabede saaledes ikke at kunne blive bebyrdet».

Som sin Fader og Stedfader var det Trælasthandelen, Thomas Stang slog ind paa.

Allerede 7de Juni 1773 havde han af Emik Sparre faaet Skjøde paa Rishaugen Sag, og ved Skjøde af 29de September 1777 kjøbte han af Peter Blix 1ste og 2den nordre Brosag, Nordby Sag, Pina Sag og 1ste og 2den søndre Brosag foruden andre faste Eiendomme og Søboder; efter sin Stedfader Fabian Stang overtog han Juncker Sag og Brecke og Grise Sag.

Ved Auktionen over Peder Wiels mange Eiendomme, der blev afholdt 28de, 29de og 30te August 1782, erhvervede han $\frac{1}{2}$ i Holene med Ganerød, $\frac{1}{2}$ i Nybølle, $\frac{1}{2}$ i Østeheden og $\frac{1}{4}$ i Sønsterud i

Rødenæs, for hvilket Kjøb han udstedte en Pantobligation til de Wielske Arvinger paa 7000 Rdlr., af hvilke Eiendomme de fleste endnu er i Slægtens Besiddelse.

Ved Auktionen, der 10de Juli 1782 blev afholdt i hans Stedbroder Jacob Stangs Konkursbo, købte han for 1132 Rdlr. den store Eiendom Veflen i Id af en Skyld af 4 Tønder Korn med underliggende Mansrød af Skyld 1 Hud¹.

Ved Kjøbekontrakt af 7de November 1777, thinglæst 7de Marts 1788, købte han af Grev Fredrik Anton Wedel-Jarlsberg og Amtmand og Kammerherre Bjelke det dem tilhørende Zitten Jernværk med underliggende Gaarde og Skove².

Zitten eller Sitten Jernværk var anlagt af den bekjendte Stiftamtmand i Christiania Storm, den ovenomtalte Grev Wedels Svigerfader, der i 1763 fik kongelige Privilegier paa Værkets Drift. Stiftamtmand Storm byggede en Masovn paa Gaarden Eids Grund, men Driften kom aldrig ordentlig igang.

Efter Kjøbekontrakten overtog Thomas Stang «Værket i sig selv med Privilegier, Materialier, Inventarier, Bygninger og Beholdninger» samt de underliggende Eiendomme Nordre Eid med en Skyld af 1 Skpd. 5 Lisd. Tunge, Søndre Eid af Skyld 2 Skpd. Tunge med Bøgsel og Pladsen Fagermoen af 5 Lpd. Tunges Skyld.

Kjøbesummen var 16 000 Rdlr., og Konditionerne var, at Thomas Stang skulde betale 3000 Rdlr. ved

¹ Om Veflen se nærmere nedenfor.

² Som man ser, falder Thomas Stangs store Skov- og Eiendomskjøb ind med den nordamerikanske Frihedskamp; det var med et skarpt og frem-synt Blik, han forstod de opgaende Konjunkturer for Trælasthandelen og Fordelene ved at anbringe Kapitaler i Skov.

Kjøbets Slutning, 4000 Rdlr. 11te December 1778 og derpaa hvert efterfølgende Aars 11te December 3000 Rdlr., indtil den hele Kjøbesum var betalt. Som Selvskyldnerkautionister stillede sig daværende Major senere Oberst Christian Heyerdahl og Peder Wiel paa Fredrikshald.

Efterat Thomas Stang havde opfyldt de ham paa hvilende Forpligtelser, udstedte Wedel og Bjelke Skjøde 11te Januar 1782, der blev thinglæst 7de Marts s. A.¹

Ved Kontrakt af 22de Februar 1783 overdrog Thomas Stang den ovennævnte Major Heyerdahl for 5360 Rdlr. $\frac{1}{3}$ i Værket med de underliggende Eiendomme og senere ogsaa $\frac{1}{6}$ for 1101 Rdlr.

Foruden Eidsværket eiede ogsaa Thomas Stang de store Gaarde Botner og Fosser i Høland.

Ved Skjøde af 9de September 1784, thinglæst 8de Oktober s. A., købte han af Skiftekommissærerne i Generaladjutant Botners Bo for en Kjøbesum af 3300 Rdlr. «Gaarden Botner med Halvparten af Mølnebakke og $\frac{1}{4}$ Part i Tømmerrenden med Gaarden Fosser» af en samlet Skyld af 1 Skpd. 10 Lisd. Tunge.

Ved Skjøde af 29de Oktober 1783, thinglæst 8de Marts 1784, købte han for en Kjøbesum af 1080 Rdlr. den store Skoveiendom A a m o d t paa Sitskogen, ligesom han ogsaa eiede $\frac{5}{8}$ Parter af Flaten paa Romskogen, der nu eies af Mads W. Stang.

Ogsaa i Rødenæstrakten havde han Skove og Eiendomme; i en gammel Kaldsbog for Rødenæs Sogneprestembede findes noteret: «Anno 1775 sluttede Sr. Thomas Stang paa Friedrichshald den første Tømmerflødningskontrakt med Bønderne.»

10de Juni 1771 havde han faaet Skjøde paa Peter

¹ Retspr. No. 6418, fol. 304.

Thomas Andersen Stang.

Greens Stervbohus, 19de September 1774 købte han Borgermester Glückstads Gaard, 5te Mai 1775 Ole Harboes Stervbohus, og ved Skjøde af 2den Januar, thinglæst 4de Februar 1776, købte han af de Blixenskjoldske Arvinger den store Gaard i Adelgaden, der var bygget af Konferentsraad og Oberberghauptmand Christopher de Schøller og Frue, født Blixenskjold.

For Kjøbet, der ogsaa omfattede flere faste Eien-domme, udstedte han 4de Januar 1782 en Pantobligation paa 1700 Rdlr.

Den store Schøllerske Gaard, der med Udhusbygninger, Gaardspladse, Staldrum o. s. v. omfattede et vældigt Kvartal, indeholdt en Mængde Værelser, hvoraf flere var pragtfuldt udstyrede med Vægmalier, Stuk-tage og andre Forsiringer i Tidens Smag, og i en Fløibygning ud mod det meget store Gaardsrum var der en hel Række af Gæsteværelser, alle forsynede med Nummer og med Indgang fra en langs hele Fløien løbende Svalgang, som derfor kaldtes «Nummergangen».

I denne Gaard, der senere gennem Generationer tilhørte Slægten Stang, boede Thomas Stang, indtil han flyttede til Thorsø.

Ved Skjøde af 7de Februar, thinglæst 3die Marts 1786, var Thomas Stang for en Kjøbesum af 22600 Rdlr. blevet Eier af den adelige Sædegaard Thorsø i Borge med underliggende 2 Kirker og øvrigt betydelige Gods.

Ved kongeligt aabent Brev af 18de August 1786 fik han Bevilling til «som Eyer af et adeligt Jordegods Thorsø kaldet at maa nyde de Rettigheder, som andre Vore karakteriserede Jordegodseiere besidde».

Thorsø Herregaard ligger paa det Nes, der stikker ud i Søen mellem Thorsøkilen og Indseilingen til

Fredrikstad, 13 Km. øst for Fredrikstad, og har en samlet Skyld af 195 Mark og 13 Øre.

Gaardens Navn var i Oldtiden *Þorshof*, hvorfor man vel kan antage, at Gaarden i Oldtiden var Sæde for Torsdyrkelsen.

Ved 1300-Tallet eiedes Thorsø af den navnkundige Alf Haraldsøn af Slægten *Bolt*, der var født ca. 1340 og døde i Vadstena Kloster 1412. Hans Enke, den unge *Katharina Jonsdatter*, var Datter af Jon Martheinsen Rømer og Agnes Sigurdsdatter af Hafthorsønnernes mægtige Æt.

Katharina Jonsdatter, der døde 1481, efter Sagnet 100 Aar gammel, ægtede efter sin første Mands Død den svenske Adelsmand *Jöns Hjärne*, Stamfaderen for den i Sverige endnu levende Slægt af dette Mavn.

Rigsraaden Alf Haraldsøn, der eiede uhyre Jordegoder i Norge og Sverige, efterlod Thorsø til sin Datter *Agnes Alfsdatter*, gift med den svenske Lagmand *Knut Jönsson*, af Slægten *Tre Roser*. I 1555 eiedes Thorsø af Norges Riges Kansler *Oluf Calips*, der tillige eiede Kjølborg og meget andet Jordegods i Smaalenene. Han var gift først med Birgitte Iversdatter Jernskjæg og derpaa med Inger Jørgensdatter Litle eller Basse, men havde ikke Børn i nogen af sine Ægteskaber, hvorfor Thorsø tilfaldt hans anden Hustrus Søsterbørn, hvoraf *Karen Molteke* var gift med Admiral *Sten Willumsen Rosenvinge*, der var forlenet med Reins Kloster. Han efterlod heller ingen Arvinger, og Thorsø gik saa over til hans Svigerinde *Birgitte Molteke*, der først var gift med den danske Adelsmand *Emik Sparre* af Jonstrup og derpaa med *Christian Schnitler*.

Ved Pantsættelse gik Thorsø over til *Vincent Bildt*,

Thorsø.

der tillige var Eier af Nes Herregaard. Efter hans Død i 1658 arvede den fra Haldens Forsvar bekendte tapre Oberst *Fredrik Otto Budde* Gaarden efter sin Svigerfader og eiede den til sin Død i 1679. Senere eiedes Thorsø af *Ulrich Fredrik Bildt*, hvis Søskende i 1699 solgte den til Major *Johan Fredrik Heusner*, gift med *Magdalena Sibille Zimmers*.

Disses Datter *Fredrikke Augusta Heusner* († 1765) bragte Thorsø til sin Mand, den tapre Kriger General-løitnant *Knud Gyldenstjerne Sehested* (f. 1690, † 1758), hvis Søn Generalløitnant *Johan Fredrik Sehested* overtog Gaarden efter Forældrene.

Hans Enke *Pouline Fabritius de Tengenagel* solgte i 1786 Thorsø til *Thomas Stang*.

Efter *Thomas Stangs* Død i 1791 solgte hans Enke *Anna Sylvia Leganger*, som vi senere skal se, i 1793 Thorsø med underliggende Gods for en Kjøbesum af 29000 Rdlr. til Krigsraad *Lorentz Caspar Schnitler*, der atter ved Skjøde af 30te April 1810 for en Kjøbesum af 80000 Rdlr. overdrog den til Konsul og Overkrigskommissær *Hans Angel Gude*.

Paa Skifte efter denne i 1820 overtog hans Enke *Karen Resch* Gaarden for Taxtsummen 12000 Rdlr. og bragte den til sin anden Mand *Cand. theol. Zackarias Møller*, efter hvis Død den ved Skifte af 3die April 1866 overtoges for 42500 Spd. af hans Søn *Cand. theol. Edvard Johannes Møller*, gift med *Didrikke Anker*, Datter af *Godseier Peter Martin Anker* paa Rød.

Gaardens nuværende Eier er dennes Søn *Cand. philos. Kay Møller*, der er gift med *Cathrine Anker*, Datter af *Herman Anker* paa Sagatun.

Thorsø nedbrændte til Grunden ved Juletider 1899,

men blev Aaret efter gjenopbygget nogenlunde i sin gamle Skikkelse.

Af Skibe eiede Thomas Stang «Kragerø» paa 128 Kommercelæster, ført af Halvor Eliesen, «Sophie Magdalena», 50 K.-L., ført af Kaptein Peters, og Fregatskibet «Den opgaaende Sol», 100¹/₂ K.-L., ført af Mads Larsen, hvilket Skib han i 1782 havde indkøbt i Holland.

Om hans økonomiske Stilling forøvrigt erfarer vi af Skatteligningen for Fredrikshald for Aaret 1789, at han betalte i Formuesskat 85 Rdlr., hvilket stiller ham som No. 5 i Rækken af Fredrikshalds Skatteydere. Niels Ancher var No. 1 med 500 Rdlr., derpaa kom Niels Tank med 200, Kammerraadinde Ziegler med 110 og Truels Wiel med 100 Rdlr.

Thomas Stang drev, som vi allerede har seet, en meget stor Trælasthan del og var en af de allerstørste Exportører paa Fredrikshald.

Vi hidsætter her en Opgave over hans Udførsel af Trælast, hentet fra Toldbøgerne, for Aarene 1780 og 1790:

	1780.	1790.
1ste nordre Brosag:		
norske Dehler	12 000	9 200
svenske —	18 100	17 200
2den nordre Brosag:		
norske Dehler	—	10 300
svenske —	—	13 600
Nordby Sag:		
norske Dehler	14 800	11 300
svenske —	18 500	21 900
Rishaugen Sag:		
norske Dehler	13 500	10 100
svenske —	24 700	18 600

Thomas Stang.

	1780.	1790.
1ste søndre Brosag:		
norske Dehler	7 400	6 700
svenske —	18 300	12 200
2den søndre Brosag:		
norske Dehler	7 800	6 000
svenske —	27 200	14 000
Pina Sag:		
norske Dehler	11 700	20 000
svenske —	13 700	23 800
Juncker Sag:		
norske Dehler	—	9 400
svenske —	—	13 000
Brække og Grise Sag:		
norske Dehler	—	10 000
svenske —	—	13 200

Tilsammen i 1780 67 200 norske og 120 500 svenske Bord, alt i alt 187 700 Bord; i 1790 93 000 norske og 146 900 svenske, tilsammen 239 900 Bord.

Som man ser, købte Thomas Stang Mesteparten af sit Tømmer fra de nærliggende svenske Tømmertrakter.

De øvrige Handelsmænd, der ved denne Tid beskæftigede sig med Trælasthandelen, var: *Niels Tank*, *Peder* og *Truels Wiel*, *Niels Steen* og *Christen Mamen*.

Af disse eiede *Niels Tank* den ene af Rosenskjold Sagene, en Tid Juncker Sag, Brockenhus Sag, den ene Stumberg Sag, de 2 Due Sage og de 2 Søndre Skonningsfos Sage; *Peder Wiel* eiede Bielke Sag, Gjærnæs Sag, Nordre Skonningsfos Sag, de 2 Kjøbmandssage, den ene Stumberg Sag, Halse Sag, samt en Tid Brecke og Grise Sag; *Truels Wiel* eiede de 2 Søndre og de

2 Nordre Porsnæs Sage og Ørebakke Sag; *Niels Steen* eiede de 2 Ny Sage, de 2 Vaagehals Sage, Fortuna Sag og den ene Rosenskjold Sag, og *Christen Mamen* Præstebakke og Kværnhaus Sag.

Som man ser, var Kredsen af de store Trælasthandlere ikke stor og de passede godt paa, at ingen fremmed trængte sig ind.

De Familier, der i Midten og Slutten af det 18de Aarhundrede især spillede en stor Rolle inden Fredrikshalds Forretningsliv, var foruden Stang, Familierne Tank og Wiel.

Slægten Tank, hvis første med Vished kjendte Mand, som Oversigtstavlen viser, var *Niels Carstensen Tank*, hvis Søn Carsten Nielsen Tank ved Giftermaal erhvervede sig Mesteparten af de Skove og Sagbrug, der tidligere tilhørte *Slægten Wærn*.

Niels Carstensen Tank var allerede før 1688 bosat som Handelsmand i Ladestedet Hølen, hvor han døde 1732. Han angives at være den første af *Slægten*, der bosatte sig i Norge; han er vistnok Søn af Borgermester i Haderslev *Carsten Tank*, f. 1585, † 1650, af hvem et Portræt findes paa Rød.

Niels Tank havde 2 Sønner, *Jens Tank*, der ikke efterlod sig mandligt Afkom, og *Carsten Nielsen Tank*, der var født i Hølen og 10de December 1720 tog Borgerkab som Kjøbmand paa Fredrikshald, hvor han giftede sig med den rige Enke *Karen Krabbe Colbjørnsdatter*, Søster af de bekjendte Brødre Peder og Hans Colbjørnsen.

Hun havde tidligere været gift med den rige Kjøbmand paa Fredrikshald *Mads Mortensen Wærn*¹, der

¹ Se Side 144 flg.

Tabel IV.

	Carsten f. 1585, Borgermester Portræt
	Niels Carsten Borger nævnes
Jens Nielsen Tank, Kjøbmand i Hølen, g. m. Anna Jacobsdatter.	Carsten Niel f. i Var først Kjøbmand i Fredrikstad og tog G. m. Karen Krabbe Colbjørnsen, Søster og Enke efter Mads
Anna Cathrine Tank, f. 1723, † 1761, g. 1743 med Agent Erich Ancher til Moss Jernværk.	Niels Carsten f. 1726. g. m. Sophie f. 1740. Han eiede Rød og anlagde 5 Børn,
Karen Tank, f. 1764, † 1802, g. 1784 m. Kammerherre og Stiftamtmand Fredrik von Hauch, f. 1754, † 1839.	Carsten Niel f. 1766, Statsraad. G. 1) 1794 m. Barthe Sophie 2) 1796 m. Cathrine v.
Niels Otto Carstensen Tank, f. 1800. g. 2 Gange uden mandligt Afkom.	Petronelle Didrikke f. 1806, g. 1825 m. Peter Martin f. 1801,

Tank, † 1650. i Haderslev. paa Rød.	
sen Tank, i Hølen, 1688.	
sen Tank, Hølen. ^{10/12} 1720 Borgerskab paa Fredrikshald. af Brødrene Peder og Hans Colbjørnsen Mortensen Wærn.	Maren Tank, g. m. Jonas Solgaard, Borger i Hølen.
sen Tank, † 1801, Cathrine Leuch, † 1778. 1752 Sukkerraffinaderiet. hvoraf	Maren Marie Tank, f. 1729, † 1820, g. m. Generalløitnant Ove Fredrik von Brockenhuus, † 1795.
sen Tank, † 1832, Eiede Rød. Leth, f. 1777, † 1795, Cappelen, f. 1772, † 1837.	
Cathrine Tank, † 1833, Anker til Rød, † 1863.	Barthe Sophie Tank, f. 1797, † 1818, g. m. Konsul Simen Jørgensen Wesseltoft.

Slægten Tank.

døde 1717, og i dette Ægteskab havde hun blot 2 Sønner, *Colbjørn Madsen Wærn*, der døde ung, og *Morten Madsen Wærn*, født 1716 og død ugift i Upsala 1748.

I sit Ægteskab med Niels Tank havde hun 3 Børn, *Anna Cathrine Tank*, f. 1723, † 1761, gift med Agent *Erich Ancher* paa Moss Jernværk; *Maren Marie Tank*, f. 1729, † 1820, gift med Generalløitnant *Ove Fredrik von Brockenhuus*, og Sønnen *Niels Carstensen Tank*, f. ca. 1725, død 1801.

Han tog Borgerskab som Kjøbmand paa Fredrikshald 20de December 1758, men havde allerede 1752 anlagt det betydelige Sukkerraffinaderi paa Rød, der senere eiedes af Niels Anker.

Han var gift med en Kjøbmandsdatter fra Christiania, *Sophie Cathrine Leuch*, f. 1740, død 1778, Datter af Peder Leuch og Anne Cathrine Hellesen.

Niels Tanks Formue gik over til hans Søn, den senere Statsraad *Carsten Nielsen Tank*, f. 1760, † 1832, der imidlertid i 1829 saa sig nødsaget til at gjøre Opbud, hvorved Rød og Mesteparten af hans store og værdifulde Skoveiendomme ved Kjøb gik over til Svigersønnen *Peter Martin Anker*.

Den første af Slægten Wiel, der bosatte sig paa Fredrikshald var *Peder Wiel*, født paa Strømsø 1736, død paa Fredrikshald 1782. Han kom ganske ung i Huset hos sin Morbroder, den rige *Peder de Mossencrone*¹, og tog 15de December 1761 Borgerskab som Handelsmand paa Fredrikshald, hvor han i lang Tid bestyrede sin Onkels og de Blixenskjoldske Arvingers Eiendomme, som han senere for den største Del købte².

¹ Se Side 138.

² Se Slægten Wiel, S. 65 flg.

Thomas Stang.

Han døde ugift, og hans Formue tilfaldt hans Brodersønner *Claus Wiel* paa Store Bjørnstad, f. 1743, † 1811, og Kancelliraad *Truels Wiel*¹, f. 1744, † 1807, fra hvem Slægten Wiel paa Fredrikshald nedstammer.

Kommode, der har tilhørt Thomas Andersen Stang.
Eies nu af N. A. Stang.

Thomas Stang var efter de Tidens Forhold længe Ungkarl.

Om hans Giftermaal gaar der inden Familien følgende Tradition.

¹ Han tog, «optient som Dreng og Karl hos afg. de Mossencrone», Borgerskab paa Fredrikshald 18de September 1770.

Thomas Stang.

Paa en Udflugt til en af sine mange Eiendomme passerede han Aremarks Prestegaard, og da han havde noget at tale med Presten om, lod han sin Hest holde, steg ud af Vognen og gik Kjøkkenveien ind i Prestegaarden for at faa Presten i Tale.

I Kjøkkenet stod en ung Pige ved Peisen og rørte i en Gryde, kun iført Stak og Serk. Hendes ualmindelige Skjønhed gjorde straks et dybt Indtryk paa Thomas Stang, og dette første Indtryk ødelagdes ikke ved, at samme unge Pige en Stund efter kom ind i Stuen, hvor Presten og hans Gjæst sad og talte sammen, og underholdt sig med den fremmede med fuldendt Danelse, nu iført en Prestedatters pyntelige, men beskedne Dragt.

Denne unge Pige hed *Anna Sylvia Leganger*, og det varede ikke længe, førend Thomas Stang hjemførte hende som sin Brud (ca. 1770).

Anna Sylvia Leganger var født 1739 og døbt i Veø Kirke i Romsdalen 26de November s. A.¹

Hun var Datter af Sognepresten til Aremark Hr. *Lauritz Leganger*, der efter at have været Faderens Medhjælper i Veø Sognekald, var bleven Sogneprest til Ly og Provst til Jæderen og 5te Januar 1751 Sogneprest til Aremark.

Moderen hed *Else Cathrine Munch*, for hvem Lauritz Leganger i 1743 gjorde Indskud i «Den civile og adskillige Stænders Enkekasse» i Kjøbenhavn, hvortil deres Descendenter fremdeles er berettigede.

¹ Ved sin Daab havde hun følgende Faddere: «Moder, Jomfru Anna Cathrine Meyer, Anna Engelhardt, Ego, Fogden Børge Eeg.» I Kirkebogen kaldes hun blot Anna. Navnet Sylvia har hun formodentlig faaet efter sin Farmoder Anna Sylvia Eeg.

**Fru Anna Sylvia Stang,
født Leganger,
f. 1739, † 1812.**

**Thomas Andersen Stang
til Thorsø,
f. 1741, † 1791.**

Iver Johannesen Flak boede i Norddalen i Søndmør.

Erik Iversen, Borger i Trondhjem.

Iver Eriksen, Prest i Nordlandene 1596—1610,
Sogneprest til Norddalen.

Erik Iversen Nordal, f. 12te Marts 1591, † 27de Juni 1658, Provst
i Sogn, Sogneprest til Leganger,
g. 1) m. Karen Nielsdatter, g. 2) m. Malene Splid.

Peder Eriksen Leganger, f. 1638, † 1706, Provst paa Jæderen,
Sogneprest til Haa, g. m. Karen Lind, † 1697.

Erik Pedersen Leganger, f. 1679, † 21de Juni 1730, Sogneprest til
Veø i Romsdalen, g. m. Anna Sylvia Eeg, † 1748.

Lauritz Leganger, † 1772, Sogneprest til Aremark. Præpositus
honorarius, g. m. Else Cathrine Munch.

Anna Sylvia Leganger, f. 1739, † 1812,
g. m. Thomas Andersen Stang, f. 1741, † 1791.

Anna Sylvia Leganger havde en Søster, *Isabella Dorothea Leganger*, født 1745, død 1809, gift med General og Kommandant i Fredrikstad *Hans Gram Holst*, f. 1743, død 1815¹.

Baade General Holst og Thomas Stang arvede hver 8000 Rdlr. efter sin Svigerfader Sogneprest Leganger.

Thomas Stang levede med Anna Sylvia Leganger i et overmaade lykkeligt Ægteskab, i hvilket der fødtes 7 Børn.

Thomas Stang døde paa Thorsø, hvor han i sine sidste Leveaar havde boet, i December Maaned 1791;

¹ Deres Søn, *Johan Hübner Holst*, der døde som General 1836, fulgte Prins Christian August til Sverige, hvor han i 1817 blev optaget i Adelsstanden under Navnet *von Holst*. Familien lever endnu i Sverige.

Thomas Stang.

hans Lig blev ført til Fredrikshald, hvor det blev begravet, efterat han 13de December med Ligtale var bisat i Holms Kirke.

Thomas Stang var en trist og melankolsk Natur, der led under, at han selv troede, han lidet eller intet godt kunde udrette i Verden.

Kunde han blot glæde og fornøie andre, var han selv fornøiet; det fortælles saaledes, at han, da de norske Tropper efter Felttoget i Bohuslen i 1788 paa Tilbagesetog passerede Fredrikshald, rørt over Soldaternes elendige Ydre og mangelfulde Forpleining besluttede at bespise dem allesammen.

Der blev brygget, baget og stegt, og Beværtningen foregik paa Torvet udenfor hans store Bygaard; Soldaternes Glæde og Taknemmelighed over det gode og uventede Traktement gik Thomas Stang nær til Hjertet.

Anna Sylvia Leganger overlevede sin Mand i 20 Aar.

Da de fleste af hendes Børn var mindreaarige ved Thomas Stangs Død, blev Enken siddende i Uskifte i Henhold til tidligere Bevilling.

7de August 1798 blev der afholdt Samfrændeskifte, hvorved de fleste af de faste Eiendomme blev bortsolgte, dog beholdt hun tilbage $\frac{1}{2}$ Holene med Ganerød.

Den store Bygaard solgte hun ved Skjøde af 30te Juli 1800 for en Kjøbesum af 1700 Rdlr. D. C. til sin ældste Søn Anders Stang, idet hun dog forbeholdt sig, «mit nu havende Sænge-Kammer samt det paa Søndre Siide af dette værende Fade-Buur og det lille Comptoir ved Sænge-Kammeret, samt de over disse Værelser og det store Comptoir værende Lofter og under samme værende Kjældere ligesom og det nærmest Sænge-Kammeret befindtliche Spiise-Kammer samt Kjøkken

Kammeret til eene og fri Disposition og Raadighed uden mindste Afgift saa længe jeg lever».

Anna Sylvia Stang har dog formentlig ikke boet i Bygaarden, ihvertfald blot om Vinteren, thi 29de Juli 1800 købte hun af sin Svigersøn Christen Andersen dennes Eiendom «Dyrendal» i Rokke Annex i Berg Sogn ved Fredrikshald.

Da «Dyrendal» har spillet en vis Rolle i Slægtens Historie og altid er bleven omfattet med megen Interesse af Slægtens Medlemmer, gjengives nedenfor i korte Træk den smukke Eiendoms Historie.

«Dyrendal» er oprindelig en Parcel af det store Ous Gods, der af Admiral Christian Bjelke ved Skjøde af 23de Marts 1686 blev solgt til Kongen, der samtidig skjænkede den hele Eiendom til Fredrikshalds By.

Den kongelige Gave blev meddelt Borgerskabet i en Skrivelse fra Statholder Ulrich Fredrik Gyldenløve af 10de April 1686.

Den der først bebyggede og opdyrkede «Dyrendal», var Fredrikshalds første Borgermester *Christen Henrichsøn Heidemarck*.

Denne var en Bohuslening, født 1639, og oprindelig bosat i Uddevalla, hvor han i en Række af Aar havde været Postforvalter eller Bestyrer af den danske og norske Post gennem Bohuslen, Halland og Skaane. Under «Gyldenløvefeiden» gik han Gyldenløve tilhaande og gjorde ham mange gode Tjenester, idet han meddelte ham vigtige Oplysninger om den svenske Hær, hvilket havde tilfølge, at han af Svenskerne blev berøvet sin hele Formue og endog stræbt efter Livet. En Tid var han Feltproviantforvalter ved Armeen og Foged i Bohuslen, men fulgte senere den norske Hær hjem og blev

Tabel V.

				Thomas An til f. 1741, g. ca. 1770 med f. 1739,	
Anne Elisabeth Stang, f. 1772, † 1824, g. m. Christen Andersen, f. 1757, † 1807.	Anders Stang, f. 1773, † 1843, g. m. Christine Mamen, f. 1780, † 1818.	Elise Catharina Stang, f. 1775, † 1854, g. 1800 m. Rasmus Abildgaard Leganger, f. 1776, † 1841.	Lauritz Le Sorenskriver, g. 1799 m. grethe f. 1779,		
Anne Cathrine Stang, f. 1801, † 1864, g. 1823 m. Landfysi- cus Sigvard Petersen, f. 1796, † 1869.	Thomas Stang, f. 1802, † 1875, g. 1831 m. Elen Mar- grethe Anker, f. 1802, † 1896.	Christen Ma- men Stang, f. 1803, † 1881, g. 1836 m. Olavia Fleischer, f. 1807, † 1877.	Niels Anker Stang, f. 1804, † 1874, g. m. Cathinka Eli- sabeth Wiel, f. 1809, † 1872.	Hans Gram Holst Stang, f. 1805, † 1877. Ugift.	Ole Andreas f. 1807, g. 1836 Bolette f. 1815,
Niels Anker Stang, f. 1832, g. 1857 m. Cathrine Andrea Faye, . 1732, † 1890.	Thomas Henrik Stang, f. 1834, † 1886. Ugift.	Anna Beata Stang, f. 1838, † 1866, g. 1858 m. Oberst G. O. v. R. Michelet, f. 1830.	Andreas Fabian Stang, f. 1836, † 1838.	Christine Stang, f. 1840, † 1843.	
Margrethe Cathrine Stang, f. 1858, g. 1878 m. Doktor Johan Elias Schwei- gaard, f. 1846.	Cathrine Andrea Stang, f. 1860, g. 1883 m. Kap- tein Carl Johan Birch Burckhardt, f. 1850.	Anna Stang, f. 1861. Tvillinger, døde spæde.	Christine Stang, f. 1861.	Antonette Petronelle Stang, f. 1863, g. 1884 m. Konsul Christian Krebs, f. 1852.	

dersen Stang
Thorsø,
† 1791,
Anna Sylvia Leganger,
† 1812.

ganger Stang, f. 1775, † 1836,
Johanne Mar-
Conradi,
† 1820.

Karen Margrethe Stang,
f. 1778, † 1852,
g. 1) m. Oberstl. O. C.
Hjermann, f. 1752, † 1821,
2) m. Oberstl. Hans Fr.
Tams, f. 1774, † 1833.

Fredrikke Sophie Stang,
f. 1779, † ca. 1820,
g. m. Kjøbmand
Hartvig Tams.

Johanne Theodora Stang,
f. 1780, † 1835,
g. m. Kancelliraad og
Sorenskriver Carl Adolph
Dahl, f. 1770, † 1819.

Stang,
† 1883,
m. Anne
Wiel,
† 1895.

Christian August
Stang, Distrikts-
læge, f. 1810,
† 1893, g. 1836
m. Christiane Au-
gusta Leganger,
f. 1813, † 1868.

Carl Melchior
Stang, f. 1811,
† 1873, g. m.
Valborg
Møllerup,
f. 1825, † 1901.

Fredrik Ferdi-
nand Stang,
f. 1812, † 1894,
g. 1841 m
Karen Elisa-
beth Mamen,
f. 1814, † 1890.

Johan
Severin
Stang,
f. 1814,
† 1878.
Ugift.

Christine Stang,
f. 1818, g. 1842
m. Presten
Jens Bjerch
Aschehoug,
f. 1790, † 1849.

Anna Christine
Stang, f. 1865,
g. 1886 m.
Disponent Lauritz
L. Stang, f. 1858.

Thomas Stang,
f. 1869, † 1870.

Kaja Stang,
f. 1871, † 1874.

Anna Marie Stang,
f. 1873, g. 1894 m.
Kaptein John Collett
Anker Dahl,
f. 1866.

Dyrendal.

4de Juni 1680 Borgermester paa Fredrikshald. Som Vederlag for de Tab han havde lidt i Krigen blev der tillagt ham en aarlig Pension af 200 Rdlr., som dog blot blev udbetalt mellem Aarene 1686—1690.

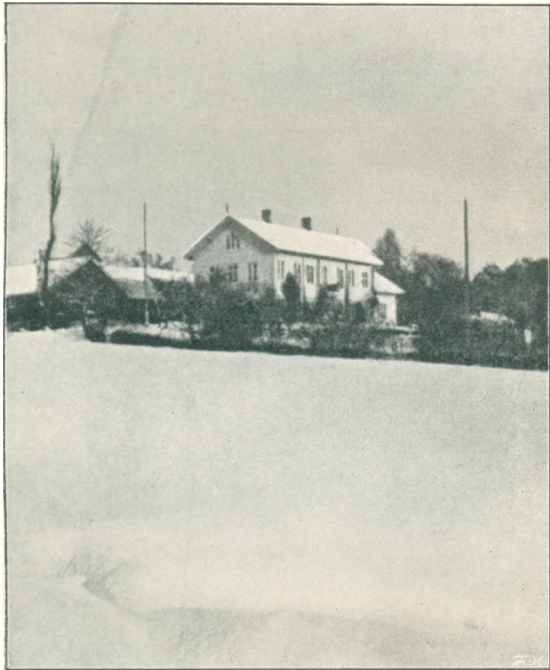
Som Borgermester paa Fredrikshald var det Christian Heidemarck lod bebygge Dyrendal, og «formedelst fattede Kierlighed til dette Stæd med stoer og considerabel bekostning ikke allene har oprøddet og forbedret Jorden men endog til deels andlagt Steengierde til Gaardens Indhegning, ja opbyggt Gaarden til en Zirat for Byen, med paastaaende Udhuse, samt hvor møisommelig som bekostelig den Sal. Mand har ladet sig være angelegen med Plantager og Træer at indrette Houge, som hand af øde og u-duelig Mark har optagen og anlagt, alt i den gode Henseende, at hans Efterkommere, Børn og Arvinger deraf i Tiden kunde have nogen Nytte og Fornøyelse».

I 1705 overlod Christen Heidemarck Dyrendal til sin Datter *Cecilie*, der var gift med den nedenfor nævnte Borgermester *Hans Olufsen Paasche*, hans Efterfølger i Borgermesterembedet.

16de August 1707 blev paa Fredrikshalds Bything thinglæst «Borgermester Heidemarcks Brev paa den Plads Dyrendal, det derpaa staaende Huus og Bygning med sin faste Indredning med den derved oprettede Træhauge og 2de smaae Møller, som hand til sin Daatter *Sicilia* hafuer foræret med videre hans Breffs Indhold af Dato. Dyrendahl d. 12. Martii 1705»¹.

Christen Henrichsøn Heidemarck var gift med *Karen Sophia von Dochen* og havde i sit Ægteskab 8 Børn,

¹ Retsprotokol No. 1175, fol. 254.

Dyrendal.

hvoraf foruden den ovenfor nævnte Cecilia en Datter *Kirsten*, der var gift med den rige Handelsmand og Jordegodseier paa Fredrikshald Kommerceraad *Jochum Mathiesen*, der andetsteds findes nærmere omtalt.

Cecilia Heidemarck bragte Dyrendal til sin Mand Hans Olufsen Paasche.

Han var Søn af Raadmand paa Fredrikshald *Oluf Paasche*, der i 1703 havde indehavt Raadmandsbestillingen i 20 Aar.

Selv var han i 1687 bleven Student dimitteret fra Kjøbenhavns Skole og immatrikuleret under Navn af «Johannes Pascatius» 22de Juli s. A.; siden havde han «ved en 16 Aars Tiid continuerlig holdt ved Academiet og imidlertid anlagt sine Studia in iuribus».

Under 24de Marts 1703 ansøgte Christen Heidemarck Kongen, «da dend allerhøyeste Gud ved sin særdeles besckickede Forsiun hafver tilføyet min Daatter en Kieriste udi Kiøbenhafn ved Nafn Hans Olsen Paasche», at denne maatte blive besckicket til at være Vice-Borgermester paa Fredrikshald med Successionsret.

Under 14de April 1703 blev dette Andragende ogsaa indvilget¹.

Hans Olufsen Paasche blev efter Svigerfaderen Borgermester paa Fredrikshald 16de Juli 1703², hvilket Embede han 2ode Marts 1722 med kongelig Tilladelse afstod til sin Svigersøn *Ulrich Fredrik Larssøn*.

I denne Anledning oplystes det om Hans Paasche, at han «har udi Kriigens Tiid ved sidste fiendtlige Invasion udi Hans Kongl. Mayst. Tieniste, da hand ved Nat og Dag har waaren tilstæde for at vise sin aller-

¹ Indlæg af 14de April 1703.

² Indlæg af 16de Juli 1703.

underdanigste Nidkiærhed og Troschab mod Kongen og Fædrelandet, miist sin Helbred og af en Alteration faaed en Rørelse eller Slag», desuden havde han «udstaet tvende Ildebrande og udi dend sidste som til Fiendens Afbræk skeede miist ey allene Huus og Hiem, mens Meubler og alt Bohave, saa hand derover er geraaden i Armod og Fattigdom».

Det er derfor ikke underligt, at han ikke saa sig istand til at holde Dyrendal i den Hævd, som ønskeligt kunde være.

Da derfor den næste Eier tiltraadte Dyrendal, var «saavel Ager som Eng-Jorder, Huusene og Bygningen formedelst foregaaende Kriig og min Værfaders paa-faldende Besværlighed og Svaghed, samt Skrøbelighed til største deelen forfalden».

Borgermester Hans Olufsen Paasche fik, som ovenfor nævnt, 20de Marts 1722 kongelig Tilladelse til at overdrage sit Embede til Ulrich Fredrik Larssøn, mod at denne forsørgede ham «reputerlig och schichelig hans Livs Tiid» samt — ægtede hans Datter Dorothea Helena Paasche.

Ulrich Fredrik Larssøn overtog ved sin Tiltrædelse af Borgermesterembedet i 1722 Dyrendal, «for at den ey skulde komme paa fremmede Hænder», og det ser ud til, at han har taget fast Bolig der.

«Ved Embedets Tiltrædelse, da jeg hafde kiøbt Gaarden,» siger han selv, «og antaget Jorden til Brug, icke alene med Bekostning har bygget med Bekostning paa Gaarden, førend jeg den kunde beboe, men endog forbedret Jorden med Gjødsel aarligen saaledes, at jeg foruden hvad Foder jeg har kjøbt til mine Creaturers Underholdning for Gjødselens Skyld endog aarligen

nogle Hundrede læs Møg har kjøbt og med mine egne Hæste og Folk ladet føre paa Ageren og Engmarken.»

Alt i alt har han anvendt, siger han, foruden hvad Gaarden kostede ham i «første Kjøb», over 300 Rdlr. af egne Midler paa Dyrendals Forbedring.

Ulrich Fredrik Larssøn var født, formodentlig i Omegnen af Christiansand, ca. 1690.

Han begyndte sin Løbebane i 1705 som Skriverdreng hos Proviant- og Ammunitionsskriver ved de Christiansandske Befæstninger Johan Valentin Wetzel, hos hvem han tjente i 11 Aar og som, da han reiste fra ham, gav ham en særdeles god Attest, der yderligere blev bekræftet af Kommandanten i Christiansand Oberst Peter du Ferry, der siger om ham, at han «som et skikkeligt Menneske, der abandonerer ald U-Dyd og er kommen af brave Folch sig saaledes hafver forholdet, at ingen Menniske paa hannem andet end alt godt kand hafve at sige».

I 1716 fik han Plads hos Krigsraad og Bogholder ved Søetatens Generalkrigskommissariat Jens Reiersen, hvem han tjente som Fuldmægtig i 2 Aar; denne Post forlod han i 1718 for at tage Tjeneste hos Amtsforvalteren i Vordingborg Hans Hinrich Gundelach, hvor han var til 1719, da Gundelach blev suspenderet fra sit Embede.

I 1720 blev han Fuldmægtig hos Kammeradvokat Bredal, og da han i 1722 søgte om Borgermesterembedet paa Fredrikshald, kunde han saaledes med Rette anføre, at han «udi 17 Aars Tiid tient for Brødet ved Pennen for Skrifverkarl og Fuldmægtig hos adskillige Eders Mayestæts Betientere baade udi Danmarch och Norge».

Dyrendal.

Under Dyrendal var der lige siden Christen Heidemarcks Tid brugt 3 smaa Jordeiendomme af Ousgodsets Grunde, og hvoraf der aarligen blev svaret Grundleie til Fredrikshalds By.

Disse Grundstykker blev paa almindelig Auktion bortleiet paa et Aaremaal (3: 3 Aar) ad Gangen og i 1721 var Peder Colbjørnsen blevet Forpagter af dem; han overlod imidlertid ved Skjøde af 28de December 1722 sin Ret til Ulrich Fredrik Larssøn, der siden indehavde Forpagtningen af Jordene, af hvilke han svarede en aarlig Afgift af 2 Rdlr. 1 Mark og 18 Sk.

Da Auktionstiden 1730 stundede til, blev Borgermester Larssøn ængstelig for, at «der maaske kunde blive giort avindsbud af nogen fremmed paa samme Jord, omendskjønt det ey kunde være til nogen andens Nytte», hvorfor han 7de November 1730 æskede sine Medborgeres Udtalelse om, at han nu i længere Tid havde forpagtet disse Eiendomme og stelt pent med dem, hvorfor han ogsaa syntes det var rimeligt, at han fik beholde dem, i hvert Fald saa længe han levede.

Under 19de November 1730 erklærede 21 af Byens bedste Borgere, at Ulrich Fredrik Larssøns Forhold til Dyrendal var dem vel bekjendt, «hvorfor det holdes billigt, at velbemeldte Hr. Borgermester Larssøn beholder samme Gjorder til Brug for det første udi tilkommende trede Aaremaal eller nij Aar for den sædvanlige Afgift deraf til Byen forhen svaret er, i Betragtning han endnu ey anden Bolig haver stædet for sig og Familie».

Dette blev ham da ogsaa bevilget; men for end yderligere at have Sikkerhed for, at ingen skulde komme

og fordrive ham fra Dyrendals Jorder, androg han 19de Juni 1749 Kongen om, at de tre Jorder for evindelig Tid maatte «Gaarden Dyrendal perpetueres».

Som Grund for denne sin Ansøgning fremholder han blandt andet: «Mens da min Hustrue for 8te Aar siden ved Døden er afgaaen og Jeg tilbage sidder med 11 u-forsiuenede Børn udj Enche Mands Stand det og er min faderlige Pligt at sørge for dem, imedens Gud endnu forunder mig Livet og se dem Conserveret ved at beholde denne liden Gaard og dette Jorde Brug i Fredelighed efter min Død, som jeg nu i 27 aar har haft i Brug og Possession saa og paa det min faderlige Omsorg i dette Fald i Tiiden kand staa ved Magt.»

Baade Magistraten paa Fredrikshald og Lagmand Peter Vogt i Christiania anbefalede Ansøgningen, og Stiftsbefalingsmanden over Akershus Stift von Rappe lægger til, at han ganske godt kjender Supplikanten, der i mange Aar har bestyret sit Embede «og icke nogen Tiid haft nødtørfdig Subsistence, men Aar effter Aar tilsadt af egne Midler, ja det er og bekjendt, at hand desuagtet stedse har viist at være een redelig og vindskibelig Mand til Hans Embedes Beobagting og Eders Mayestæts tienistes Befordring».

Stiftsbefalingsmandens varme Anbefaling synes at have været afgjørende, og under 1ste August 1749 blev Borgermester Larssøns Andragende allernaadigst indvilget.

Borgermester Larssøn blev siddende paa Dyrendal til sin Dødsdag, og han døde i den høie Alder af 77 Aar 14de Mai 1769.

Med sin Hustru, der allerede var død 1741, havde

Dyrendal.

han ikke mindre end 11 Børn, hvoriblandt 2 Døtre, der blev gifte paa Fredrikshald, den ene, *Martha*, med Tolderen *Gløer Gløersen*, den anden, *Cecilia Lucia*, med Stadschirurg *Ehlers*.

Efter Borgermester Larssøns Død blev hans Bo i nogen Tid siddende med Dyrendal, men efter Beslutning af Skifteforvalterne blev Gaarden 24de August 1775 sat til Auktion og opbraabt for Taxationssummen 945 Rdlr. i M. D. C.

Gaardbruger Aslak Kjekstad fik Tilslaget for 1000 Rdlr. D. C., og til ham blev derpaa Skjøde udstedt 18de Mai 1776.

I sin Eiendomstid frasolgte Aslak Kjekstad ved Skjøde af 17de Februar 1780 et Stykke Jord, «Damhaven», for en Kjøbesum af 600 Rdlr. og en aarlig liden Afgift til Johan Leopoldus Dahl.

Under 15de April 1799 solgte Aslak Kjekstad Dyrendal for en Kjøbesum af 3300 Rdlr. til Kjøbmand paa Fredrikshald *Christen Andersen*; Skjødet blev thinglæst 20de Mai s. A., men allerede 29de Juli 1800 overdrog Christen Andersen Kjøbet til sin Svigermoder Anna Sal. Thomas Stangs.

Salget gjaldt kun Anna Sal. Thomas Stangs Levetid, og hun agtede «at eie, bruge og bebo Eiendommen», der efter hendes Død for den samme Kjøbesum (3300 Rdlr.) skulde tilskjødes Christen Andersen, der desuden som Vederlag uden Afgift skulde have Tilladelse til at benytte den hende tilhørende i «Elvegaden beliggende Engeløkke med paastaaende Ladebygning og 2de derved beliggende Leiehuse samt Hauge».

Allerede 1807 solgte Anna Sal. Thomas Stangs Dyrendal tilbage til Christen Andersen.

I Skjødet, der var udstedt 27de Februar 1807, udtales det, at Christen Andersen foruden Kjøbesummen 3300 Rdlr. havde indgaaet paa at betale et Tillæg af 1000 Rdlr. «for ny opførte Huusebygninger, der har medført langt større Udgifter end Kjøber eller Sælger formodede, da de i 1800 indgik Handel».

Anna Sylvia Stang blev dog boende paa Dyrendal, og da Christen Andersens Enke ved Skjøde af 3die Juni 1807 for en Kjøbesum af 5000 Rdlr. D. C. solgte Eiendommen til Niels Anker, skede det med det Forbehold, «at Dyrendals Jorder og Bygninger hverken kan eller bør tages i Besiddelse, saalænge Sælgerskens Moder Anna Sylvia Sal. Stangs lever, i hvilken Tid Sælgersken selv svarer alle Skatter og Afgifter».

Ved Skjøde af 27de Februar 1807 solgte Anna Sylvia Stang Holene med Ganerød til sin ældste Søn Anders Stang og blev Resten af sin Levetid boende paa Dyrendal, til sin Død i 1812.

Sammen med flere andre Medlemmer af Slægten Stang viste ogsaa hun sin Liberalitet ved det norske Universitets Oprettelse, idet hun bidrog 1000 Rdlr.

Af Slægtens øvrige Medlemmer bidrog Christen Mamens Enke og Børn 4000 Rdlr., Anders Stang 2000 Rdlr., Christen Andersens Enke 2000 Rdlr., Rasmus Leganger 2000 Rdlr. og Kancelliraad Carl Adolph Dahl 1000 Rdlr., tilsammen 11000 Rdlr.

Bidraget fra hele Fredrikshalds By udgjorde 66000 Rdlr.¹

¹ Til Sammenligning kan anføres, at i hele Bergens By, dengang Norges største By, indkom der 13000 Rdlr., i Tønsberg 17000 Rdlr., i Moss 13000 Rdlr., i Porsgrund 55000 Rdlr. o. s. v.

III 1. ANNE ELISABETH STANG, født paa Fredrikshald 26de September 1772 og døbt 5te Oktober s. A. med følgende Faddere: Farmoderen Madame Anne Stang, Madame Elen Margrethe Ancher, Jomfru Isabella Dorothea Le-ganger, Farfaderen Fabian Stang, Borgermester Glückstad og Løitnant Andreas Leth. Død paa Fredrikshald 22de Marts 1824. Gift paa Fredrikshald ca. 1790 med Kjøbmand paa Fredrikshald *Christen Andersen*, der utvil-somt tilhørte samme Slægt.

Christen Andersen var født paa Fredrikshald 1757 og var Søn af Kjøbmand sammesteds *Ole Andersen*, født paa Fredrikshald 28de September 1712, død 4de Mai 1766, og *Kirstine Rohde*¹, f. 1723, død 29de Ok-tober 1782.

Denne Ole Andersen var temmelig sikkert Søn af en Anders Andersen, der maa have været Broder af Løit-nant Thomas Andersen, Stamfaderen for den yngre Fredrikshaldske Slægt Stang.

Hans Søkende var, som Oversigtstavlen Side 264—65

¹ Datter af *Lars Rohde*, født i Nibe ved Aalborg; han var først Kjøb-mand i Fredrikstad, men tog 13de Mai 1721 Borgerskab paa Fredrikshald, hvor han drev ganske store Forretninger, og hvor han 27de April 1733 blev Raadmand. Han var gift med *Gjertrud Christensdatter*, Datter af Kjøbmand paa Fredrikshald Christen Christensen. Proklama efter hende blev udstedt 28de Januar 1741 og Skifte afholdt samme Dag. Lauritz eller Lars Rohde, der havde været gift en Gang før, døde 1753 paa Fredrikshald, hvor Skifte efter ham blev afholdt 29de Mai 1753 til 14de December 1756 (Retspr. No. 1182, fol. 314). Han efterlod sig følgende Børn: 1. *David Rohde*, der tog Borgerskab paa Fredrikshald 19de Februar 1743. 2. *Christen Rohde*, f. 1722, var i 1753 i Kjøbenhavn. 3. *Søren Rohde*, f. 1725, var 1753 i Drammen. 4. *Thomas Rohde*, f. 1729, var 1753 udenlands og i 1764 Borger i Christi-ania. 5. *Hans Christian Rohde*, f. 1740, i 1753 «holdtes han til Bogen». 6. *Elisabeth Abigaël Rohde*, g. m. Kjøbmand paa Fredrikshald Colbjørn Kjeldsen. 7. *Kirstine Rohde*, f. 1723, g. m. Ole Andersen.

Dines Klein Mamen,
Stadskaptein paa Fredrikshald,
f. 1788. † 1854.

Fru Christine Mamen,
født Andersen,
f. 1794. † 1844.

Christen Andersen.

viser, *Elen Andersdatter*, død 1762, g. m. *Poul Stang*, *Kirstine Andersdatter*, død 1743, g. m. *Feldbereder Lauritz Andersen*, og *Christen Andersen*, Kjøbmand paa *Fredrikshald*, død før 1775, g. m. *Anniken Ulricha von Genschauen*, død 1797, der senere ægtede *Kancelliraad og Borgermester paa Fredrikshald Gregorius Heiberg*, f. 1744, død 1822¹.

Ole Andersen havde i sit Ægteskab med *Kirstine Rohde Datteren Karen Andersen*, f. 1754, død 1824, gift med den nedennævnte Kjøbmand *Christen Mamen, Thomas Andersen*, Kjøbmand og *Borgerløjtnant paa Fredrikshald*², død ugift i 1809, og den ovenomtalte *Christen Andersen*.

Han kom som ungt Menneske efter sin Faders Død i Huset til sin senere Svigerfader *Thomas Stang*, hvad der jo ogsaa kan tyde paa Slægtskab.

19de Februar 1792 tog han *Borgerskab* som Kjøbmand paa *Fredrikshald*, i hvilken Anledning han oplyser, at «han er barnefødt her i Byen og i 20 Aar som Dreng og Karl været i Huset hos afdøde *Saugbruger og Kjøbmand Thomas Stang*».

Christen Andersen, der med sin Kone fik en betydelig Formue, drev *Trælasthandel og Skibsrederi paa Fredrikshald*, hvor han døde 7de Mai 1807.

¹ Familien Heiberg, S. 60.

² Han tog *Borgerskab paa Fredrikshald* 27de November 1791.

Themaskine,
der har tilhørt *Christen Mamen*;
tilhører nu *Kommandør Claus
Petersen*.

Tabel VI.

		Anders (Broder af Løitnant
Kirstine Andersdatter, † 1743, g. m. Feldbereder Lauritz Andersen.	Elen Andersdatter, † 1762, g. m. Poul Stang.	Ole Andersen, f. paa Fredrikshald tog Borgerskab g. ⁸ / ₃ 1742 m. Kirstine
	Karen Andersen, f. ²⁴ / ₇ 1754, † ²² / ₃ 1824, g. m. Kjøbmand Christen Mamen. f. 1746, † 1810. 7 Børn.	Christen Kjøbmand, g. m. Anne f. 1772, 6 Børn,
Christine Mamen, f. 1780, † 1818, g. m. Kjøbmand Anders Stang, f. 1773, † 1843. 12 Børn.	Dines Klein Mamen, f. 1788, † 1854. Stadskaptein, R. W. O.	g. 1813 m. Kirstine f. 1794, 10
Fredrik Ferdinand Stang, g. 1841 m. Skibsreder, f. 1812, † 1884.	Karen Elisabeth Mamen, f. 1814, † 1890.	Claudine Christiane Mamen, f. 1825, † 1891, g. m. Gerhard Hansen.
Fredrik Fabian Stang, Skibskaptein, f. 1846.	g. 1881 m.	Karen Hansen, f. ²⁰ / ₆ 1859.

Andersen(?)
Thomas Andersen?).

Kjøbmand,
²⁸/₉ 1712, † ⁴/₅ 1766,
¹⁸/₁₂ 1742,
Rohde, † ²⁹/₁₀ 1782.

Christen Andersen, Kjøbmand, † før 1775,
tog Borgerskab paa Fredrikshald ⁴/₃ 1760,
g. m. Anniken Ulricha von Genschauen, † ²¹/₉ 1797. 1 Søn.
Hun g. 2) ¹⁹/₄ 1775 m. Borgermester og Kancelliraad
Gregorius Heiberg, f. ²⁹/₄ 1744, † ¹⁰/₁₀ 1822,
Gravskrift i Rigstidenden 1822, No. 91.

Andersen,
f. 1757, † ⁷/₅ 1807,
Elisabeth Stang,
† 1824.
hvoraf

Thomas Andersen. Kjøbmand paa Fredrikshald,
Borgerløitnant i 1801. † ugift 1809.

Rohde Andersen,
† 1844.
Børn.

Af de mange store og værdifulde Skoveiendomme, som Christen Andersen eiede, nævner vi Ljøner i Vinger; om denne Skov heder det i en Vurderingsforretning af 1817: «Skoven er ca. 1 Quadratmil og indeholder en Mængde Tømmer og i Længde ualmindelige Træer, tildeels og Master samt er væxterlig». Til Eiendommen hørte 8 Husmandspladse. Den blev værdsat til 2500 Spd. Boelstad i Høland: «Gaardens betydeligste Herlighed er den tilliggende Skov god og let, samt bequem til Driften». Taxeret til 3000 Spd.¹ Pladsen Foss er, «som henhører til Boelskoven»; Skoven var af «3 Fjerdings Længde og $\frac{1}{2}$ Fjerdings Bredde og indeholder tømmerføre Træer samt væxterlig¹». Hjerpset i Vinger: «Skoven var af $\frac{1}{2}$ Fjerdings Længde og 1 Fjerdings Bredde og indeholder tømmerføre Træer og tildeels væxterlig»¹. Taxtsummen var 1800 Spd. Rambøl i Vinger: «ingen Skov men Brugsrettighed i øvre Rambøll, Gjerdesfang o. s. v.», Taxtsummen var 330 Spd.¹ Steensby i Romskoven i Rødenæs: «Skoven er betydelig, saa at der af samme uden Skade aarlig kan hugges ca. 20 Tylfter Tømmer»; taxeredes til 1300 Spd. Rambøl i Vinger: Skoven var af « $\frac{1}{4}$ Miils Bredde og $\frac{1}{2}$ Miils Længde samt indeholder tømmerføre Træer og tildeels væxterlig»; taxeredes til 850 Spd. Matr.-No. 24, Almindingen Skov i Vinger: « $\frac{1}{2}$ Miils Længde og $\frac{1}{2}$ Miils Bredde indeholder et ikke ubetydeligt Quantum tømmerføre Træer og tildeels væxterlig»; taxeredes til 6100 Spd. Hafsjømoen Skov i Vinger: « $\frac{1}{2}$ Miils Længde og $\frac{1}{4}$ Miils Bredde men den er saaledes udhuggen, at deri ikke for Tiden findes

¹ Vurderingsforretning af 1817, optaget efter Rekvisition af Samfrændeskiptekommissærerne i Anne Elisabeth Sal. Andersens Bo.

**Christen Andersen,
f. 1757, † 1807.**

**Fru Anne Elisabeth Andersen,
født Stang,
f. 1772, † 1824.**

betydelig Quantum af tømmerføre Træer. Skoven er ellers væxterlig». Taxeret til 350 Spd. Fosser Gods i Høland med Løken og Hemnæs Kirker: «Skov til Husfornødenhed», heder det i 1817, «og noget aarlig til Salg eller Opskjørsel, 2de privilegerede Sauge og 1 Bondesaug, samt et Møllebrug, som naar i Stand er af stor Betydenhed. Hovedbygning indrettet til en conditioneret Familie». Taxeret til 12000 Spd.

Fremdeles eiede han $\frac{1}{2}$ i Gaarden Oulien i Urskog af $2\frac{1}{2}$ Lpd. Tunges Skyld, Lund i Aremark af 2 Huders Skyld, $\frac{1}{2}$ i Gaarden Nordre Bjerkebæk og $\frac{1}{2}$ i Gaarden Øvre Bjerkebæk, begge i Aremark. Runden Skov i Øvre Romerike, Outen i Høland af Skyld 18 Skpd. $18\frac{1}{2}$ Lpd. Skyld, Klava i Høland af 18 Lpd. Tunges Skyld, Holte i Høland af 5 Lpd. Tunge, Mørk i Høland, Evje Sæter Skov i Næs og Nordby i Aremark af 2 Huders Skyld. De betydeligste af disse Eiendomme blev senere kjøbte af Konsul Thomas Stang og eies nu af det af hans Søn N. A. Stang stiftede Familieaktieselskab «Stangeskovene».

Paa 18 af disse Eiendomme fik Christen Andersens Enke af Elen Margrethe Anker, født Stang, i 1807 et Laan paa ikke mindre end 75000 Rdlr.

Christen Andersens Enke blev siddende i Uskifte og fortsatte Mandens Forretning, men afhændede dog lidt efter lidt Skibene og de faste Eiendomme.

Bjerkebæk i Aremark af 2 Huders Skyld blev solgt til Svogeren Kancelliraad Dahl, Lund i Aremark, 2 Huder, Nordby i Aremark, 2 Huder, og Tangen under Ourud, 5 Lpd. Tunge, blev ligeledes solgte.

Som vi tidligere har seet, havde Christen Andersen i 1799 kjøbt Dyrendal for 3300 Rdlr., og atter i 1800

Christen Andersen.

solgt Eiendommen til sin Svigermoder Anna Sylvia Stang, med den Forpligtelse at faa Eiendommen tilbage ved hendes Død. Allerede 1807 overdrog Anna Sylvia Stang sin Svigersøn Dyrendal, hvor hun imidlertid blev boende til sin Død i 1812.

Under 3die Juni 1807 solgte Christen Andersens Enke Dyrendal til Niels Anker med Forbehold af, at hendes Moder skulde faa bo der i sin Levetid, og efter Moderens Død i 1812 flyttede hun selv til Dyrendal, som hun leiede af Fru Anker, og her døde hun 22de Marts 1824. Hun bidrog 2000 Rdlr. til Universitetets Stiftelse i 1811.

Efter Anne Elisabeth Andersens Død beboede Fru Anette Beate Anker, født von Wackenitz, selv Dyrendal, som hun lod paabygge en Etage; her døde hun 29de September 1855.

Efter hende overtoges Dyrendal af hendes Søn Peter Martin Anker til Rød og eies nu af dennes Datter Fru Elise Sophie Schultz, født Anker.

I sit Ægteskab havde Christen Andersen og Anne Elisabeth Stang 2 Døtre, Cathrine og Christine Rohde Andersen, og 4 Sønner, Thomas Stang, Ole Christian, Jens og Christen Andersen, hvoraf flere var gifte og efterlod sig Efterslægt paa Fredrikshald.

- III 2. ANDERS STANG¹, født paa Fredrikshald 2den Oktober 1773, døbt 8de s. M., med følgende Faddere: «Madame Anne Stang, Madame Glückstad, Jomfru Catharine Stang, Hr. Raadmand Johan Christian Leth, Hr. Niels Ancher, Auditør Rist.» Han blev opdraget hjemme; men da han var Moderens erklærede Yndling, og Faderen, der

¹ Hans Navn er i Kirkebogen *Anders*, hvilket han ogsaa stadig kaldtes, men i sin Familiebibel har Faderen kaldt ham *Andreas*.

**Anders Stang,
Saugbrugseier og Trælasthandler paa Fredrikshald,
Kaptein og Chef for hele Borgervæbningen,
f. 1773, † 1843.**

med Aarene var blevet mer og mer tungsin dig, for det meste opholdt sig paa Thorsø, blev ikke Opdragelsen saa streng, som den muligens burde været.

Ved Faderens Død i 1791 var han 18 Aar gammel, og blev nu sendt til Paris for at lære Fransk og studere Handelsvidenskab.

Hans Ophold i Paris faldt midt i Revolutionstiden, og blandt de mange Erindringer, som Anders Stang senere fortalte om dette Pariserophold, var ogsaa, at han paa en liden Kafé havde spillet Billard med en ung Artilleriløitnant, der bar det dengang ukjendte Navn Bonaparte, den senere Napoleon I.

Det var gode Tider for Trælasthandelen, og Huset Stang paa Fredrikshald tjente mange Penge, hvorfor ogsaa Husets ældste Søn var istand til at depensere de Summer, der medgik til at gjøre en ung Mand Opholdet i Paris behageligt. I Paris opholdt sig ogsaa dengang en anden ung Fredrikshaldsmand, Niels Anker, og de to Landsmænd, hvis Familier jo tillige var besvoglede, slog sig sammen og nød Opholdet med Liv og Glæde.

Som en ganske interessant Oplevelse fortalte han senere om, hvorledes han og Niels Anker havde været Gjæst hos den bekjendte Tallien, hvis Hustru de to galante unge Mennesker ved et Tilfælde havde hjulpet til hendes Vogn udenfor et Theater.

Da Anders Stang var færdig med sine franske Studier, og desuden Revolutionen i Paris begyndte at antage en truende Karakter, reiste han over til England for at fuldende sin Uddannelse og vendte i 1798 hjem til Fredrikshald, hvor hans Moder netop afholdt Samfrændeskitte efter Thomas Stang, hvorved de fleste af Boets faste Eiendomme blev solgt.

Anders Stang.

Først i 1800 tog han Borgerskab paa Fredrikshald.

«Anno 1800 den 25de Junii», heder det i Raadstueretsprotokollen, «indfandt sig paa Raadstuen Andreas Thomassen Stang og Rasmus Abildgaard Leganger for efter foregaaende Forlangende at blive antaget og indlemmet blandt denne Byes Borgere. Den første forklarede at være født her i Byen og omtrent 26 Aar gammel, den anden at være født i Egersund og 25 Aar gammel, begge er saa vel bekendte, at det ikke andet end en Fornøielse kan blive at billige deres Forlangende, da med Grund kan ventes, at de vil blive værdige retskaffne og Byen nyttige Borgere.»

Omtrent ved dette Tidspunkt giftede han sig ogsaa.

Bruden var den 20-aarige *Christine Mamen*, hvis Slægtskabsforhold vi senere skal omtale.

I Anledning af Brylluppet overlod hans Moder ham ved Skjøde af 22de September 1800 Familiens gamle Bygaard i Adelgaden, foruden Løkken Fuglesang i Tistedalen og Elvegaden 113 og 115.

Det lader dog ikke til, at han endnu havde taget alvorlig fat og anlagt sig den alvorlige og sømmelige Mine, der passede sig for en adstadig Borger; Minderne fra de glade Pariserdage har kanske ogsaa gjort sit til, at Livet paa et Sagbrugskontor ikke forekom ham saa tiltalende, som det rettelig burde.

I Aaret 1801 havde Borgervæbningen Møde for at udvælge Kaptein og Løitnant for Korpset.

Til Kaptein valgte de Truels Wiel og til Løitnant Anders Stang.

Dette Valg behagede ingenlunde Magistraten, der desuden mente, at det tilkom den at ansætte Officerer ved Borgerkorpset. I Raadstuens Møde 7de April 1801

**Fru Christine Stang,
født Mamen,
f. 1780, † 1818.**

lod den derfor tilføre Protokollen en indigneret Protest mod det stedfundne Valg.

Efterat først Truels Wiel havde faaet ordentlig gjen-nemgaa, bl. a. for sin Vranghed og Mangel paa Imøde-kommenhed, heder det videre: «hvad angaar den be-nævnte af Borgerskabet selv til Second-Lieutenant ud-valgte *Anders Thomassen Stang*, da indsees ikke, hvad der kan have bevæget Borgerskabet til at have gjort et saadant Valg, der efter Magistratens Formening og fuld-komne Skjønnende er aldeles baade upasselig og urig-tig, thi denne Mand er ikke alene en ganske ung og nye Mand og nye Borger, der paa ingen Maade har viist at han vil virke for Byen eller det Offentlige, da man har Grund til derpaa høilig at tvile, siden det er notorisk bekiendt, at han til denne Tiid ikke har be-siddet saa megen Stadighed eller Klogskab, at man har erfaret at han i sin egen Velfærds Vei har begyndt at virke end det allerringeste, og kan saaledes ikke have tilvendt sig den mindste Agtelse enten af Magistraten eller andre Byens retskafne Borgere, thi anseer man hans Udvælgelse til Lieutenant som noget, der ikke bør komme i Betragtning og altsaa tilsidesættes.»

I Modsætning til det af Borgerkorpset selv foretagne Valg foreslog Magistraten valgt til Kaptein Niels Anker, til Premierløjtnant Lars Sten, til Adjutant Rasmus Le-ganger, til Sekondløjtnant Thomas Andersen og til Fænd-rik Jens Berthelsen, idet den tilføiede, at den følte sig «ganske forsikret om, at dette Forslag vilde blive antaget af enhver retskaffen Borger».

Det synes alligevel ikke, som Magistraten, der for-modentlig med vel strenge Øine har betragtet den unge Hr. Stang, har faaet «alle retskafne Borgere» med paa

Slægten Mamen.

sit Forslag, thi først under 15de April 1801 ansøger Truels Wiel om Afsked fra sin Stilling, idet han anfører, at «nogle uforudseede Omstændigheder, ganske uventet ere indtrufne»¹, og samme Dag blev til Chef valgt Niels Anker, til Premierløjtnant Lars Sten, til Sekondløjtnanter Anders Stang, Thomas Andersen og David Faye, til Adjutant Rasmus Leganger og til Fændrik Jens Berthelsen.

Det ser ogsaa ud, som Anders Stang har skilt sig godt ved sin Tjeneste som Sekondløjtnant ved Borgerkorpset, i alle Fald var han i 1809 avanceret til «Captein og Chef for hele Borgervæbningen».

Som tidligere nævnt indgik Anders Stang Vaaren 1800 Ægteskab med *Christine Mamen*.

Hun var født paa Fredrikshald 16de December 1780 og døbt 11te Februar 1781 med følgende Faddere: «Madame Niels Anker, Jomfru Catharina Stang, Jomfru Anna Catharina Tank, Borgermester Leth og Auditor Rist.»

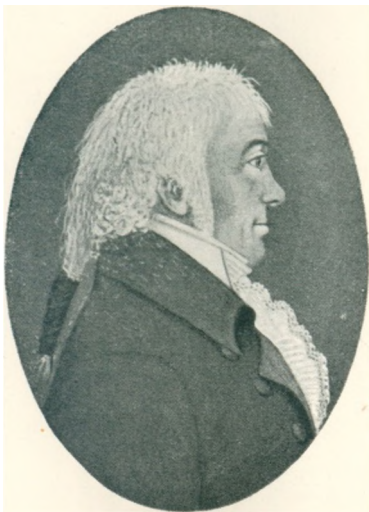
Hun var Datter af Kjøbmand paa Fredrikshald *Christen Mamen*, født i Randers 13de September 1746, døbt 16de s. M., død paa Fredrikshald 19de November 1810.

Christen Mamen var Søn af Kjøbmand i Randers *Knud Sørensen Mamen*, der døde i Randers 20de December 1754 (begravet 24de s. M.), og hans tredie Hustru *Birgitte Jensdatter*¹, der døde i Randers 29de November 1754 (begr. 6te December s. A.).

Ved Faderens og Moderens Død var han blot 9 Aar gammel og kom derfor i Huset hos sin ældste Broder

¹ Haldensia II, S. 47.

² Datter af Jens Nielsen og Maren Pedersdatter.

**Christen Mamen,
f. 1746, † 1810.**

**Fru Karen Mamen,
født Andersen,
f. 1755, † 1824.**

Søren Mamen i Randers¹. Omkring 1770 kom han til Fredrikshald, hvor tidligere flere Medlemmer af Slægten havde været som Skippere paa Jagter, der kom fra Jylland med Korn og tog Trælaster med tilbage.

21de December 1774 tog han Borgerskab som Kjøbmand paa Fredrikshald, i hvilken Anledning han oplyser, at han «er født udi Randers i Danmark og optjent som Dreng og Karl ved Negotien hos Hr. Niels Tanck her i Byen».

Christen Mamen drev en betydelig Trælasthandel og Skibsrederi paa Fredrikshald og døde som en meget rig Mand. Han var 2 Gange gift. Først 1776 med *Catharina Dorothea Klein*, Datter af Kjøbmand paa Fredrikshald *Simon Henrich Klein*² og *Fredrikka Danquarts*³, død 1768, og anden Gang med *Karen Andersen*,

¹ Knud Mamen havde tidligere været gift 2 Gange, først med *Maren Christensdatter* († 1722) og dernæst med *Margrethe Andersdatter* († 1734). I sine 3 Ægteskaber havde han følgende Børn: 1. *Søren Mamen*, Kjøbmand i Randers. 2. *Anders Mamen*, f. 1730, Ridefoged ved Taarupgaard. 3. *Maren Mamen*, gift med Søren Udby i Randers. 4. *Dines Mamen*, f. 1734. 5. *Christen Mamen*, f. 1746. 6. *Jens Mamen*, f. 1748. 7. *Niels Mamen*, f. 1754. 8. *Mette Marie Mamen*, f. 1743. 9. *Inger Mamen*, f. 1750. 10. *Maren Mamen*, f. 1751. 11. *Margrethe Mamen*, f. 1752.

² Han tog Borgerskab paa Fredrikshald 13de Januar 1781 og oplyste da, at han var født i Kjøbenhavn 1718 og «i sin Ungdom tient ved Colonierne i Africa og siden i en Tiid af 25 Aar været Bogholder ved det Fredrikshaldske Sukkerhus og agter nu at indgaae i Handling, som han en føye Tid har forsøgt». En *Henrich Klein*, f. paa Fyen, tog Borgerskab 20de December 1740, han var gift med Edle *Christine Michelsdatter Heide*. En *Georg Klein*, f. i Danzig, tog Borgerskab som Parykmager 20de December 1743. Han var gift med *Ursila Green*, efter hvem Skifte holdtes 19de Mai 1760, og havde da 2 Sønner. *Fredrik Klein* 2 Aar og *Georg Klein* 8 Aar gl.

³ Hun kan muligens være Datter af Stadskaptein paa Fredrikshald *Danquart Paasche* og *Alhed Hansdatter Barner*.

Anders Stang.

født paa Fredrikshald 1755, død sammesteds 2den Marts 1824, Datter af Kjøbmand paa Fredrikshald *Ole Andersen*¹ og *Kirstine Rohde*.

Ved Universitetets Stiftelse i 1811 bidrog Christen Mamens Enke, Karen Andersen, 4000 Rdlr.

Det var selvfølgelig Trælasthandelen, Anders Stang slog ind paa, og ved Skjøde af 26de Oktober 1818 erholdt han af sine Søskende Skjøde paa de 2 søndre Brosauge og Pina Saug, foruden at han hos andre Sagieiere leiede Skur. Af hans mange Eiendomme nævner vi Ende i Berg og Grinder i Aremark og Holene i Id.

Anders Stang arvede en betydelig Formue efter sin Fader, efter de Tiders Forhold ganske mange Penge efter sin Tante Elen Margrethe Anker, og efter sin Svigerfader Christen Mamen fik han «25000 Daler i gode Penge»².

Hans Formue satte ham saaledes istand til, uden Hensyn til de daarlige Tider og de for Trælasthandelen stadig nedgaaende Konjunkturer, at føre et selskabeligt og gjæstfrit Hus.

Efter at have bragt sit 12te Barn til Verden døde Fru Christine Stang, født Mamen, 8de August 1818.

«Hun var et Mønster paa en dygtig Husmoder,» siger en af hendes Efterkommere, «der under de mange Trængselsaar forstod at greie sig med lidet, og som Moder indprentede hun Børnene den strenge Sans for Orden og Økonomi og de strenge Begreber om Pligt og Ret, der udmerkede dem alle, og som gjorde Sønerne til de høitagede og økonomisk uafhængige Mænd, som de blev.»

¹ Se Side 264.

² Slægten Mamen, Side 7.

Anders Stang,
f. 1773, † 1843.

Fru Christine Stang,
født Mamen,
f. 1780, † 1818.

Hun var tillige særdeles godgjørende, og hun og hendes Mand, der var en stor Eiendomsbesidder, hjalp i Trængselsaarene i 1812 sine Leilændinger og Tømmerbønder med den dengang saa sjeldne Vare Korn i en saadan Udstrækning, at de selv og deres Børn maatte spise Brød, der var bagt af en Blanding af Mel og knuste Ben.

Ved sin Hustrus Død, sad Anders Stang igjen med 11 Børn i en Alder fra 16^{1/2} Aar til den nyfødte Stina, og da der ingen egentlig var til at tage vare paa det store Hus og de mange Børn, kom flere af disse i Huset hos Fremmede og Slægtninger; Thomas kom saaledes til Konsul Mads Wiel, Christen til Konsul William Hansen og Niels til Lauritz Rist; den ældste Datter, Anna, kom i Huset til Faderens Fætter General Holst i Stockholm, Bedstemoderen tog den nyfødte lille Pige til sig, og de øvrige 6 Sønner, der endnu var smaa, Hans, Ole, Christian, Carl, Fredrik og Johan, blev hjemme hos Faderen.

Efter sin Kones Død slappedes Anders Stangs Interesse for sin Forretning mer og mer; hertil kom, at Tidene i og for sig var meget vanskelige, hvad de mange Falliter, f. Ex. Statsraad Carsten Tanks og andre, noksom beviser.

Han stod ofte ikke op før Middag, men modtog liggende i Sengen og røgende sin lange Pibe Venner og Bekjendte, der passiarede og fortalte Bynyt, medens de forsynede sig af de gode Sager, der var fremsatte paa det i Soveværelset dækkede Frokostbord.

Da hans ældste Søn, Thomas Stang, i 1829 var kommet hjem efter et 2-aarigt Ophold i Frankrige, fandt han, at Faderens økonomiske Stilling, som under den lange Periode af slette Handelskonjunkturer stadig var

bleven forværret, var blevet saa mislig, at det ikke længer kunde forsvares at lade Affærerne fortsættes. Sammen med Brødrene Christen og Niels gennemgik han Faderens Bøger, og Sønnerne kom snart til det sørgelige Resultat, at Eiendomme og Sagbrug maatte sælges, hvis Kreditorerne skulde faa fuldt ud, hvad de havde tilgode. Efter at have erholdt Faderens Samtykke begyndte de derfor at afvikle hans Forretning, og i Løbet af et Aar var alt realiseret og Gjælden betalt. Anders Stang bosatte sig nu paa sit Landsted i Sponviken, idet han dog i de sidste Aar af sit Liv om Vinteren boede paa Fredrikshald.

Ved den store Brand paa Fredrikshald led han et stort Tab, idet den store Stangegaard i Adelgaden brændte; den var daarlig assureret, og Anders Stang havde ikke Evne til at gjenopbygge den i sin fordums Pragt og Glans. Den store Tomt, hvor tidligere Fløibygningen med «Nummergangen» havde ligget, forblev ubebygget, og paa Resten af Tomten blev opført det forholdsvis beskedne Træhus, hvor senere Thomas Stang og Hustru boede til sin Død.

Fra 1812 af forpagtede Anders Stang 3 Parceller af Ousgodset, og her havde han ladet opføre et Hus, hvor Familien om Sommeren tilbragte sine Søndags-eftermiddage. Løkken kaldtes «Stangeløkken» og er fremdeles i Familiens Besiddelse. Paa Løkken fandtes ogsaa en Keglebane og denne blev efter Branden i 1826, da Haldens Klubbygning strøg med, stillet til Medlemmernes Disposition og flittig benyttet.

Anders Stang døde 30te Mai 1843 og blev begravet paa Immanuels Kirkegaard, hvor hans for 25 Aar siden afdøde Hustru ogsaa laa.

**Fru Anne Christine Petersen,
født Stang,
f. 1801, † 1864.**

Anders Stang var en ualmindelig vakker Mand af middels Høide, med et fint, blegt Ansigt og ikke synderlig stærkbygget. Hans muntre og elskværdige Karakter gjorde ham almindelig afholdt, og han efterlod sig ingen Uvenner.

IV 1. ANNE CHRISTINE STANG, født paa Fredrikshald 26de December 1801, døbt 2den Februar 1802, død i Christiania 11te Oktober 1864, begravet paa Fredrikshald.

Gift paa Fredrikshald 25de November 1823 med *Siegvard Emil Petersen*, født i Christiansand 29de September 1796, død paa Fredrikshald 22de November 1869, Søn af Stadsfysikus i Christiansand, R. D. O., Claus Peter Petersen (f. 1762, † 1823) og Christine Wilhelmine Lakier (f. 1768, † 1817) og altsaa Broder af Statsraad Hans Christian Petersen og Admiral Peter Christian Petersen.

Siegvard Emil Petersen tog, dimitteret fra Christiansands Kathedralskole, Artium i 1813 og var saaledes blandt det første Kuld af Studenter, der immatrikuleredes ved det nyoprettede Frederiks Universitet i Christiania; 1814 tog han Andenexamen og 11te December 1821 medicinsk Embedsexamen med Karakteren Haud. Fra 1816—1818 var han ansat som Kandidat ved Christiania civile Sygehus og fra Sommeren 1818 til 1822 som Underlæge ved Akershus Amtssygehus i Oslo. Efter en Tid at have studeret i Udlandet blev han 13de April 1823 udnævnt til Landfysikus i Smaalenene og Amtssygehuslæge i Fredrikstad, hvorfra han i 1824 efter Ansøgning forflyttedes til Fredrikshald, hvor han 1838 blev Læge ved Fredrikstens Slaveri. 22de Februar 1840 udnævntes han til Brigadelæge ved 1ste Akershusske Infanteribrigade med

Konsul Thomas Stang.

Bopæl paa Fredrikshald. 22de August 1864 blev han Ridder af St. Olafs Orden «for fortjenstfuld Embedsvirksomhed»¹.

Ved Fredrikshalds Ildebrand i Juni 1826 led han megen Skade.

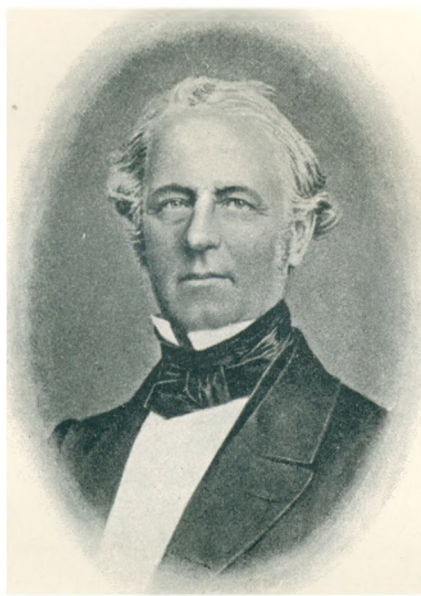
- IV 2. THOMAS STANG, født paa Fredrikshald 30te November 1802, døbt 3die Februar 1803, død paa Fredrikshald 18de Januar 1875 og begravet fra Immanuels Kirke 23de s. M.

Efter sin Moders Død i 1818 kom han i Huset hos Konsul Mads Wiel, hvor han lærte Handelen, indtil han i 1827 reiste til Calais, hvor han arbejdede paa Konsul Henry Dupont den ældres Kontor til 1829.

Efter sin Hjemkomst til Fredrikshald arbejdede han et Aars Tid med Afviklingen af sin Faders Affærer, og tænkte derpaa en Stund paa at blive Landmand, idet Tiderne for Trælasthanhandelen var elendige, hvad de mange Falliter i denne Branche noksom bar Vidnesbyrd om. Da Lundestad Herregaard i Berg Sogn netop ved denne Tid var tilsalgs, gjorde han ved Auktionen ogsaa Bud; hans Bud blev imidlertid ikke det høieste, idet Grosserer David Fayes høiere Bud blev antaget, og da Faye Dagen efter tilbød ham at indtræde i hans Bud, havde han betænkt sig og besluttede sig trods alt til at forsøge sig som Trælasthanhandler.

Med sin Hustru den nedenfor nærmere omtalte Elen Margrethe Anker fik han 20000 Spd. i Medgift, og med denne Kapital begyndte han i 1831 sin Forretning.

¹ Kiær, Norske Læger, 2den Udg., II, S. 187. Digt ved hans Grav 27de Nov. 1869 af Sogneprest Foltmar, Morgenbladet 1869, No. 332.

**Konsul Thomas Stang,
Saugbrugseier og Trælasthandler paa Fredrikshald,
f. 1802, † 1875.**

Paa Auktionen over Faderens Eiendomme kjøbte han de 2 Søndre Brosauge i Tistedalen, hvor han forødlede sin Trælast. Tiderne var dengang yderst be-
drøvelige, at sælge Trælast var vanskeligt, og Priserne var elendige; Pengelaan var næsten uerholdelige, selv til ublu Renter, hvilke med Provision for Fornylsen kunde stige til 24 à 30 pCt.

Ved Skjøde af 28de November 1831 afkjøbte han Faderen hans Bygaard, der efter den store Brand i 1826 var opført paa endel af Tomten efter den store Gaard, som havde tilhørt hans Fader og Bedstefader (Den Schøllerske Gaard).

Ved Auktionsskjøde af 24de April 1833 kjøbte han for Sagbrugets Skyld den halve Holene Gaard med Halvdelen af Ganerød Brug. I Firtiaarene begyndte det at se lysere ud for Trælasthandelen, og Thomas Stang arbeidede sig da raskt fremover. Han kjøbte af G. Leganger i 1845 Juncker Saug med tilhørende Kværnhus i Tistedalen, og fra Slutningen af Firtiaarene forpagtede han af Enkefru Hanssen paa Grimsrød de to hende tilhørende Skaanningsfossauge. Han drev altsaa efter Datidens Maalestok en betydelig Forretning, der kom ham meget tilgode under de glimrende Konjunkturer under Krimkrigen. Allerede tidlig forudsaa han, at Skoven lidt efter lidt vilde stige i Værdi, og at det vilde vise sig fordelagtigt at anbringe sine Penge i Skov. Som oven nævnt kjøbte han i 1833 Holene Skov, og i Firti- og Femtiaarene udvidede han sine Eiendomme betydelig ved store Skovkjøb. Da han i Marts 1871 tilskjødede sine 2 Sønner, Niels Anker Stang og Løitnant Thomas Stang, hver for en Halvpart, samtlige sine Skoveiendomme, der gennem Aar-

Konsul Thomas Stang.

rækker var fredede, eiede han Store Bjørnstad, $\frac{1}{2}$ i Holene med Ganerød, $\frac{1}{2}$ i Nybølle i Id, Gaarden Bjerkebæk med Parcel af Halvorsrud i Aremark og Ødemark, Parcel af Nakim i Rakkestad, Gaarden Heen og Parceller af Aaseby, Orderud og Deignæs samt Buvig Skov i Rødenæs, Gaardene Ensrud, Aamodt og Thoen samt Viker, Basnæs og Naddemsæteren i Høland, Parcel af Tunsberg i Urskog, samt Størstedelen af den betydelige Skoveiendom Ljøner i Eidskog og $\frac{1}{2}$ i Baronskoven med Husmo, ogsaa et betydeligt Areal, i Næs.

I 1856 deltog han for en Tiendepart i Stiftelsen af det Store Gellivare Bolag, som Svenskerne Pontus Kleman og Victor Kjelberg fik istand, med foruden dem udelukkende norske Deltagere, til Indkjøb af Kong Oscar I's Eiendomme Gellivare med Gruber, Jernværker og Skove.

Thomas Stang var fra Begyndelsen af Medlem af Selskabets Bestyrelse, hvis Sekretær var hans Søn Løitnant Thomas Stang.

Det viste sig imidlertid snart, at Skovene var stærkt medtagne paa Grund af Trækulbrændingen til Jernværkerne, og at hele Bolagets Administration var for kostbar. Man besluttede, at Jernproduktionen lidt efter lidt skulde ophøre; men dette Skridt vakte en voldsom Uvilje hos Egnens Befolkning og ledede til, at Bolagets Disponent tog sin Afsked

Kjed af alle de Ubehageligheder, Direktørstillingen i Gellivare medførte, overdrog Thomas Stang ved Udgangen af 1857 sin Tiendepart uden Vederlag til sin Svoger Grosserer Peter Anker, mod at denne overtog hans Forpligtelser. Hans Udlæg i Kontanter til Bo-

Fredrikshald i 1843.

Efter et Maleri af F. Gjør, tilhørende N. A. Stang.

laget beløb sig da til 39997 Spd. 52 Sk. eller næsten 160000 Kr. Det lykkedes senere de øvrige Interessenter uden Tab at trække sig ud af Affæerne.

Da Saugbrugsforeningen fra 1ste Januar 1860 begyndte sin Virksomhed, blev hans Sagbrug i Tistedalen overtaget af denne; men han vedblev dog paa Ganerød Saug at skjære det Tømmer, han lod hugge i sine egne Skove.

Han var en af Indbyderne til Stiftelsen af Fredrikshalds Sparebank og deltog i 1851 i Stiftelsen af Haldens Dampskibsselskab, som indtil Jernbanens Dage besørgede Forbindelsen med Christiania og de andre Byer ved Fjorden.

31te December 1831 blev han dansk Vicekonsul paa Fredrikshald, en Stilling, som han indehavde til sin Død. Han var i mange Aar Medlem af Fredrikshalds Kommunestyre og repræsenterede sin Fødeby paa Stortinget 1859—1860, hvor han havde Sæde i Lagthinget og i Gage- og Pensionskomiteen. I 1845 og i 1865—1866 var han Stortingssuppleant¹.

Ved Gavebrev af 22de December 1874 skjænkede han 10000 Spd. (40000 Kr.) som Grundfond til et Legat, der skulde hede «Thomas Stangs Legat», hvis Renter skal uddeles «hvert Aars 30te November af Fredrikshalds Fattigkommission i Forening med 2 af Formandskabets Medlemmer til værdige Behøvende af alle Samfundsklasser inden Fredrikshalds Kommune uden Hensyn til Kjøen»².

Gift paa Fredrikshald 21de Oktober 1831 med *Elen Margrethe Anker*, født paa Fredrikshald 28de November 1802, død sammesteds 15de Marts 1896, begravet 20de

¹ Lindstøl, Storthingsrepræsentanter.

² Nicolaysen: Norske Stiftelser.

Konsul Thomas Stang.

s. M., Datter af Niels Anker den yngre og Anette Beate von Wackenitz ¹.

Erik Olofsen Ancher, f. ⁴/₁₀ 1644, † ²²/₆ 1699, Kjøbmand i Christiania, g. 1673 m. Maren Larsdatter, f. 1651, † 1725, Datter af Stadskaptein Lars Larsen og Maren Didriksdatter.

Jan Ancher, f. 1687, † 1750, Kjøbmand paa Bragernæs, g. 1730 m. Mette Maria Sæd, f. 1706, † 1738.

Peter Ancher, f. 1736, † 1776, Kjøbmand paa Fredrikshald, g. m. Anna Sophia Sæd.

Niels Anker, f. 1764, † 1812, Handelsmand paa Fredrikshald, adlet 28de Mai 1790,

g. 1796 m. Anette Beate von Wackenitz, f. 1776, † 1855.

Elen Margrethe Anker, f. 1802, † 1896,

g. 1831 m. Konsul Thomas Stang, f. 1802, † 1875.

Ved Skjøde af 30te November 1839 købte Konsul Thomas Stang Eiendommen Søndre Knardal i Id, som siden den Tid stedse har været i Familien Stangs Besiddelse.

Knardal, der oprindelig tilhørte Kronen, havde en gammel Skyld af 2 Huder og 3 Skind, hvoraf Id Prestebol eiede 3 Skind og Kongen 2 Huder.

Ved en kongelig Resolution af 20de August 1726 blev Eiendommen overladt Fredrikstens Kommandant til Brugelighed for at forbedre Embedets Indtægter, mod at Kommandantskabet svarede alle af Gaarden gaaende Skatter og Afgifter.

Den blev senere brugt af alle Fredrikstens Kommandanter, indtil Generalløitnant Carl von Mansbach, der fandt, at Knardal ingen videre Indtægter skaffede

¹ Stamtavle over Slægten Anker i Bernt Moes personalhistoriske Tidsskrift, W. Lassens Norske Stamtavler, S. 109, Danmarks Adels Aarbog 1889, samt C. J. Anker: «Stamtavle over Familien Anker», Chria. 1889.

Fru Anna Michelet, Konsul Thomas Stang, Fru Elen Margrethe Stang,
født Stang, f. 1802, † 1875. født Anker.
f. 1838, † 1866. f. 1802, † 1896.
Thomas Stang, Niels Anker Stang,
f. 1834, † 1886. f. 1832.

Efter en Tegning af Maleren Chr. Olsen fra 1849.

Kommandantskabet, i 1838 erholdt Arme departementets Samtykke til at stille Eiendommen til Auktion.

Knardals Historie før denne Tid er en Smule dunkel, idet Pantebøgerne for Id Sorenskriveri mangler, men i 1792 blev der thinglæst et Skjøde, dateret 28de November, fra Kong Christian VII til General Mansbach og Fredrikstens Kommandantskab paa Knardal for en Kjøbesum af 1950 Rdlr. Prins Christian August lod 19de Februar 1805 Jagtretten til Eiendommen fredlyse og i 1814 thinglystes «Kronprinds Carl Johans Donationsbrev til Oberst Johan Hübner Holst» paa Knardal af 22de August 1814.

Imidlertid blev der i November 1838 afholdt Auktion over Knardal, der i denne Anledning var bleven delt i to særskilte Eiendomme Nordre og Søndre Knardal.

Brigadeauditør Carl Theodor Dahl fik Tilslaget, og ved Skjøde af 30te November 1839 solgte han Nordre Knardal til Kjøbmand Carl O. Lund og Søndre Knardal til Konsul Thomas Stang for en Kjøbesum af 1000 Spd. og en aarlig Afgift af 30 Sølvspecier, der skulde svares til Fredrikstens Kommandantskab.

Paa Skjødet blev der senere tilføiet en Erklæring fra General Holsts Enke og Arvinger, dateret Stockholm 22de August 1841, at de ingen Ret til Eiendommen længer havde efter Donationsbrevet af 22de August 1814.

Knardal var en sjelden vakker Plet, med en herlig Udsigt over Byen og Havnen og med kolossale gamle Ekeetrær.

Thomas Stangs Parcel var den største; til denne hørte det meste af Skoven og et godt Stykke af en stor Myr.

Knardal.

Det første, Kjøberne maatte gjøre, var at skaffe sig Vei til Eiendommen. Man kunde vistnok komme frem med Vogn fra Gamleporten eller gamle Kleven forbi Stortaarnet og Overberget og nedover en steil Bakke til Knardal, som ligger noget lavere end de nævnte Steder, men denne Vei var lang og tung. Fra gammel Tid af gik der imidlertid en Gangsti fra den gamle Idvei og til Byen, og mod et Vederlag fik Thomas Stang og Lund Grundeieren Toldkasserer Helligsens Tilladelse til at lægge en smal Kjørevei gennem Yderkanten af hans Have indtil det Punkt, hvor Knardals Eiendom begyndte. En smal Vei blev da for en stor Del sprængt i Fjeldet. Men det var i de Dage kostbart at minere. Veien blev vistnok brugbar, men baade steil og knudret.

Knardal var, da Thomas Stang blev dens Eier, et rent Vildnis; men ved ihærdigt Arbeide blev det snart anderledes. Arbeidshjælp var der dengang nok af og til billig Pris, da Slaverne blev bortleiede som Jordarbeidere i Byens Omegn.

Elen Margrethe Stang var en meget interesseret Havedyrker, med et nøie Kjendskab til alle Havevæsenets forskjellige Grene, og med Hjælp af den dygtige Havegartner A. B. Colbjørnsen, der særlig udmerkede sig som Anlægsgartner, lykkedes det hende efter flere Aars energisk Arbeide at forvandle Knardal fra et Vildnis til en herlig Park med en sjelden velstelt Have.

Efter Tegning af daværende Ingeniørmajor, senere General Garben lod Thomas Stang opføre den nuværende smukke, stilfulde Hovedbygning paa Knardal.

Vaaren 1845 var Bygningen færdig til Indflytning.

Knardal.

I 1857 maatte C. O. Lund opgive sit Bo, og hans Del af Eiendommen blev solgt ved Auktion.

En stor tyk Dansevært ved Navn Halvorsen i Kleven, blev ulykkeligvis høistbydende; hans Plan var at aabne Haven for Publikum og at indrette et stort Danse-lokale der.

Da dette Naboskab jo i høi Grad vilde være generende for Eierne af den anden Del af Eiendommen, lykkedes det tilslut Thomas Stang med Assistance af sin Svoger at blive Eier ogsaa af denne Del af Knardal, rigtignok for den ublue Pris af 5 500 Spd.

Fru Elen Margrethe Stang døde paa Fredrikshald i 1896, og Knardal overtoges da af hendes Søn Niels Anker Stang, der senere overdrog den til sin Fætter Andreas Stang paa Prestebakke, Knardals nuværende Eier.

V I. NIELS ANKER STANG, født paa Fredrikshald 9de September 1832. Efter at have gennemgaaet Fredrikshalds Borgerskole kom han ind paa Latinskolen, hvorfra han i 1851 blev dimitteret og tog Examen Artium med Laud. Straks efter reiste han sammen med sin Fader til London for at se den første Verdensudstilling og derfra til Calais for at lære Fransk. Her blev han optaget som Søn i Huset hos Faderens gamle Ven Henry Dupont den yngre, hvor han var til Udgangen af Januar 1853, hvorefter han opholdt sig nogle Maaneder i London for at lære Engelsk. Efter sin Hjemkomst begyndte han at arbejde paa Faderens Kontor og fik i 1859 Prokura, medens denne var paa Stortinget. I 1860 begyndte han sammen med sin Broder Løitnant Thomas Stang Trælastforretning i Glommensvasdraget med Tømmerskur paa Borregaards Sauge.

Dette Firma, Thomas Stang & Co., opløstes først ved Broderens Død i 1886.

I Marts 1871 overdrog, som vi tidligere har seet, Thomas Stang sine to Sønner sine udstrakte Skoveiendomme hver for en Halvpart, og under Firmaet N. & T. Stang bestyredes disse af Niels Stang, indtil Thomas Stangs Død i 1886, da han ifølge dennes testamentariske Bestemmelse overtog samtlige Eiendomme som Eneeier.

Det Tømmer, som N. & T. Stang og senere N. Stang alene huggede i sine Skove, blev skaaret som Leieskur paa Saugbrugsforeningens Sauge i Tistedalen; Ganerødbruget var allerede i Faderens Eiendoms tid nedlagt, da Omkostningerne ved Nedbringelsen til Lastetomten af den skaarne Træl last var for store. I 1894 bestemte han sig til at ophøre med selv at forædle sit Tømmer, som han fra nu af solgte. Baade i den Tid, da han og Broderen besad Eiendommene i Fællesskab, og senere, da han var bleven Eneeier, forøgede han dem ved nye Skovkjøb. Saaledes erhvervede han blandt andet $\frac{1}{3}$ af Søndre Messelt i Storelvedalen og den Firmaet P. Anker tilhørende anden Halvpart af Baronskoven og Husmo Skov i Næs. I 1899 overdrog han samtlige sine Eiendomme, med Undtagelse af Stangeløkken, med et samlet Areal af ca. 180 000 Maal, til sine Svigersønner, idet han deraf dannede et Aktieselskab under Navn af «Stangeskovene».

Han var i 29 Aar Medlem af Fredrikshalds Kommune-styre, hvoraf 8 Aar i Formandskabet, og gjentagende Gange Byens Storthingssuppleant og Viceordfører.

Han var i en Række af Aar Direktør i Saugbrugsforeningen, hvilken Stilling han frattraadte, da Svigersønnen Lauritz L. Stang blev Selskabets Disponent.

«Stangeløkken»,
tilhørende N. A. Stang.

Efterat nye Love for Selskabet var vedtaget blev han valgt til Ordfører i Saugbrugsforeningens Repræsentantskab.

Han var i flere Aar Medlem af Sparebankens Direktion, Medlem af Bestyrelsen for Haldens Dampskibsselskab, Formand i Fredrikshalds Brændevinssamlags Bestyrelse, Formand i Sømandskolens Bestyrelse o. s. v.

For at fremme Sansen for at spare hos Folkeskolens Elever fattede han i 1871 en Plan om at søge oprettet en Sparekasse for Børnene og fik den ved Imødekommenhed fra Byens Sparebank og med Bistand af Skolens Inspektør realiseret. Denne Sparekasse virker fremdeles og har været Forbillede for lignende paa andre Steder.

Efter sin Onkel Brigadelæge Petersens Død købte han i 1869 den saakaldte Stangeløkke i Berg.

Den bestod oprindelig af 3 Parceller, No. 15, 16 og 17, af Ousgodset og var fra 1812 for et Tidsrum af 18 Aar forpagtet af Anders Stang mod en aarlig Afgift af 23½ Tønde Byg, hvilken Afgift senere er kapitaliseret og indløst.

Brigadelæge Petersen havde købt Eiendommen ved Arvefæsteauktion 6te Oktober 1831 og betalte den med en aarlig Arvefæsteafgift af 43 Spd. og en Kjøbesum af 331 Spd. Niels Stang indløste senere Arvefæsteafgiften og indkjøbte Ousgodsparcellen No. 35, Overby kaldet. Han byggede sig her en Sommerbolig, som han i 1897 ombyggede og indredede, hvorefter han i 1898 tog fast Bolig der.

«Stangeløkken» i Berg ligger lige udenfor Bygrænsen med en vakker Udsigt over Byen, Fæstningen og Fjorden og har en samlet Matrikulskyld af 10 Mark 99 Øre.

Til Erindring om sin afdøde Hustru oprettede han

Tabel VII.

Thomas Andersen, Løitnant og Skipper, f. ca. 1660, † 1725.	Gjertrud Christiansdatter Bähr, f. 1660, † ca. 1754.	Lauridtz Leganger, Sogneprest, † 1772.	Else Cathrine Munch.	Knut Sørensen Mamen, Kjøbmand i Randers, † ^{20/12} 1754.	Birgitte Jensdatter, † ^{30/11} 1754.	Ole Andersen, f. 1712, † 1766.	Kirstine Rohde, † 1782.
Thomas Andersen Stang til Thorsø, f. 1741, † 1791.	Anna Sylvia Leganger, f. 1739, † 1812.	Christen Mamen, f. 1747, † 1810.	Karen Andersen, f. 1755, † 1824.				
Anders Stang, f. 1773, † 1843.	Christine Mamen, f. 1780, † 1818.						
Thomas Stang, f. 1802, † 1875.							

Niels Anker Stang, f. 1832, g. m. Cathrine f. 1832,

Jan Ancher, f. 1687, † 1750.	Mette Maria Sød, f. 1708, † 1738.	Niels Nielsen Sød, Apoteker, f. 1707, † ca. 1755.	Anna Hansdatter Dampé, f. 1771.	Oberstløitnant Carl Philip von Wacknitz til Boltenhagen og Kisow.	Charlotte Louise von Øertzen.	Geheimeraad Friederich von Adeler til Gimsø Kloster, Bratsberg m. m., f. 1700, † 1766.	Anne Beate Rosenkrantz, f. 1707, † 1777.
Peter Anker, f. 1736, † 1776.	Anna Sophie Sød.		General August Friederich von Wacknitz, f. 1726, † 1808.	Marie Elisabeth Adeler, f. 1740, † 1811.			
Niels Anker d. y., f. 1764, † 1812.			Anna Beata von Wacknitz, f. 1776, † 1855.				
Elen Margrethe Anker, f. 1802, † 1896.							

ker Stang, f. 1832, Andrea Faye, † 1890.

Tabel VIII.

Harald Haarfagre, f. 850, Konge i Norge 872, † 933, g. 3) m. Svanhild, 5) m. Snefrid.	
Bjørn Farmand, Konge i Vestfold, † ca. 927.	Sigurd Rise, Konge over Hadafylke, ca. 900.
Gudrød, † ca. 963, Konge i Vestfold, g. m. Cecilie.	Halvdan, Konge paa Oplandene, ca. 960. g. m. Datter af Nerid Jarl.
Harald Grænske, † ca. 995, g. m. Aasta Gudbrandsdatter.	Sigurd Syr, † 1018, Konge paa Ringerike. g. m. Aasta Gudbrandsdatter.
Olaf den Hellige, † 1030, Konge i Norge, g. m. Astrid, Datter af Kong Olaf Erikson i Sverige.	Harald Haardraade, f. 1015, † 1066, Konge i Norge, g. m. Thora Thorbergdatter af Giske.
Ulfhild, † 1071, g. m. Ordulf, Hertug af Sachsen.	Olaf Kyrre f. 1050, † 1093, Konge i Norge.
Hertug Magnus af Sachsen. † 1106, g. m. Sophia, Datter af Kong Ladislaus af Ungarn.	Magnus Barfod, f. 1073, † 1103, Konge i Norge.
Elicha, g. m. Otto den Rige, † 1123, Markgreve af Salzwedel.	Harald Gille, f. ca. 1103, † 1136, Konge i Norge, g. m. Thora Guttormsdatter.
Albrecht der Bär, † 1169, Markgreve af Brandenburg.	Sigurd Mund, f. 1133, † 1155, Konge i Norge, g. m. Gunhild.
Bernhard, † 1212, Hertug af Sachsen.	Sverre Sigurdson, f. 1151, † 1202, Konge i Norge g. m. Astrid Roesdatter.
Albrecht I, † 1260, Hertug af Sachsen.	Haakon Sverresen, † 1204, Konge i Norge, g. m. Inga.
Judith af Sachsen, g. m. Erik Plogpenning, † 1250, Konge af Danmark.	Haakon Haakonson den Gamle, f. 1204, † 1263, Konge i Norge, g. m. Margrethe Skulesdatter.
Ingeborg, † 1287, g. m.	Magnus Lagabøter, f. 1238, † 1280, Konge i Norge.
Haakon Magnussøn den ældre, f. 1270, † 1319, Konge i Norge.	
Agnes Haakonsdatter, g. m. Haftor Jonsson af Sudrheim, norsk Rigsraad 1331.	
Sigurd Haftorsson, norsk Rigsraad, 1243—1389, g. m. Ingeborg Erlingsdatter til Giske og Bjarkø.	
Agnes Sigurdsdatter, g. m. Jon Marteinsson, norsk Rigsraad 1400.	
Cathrine Jonsdatter, † ca. 1454, g. m. Alf Haraldson (Bolt) til Tom og Manvik.	
Gudrun Alfsdatter, g. m. Erlend Endridesson til Losne, norsk Rigsraad.	
Sigrid Erlendsdatter til Losne, g. m. Bo Fleming til Næsøen, norsk Rigsraad 1501.	
Margrethe Fleming, g. m. Holger Eriksson Rosenkrantz til Bjørnholm og Boller, dansk Rigsraad, † 1496.	
Otte Holgersen Rosenkrantz til Boller, dansk Rigsraad, † 1525, g. m. Margrethe Gantz, † 1525.	
Jørgen Rosenkrantz til Rosenholm, † 1596, g. m. Dorthe Lange.	
Holger Rosenkrantz til Rosenholm, f. 1574, † 1642, g. m. Sophie Brahe.	
Jørgen Rosenkrantz til Kieldgaard, † 1675, g. m. Christense Juel	
Jens Rosenkrantz til Qvitzovholm, † 1695, g. m. Dorte Friis.	
Jørgen Rosenkrantz til Qvitzovholm, g. m. Marie Elisabeth Røchling.	
Anne Beate Rosenkrantz, f. 1707, † 1777, g. m. Friederich Adeler til Gundetved, Gimsø Kloster og Bratsberg, f. 1700, † 1766.	
Marie Elisabeth Adeler, f. 1740, † 1811, g. m. General August Friederich von Wackenitz, f. 1726, † 1808.	
Anna Beata von Wackenitz, f. 1776, † 1855, g. m. Niels Anker d. y., f. 1764, † 1812.	
Elen Margrethe Anker, f. 1802, † 1896, g. m. Konsul Thomas Stang, f. 1802, † 1875.	
Niels Anker Stang, f. 1832.	

Dr. Johan Schweigaard.

i 1894 «*Cathrine Andrea Stangs Alderdomshjem for kvindeligt Tyende*», hvortil han skjænkede et Murhus til en Værdi af 15000 Kr. samt en Kapital ligeledes af 15000 Kr. Denne Stiftelse afgiver Bolig for 14 gamle Tjenestepiger.

Gift paa Fredrikshald 30te November 1857 (Faderens 55de Fødselsdag) med *Cathrine Andrea Faye*, født paa Fredrikshald 5te Oktober 1832, død sammesteds 14de Mai 1890, Datter af Grosserer paa Fredrikshald Andreas Borgen Faye og Cathrine Marie Faye.

David Marcussen Faye. Kjøbmand, † 1718,
g. m. Elisabeth Møssing.

Hr. Gerhard Faye, Sogneprest til Holt og Moland, f. 1692, † 1747,
g. 1723 m. Cathrine Hansdatter Pay, † 1760.

Hans Faye, Kjøbmand i Drammen, f. ¹⁹/₁₀ 1728, † ²/₆ 1795,
g. 1765 m. Ingeborg Amundsdatter Linnæs, † 1795.

Amund Linnæs Faye, Kjøbmand i Drammen, f. ⁴/₇ 1767, † ⁷/₆ 1802,
g. m. Anna Boyesen, † 1802.

Andreas Borgen Faye, Kjøbmand paa Fredrikshald,
f. ¹⁸/₇ 1799, † ¹⁷/₄ 1856,
g. 1825 m. Cathrine Faye, f. 1803, † 1883.

Cathrine Andrea Faye, f. ⁵/₁₀ 1832, † ¹⁴/₆ 1890,
g. ³⁰/₁₁ 1857 m. Niels Anker Stang.

VI 1. MARGRETHE CATHRINE STANG, født paa Fredrikshald 14de September 1858. Gift paa Fredrikshald 29de Oktober 1878 med *Johan Elias Schweigaard*, født i Kragerø 22de Mai 1846, Søn af Kjøbmand og Trælasthandler i Kragerø Tellef Dahll Schweigaard og Marie Margrethe Rømer¹. Han blev Student fra Skiens Skole med Haud i 1865, tog Juni 1867 Andenexamen med Laud og 9de December 1872 medicinsk Embedsexamen med samme Karakter. I 1873 og

¹ Se Personalhist. Tidsskrift, 2den Række, III B, København 1888.

Stangeløkken.

1874 tjenstgjorde han som Kandidat ved Rigshospitalet, derpaa som konstitueret Distriktslæge i Kragerø og som Kompagnikirurg ved Armeens Hovedstation. Efter nogle Maaneders Studieophold i Udlandet var han Sommeren 1875 og 1876 Assistentlæge ved Grefsen Bad. Fra 1ste Oktober 1875 til Vaaren 1877 var han ansat som Reservelæge ved Christiania Bys Sygehus og blev Vaaren 1877 konstitueret og 1ste Januar 1878 ansat som Bylæge i Christiania, hvilken Stilling han indehavde til 1ste Mai 1884. Fra 1884—1887 var han Reservelæge ved Fødselsstiftelsen og blev 26de April 1884 udnævnt til Kompagnikirurg i Trondhjemske Brigade og 1ste Oktober 1884 forsat i samme Stilling til Armeens Hovedstation; 11te Juni 1888 blev han Premierløjtnant i Armeens Sanitetsvæsen, hvor han 3die Januar 1891 blev Kaptein¹.

Fra 1881 til 1883 var han Medeier og en Tid Læge ved det af ham anlagte Tonsaasens Sanatorium, der var den første Kuranstalt her i Landet, der gennemførte Tanken om klimatisk Behandling af kronisk Brystsye hele Aaret igjennem, ogsaa om Vinteren. 2 Sønner, hvoraf 1 er død.

- VI 2. CATHRINE ANDREA STANG, født paa Fredrikshald 25de Januar 1860. Gift paa Fredrikshald 30te November 1883 med *Carl Johan Birch Burchardt*, født 1850, Søn af Kommandør i Marinen Diderich Brochmann Burchardt og Benedicte Birch. Efter at have gennemgaaet Søkrigsskolen blev han 29de Oktober 1872 udnævnt til surnumerær Sekondløjtnant i Marinen. 9de Mai 1874 Sekondløjtnant, 14de Oktober 1882 Premierløjtnant af 2den Klasse, 31te Oktober 1885 Premierløjtnant

¹ Kiær, Norske Læger, 2den Udgave, II, S. 313.

af 1ste Klasse og 1ste Juli 1894 Kaptein. Han er Ridder af Wasaordenens 1ste Klasse, den Venezuela-ske Bolivarordens 3die Klasse og den Tunesiske Nichan Iftikharordens 4de Klasse. 3 Sønner.

- VI 3. ANNA STANG, født paa Fredrikshald 25de Juli 1861, død spæd.
- VI 4. CHRISTINE STANG, født paa Fredrikshald 25de Juli 1861, død spæd.
- VI 5. ANTONETTE PETRONELLE STANG, født paa Fredrikshald 25de November 1863, gift paa Fredrikshald 21de Februar 1884 med *Christian August Krebs*¹, født i Hafslo i Bergens Stift 16de Mai 1852, Søn af Sorenskriver Christian August Krebs og Henriette Scheel. Han kom som Gut til Fredrikshald, fra hvis Latinskole han blev Student i 1870, gik derefter over til Handelen, gennemgik Reyss' praktiske Handelsskole i Lübeck og blev 1875 Prokurist i Firmaet Ths. Stang & Co. i Sannesund. I 1883 etablerede han egen Forretning og flyttede Aaret efter til Christiania, hvor han i eget Navn grundede en Forretning i Bygningsartikler, som han i 1894 overdrog til tre Medarbejdere. I 1894 købte han Haldens Stenhuggeri og samme Aar Det norske Granitkompagni, hvoraf han dannede Interessentskabet «De forenede Stenhuggerier», som han fremdeles er Hovedinteressent i. 4 Døtre, samt 1 Søn, der er død.
- VI 6. ANNA CHRISTINE STANG, født paa Fredrikshald 26de Juli 1865, gift paa Fredrikshald 29de Oktober 1885 med Disponent ved Saugbrugsforeningen *Lauritz Le-ganger Stang* (se nedenfor).
- VI 7. THOMAS STANG, født paa Fredrikshald 4de Juni 1869, død sammesteds 4de April 1870.

¹ Studenterne fra 1870, Chr.a 1895, Side 106.

- VI 8. KAJA ANKER STANG, født paa Fredrikshald 22de Mai 1871, død sammesteds 10de Mai 1874.
- VI 9. ANNA MARIE STANG, født paa Fredrikshald 13de Juni 1873, gift paa Fredrikshald 16de Marts 1894 med *John Collett Anker Dahl*, født paa Aas Landbrugsskole 29de Juni 1866, Søn af Direktør ved Aas høiere Landbrugsskole Fredrik August Dahl og Helga Margrethe Charlotte Anker¹. Han blev Student med Laud i 1883 og efter at have gennemgaaet Krigsskolen 22de September 1888 udnævnt til surnumerær Sekondløitnant i Trondhjemske Brigade med Anciennetet fra 24de August 1888, 2den Marts 1889 blev han surnumerær Premierløitnant i samme Brigade, 30te September 1889 virkelig Premierløitnant i Bergenske Brigade, 10de April 1891 Premierløitnant i 1ste Akershuske Infanteri-Brigade, fra 1892 til 1ste Juni 1895 tjenstgjorde han som Premierløitnant ved H. M. Kongens Norske Garde, traadte saa igjen ind i Numer i Brigaden og blev 27de Juli 1896 beordret til fra 1ste August s. A. at tjenstgjøre som Premierløitnant ved Krigsskolen, 28de Oktober 1899 beordredes han til atter at indtræde i Brigaden, 6te December 1901 udnævntes han til Kaptein i Brigaden og Kvartermester ved Østerdalens Liniebataljon og 26de September 1903 til Chef for 3die Kompagni af samme Bataljon. 2 Sønner og 3 Døtre.
- V 2. THOMAS HENRIK STANG, født paa Fredrikshald 23de Mai 1834, død ugift i Kjøbenhavn paa Tilbagereise fra Neapel 14de Januar 1886. Kun lidt over 4 Aar gammel kom han ind paa Fredrikshalds Borgerskole og

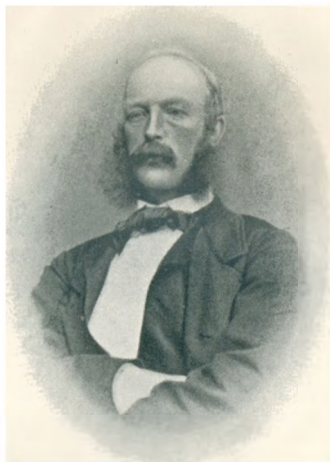
¹ Stamtavle over Slægten Anker i Danmarks Adels Aarbog 1889.

Løitnant Thomas Stang.

efter at have gennemgaaet denne gik han en Sommer tilsøs. Han gennemgik Stephanis Forberedelsesinstitut i Fredriksværn og konkurrerede derefter med 15 andre Aspiranter om en Plads paa Søkadetakademiet, som han som No. 1 fik. Fra Høsten 1848 blev han Kadet og tog allerede Vaaren 1852 Officersexamen tillands, og efter et Vintertogt til Middelhavet med Skruekorvetten Nidaros blev han Vaaren 1853 udnævnt til surnumerær Sekondløitnant i Marinen, som No. 1 af 6 Kadetter, der alle var ældre end ham. I 1854 var han udkommanderet paa Togt i de finmarkske Farvande med Skonnerten Sleipner, i 1855 opholdt han sig med Permission for Sprogets Skyld i Frankrige og reiste derefter til New York for at studere Skibskonstruktion og Skibsbygning. Herfra reiste han til Vestindien, hvor han i Havanna traf sin Onkel P. M. Ankers store Skib «Alma» uden Kaptein og blot med halv Besætning, idet de øvrige var døde af den gule Feber; Thomas Stang førte efter mange Anstrengelser Skibet velbeholdent hjem.

14de August 1858 erholdt han Afsked i Naade som Løitnant i Marinen, og ofrede sig derefter helt for sin Stilling som Sekretær i det store Gellivare Bolag, som han havde beklædt siden Bolagets Oprettelse; ved sin Fratræden fra denne Stilling i 1859 modtog han som Erkjendtlighedsgave fra Bolagets Direktion en Kasse med Bordsølv.

I 1859 blev han Disponent for Borregaards Gods med underliggende Sag og Møllebrug, mekanisk Verksted m. v. og begyndte i 1860 sammen med sin ældre Broder Niels Anker Stang under Firmanavn «Ths. Stang & Co.» Trælastforretning i Glommensvasdraget; da denne

**Løitnant Thomas Stang,
Trælasthandler og Skibsreder i Sannesund
f. 1834, † 1886.**

Forretning i Løbet af kort Tid tog et stort Opsving, tog han Afsked fra sin Stilling som Disponent ved Borregaard.

I 1871 overtog han sammen med Broderen Faderens samtlige Skoveiendomme, til hvis Udnyttelse Firmaet «N. & T. Stang» blev oprettet.

Ved Siden af sin Trælasthandel drev Løitnant Thomas Stang et meget betydeligt Skibsrederi; i Fællesskab med Broderen byggede han store Skibe og var af de første, der satte Fartøier i Kinatraden.

Han var i flere Aar Bestyrer af Navigationsskolen paa Fredrikshald og i en Række af Aar Direktør i Christiania Tømmerdirektion; han indtog en ledende Stilling inden Trælasthandlernes Kreds og var gjerne den, der «satte» Priserne for Tømmerkjøbet; af Bønderne var han særlig afholdt som den, der forstod at vurdere gode Trælastpartier efter Fortjeneste.

I 1868 købte han af J. L. Wegener den vakre Eien- dom Sundløkken nær ved Sannesund Færgested, hvor han boede til sin Død. Løitnant Thomas Stang var en staut, haardfør Personlighed, udrustet med en skarp Intelligens og Forretningsindsigt, der øvede en stærk Indflydelse paa den Række af unge Mænd, der modtog sin første Uddannelse som Trælasthandlere paa hans Kontor paa «Sundløkken».

- V 3. ANDREAS FABIAN STANG, født paa Fredrikshald 22de September 1836, død sammested 17de December 1838.
- V 4. ANNA BEATA STANG, født paa Fredrikshald 23de September 1838, død i Christiania 1ste August 1866, gift paa Fredrikshald 26de November 1858 med *Georg Ove von Ramel Michelet*, født 2den April 1830, Søn af Generalmajor Christian Fredrik Michelet og Edle Michae- line Rasch. Efter at have gennemgaaet Krigsskolen

Oberst Georg Michelet.

blev han 13de December 1848 udnævnt til surnumerær Sekondløjtnant i 2den Akershusske Infanteribrigade, 14de August 1851 blev han virkelig Sekondløjtnant i 1ste Akershusske Infanteribrigade, 23de Mai 1853 Sekondløjtnant i Artilleribrigaden, 5te Juni 1856 Premierløjtnant, 17de Marts 1864 Stabskaptein ved 3die Batteri, 14de December 1867 Kaptein ved Artilleriets Stab; 21de Juli 1873 blev han Major i Armeen og udnævntes derpaa til Militærattache ved de forenede Rigers Legation i Berlin, hvor han forblev til 1876, da han 1ste April blev udnævnt til Oberstløjtnant i Armeen og tjenstgjørende Oberstløjtnant i Generalstaben, 10de Juli 1887 blev han Oberstløjtnant i Artilleribrigaden og 22de Oktober 1888 Oberst i samme Brigade og Chef for 3die Feltartillerikorps og 3die Feltartilleribataljon af Linien, fra hvilken Stilling han 12te Juli 1897 erholdt Afsked i Naade. Han blev 22de Januar 1882 Ridder af St. Olafs Orden «for militær Fortjeneste» og er Ridder af Sværdordenen, Ridder af den preussiske Kroneordens 2den Klasse og Officer af den franske Æreslegion. 1 Datter og 2 Sønner, hvoraf 1 død.

V 5. CHRISTINE STANG, født paa Fredrikshald 21de Februar 1840, død sammesteds 19de November 1843.

IV 3. CHRISTEN MAMEN STANG, født paa Fredrikshald 13de November 1803, død sammesteds 3die Januar 1881.

Ved Moderens Død i 1818 kom han i Huset hos Konsul Wilhelm Hansen og senere til Kjøbmand Jacob Glückstad, hvor han var i flere Aar. Efter et Aars Ophold i Frankrige tog han 8de Juni 1832 Borgerskab som Kjøbmand paa Fredrikshald, hvor han sammen

**Konsul Christen Mamen Stang,
Saugbrugseier og Trælasthandler paa Fredrikshald,
f. 1803, † 1881.**

med sin Broder Niels begyndte en Trælastforretning under Firma «Chr. & N. Stang», i hvilken Anledning de af Faderen købte Pina Saug i Tistedalen. Ved siden heraf drev han i mange Aar Butikhandel. I 1860 ophørte Firmaet Chr. & N. Stang, idet det som de fleste andre større Trælasthuse gik op i Saugbrugsforeningen.

Christen Stang var fransk Konsularagent paa Fredrikshald fra 1865, Medlem af Fredrikshalds Kommune-styre fra 1843 til 1875, Sparebankdirektør fra 1836 til 1875, Medlem af Bestyrelsen af Norges Banks Afdeling paa Fredrikshald fra 1854 til 1881 og Suppleant til Storthinget i 1854 og 1857.

Om Sommeren beboede Christen Stang sit vakre Landsted Risum i Id.

Gift paa Fredrikshald 15de Januar 1836 med *Olavia Fleischer*, født i Kjøbenhavn 24de November 1807, død paa Fredrikshald 20de Juni 1877, Datter af General-løitnant og Statsraad Palle Rømer Fleischer¹ og Marie Kirkgaard².

V 1. ANDREAS STANG, født paa Fredrikshald 23de Oktober 1836, død sammesteds 11te Oktober 1888.

Efter 1851—1854 at have gennemgaaet Fredrikshalds Latinskoles Realafdeling reiste han til Udlandet for at uddannes videre i Sprog og Handelsfag. Efter sin Hjemkomst arbejdede han først nogen Tid hos Firmaet Chr. & N. Stang og fik derefter Ansættelse som Bogholder og Korrespondent ved Gellivarebolagets Kontor paa Fredrikshald.

¹ Søn af Generalauditør Tøger Christian Fleischer, f. 1739, † 1797, og Alhed Rømer, f. 1752, † 1832.

² Datter af Hans Mortensen Kirkgaard og Maren Floor Jensdatter Bruun.

Tabel IX.

<p>Andreas Stang, Disponent for Saugbrugsforeningen, f. 1836, † 1888, g. m. Septima Steen, f. 1841. 8 Børn, hvoraf 2 døde smaa.</p>						<p>Christen Ma Konsul, f. 1803, g. m. Olavia f. 1807,</p>
Elise Stang, f. 1866.	Christen Stang, Ingeniør, f. 1867, g. 1895 m. Marie Hoell, f. 1871.	Olavia Stang, f. 1869, g. m. Ingeniør Olaf Stang, f. 1871.	Anna Stang, f. 1871.	Christine Stang, f. 1873.	Therese Stang, f. 1879.	Christen Stang, f. 1866, † 1867.
Andreas Stang, f. 1896.	Solveig Stang, f. 1897.	Erik Stang, f. 1899, † 1901.				<p>Wilhelm Bal Amtskasserer, g. m. Petronelle f.</p>

men Stang,
Trælasthandler,
† 1881,
Fleischer,
† 1877.

tazar Stang,
f. 1838,
Cathrine Sørensen,
1865.

Marie Stang,
f. 1843,
g. m. Professor Johan Peter Weisse,
f. 1832, † 1886.

Carl Theodor Stang,
ORSagfører,
f. 1868,
ugift.

Olaf Stang,
Ingeniør,
f. 1871,
g. m. Olavia Stang,
f. 1869.

Anna Stang,
f. 1874, † 1876.

Disponent Andreas Stang.

Ved Saugbrugsforeningens Stiftelse i 1860 blev han Kontorchef og i 1886 ved Konsul A. M. Wiels Fratræden Selskabets Disponent. Fra 1883 til sin Død var han Medlem af Fredrikshalds Kommunestyre¹.

Gift paa Fredrikshald 21de Juni 1865 med *Septima Alice Ludovika Steen*, født paa Fredrikshald 1ste Mai 1841, Datter af Mægler Lauritz Kjellerup Steen og Cathrine Elisabeth Fearnley.

VI 1. ELISE STANG, født paa Fredrikshald 5te Mai 1866.

VI 2. CHRISTEN STANG, født paa Fredrikshald 6te November 1867. Han gennemgik Trondhjems tekniske Skole, hvorfra han tog Afgangsexamen i 1881. Han har senere arbejdet som Ingeniør i Træmassebranchen.

Gift i Skien 26de Oktober 1895 med *Marie Hoell*, født i Skien 12te Juli 1871, Datter af Grosserer i Skien Paulus Hoell og Martine Georgine Breda.

VII 1. ANDREAS STANG, født i Christiania 10de August 1896.

VII 2. SOLVEIG STANG, født i Christiania 28de August 1897.

VII 3. ERIK STANG, født i Christiania 29de Oktober 1899, død sammesteds 25de Marts 1901.

VI 3. OLAVIA STANG, født paa Fredrikshald 22de September 1869, gift i Christiania 22de September 1898 med Ingeniør *Olaf Stang*, født i Christiania 10de Juni 1871, Søn af Amtskasserer Wilhelm Baltazar Stang og Petronelle Cathrine Sørensen².

VI 4. ANNA STANG, født paa Fredrikshald 4de Mai 1871. Lærerinde i Christiania.

VI 5. CHRISTINE STANG, født paa Fredrikshald 6te November 1873.

¹ Halvorsens Forfatterlexikon, V, S. 392.

² Se Side 331.

- VI 6. SEPTIMA STANG, født paa Fredrikshald 12te Mai 1875, død sammesteds 14de November s. A.
- VI 7. ANDREAS STANG, født paa Fredrikshald 18de April 1877, død sammesteds 15de Marts 1879.
- VI 8. THERESE STANG, født paa Fredrikshald 7de Februar 1879.
- V 2. WILHELM BALTAZAR STANG, født paa Fredrikshald 5te September 1838. Han tog dimitteret fra Fredrikshalds Skole Examen Artium med Haud i 1857, Aaret efter Andenexamen med samme Karakter og 1863 juridisk Embedsexamen med Laud. I 1865 blev han Kopist i Revisionsdepartementet, i 1867 i Finants- og Tolddepartementet, hvor han 3die April 1875 blev udnævnt til kongelig Fuldmægtig. 15de Februar 1877 blev han meddelt Permission indtil videre for at overtage Konstitution som Auditor ved 1ste Akershuske Infanteribrigade og Garnisonsauditor ved Fredrikstens Fæstning. 1ste August 1888 blev han konstitueret som Foged i Øvre Romerikes Fogderi og 28de Juni 1898 beskikket til Amtskasserer i Akershus Amt, fra hvilket Embede han efter Ansøgning 15de April 1904 erholdt Afsked i Naade. 21de Januar 1901 blev han Ridder af St. Olafs Orden «for fortjenstfuld Embedsvirksomhed».
- Gift paa Fredrikshald 22de Oktober 1865 med *Petronelle Cathrine Sørensen*, født paa Fredrikshald 8de August 1840, Datter af Kjøbmand paa Fredrikshald Peter Sørensen og Charlotte Renstrøm.
- VI 1. CHRISTEN STANG, født i Christiania 11te Oktober 1866, død i Christiania 14de Oktober 1867.
- VI 2. CARL THEODOR STANG, født i Christiania 14de Juli 1868. Han blev Student med Haud i 1889, tog Aaret efter Andenexamen og 1894 juridisk

Embedsexamen. I 1901 blev han autoriseret som Overretssagfører. Praktiserende Overretssagfører paa Vadsø. Ugift.

VI 3. OLAF STANG, født i Christiania 10de Juni 1871. Han blev Student med Laud fra Fredrikshalds Skole 1889 og tog Aaret efter Andenexamen med Præceteris, hvorefter han i Aars Tid studerede Medicin. I 1892 gik han ind paa den tekniske Skole i Christiania, hvorfra han i 1894 tog Afgangsexamen. Senere studerede han ved de polytekniske Høiskoler i Zürich og Berlin, og har siden 1894 været ansat i Veivæsenets Tjeneste. Gift i Christiania 22de September 1898 med *Olavia Stang*, født paa Fredrikshald 22de September 1869, Datter af Disponent Andreas Stang og Septima Alice Ludovika Steen.

VI 4. ANNA STANG, født i Christiania 25de Marts 1874, død sammesteds 4de December 1876.

V 3. MARIE STANG, født paa Fredrikshald 23de Februar 1843, gift paa Fredrikshald 28de Juli 1863 med *Johan Peter Weisse*, født 13de August 1832, død i Christiania 7de Marts 1886. Han blev filologisk Kandidat med Laud i 1858, Adjunkt ved Trondhjems Kathedralskole i 1861 og forflyttet i samme Egenskab til Fredrikshald i 1865. I 1874 blev han ansat ved Christiania Kathedralskole, hvorfra han tog Afsked i 1875 og blev Inspektør ved Aars og Voss's Latin- og Realskole i Christiania. Samme Aar konkurrerede han om det ledige latinske Professorat og blev 23de December s. A. udnævnt til Professor. I 1884 blev han Medlem af Undervisningsinspektionen. Han blev i 1879 Medlem af Videnskabselskabet i Christiania.

I en Nekrolog over ham i «Aftenposten» for 8de Marts 1886 heder det: «Hans Død er et Tab for vort Universitet, hvor han som den kundskabsrige og formelt rigt udrustede Docent indtog en anseet Plads, der neppe bliver let at udfylde. Professor Weisse repræsenterede paa en værdig Maade de klassiske Studier, og han har havt den vigtige Opgave at tolke disse for den studerende Ungdom paa en Tid, da der arbejdes paa at nedbryde Agtelsen for dem og at undergrave Forstaaelsen af deres Betydning. Professor Weisse havde den Gave at gjøre sit Fag tiltrækkende for Ungdommen, hvad han tildels opnaaede ved at lægge en stor Vægt paa dets historiske Side, og ved at udarbejde sit ydre Foredrag, der støttedes ved et smukt, klangfuldt Organ.»

«Verdens Gang» for Lørdag den 13de Marts 1886 bringer hans Billede ledsaget af følgende Nekrolog: «I de senere Aar har vort Universitet neppe havt nogen Lærer, der af den studerende Ungdom er bleven omfattet med en saa udelt Høiagtelse og Kjærlighed, som den Mand, der igaar fulgtes til Graven af en stor Skare Studenter.

I alt, hvad han virkede, og overalt, hvor han kom, efterlod Professor Weisse Spor af en af det Slags harmoniske og skønne Personligheder, der øver en betagende Magt over alle, som de kommer i Berøring med.

Han virkede i mange Aar som Lærer ved offentlige Latinskoler, og det er bekjendt, at hans Disciple ligefrem forgudede ham. Ved Siden af sin Skolegjerning drev han dybtgaaende videnskabelige Studier, og da han meldte sig som Ansøger til det ledige Professorat i Latin, seirede han med Glands i Konkurrencen. Efter

sin Udnævnelse til Professor fordoblede han sit Arbeide for stedse at holde sig paa Høiden af sin Videnskab, og hans Forelæsninger vidnede om, at dette Arbeide ikke var forgjæves. Men han var ikke og vilde ikke være en «Latiner» i Ordets gamle Forstand. Skjønt han som ingen anden forstod at klargjøre for sine Tilhørere de vanskeligste Finesser i det latinske Sprog, var dette ham stedse kun en Bisag. Han forstod, at skulde Latinlæsningen overhovedet have nogen fornuftig Mening, da maatte dens Maal være Kjendskab til Romerfolkets Kulturliv, som det aabenbarer sig i dets Historie og Literatur. Hans Forelæsninger gik derfor i væsentlig Grad ud paa at give Tilhørerne et saa fyldigt Begreb som muligt om den romerske Kultur og dens Udvikling, og med sin storartede Fremstillingsevne kunde han gjøre dette paa en saadan Maade, at det døde Sprogs stive Ord og Sætninger under hans Behandling formede sig til levende og talende Udtryk for det aandelige og materielle Liv, der rørte sig blandt Oldtidens mægtigste og stolteste Folk. Han var dog langt fra nogen ensidig Beundrer af Romerne; tvertimod var han aldrig mere glimrende, end naar han fortolkede de store latinske Satirikere, som revser og blotstiller sit Folks Feil, dels i vred Indignation, dels med en bred Humor, som det laa saa udmerket for Weisse at gjengive.

Det var en Fest at høre ham og at se ham paa Katedret, og han selv likte sig særlig godt der ligeoverfor en Kreds af Ungdom, som han vidste satte Pris paa ham og beundrede ham, ikke blot i Egenskab af Lærer, men ogsaa som en af de stauteste og vakreste Mænd og mest helstøbte Personligheder, man kunde træffe paa. For Latinen er visselig efter hans Bortgang

den gyldne Tid forbi ved vort Universitet; selv en endnu meget mere lærd Professor vil ikke kunne holde Interessen for dette gamle Sprog saa levende, som han paa Grund af sine sjeldne personlige Egenskaber kunde.

Professor Weisse var en oprigtig frisindet Mand, men havde ingen Lyst til at komme op i det offentlige Liv; han afholdt sig af denne Grund endog fra at gjøre sig stemmeberettiget. At det ikke var Mod til at bekjende Kulør, som manglede ham, vidste dog alle hans Venner tilfulde, og det beviste han ogsaa selv ved i en kritisk Tid at være med at sætte sit Navn under Indbydelsen til Dannelse af Kristiania liberale Forening. Ogsaa paa andre Omraader end det politiske nærede han udpræget liberale Anskuelser.

Hans pludselige Død midt i hans bedste Alder, og medens han efter almindelige Beregninger endnu skulde synes at have en læng Levetid for sig, har fremkaldt dyb Sorg langt udover den Kreds, der personlig var kommen i Berørelse med ham. Han vil sent blive erstattet og endnu senere glemt.»

Hans Begravelse foregik Fredag 12te Marts paa Vor Frelseres Gravlund i Christiania. I det ualmindelig talrige Følge deltog 800 Studenter under sine Faner.

- IV 4. **NIELS ANKER STANG**, født paa Fredrikshald 6te December 1804 (i Ministerialbogen staar det feilagtigt 7de December), hjemmedøbt 16de s. M. og Daaben stadfæstet i Kirken 29de Marts 1805, død paa Fredrikshald 10de December 1874.

Efter Moderens Død i 1818 kom han i Huset hos Kjøbmand Johannes Lauritz Rist, der var en Stedsøn

Tabel X.

		Niels An Trælast f. 1804, g. m. Cathinka f. 1809,			
Valborg Stang, f. 1836, † 1883, g. m. Skibsreder Thorkil Aschehoug, f. 1833, † 1896.	Harald Stang, f. 1840, † 1845.	Andreas Stang, Godseier, f. 1842, g. m. Ragna Vogt, f. 1857.		ker Stang, handlør, † 1874, Elsabeth Wiel, † 1872.	
				Harald Stang, Trælasthandler, f. 1845, g. m. Clementine Margaretha Wiel, f. 1856, † $\frac{9}{1}$ 1891.	Christine Stang, f. 1851, † 1876, g. m. Proprietær Hans Peter Holmboe Lorange, f. 1844.
Niels Anker Stang, f. 1878.	Ragna Abigael Stang, f. 1881, g. m. Premierløjtnant Birger Braadland, f. 1879.	Fabian Stang, f. 1888.		Signe Stang, f. 1879, g. m. Løjtnant Pehr Hugo Huitfeldt, f. 1872.	Niels Anker Stang, f. 1880, g. 1904 m. Agnes Klein, f. 1885.
					Marguerithe Stang, f. 1888.

Niels Anker Stang.

af hans Grandtante Christence Stang, gift med Kammerraad og Auditor Jonas Rist¹.

Hos denne modtog han sin Uddannelse som Handelsmand og etablerede sig saa i 1832 sammen med Broderen Christen Stang under Firmaet Chr. & N. Stang som Trælasthandlere paa Fredrikshald, hvor de samme Aar købte den Faderen tilhørende Pina Saug i Tistedalen; i 1845 udvidede Brødrene sin Trælastforretning betydeligt, bl. a. ved Kjøb af Legangers Nedre Stumberg Saug og Auditor C. Dahls Rishaugen Sag.

I 1860 ophørte Firmaet Chr. & Niels Stang, idet det gik op i Saugbrugsforeningen, der overtog dets Saugbrug, Bordtomter og Beholdninger. Allerede i 1833 var Niels Stang beskjæftiget med Ordningen af sin Svigerfader Kommerceraad Johannes Arbo Wiels udviklede Affærer, som ved hans Dygtighed atter bragtes paa Fode, og efter dennes Død i 1836 fortsatte han at lede Afviklingen af hans Bo. Af sin Svigermoder købte han for 10 500 Spd. de store Eiendomme Præstebakke og Sætre, der fremdeles eies af hans nedenfor nævnte Søn.

I 1845 blev han valgt til Storthingssuppleant for Fredrikshald, ligesom han i mange Aar var Medlem af Byens Kommunestyre. Han deltog i 1856 for $\frac{1}{30}$ Part i Dannelsen af det store Gellivarebolag, var i mange Aar administrerende Direktør i Haldens Dampskibsselskab, Medlem af Direktionen for Saugbrugsforeningen samt Eier af $\frac{3}{10}$ Parter i Haldens Bomuldsspinderi.

Han eiede det smukke Landsted Sophienlund i Id, hvor han boede om Sommeren.

Gift paa Fredrikshald 1835 med *Cathinka Elisabeth Wiel*, født paa Berby Herregaard 16de Juli 1809, død

¹ Se Side 221.

**Niels Anker Stang,
Saugbrugseier og Trælasthandler paa Fredrikshald,
f. 1804, † 1874.**

paa Fredrikshald 15de Oktober 1872, Datter af Kommerce-
raad Johannes Arbo Wiel til Berby Herregaard og Bodil
Marie Omsted Foyn¹.

Jens Madsen, Raadmand og Tolder i Stege, begr. i St. Nicolai Kirke i
Kjøbenhavn 19de August 1652,

g. m. Anna Nielsdatter, Datter af Niels Aagesen.

Mads Jensens Wiel, Kjøbmand og Trælasthandler paa Strømsø,
f. ca. 1645, † 1716,

g. m. Susanna Clausdatter Røyem, † 1730.

Mads Madsen Wiel, Kjøbmand paa Strømsø, f. 1702, † 1757,

g. m. Magdalene Larsdatter Moss, † 1751.

Truels Madsen Wiel til Berby Herregaard, Kancelliraad, f. 1744, † 1807,

g. m. Elisabeth Sophie Arbo, f. 1758, † 1792.

Johannes Arbo Wiel til Berby Herregaard, f. 1782, † 1836,

g. m. Bodil Maria Omsted Foyn, f. 1788, † 1888,

Cathinka Elisabeth Wiel, f. 1809, † 1872,

g. m. Niels Anker Stang, f. 1804, † 1874.

- V 1. VALBORG STANG, født paa Berby Herregaard 13de Fe-
bruar 1836, død paa Fredrikshald 8de Juni 1883, gift
paa Fredrikshald 6te Januar 1865 med Skibsreder *Thor-
kil Aschehoug*, født 10de Mai 1833, død paa Sofienlund
21de August 1896, Søn af Provst og Sogneprest Jens
Bjerck Aschehoug og Maren Mamen.
- V 2. HARALD STANG, født paa Fredrikshald 23de September
1840, død sammesteds 14de Februar 1845, begravet ved
Præstebakke Kirke.
- V 3. ANDREAS STANG, født paa Fredrikshald 17de September
1842. Efter at have gennemgaaet Fredrikshalds Latin-
og Realskoles Realafdeling blev han i 1859 Elev af det
Chalmerska Institut i Gøteborg, hvor han tog Afgangs-
examen i 1862. Derpaa tilbragte han 3 Aar i Tysk-

¹ Se H. K. Steffens, Slægten Wiel, Chria. 1903, S. 117 flg., og Chr.
Ihlen, Familierne Ellefsen og Dedekam, Chria. 1898, S. 58.

Andreas Stang.

land, England og Frankrige for Sprogenes Skyld. Efter en Tid at have havt Ansættelse paa Haldens Spinderis Kontor overtog han i 1870 for 80000 Kr. Faderens Eiendomme Præstebakke og Sætre i Enningdalen, som han senere har forøget ved Kjøb af forskjellige tilgrænsende Eiendomme. Siden 1897 er han desuden Eier af Knardal ved Fredrikshald. Fra 1899 er han Direktør i Cathrineholms Jernværk.

Gift paa Fredrikshald 13de Juli 1877 med *Ragna Vogt*, født i Christiania 13de August 1856, Datter af Toldinspektør paa Fredrikshald Lorentz Juhl Vogt og Olava Caroline Juell¹.

Søfren Søfresen, Raadmand i Christiania, † 1655.

Kjøbmand i Christiania Michel Søfresen, † 1696,
g. m. Anne Helledatter.

Kjøbmand og Stadskaptein i Christiania Niels Michelsen,
f. 1678, † 1722,
g. m. Eleonore Vogt, f. 1691, † 1750.

Cand. theol. og Trælasthanter Jan Nielsen, f. 1720, † 1764,
g. m. Anna Maria Cudrio, f. 1735, † 1779.

Sorenskriver Nils Nilsen Vogt, f. 1755, † 1809,
g. m. Abigael Monrad, f. 1757, † 1812.

Byfoged David Vogt, f. 1793, † 1861,
g. m. Maria Magdalena Juhl, f. 1797.

Toldinspektør Lorentz Juhl Vogt, f. 1825,
g. m. Olava Caroline Juell, f. 1834, † 1865.

Ragna Abigael Vogt, f. 1856,
g. m. Godseier Andreas Stang, f. 1842.

VI I. NIELS ANKER STANG, født 1ste Mai 1878. Proprietær. Eier af Sætre i Enningdalen.

¹ Se L. J. Vogt, Slægten Vogt i gamle Dage, Chria. 1881, S. 164 flg., og F. O. Juell, Familien Juell, Moss 1879, S. 5.

VI 2. RAGNA ABIGAEL VOGT STANG, født 15de September 1881, gift paa Fredrikshald 24de Oktober 1902 med *Birger Braadland*, født i Id 26de Januar 1879, Søn af Kæmner paa Fredrikshald Olaus Olsen Braadland og Sofie Hansen¹. Han blev Student fra Fredrikshalds Skole med *Laudabilis præceteris* i 1897, og blev efter at have gennemgaaet Krigsskolen 2den August 1900 udnævnt til Premierløjtnant i 1ste Akershuske Infanteribrigade, hvorefter han i 1902 stilledes surnumerær i Brigaden og overgik til Norske Jægerkorps. Han tog 1904 Afgangsexamen fra den militære Høiskole.

VI 3. FABIAN STANG, født 24de Februar 1888.

V 4. CHRISTINE STANG, født paa Fredrikshald 14de Marts 1844, død sammesteds 22de December s. A.

V 5. HARALD STANG, født paa Fredrikshald 30te August 1845. Efter endt Skolegang gennemgik han Handelsinstituttet i Eimsbüttel Gehölz ved Hamburg og opholdt sig derefter i 3 Aar i Tyskland, England og Frankrige for at studere Sprog. Efter sin Hjemkomst arbejdede han paa Saugbrugsforeningens Kontor og derefter hos sin Fætter Løjtnant Thomas Stang. 24 Aar gammel etablerede han sig i 1869 som Trælasthandler i Glommensvasdraget. Fra Vaaren 1886 var han Meddirektør i Saugbrugsforeningen, hvor han fra 1888 til 1890 var administrerende Direktør. Fra 1888 til 1896 var han Direktør i Fredrikshalds Sparebank og fra 1892 Direktør i Cathrineholms Jernværk. Efter sin Fader overtog han de store Skoveiendomme Vestre Alminding og Krokfors i Eid-

¹ Se Slægten Wiel, Side 146 flg. Hun fik ved kongl. Resolution af 21de Februar 1901 Tilladelse til for sig og sine Børn at antage Navnet Braadland som Familienavn.

Harald Stang.

skogen. Han har i en Række af Aar været Ordfører paa Fredrikshald og Formand i Brændevinssamlagets Bestyrelse samt i flere Aar administrerende Direktør i Dalslandsbanen, en Stilling, som han fremdeles indehar. Ridder af Nordstjerneorden.

Gift paa Fredrikshald 23de Februar 1877 med *Clementine Margaretha Wiel*, født paa Fredrikshald 3die Juli 1856, død 9de Januar 1891, Datter af Konsul og Trælasthandler paa Fredrikshald Truels Wiel og Malvina Glückstad¹.

VI 1. SIGNE STANG, født paa Fredrikshald 14de Februar 1879, gift paa Fredrikshald 28de September 1899 med Underløjtnant i den svenske Flaade *Pehr Hugo Huitfeldt*, født 1872, Søn af Disponent C. A. O. Huitfeldt og Emma Huitfeldt.

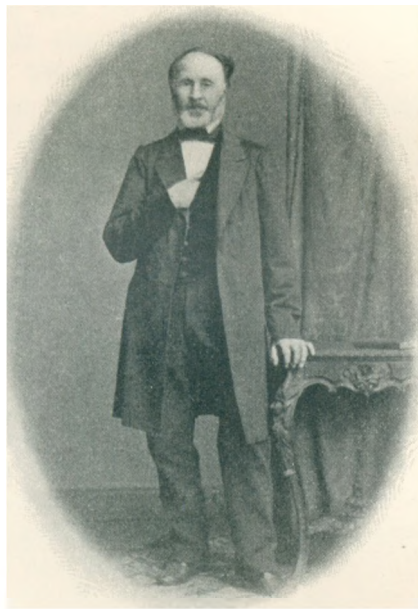
VI 2. NIELS ANKER STANG, født paa Fredrikshald 19de Oktober 1880. Ansat paa Saugbrugsforeningens Kontor.

Gift paa Fredrikshald 11te Oktober 1904 med *Agnes Klein*, født paa Fredrikshald 14de Marts 1884, Datter af Kontorchef ved Saugbrugsforeningen Johan Wilhelm Klein og Antonette Marie Thorp.

VI 3. MARGUERITHE STANG, født paa Fredrikshald 25de Januar 1888.

V 6. CHRISTINE STANG, født paa Fredrikshald 25de Marts 1851, død paa Stabæk i Bærum 12te Marts 1876. Gift paa Fredrikshald 19de Februar 1874 med Proprietær *Hans Peter Holmboe Lorange*, født paa Fredrikshald 4de Marts 1844, Søn af Grosserer Hans Andreas Lorange og Georgine Fredrikke Lund.

¹ Se Slægten Wiel, S. 176 flg.

**Hans Gram Holst Stang,
f. 1805, † 1877.**

IV 5. HANS GRAM HOLST STANG, født paa Fredrikshald 6te December 1805, hjemmedøbt 14de December s. A. og Daaben stadfæstet i Kirken 7de Marts 1806, død ugift paa Fredrikshald 10de Marts 1877. Han kom tidlig tilsøs, og efter 6te Marts 1832 at have taget Skipperborgerskab blev han Fører af Briggen «Prinds Christian August», hvormed han fór indtil 1836, da han overtog den store nybyggede Brig «Mads Wiel», tilhørende Mads Wiels Enke og Broderen Thomas Stang. Med denne seilede han i mange Aar paa Middelhavet og tog Salt med hjem. Senere førte han Barkskipet «Celeritas», der gik i Fart mellem London og Buenos Ayres.

I 60-Aarene forlod han Søen og bosatte sig paa Fredrikshald; om Sommeren boede han paa Kidøen ved Sponviken, som han havde overtaget efter sin Fader.

IV 6. OLE ANDREAS STANG, født paa Fredrikshald 10de Juli 1807¹, hjemmedøbt 19de s. M., og Daaben stadfæstet i Kirken 6te November s. A., død paa Fredrikshald 20de Marts 1883 og begravet sammesteds 25de s. M.

Han kom i en ung Alder tilsøs og gjorde sin første Tur paa en «Danmarksfarer».

Han fór tilsøs i nogle Aar og kom derefter paa Kontoret hos Konsul Mads Wiel, hvor tidligere Broderen Thomas havde været. Senere fik han Ansættelse hos Jacob Glückstad i Christiania, der drev Bonde- og Byhandel i Grændsen.

1835 vendte han tilbage til Fredrikshald og begyndte der en lignende Forretning paa Hjørnet af Adelgaden og Storkleven, hvor dengang Hovedveien til Id og Sverige tog ud af Byen.

¹ Kirkebogen har feilagtig 9de Juli.

Ole Andreas Stang.

Fredrikshald var dengang Byen for de tilgrænsende svenske Distrikter og havde forholdsvis en langt betydeligere Omsætning end nu.

Allerede i 1847 eller 1848 overdrog han Bondehandelen til Brødrene N. & A. Fritzner, efterat han i 1847. af Kristen Mamen havde kjøbt dennes 2 Opgangs-sauge i Tistedalen.

Fra nu af drev han under Firma «Ole And. Stang» Trælasthanvel med Tømmerkjøb i Fredrikshaldsvasdraget og gjorde heldige Forretninger i de gode Konjunkturer efter Krimkrigen.

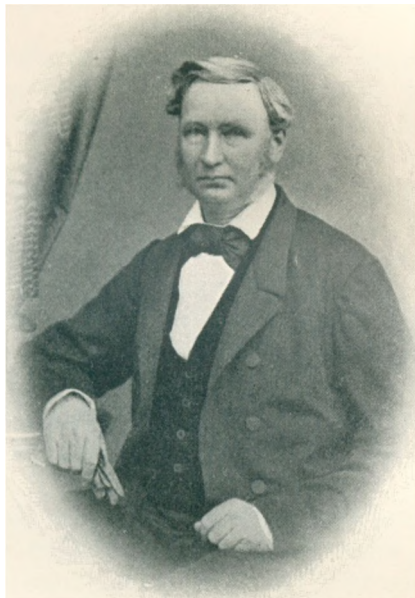
Foruden paa sine egne Sauge skar han ogsaa — som Mads Wiels Svigersøn — i sin Tur paa «Mads Wiels Enke & Co.s» Sauge ved Porsnæs.

I 1860 overdrog han som de øvrige Saugbrugseiere sin Forretning til den store Sammenslutning Saugbrugsforeningen og levede derefter som Rentier og Partreder.

I 1856 deltog han i Stiftelsen af Gellivarebolaget. Sammen med Niels Anker forestod han senere denne Affæres Afvikling. Det lykkedes tilslut at redde den i Foretagendet satte Kapital, medens der intet blev tilovers til Renter eller Fortjeneste.

Ved Skjøde af 25de November 1880 overtog han — paa Skiftet efter sin Svigermoder Fru Wiel — Eiendommen Flaten paa Romsbogen efter en Løsningssum af 257700 Kr.

Den største Del — $\frac{5}{8}$ Parter — af Eiendommen tilhørte i sidste Halvdel af det 18de Aarhundrede Thomas Stang paa Thorsø. Ifølge Auktionsskjøde af 6te Juni 1799 blev Eiendommen ved frivillig Auktion 13de, 14de og 15de December 1798 af Madame sal. Thomas Stangs

**Konsul Ole Andreas Stang,
Saugbrugseier og Trælasthandler paa Fredrikshald,
f. 1807, † 1883.**

Enke solgt til Kancelliraad Truels Wiel for 4055 Rigsdaler.

Ved Mageskifte med Niels Tank blev Wiel 14de Januar 1800 Eier af den hele Eiendom, som saaledes fra den Tid og til 1880 har været i Familien Wiels Besiddelse.

Han opførte i 1856 og beboede senere den store Gaard ved Wiels Plads, der i 1895 blev solgt til Fredrikshalds Sparebank, og som nu giver Lokale saavel for denne som for Telegraf, Rigstelefon og Postvæsen.

Om Sommeren boede han paa Eiendommen «Ris-haugen», beliggende paa Idesletten ved Siden af Svogrene Andreas og Truels Wiels og Brødrene Niels og Christen Stangs Landsteder.

Hovedbygningen, der som Knardals, var opført efter Tegning af General Garben, laa paa en Haug omgivet af et vakkert Haveanlæg.

Fru Bolette Stang, der i 22 Aar overlevede sin Mand, drev med stor Interesse saavel Haven som Jordveien.

Hun var varmt interesseret for Landbrugets Opkomst og ivrede altid for Benyttelsen af norsk Brødkorn og norske Haveprodukter. Sine vel nedlagte hermetiske Grøntsager og Frugter sendte hun stadig til Landbrugsudstillingerne og fik sine velfortjente Medaljer.

Med de norske Frugt- og Bærvine mente hun at kunne erstatte den importerede Druevin — hvad hun imidlertid ikke ganske formaede at faa sin Familie og Venner overbevist om.

Ole Stang var en humoristisk og selskabelig Natur og hørte ligesom sine Brødre til Haldens Klubs faste Gjæster.

Mads Wiel Stang.

Fra 6te April 1867 var han preussisk Vicekonsul paa Fredrikshald.

Gift paa Fredrikshald 4de Marts 1836 med *Anne Bolette Wiel*, født paa Fredrikshald 26de Februar 1815, død sammesteds 28de Marts 1895, Datter af Konsul og Trælasthan­dler paa Fredrikshald Mads Truelsen Wiel og Petronelle Maren Olava Glückstad¹.

V 1. PETRONELLE OLAVA STANG, født paa Fredrikshald 2den December 1836, død i Christiania 22de August 1884, begravet paa Fredrikshald; gift paa Fredrikshald 21de Juni 1857 med Ingeniør *Bernhard Fredrik de Lange Geelmuyden*², født i Trondhjem 23de Juni 1823, død i Christiania 25de April 1903, Søn af Kjøbmand, senere Mægler i Trondhjem Hans Geelmuyden og Christence Henriette Sommerschild.

V 2. MADS WIEL STANG, født paa Fredrikshald 19de September 1838. Han tog Examen Artium med Laudabilis i 1857 og Andenexamen i 1858, hvorefter han i et Aar studerede Forst­væsen i Giesen, hvor han i 1859 underkastede sig en Examen. Derefter opholdt han sig et halvt Aars Tid i München, studerede fra Vaaren 1860 til Høsten 1861 Kemi i Göttingen og reiste saa til Paris, hvor han ved Sorbonnen og Colleges de France hørte Fore­læsninger, specielt af den bekjendte Statsøkonom Laboulaye, der dengang øvede en stærk Indflydelse paa den studerende Ungdom; i Paris blev han til Februar 1863, da han reiste til Skotland for at studere Jordbrug.

Efter 5 Aars Ophold i Udlandet vendte han

¹ Se Slægten Wiel, Side 167 flg. og ovenfor Side 344.

² Portræt med Biografi i «Folkebladet» for 7de Juni 1903.

Rishaugen.

Høsten 1863 hjem og begyndte at studere Jus ved Universitetet i Christiania, men allerede efter nogle Maaneders Forløb opgav han Studierne, nærmest under Paavirkning af Farbrødrene paa Fredrikshald, der med sit praktiske Syn paa Livet ikke var fornøiet med det langvarige og omflakkende Studieliv i Udlandet, og tog Plads paa Kontoret hos sin Fætter Løitnant Thomas Stang paa Sundløkken.

Her fik han sin Opdragelse for det praktiske Liv, og Løitnanten kom med sin Intelligens og skarpe Realitetssans og i det hele taget med sin myndige Personlighed til at øve en stærk Indflydelse paa hans Udvikling som Forretningsmand.

Efter en ganske kort Tid at have arbejdet paa Thomas Stangs Kontor, indtraadte han efter dennes Raad i en af Severin Mørch og den senere Statsraad Johan Thorne dreven Trælastforretning, idet han dog fremdeles vedblev i sin Stilling hos sin Fætter.

Under Firma Mørch, Stang & Co. drev disse tre en Battensforretning med Skur paa Hafslunds Fællesbrug, indtil Thorne et Par Aar senere traadte ud. Atter nogle Aar senere opløstes Firmaet, og Stang fortsatte alene under Firma «Mads W. Stang».

I 1873 optog han Konsul Peter Brecke som Kompagnon, hvorfor Firmanavnet forandredes til Stang & Brecke.

Vinteren 1873—1874 indkjøbte Firmaet for en Kjøbesum af 47000 Spd. W. Gutzeit & Co.s Sagbrug med Høvleri Seiersborg Brug i Fredrikstad, hvortil nu saavel Firmaet som Mads Stang med sin Familie flyttede.

Firmaet fortsatte sine Forretninger med Export af Høvellast og Skurlast, gennemsnitlig 6000—8000 Standard aarlig, til 1898, da Firmaet opløstes nærmest

Tabel XI.

Ole An
Konsul og
f. 1807,
se Tabel V,
g. m. Anne
f. 1815,

Petronelle Olava Stang,
f. 1836, † 1884,
g. m. Ingeniør Bernhard Geelmuyden,
f. 1824, † 1903.

Pauline Rosine Stang,
f. 1870,
g. m. Grosserer Hans Catharinus Kiær,
f. 1864.

Ole Andreas Stang,
Cand. jur., Brugseier,
f. 1872,
g. m. Emma Heiberg,
f. 1874.

Thomas Stang,
f. 1897.

Axel Heiberg Stang,
f. 1904.

dreas Stang,
Trælasthandler,
† 1883,
Side 248,
Bolette Wiel,
† 1895.

Mads Wiel Stang,
Konsul og Trælasthandler,
f. 1838,
g. m. Anna Cathrine Diderikke Christine Breder,
f. 1848.

Jørgen Breder Stang,
Grosserer,
f. 1874,
g. m. Hedevig Peterson,
f. 1879.

Poul Mads Wiel Stang,
Brugseier,
f. 1878,
g. m. Johanne Hedevig Wetlesen,
f. 1881.

Anders Theodor Stang,
f. 1902.

Hedevig Stang,
f. 1904.

foranlediget ved, at Høvleriet St. Hans 1897 nedbrændte.

Seiersborg Brug blev nu overtaget af Konsul Brecke, medens Stang overtog de Skoveiendomme, som Firmaet under sin Virksomhed havde indkjøbt, et samlet Areal af ca. 110000 Maal Skov.

Efter sin Svigerfader J. Breders Død i 1877 blev han en af Hovedeierne i Hafslunds kemiske Træmassefabrik, i hvis Bestyrelse han deltog til 1895, da Fabriken blev solgt.

Siden Faderens Død i 1883 havde han været Eier af den store Eiendom Flaten paa Romsbogen, hvor han hver Høst af Interesse for Skovens rationelle Behandling personlig deltog i Tømmerets Blinkning, ligesom han ved Udgrøftning af vandsyg Mark og andre Kulturarbejder søgte at forbedre Eiendommen.

I 1903 anmeldte Mads Stang til Christiania Firma-register det ansvarlige Firma «Mads W. Stang» og overdrog til dette Firma sine Eiendomme i Hedemarkens og Akershus Amt, udgjørende tilsammen et Areal af 180000 Maal, hvoraf Hovedkomplekset Skaarer, Nordfjeld m. m. ligger som en samlet Eiendom i Søndre Odalen, Vinger og Eidskog og udgjør et Areal af 140000 Maal. Firmaets væsentligste Formaal er Drift af disse Skove og Forædling og Omsætning af deres Produkter. Med Bibehold af Firmanavnet optog han 1ste Januar 1904 sine 3 Sønner som Medeiere i Firmaet, hvis Skovareal nu udgjør vel 200000 Maal Skov.

Han eier fremdeles Eiendommen Flaten, hvis Areal efter Sammenføining med den tilkøbte Naboeiendom Trosterud og tilstødende Del af Eiendommen Bøn i Østervalskog udgjør 31000 Maal.

Mads Stang var i 23 Aar Medlem af Fredrikstad

Kommunestyre, hvoraf 2 Aar som Ordfører og 2 Aar som Viceordfører.

I en Aarrække var han Medlem af Fredrikstads høiere Skoles Forstanderskab, Direktør i Fredrikstads Spareskillingsbank og Formand i Samlagets Direktion.

Han var gjentagne Gange anmodet om at modtage Valg til Storthinget, men undslog sig stedse af Helbredshensyn. For Perioden 1889—1891 blev han alligevel valgt til Suppleant og ved Lagmand Bechs Sygdomsforfald i 1890 indkaldt som Repræsentant; efter Fremlæggelse af Lægeattest slap han. Han har i mange Aar været Medlem af saavel Fredrikstad som Christiania Tømmerdirektion. Fra 1879 til 1898 var han tysk Vicekonsul for Fredrikstad.

Gift paa Fredrikshald 2den Mai 1869 med *Anna Cathrine Diderikke Christine Breder*, født paa Fredriks-

Hans Breder, Prest i Holmedal 1614 ?

Sogneprest Anfin Hansen Breder, f. ca. 1610, † 1677,
g. m. Kari Larsdatter.

Presten Jørgen Anfinsen Breder, f. ca. 1648, † 1727,
g. m. Else Middelstorp, † 1731.

Kjøbmand i Bergen Søren Jørgensen Breder, f. 1711, † 1752,
g. m. Maren Davidsdatter Heitmann, f. 1715, † 1763.

Blikkenslager og Bager Jørgen Sørensen Breder, f. 1740, † 1813,
g. m. Elisabeth Bringmann, f. 1746, † 1780.

Provst Søren Jørgensen Breder, f. 22de August 1778, † 27de Febr. 1831,
g. m. Mette Kristine Preus, f. 22de Febr. 1781, † 16de Jan. 1867.

Grosserer Jørgen Breder, f. 26de Juli 1812, † 1877,
g. m. Pauline Rosine Preus, f. 15de Juli 1823, † 14de Marts 1867.

Anna Cathrine Diderikke Christine Breder,

f. 23de Januar 1848,
g. m. Konsul Mads Wiel Stang,
f. 1838.

Ole Stang.

hald 23de Januar 1848, Datter af Grosserer Jørgen Breder og Pauline Rosine Preus¹.

VI 1. PAULINE ROSINE STANG, født i Sarpsborg 7de Februar 1870, gift i Fredrikstad 9de Mai 1891 med Grosserer og Trælasthandler i Fredrikstad *Hans Catharinus Kiær*, født i Fredrikstad 18de September 1864, Søn af Grosserer Anders Ferrand Kiær og Marthine Cappelen.

VI 2. OLE ANDREAS STANG, født i Sarpsborg 24de Februar 1872. Efter at have taget Examen Artium med Laudabilis fra Fredrikstads Skole i 1890 og Andenexamen 1891 arbejdede han i 1½ Aar paa Firmaet Stang & Breckes Kontor indtil Vaaren 1893, da han, paa Grund af de daværende daarlige Udsigter for Høvleribedriften i Glommensvasdraget, bestemte sig til at slaa ind paa den juridiske Bane.

Han reiste imidlertid først til England, hvor han opholdt sig ½ Aar væsentlig i Cambridge, og begyndte derefter Høsten 1893 med det juridiske Studium.

Høsten 1895 reiste han til Berlin, hvor han i 2 Semester besøgte Forelæsninger ved det derværende Universitet, hvorpaa han Vaaren 1898 tog juridisk Embedsexamen med Laudabilis.

Kort efter blev han ansat som Fuldmægtig og Prokurist hos sin Fader, som netop da var bleven Eneeier af Firmaet Stang & Breckes Skoveiendomme.

1ste Januar 1904 blev han optaget som ansvarligt Medlem af Firmaet Mads W. Stang.

Efter i 3 Aar at have været bosat i Vinger flyttede han i 1905 til Christiania.

¹ Stamtavle over Familien Breder, Fredrikshald 1876, Side 16.

Gift i Christiania 24de September 1895 med *Emma Heiberg*, født i Christiania 2den August 1874, Datter af Konsul Axel Heiberg og Ragnhild Meyer.

Anders Heiberg, † 1620 (?)

Lauritz Andersen Heiberg.

Søfren Lauritzen Heiberg, † 1653,

g. m. Anne Madsdatter.

Anders Søfrensen Heiberg, f. 1630, † 1688,

g. m. Maren Gertsdatter Morgenstjerne.

Sørenskriver Gert Heiberg, f. 1660, † 1724,

g. m. Sophie Christensdatter Rønne Klingenberg, f. 1661, † 1736.

Christen Heiberg, Sogneprest til Sogndal, f. 1687, † 1747,

g. m. Catharina Rachløw, f. 1687, † 1753.

Christopher Heiberg, Skipper og Løitnant, f. 1767, † 1811,

g. m. Engel Marie Christie, f. 1737, † 1780.

Johan Fritzner Heiberg, Generalkirurg, f. 1805, † 1883,

g. m. Emma Wilhelmine Munch, f. 1818, † 1885.

Konsul Axel Heiberg, f. 1848,

g. m. Ragnhild Meyer, f. 1849.

Emma Heiberg, f. 1874,

g. m. Ole Stang, f. 1872.

VII 1. THOMAS STANG, født i Christiania 27de November 1897.

VII 2. AXEL HEIBREG STANG, født i Christiania 21de Februar 1904.

VI 3. JØRGEN BREDER STANG, født i Sarpsborg 24de Mai 1874. Han tog Examen Artium i 1894 og var derefter i et Aar ansat paa et Agenturkontor i Christiania, hvorefter han i 3 Aar for Sprogets Skyld opholdt sig i Tyskland, Frankrige og England, hvor han i London var ansat i en Trælastforretning.

I Begyndelsen af 1899 indtraadte han som Medeier

Mads Stang.

i Dampskibsrederfirmaet And. Jacobsen i Christiania, men traadte atter ud herfra Høsten samme Aar og fik Ansættelse paa Saugbrugsforeningens Kontor paa Fredrikshald.

1ste November 1900 oprettede han under Firma «J. B. Stang» en Dampskibsexpeditiøns- og Speditiønsforretning i Christiania, idet han overtog Stillingen som Repræsentant for «Det forenede Dampskibsselskab» i Kjøbenhavn. Siden 1902 er han Direktør i Trælastfirmaet M. Peterson & Søn A/S, Moss, ligesom han 1ste Januar 1904 blev optaget som kommanditært Medlem af Firmaet Mads W. Stang.

Gift i Christiania 19de Marts 1901 med *Hedevig Peterson*, født paa Moss 12te Januar 1879, Datter af Grosserer og dansk Konsul paa Moss, R. St. O. O., Theoder Peterson¹ og Sara Margrethe Caroline Thorne².

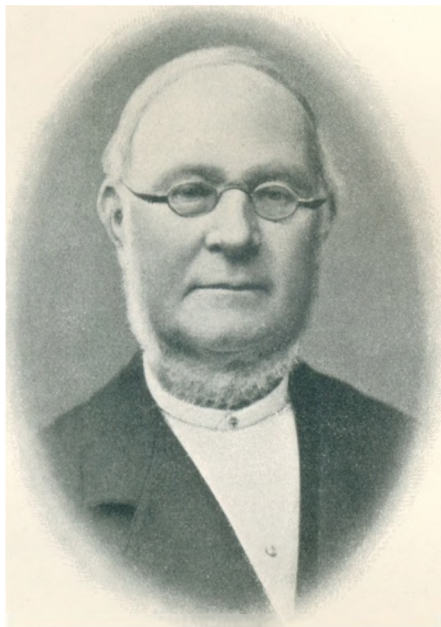
VII 1. ANDERS THEODOR STANG, født i Christiania 15de Marts 1902.

VII 2. HEDEVIG STANG, født i Christiania 16de April 1904.

VI 4. POUL MADWIEL STANG, født i Fredrikstad 14de Juni 1878. Efter endt Skolegang arbejdede han i 1 Aar som Lærling paa et mekanisk Værksted og reiste saa Høsten 1897 til Tyskland for at uddanne sig som Elektrotekniker. Vaaren 1900 tog han Afgangsexamen som Elektrotekniker fra Reinische Technicum Bingen, hvorefter han en Tid arbejdede som Elektromontør ved Norsk elektrisk Aktiebolag. Efter i et halvt Aars Tid

¹ Søn af Grosserer paa Moss Peter Christian Peterson og Hedevig Jacoba Sandberg.

² Datter af Stadshauptmand, Konsul Johan Fredrik Thorne og Rina Johanne Paasche (Slægten Thorne, S. 16).

**Christian August Stang,
Distriktslæge,
f. 1810, † 1893.**

for Sprogets Skyld at have opholdt sig i England fik han i 1901 Ansættelse i Saugbrugsforeningen paa Fredrikshald, hvor han arbejdede i 2 Aar.

1ste Januar 1904 blev han optaget som ansvarligt Medlem af Firmaet Mads W. Stang.

Gift i Christiania 5te Juni 1902 med *Johanne Hedevig Wetlesen*, født i Christiania 6te Februar 1881, Datter af Disponent for Gimle Teglværk Amund Lammers Wetlesen og Alma Wetlesen.

IV 7. KAREN MAMEN STANG, født paa Fredrikshald 7de August 1808, død nogle Timer gammel.

IV 8. CHRISTIAN AUGUST STANG, født paa Fredrikshald 29de Januar 1810, død i Stavanger 6te December 1893. Han blev, dimitteret fra Fredrikshalds Skole, Student med Haud i 1829, tog Andenexamen i 1830 og medicinsk Embedsexamen med Haud 24de September 1836.

Efter allerede som Student at have studeret i Udlandet, forrettede han i 1834 som Koleralæge og i 1835 som Kandidat ved Rigshospitalet og blev 26de September 1836 konstitueret som Kompagnikirurg ved Fredrikstens Garnison. 20de Februar 1838 blev han udnævnt til Distriktslæge i Ytre og Indre Sogn og tiltraadte Embedet 20de Juni s. A. med Bopæl i Sogndal; ved Embedets Deling i 1840 beholdt han Indre Sogns Distrikt. 8de Marts 1848 befordredes han til Korpslæge ved Stavangerske Musketerkorps med Bopæl i Stavanger, 16de September 1854 blev han Distriktslæge i Vestre Ryfylke og 5te Juni 1856 Distriktslæge i Stavanger, hvor han tillige var Fattiglæge og Læge ved Byens Sygehus, ligesom han fra 1858 til 1871 var Bestyrer af Stavanger Bys Sindssygeasyl og i flere Aar Medlem af Byens Repræsentantskab. 21de Januar

Tabel XII.

Christian Au
Distrikts
f. 1810,
se Tabel V,
g. m. Christiane
f. 1813,

Thomine Catharina Stang, f. 1839, ugift.	Elise Catharina Stang, f. 1842, † 1895.	Christian August Stang, f. 1843, † 1887, Farmer i Amerika, ingen Børn.	Thomas Leganger Stang, f. 1846, † 1873, Skibsfører, ugift.
--	---	--	---

gust Stang,
læge.
† 1893,
Side 248,
Augusta Leganger,
† 1868.

Carl Georg Stang, f. 1849, † 1861.	Johan Gram Holst Stang, f. 1850, Distriktslæge, g. m. Elisabeth Marie Daae, f. 1854, † 1903.	Anna Sylvia Stang, f. 1851, ugift.	Sophie Augusta Stang, f. 1853, g. m. Doktor Anton Julius Sand, f. 1844.	Thora Alvide Stang, f. 1854, † 1863.
--	---	--	---	--

Nicoline Daae Stang. f. 1881.	Christiane Augusta Stang, f. 1883.	Christian August Stang, f. 1886.
--	---	---

Dr. Christian Stang.

1887 blev han Ridder af St. Olavs Orden «for Embedsfortjeneste».

26de September 1886 kunde han feire sit 50 Aars Jubilæum som Embedsmand og Stavanger Amtstidende indeholdt i denne Anledning bl. a. følgende: «Det er et langt og daadrigt Virke, han nu kan se tilbage paa. Ufortrøden og beredvillig har Distriktslæge Stang fulgt Budet, enten det gjaldt at overgive sig til den skrøbelige Baad paa det oprørte Hav her udenfor vor Fjord eller at skakres i en ukomfortabel Bondekjærre eller Karjol. Her i Byen er denne Læge kjendt som den beskedne, rolige, velvillige og noble Personlighed, der trods sin høie Alder bærer Dagens Byrde og Hede»¹.

Ved den i Anledning af Embedsjubilæet i Stavanger Klub holdte Borgermiddag, holdt Amtmand *von Munthe af Morgenstjerne* Festtalen i følgende Ordslag: «En Retfærdigheds Ihukommelse er til Velsignelse, siger Salomon i et af sine Ordsprog.

Det er i Kraft af denne Sandhed, at der idag, Hr. Distriktslæge, har samlet sig en talrig Kreds af Medborgere for at bevidne Dem sin Høiagtelse og Hengivenhed. Ligesom Deres Gjerning har været til Velsignelse for det Distrikt og den Kreds, hvori De i en lang Række af Aar har virket, saaledes vil Deres Ihukommelse være til Velsignelse for dem, der har levet og virket med Dem, og for dem, der vil leve og virke efter Dem.

Hr. Distriktslæge Stang!

De har nu i 50 Aar virket som Læge og i 30 Aar i Deres nuværende Embede som Distriktslæge i Stavanger Distrikt.

¹ Se Kiser, Norske Læger, 2den Udgave, II, S. 376, og Morgenbladet 1887, No. 492.

Det indtræffer ikke ofte, at Gud forunder Mennesket saa længe at arbejde i sit Kald, og navnlig i offentlig Virksomhed, og endnu sjældnere indtræffer det, at vedkommende Funktionær, uanseet den lange Virksomhed, har beholdt sin Aands- og Legemskraft i saadant Maal, som De. Det er Kjærligheden til sin Gjerning, der bringer Tanken Klarhed, styrker Vilje og Mod. Og denne Kjærlighed har De havt, derfor har De ogsaa vundet Befolkningens Agtelse og Hengivenhed. Men denne lange Virksomhed vilde i og for sig ikke være tilstrækkelig Grund til denne Fest. Det er Erkjendelse af den Dygtighed, Hæderlighed og sande hjertelige Velvilje, hvoraf Deres hele Færd har været præget, der har fremkaldt en oprigtig Følelse af Erkjendtlighed og Trangen til at udtale denne for Dem. Det er disse Egenskaber, der længe vil bevares i Erindringen.

Lægens Kald er smukt, men ogsaa besværligt. Det er smukt, da det er beregnet paa at opreise det nedbrudte, at lindre Menneskets legemlige og derved ogsaa aandelige Smerter. Jeg tager her det Aandelige med, da vi alle kjender den gamle romerske Sandhed: «*Mens sana in corpore sano*», det er: «til en sund Aand udfordres et sundt Legeme». En dygtig og kjærlig Læge vil aftørre mangen Taare, og skjønt Lægen ikke er Sjælesørger i samme Forstand som Presten, saa kan han dog virke betydelig til at de syge og sørgende trøstes, og lægger sin Sag i Guds Haand.

Men Kaldet er ogsaa besværligt, saavel aandeligt som legemligt. Lægens Gjerning er væsentlig lagt i de Syges Boliger, hvor Sorgen er den herskende. Dette virker paa det kjærlige Sind ikke lidet nedtrykkende. Hans Kald fordrer derhos, at han til alle Døgnet's Tider

Dr. Christian Stang.

maa være beredt paa at besøge de Syge, selv om Trætheden efter forudgaaende Arbeide trykker ham. Andre Samfundsklasser kan, selv om Arbeidet er strengt, tage sig bestemte Hviletider. Det kan den samvittighedsfulde Læge ikke. Der kræves saaledes et usædvanlig legemligt og aandeligt Arbeide. Men naar han da efter et anstrengende Natarbeide hviler sit Hoved, saa har han Følelsen af, at han i Guds Navn har bragt Trøst og Lindring, saavidt som det staar i menneskelig Magt.

Jeg har nu haft Samarbeide med Dem siden min Ankomst hid, altsaa i 22 Aar, jeg har en hjertelig Tak at bringe Dem fra Staten, hvis tro Tjener De i saa mange Aar har været, en Tak fra det Distrikt, hvori De saa længe har virket, en Tak fra de Mænd, med hvem De forøvrigt er traadt i Berørelse, og endelig en Tak fra mig selv, for hvem de har været en kjær Embedsbroder.

Vi bede Gud holde sin Haand over Dem og velsigne Deres Alderdomsdage.»

Gift paa Fredrikshald 20de April 1838 med sit Sødskendebarn *Christiane Augusta Leganger*, født paa Fredrikshald 26de September 1813, død i Stavanger 11te September 1868, Datter af Kjøbmand paa Fredrikshald Rasmus Leganger og Elise Catharina Stang¹.

V 1. THOMINE CATHARINA STANG, født i Indre Sogn 3die Januar 1839. Lever ugift i Christiania.

V 2. ELISE CATHARINA STANG, født i Indre Sogn 25de Februar 1842, død ugift i Christiania 7de Marts 1895.

V 3. CHRISTIAN AUGUST STANG, født i Indre Sogn 20de Oktober 1843. Han var først Skibskaptein, men bosatte

¹ Se nedenfor.

sig senere som Farmer i Amerika. I 1887 var han paa Besøg i Norge og kom i Oktober s. A. tilbage til New York, hvorfra det var hans Hensigt at drage vestover; men fra dette Tidspunkt savner man enhver Oplysning om ham, hvorfor han formentlig maa være død. Han var gift, men havde ingen Børn.

- V 4. THOMAS LEGANGER STANG, født i Sogn 15de Marts 1846, død i Rio Janeiro 3die April 1873. Skibskaptein, ugift.
- V 5. CARL GEORG STANG, født i Stavanger 20de Februar 1849, død sammesteds 13de April 1861.
- V 6. JOHAN GRAM HOLST STANG, født i Stavanger 29de Juli 1850.

Han tog privat dimitteret Artium i 1870, Anden-examen i 1871 og medicinsk Embedsexamen i 1877. Han var derpaa først en Tid Amanuensis og praktiserede derpaa fra 1878 til 1882 i Ekersund. I 1882 flyttede han til Sandnæs, hvor han i et Aar var konstitueret som Distriktslæge, 13de Juli 1887 blev han udnævnt til Distriktslæge i Sætersdalen med Bopæl i Bygland, og 1899 blev han konstitueret som Distriktslæge i Namsos¹.

Gift i Bø i Telemarken 24de September 1878 med *Elisabeth Marie Daae*, født i Haram paa Søndmør 23de September 1854, død paa Namsos 22de Oktober 1903, Datter af Sogneprest Jens Kobro Daae og Nicoline Friis Daae.

- VI 1. NICOLINE DAAE STANG, født i Ekersund 23de Sep-
1881. Telegrafistinde i Christiania.
- VI 2. CHRISTIANE AUGUSTA STANG, født i Sandnæs 26de
August 1883.

¹ Se Kiær, Norske Læger, 2den Udgave, II, Side 379, og Studenterne fra 1870, Side 172.

- VI 3. CHRISTIAN AUGUST STANG, født i Sandnæs
7de August 1886. Gymnasiast.
- V 7. ANNA SYLVIA STANG, født i Stavanger 4de August
1851. Lever ugift ved Reitgjærdet i Nærheden
af Trondhjem.
- V 8. SOPHIE AUGUSTA STANG, født i Stavanger 9de Ja-
nuar 1853.

Gift i Stavanger 18de Januar 1875 med *Anton Julius Sand*, født i Næsne Helgeland 24de April 1844, Søn af Sygehuslæge Frederik Christian Sand og Augusta Amalia Francke. Han blev Student med Laud dimitteret fra Trondhjems Cathedral-skole i 1863 og medicinsk Kandidat med Haud i Mai 1869, hvorefter han Resten af Aaret var Amanuensis hos sin Fader i Molde. I det følgende Aar gjorde han Tjeneste dels som Assistentlæge ved Gaustad Sindssygeasy, dels som Kandidat paa Rigshospitalet, indtil han i December 1870 afreiste til Krigsskuepladsen i Nord-Frankrige, hvor han bl. a. gjorde Tjeneste paa Valpladsene ved Pont-Noyelles og Bapaume. Efter sin Hjemkomst gjorde han Kandidattjeneste ved Rigshospitalet, bosatte sig 1872 som praktiserende Læge i Skedsmo og blev 1ste Oktober 1874 ansat som Læge og Forstander ved Reitgjærdets Pleiestiftelse for Spedalske i Lade Sogn ved Trondhjem. Han er siden 1895 Repræsentant i Det kongelige Selskab for Norges Vel for Søndre Trondhjems Amts Landhusholdningsselskab og siden 1876 Medlem af det kngl. norske Videnskabernes Selskab i Trondhjem¹.

¹ Halvorsen, Forfatterlexikon, V, Side 18 flg. Kiær, Norske Læger, 2den Udgave, II, Side 263.

**Carl Melchior Stang,
Adjunkt, R. St. O. O.,
f. 1811, † 1873.**

V 9. THORA ALVILDE STANG, født i Stavanger 7de Oktober 1854, død sammesteds 17de Mai 1863.

IV 9. CARL MELCHIOR STANG, født paa Fredrikshald 29de August 1811, død i Christiania 8de Juni 1873. Han blev Student med Laud fra Fredrikshalds Skole i 1829 og tog Andenexamen med samme Karakter i 1830; i 1834 konstitueredes han som Adjunkt ved Fredrikshalds lærde Skole, til hvilket Embede han udnævntes under 23de December 1835. 27de Mai 1865 fik han Afsked i Naade og blev 29de Mai s. A. udnævnt til Ridder af St. Olafs Orden «for fortjenstfuld Embedsvirksomhed».

Sammen med sin Hustru oprettede han i 1872 «Apoteker Kr. F. Møllerops og Hustrues Legat» i Trondhjem med en Kapital af 32000 Kr., til Fordel for trængende Enker eller ugifte Døtre efter Embedsmænd¹.

Gift i 1863 med *Valborg Dorothea Møllerop*, født i Trondhjem 1824, død i Christiania 22de November 1901, Datter af Apoteker i Trondhjem Christian Fredrik Møllerop og Frederikke Wilhelmine Høe. Hun var først gift med Premierløjtnant *Ulrich Sissenère* og havde i dette Ægteskab 1 Søn, den i 1903 afdøde Godseier Christian Sissenère paa Tom.

IV 10. FREDRIK FERDINAND STANG, født paa Fredrikshald 2den September 1812, død sammesteds 8de Februar 1884. Han var Sømand og førte Skib med Dygtighed og Held i 35 Aar, indtil han i 1875 nedsatte sig som Skibsreder paa Fredrikshald.

Gift paa Fredrikshald 17de Februar 1841 med *Karen Elisabeth Mamen*, født paa Fredrikshald 1ste August 1814, død sammesteds 15de August 1890, Datter af

¹ Nicolaysen, Norske Stiftelser, V, Side 1059.

Tabel XIII.

			Fredrik Ferdi Skibs f. 1812, g. m. Karen f. 1814,	nand Stang. reder, † 1884, Elisabeth Mamen, † 1890.	
Richard Stang, Konsul og Mægler, f. 1842, ugift.	Fredrik Fabian Stang, Skibsfører, f. 1846, g. 1881 m. Karen Hansen, f. 1859, † 1892.	Emma Othilie Stang, f. 1847, g. m. Kjøbmand Arild Christen Lyche Huitfeldt, f. 1840, † 1886.		Haakon Gottfred Stang, Skibsfører, f. 1849, ugift.	Agnes Stang, f. 1851, † s. A. Anna Christine Stang, f. 1853, ugift.

Konsul Richard Stang.

Trælasthandler paa Fredrikshald Dines Klein Mamen og Kirstine Rohde Andersen¹.

V 1. RICHARD STANG, født paa Fredrikshald 7de Februar 1842. 12 Aar gammel blev han sendt til Frankrige i Pension, hvor han opholdt sig halvandet Aar; i 1858 modtog han Ansættelse i Dieppe, hvor han blev i 2 Aar, indtil han i 1860 lod sig hverve til Fremmedlegionen i Algier, hvor han tjente i 2 Aar. I 1863 blev han ansat paa et Skibsmæglerkontor i St. Nazaire, hvor han blev til 1872; fra 1ste August 1873 etablerede han sig som Mægler paa Fredrikshald, hvor han 21de Februar 1881 blev fransk Konsularagent; ugift.

V 2. FREDRIK FABIAN STANG, født paa Fredrikshald 6te Marts 1846. Skibskaptein.

Gift i St. Peter i Minnesota i Amerika 13de Juni 1881 med sin Kusine *Karen Hansen*, født paa Fredrikshald 28de Juni 1859, død i Chicago 22de Oktober 1892, Datter af Proprietær Gerhard Hansen og Claudine Christiane Mamen².

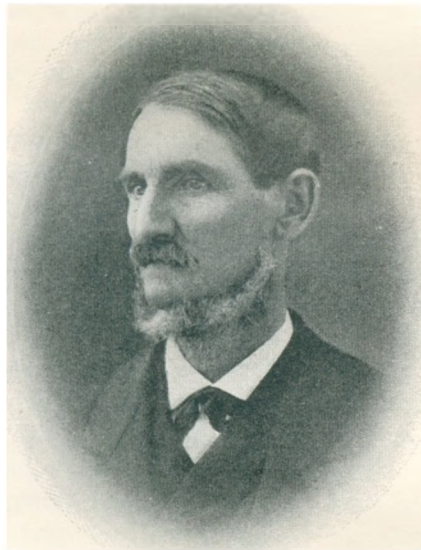
V 3. EMMA OTTILIE STANG, født paa Fredrikshald 18de November 1847. Gift sammesteds 19de Februar 1869 med Kjøbmand paa Fredrikshald *Arild Christen Lyche Huitfeldt*, født i Christiania 13de Marts 1840, død paa Fredrikshald 5te November 1886, Søn af Sorenskriver Vilhelm Huitfeldt og Christine Elisabeth Lyche³.

V 4. HAKON GOTTFRED STANG, født paa Fredrikshald

¹ Se Side 264.

² Slægten Mamen, S 11.

³ Slægten Wiel, S. 110.

Fredrik Ferdinand Stang,
f. 1812, † 1884.

17de April 1849, fhv. Skibsfører. Lever ugift i Nærheden af Fredrikshald.

V 5. AGNES STANG, født paa Fredrikshald 23de Juni 1851, død sammesteds 28de s. M.

V 6. ANNA CHRISTINE STANG, født paa Fredrikshald 23de August 1853. Lever ugift i Christiania.

IV 11. JOHAN SEVERIN STANG, født paa Fredrikshald 22de April 1814, død ugift sammesteds 14de December 1878. Han var oprindelig bestemt til at blive Murmester, men da han viste en udpræget Lyst til at blive Forretningsmand, kom han som «Butiksvend» til Kjøbmand Jacob Glückstad i Christiania, hvor hans ældre Brødre Christen og Ole tidligere havde været. Her blev han i mange Aar og fik derefter Ansættelse i Hamburg, hvor han var i lang Tid, et Ophold, der senere forskaffede ham Tilnavnet «Hamburgeren», hvorunder han var kjendt ikke alene af Slægt og Venner, men af hele Fredrikshald. 25de Mai 1842 tog han Borgerkab som Kjøbmand paa Fredrikshald, hvor han havde Butik i den Gaard ved Torvet, der senere tilhørte Kjøbmand Hamilton og nu Grosserer Carl Meyer. Her begyndte han Bondehandel i Forbindelse med en liden Fabrik for Tilvirkning af Skraatobak. I 1847 købte han af Broderen Christen Stang dennes Gaard paa Hjørnet af Storkleven, som var særdeles heldig beliggende for al Trafik med Id, Enningdalen og de svenske Grænsedistrikter. Af Bønderne købte han Korn, Linfrø og Huder, som han senere solgte i Hamburg, og betalte med Salt, Sild, Tørfisk og Tobak. Han udvidede betydelig sin Fabrik af Skraatobak, og Johan Stangs Skraatobak var meget efterspurgt paa begge Sider af Grændsen. Han fik hjem hele Lad-

Johan Severin Stang.

ninger af Tobaksblade, som han betalte kontant mod Rabat, og som han aldrig assurede.

I flere Aar drev han desuden Skibsrederi og Export til Frankrige af skaaren Trælast, som han købte af Omegnens Bønder.

Johan Stang var en lidenskabelig og dygtig Jæger og en uforfærdet Rytter. Under en af sine Rideture faldt han i Nærheden af Gaarden Stumberg med Hesten, hvorved han paadrog sig en Rygmarvslidelse, som han kjæmpede med Resten af sit Liv.

I mangfoldige Aar spiste han sin Middag paa Haldens Klub, hvor samtlige Brødre mødtes hver Dag, og her tilbragte de fleste af dem sine Aftener ved et Parti L'hombre eller Whist; lige til sine sidste Dage var han en ivrig Klubgjæst, interesseret for alt og for alle og aandsfrisk lige til det sidste.

Ved sit Testamente af 24de Juni 1876 gav han hele sin Formue bort.

Endel af hans Broderbørn fik 80000 Kr., 40000 Kr. skjænkedes til et Legat for «Trængende i Byen, især af saadanne Samfundsklasser, som ikke nyde Understøttelse af det almindelige Fattigvæsen», 127041 Kr. til et Legat for «gavnlig Øiemed for Kommunen», 16000 Kr. til «Stiftelsen for Trængende, især af borgerlig Stand», 8000 Kr. som «Grundfond for en Stiftelse for Opførelsen af private Arbejderboliger»¹ og «Understøttelsesforeningen for trængende Sømænd i Fredrikshald og deres efterladte» 24000 Kr.

Af Legatet er der indtil 1904 efter Kommunestyrets Beslutninger ialt udbetalt Kr. 140258,73.

IV 12. CHRISTINE STANG, født paa Fredrikshald 8de August

¹ Nicolaysen, Norske Stiftelser, V, S. 856, 857 og 860.

**Johan Severin Stang,
Kjøbmand paa Fredrikshald,
f. 1814, † 1878.**

**Fru Christine Aschehoug,
født Stang,
f. 1818.**

1818. Gift 19de Januar 1842 med *Jens Bjerch Aschehoug*, født i Rakkestad 24de Oktober 1790, død 10de Januar 1849, Søn af Provst og Konsistorialraad, Sogneprest til Rakkestad Thorkel Aschehoug og Anne Cathrine Olsen. Han blev Student med Haud i 1818 og theologisk Kandidat med samme Karakter i 1824, hvorefter han 24de April s. A. blev personel Kapellan hos sin Fader, 9de Januar 1828 blev han residerende Kapellan til Rakkestad og 23de Juni 1836 Sogneprest til Kraakstad. 28de Marts 1846 fik han Bestalling som valgt Provst. Han fik Afsked i Naade 5te April 1848.

Han var første Gang 1834 gift med Maren Mamen¹ (død 12te Marts 1835), Datter af Knud Mamen paa Jølstad Gaard i Rakkestad og Bolette Aagaard.

- III 3. ELISE CATHARINA STANG, født paa Fredrikshald 28de Januar 1775, døbt 3die Februar s. A. med følgende Faddere: «Madame Anna Margaretha Børgesen, Jomfru Christine Sophia Stang, Borgermester Christian Leth, Lieutenant Hans Gram og Monsr. Jacob Stang.» Død paa Fredrikshald 15de Januar 1854. Gift paa Fredrikshald 7de November 1800 med Grosserer og Trælasthandler paa Fredrikshald *Rasmus Abildgaard Leganger*, født i Ekersund 20de December 1775, død paa Fredrikshald 12te Mai 1841, Søn af Skipper og Borger i Ekersund Jørgen Hjort Leganger² (f. 1744, † 1823) og Elsebeth Abildgaard. Han tog 25de Juni 1800 Borgerskab paa Fredrikshald, hvor han senere i en lang Aarrække drev Trælasthandel. «Rasmus Rokkedreier», som han

¹ Familien Mamen, Hamar 1895, S. 9.

² Han var atter Søn af Borger i Ekersund Henrik Leganger og Karen Sophie Hjort og saaledes en Brodersøn af Sognepresten til Aremark Lauritz Leganger (se Side 242).

Sorenskriver Lauritz Stang.

almindeligvis kaldtes, var en dygtig Mand, der under de vanskelige Forhold, der herskede i det 19de Aarhundredes første Decennier, ikke alene forstod at bevare de Midler, han havde faaet med sin Hustru, men ogsaa at forøge dem.

- III 4. LAURITZ (LARS) LEGANGER STANG, født paa Fredrikshald 29de December 1775, døbt 5te Januar 1776¹, død i Bergen 14de Juni 1836 og begravet paa St. Jakobs Kirkegaard.

Han blev bestemt til at studere og gik først paa Skole paa Kongsberg og derefter i Christiania lærde Skole, hvorfra han dimitteredes til Kjøbenhavns Universitet, hvor han i 1796 tog Examen Artium med Karakteren Laudabilis.

I det følgende Aar tog han Examen philologicum og Examen philosophicum med Haud illaudabilis.

Han læste derefter til juridisk Embedsexamen og tjenstgjorde samtidig som Volontør i Rentekammeret uden Løn, for paa denne Maade lettere at kunne opnaa et Embede i Norge.

Imidlertid havde han giftet sig, og da han desuden, efter hvad Traditionen beretter, i Kjøbenhavn førte et ret flot Liv, tog det snart slut med hans Fædreearv, hvorfor han saa sig nødsaget til at tænke paa at forlade Kjøbenhavn, der var et dyrt Levested, og søge sig et Levebrød i sit Fædreland.

13de December 1799 blev han i Heiliggeistes Kirke i Kjøbenhavn viet til *Johanne Margrethe Conradi*, der

¹ Han var opkaldt efter sin Morfader Sogneprest Lauritz Leganger og havde ved sin Daab følgende Faddere: «Fru Catharina Margaretha Poscolan, Madame Helene Jespersen, Jomfru Karen Andersen, Regimentskvartermester Poscolan, Raadmand Heiberg og Monsr. Jacob Larsen.»

var et Bysbarn af ham, idet hun var født paa Fredrikshald 13de August 1780. Hun blev hjemmedøbt 13de s. M., og hendes Daab blev stadfæstet i Kirken 6te September s. A. med følgende Faddere: «Raadmand Heibergs Hustrue Madame Annichen Ulrikka Heiberg, Madame Elen Margaretha Niels Anchers, Hr. Justitsraad Stockfleth, Sr. Thomas Stang, og Hr. Capitaine von Hoff ved Ingenieur-Choret».

Hun var Datter af Postmester paa Fredrikshald *Johan Christian Conradi* og *Christine Schmidt*.

Johan Christian Conradi var født i Nibe i Jylland 31te Marts 1755 og var Søn af By- og Herredsfoged *Johan David Conradi* og *Marianne Christine Jørgensdatter Agersborg*.

Han fortæller selv, at han «fra Ungdommen af er opdraget og bekiendt baade i juridiske Forretninger og Regnskabsførsel».

Senere blev han Fuldmægtig hos Byfoged Stockfleth paa Fredrikshald og deltog i Feltoget 1788 som Betjent ved Feltkommissariatet, «hvorfor han ingen Gage nød»; 20de November 1788 søgte han om at maatte blive Magazinforvalter i Norge og passe Transporterne over Fredrikshald, men det ser ud til, at han har maattet nøie sig med den mere beskedne Stilling som Byfogedfuldmægtig til 1803, samtidig med at han oftere benævnes «Garnisons-Magazins-Entrepreneur».

Under 24de Juni 1803 ansøger han om det ledige Postmesterembede paa Fredrikshald og anfører i den Anledning, at han «af og til i mange Aar har behandlet adskillige kongelige Embeder, saavel som Postmesterembedet, hvorved jeg har erhvervet mig de Kundskaber, der henhører til dette Fag».

Han slutter sin Ansøgning med en Bøn om, at «dette

Postmester Conradi.

lille Embede allernaadigst maatte forundes mig til en liden Belønning, fordi jeg arbeidede under det Kongelige Felt-Commissariat i Felttoget 1788, hvorfor jeg ingen Gage nød, saavel som til nogen Understøttelse til mine andre Indkomster for en Familie af 10 Børn, hvoraf de fleste er uforsørgede».

Generalpostamtet havde øiensynlig mest Lyst til at give Embedet til Byfoged Carl Adolph Dahl, der ogsaa var blandt Ansøgerne, og som vistnok ogsaa var den mest kvalificerede, men det fandt alligevel, «at Postmester Embedet ikke bør være forenet med dette Embede uden at særdeles Omstændigheder skulde gjøre dette nødvendigt», desuden «var Embedet saa ringe af Indkomster, at ingen Mand, uden den, som allerede er bosadt paa Stædet og haver tillige en anden Næringsvei kan leve deraf».

Dette var Tilfældet med Conradi, der desuden, efter hvad Generalpostamtet mente, «besad den udfordrende Duelighed og Øvelse i de til Embedet henhørende Forretninger, samt at han foruden de flere anbefalende Omstændigheder, der tale for ham, tillige haver en stor Familie at forsørge».

Conradi fik Embedet 23de December 1803; Gagen var ikke stor, 90 Rdlr. om Aaret, dertil fik han 25 Rdlr. aarlig for at besøge Expressen, 8 Rdlr. aarlig til Skrivematerialier og 34 Rdlr. til Aflønning af en «Litzenbroder».

Som Betingelse for at tiltræde Embedet maatte han skaffe en Kaution paa 1200 Rdlr.¹

¹ Postmester Conradi efterlod sig, foruden den ovenomtalte Datter Johanne Margrethe, følgende Børn: 1. Thomas Stang Conradi. 2. Johan Christian Conradi, Matros paa det danske Skib «Fortitudo», blev efter Indberetning fra det afrikanske Konsulat af 8de Juni 1806 Muhamedaner.

Han døde 20de December 1821¹.

I Oktober Maaned 1801 tog Lauritz Stang den latinske-juridiske Embedsexamen med næstbedste Karakter og flyttede derefter hjem til Norge, hvor han nedsatte sig som Prokurator i Jarlsberg Amt.

14de Oktober 1802 fik han Bevilling til at føre Sager for Underretterne i Akershus Stifts Kjøbstæder og 31te Mai 1808 til at procedere ved alle Over- og Underretter i Norge.

Lauritz Stang bosatte sig i Stokke Prestegjæld i Jarlsberg, hvor han købte den ganske betydelige Jordeiendom Nordre Rostad, hvor han var bosat til 1811, da han solgte sin Gaard og bosatte sig i Tønsberg.

Fra Mai 1803 til Udgangen af 1804 var han tillige konstitueret Byfoged i Tønsberg og Holmestrand.

Som Prokurator var hans Indtægter imidlertid ikke synderlig store og da han desuden ved sit Mønsterbrug paa Rostad satte mange Penge til, besluttede han sig til, væsentlig af Hensyn til sin Hustru og sin stedse voksende Børneflokk, at søge sig over i et juridisk Embede.

Han søgte derfor til forskjellige Tider Embeder i Norge, men uden Resultat, tiltrods for, at han overensstemmende med Datidens Skik og Brug personlig reiste ned til Kjøbenhavn for at «sollicitere».

3. Fredrik Henrich Conradi, f. 19de Juli 1790, Kaptein, g. m. Peroline Amelia Olsen. 4. Carsten Balthazar Conradi. 5. Johan David Conradi. 6. Henriette Antoinette Conradi. 7. Adolphine Christine Conradi. 8. Cathrine Theodora Conradi. 9. Magdalene Conradi. 10. Johan Marenus Conradi, f. 1812, † 1871 som Sorenskriver i Trøgstad, g. m. Ingeborg Hedevig Vogt.

¹ Lundh og Thrap, Norske Posttjenestemænd 1814—1896, Christiania 1897, Side 21.

Tabel XIV.

Lauritz Le
Søren
f. 1775,
(se Ta

g. 1) 1799 med Johanne Mar
g. 2) 1836 m.

Caroline Stang, f. 1800, † 1853, g. m. Overtoldbetjent Jørgen Otto Pladt, f. 1782, † 1855.	Thomas Stang, Sogneprest, f. 1804, † 1874, g. m. Martha Regine Gløersen, f. 1804, † 1875.	Fredrik Stang, Statsminister, f. 1808, † 1884, g. m. Julie Augusta Georgine von Munthe af Morgenstjerne, f. 1812, † 1885.
--	--	---

Emil Stang, Statsminister, f. 1834, g. m. Adelaide Pauline Berg, f. 1840.	Bredo Henrik M. M. Stang, Kabinettskammerherre, f. 1836, g. m. Grevinde Josephine S. A. I. Sparre, f. 1829, † 1892.	Johan Stang, kngl. Fuld- mægtig, f. 1837, † 1903, ugift.	Laura Stang, f. 1838, † 1895, g. m. Sogne- prest Jens Mi- chael Lund, f. 1821.	Cathrine Eli- sabeth Stang, f. 1839, g. m. Konsul, Dr. juris Albert Poul Ernst Hepp.
--	---	--	---	--

Marie Henriette Stang, f. 1866.	Fredrik Stang, Professor, f. 1867, g. m. Caroline Schweigaard, f. 1871, † 1900.	Julie Augusta Georgine Stang, f. 1869.	Adelaide Poulina Stang, f. 1872.
------------------------------------	--	--	-------------------------------------

Christian Schweigaard
Stang, f. 1900.

ganger Stang,
skriver,
† 1836
bel V).

grethe Conradi, f. 1780, † 1820,
Fredrikke Pihl.

Christian Stang, Student, f. 1810, † 1832, ugift.	Anna Stang, f. 1812, † 1878, g. m. Sogneprest Arnt Uchermann, f. 1812, † 1875.	August Stang, Sørenskriver, f. 1815, † 1878, g. m. Isabel Mary Newbold, f. 1813, † 1891.	Ulrich Stang, Toldinspektør, f. 1818, † 1903, g. m. Eleonore Doro- thea Marie Bagge, f. 1829, † 1897.
--	--	--	--

Emma Stang, f. 1841, g. m. Sørenskriver J. C. Heffer- mehl, f. 1833.	Johan C. H. W. J. Stang, Oberst, f. 1843, ugift.	Augusta Fredrikke Stang, f. 1847, g. m. Oberst Alexis von Munthe af Morgenstjerne f. 1845, † 1904.	Fredrikke Stang, f. 1849, † 1850.	Christine Stang, f. 1851, ugift.
--	---	---	--------------------------------------	-------------------------------------

Peder Berg Stang, f. 1875, Dr. philos.	Emil Stang, f. 1882, Stud. juris.
---	---

Sorenskriver Lauritz Stang.

Paa en af disse sine Reiser havde han det Uheld at blive taget tilfange af en engelsk Kaper, en Begivenhed, som gjøres til Gjenstand for en længere Omtale i Sønnen, Fredrik Stangs, nedenfor gjengivne «Livs-erindringer».

Under 2den Mai 1814 indgav han til Norges Regent Prins Christian Fredrik følgende Ansøgning¹:

Til Norges Regent.

Da Stavangers og Finmarkens Amtmandsflaber, Axfylde Sorenskriverie og Stiftamtsskriver-Embedet i Trondhiem ere blevne anmeldte ledige, saa ansøger jeg i dybeste Underdanighed Deres Kongelige Høyhed om at maatte blive forundt et af disse Embeder.

J halvfemte Aar, nemlig fra Begyndelsen af 1798 indtil Junii Maanedes Udgang i 1802, har jeg tient i det Kongelige Rentekammer som Volunteur, altsaa uden Løn og kun i forhøabning om Befordring til et af de Embeder i Norge, der henhørte under høybemeldte Collegio.

Men da jeg fra Udgangen af 1799 har været gift, saa fandt jeg mig tvungen til i Aaret 1802 at opgive den Udsigt, jeg paa den Tid havde til snart at blive benaadet med en Copiist Tjeneste, saasom den dermed forbundne Gage ikke vilde have været tilstrækkelig til min vokende families Underholdning i det dyre Levested Kiøbenhavn, og det meeste af min arvede, ubetydelige Formue da var anvendt deels til mit Ophold ved Universitetet i Aarene 1796 og 1797, hvori jeg erholdt Examina artium, philo-

¹ Personalia Stang i Rigsarchivet.

logicum og philosophicum, ved den første Characteren Eudabilis, ved de to andre Haud illaudabilis, dels til min families forsørgelse i den Tid, hvori jeg tjente i Rentekammeret, og dels til de Udgifter, der fulgte af Lovkyndighedens Studium ved Universitetet, hvortil imidlertid den fra mine forretninger under høybemeldte Collegio overblevne Tid opofredes.

Efterat jeg med ængstelig frygt for det altid uvisse, og dog for min families Vel i fremtiden saare vigtige, Udfald havde underkastet mig i October Maaned 1801 latinist-juridist Examen, og erholdt kun næstbedste Character — min frygtsomheds følge — reiste jeg derpaa i Julii Maaned 1802 med min familie hertil, for her at erhverve ved Sagførsel det fornødne, og bane mig end nærmere Udgang til Befordring, da forordningen af 3die Junii 1796 havde opmuntret Lovkyndighedens Dyrkere til at vælge denne Løbebane ved at love dem efter nogle Aars Tjeneste som Procuratorer fortrinlig Udgang til Dommer-Embeder og andre Justits-Betieninger.

Ved Aggershuus Stifts Bevilling af 14de Oktober 1802 erholdt jeg Tilladelse til at føre Sager for Underretterne i bemeldte Stifts Kjøbstæder, og i Kraft af vedkommende Øvrighedens Bevillinger har jeg fra samme Tid af procederet for Over- og Underretterne i begge Brevstaberne og i Bradsberg Amt; en Kongelig Bevilling af 31te Mai 1808 hiemler mig frihed til at føre Sager for alle Over- og Underretter baade i Kjøbstæderne og paa Landet i Norge.

Eigefom jeg nu paa tolvte Aar har ved Sagførsel erhvervet mig Bekjendtskab ogsaa med den practiske Deel af Lovkyndigheden, saaledes har jeg tillige ved at forestaa Tønsbergs og Holmestrand's Bye-foged Embede fra Maii

Maanedes Begyndelse i Aaret 1803 indtil Udgangen af 1804 som constitueret, næsten den hele Tid igjennem paa mit eget An- og Tilsvær, samt Keilighed til at erholde Øvelse i Særdeleshed i de til et Underøvrigheds og Dommer Embede henhørende Forretninger.

Ved mine til de forsticællige Tider til det Kongelige Danske Cancellii nedsendte Ansøgninger om Befordring har jeg indsendt anbefalende Vidnesbyrd af Hr. Etatsraad og Commiteret i Rentekameret H. Jensen om mit forhold i den Tid, da jeg tiende i det ham som Rentestriver anbetroede Contoir under bemeldte Collegio, af Hr. Etatsraad falsen som constitueret Stift Amtmand om min Bestyrelse af Tønsbergs Byefogeds Embede i henved to Aar og senere saavel af Algershuus Stift og Jarlsbergs Grevskab, som af Underdommeren Hr. Byefoged, Ridder, Hammer og Hr. Sorenskriver Berg om mit forhold som Sagfører; disse Bevisligheder savner jeg derfor Keilighed til at kunne lade allerunderdanigst følge herved.

Naadigste fyrste! Syv af mine Ungdomsaar anvendtes i Kongsbergs og Christianias latinske Skole til at erhverve de forkundskaber, som vare fornødne til at kunne benytte den offentlige Undervisning ved Kiøbenhavns Universitet, til mine Studeringers fortsættelse der og til Forretninger, som jeg med Føye og Hiemmel af Lovgivningen har haabet at ville bane mig Udgangen til Befordring eer siden mere end sytten Aar opofrede, nu, da til dette Maals Opnaaelse min formue, som mine Ungdoms og Mandoms Aar er anvendt, forene seg igienlevende uforsørgede Børn, som af mig have at kræve Underholdning og Opdragelse, deres Ønsker med mine Bønner om at mine Bestræbelser til hiint formaal maae vorde dem gavnlige, og deres frem-

tarv vil maasse, cocteris passibus, komme i nogen Betragtning.

Tønsberg den 2den Mai 1814.

Allerunderdanigst

Lauritz Leganger Stang

fød paa Fridrichshald den 29de Decbr. 1775.

Efter Indstilling af Statsraadets 3die Departement blev han derefter under 25de Juni 1814 udnævnt til Sorenskriver i Ryfylke Sorenskriveri med Bopæl i Stavanger¹. Dette Embede indehavde han, indtil han i 1821 blev udnævnt til Sorenskriver i Nordhordland med Bopæl i Bergen, i hvilket Embede han døde 14de Juni 1836, 61 Aar gammel.

Hans Hustru Johanne Margrethe Conradi døde i Stavanger 7de December 1820, 41 Aar gammel, 2 Dage efter Nedkomsten med en Søn.

Sorenskriver Stang giftede sig paany i Aarstad Kirke ved Bergen 5te Juni 1836 med *Fredrikke Johanne Marie Pihl*, født i Bergen 1816, Datter af Guldsmed i Bergen Johan Christian Binter Pihl.

- IV 1. CAROLINE STANG, født i Kjøbenhavn 9de April 1800, død i Sandefjord 20de Oktober 1853, gift med Over-toldbetjent *Jørgen Otto Pladt*, født 26de Oktober 1797, død i Sandefjord 11te Juli 1855, Søn af Forvalter paa Kongsberg Pladt og Cecilie Otto.
- IV 2. THOMAS STANG, født i Tønsberg 17de Juli 1804, død paa Modum 17de November 1874. Han blev Student dimitteret fra Bergens Skole med Laud i 1824, tog Aaret efter Andenexamen med Laudabilis præceteris

¹ Forhandlingsprotokol ført i Regjeringen og Statsraadet Marts til December 1814, Christiania 1899, Side 31.

Sogneprest Thomas Stang.

og i 1827 theologisk Embedsexamen med Laud. Under 6te Oktober 1827 blev han udnævnt til residerende Kapellan til Meldalen, blev 18de Juni 1831 Sogneprest til Vang i Valdres, 10de Juni 1837 til Nes i Hallingdal, 31te Juli 1846 til Botne og 2den December 1865 til Modum, i hvilket Embede han døde¹. Han var i 1839 Stortingssuppleant for Buskerud Amt.

Gift 9de September 1827 med *Martha Regine Gløersen*², født i Asak ved Fredrikshald 24de Marts 1804, død i Christiansand 23de December 1875, Datter af Major Christian Gløersen og Karen Wetlesen.

V 1. LAURITZ CHRISTIAN STANG, født i Meldalen 28de Juni 1828, død i Christiania 2den Juni 1896. Han blev Student med Laud i 1848, tog Aaret efter Andenexamen med samme Karakter og i 1854 theologisk Embedsexamen med Haud. Under 22de Oktober 1864 blev han udnævnt til Sogneprest til Nore, 13de Mai 1871 Sogneprest til Herod og 26de Oktober 1878 Sogneprest til Borgund, fra hvilket Embede han 28de August 1886 erholdt Afsked i Naade.

Gift i Holmestrand 5te September 1859 med *Thora Eleonore Hertzberg*, født 24de Oktober 1827, Datter af Apoteker Georg Phillip Hertzberg og Hardine Linde.

VI 1. REGINE DOROTHEA STANG, født i Holmestrand 25de September 1861, død ugift i Christiania 11te April 1900.

VI 2. THOMAS GEORG STANG, født i Holmestrad 29de Oktober 1862. Han blev Student med Laud i 1883, tog Aaret efter Andenexamen og 1891

¹ Halvorsen, Forfatterlexicon, V, S. 410; Lampe, Dimittender fra Bergens lærde Skole 1869.

² Stamtavle over Slægten Gløersen, Chra. 1897, S. 39.

juridisk Embedsexamen med Haud. I 1898 blev han beskikket som Toldbetjent i Christiania Tolddistrikt. Ugift.

- VI 3. IMMANUEL STANG, født i Holmestrand 28de November 1864. Efter at have taget Middelskoleexamen ved Aalesunds Latinskole arbejdede han nogle Aar paa Søndmøre Fogedkontor, derefter fra 1887—1889 paa Søndmøre Sorenskriverkontor og fra 1889—1895 paa Buskerud Fogedkontor, hvorefter han Høsten 1895 konstitueredes som Lensmand i Modum; da Lensmandsbestillingen fra 1ste Januar 1897 deltes i 2, Søndre og Nordre Modum, ansattes han som Lensmand i Nordre Modum.

Gift i Drammen 29de September 1901 med *Berthe Karoline Kleven*, født paa Strømsgodset i Skoger 17de December 1880, Datter af Gaardbruger Erik Sevalse Kleven og Andrea Andersen Solum.

VII 1. THORA ELEONORE STANG, født paa Modum 13de Oktober 1902.

VII 2. INGERID STANG, født paa Modum 12te April 1904.

- VI 4. LARS STANG, født i Nore i Numedal 28de Februar 1866. Han tog dimitteret fra Aalesunds Skole Examen Artium i 1887 og Andenexamen i 1888, hvorefter han, efter at have tjenstgjort som Apotekerelev, tog Pharmaceutexamen i 1891 og Apotekerexamen i 1893. Efter i flere Aar at have været Bestyrer af Vikesunds Apotek, fik han under 19de November 1904 kongelig Tilladelse til at forpagte Sandefjords Apotek.

Gift i Drammen 30te Marts 1901 med *Elisabeth Ursulla Mürer*, født i Drammen 15de Februar 1870, Datter af Grosserer i Drammen Johan Christopher Mürer og Christiane Elisabeth Pedersen.

Arne Stang.

- VII 1. REGINE STANG, født paa Vikesund 5te Marts 1902.
- VII 2. ELISABETH STANG, født paa Vikesund 8de November 1903.
- VI 5. ARNE STANG, født i Nore i Numedal 8de April 1867. Grosserer i Christiania i Firmaet Stang & Bredal.
Gift i Christiania 14de December 1895 med *Anna Sofie Haffner*, født paa Horten 25de Juni 1873, Datter af Postmester Herman Haffner og Hanne Jochumine Horn.
- VII 1. ASTRID STANG, født i Christiania 2den April 1897.
- VII 2. SIGNE STANG, født i Christiania 30te December 1898.
- VII 3. WOLFGANG WENTZEL HAFFNER STANG, født i Christiania 27de Februar 1901.
- VII 4. LAURITZ CHRISTIAN STANG, født i Christiania 8de November 1903.
- VI 6. AASHILD STANG, født i Nore i Numedal 11te Juli 1869. Gift i Christiania 6te Oktober 1894 med Kontorfuldmægtig *Herman L. Rydin*, født paa Hammerfest 31te Januar 1868, Søn af Kjøbmand Carl Johan Henrik Rydin og Christine Fredrikke Wilhelmine Schanke.
- VI 7. CARL PHILIP HERTZBERG STANG, født i Nore i Numedal 28de August 1870. Agent og Mægler i Christiania. Ugift.
- VI 8. JOHAN STANG, født i Herod ved Farsund 2ode December 1872. Bager. Ugift.
- V 2. JOHAN STANG, født i Meldalen 6te November 1829, død i Alstahaug 4de Februar 1877. Han tog dimitteret fra

Christiania Kathedralskole Examen Artium med Laud i 1848, samme Aar Andenexamen med samme Karakter og 1857 medicinsk Embedsexamen med Haud. 1856—1857 gjorde han Tjeneste som Kandidat ved Rigshospitalets Hovedafdeling, 1857—1859 var han Assistentlæge ved Gaustad Sindssygeasyl, var dernæst i nogle Maaneder Skibslæge med Orlogsskibet «Sleipner» og nedsatte sig derpaa i 1859 som Privatlæge paa Ringerike med Bopæl paa Norderhov og fra 1864 i Hønefoss. 8de December 1866 blev han udnævnt til Distriktslæge i Alstahaug og til Læge ved Nordlands Amtssygehus i Alstahaugs Sogn, hvor han var bosat¹.

Gift i Drammen 6te November 1860 med *Fredrikke Dorothea Kamstrup*, født i Kragerø 19de Marts 1838, Datter af Toldkasserer Hans Kamstrup og Erika Petronelle Christophine Schjøth.

VI 1. ERIKA STANG, født i Hønefoss 1ste September 1861, død ugift som Musiklærerinde i Christiania 28de Oktober 1898.

VI 2. CARL STANG, født i Hønefoss 21de Mai 1863. Optiker i Chicago.

Gift i Chicago 1887 med *Signe Viola Maria Marelius*, født i Stockholm 25de Mai 1860, Datter af Vinhandler i Stockholm Edmund Harry Marelius og Maria Louise Humble.

VII 1. MABEL FREDRIKE STANG, født i Philadelphia 7de Juli 1888.

VII 2. ALBIN JOHAN STANG, født i Philadelphia 7de Januar 1890.

VII 3. MARGARET CAROLINE STANG, født i Philadelphia 30te April 1893.

¹ Se Kjør, Norske Læger, 2den Udg., II, S. 377 flg.

- VII 4. **NORMAN ROY STANG**, født i Chicago 29de Marts 1896.
- VI 3. **MARTHE REGINE STANG**, født i Hønefoss 31te Januar 1865. Hun blev Student paa Reallinjen med Laudabilis præceteris i 1887 og tog Aaret efter Andenexamen med samme Karakter og 1895 medicinsk Embedsexamen med Laudabilis, hvorefter hun nedsatte sig som praktiserende Læge i Christiania. Ugift.
- VI 4. **ANNE MARGRETHE STANG**, født i Hønefoss 20de Juli 1866. Gift i Christiania 21de April 1893 med Grosserer og Chef for Firmaet A/S Olaf Wesenberg & Co. i Larvik *Olaf Wesenberg*, født i Larvik 17de Marts 1865, Søn af Grosserer og tysk Konsul i Larvik Peter Segelcke Broch Wesenberg og Helene Marie Hedevig Dahl.
- VI 5. **JOHANNE CECILIE STANG**, født i Søvik i Alstahaug 10de Februar 1868, død ugift i Christiania som Telegrafistinde 28de April 1897.
- VI 6. **THOMAS STANG**, født i Søvik i Alstahaug 16de Marts 1869, død ugift i Fauske 27de Oktober 1898. Han blev Student med Haud i 1887, tog Aaret efter Andenexamen med Laud og i 1895 medicinsk Embedsexamen med Haud.
- VI 7. **FREDRIKKE DOROTHEA STANG**, født i Søvik i Alstahaug 16de September 1870. Ugift.
- VI 8. **JOHAN THEODOR STANG**, født i Søvik i Alstahaug 16de Marts 1872, død sammesteds 20de Januar 1873.
- VI 9. **THEODOR STANG**, født i Søvik i Alstahaug 5te Juli 1873, død sammesteds 7de Februar 1874.
- VI 10. **FREDRIK STANG**, født i Søvik i Alstahaug 7de

August 1875. Han blev Student med Laud i 1893, tog 1894 Andenexamen med samme Karakter og 1899 juridisk Embedsexamen med Laudabilis. Efter en Tid at have været edsvoren Fuldmægtig blev han Høsten 1904 konstitueret som Politifuldmægtig i Christiania, og Vaaren 1905 paany edsvoren Fuldmægtig.

- V 3. CARL STANG, født i Meldalen 1831, død ugift i Bahia 1856. Sømand.
- V 4. JOHANNE MARIE STANG, født i Vang i Valdres 16de Juni 1832. Gift paa Botne Prestegaard 25de Juli 1853 med *Fredrik Christian Wolff*, født paa Mo Prestegaard i Øvre Telemarken 9de Oktober 1826, Søn af Sogneprest til Saude Simon Olaus Wolff og Karen Mathea Gløersen. Han tog Examen Artium i 1844 og theologisk Embedsexamen i 1850, begge med Laud. Efter en kort Tid at have været Huslærer og Bestyrer af Borgerskolen i Farsund blev han i 1854 antaget som Bestyrer af Lærerskolen i Kviteseid, hvilken Stilling han indehavde, indtil han i November 1860 udnævntes til Skoledirektør i Christiansands Stift, fra hvilket Embede han efter Ansøgning 1ste Marts 1901 erholdt Afsked.
- V 5. THEODORA STANG, født 1833, død i Valdres 4de Juni 1835.
- V 6. THEODOR STANG, født i Vang i Valdres 24de Marts 1836. Han blev privat dimitteret Student med Laudabilis i 1856 og tog Aaret efter Andenexamen med samme Karakter, hvorefter han begyndte at studere Medicin. Men da hans Interesser bestandig havde gaaet i Retning af Ingeniørfag, reiste han i 1858 til Liege, hvor han med en smigrende Anbefalingsskrivelse fra det akademiske Kollegium i Christiania blev op-

Theodor Stang.

taget uden at behøve at underkaste sig den sædvanlige Prøve.

Under sin Studietid var han ofte plaget af Tyfus paa Grund af det slette og usunde Drikkevand, der fandtes i Byen, og dette var den ydre Anledning til, at han kastede sig over Studiet af Vandledningsvæsenet.

I 1862 tog han Afgangsexamen fra «Ecole des mines et des Arts et Manufactures» i Liege, «avec distinction», hvorefter han fik Ansættelse ved de hollandske Statsbaner; i 1866 blev Overledelsen af en større Brobygning ved Moerdijk overdraget ham, og dette vanskelige Arbejde blev fuldført i Aarene 1869 til 1871 til Autoriteternes fulde Tilfredshed.

I 1872 arbejdede han under Hovedingeniøren Waldorp paa Fuldendelsen af Vandledningen til Byen Haag og blev i 1874 ansat som Direktør for nævnte Vandværk, efterat han allerede 29de Juni 1868 var blevet naturaliseret som hollandsk Statsborger.

Samtidig studerede han flittig Vandlednings- og Brandvæsen og opfandt et eget System, der bærer hans Navn og er kjendt og skattet over hele Holland.

Ved sit 25 Aars Jubilæum som Direktør for Haags Vandværker i 1899 blev han hædret ved store Festligheder og modtog ligeledes Byens store Guldmedalje. Regjeringen paaskjønnede ogsaa hans Virksomhed ved at tildele ham Oranje-Nasau Ordenens Officerskors¹.

Gift 1) i Haag 7de April 1869 med *Justine Henriette Marie van Cattenburch*, født 11te November 1845, død i Haag 28de November 1892, Datter af Ritmester ved de indiske Lansenerer Hendrik Jan Jzak van Cattenburch

¹ Portræt med Biografi i «De Hollandsche Revue», VIII Aarg., No. 3 for 25de Marts 1903.

og Johanna Marie Stratenus. 2) i Haag 8de December 1893 med *Jonkvrouwe Jacoba Phillippina (Eline) van Oldenbarneveld genaand Witte Tulling*, født 6te April 1853, Datter af Jonkheer Anthony Adriaan van Oldenbarneveld genaand Witte Tulling¹, «Griffier» i den militære Høiesteret i Utrecht, og Jonkvrouwe Louise Anna Alexandrine Ravn.

VI 1. HENRIETTE REGINE MARIE STANG, født i Haag 24de August 1876, gift i Haag 3die April 1900 med Administrateur *Johan Albert Marie van Mierop*, født i Gouda i Sydholland 30te Januar 1874, Søn af Kantonrektor Hendrik van Mierop og Elisabeth Constantia Sophia Wilhelmina Prins.

V 7. THOMAS STANG, født i Nes i Hallingdal 11te Mai 1838, Kasserer ved Norges Banks Afdeling paa Fredrikshald, fra hvilken Stilling han 1ste Mai 1904 efter Ansøgning erholdt Afsked.

Gift 1) paa Fredrikshald 27de Mai 1863 med *Catharina Hansen*, født paa Fredrikshald 5te Juni 1840, død sammesteds 25de Mai 1882, Datter af engelsk Konsul og Grosserer paa Fredrikshald Carl Wilhelm Hansen og Marie Cathrine Sophie Amalie de Stricker². 2) paa Fredrikshald 30te August 1903 med *Doris Victoria Haaland*, født i Kjøbenhavn 6te Mai 1857, Datter af Læge Andreas Iversen Haaland og Karen Johanne Madsen, Enke efter Kjøbmand *Ludvig Stricker Hansen*, f. 1846, død 1873².

VI 1. CARLA WILHELMINE STANG, født paa Fredrikshald

¹ Af samme Slægt som den bekjendte Storpensionær af Holland Jan van Oldenbarneveld, f. 1547, † 1619.

² Slægten Wiel, Side 147 flg.

Tabel XV a.

							Thomas Sogne f. 1804, g. m. Martha f. 1804.	
1. Lauritz Christian Stang, Sogneprest, f. 1828, † 1896, g. m. Thora Eleonore Hertzberg, f. 1827.								
Regine Doro- thea Stang, f. 1861, † 1900.	Thomas Georg Stang, cand. jur., f. 1862.	Immanuel Stang, Lensmand, f. 1864, g. m. Berthe Caroline Kleven, f. 1880.	Lars Stang, Apoteker, f. 1866, g. m. Elisabeth Ursula Mürer, f. 1870.	Arne Stang, Grosserer, f. 1867, g. m. Anna Sofie Hafner, f. 1873.	Aashild Stang, f. 1869, g. m. Herman L. Rydin, f. 1868.	Carl Philip Hertz- berg Stang, Agent, f. 1870.	Johan Stang, Bager, f. 1872.	
Thora Eleonore Stang, f. 1902.		Ingerid Stang, f. 1904.	Regine Stang, f. 1902.	Elisabeth Stang, f. 1903.	Astrid Stang, f. 1897.	Signe Stang, f. 1898.	Wolfgang Stang, f. 1901.	Lauritz Christian Stang, f. 1903.

Stang,
prest,
† 1874,
Regine Gløersen,
† 1875.

2. Johan Stang,
Distriktslæge,
f. 1829, † 1877,
g. m. Fredrikke Dorothea
Kamstrup, f. 1838.

3. Carl Stang,
Sømand,
f. 1831, † 1856,
Ugift.

4. Johanne Marie Stang,
f. 1832,
g. m. Skoledirektør
Fredrik Wolff,
f. 1826.

5. Theodora Stang,
f. 1833, † 1835.

Erika
Stang,
f. 1861,
† 1898.

Carl Stang,
f. 1863,
Optiker,
g. m. Signe
Marelius,
f. 1860.

Marthe
Regine
Stang,
Læge,
f. 1865.

Anne Mar-
grethe
Stang,
f. 1866.
g. m. Gros-
serer Olaf
Wesen-
berg,
f. 1865.

Johanne
Cecilie
Stang,
f. 1868,
† 1897.

Thomas
Stang,
Læge,
f. 1869,
† 1898.

Fre-
drikke
Doro-
thea
Stang,
f. 1870,
† 1873.

Johan
Theo-
dor
Stang,
f. 1871,
† 1874.

Theo-
dor
Stang,
f. 1873,
† 1874.

Fredrik
Stang,
Cand.
jur.,
f. 1875.

Mabel
Fredrikke
Stang,
f. 1888.

Albin
Johan
Stang,
f. 1890.

Margaret
Caroline
Stang,
f. 1893.

Norman
Roy
Stang,
f. 1896.

(Forts. Side 408 og 409).

Tabel XV b.

Sogneprest Thomas Stang.

(Forts. fra Side 406 og 407).

6. Theodor Stang,
Ingeniør, f. 1836,
g. 1) m. Justine van Catten-
burch, f. 1845, † 1892;
2) m. Eline van Oldenbarne-
veld genaand Witte Tulling,
f. 1853.

7. Thomas Stang,
Bankkasserer, f. 1838,
g. 1) m. Catharine Hansen,
f. 1840, † 1882;
2) m. Doris Victoria Haaland,
f. 1851.

8. Anders Ram-
bech Stang,
Fyrvogter,
f. 1839,
g. m. Inger
Christine
Hanssen,
f. 1875.

9. Jacobine Mathea Stang,
f. 1844, ugift.

10. Fredrik Stang,
Ingeniør, f. 1846,
g. m. Julie Nicoline Haakonsen
f. 1854.

Henriette Marie Regine
Stang, f. 1876,
g. m. Johan Albert Marie
van Mierop, f. 1874.

Carla Wil-
helmine
Stang,
f. 1864,
† 1885.

Thomas
Fredrik
Stang,
f. 1866,
† s. A.

Theodor
Stang,
Student,
f. 1868,
† 1889.

Ludvig
Stang,
Tekniker,
f. 1870,
† 1893.

Marie Regine
Stang, f. 1873,
g. m. Løitnant
Wilhelm
Andreas
Andersen,
f. 1872.

Anders Ram
bech Stang,
f. 1900.

Jacobine
Mathea Stang,
f. 1876, g. m.
Pastor I. M.
Halanger.

Valborg
Stang,
f. 1878.

Thomas
Stang,
f. 1880.

Annie
Stang,
f. 1884.

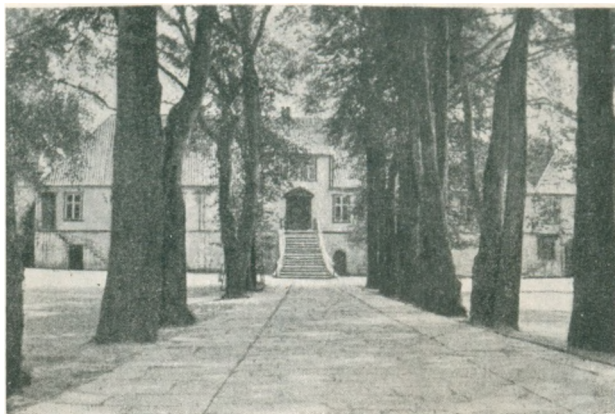
Ragnhild
Stang,
f. 1886.

Frida
Stang,
f. 1889.

Julie
Mar-
grethe
Stang,
f. 1891.

Anders Rambech Stang.

- 15de December 1864, død sammesteds 20de Marts 1885. Ugift.
- VI 2. THOMAS FREDRIK STANG, født paa Fredrikshald 8de Juli 1866, død sammesteds 30te Juli 1868.
- VI 3. THEODOR STANG, født paa Fredrikshald 14de Juni 1868, død sammesteds 6te Juli 1889. Han blev Student 1887 og tog Andenexamen i 1888.
- VI 4. LUDVIG STANG, født paa Fredrikshald 16de Juli 1870, død sammesteds 9de Mai 1893. Tekniker.
- VI 5. MARIE REGINE STANG, født paa Fredrikshald 4de Februar 1873. Gift paa Fredrikshald 7de Mai 1898 med Marineløitnant og Krydsbetjent *Wilhelm Andreas Andersen*, født i Christiania 22de December 1872, Søn af Skibsfører Martin Lauridz Andersen og Sophie Ulrikke Lian.
- V 8. ANDERS RAMBECH STANG, født i Næs i Hallingdal 1ste Oktober 1839. Efter i mange Aar at have faret tilsøs blev han 3die August 1875 ansat som Assistent ved Halten Fyr og 21de Oktober 1881 som Fyrvogter ved Agdenæs Fyr. Gift i Christiania 12te September 1899 med *Inger Christine Hanssen*, født i Christiania 9de April 1875.
- VI 1. ANDERS RAMBECH STANG, født paa Agdenæs 1ste Februar 1900.
- V 9. JACOBINE MATHEA STANG, født i Næs i Hallingdal 24de November 1844, død paa Rød ved Fredrikshald 8de December 1899. Ugift.
- V 10. FREDRIKKE STANG, født og død 1845.
- V 11. FREDRIK STANG, født paa Botne Prestegaard pr. Holmestrand 11te Oktober 1846. Han var ansat ved Statsbanernes Anlæg 1871—1878, og ved Christiania Ingeniørkontor 1879—1883, hvilket sidste Aar han udvandrede til Amerika, hvor han fik Ansættelse som Assi-

« Kongsgaarden ».

stent ved Banedirektørens Kontor for «Northern Pacific Railway Company» i St. Paul, Minnesota.

Gift i Christiania 22de December 1875 med *Julie Nicoline Haakonsen*, født i Christiania 2den Juli 1854, Datter af Musiker Carl Fredrik Haakonsen og Jacobine Helverschou.

VI 1. JAGOBINE MATHEA STANG, født i Sarpsborg 28de September 1876, gift 1903 med Pastor *C. M. Hal-langer*, Little Falls, Minnesota.

VI 2. VALBORG STANG, født i Sarpsborg 8de Juli 1878.

VI 3. THOMAS STANG, født i Christiania 7de Juni 1880. Bibliothekar ved Banedirektørens Kontor i North Pacific Railway Company, St. Paul.

VI 4. ANNIE STANG, født i Eau Claire, Wisconsin 17de Oktober 1884.

VI 5. RAGNHILD STANG, født i Eau Claire, Wisconsin, 14de November 1886.

VI 6. FRIDA STANG, født i Eau Claire, Wisconsin, 1ste Mai 1889.

VI 7. JULIE MARGRETHE STANG, født i St. Paul 29de Juli 1891.

IV 3. FREDRIK STANG, født paa Gaarden Raastad i Stokke 4de Marts 1808, død paa Gaarden Helgerud i Vestre Bærum 8de Juni 1884.

Efter Fredrik Stangs egenhændig nedskrevne efter-ladte Optegnelser, der afsluttes med det Aar, han tog Ex-amen Artium (1824), hidsættes følgende «Erindringer»¹:

«Jeg er født paa Gaarden Nordre-Rostad i Stokke Præstegjæld den 4de Marts 1808, af Forældre *Lauritz Leganger Stang* og Hustru *Johanne Margrethe*, født Con-

¹ Originalen tilhører for Øieblikket hans Datter Frøken Christine Stang i Stavanger.

Fredrik Stang.

radi. Min Fader, som paa den Tid var Procurator, ifølge Amtsbevilling (meddelt i Henhold til Forordn. af 3die Juni 1796 § 40), var Søn af en formuende Trælasthandler i Fredrikshald. Han var efter at have gennemgaaet først de nedre Klasser af Kongsbergs og derpaa de øvre Klasser (eller maaske kun den øverste) af Kristianias Latinskole, bleven Student i 1795 og juridisk Candidat i 1801.

Min Moder var ligesom min Fader fra Fredrikshald, Datter af Stedets Postmester. Hun havde modtaget en Ungdomsdannelse, der ikke var sædvanlig for Embedsmænds Døttre paa den Tid. Hun havde været Elev af et anseet Pigeinstitut i Kjøbenhavn og blandt Andet tilegnet sig en Kundskab i det franske Sprog, som satte hende istand til at yde mig Veiledning, da jeg i mit tolvte Aar begyndte at lære dette Sprog.

Min Faders Forældre, der begge var døde flere Aar før min Fødsel, havde efterladt en ret anseelig Formue, som blev fordelt imellem min Fader og hans fem Sødskende. Da min Fader imidlertid havde giftet sig i en ung Alder og neppe havde gjort noget i økonomisk Henseende fordelagtigt Skridt ved at købe Gaarden Nordre-Rostad og etablere sig som Landmand, vare hans Arvemidler udentvivl paa den Tid, da jeg blev født, medgaaede, i allefald med Undtagelse af, hvad han eiede i den nævnte Gaard. Han var en ivrig Jorddyrker og omtalte endnu mange Aar, efterat han havde opgivet Landbruget, ikke uden en vis Selvfølelse de fortrinlige Avlinger; han havde høstet paa Raastad. Imidlertid er det sandsynligvis gaaet her som sædvanligt under lignende Omstændigheder, at Plinius' Sætning «bene colere necessarium est, optime damnosum» (at

dyrke vel er nødvendigt, at dyrke udmerket vel er Tab) har stadfæstet sig. Vist er det, at han efter nogle Aars Forløb fandt at burde opgive sin Stilling som Jordbruger. Han solgte, jeg tror i 1811, sin Gaard, hvorpaa Familien flyttede til Tønsberg. Her bleve vi boende, indtil min Fader i 1814 blev befordret til Sorenskriver i Ryfylke.

Førend denne Befordring blev ham til Deel, havde han i flere Aar, men tidligere uden Held, søgt om Ansættelse som Embedsmand. Og for at naa dette Maal havde han ikke indskrænket sig til blot at indgive Embedsansøgninger. En simpel Indgivelse af saadanne Ansøgninger ansaaes i hin Tid jevnlig som en mindre tilstrækkelig Forholdsregel. Med eller uden Grund ansaaes det, om ikke nødvendigt, saa dog ialfald tjenligt at fremstille sig personlig i Kjøbenhavn som Ansøger, eller som det hedte «at reise til Kjøbenhavn for at sollicitere». Min Fader besluttede sig derfor ogsaa til en saadan Reise. Den blev uden Resultat, men ledede til et særegent Reiseeventyr. Reisen foregik under en af de Perioder i vort fleraarige sørgelige Krigsforhold til England, i hvilke de saakaldte Licentser ikke bleve meddelte, saa at norske Fartøier, stundom endog de ganske smaa, der søgte at føre Korn fra Danmark til Norge, uden Skaansel blev opbragte af engelske Krydsere. Min Faders Hjemreise fra Danmark skeede med et lidet norsk Kornfartøi. I nogen Afstand fra den norske Kyst blev man indhentet af en Engelsk Fregat, som først ved et Skud med løst Krudt betydede den norske Jagt at lægge bi, og da dette ikke hjalp, sendte et skarpt Skud, som dog, antagelig med Flid, var rettet saaledes, at Kuglen ikke rammede Jagten, men slog ned i Nærheden

af samme. Skipperen vovede nu ikke længer at fortsætte Farten. En Engelsk Midshipmand med et Par Mand af Fregattens Besætning kom ombord og tilkjendegav Skipperen, at Jagten maatte følge med til Gothenburg. Jagten blev taget under engelsk Commando; Skipperen og min Fader blev førte ombord i Fregatten, og afsted bar det til Gothenburg. Chefen for den engelske Fregat, paa hvilken min Fader var bleven en ufrivillig midlertidig Passager, behandlede ham med en Humanitet, som er den egentlige Grund til, at jeg beretter denne Tildragelse. Han gjorde sig snart bekendt med min Faders Stilling, at han var en academisk dannet Mand, der havde foretaget en Reise til sit Fædrelands fjerne Regjering for at opnaa en Embedsansættelse, og at han kun som Passager havde fulgt med Jagten, der nu skulde gaa til Gothenburg istedetfor til Norge. Min Fader blev derpaa indbudt til at deltage i Officerernes Messe, ligesom der ogsaa i enhver Henseende blev vist ham enhver ønskelig Opmerksomhed i de Dage han opholdt sig paa Fregatten. Men ikke nok hermed; den Engelske Kapitaine manglede ikke et venligt Blik for den Nedslagethed, hvori Situationen ikke kunde andet end bringe min Fader; ikke mindst ved Tanken paa hans Fædrelands betrængte Stilling, og navnlig den Hungersnød, hvormed det truedes, en Tanke, som den netop stedfundne Opbringelse af den norske Jagt var fortrinlig skikket til at levendegjøre. Den personlige Klemme, som Opbringelsen medførte for min Fader, var selvfølgelig heller ikke ringe og forøgedes derved, at han i Forventning af at komme direkte til sit Hjemsted tilsøes ikke havde forsynet sig med de Reisepenge, som udfordredes for at komme hjem fra Gothenburg gjennem

Sverige. Da man nærmede sig Gothenburg, spurgte den engelske Kapitaine ham, om han i nogen Henseende kunde være ham til Tjeneste, og bad ham besvare dette Spørgsmaal oprigtigt og uden al Tilbageholdenhed. Min Fader forklarede da den Forlegenhed, hvori han befandt sig, og tog frem sit Gulduhr, en kostbar i sin Tid fra Paris indkjøbt Present fra hans Moder, og spurgte om Kapitainen tillod ham at stille dette som Sikkerhed for et Beløb i Svenske Penge, han isaafald vilde være taknemmelig for at erholde tillaans for at kunne komme tilbage til Norge, idet han tilføiede, at han som Fremmed og Ubekjendt ikke kunde tænke sig at modtage noget Laan paa anden Betingelse. Fregatchefen afviste imidlertid paa den høfligste Maade enhver Tanke om Sikkerhed, og traf Anstalt til, at der af et Handelshuus i Gothenburg hvormed han stod i Forbindelse blev udbetalt min Fader det attraaede Pengebeløb, allene mod hans Løfte at remboursere Beløbet efter sin Hjemkomst. Min Fader omtalte i sine følgende Levedage ofte den Engelske Capitaines noble Opførsel og stedse med levende Taknemmelighed.

Som ovenfor sagt, blev min Fader, der i Tønsberg var vedblevet at ernære sig som Sagfører, i 1814 udnævnt til Sorenskriver i Ryfylke, hvilket havde til Følge, at han Høsten samme Aar med Familie flyttede til Stavanger. Hvad angaar Tidsrummet fra min Fødsel og indtil denne Flytning, eller de 6 første af mine Leveaar, ved jeg mig selv vedkommende Lidet eller Intet at berette. Som en Illustration af Datiden i en enkelt Retning, kan det dog maaske være værd at bemærke, at jeg, som er født den 4de Marts 1808, ikke blev døbt i Kirken (jeg var tidligere hjemmedøbt af

Sognepresten) førend den 28de Marts 1810. Hvor almindeligt det paa den Tid og i de nærmest paafølgende Aar har været at lade sine Børn hjemmedøbe af Presten og derpaa tage sig god Tid med at træffe Anstalt til Daabens Confirmation i Kirken (og den dermed forbundne selskabelige Høitidelighed i Hjemmet), kan sees af Kong Christian Fredriks Rescript til Rigets Biskopper af 22de Juni 1814. Dette Rescript, der som bekjendt paalægger Forældre at lade hjemmedøbte Børns Daab stadfæste i Kirken inden 9 Maaneder efter deres Fødsel under Straf af en Mulct, der fordobles for hver Uge Terminen oversiddes, forklarer sig at være foranlediget ved indløbne Klager over, at Forældre holde deres hjemmedøbte Børn fra Daabens Confirmation i Kirken i en saa lang Tid, at denne Act derved betages den Alvorlighed og Værdighed, den bør have¹.

Hvad Rescriptet saaledes anfører som sin Begrundelse, nemlig at den kirkelige Act tabte i Alvorlighed og Værdighed naar den kom til Anvendelse paa Børn, der var etpar Aar gamle, vil visselig forekomme Nutiden saa slaende rigtigt, at man vil forundre sig over, at der har været en Tid, da det blev overseet, eller ialfald ikke tillagt tilbørlig Vægt. Hvad mig angaar, har man saaledes fortalt mig, at jeg den Dag, da min Daab blev confirmeret i Kirken, gik paa Kirkegulvet, og efter Hjemkomsten fra Kirken fortalte til Fadderne, at jeg havde givet Kudskene 2 Rdlr. i Drikkepenge (formodentlig har man ladet mig overrække disse).

Fra mit Ophold som Barn i Tønsberg har jeg en dunkel Erindring om, hvorledes den Lidelsesperiode,

¹ Rescriptet paaberaaber sig som sin konstitutionelle Hjemmel Kongens Myndighed til at træffe Bestemmelser om Kirkepolitiet (Grundlovens § 16).

vort Fædreland gennemgik i Aarene 1813—1814, afprægede sig ogsaa i det Hjem, jeg tilhørte. Jeg har saaledes en dunkel Erindring om, at der under en herskende Korntrang blev efter offentlig Foranstaltning fordeelt Korn mellem Byens Husfædre efter Størrelsen af hvers Familie, og at der i vor Familie var Bekymring for, hvorledes man skulde slippe ud, med, hvad man havde erholdt.

Det var imidlertid ikke blot den materielle Nød, som maatte fremkalde Mismod paa hin Tid. Tanken paa Norges uvisse politiske Fremtid var selvfølgelig nok til at skabe Uro og Bekymring. Min Fader satte høi Pris paa Danmark og det Danske Folk, som han stadig benævnte «Det ædle Danske Folk»; det samme var, maaske endog i høiere Grad, Tilfældet med min Moder, der uden Tvivl altid saa tilbage paa de Aar, hun havde tilbragt i Kjøbenhavn, som de lykkeligste i sit Liv. Jeg behøver derfor ikke at skildre de Følelser, hvormed mine Forældre modtog Efterretningen om Kieltraktaten og Norges Afstaaelse til Sverrige. Det var sikkert overhovedet med Sorg, at man Landet rundt modtog denne Efterretning, og Sorgen forhøiedes, fordi man ved visse Forføininger af den interimistiske Regjering, der vanskelig staae til at forsvare, i nogen Tid var bleven holdt i Uvidenhed om det sande Forhold, og var bragt til at troe, at der var afsluttet en Fred, som ikke forandrede noget i Norges politiske Stilling. Som Følge deraf havde Almenheden overladt sig til den Glæde, et Fredsbudskab efter flere Aars Krigstilstand og de dermed forbundne Lidelser naturligen maatte fremkalde. Et ganske rørende Exempel paa, hvorledes denne Glæde brat gik over til Sorg, er tilfældigvis kommet til min

Fredrik Stang.

Kundskab, og jeg vil tillade mig at fortælle det, skjønt det ikke hører til mine egne Oplevelser.

Til Bergstaden Kongsberg kom den Post, der bragte Underretning om Fredstractatens sande Beskaffenhed en Aftenstund, da Byens gode Borgere i Glæde over det tidligere modtagne Fredsbudskab vare, trods de iøvrigt trange Tider, forsamlede til et Bal. Byens Postmester, der deltog i Selskabet, begav sig hjem for at se til sin Post, men vendte efter en kort Stund tilbage og meddelte den Efterretning, Posten havde bragt, at Norge var adskilt fra Danmark og afstaaet til Sverrige. Selskabet, som Efterretningen fyldte med Sorg, adskiltes øieblikkelig. Alle gik bedrøvede, mange grædende hjem. Hvad jeg her har fortalt er mig meddeelt af en troværdig Mand, der selv var tilstede i Selskabet ¹.

Hvormeget end Norges Adskillelse fra Danmark af min Fader betragtedes som en ulykkelig Begivenhed, blev den dog, idetmindste efter hans egen Opfatning, den indirecte Anledning til, at han opnaede sit Ønske at blive ansat i kongeligt Embede, tidligere end det under andre Omstændigheder sandsynligvis vilde blevet Tilfældet. Begivenhederne i Norge i den nærmeste Tid efter Kievertractaten ere almindelig bekjendte. Rigsforsamlingen paa Eidsvold traadte sammen den 1ode April. Blandt dens Medlemmer var Borgermester paa Fredrikshald Cancelliraad Dahl, der var gift med en Søster af min Fader. Han var — maaske nærmest paa Grund af sin nysberørte Stilling som Medlem af Rigsforsamlingen — personlig kjendt af Prinsregenten, senere

¹ Den senere (1860) afdøde Oberforster *Tillisch*.

Kong Christian Fredrik, og af Regjeringsraadets (Statsraadets) Medlemmer. Min Fader troede, det være sig nu med større eller mindre Grund, at skyldte i det mindste for en Del sin nævnte Svogers Indflydelse, at han under 25de Juni 1814 af Kong Christian Fredrik (i Statsraad afholdt paa Ladegaardsøen) blev udnævnt til Sorenskriver i Ryfylke.

Alle min Faders Formænd i Ryfylke Sorenskriveri-Embede havde været bosatte i Stavanger By, skjønt denne er beliggende et Par Mile udenfor Embedets District. Min Fader erholdt ogsaa Tilladelse til at bosætte sig der¹.

En Flytning fra Tønsberg til Stavanger var imidlertid under de daværende Forhold en heelt besværlig Sag, især for en saa stor Familie som vor, der paa den Tid bestod af mine Forældre og 6 Børn, hvoraf det ældste var 14 og det yngste 2 Aar gammelt. Til at befordre baade Familien og Bohavet blev befragtet en vestlandsk Slup. Med denne ankom vi til Stavanger i Oktober Maaned 1814, efter en Reise, der, saavidt jeg mindes, havde medtaget omtrent 3 Uger. Af Enkelthederne paa Reisen erindrer jeg kun, at Lyngøer Havn blev anløbet, og at det paa selve Stedet blev beskrevet for os, hvorledes Alt var gaaet til ved den ulykkelige Begivenhed, Fregatten Najadens Ødelæggelse, som et Par Aar i Forveien havde fyldt hele Landet med Sorg.

Mange, der vide, at Stavanger nu (ca. 1880) har omtrent 24 000 Mennesker, ville studse ved at høre, at det i 1814, da min Fader med Familie ankom did, var et

¹ Den i 1850 udnævnte Sorenskriver Bull var den første Indehaver af Embedet, der tog Bolig paa Embedsgaarden Opsahl i Vigidals Prestegjæld.

ubetydeligt Sted med 2 500, efter Folketællingen i 1815 nøiagtigt 2 513 Mennesker. At Forholdene paa Stedet i tilsvarende Grad vare smaa og lidet udviklede, vil i flere Retninger erfares af, hvad der i det Følgende skal blive omhandlet.

Ved Ankomsten til Stavanger toge vi ind i et Hus i Strandgaden i Nærheden af Toldboden. Her blev vi dog ikke boende længe; i 1815 flyttede vi ud i «Kongsgaarden», hvor vi paa kort Tid nær bleve boende i det hele Tidsrum, omtrent 6 Aar, jeg derefter tilbragte i Stavanger. Som bekjendt var i den catolske Tid den nu saakaldte «Kongsgaard», vel ikke selve den nuværende Bygning, men en stor muret Bygning paa samme Tomt, Residents for Biskopperne. Paa Reformationens Tid blev Gaarden inddragen under Kronen, og har senere baaret Navn af Kongsgaard. Den har været besøgt af flere af Landets Konger, blandt andre af Christian den 4de, som 1607 holdt Herredag der. Omtrent fra Begyndelsen af det syttende Aarhundrede og indtil 1770 var den som en Kronens Eiendom Residents for Lehns-herrerne, senere Stiftamtmandene eller (fra 1682) Amt-mændene¹. I Løbet af denne Tid, nemlig i 1759, blev der for Kronens Regning opført den Træbygning, som nu staar paa den gamle Tomt, og saavidt jeg ved endog paa de gamle Kjældere. I 1770 blev Gaarden fra Kronen solgt til den daværende Amtmand og vedblev siden ved Salg at gaa over fra Amtmand til Amtmand, indtil den ved dette Aarhundredes Begyndelse gik over i andre private Hænder. Dens Eier, da vi flyttede ind i den,

¹ Stavanger var som bekjendt indtil 1682 Stiftsstad og som saadan Sæde for Stiftamtmand (tidligere Lehnsherre), Biskop, Capitul og Latinskole. Alt dette blev i det nævnte Aar overflyttet til Christiansand.

var Stavangers rigeste Mand paa den Tid, Agent Gabriel Schanche Kielland. Senere (1825) er den af Stavanger Commune indkjøbt til Locale for en Lærd- og Borger-skole, hvortil den fremdeles benyttes.

Bygningen er som bekendt en af de største Træbygninger i Landet. Medens vi beboede den, stode flere af Værelserne ganske ubenyttede, navnlig var dette Tilfældet med de store Sale, der nu benyttes til Skoleværelser. Da jeg med mine Forældre og Sødskende drog ind i denne Bygning, tænkte jeg mindst af alt paa, at det var et historisk mærkeligt Sted, vi betraadte. Jeg fortabte mig imidlertid i Beskuelsen af den prægtige Bøgeallee, som gennem den store Forgaard førte frem til Bygningens Façade; den høie Trappe, der førte op til den Mellemgang, som efter sædvanlig ældre norsk Bygningsmaade overskar Bygningen paa Midten, de store Sale paa den ene, og det anseelige Antal af Værelser paa den anden Side af denne Gang, dens herskabsmæssige Trappe, som fra Gangens anden Ende førte ned til Parken, beliggende paa Bygningens Bagside med dens store Almeallee, dens Lysthuus (udgjørende en egen liden Bygning), Karrusdamme o. s. v., kort alt det Meget, som hos Enhver med noget større Skjønsomhed, end jeg i min daværende Alder besad, maatte fremkalde Tanken om, at man her befandt sig i en gammel Embedsresidents, der engang havde været beregnet paa Udfoldning af ikke liden Pragt.

Det vil ikke findes forunderligt, at Kongsgaarden, hvor jeg har tilbragt omtrent 6 Aar af Livets lykkeligste Alder, har fæstet sig dybt i min Erindring, med sin store Forgaard og skønne Park, hvor mine Brødre og jeg tumlede os i Forening med Stavangers hele øvrige

Guttedflokk, saa mange, som vi kunde samle omkring os. Kongsgaarden laa vistnok indenfor Byen, ogsaa efter de Grændser, Byen paa den Tid havde, men man havde dog Landet saa at sige lige ved sig. Den ovenomtalte store Almeallee førte nemlig gjennem en Port lige ud i den til Byen fra Jæderen førende Kongevei, den saakaldte Ladegaardvei. Denne var paa Strækningen nærmest Stavanger begyndt at anlægges mod Slutningen af forrige, men var saavidt jeg ved, i sin hele Længde (til Egersund eller omtrent 7 Mile) først bleven fuldendt i Begyndelsen af dette Aarhundrede. Tilværelsen af denne Vei havde endnu ikke formaaet at fortrænge Bøndernes Benyttelse af tidligere primitive Befordringsredskaber. Man saa dem i de Aar, jeg tilbragte paa Kongsgaarden, endnu jevnlig paa den statelige Kongevei at føre Varer til Byen paa Kløvsadel eller paa Kjærrer med Træhjul. Til Sammenligning kan man ikke undlade at tænke paa, at der nu kjøres paa Jernbane mellem Stavanger og Egersund.

Med Adgang til Skoleundervisning stod det maadeligt til i de første Aar af mit Ophold i Stavanger. Der var, bortset fra den simple Almueskole, ingen anden Undervisningsanstalt end en saakaldet Realskole, der var anlagt efter meget tarvelige Fordringer. Den havde kun een Mand, baade til Lærer og Bestyrer. Han lønnes af de Skolepenge, der blev erlagt for Eleverne, og at Lønnen, der sandsynligvis i nogen Grad har maattet variere efter Elevernes Antal, i det Hele har været ringe, kan sluttes deraf, at Indehaverne af Posten hyppig vexlede. I de Par Aar (1815 til 1817 eller 1818), jeg var Elev af Skolen, havde den tre Bestyrere efter hverandre (Rasmussen, Thomsen, Bager), alle tre, saavidt

jeg veed, Danske Mænd, som efter at have opgivet sin Stilling i Stavanger droge tilbage til Danmark.

Undervisningsgjenstandene i Skolen vare Skrivning, Retskrivning (om blot praktisk eller paa Grundlag af nogen Gramatiklære erindrer jeg ikke), Religion (Balles Lærebog) og (efter kortfattede Lærebøger) lidt Bibelhistorie, Historie og Geographie. Skolen var fælles for Gutter og Piger; vi sad alle, Gutter og Piger, i samme Værelse, og bleve overhørte under eet. Jeg har det Indtryk, at Skolen præsterede, hvad der efter dens fattige Udstyr med Rimelighed kunde ventes af den. Navnlig har jeg det Indtryk, at det ikke var til Meen, at Undervisningen var fælles for Gutter og Piger, uden at jeg dog hermed vil have udtalt nogen Mening om, hvorvidt det, Sagen seet i sin Almindelighed, skulde være hensigtsmæssigt at indrette Skolen paa denne Maade, navnlig i vor nuværende mere fremskredne Tid. Jeg har altid i Erindringen seet tilbage paa mine qvindelige Meddisciple som høist godmodige og skikkelige Skolekammerater og ønsker kun, at de paa sin Side ikke maa have havt Anledning til en altfor modsat Erindring om os Gutter. Skolen blev forøvrigt nedlagt, saavidt jeg erindrer i Slutningen af 1817 eller i Løbet af 1818; den nærmere Grund hertil ser jeg mig ikke istand til at gjøre Rede for.

Min Faders Indtægter som Sorenskriver i Ryfylke forslog kun med Nød til et tarveligt Udkomme for Familien, som i 1818 bestod af ham, min Moder og otte Børn. Af disse blev i Løbet af nævnte Aar min ældste Broder 14 og jeg 10 Aar gammel. I Henseende til Skoledannelse befandt vi os omtrent paa samme Trin, og for vor videre Uddannelse saa det, efter hvad oven-

for er forklaret om Familiens økonomiske Vilkaar, mørkt ud, saa længe der ikke paa Stedet fandtes nogensomhelst Skole af højere Art. Heri indtraadte der imidlertid uventet en glædelig Forandring. En Mand, hvis Livsstilling ikke skulde synes at give Anledning til at vente det, oprettede nemlig fra Begyndelsen af 1819 en privat Latinskole i Stavanger. Denne Mand var Premierløjtnant (senere titulær Capitaine) i Infanteriet *Therkelsen*. Han var i sine yngre Aar bleven holdt til Studeringerne og havde i «Borgerdydsskolen» i Kjøbenhavn erholdt en, efter hvad hans Fremtid noksom godtgjorde, grundig og frugtbar Undervisning i de under den lærde Skole paa den Tid hørende Skolefag. Efter at være bleven Student gik han i 1809 ind i Armeen, nemlig som Løjtnant à la suite i «Kronens Regiment». Det blev sagt i Stavanger, at dette var skeet paa Foranledning af Fredrik den Sjette, der skulde have sat Priis paa at vinde smukke unge Mænd for Officersstanden.

Therkelsen var nemlig en særdeles smuk ung Mand, ja en af de smukkeste Mænd, jeg veed at have seet¹.

Hans smukke Ansigt i Forening med hans usædvanlig høie, kraftige og paa samme Tid skjønt formede Legemsbygning gav ham en ydre Personlighed, der paa en Gang var vindende og imponerende. Efter at være avanceret til virkelig Lieutnant og i 1813 til Premierlieutnant var han i 1814 gaaet over i den Norske Armee og i 1816 med Tilstaaelse af midlertidig Tjenstfrihed

¹ Den danske Videnskabsmand *Henrik Krøyer*, der fra 1827 tjente i et Par Aar ved Stavangers Latinskole, der da var bleven en offentlig Skole, som Adjunkt under Therkelsen, som da var Skolens af Regjeringen beskikkede Bestyrer, omtaler ogsaa i sine «Livserindringer» (Kjøbenhavn 1870) Therkelsen som en «udmerket smuk Mand».

som Militær bleven adjungeret sin Fader Generalkrigskommissair i Stavanger Therkelsen i hans Embede. Ved Armeereduktionen i 1818 afgik han paa Vartpenge. Jeg er tilbøielig til at tro, at det militaire Fag i Grunden aldrig havde i nogen dybere Forstand tiltalt ham; han var uden Tvivl stadig vedblevet at sysle med «de classiske Studier» paa det i Borgerdydsskolen vundne Grundlag. Navnlig omfattede han det Latinske Sprog med levende Interesse. Han maatte i den første Tid selv undervise i alle de Fag, hans Skole omfattede; først henimod den Tid, da jeg forlod Skolen, fik han Bistand af en Hjælpe lærer, en Lieutnant ved Navn Krøger, død som Toldcasserer i Porsgrund, som overtog Undervisningen i enkelte Bifag. Therkelsen selv var en ligesaa nidkjær som grundig og dygtig Lærer, hvem jeg føler at skyldte stor Taknemmelighed. Jeg maatte arbejde med større Flid, end jeg troer at være almindeligt for den Alder, hvori jeg da befandt mig, for at kunne tilfredsstille de Fordringer, han stillede til mig. Disse var nemlig de samme, som han stillede til min ovennævnte Broder, der var fire Aar ældre end mig og hvis Læreevne ingenlunde stod under det Almindelige.

I Slutningen af 1820, da jeg endnu ikke havde fyldt mit trettende Aar, mistede jeg min Moder, som efter et kort Sygeleie afgik ved Døden 41 Aar gammel, efterladende sig 8 Børn. Ingen Moder kan med større Kjærlighed have omfattet sin Barneflokk; det behøver derfor ikke at siges, at Bedrøvelsen over hendes Bortgang var stor. Og dog har først modnere Aars Eftertanke lært mig tilfulde at forstaae, hvor stort Tabet var, og efterhaanden dybere og dybere indprentet mig

hendes Minde. Jeg har tænkt hyppigere og mere vedholdende paa min Moder i de sidste 10 Aar af mit Liv, end i de første 10 Aar efter hendes Død.

I 1821 blev min ovennævnte ældre Broder og jeg satte i Bergens Latinskole. En tilfældig Grund bevirkede, at vi allerede i de første Maaneder af Aaret bleve tagne ud af Therkelsens Skole, skjønt vor Skolegang i Bergen først begyndte med det andet Skolehalvaar. Jeg skiltes fra Therkelsens Skole med Veemod; thi jeg havde en Følelse af, at jeg havde gjort god og solid Fremgang der, og jeg følte for Therkelsen Hengivenhed og Taknemmelighed, som aldrig har forladt mig¹.

Og dog vilde en længere Udsættelse med at indtræde i en offentlig Latinskole sandsynligvis ikke været heldig for min Broder og mig, thi Therkelsens Skole vilde paa Grund af den Ufuldstændighed i Henseende til Læregjenstande, hvoraf den endnu led, og som først efterhaanden blev afhjulpen, neppe have kunnet bringe os frem til Universitetet førend et Par Aar senere end det Tidspunkt, hvorpaa vi bleve dimitterede fra Bergens Skole.

Ved Midtsommers Tid 1821 drog min Fader med min Broder og mig til Bergen. Reisen foregik med

¹ Therkelsens private Skole blev i 1826 afløst af Stavangers offentlige Latinskole, som han af Regjeringen blev beskikket til indtil videre at bestyre. At han ikke blev fast udnævnt til at bestyre den, med andre Ord udnævnt til Rector, havde sin Grund i, at han ikke havde philologisk Embedsexamen. Han havde kun et Par Aar bestyret den offentlige Latinskole, da en Sygelighed, hvoraf han i længere Tid havde lidt, bevirkede, at han begav sig til Kjøbenhavn for mulig der at gjenvinde sin Helbred. Her afgik han ved Døden paa Fredriks Hospital, efterat han det foregaaende Aar var bleven afskediget fra sin Constitution som Bestyrer af Stavangers Skole, og udnævnt til surnumerair Capitaine i Armeen.

Baadskyds og medtog, som Følge heraf, flere Dage. Efter vor Ankomst til Bergen bleve min Broder og jeg underkastede en Optagelsesprøve, som foregik paa den Maade, at vi indfandt os hos de vedkommende Lærere i deres Hjem og af hver enkelt bleve undergivne et Tentamen i hans Fag. Vi havde paa Therkelsens Skole ikke læst Græsk, paa hvilket Fag der i Bergens Skole begyndtes allerede i anden Klasse, men dette fandtes at kunne opveies ved, hvad vi i andre Fag, fornemmelig Latin, havde forud for dem, der opflyttedes fra den nævnte Klasse. Resultatet blev, at vi bleve optagne i Skolens tredie eller næstøverste Klasse. Efter sædvanlig Orden blev man siddende i denne Klasse i eet og i den næstfølgende eller øverste Klasse i to Aar; vi kunde saaledes vente at blive Studenter om tre Aar, hvilket og blev Tilfældet.

Bergens Latinskoles Rector *Fredrik Holberg Arentz* var, da min Broder og jeg i Sommeren 1821 traadte ind i Skolen, 85, og da vi Sommeren 1824 forlode den, 88 Aar gammel. Han var nemlig født i 1736 af Forældre Sogneprest til Askevold i Søndfjord senere Biskop i Bergen *Fredrik Arentz* og Hustru *Cathrine Frederikke Holberg*, Datter af Sogneprest Holberg og Broderdatter af den berømte Holberg. Efterat han i 1751 havde absolveret Examen artium, i det følgende Aar Examen philosophicum og i 1756 væsentlig efter Selvstudium i Hjemmet under Faderens Veiledning den theologiske Embedsexamen, forblev han i nogen Tid ved Universitetet for at fortsætte sine Studier, navnlig i Philosophi og Mathematik, og gik derefter til Leyden, hvor han især hørte den da berømte Menschenbrok over Mathematik og Physik. Før han gik til Leyden havde han modtaget det ærefulde Tilbud

at følge som Mathematicus med det Selskab af Lærde, som Kong Fredrik den 5te paa Opfordring af den bekjendte Orientalist Professor i Göttingen Michaelis lod afgaa paa en videnskabelig Reise til Arabien. Denne Reise blev imidlertid af Grunde, som her kunne være ligegyldige, udsat, saa at den ikke kom til at foregaa førend i 1761, hvilket havde til Følge, at Arentz, som i 1760 havde faaet en offentlig Ansættelse i Bergen, ikke kom til at deltage i den. Det er heelt sandsynligt, at hans Liv derved blev bevaret, thi han var paa den Tid af en svagelig Helbred, og af de 5 Deltagere i Reisen, døde de 4 inden et Aars Forløb; kun den bekjendte Carsten Niebuhr (Fader til den endnu mere bekjendte som Archeolog, Historiker og Philolog berømte Barthold Georg Niebuhr) vendte efter 6 Aars Forløb tilbage til Danmark¹.

Som ovenfor anført havde Arentz i 1760 faaet en offentlig Ansættelse i Bergen; han var nemlig bleven constitueret som Lector ved Seminarium Fredericianum sammesteds, i 1762 blev han fast udnævnt som saadan, i 1769 blev han beskikket til at udføre en Conectors vices ved Bergens lærde Skole, og endelig i 1781 blev han udnævnt til denne Skoles Rector. Fra dette Embede afgik han først i Begyndelsen af 1825, altsaa efter at have i 65 Aar, deraf 44 Aar som Rector, med aldrig svigtende Troskab og Nidkjerhed virket i offentligt Lærerkald. Den 31te December 1825 døde han.

Rector Arentz var en overordentlig lærd Mand, idet han i en sjelden Udstrækning besad den polyhistoriske

¹ Om det betragtelige videnskabelige Udbytte, som Niebuhr hjembragte fra Reisen, findes tildeels Oplysninger i Jens Worms Lexicon over lærde Mænd (Kjøbenhavn 1773), 2den Del, Side 123.

Lærdom, der endnu paa hans Tid, eller ialfald i hans Ungdoms og kraftfuldere Manddoms Tid, lod sig opstille som Maal for en Mands videnskabelige Stræben. Han havde med omtrent lige Iver dyrket Philologie, Theologie, Mathematik (baade den rene og den anvendte) og Philosophie. For at danne sig et Begreb om Mangesidigheden af hans Studier, behøver man blot at kaste et Blik paa en Fortegnelse over de forskellige videnskabelige Afhandlinger fra hans Haand, der findes optagne dels i det Kjøbenhavnske, dels i det Kongelige Norske Videnskabs Selskabs Skrifter¹. Snart leverede han, for blot at nævne Exempler, «Betragtninger over Frictionen i den circulaire Bevægelse» (1771) eller en Afhandling om «Lysets anden Aberration» (1799), snart «Nomenclator Hebraus af en ny Indretning til at lette den studerende Ungdom» (1784), snart en Afhandling om «Hvorledes man paa korteste Maade kan opløse saadanne Æquationer, som indeholde flere og mange ubekjendte Størrelser» (1788), eller om de ubestemte Algebraiske Æquationer (trykt 1824), snart «Betragtninger over den første af Immanuel Kants Antinomier og de dermed forbundne Ideer om Tid og Rum» (ligeledes trykt 1824). Endnu i 1825, altsaa i det Aar han døde, indleverede han, 89 Aar gammel, til det Kongelige Norske Videnskabs Selskab en philosophisk Afhandling over den fjerde af Kants Antinomier.

Det behøver ikke at siges, at en Mand med saa stor Anseelse for Lærdom og som kunde se tilbage paa en saa usædvanlig lang og hædrende Udøvelse af et

¹ En saadan Fortegnelse findes i Biskop Bruns kortfattede biografiske Beretning om Rector Arentz (Kjøbenhavn 1816) og i Rectorens Søn Sogneprest H. Arentz, mere udførlige biografiske Beretning (Trondhjem 1827).

betydningsfuldt Lærerkald, paa mange Maader var bleven Gjenstand for Udmerkelse og Æresbevisninger: af Regjeringen ved at tildeles Titel af Professor og ved at hædres med Ordener (Dannebrogs og Vasaordenen); af lærde Selskaber (det Kjøbenhavnske og det Kongelige Norske Videnskabselskab) ved at optages som deres Medlem, af talrige taknemmelige Disciple ved Stiftelse af et Universitetslegat til hans Minde; af Forfattere i Prosa ved Skildringer af hans Liv og Fortjenester, der udkom, medens han endnu levede (Biskop Nordal Bruns: *Frederich Christian Holberg Arentz's Portrait og Biographie*, Kjøbenhavn 1816, og Overlærer Sagens og Capitain Foss's *Bergens Beskrivelse* 1824, S. 615); af Digtere, fornemmelig Lyder Sagen, der selv havde været hans Discipel og siden i en Række af Aar hans Medlærer og som har skrevet nogle af sine vakreste Digte til Ære for ham. Med Detailler af alt dette skal jeg dog ikke trætte Læseren, siden det ikke er Meningen her at levere en fuldstændig Biographi af Rector Arentz. Hvad jeg ovenfor har oplyst om ham er ikkun forudskikket for at fremhæve det Ualmindelige ved denne Personlighed, som jeg havde den Lykke i tre Aar, halvt Barndoms-, halvt Ungdomsaar, at betragte i Nærheden, for siden gjennem hele mit Liv at bevare Billedet af den, som Gjenstand for stedse dybere Eftertanke og stedse stigende Ærefrygt. Det Indtryk jeg, vistnok i en lidet moden Alder, modtog af min nu for mere end et halvt Aarhundrede siden forevige Rector i Forening med den yderligere Kundskab om hans Liv, Værd og Fortjenester, som dette Indtryk har ledet mig til senere at erhverve, har bibragt mig den Tro, at et ethisk skjønnere Menneskeliv end hans vanskelig skal

kunne opvises. Levende Guds frygt, en aldrig hvilende Søgen efter Kundskab og Sandhed, varm Kjærlighed til og den samvittighedsfuldeste Udøvelse af et betydningsfuldt jordisk Kald, naar alt dette er forenet med en høi Grad af Beskedenhed i Sind og Optræden og forøvrigt med alle et smukt Privat- og Familielivs Dyder, saa synes en saadan Livsbane at maatte blive Noget af det bedste, Jordlivet formaar at opvise. Af det sidste Kuld af Disciple Rector Arentz dimitterede fra sin Skole er jeg nu den eneste igjenlevende¹. Jeg har derfor følt baade en Trang og et Kald til at benytte nærværende Anledning til at opfriske Mindet om denne ærværdige Nestor mellem Landets Ungdomsopdragere, hvis Omgang med os Unge bar Præget af saadan Fromhed, saadan ophøiet Fred og faderlig Godhed, at der neppe er nogen blandt os, som ikke har fundet sin egen Følelse gjengivet i de Linier, hvormed Sagen, selv engang hans Discipel, i 1822 sluttede et Leilighedsdigt til ham: «Lys Gubbe over os din Fred, og favn os i din Evighed»².

Men var denne hæderskronede Veteran, efter at være kommen adskilligt ud over de firsindstyve Aar, fremdeles istand til helt at udfylde sin Plads som Rector for en af Landets betydeligste Skoler? Dette Spørgsmaal kan desværre ikke, overensstemmende med Sandheden, besvares bekræftende. Det Tilsyn med den hele Skolemaskines Gang og med hver enkelt Lærer, som

¹ Se Noten Side 447.

² Dette Digt til Rector Arentz blev afsunget ved Holbergs Secularfest paa Bergens dramatiske Selskabs Theater den 11te Januar 1822, til hvilken Fest Arentz var indbudet som Slægtning af Holberg. Digtet blev afsunget af et Antal af Arentz fordums Disciple, nu Mænd i anseelige Embedsstillinger.

paahviler en Rector, magtede han ikke at føre. Uregelmæssigheder, Forsømmelser og i det Hele taget Slaphed og LigeGYldighed, som fra enkelte Læreres Side fandt Sted, blev han enten ikke var, eller han manglede fornøden Energi til at se Mislighederne afhjulpne. Medens det saaledes maa erkjendes, at han ikke længer besad fornøden Kraft for sit egentlige Rector kald, kan ikke det samme med Grund siges om ham i hans Egenskab af Lærer. Han læste kun i de to øverste Klasser, hvor han underviste i Mathematik og Latin, det sidste ved Stiløvelser, hvorpaa der i den Tid lagdes særlig Vægt, og ved Gjennemgaaelse af latinske Prosaister. Han udførte sin Lærergjerning med Liv og Lyst, ei at tale om, at han udførte den med den Grundighed, Flid og Punktighed, der var uadskillelig fra hans Væsen. Det var ikke frit for, at Alderen havde gjort ham noget tunghør, men dog ikke i den Grad, at Undervisningen kunde siges at lide derunder og heller ikke i nogen betænkelig Grad Disciplinen i hans Undervisningstimer. Vor Veneration for den gamle hæderlige og hæderrige Rector var saa stor¹, at den bødede paa, hvad der maaske kunde mangle Oldingen i personlig Evne til at overholde stadig Orden.

Hvorledes saa han ud, vil man maaske spørge, denne Mand, der paa een Gang var en lærd Philolog, Theolog, Mathematiker og Philosoph, og som havde en saa lang og indholdsrig Livsbane at se tilbage paa? Han hvis Studenteraar tildeels vare for-

¹ I Skolens saakaldte Auditorium var hans Billede ophængt med følgende under samme anbragte Linier af Lyder Sagen: «En Jubellærer, klog som god, og hølær som beskeden, hvis Liv og Lære efterlod en Sæd for Evigheden.»

løbne medens Grandonkelen, den berømte Holberg, endnu levede¹, og som alle de store Verdensbegivenheder i sidste Halvdeel af forrige og de første Decennier af nærværende Aarhundrede: Syvaarskrigen, den Nordamerikanske Frihedskrig, den Franske Revolution, Polens Udslettelse af Staternes Tal, den Franske Republiks Krige, de Napoleonske Krige, Napoleons Fald og de derved foranledigede politiske Nydannelser, hvoriblandt hans eget Fædrelands, han, som havde oplevet saadanne Omslag i de menneskelige Anskuelser, at medens Enevoldsmagten i 1760 i Bergen var bleven forherliget ved en Secularfest, ved hvilken han endog selv holdt Festtalen, havde han i den følgende Deel af sit Liv seet den civiliserede Verden i det Hele og ikke mindst sit eget Fædreland med Begeistring kaste sig ind i den modsatte Ideeretning. Var der i denne Mands Udvortes noget, der ledede Tanken hen paa, at man i ham havde for sig en Mand af en Betydning svarende til en saa omfattende Aandsdannelse og en saa overordentlig Livserfaring? Sandheden byder at besvare dette Spørgsmaal benægtende. Hans Ansigt havde faaet det forenede Udtryk af Eenfold og Fromhed, der er det Præg, den langt fremskredne Oldingealder synes bestemt til at paatrykke det menneskelige Aasyn, ligesom til en synlig Forklaring af den Sandhed, at det er som et Barn, at Mennesket skal gaa ind i Himmeriges Rige. Forøvrigt bar han sin Alder godt, og holdt sig navnlig saa rank, at man for den Sags Skyld kunde have troet ham meget yngre, vel at merke, naar man saa bort fra hans Klædedragt. Men denne var saadan,

¹ Født 1684, død 1754.

at man i Tanken blev ført et Aarhundrede tilbage i Tiden. Selv jeg, der kom fra Stavanger, som paa den Tid var gammelmodisk nok, havde aldrig tænkt mig noget saa gammeldags. Naar han tog sig en Spadsere-tour, almindeligvis ud gennem Stadsporten opad Veien til Kalfaret, var han iført en trekantet Hat (med en Spids til hver Side og en mod Nakken), Allongeparyk, en staalgraa Livkjole med saa brede Skjøder, at den næsten blev til en Frakke, Vest og Knæbenklæder af samme Farve, hvide Bomulds Strømper og Støvletter. Han bar en Spadserestok saa lang, at den naaede ham op over Skulderen, med sin Haand anbragt paa den omtrent i Høide med Albuen. Ganske densamme var hans Dragt i Undervisningstimerne paa Skolen, naar der ikkun sees bort fra Stokken og Hatten. Om denne troede vi Disciple, der aldrig havde seet saadan Hat paa noget andet Menneske, at det var en Doctorhat, og satte den derfor i Forbindelse med, at Rectoren i sine yngre Dage havde studeret i Leyden, idet vi troede, at han der var creeret til Doctor. Vi kaldte den derfor Rectorens «Leydenerhut», idet vi af Mangel paa Evne til at udtrykke os paa Hollandsk grebe til en Tysk Be-nævnelse. «Har Du seet Leydenerhuten idag?» betydede det samme som: «Har Du seet Rectoren spad-sere idag?» Men medens vi saaledes vel kunde tillade os en Spøg om en eller anden af den gamle Rectors Besynderligheder, tillode vi os aldrig en Uærbødighed mod ham. Dertil var Venerationen for ham for stor.

Endnu maa jeg, førend jeg forlader den gamle Rector, berette om et Middel, han havde udfundet til at lette Hukommelsen af historiske Aarstal. Blandt de flere latinske Skoleprogrammer fra hans Haand er der et,

som har følgende Titel: «Brevis commentatio de arte, quodam memoriae quasi mechanica studioso juventute utilissima¹.» Det Middel til at lette Hukommelsen af Aarstal, som han i dette Program foreslog, bestaar i følgende: Navnet paa den historiske Person eller Begivenhed (f. Ex. et Slag), om hvis Aarstal der spørges, gives et Tillæg af Bogstaver eller Stavelser, der naar det engang er bleven tilvant, ligger i Læberne og ganske mekanisk fremsiges af Læberne, saa ofte man ønsker det, uden at den egentlige Hukommelsesevne har Noget dermed at bestille. Dette Tillæg indrettes saaledes, at det alene eller i Forbindelse med Endestavelsen eller Endestavelserne af selve Navnet, angiver det Aarstal, hvorom der spørges. Forat dette skal kunne ske, maa af Alphabetets samtlige Bogstaver udvælges 9, hvoraf hvert enkelt tillægges Betydning af et af Ziffrene fra 1 til 9 og et tiende, der tillægges Betydning af 0. Det af Arentz gjorte Udvalg var følgende: a = 1, e = 2, i = 3, o og ø = 4, u = 5, b = 6, f = 7, m = 8, n = 9, g = 0. Alphabetets øvrige Bogstaver betyder intet, og tjene saaledes blot som Fyldekalk. Naar jeg saaledes f. Ex. værner mig til at sige Sigurd Jordsalafargi (det rette Navn Jordsalafar er jeg ikke derved udsat for at glemme), saa veed jeg til enhver Tid det Aarstal, da han blev Konge nemlig 1103 (Jorsalafargi^{1,1,08}). Paa samme Maade, naar jeg siger: Olaf Trygvesennu, at han blev Konge 995 (Trygvesennu⁰⁹⁵). Disse Exempler ere tagne af de vidtløftige Tabeller over historiske Navne til-

¹ Kortfattet Fremstilling af et saa at sige mekanisk og for den studerende Ungdom meget nyttigt Hukommelsesmiddel.

lempede paa den ovenomhandlede Maade, som Arentz udgav i Forbindelse med sit ovennævnte Program. Han var for lang Tid siden ophørt at være Lærer i Historie, da jeg traadte ind i Skolen, om han ellers nogensinde havde været det. Hans ovenfor forklarede Methode blev ikke engang nævnt af vor historiske Lærer, om hvem mere nedenfor, og det var ganske tilfældigt, at jeg engang fik Arentz' ovennævnte Tabeller at se. Baade disse, hans ovennævnte Program og selve Methoden synes allerede dengang at være gaaede i Forglemmelse, og ere nu, saavidt jeg har kunnet erfare, ganske forglemte; jeg har ikke engang kunnet opdrive et Exemplar, hverken af Programmet eller Tabellerne, saa at, hvad jeg ovenfor har forklaret om Sagen, er nedskrevet efter den Erindring, jeg har fra en Tid, der nu ligger omtrent 60 Aar tilbage. Jeg har dog ofte i Stilhed opkastet mig det Spørgsmaal, om ikke Arentz' Project fortjener at igjenoptages til Overveielse, om jeg end er tilbøielig til at tro, at hvad det kan præstere, kun er af secundair Værdi; thi heller ikke det blot Secundaire er at foragte. En Triumph paa sin Maade feirer forresten den af Arentz foreslaaede Methode, naar det stundom lykkes den at faae vedkommende Aarstal angivet ved Tilføielser af den Beskaffenhed, at de tilige give en Mening, der directe peger hen paa den historiske Begivenhed, hvorom der spørges. Saaledes erindrer jeg, at Luthers Fødselsaar i Arentz' Tabeller var angivet saaledes: Eisleben har født mig (hår født mig).

Den Lærer, som i Rang og Værdighed kom næst efter vor Rector, var Conrector *Winding*. Han gjen-nemgik med os de latinske Digtere, hvorfor der skulde

gjøres Rede til Examen Artium, og underviste derhos i Tysk og Historie. Hans Undervisning baade i Latin og Tysk var god og grundig, derimod savnede han, skulde jeg troe, Interessen for sit historiske Undervisningsfag. Vi lærte ingen anden Historie, end hvad der blev Udbyttet af en ligefrem Lectielæsning efter en tør Lærebog.

Skolens eneste Overlærer var *Lyder Sagen*. Han er som Digter og overhovedet som literair Personlighed saa almindelig bekjendt, at jeg ikke behøver at levere nogen Skildring af ham. Han underviste i Modersmaalet og i Græsk. Jeg tør ansee det almindelig erkjendt, at hans Undervisning i det førstnævnte Fag var mere end almindeligt vækkende og frugtbringende, ikke blot for Elevernes Evne til at behandle Modersmaalet, men ogsaa for deres almindelige æsthetiske Dannelse. I Græsk lærte vi saa meget som udfordredes for at kunne oversætte og gjøre tarvelig Rede i grammatikalsk Henseende for det meget indskrænkede Quantum af Græsk Literatur, som vi angave til Examen Artium. Nogen mere omfattende eller dyberegaaende Kundskab til Sproget fik vi ikke. Heller ikke skulde jeg troe, at Sagen vilde have været skikket til at bibringe os den. Jeg er tilbøielig til at troe, at han ikke selv havde gjort noget mere indtrængende Studium af Philologie overhovedet eller det Græske Sprog i Særdeleshed.

Endnu maa jeg omtale en Lærer, Adjunct *Ohlert Hysing*. Det var dog kun i den senere Del af mit Ophold ved Bergens Skole, at han var Lærer ved samme; de Fag, hvori han underviste, nemlig Religion, Bibelhistorie og Hebraisk, havde tidligere været besørgede af forskjellige Lærere, der saavidt jeg erindrer, alle vare at betragte

som vicarierende. Hysing var en elskværdig Personlighed, en fint dannet Mand og en duelig Lærer¹.

Nogle Lærere, vi havde i Fag, som ikke ovenfor ere nævnte, eller som vicarierede i kortere eller længere Tidsrum, navnlig i de Fag, som Adjunkt Hysing sluttelig overtog, omtaler jeg ikke. Der vilde med Hensyn til dem være adskilligt og med Hensyn til en af dem endog meget at anmerke. Det var navnlig for disses Vedkommende, at den før omtalte Mangel paa et kraftigere Overtilsyn med den hele Skolemaskines Gang følte. Og dog var denne Mangel uden Tvivl mindre følelig i de to Klasser, som min Broder og jeg gennemgik, nemlig de to øverste, hvor de bedste af Skolens Lærerkårer anvendtes; i de lavere Klasser var Tilstanden uden Tvivl adskillig værre.

Det havde lykkes min Fader at faae min Broder og mig under vort Ophold i Bergen anbragt i Logis hos et Par saare agtværdige Folk, nemlig Justitsraad *Christian Lerche Dahl* og Hustru, født *Dietrichson*. Han var, da vi kom i Huset, firsindstyve Aar gammel (født 1741), hun, som var hans anden Hustru, skulde jeg troe et Snes Aar yngre. Hans Levnetsløb danner et ret interessant Exempel paa den Tids Embedscarriere, og jeg skal derfor dvæle lidt derved. Han var Søn af en Forvalter ved Baroniet Rosendal. Om noget Slags Studier eller nogen Embedsprøve havde der for hans Vedkommende aldrig været Tale; han var i en Alder af 13 eller 14 Aar bleven ansat paa Kontoret hos Sorenskriveren over Karmsund og Hosby, havde tjent hos denne i fem Aar som «Dreng» og derefter 3 Aar som

¹ Han blev senere Rector for Laurvigs Latinskole, og døde i 1879 som Pensionist, 86 Aar gammel.

«Fuldmægtig» og var derefter i 3 Aar ansat ved Kontoret hos Fogden i Søndhordlen og Hardanger, blev derpaa i 1766 constitueret Foged i Ryfylke (i den ordinaire Fogeds Fraværelse) og i 1769 udnævnt til Foged sammesteds. Et Opløb mod ham i denne hans Egen-skab gav Anledning til det Kongelige Rescript, som findes i Wessel-Bergs Rescriptsamling under Datum af 24de September 1777. I 1796 blev han paa Almuens Ansøgning «som Belønning for hans udmerkede For-tjenester af den» udnævnt til Kammerraad og samme Aar efter en varm anbefaling af Rentekammeret ud-nævnt til Stiftamtsskriver i Bergen. Fra dette Embede tog han Afsked i 1807. Efter at have taget Afsked, bestyrede han i Aarene 1811 og 1812 i nogen Tid som constitueret Nordre Bergenhush Amtmandsembede, og skilte sig derved saa vel, at han foruden en Gratifica-tion erholdt Titel af Justitsraad. I Aarene 1817 og 1818 bestyrede han i 15 Maaneder som constitueret (i den ordinaire Stiftamtmand, Christies, Fraværelse først som Medlem af den paa Eidsvold nedsatte Lovcommitee og dernæst som Medlem af Stortinget i 1818) Bergens Stiftamtmandsembede. Foruden de Embeder han saa-ledes, dels som virkelig ansat i samme, dels som constitueret havde bestyret, havde han paa anden Maade været benyttet af det Offentlige, navnlig havde han været Medlem af en omfattende og langvarig Com-mission til at undersøge og paakjende de Lovovertræ-delser, som stode i Forbindelse med de i 1814 i Ber-gen i Anledning af Kornmanglen stedfundne Opløb. Efterat jeg i 1824 havde forladt hans Hus, blev han endnu engang i hele 2 Aar benyttet af det Offentlige, idet han fra 1827 til 1829, altsaa i en Alder fra 86 til

88 Aar som constitueret bestyrede det samme Embede, han for 20 Aar tilbage som virkelig ansat havde beklædt, nemlig Bergens Stiftamtskriver Embede. Da Kong Oscar I som Kronprinds besøgte Bergen i 1833, fandt Stiftamtmanden (den senere Justitiarius i Høiesteret Bull), at en saa merkelig Veteran paa Embedsbanen, som Justitsraad Dahl, burde være tilstede ved den Cour, som i den Anledning fandt Sted, og Justitsraaden indfandt sig derfor, da 92 Aar gammel, ved Couren, og blev paa det Venligste tiltalt af Kronprindsen. Han levede endnu til 1836, da han døde stille 95 Aar gammel; hans Hustru overlevede ham kun faa Maaneder. Justitsraaden var, da han i 1807 søgte sin Afsked fra Embedsbanen, en Mand af heelt betydelig Formue dels selverhvervet, dels arvet. Men ulykkeligvis kom hans Boe, i Anledning af hans Indtrædelse i nyt Ægteskab, under Skiftebehandling og Realisation i 1812 og blev optaget til Slutning i Januar 1813, just den Tid, da Pengeomvæltningen i Anledning af Forordningen af 5te Januar 1813 fandt Sted. Herved blev hans Formue ødelagt, og han havde derefter væsentlig kun den Pension, som var tilstaaet ham ved Afskeden i 1807, at leve af. Denne som var tilstaaet ham med 800 Rdlr. D. C., blev af Storthinget omsat til 475 Rdlr., medens han formenede, at den rettelig burde omsættes til 640 Rdlr.; over denne formentlige Uretfærdighed klagede han uafbrudt, men stedse forgjæves, til Regjering og Storthing. Det var kun de trange Kaar, hvortil han, engang en rig Mand, saaledes var reduceret, der kunde bevæge ham til i sin høie Alder at søge en ringe Indtægt ved at tage min Broder og mig i Logis. Det var rørende at høre den gamle Mand klage over, at Staten

havde, som han udtrykte sig, først røvet hans Formue (nemlig ved dens Indgreb i Pengevæsenet) og derefter forholdt ham en Del af hans Pension. En Optegnelse fra hans Haand om det Merkeligste i hans Levnetsløb, nedskreven 1823 til Underretning for hans Familie, slutter saaledes: «Dette uventede Lovbud (Forordningen af 5te Januar 1813) var et Svælg, hvori min og mine Børns retmæssig erhvervede Eiendom blot ved et Pennestrøg nedsank. Her paa Stedet var jeg een, om end ikke den eneste, der i saa høi Grad blev rystet uden mindste Brøde fra min Side, og det saaledes, at ei allene, hvad jeg ved mange Aars utrættelige Arbeide lovlig havde erhvervet, men ogsaa det ikke ubetydelige, hvad Forfædrene havde efterladt mig, paa een Gang ved et Magtsprog blev mig og miine berøvet. Altsaa kun levnet min høie Alderdom, except den afknappede Pension, hvad ellers ingen jordisk Magt kan fratage mig, nemlig Bevidstheden om, som retskaffen Embedsmand at have, saavidt jeg formaaede, opfyldt mine Pligter mod min Konge, mit Fædreland og Samtidige.»

Den gamle Justitsraad eiede og beboede det hele Hus, som da var det næstsidste, førend man kom til Stadsporten og var beliggende lige overfor Byens daværende Kirkegaard. Til Huset hørte en temmelig stor Have, beliggende paa Bagsiden af samme, og da der desuden, overensstemmende med dagjældende Bergensk Skik, udenfor Husets Façade mod Gaden var anbragt paa Fortouget en stor, saakaldet Gadebænk, paa hvilken Husets Beboere og Beboerinder til enhver Tid af Dagen tog Plads, læste, syede og strikkede, kort, i det hele indrettede sig omtrent som i en Dagligstue, fattedes der ikke Anledning til at opholde sig i det Frie,

saa tit Aarstiden og det regnfulde bergenske Climat til-
lod det. Medens vi i denne som i enhver anden Hen-
seende havde et sundt Logis, havde vi i moralsk Hen-
seende Fordelen af at see for os, hvilket var det samme
som at se op til, vore hæderlige Værtsfolk. Foruden
os var der i Huset en Sønneson af Justitsraaden, som
imidlertid blev Student i 1822 og saaledes kun i eet
Aar var vor Husfælle. Derimod var der i Huset i alle
de tre Aar, vi logerede der, tre unge Damer, den ene
en Søsterdatter af Justitsraadinden, den anden en Sønne-
datter af Justitsraaden, den tredie en Fremmed — begge
de to sidste, ligesom den ovennævnte Sønneson, op-
tagne i Huset, fordi de manglede anden Forsørgelse.
Husets Skik og Tone havde dannet sig efter den Aand,
der besjælede de to Gamle, begge lige udmerkede ved
Gudsfrygt, Retskaffenhed og ved en Velgjørenhed, der
var saa meget rosværdigere, fordi den var, og efter deres
økonomiske Vilkaar maatte være, forenet med streng
Tarvelighed. Denne sidste hindrede ikke, at der fandt
nogen Selskabelighed Sted, om end saare fordringsløs
og saagodtsom udelukkende indskrænket til Slægtninge.
I Huset kom saaledes blandt andre Døttre af Justits-
raaden med Børn. De vare begge Enker, nemlig en
Enkefrue Dietrichson, Bedstemoder til nuværende Pro-
fessor i Kunsthistorie ved Universitetet Dr. Lorentz
Dietrichson, og en Enkefrue Holm, Moder til en høiaget
juridisk Embedsmand, senest Raadstueskriver i Bergen
Christian Lerche Dahl Holm. Det manglede ikke i
nogen Retning paa Omsorg for min Broder og mig fra
vore Værtsfolks Side. De holdt os til at følge sig i
Kirken om Søndagen, hvor Domkirkens daværende
Sogneprest Stiftsprovst Christen Bruun, Søn af Biskop

Nordahl Bruun og Fader til Sven Bruun, siden 1858 Sogneprest til Trefoldigheds Menighed i Christiania, stadig prædikede til Høimesse. Af ham blev jeg, 15 Aar gammel, confirmeret. Da jeg ved denne Tid blev angreben af en smertelig Byld i Halsen, gik de hæderlige Værtsfolks Omhyggelighed saa vidt, at de lod mig tilbringe Nætterne paa Sophaen i deres Dagligstue ved Siden af deres Soveværelse til Opnaaelse af saa meget større Sikkerhed for, at intet skulde mangle i den vedbørlige Sygepleie. Justitsraaden var oppe hver Morgen Kl. 4, og jeg som formedelst den smertefulde Sygdom sjelden fik sove før længere ud paa Morgenen, hørte ham stadig ved det nævnte Klokkeslet nynne sin Morgensalme. Ubetydeligt som alt dette kan synes, regner jeg det til mit Livs bedste Erindringer og fortæller det derfor her. Min Fader betalte for min Broders og mit Ophold i Justitsraad Dahls Hus, derimod maatte vi selv see til ved Informationer at skaffe os det fornødne til Klæder. Det var i den Tid ikke vanskeligt for en Discipel i Bergens Latinskoles øverste Klasse at erholde Engagement til at give Undervisning i et eller andet privat Hus nogle Aftentimer hver Uge¹. Det var uden Tvivl Byens Mangel paa tilfredsstillende Forberedelseskoler, der væsentlig bevirkede dette. Jeg gav blandt andet Undervisning hos August Konow, nemlig for en Søn, der senere ikke blev holdt til Studeringerne, og en Datter, senere gift med Capitaine (senere General-løitnant og Chef for Hans Majestæt Kongens Hof) Fleischer. Begge disse mine Elever vare endnu i den tidligere Barnealder og Undervisningsgjenstandene, som

¹ Paa Latinskolen læstes der saavel Eftermiddag som Formiddag. Byens sædvanlige Middagsspisetid var Kl. 1.

Følge deraf, meget elementere. Undervisningen foregik i Familiens Dagligstue, stadig i Overværelse af Husets Frue, der var født Hesselberg, en Søster af daværende Capitaine i Marinen Hesselberg, senere Admiral og Kammerherre hos Hendes Majestæt Dronning Josephine. Fru Konow var saa almindelig afholdt paa Grund af sin Elskværdighed, Blidhed i Omgang og Godgjørenhed, at Bergenserne, som paa den Tid havde meget for Skik at uddele Binavne, kaldte hende «Engelen». Som Informator i Huset nød jeg den Ære at blive indbudet ved større selskabelige Anledninger, navnlig til de store Selskaber, som den rige Consul stundom gav paa sit Landsted Gravdal. Her saa jeg for første Gang en Mand, som vi Beboere af Christiania en langt senere Tid gjennem en lang Aarrække var vante til at se som en sjelden hædret Olding at vandre om iblandt os, nemlig Lieutnant paa hiin Tid, senere Admiral Konow, en Broder af Consulen, men mange Aar yngre end denne. Det maa have været i Sommeren 1823, altsaa da den senere Admiral var i en Alder af 27 Aar (han var nemlig født 1796), at jeg paa Gravdal saa ham for første Gang. Smuk som den unge Officer selv var, havde han ved sin Side sin endnu smukkere Forlovede, en Frøken Thrine Reichborn¹. Jeg havde dengang ingen Kundskab om, at den ungdommelige Søofficer, jeg saa

¹ Bergenserne, der som ovenfor bemærket, paa den Tid havde meget for Skik at uddele Binavne, kaldte de to af Byens unge Damer, der var anseete for de smukkeste, den ovennævnte Frøken Reichborn og en Frøken Wibekke Jansen, Solen og Maanen. Hvem af de to Skjønheder, der begge forlængst hvile i Graven, engang her paa Jorden var Solen, og hvem af dem der var Maanen, erindrer jeg ikke saa nøie, dog tror jeg, at Frøken Reichborn maatte nøie sig med at være Maanen.

for mig, i en endnu langt yngre Alder, nemlig kun 18 Aar gammel, havde som Medlem af Rigsforsamlingen paa Eidsvold¹ deltaget i at give mit Fædreland sin Grundlov. Da jeg i 1859, 35 Aar efter at jeg havde forladt Bergens Skole, paa et kort Besøg gjensaa Bergen, blev jeg af Consul Konow igjen buden ud til Gravdal. Husets Døttre var da alle gifte og af Sønerne var kun een, der var yngre end den, der i sin Tid havde været min Elev, tilbage i Huset. Husets Frue, «Engelen», som Bergenserne, hvad jeg ovenfor har forklaret, kaldte hende, hun var der ikke mere. Hun var bleven angreben af et legemligt Onde, som voldte hende lange og haarde Lidelser. Omsider var hun gaaet til Paris for at søge mulig Hjælp hos den berømte Chirurg Nelaton. Efter at have modtaget hans Erklæring, at hendes Onde var uhelbredeligt, begav hun sig til Triest for at dø i en elsket, der bosat Datters Arme. Den gamle Consul forlod nogen Tid derefter Norge og tog Bopæl i Kjøbenhavn, hvor han endnu levede i mange Aar og døde, saavidt jeg mindes, 91 Aar gammel.

I Sommeren 1824 blev min Broder og jeg dimitterede fra Bergens Skole, samtidig med fire andre af Skolens Elever². Der var dengang endnu ingen Dampskibsfart og at reise over Land til Christiania var

¹ Som en af de 3 Deputerede fra Sødeffensionen.

² De fire, der sammen med Brødrene Stang i 1824 blev dimitterede til Universitet fra Bergens Skole, var:

F. C. H. Arentz, f. 1804, † 1867, som forhenværende residerende Kapellan til Haus.

J. B. Halvorsen, f. 1804, † 1847, som Sogneprest til Skjold.

C. L. Houge, f. 1807, † 1860, som Kopist i Indredepartementet.

kostbart. At benytte en Skibsløilighed var derfor den sædvanlige Udvei for Ubemidlede, og min Broder og jeg toge afsted med en saakaldt Spindværing, det vil sige en Slup eller Jagt fra Spind (Annex til Herred paa Lister). Fartøiet var uheldigvis ladet med Tørfisk, af hvis Lugt vore Klæder bleve saa gennemtrængte, at Folk i de første Dage efter vor Ankomst til Christiania fandt sig besværede af vor Nærhed. Reisen varede omtrent otte Dage. Det Indtryk man modtog, naar man i 1824 kom fra Bergen til Christiania, var, at man kom fra en større By til en iøienfaldende mindre.»

16 Aar gammel blev Fredrik Stang altsaa Student med Laud og Aaret efter tog han Andenexamen, hvorefter han et Aars Tid opholdt sig i Bergen hjemme hos Faderen som Kontorist ved dennes Embedskontor.

Under sin Studietid i Christiania maatte han for at leve give Manuduktioner og dimittere til Artium (blandt andre ogsaa Ludvig Kristensen Daa). Han var ogsaa en Tid Lærer ved Møllers Institut. Men trods dette, tog han alligevel i September 1828 den juridiske Embedsexamen med Laud.

Om Fredrik Stangs Deltagelse i Studenterlivet beretter hans Biograf i «Nordmænd i det 19de Aarhundrede»¹: «Da Stang kom til Kristiania som Student, kom han snart i Berøring med Henrik Wergeland, og der herskede nogen Tid et Slags Venskab mellem disse to saa forskjellige Naturer: Stang, den formelt beherskede, slebne Mand, med en udpræget logisk Sans for Livets haandgribelige Realiteter, den anden, Digteren med de store Syner og de mange smaa sociale Svagheder. Det var en Tid, da Wergeland viede Stang beundrende

¹ Redaktør Nils Vogt.

Digte, og da han med Iver søgte hans Selskab. Men med dette Venskab fik det en brat Ende, og Bruddet har sat sig Spor i digteriske Angreb fra den unge Himmelstormers Side, Spor, som vi dog ikke her behøver at dvæle ved. Det vilde da heller ikke have været naturligt, om dette Venskab var blevet fortsat ud gennem Aarene. Wergelands Optræden og Synsmaader i «Norskhedsperioden» maa have virket det modsatte af tiltrækkende paa en Mand, som i Bergen havde faaet sin Veiledning i Modersmaalet af Lyder Sagen, og hvis Mor havde faaet sin Uddannelse paa et anseet pige-institut i Kjøbenhavn, ligesom jo overhovedet de dannede Hjem i Norge ved hin Tid havde saa mange Baand, der knyttede dem til det tidligere Tvillingrige, at Norskhedsmændenes Ukvemsord mod alt dansk, mod «disse Bander af Trælle fra Thy», maatte virke frastødende, selv om Vadmelsværmertiet ikke iøvrigt havde ligget hele deres Natur fjernt. Fredrik Stang gled naturligvis over til den Schweigaard-Welhavenske Leir. Allerede i Tyve-Aarene finder vi ham som Medlem af den «Reformationskomite», som skulde søge Udveje til at skabe et bedre Liv i Studentersamfundet, men hvis Indstilling faldt dødfødt til Jorden. Der dannede sig imidlertid Parti om Navne som Welhaven, Stang, Fougstad, Motzfeldt, Schweigaard, Dunker og Birch-Reichenwald, og i 1832 kom Bruddet. Secessionisterne skabte «Forbundet» med «Vidar» som Organ, Norges første egentlige Kultur-tidsskrift, der kun sjelden optog politiske Spørgsmaal til direkte Behandling, men dog bestemt tonede Flag mod «Norskheden» i den af Wergeland angivne Form. Stang havde Sæde i den første Redaktionskomite og har ydet flere værdifulde Bidrag til Tidsskriftet i dets

Fredrik Stang.

faa Leveaar. Men han traadte allerede i andet Halvaar ud af Redaktionen¹.

I den gennem de følgende Aar fortsatte Dæmringsfeide støder vi ikke hyppig paa Stangs Navn. Han deltog dog i det navnkundige Teaterslag i 1838 og forsvarede senere denne sin Optræden i «Den Constitutionelle» med en dræbende Kritik over det udpebne Stykke, Wergelands «Campbellerne», som han reducerede til at være «saa blottet for Spor af dramatisk Talent og som dramatisk Produkt saa intetsigende og virkningsløst i det enkelte og det totale, saa uformeligen og efter den løseste Ideassociation sammenlappet og sammenflicket, i Enkelthederne saa keitet» o. s. v.

Den hyppig fortalte Anekdote, at Stang under Pibningen skulde have sat sit Klarinetmundstykke lige i Øret paa Henrik Wergelands Far, savner enhver Hjemmel i Virkeligheden.»

Efter at have fuldendt sine juridiske Studier slog Fredrik Stang ind paa Embedsbanen, idet han 2den April 1829 blev konstitueret som Fuldmægtig i Justitsdepartementet.

Hans Karriere her blev imidlertid ikke af lang Varighed, han havde vakt Opmerksomhed inden det juridiske Fakultet, og man besluttede at søge den unge lovende Mand knyttet til Universitetet.

Fakultetet og det akademiske Kollegium afgav en Indstilling, hvori de androg om, at de juridiske Lærkræfter ved Universitetet maatte forøges med Fredrik Stang som Lektor, uagtet han endnu ikke havde fyldt

¹ Boghandler Johan Dahl (Breve til P. Hjort) fortæller, at Aarsagen dertil var den, at «Bladet blev beskyldt for at være dansksindet». Det kan imidlertid med fuld Sikkerhed oplyses, at denne Fortælling er urigtig.

sit 21de Aar, i hvilken Anledning Fakultetet bemærkede, «at han for enhver offentlig Prøve, han har underkastet sig, næsten aldrig har modtaget anden Karakter end udmerket Ros, og at han fra sit 15de Aar stedse har beskjæftiget sig med, ved Siden af sit eget Studium, at undervise sine Medstuderende, først i de filologiske og senere i de juridiske Videnskaber».

Kirkedepartementet, som ogsaa fandt, «at Kandidat Stang saaledes maatte ansees som en ung Mand, hvis Dannelse var langt forud for hans Alder», sluttede sig til Universitetets Indstilling paa Betingelse af, at han først holdt Prøveforelæsninger; medens Regjeringens øvrige Medlemmer fandt ham at være for ung til fast Ansættelse og foreslog først at konstituere ham midlertidig som Docent, en Stilling, Stang underhaanden erklærede med Taknemmelighed at ville modtage, hvorefter han 19de September 1829 blev konstitueret som Docent i Lovkyndighed med Forpligtelse (ifølge kongl. Resol. af 24de November s. A.) til at deltage som Censor og Medexaminator ved juridisk Embedsexamen og i Fakultetets øvrige Forretninger og Forhandlinger lige med Lektorer. Den 4de Juni 1831 blev han derpaa udnævnt til Lektor overensstemmende med en Indstilling fra Kollegiet, hvori det blandt andet hed, «at den passende Tid hertil nu synes at være forhaanden, da han har i fuldt Maal stadfæstet de Forventninger, man allerede dengang nærede om hans Duelighed til det juridiske Læreembede, og udført alle de med Embedet forbundne Forretninger til Enhvers Tilfredshed — at Kollegiet neppe kjendte nogen ung Mand, som dertil er mere skikket end konst. Docent Stang, og at det skulde have Vanskelighed ved at finde hans Lige».

Fredrik Stang.

Efter Udnævnelsen til Lektorembedet, hvortil Stortinget i 1833 bevilgede Gagen (Storthingsforhandlinger for 1833, V, 165, jfr. 179), holdt han i 2det Semester 1831 og i begge Semestre 1832 de Forelæsninger over Norges offentlige Ret, hvoraf i omarbejdet Skikkelse fremgik hans i 1833 udkomne «Fremstilling af Kongeriget Norges konstitutionelle Ret»; desuden holdt han ved Universitetet Forelæsninger over Obligationsret, Proces, Politiret, en Del af Romerretten samt Retsfilosofi.

Fredrik Stangs Grundlovsfortolkning var den første videnskabelige Behandling af vor nye Forfatning og tillige det første selvstændige juridiske Værk, som var udkommet i Norge efter 1814.

Fredrik Stang var 25 Aar gammel, da han skrev sin 650 Sider tykke Afhandling, «der altid vil hævde sin Plads i den videnskabelige Litteratur som et merkeligt Bevis paa sin Forfatters Aandsmodenhed og Arbejdsdygtighed. Og hans Verk kom ikke som Slutstenen paa en Pyramide af andres Arbejder, theoretiske Uredninger eller historiske Erfaringer, men dets Theorier fremtræder i alt væsentligt som originale Resultater af eget Tankearbejde, udsprungne af et hos os indtil da ikke iagttaget juridisk Talent til at analysere det foreliggende Raastof».

Stangs Verk blev af den største Betydning for den norske Retsvidenskab, og hans Samtid hilsende da ogsaa dette velkommen med enstemmig Ros.

I sine «Betragtninger over Retsvidenskabens nærværende Tilstand i Tyskland», (dansk) juridisk Tidsskrift, XXIII, 1834, hvori *Schweigaard* udtaler en meget skarp Dom over den tyske Retsvidenskab, fremhæver han til

Slutning Stangs Grundlovsfortolkning, som viser «hvad for en ganske anden Spirekraft der ligger i en for Systemtvang og Skolefordomme befriet Retsforskning, end i en scholastisk, pedantisk Methode, der søger det Grundvæsentlige ved den videnskabelige Fremstilling i Definitioner og Capitelinddelinger».

Advokat Bernhard Dunker kalder det «et klassisk Verk», og Anton Martin Schweigaard omtaler det i en Afhandling i «Juridisk Tidsskrift» paa en særdeles smigrende og anerkjendende Maade.

Eftertiden har ikke underkjendt denne Samtidens Dom.

Paa 50-Aars Dagen for Stangs Ansættelse som Lærer ved Universitetet mindede Professor Aubert i «Aftenbladet» dette videnskabelige Jubilæum som en Merkedag, idet Stangs Ansættelse og kortvarige Virksomhed ved Universitetet betegnes som banebrydende for vor Retsvidenskab. Aubert sluttede med at fastslaa, at da Stang, neppe 27 Aar gammel, forlod Universitetet, havde han der for altid efterladt sig et uforglemmeligt Minde.

Ved en Fest, der blev holdt i Christiania i Anledning af Professor Aschehougs 50-Aars Jubilæum som Universitetslærer, holdt Hædersgjæsten en Tale, hvori han blandt andet udtalte¹:

«Da jeg ansattes som Universitetslærer, fik jeg som Hovedfag, hvad der kaldtes Norges offentlige Ret, det vil sige vort Lands Statsforfatning og Statsforvaltning. Over Statsforfatningsretten forelaa der dengang et Verk af den norske Retsvidenskabs Grundlægger, Fredrik Stang, et Verk saa udmerket, at der i den daværende

¹ «Morgenbladet» for Søndag den 5te Oktober 1902.

Fredrik Stang.

europæiske Litteratur ikke gaves nogen Fremstilling af et konstitutionelt Lands positive Statsret, som stod over og knapt ved Siden af det med Hensyn til selvstændig Opfatning og glimrende Dialektik. Skulde noget nævnes ved Siden af Stangs maatte det være Robert von Mohls Würtembergs Statsret. Storys berømte Kommentar over den nordamerikanske Statsret var udkommet 1832, men lidet kjendt i Europa og utilgængelig for Stang. At føre et Fag videre frem, af hvilket der hos os forelaa en saa udmerket Fremstilling, var ingen let Opgave.»

Fredrik Stang havde imidlertid giftet sig og maatte af økonomiske Grunde søge at komme over i en anden og mere indbringende Virksomhed.

Fredrik Stang valgte at nedsætte sig i Christiania som praktiserende Jurist. I 1834 androg han om at maatte faa underkaste sig Prøven for Høiesteretsadvokaturen, men Høiesteret modsatte sig dette, da han ikke i Forveien, som Loven af 2den Juni 1821 §§ 4 og 5 foreskrev, havde praktiseret som Stiftsoverretsprokurator, men ved kongelig Resolution af 27de August 1834 erholdt han alligevel Tilladelse til at aflægge Prøven, ved hvilken han ifølge Høiesterets Indberetning «lagde særdeles Duelighed, Skarpsindighed og grundige Indsigter for Dagen». 29de November 1834 blev han derpaa udnævnt til Høiesteretsadvokat.

I Februar 1835 entledigedes han fra sin Stilling ved Universitetet, der i sin Aarsberetning beklagede Tabet af en «erkjendt duelig og talentfuld Lærer».

I Advokaturen fandt Fredrik Stang det rigeste Virkefelt for sine fremragende Evner.

Det lykkedes ham ogsaa hurtig at oparbejde sig en

Advokatforretning, som, hvis den var blevet fortsat, vilde have gjort sin Indehaver til en rig Mand.

«I at sammenstille og analysere et Retsbegreb», heder det i den ovenfor citerede Biografi, «i at udvikle en Retssætning i dens fineste Traade og paa Grundlag heraf at bygge sin Slutning op, Led for Led, har han neppe nogensinde havt sin Overmand ved Høiesterets Skranke. Fredrik Stangs Navn lyser derfor fremdeles i Høiesterets Historie som en Stjerne af første Rang. Ingen — vi nævner blandt Forgjængere Sørensen og Petersen, blandt de yngre Dunker — har formaaet at naa høiere enten i Indholdets Skarpsindighed eller i Formens Elegance, og da han efter 11 Aars Virksomhed som Advokat traadte ind i Kongens Raad, gav Oppositionsbladet «Morgenbladet» Udtryk for Samtidens enstemmige Dom om hans praktisk-juridiske Løbebane gjennem følgende Linjer:

«Stangs Virksomhed som Sagfører var mere end glimrende, den var dyb og betydningsfuld. Udrustet med Skarpsindighed og sjeldne Kundskaber som Jurist, besad han den endnu sjeldnere Evne med største Letthed at finde de rette Udtryk for Rigdommen af sine Tanker. Aldrig kunde nogen Part med større Tryghed og Rolighed lægge sin Sag i nogen Sagførers Hænder end i Stangs. Med Varme og Nidkjærhed iagttog han sine Parters Interesse, og hans Varme og Nidkjærhed var lige saa stor, hvad enten han som ulønnet Defensor forsvarede den af Justitien forfulgte Ulykkelige, eller han som rigt salæreret Sagfører procederede i en civil Sag. Hans udmerkede og klare, ja kunstmæssige Dokumentation lettede Retten betydelig i dens Arbeide, og hans lærerige, skjønt undertiden maaske vel meget

Fredrik Stang.

docerende Foredrag, hørtes ikke blot med sand Interesse, men bidrog vistnok ikke sjelden til, at det blev Ret, som var Ret.»

En særlig interessant Opgave som Advokat tilfaldt Fredrik Stang, da han i 1845 for Rigsretten førte Forsvaret for Statsraad Jørgen Herman Vogt. Efter et glimrende og paa de mest grundige Forarbejder støttet Defensorat blev den Tiltalte frifunden, og Christiania Borgerskab hyldede den frifundne med et Festmaaltid.

Fra 1837 til 1839 var Fredrik Stang konstitueret Regjeringsadvokat og blev i 1841 Bankadvokat.

Under dette rastløse Arbejde fandt Stang Tid ogsaa til selskabelig Omgang med Tidens betydelige Mænd. Han vandt Grev Herman Wedels Fortrolighed og Ven-skab og var — sammen med sin unge Hustru — en hyppig Gjæst paa Bogstad. Yngvar Nielsen fortæller i sin Bog om Grev Wedel (III, S. 463), at denne fremfor de andre yngre Venner, som kom i hans Hus — Schweigaard, Welhaven, P. A. Munch og andre — havde «fæstet sig ved Stang, af hvem han ventede sig meget. Stangs ydre Personlighed, med det fint formede Ansigt, gjorde vel ogsaa sit til, at han blev den, som tiltalte Grev Wedel mest af disse løfterige unge Venner, hvad denne ogsaa aabent lagde for Dagen. Grevinden kunde saaledes sige til sin Mand: «Du er, som om du var forlovet med Stang. Naar han er tilstede, da glemmer du alle os andre.» Saa kan det vel siges, at Grev Wedel havde tiltænkt ham en større fremtidig Virksomhed — at han gjerne vilde opdrage ham til en af sin egen Gjernings Arvtagere for kommende Dage».

Det var naturligt, at det Offentlige søgte at drage sig tilgode Fredrik Stangs sjeldne Evner og Arbeidskraft.

I 1833 blev han Medlem af den under 12te Marts s. A. nedsatte kongelige Kommission angaaende Krigsskolens Omorganisation, og i 1837 Medlem («Sjælen i» er Statsraad J. H. Vogts Udtryk) af den ved kongelig Resolution af 12te August nedsatte Kommission til Afgivelse af motiveret Betænkning og Indstilling over Lovkommissionens i 1835 udgivne endelige Forslag til ny Kriminallov. Han var ligeledes Medlem af den kongelige Kommission af 22de Marts 1837 til Udarbejdelse af Lovbestemmelser om faste Pensioner for civile og militære Embedsmænd og af den kongelige Kommission af 15de Juli 1839 angaaende Forandringer i Ansvarlighedsloven og Reglementet for Rigsretten.

Fra 1837 til 1845 var han Medlem af Christiania Formandskab.

Under 6te December 1845 blev Fredrik Stang udnævnt til Statsraad og Chef for det fra 1ste Januar 1846 oprettede Indredepartement.

Nu fulgte en lang og arbejdsfuld Dag som Statsraad.

Det Departement som den 37-aarige Fredrik Stang fik at bestyre, omfattede paa denne Tid Medicinalvæsenet, Veivæsenet, Skydsvæsenet, Bygnings- og Brandvæsenet, Statistik og den kommunale Styrelse, alle vore vigtigste Næringsveie som Landbrug, Fiskeri, Bergdrift, Post- og Telegrafvæsen samt en Række andre Sager.

Fredrik Stang kastede sig med hele sin voldsomme Energi og snart sagt utrættelige Arbeidskraft over sin nye Opgave, og han viste sig tilfulde at være Stillingen voksen. «Det er neppe for meget sagt», heder det i hans Biografi, «at Stang i de nærmest følgende Aar var det norske Folks Kjæledægge, hans Navn det populæreste

blandt de ledende Mænds. Forhaabningerne til ham kanske større, end hvad man ventede fra noget andet Hold. Med hele sin mægtige Arbeidskraft kastede han sig straks over, hvad Tiden mest trængte, nemlig Udviklingen af Landets Erhvervsmuligheder og i Forbindelse dermed Ophjælp af dets Kommunikationer; det blev derfor som den initiativrige Departementschef og ikke — som ventet — som den reformatoriske Politiker, at han hurtig og i fuld Samklang med Tidsstemningen tjente sine første Statsmandssporer.

Stang oprettede Kanaldirektørembedet og lagde den første Spire til et særskilt Veidirektoriat. Det var Stang, som gav Stødet til en selvstændig Administration for Postvæsenet, paa alle Omraader sikrende sit eget Initiativ og rige Arbeidsevne den fornødne sagkyndige Hjælp, saa Udviklingen kunde skride raskt og samtidig regelret fremover. Det er Samtidens Vidnesbyrd, at Stang i Valg af Souchefer lagde for Dagen en sjelden Evne til at finde den rette Mand paa den rette Plads. Det var under Stangs første Ministerperiode, at et Veinet for hele Riget blev planlagt og raskt paabegyndt: Sætersdalen fik sin Kongevei, og Sarpfossen sin Kjedebro; Hovedveien mellem Bergen og Christiania blev bygget om, Røros fik sin Vei til Rigsgrænsen, og Drøiljerne blev omlagt — for kun at nævne nogle iflæng valgte Exempler. Det var Stang, som nød Glæden ved at bære frem det første norske Jernbaneanlæg, og han behandlede Sagen inden Regjeringen «med største Nidkærhed og Omtanke, saa at for Statsraadets øvrige Medlemmer kun lidet var at varetage udenfor et og andet Raad under de stedfindende Overlægninger» (J. H. Vogts Optegnelser). I 1844 var den første Landbrugsskole

Statsminister Fredrik Stang.
Efter et Daguerrotyp fra 1848.

blevet oprettet, og at man derefter snart skred til at planlægge en agronomisk Høiskole, skyldes for en væsentlig Del Stangs ihærdige Iver og Interesse for Sagen. «Hans klare Blik saa straks, at Landbrugets Fremme var et af de vigtigste Midler til at ophjælpe Folkets Kaar og derigjennem tillige til at bane Veien for en høiere almindelig Kultur, eller i det hele taget til at fremme saavel dets materielle som aandelige Velvære. Han benyttede derfor de Midler, som en indflydelsesrig Embedsstilling som Chef for Indredepartementet i Forening med fremragende Begavelse, praktisk Blik og Interesse for Sagen i rigt Maal tilbød ham til at arbejde for Landbrugets Opkomst (J. Smit, «Det norske Landbrugs Historie»). Paa alle Næringslivets Felter arbejdedes der rastløst fremover. Fiskerierne ophjælpes, den private Dampskibsfart statsunderstøttes, nye Fyre bygges, Kanaler planlægges, Jordbrugerne faar i 1851 sin Hypothekbank, og Skandinavien i 1854 sin første offentlige Jernbane i Eidsvoldsbanen, den første Telegraftraad spændes fra Grænsen ved Fredrikshald over Kristiania til Mandal, og ved Loven af 1854 om ensartet Porto og Frimerkesystemet afsluttes Rækken af Postvæsenets Reformer — og alt dette uden trykkende Skattebyrder eller Anstrengelse af Statskrediten. En norsk Fabrikindustri har begyndt at skyde i Veiret, for Skibsfarten er Veien lagt aaben ved Ophævelse af den engelske Navigationsakt, allerede i 1842 var Norges Banks Aktier kommet i Pari, og i 1848 faar vi vor første Privatbank, under Krimkrigen strømmer rige Fragter ind, Handelskrisen af 1857 har virket mere rensende end lammende, idet den har aabnet Øiet for nye Veie ud mod Verdensmarkedet.

Fredrik Stang.

Landet er som gjenfødt efter en lang Isolation, og det erkjendes fra alle Hold, at det i sin Regjering har fundet Støtte for alt nyttigt Fremskridt.

Det blev Fredrik Stang forundt at se rige Frugter af sit Arbeide, han havde ogsaa den Glæde og Tilfredsstillelse at faa sine Landsmænds Tak og Paaskjønnelse for sine Anstrengelser, men efter 10 Aars Arbeide som Statsraad var hans Helbred undergravet.

Med Undtagelse af det Aar han fungerede som Medlem af Statsraadsafdelingen i Stockholm (1848), var Fredrik Stang Chef for Indredepartementet og dets mange og forskjelligartede Administrationsgrene under hele sin Statsraadstid, og i Marts 1854 maatte han paa Grund af stedse tiltagende Sygelighed søge sig entlediget som Chef for Indredepartementet, hvorefter han i Juli s. A. indtraadte i den mindre anstrengende Stilling som Medlem af Statsraadsafdelingen i Stockholm.

Allerede inden Aarets Udgang saa han sig imidlertid nødsaget til at søge Tjenesteledighed paa 3 Maaneder fra 12te Juni 1855, hvilken senere ved kongelig Resolution af 3die Oktober 1855 blev forlænget for nye 6 Maaneder.

Under et Ophold i Schweiz søgte han at gjenvinde sin Helbred, men foreløbig uden Held, saa at han nødtes til at søge Afsked, der bevilgedes ham 21de April 1856, med 2500 Spd. i Vartpenge og med «Tilkjendegivelse af, at hans Majestæt høiligen beklager, at den Statsraad Stang tilstødte Sygdom saa tidligt berøver Staten hans nidkjære og fortjenstfulde Virksomhed».

Da Statsraad Fredrik Stang traadte ud af det offentlige Liv, modtog han paa mange Maader Bevis paa sine Medborgeres taknemmelige Erkjendtlighed med den Virksomhed, han havde øvet.

16de September 1854 udsendte en Række fremstaaende Mænd, hvoriblandt Amtmand Aall, J. B. Faye, A. B. Stabell, A. M. Schweigaard, O. Valstad og flere Storthingsmænd en Indbydelse til at tegne Bidrag til en Erkjendtlighedsgave til Statsraad Stang¹, og under 4de Juni 1855 oversendtes der ham et Beløb af 16316 Spd., for hvilken Gave han takkede i en Skrivelse af 19de Juni 1855, hvori det blandt andet heder: «Om de Anliggender, der nærmest have været betroede til min Ledning, i de senere Aar har havt nogen virkelig Fremgang, har dette, saavidt jeg forstaar at indse, væsentlig havt sin Grund deri, at disse Anliggender, efter Gangen af vort Fædrelands Udvikling, stod for Tur til fortrinlig at tilvende sig Almenhedens Opmerksomhed, og at de for en stor Del ere særlig skikkede til at vinde udbredt Almeninteresse og forene Kræfterne for større fælles Formaal. Ved Siden af deslige i Tiden og Forholdene liggende Aarsager har Enkeltmands Virksomhed lidet at betyde.»

Det lykkedes dog Stang gennem en lang og nødtvungen Hviletid at vinde Bugt med sin Sygdom, og Stat og Hovedstad kappedes i lige Grad om at lægge Beslag paa de gjenvundne Kræfter.

Efter sin Hjemkomst fra Udlandet blev han 11te September 1857 tilforordnet Statsraad og Medlem af den under Kongens Sygdom i Stockholm nedsatte Interimsregjering. I 1859 indtraadte han paany i Christiania Bystyre, som i 1861 valgte ham til sin Ordfører, desuden var han i 1859—1860 Storthingsrepræsentant og var herunder Formand i Justitskomite No. 1 og i Specialkomiteen angaaende den nye Storthingsbygning.

¹ «Morgenbladet» for 1855, No. 164.

Fredrik Stang.

I disse Aar var han tillige Medlem af den kongelige Jurylovkommission af 3die Marts 1860 og af den kongl. Skattekommission af 16de Februar 1861.

Ved Ministerkrisen i December 1861 modtog han Kaldelse til paany at indtræde i Regjeringen og 17de December s. A. udnævntes han til Statsraad, idet han befaledes at føre Forsædet i den norske Regjering og indtil videre at overtage Styrelsen af Revisionsdepartementet.

Efterat Storthingets Beslutning af 28de Mai 1873 om Statholderpostens Ophævelse og Oprettelse i dens Sted af et nyt Statsministerembede var bleven sanktioneret den 5te Juni s. A., blev Stang efter Kongeparrets Kroning den 21de Juli 1873 udnævnt til Statsminister og vedblev nu, under altid stigende og skarpere Konflikter med Storthinget efter Unionsforslagets Forkastelse i 1871, Prolongationsnegtelsen s. A., Sanktionsnegtelserne i Statsraadssagen 1872—1880, Mistillidsadressen af 1872 og den senere opstaaede Vetokamp at staa i Spidsen for Regjeringen, indtil han 15de September 1880 af Hensyn til sin Alder og «en i den sidste Tid svigtende Helbred» indgav Ansøgning om Afsked.

Denne blev indvilget ham med en Pension af Kr. 12000 den 4de Oktober 1880 med et Diktamen til Statsraadsprotokollen saalydende: «Hans Majestæt beklager, at Hans Excellence Stangs Helbredstilstand ikke længere tillader ham at vedblive i hans vigtige Embede. Idet Hans Majestæt udtaler sin Anerkjendelse af de udmerkede Tjenester, Statsminister Stang under sin lange og betydningsfulde offentlige Virksomhed har vist Konge og Fædreland, bifalder Hans Majestæt Statsraadets

Statsminister Fredrik Stang,
f. 1808, † 1884.

Indstilling, dog saaledes, at Afskeden først bliver at regne fra Udgangen af indeværende Maaned.»

Fredrik Stang havde et Aars Tid i Forveien, den 2den April 1879, feiret sit 50-Aars Jubilæum som Embedsmand, ved hvilken Leilighed han blev komplimenteret af Deputationer fra Hovedstadens Foreninger, af Kommunebestyrelsen, Universitetet, Høiesteret, Departementernes Embedsmænd og Regjeringen.

Vi hidsætter efter Morgenbladet for 3die April 1879 følgende Beretning om Jubilæets Festligholdelse:

«*Statsminister Stang*, som idag for 50 Aar siden indtraadte i Statstjenesten, er født den 4de Marts 1808 paa Gaarden Rostad i Stokke ved Tønsberg. Han blev 1824 Student fra Bergens Skole og tog 1828 juridisk Embedsexamen. 2den April 1829 konstitueredes han som Fuldmægtig i Justitsdepartementet, men gik den 19de September s. A. over til Universitetet som Docent i Lovkyndighed. Den 4de Juni 1831 udnævntes han til Lektor. Som Universitetslærer holdt han Forelæsninger over Retsfilosofien, hvilke Forelæsninger endnu saa sent som i Aarene efter 1840 lagdes til Grund for Foredragene over Retsfilosofien ved Universitetet, og som endnu senere i haandskrevne Exemplarer benyttedes af de Studerende. Foruden Forelæsninger over flere Dele af Privatretten læste han over vor offentlige Ret. Som en Frugt af disse Forelæsninger udkom i 1833 hans bekjendte Værk: «Systematisk Fremstilling af Norges konstitutionelle Ret», der var epokegjørende i dette Fag, og selv efterat det er afløst af andre, vil bevare en fremragende Plads i vor konstitutionelle Rets Udviklingshistorie. I 1834, altsaa kun 26 Aar gammel, forlod han Universitetet og gik over til Advokaturen,

hvor hans videnskabelige Uddannelse, Arbeidsomhed og store Begavelse skaffede ham en endnu uopnaaet Rang. Ved Oprettelsen af Indredepartementet fra 1ste Januar 1846 indtraadte han som Chef for dette i den norske Regjering og indviede en ny Æra for Næringsveienes og Kommunikationsmidlernes Udvikling. En ved Overanstrengelse paadragen Sygdom hemmede hans Arbeidskraft fra Vaaren 1854, og nødsagede ham i 1855 til at udtræde af Regjeringen. I 1860 valgtes han til Ordfører i Christiania Formandskab, hvor hans Virksomhed dog ikke blev langvarig, da han allerede i December 1861 kaldtes til som første Medlem at indtræde i den norske Regjering. Som saadan har han senere virket med den eneste Forandring, at han efter Statholderpostens Afskaffelse i Sommeren 1873 udnævntes til Statsminister.

Denne Femtiarsdag for Statsministerens Indtrædelse i Statstjenesten feiredes under almindelig Tilslutning. Foruden af talrige enkelte Personer, som han under en lang offentlig Løbebane var kommen i Forhold til, komplimenteredes han af mange Korporationer. Vi kunne af disse nævne Deputerede fra Byens forskjellige Foreninger med Konsul *Peter Petersen* som Ordfører. Kl. 1 samledes efter Overenskomst i Christiania Handelsstands Forening Repræsentanterne for følgende Foreninger, nemlig for Christiania Haandværks- og Industriforening, Fabrikant Hals, Værkseier Jensen og Snedker Schrøder, for det militære Samfund Oberst Smith og Kaptein Haffner, for Kunstnerforeningen Arkitekt Nissen, Maler Bergslien og Maler Krog, for Studentersamfundet Sagfører Dæhli, Kand. Klem og Kand. Daae, for Sømandsforeningen Skibsrederne Rummelhof Wessmann og Middelthon, for Handels-

standens Forening. Generalkonsul Petersen, Ritmester Jørgen Heftye og Verftseier Chr. Brinch. Man gik i Procession til Stiftsgaarden, hvor Hr. P. Petersen, efter tidligere foregaaet Valg, holdt Taler. Statsministeren takkede i varme og hjertelige Ord. Man gik ligeledes i Procession tilbage til Handelsstandens Forenings Lokale, hvor Ordføreren blev takket af samtlige Korporationers Ordførere for sin Tales Indhold og Form. Statsministeren blev derhos lykønsket af Byens Formænd og Repræsentanter med Ordføreren Advokat *Schweigaard* som Taler, Universitetet med Kollegiets Formand Professor *Aschehoug* som Ordfører, Høiesterets Advokater med Advokat *Kildal* som Ordfører, Høiesteret samt Regjeringen. Den sidstnævnte Korporations Medlemmer anmodede om Statsministerens Tilladelse til at lade hans Buste hugge for at opstilles i Statsraadssalen. Fra H. M. Kongen, talrige udenbys Korporationer og mange Venner indenlands og udenlands modtoges Lykønskningstelegramer. Alle paa Havnen liggende Fartøier flagede undtagen de enkelte, som ligge i Oplag og ikke har Mandskab ombord.»

Efter et andet Blad indtager vi følgende :

«Først indfandt sig som Repræsentanter for Embedsmændene i Regjeringsdepartementerne samtlige Departementers Expeditionsssekretærer med Expeditionsssekretær i Marine- og Postdepartementet *H. S. B. Broch* som Ordfører. Til denne Deputation havde sluttet sig Revisionsdepartementets ældste Bureauchef.

Hr. *P. Petersens* Tale for Byens Korporationer lød saaledes :

«Deres Excellence! Som Medlemmer af Bestyrelserne for Haandværker- og Industriforeningen, Kunstner-

Fredrik Stang.

foreningen, Militære Samfund, Studentersamfundet, Sømandsforeningen og Handelsstandsforeningen tillade vi os for deres Excellence at frembringe vor hjerteligste og bedste Lykønskning i Anledning af Deres 50-Aars Jubilæum.

Vi mindes med taknemmelig Glæde Deres heldbringende Virken paa den akademiske Lærestol, for Retsskranken, i Kommunebestyrelsen, i Stortinget og i Kongens Raad, hvoraf Deres Excellence jo med en kort Afbrydelse har været Medlem i over 33 Aar, eller omtrent en hel Menneskealder.

Vi bringe Deres Excellence vor bedste Tak for al Deres indsigtfulde Virken i denne lange Tid, for den Ihærdighed, hvormed De altid har arbejdet til vort elskede Fædrelands Hæder og Lykke; specielt mindes vi, at det er under Deres Excellences Styrelse, at Grundvolden blev lagt til Udvikling af vort Kommunikationsvæsen, denne mægtige Løftestang til Frembringelse af vort Lands naturlige Næringsveie, ja, at Eidsvoldsbanen, dette Storværk frembragt ved Deres Energi, var den første Bane, som blev bygget i de forenede Riger, ja, saavidt jeg erindrer, i Skandinavien.

Til vor Tak tillade vi os at føie Ønsket og Haabet om, at Deres Excellence endnu i lang Tid med usvækkede Sjæls- og Legemskræfter maa kunne fortsætte Deres gavnlige Virken, og, naar Alderen — som vi haabe sent — gjør sin Ret gjældende og Kræfterne svinde, at da Deres Livsaften, omgivet af en kjærlig Familiekreds, maa blive saa blid, som Dagen har været anstrengende, og give Dem Hygge og Hvile efter Deres ligesaa vel-signelsesrige som lange Virken.

Gud velsigne Dem og Deres Familie! »

Byens Ordfører ytrede følgende:

«Christiania Kommunebestyrelse bringer Deres Excellence sin Lykønskning paa Halvhundredeaarsdagen for Deres offentlige Virksomhed.

Den overordentlige Fremgang, som vort Land har gjort i disse halvhundrede Aar, træder maaske klarest for Dagen i vor Stads raske Udvikling.

Og vi ønsker paa denne Dag at udtale vor fulde Erkjendelse af den Betydning, som Deres Excellences utrættelige Virksomhed har havt for denne Fremgang.

Medens vor Tanke dernæst dvæler ved Deres Arbejde for det hele Land, ville vi ogsaa bringe en særskilt Tak for Deres mangeaarige Deltagelse i Kommunens Anliggender lige fra vor nuværende Kommunalordnings Indstiftelse.

Vi bede Deres Excellence modtage vor Tak og vore bedste Ønsker om en lykkelig Fortsættelse af et daadrigt Liv.»

Professor *Aschehoug* talte saaledes:

«Paa de her tilstedeværende Universitetslæreres Vegne har jeg den Ære at udtale for Deres Excellence en Lykønskning i Anledning af, at det idag er forløbet et halvt Aarhundrede, siden De traadte ind i Fædrelandets Statstjeneste.

Det forundes meget faa i saa langt et Tidsrum at tjene sit Land i saa mange og saa vigtige Stillinger, som de, der har været Deres Excellence anbettede, og som De har røgtet med Ungdommens Fyrighed, med Manddommens usvækkede Kraft og med Alderens Ro og Visdom.

Særligen mindes vi Universitetets Lærere, at vi staa foran en Mand, som selv har beklædt en af vor Høiskoles Kathedre og fra det brudt vor nationale Viden-

skab en ny Bane. I en Alder, da de fleste endog af de Mænd, der have bragt Videnskaben længst frem, endnu have været Lærlinger, skrev Deres Excellence det første Værk, hvori en Disciplin af den norske Retsvidenskab blev udtømmende og grundigen behandlet, et Værk, der staar som et Vidnesbyrd om et usædvanligt Talent, og beholder en høi Betydning for vor Ret.

Deres Excellence ombyttede tidligt Universitetslærens Kald med mere praktiske Livsstillinger. Hvad Videnskaben derved tabte, har Fædrelandet vundet i andre Retninger. Vi erkjender taknemmelig og ærbødigst Deres Excellences udmerkede Fortjenester og bede Dem modtage vore oprigtigste Ønsker for Deres fremtidige Virksomhed.»

Advokat *Kildal* ytrede sig saaledes:

«Hr. Statsminister!

Advokaterne i Høiesteret frembære sin ærbødige Lykønskning i Anledning af den i et Menneskeliv sjeldne Høitidsstund, som Hr. Statsministeren feirer idag: at kunne se tilbage paa en 50-aarig, i ethvert af dets enkelte Afsnit fremtrædende offentlig Virksomhed og Stats-tjeneste, hvoraf den længere Tid som kongelig Raad-giver og dette Lands første Embedsmand.

Retsvidenskaben, det juridiske Fag, har De derunder kunnet lede og udvikle; vi mindes med Taknemmelighed Rydningsarbeidet og Grundlæggerværket «Norges offentlige Ret».

Taknemmelige mindes vi ogsaa den Glans, som De har udbredt over den norske Høiesterets Skranke, og efterladt den. For Slægtfølgerne øve de efterladte Forbilleder sin manende og styrkende Magt.

Maatte, Hr. Statsminister! de efterfølgende Aar give

det rige Liv, De har levet, en Afslutning, fuld af Lykke og Tilfredsstillelse!»

Sluttelig indfandt sig Regjeringens Medlemmer, der gjennem Statsraadets ældste Medlem, Statsraad *Helliesen*, frembar sin Hilsen i følgende Ord:

«Det er under alle Forhold sjældent, at det Slags Anledninger indtræffe, som idag have hidkaldt Medborgere fra saa mange Kanter for at bringe den norske Regjerings Formand en Lykønskning, hvortil Statsraadets øvrige Medlemmer nu bede om at faa slutte sig. Dobbeltsjældent er det, at en saa betydningsfuld og saa anstrengt Virksomhed som den, Statsminister Stang har udviklet, strækker sig ud over et saa langt Tidsrum som et halvt Aarhundrede. Det er med en Blanding af Beundring og Forundring, at vi endnu se staaende midt iblandt os og i fuld Manddomskraft den Mand, der paa en Tid, som ligger forud for de fleste nulevendes Erindring, var den første, der undergav vor konstitutionelle Ret en videnskabelig Behandling. Efter en fleraarig høit anseet og vurderet Virksomhed for Skranken kom saa en anden og endnu sværere Banebrydning — Styrelsens første og kraftige umiddelbare Indgriben i Omsorgen for at fremme Landets materielle Velvære; jeg faar særligen nævne Overvindelsen af de store, mangeartede og i hin Tid af mange som uovervindelig anseede Hindringer, der stillede sig mod at faa delagtiggjøre vort Land i Aarhundredets største Opfindelse — jeg sigter til den første Jernbanes Anlæg i vort Fædreland.

At denne Oparbeiden af Brakmark, denne store og mangfoldige Virksomhed var følgerig, ved enhver, som overhovedet ved noget af, hvad der vedkommer vort

Lands offentlige Liv — og den var ligesaa tung, som den var følgerig, den var saa tung, at det staar som et Under, at dens Bærer blev frelst fra at knuses. Efter en kort Hvile og en kort Virken i Nationalforsamlingen blev Deres Excellence paalagt det ansvarsfulde Hverv at være den norske Regjerings Formand.

Om denne Virksomhed, der nu har strakt sig udover en lang Aarrække, og hvis Afslutning vi haabe maa være fjern, tilkommer det ikke os at dømme, vi, hvis Opgave det har været deri efter Evne at deltage og bistaa. Men det maa være os tilladt at sige, at hvis der er udrettet noget godt, saa tilkommer det vor Formand en Hovedpart af Æren derfor, ligesom han ganske vist har baaret en Hovedpart af Byrden. For vort eget Vedkommende benytter vi Anledningen til at aflægge vor hjertelige og dybtføjte Tak for den aldrig svigtende Velvilje og Humanitet, hvormed vore Forhandlinger ere blevne ledede, og for den aldrig svigtende Redebonhed, hvormed en Formands Raad og Veiledning altid har været os tilgængelig.

Vi frembære vor Lykønskning med saameget større Glæde, fordi den lange Arbejdsdag endnu er Dag, fuld klar Dag, fordi de mange stræbsomme Aar ikke have bøiet det Hoved, som de have bleget, fordi Sindet ikke er blevet mindre varmt, men det er blevet mere sagtomdigt, fordi Blikket er blevet mildere, men ikke mindre klart, Tanken mere indtrængende, men ikke mindre streng; fordi Visdommen er bleven større, men Byrden ikke bleven mindre. Paa egne og fraværende Kollegers Vegne udbede vi da sluttelig Tilladelse til at lade udføre Deres Excellences Buste for at tjene til Pryd for det Lokale, hvor vort Samarbejde væsentlig har fundet

Sted, og for til kommende Slægter at bære Vidnesbyrdet om den Agtelse, den Tillid og Hengivenhed, hvormed vor Formand omfattes af sine erkjendtlige Medarbeidere.»

Hans Excellence besvarede bevæget samtlige Taler, idet han specielt henvendte sig til hver Korporation med nogle passende Ord.

Busten, der var udført af Billedhugger Jacobsen, blev opstillet i Statsraadsværelset i Stiftsgaarden 1ste December 1889.

Vi gjengiver nedenfor efter «Morgenbladet» for Mandag 2den December 1889 de ved denne Anledning holdte Taler:

«Ved Statsminister *Fr. Stangs* 50-aarige Embedsjubilæum i 1879 anholdt hans daværende Kolleger i Regjeringen om Tilladelse til at lade udføre en Buste af ham i Marmor til Opstilling i Statsraadslokalet i Stiftsgaarden. Forskjellige Omstændigheder, hvoriblandt den først antagne Billedhugger Middelthuns Sygdom og Død, har forsinket Arbeidets Fuldførelse. Busten er nu udført af Billedhugger Jacobsen og har, som bekjendt, været udstillet i Kunstforeningen.

Den er i disse Dage bleven anbragt paa sin Plads i Statsraadsværelset og blev igaar Kl. 1¹/₂ overleveret til Statsraadet af de gjenlevende af Giverne, af hvilke følgende ved Anledningen var tilstede, nemlig Oberst *Kierulf*, Toldskriver *Helliesen*, Statsraad *Johansen* og Sorenskriver *Holmboe*, medens Amtmand *Vogt* var forhindret. Efter Indbydelse var fremmødt Hs. Exc. Hr. Statsminister *E. Stang* med Familie og Statsminister *F. Stangs* øvrige i Landet nærværende Børn og Svigerbørn. Ligeledes var Billedhugger Jacobsen tilstede. Det veltrufne Billede er opstillet i Salens Fond lige mod

Hovedindgangen. Overleveringen foregik ved følgende Tale af Oberst *Kierulf*:

«Ved Statsminister Fredrik Stangs femtiaarige Embedsjubilæum i 1879 anholdt hans daværende Kolleger i Statsraadet — i taknemlig Anerkjendelse af den overlegne Dygtighed, den aldrig svigtende Velvilje og Humanitet, hvormed han som Statsraadets Formand altid ledede dets Forhandlinger — om Tilladelse til at lade udføre en Buste af ham i Marmor for at tjene til Pryd for Statsraadslokalet i Stiftsgaarden og for til kommende Slægter at bære Vidnesbyrd om den Agtelse, Tillid og Hengivenhed, hvormed han var omfattet af erkjendtlige Medarbeidere.

Forskjellige Omstændigheder, nærmest fremkaldte ved, at den Kunstner, Billedhugger Middelthun, der først blev overdraget Bustens Udførelse, under Arbeidet dermed afgik ved Døden, have foranlediget, at der er medgaaet længere Tid end forudsat til Arbeidets Fuldførelse.

Efterat Busten er færdig fra Billedhugger Jacobsens Haand og den har været udstillet for Almenheden, er den med dertil erhvervet Samtykke bleven opstillet i det Lokale, hvortil den var bestemt.

For os, der endnu er tilbage af den Kreds, som i 1879 sammen med Statsminister Stang sad i Kongens Raad, er det en stor Tilfredsstillelse nu at kunne overlevere Busten til den norske Regjering.

Jeg skal ikke her dvæle ved, hvad Stang har udrettet som Videnskabsmand og som Lovens Fortolker fra Kathedret og for Skranken. Den videnskabelige Stiftelse, der bærer Fredrik Stangs Navn, vidner om den Betydning, han tillagde den retsvidenskabelige Forskning. Hans Navn vil bevares i erkjendtlig Erindring af Nordens Retslærde.

Men det maa være mig tilladt paa dette Sted at udtale, at Stangs Arbeide som Statsraad og Chef for det nyoprettede Departement for det Indre staar for enhver, der har fulgt vort Fædrelands Udvikling i Midten af dette Aarhundrede, som et lysende Exempel paa, hvad Enkeltmand kan formaa at udrette, naar Kundskab og Dygtighed, naar Retsind og Fædrelandskjærlighed forenes hos den, der er sat som Leder af Arbeidet.

Statsminister Fredrik Stangs Virksomhed som den norske Regjerings Formand var ikke mindre betydningsfuld, om den end ikke var saa taknemlig som at staa i Spidsen for et populært Regjeringsdepartement. Men for os, som stod ham nær ved Samarbeidet under denne Periode af hans Statsmandsliv, er det med erkjendtlig Hukommelse af hans hele Personlighed, at vi mindes hans store Indsigter, hans alsidige Kundskaber og hans varme Fædrelandssind og Nidkjærhed, som gav sig tilkjende i al hans Gjerning.

Maatte Billedet af den ædle Mand, som i en Række af Aar i denne Sal nedlagde sin bedste Kraft og sit utrættelige Arbeide for Fædrelandets Vel, staa manende som et Forbillede for Enhver, der indtager den betroede og ansvarsfulde Stilling som Medlem af Statsraadet!»

Paa Statsraadets Vegne takkede Statsraad *Rygh* for Gaven med følgende Ord:

«Jeg tillader mig paa Statsraadets Vegne at takke de ærede Givere for det smukke Kunstværk, som de har skjænket til Statsraadslokalet.

Statsminister Fredrik Stangs Billede har sin rette Plads i dette Rum, fordi det var igjennem hans Deltagelse i Statsraadets Forhandlinger og Beslutninger, at

hans mangeaarige Arbeide i Fædrelandets Tjeneste fandt sit fyldigste Udtryk, og fordi han som Formand i den norske Regjering gjennem en længere Aarrække end nogen norsk Regjeringsformand siden 1814 ledede Raadets Arbeide og prægede det med sin overlegne Personlighed.

Det Minde, hans Kolleger har villet sætte ham i Marmoret, er et Vidnesbyrd om den Paaskjønnelse, den Agtelse og Hengivenhed, han vandt blandt dem, som deltog med ham i hans Arbeide og som bedre end nogen anden have havt Leilighed til at vurdere hans fremragende Egenskaber som Leder af den norske Regjering. Vi og alle andre som kun paa fjernere Hold have kunnet følge hans Virksomhed, slutte os med Ærbødighed og Taknemlighed til den Hyldest, som her bringes hans Minde, fordi vi ved, at Statsminister Stang har været en af Norges ledende Mænd, som har sat sit Præg paa et Afsnit af Landets Historie og viet en rig udrustet Personligheds Kraft og et langt Livs anstrengt Arbeide til sit Fædrelands Tjeneste.

Den Periode, hvori Statsminister Stangs Virksomhed som Politiker falder, ligger for nær vor Tid til, at den endnu er hjemfalden Historiens upartiske Dom; men der er et Vidnesbyrd, som ingen Kritik vil negte ham, der er en Anerkjendelse, som Forskjel i politisk Opfatning ikke vil kunne berøve ham, — at han var sit Fædrelands trofaste Tjener, at han gjennem sin lange Arbeidsdag som Kongens Raadgiver altid kun havde for Øie samvittighedsfuldt og frygtløst at opfylde sin Pligt i den ansvarsfulde Stilling, som hans Landsmænds Tillid udpegede ham til og tre Kongers Kaldelse paa lagde ham.

Det Billede af Statsminister Stang, som er opstillet i Statsraadets Forhandlingssal, vil for os og for dem, som kommer efter os ved Raadsbordet, levendegjøre Mindet om et Liv i pligtro Fædrelandskjærlighed; det vil minde os om, at vi befinde os paa historisk Grund, og at vi har en Gjerning at fortsætte; og fremforalt vil det, om Byrden falder tung og Skuffelserne blive mange, holde os for Øie, at man skylder sit Fædreland alt, hvad man kan udrette.»

Toldskriver *Helliesen* henvendte derpaa følgende Ord til den tilstedeværende Familie:

«Det maa være mig tilladt at frembære vor hjerteligste Tak til Statsminister Fredrik Stangs nærmeste Familie, fordi de har gjort os den Glæde at være tilstede ved denne Leilighed, som vi gjerne ønskede skulde have et festligt Præg, være en Gjenlyd, om jeg saa maa sige, af den Fest, for hvilken dette Hus var Midtpunkt paa denne Dag, da vi begjærte og erholdt den Afdødes Samtykke til at anbringe hans Buste i Statsraadets Forsamlingssal, nemlig Festen i Anledning af hans 50-Aars Jubilæum som Statstjener. Dette vort Ønske er endelig idag opfyldt, og dog er her kun at øine et nyt Bevis paa, hvor kort Menneskenes Forudseenhed rækker. Thi dette, at Stangs Buste nu staar her, det er, snart sagt, det eneste, som er skeet af alt det, som vi dengang tænkte os. Det faldt dengang ingen af os ind, at saa lang Tid skulde forløbe, inden det kunde fuldføres, og fremfor alt, vi forestillede os ikke andet, end at vi fremdeles skulde have ham selv iblandt os som vor Formand, naar Tanken blev virkeliggjort. Alt dette er imidlertid gaaet anderledes. Aarene ere svundne, Rollerne ere ombyttede, Rækkerne

Fredrik Stang.

ere blevne tyndere baade paa den ene og den anden Kant. Ikke alene er Statsminister Stang selv gaaet til Hvile, men ogsaa hans trofaste Hustru har fulgt ham i Graven. De, som staar tilbage af hans talrige Slægt, omfatte hans Minde med dyb Kjærlighed og Ærefrygt, og dertil vilde de ogsaa have den gyldigste Grund, selv om hans Hæder ikke havde været saa stor, at der falder en Afglans paa alle dem, som stode ham nær, thi han var en øm og kjærlig Familiefader, der nød sin bedste Lykke og Vederkvægelse i sin Families Skjød. Og dog var han fremfor alt Patriot, Patriot med Liv og Sjæl, Patriot som saare faa. Det var ikke alene saa, at alt, hvad der angik Fædrelandets Ære og Tarv, laa ham varmere paa Hjerte end noget andet, men hvad der særlig karakteriserede hans Personlighed, var, at det laa ham uafsladelig paa Hjerte, beskjæftigede hans Tanker snart sagt uden Afbrydelse selv da, naar han ikke var kaldet til umiddelbart at handle. Jeg er derfor tryk paa, at jeg handler i den Afdødes Aand, naar jeg i denne Stund særligen henvender mig til Statsminister Emil Stang, der ikke blot som hans ældste Søn repræsenterer Slægten, men som ogsaa paa en ganske særegen Maade er bleven hans Arvtager i vort offentlige Liv. En ligesaa enestaaende Plads som Faderen indtog i vort Lands Regjering, har Sønnen indtaget i dets Nationalforsamling. Det var tunge Lidelser, Statsminister Stangs Fædrelandssind havde at bære i hans sidste Dage, men ét lysende Punkt var der, og enhver af hans Venner ved, hvorledes det fyldte hans Hjerte med Stolthed og Glæde, og det var den fremragende Plads i Storthingets Raadslagninger, som allerede dengang var erhvervet af hans ældste Søn, som

tillige var hans fortroligste og mest opofrende Ven. Jeg lykønsker *Emil Stang* med den storartede Arv, han har faaet at løfte efter sin Fader, jeg lykønsker ham til den Maade, hvorpaa han har hævdet den. Jeg lykønsker samtlige den Afdødes Børn og Børnebørn med det herlige Minde, deres Fader og Bedstefader har efterladt dem, og som det igjen vil være deres dyrebare Ret og hellige Pligt at bringe videre til kommende Slægter.»

Om Eftermiddagen gav Hs. Exc. Hr. Statsminister E. Stang Middag i Stiftsgaarden, hvortil var indbudne de ved Overleverelsen fremmødte Kolleger af Statsminister F. Stang, Statsraadets nuværende Medlemmer, den nærmeste Familie, Billedhugger Jacobsen og endel andre.»

Ved sin Udtrædelse af Regjeringen blev han paany hilset med en Henvendelse fra Kolleger og samtlige Departementers Embedsmænd, ligesom en Række af Takadresser sendtes ham fra udenbys Kommunestyrelser og Korporationer dels straks, dels ved Nytaarsskiftet.

Efter «Morgenbladet» 2den November 1880 hid-sættes:

«Statsraadet komplimenterede iformiddag Kl. 11^{1/2} Hs. Exc. Statsminister *Stang*.

Hs. Exc. *Selmer* holdt følgende Tale:

«Deres Excellence!

Det er ikkun kort Tid, siden den norske Regjering bragte D. Exc. sin inderlige og hjertelige Lykønskning ved D. Exc.s 50-aarige Embedsjubilæum.

Det var langt fra os, som da havde den Ære at samarbeide med D. Exc., at nære nogen Tanke om, at vi saa snart skulde staa ligeoverfor Dem for at frem-

bære vor erkjendtlige og vor dybt følte Tak for D. Exc.s velsignelsesrige Arbeide, foranlediget ved, at D. Exc. hvad vi høilig beklager, og hvad der har gjort os ondt, af Helbredshensyn maa træde tilbage fra Deres offentlige Virken.

Det er falden i faas Lod i en Aarrække længere end et gennemsnitligt Menneskeliv at være den ledende Tanke i sit Fædrelands Udvikling. Resultaterne, som ere naaede, ligger klare for ethvert uhildet Blik ved en Sammenligning mellem før og nu. De viser, hvorledes alt i en neppe anet Grad er skredet fremad og har udviklet sig til Velsignelse for vort elskede Fædreland. Tak for den Tankerigdom, som D. Exc. har udfoldet til Fremme af det heles Vel! Tak for hver Arbeidsstund, som D. Exc. gennem Aarrækker har viet til Gavn for, hvad De følte og vidste var Ret. Tak, fordi D. Exc. aldrig svigtede, hvor det gjaldt at staa Vagt! Ja, tak for alt, hvad D. Exc. har været for og gjort for Norge.

Modtag Tak fra os, der i de senere Aar har havt Æren af at staa D. Exc. nær under Arbeidet, og som har følt den umiddelbare Virken af D. Exc.s fremragende store Evner, omfattende dybe Kundskaber og lange rige Erfaring, for den humane Ledelse, D. Exc. altid lod blive vort Samarbeide tildel, den Veiledning, vi til enhver Tid i enhver vigtig Sag vidste os sikre paa at finde hos D. Exc., for den Imødekommenhed, der for enhver af os til enhver Tid hos D. Exc. stod rede.

Samarbeidet vil for hver og en af os efterlade uforglemmelige Træk, der fylde os med Erkjendtlighed, ja med Taknemmelighed.

Gud holde sin beskyttende Haand over D. Exc. og lade Dem endnu længe nyde den Glæde, som Bevidstheden om Deres Livsgjerning altid vil skjænke Dem. Han holde sin Haand over D. Exc.s Familie og gjen-gjælde den den Støtte, som D. Exc. i den har havt under Deres daadrige Liv. Han lede alt til det bedste for D. Exc. og for dem, der staar D. Ex. nær.»

I det Kongelige Selskab for Norges Vel havde han i en lang Aarrække deltaget i Styrelsen, først som Formand i dets Repræsentantskab, derefter som Medlem af dets Direktion og fra 1862 af som Selskabets Præsæs; ogsaa denne Stilling nedlagde han i November 1880, i hvilken Anledning Selskabet i sit Repræsentantskabsmøde 8de November s. A. vedtog en Takadresse til ham; en lignende Adresse sendtes ham fra Bestyrelsen af Søndre Trondhjems Landhusholdningsselskab.

Ved Beslutning af 2den Juni 1881 nedsatte Stortinget den Fredrik Stang af Regjeringen bevilgede Pension til 6000 Kr., hvilket vistnok nærmest gav Anledning til, at en Kreds af Christiania Borgere den 10de Juni 1881 «i Overbevisning om, at mange med os ønske at berede Statsminister Stang et Alderdoms Udkomme, der svarer til den høie og ansvarsfulde Stilling han nu, efter mer end 50 Aars offentlig Virksomhed, er fratraadt» udsendte en Indbydelse til at tegne Bidrag i saadant Øiemed. Denne Indsamling indbragte ca. 81000 Kr., for hvis Anvendelse Stang i en Takkeskrivelse til Indbyderne af 17de November 1881¹ udtalte som sit Ønske, at Kapitalen skulde danne et Universitetet tilhørende Legat, hvis Renter efter hans og Hustrus Død skulde anvendes til Fremme af Stats- og Retsviden-

¹ «Morgenbladet» for 1881 No. 323 A.

Fredrik Stang.

skab efter nærmere givne Antydninger, der senere blev udformet som «Fundats for Stiftelsen til Statsminister Fredrik Stangs Minde»¹, der traadte i Virksomhed i 1887.

Fredrik Stang blev ved Lunds Universitets Jubelfest i 1868 kreeret til Æresdoktor i det juridiske Fakultet; han var Medlem af det Kongl. norske Videnskabernes Selskab (6te Mai 1846), af Videnskabselskabet i Christiania (3die Mai 1857) og Kungl. svenska Ventenskaps-Akademien i Stockholm (11te Mai 1870).

Ved St. Olafs Ordenens Stiftelse 21de August 1847 blev han Kommandør af Ordenens første Klasse «for videnskabelige og Embedsfortjenester» og modtog 8de Juni 1855 Ordenens Storkors «for udmerket Statstjeneste», 16de Oktober 1857 erholdt han Medaljen for Borgerdaad i Guld.

Han var endvidere Ridder af Seraphimerordenen (3die Mai 1863), Storkors af Danebrogsordenen (1849), Storkors af den Belgiske Leopoldsorden (1863), Storkors af den Spanske Carl III Orden (1872) og Ridder af den Russiske St. Stanislaus Ordens 1ste Klasse.

Statsminister Fredrik Stang døde, som ovenfor nævnt, paa Gaarden Helgerud i Vestre Bærum 8de Juni 1884.

«Fredrik Stangs Navn var,» heder det i hans ovenfor gjentagende citerede Biografi, «det første, som lyste med nytændt Flamme i vor unge juridiske Videnskab. Han var en Pryd for Høiesterets Skranke, i hans sikre Hænder laa Ledelsen af vort Lands Kommunikationer og Arbeidet for dets Næringsveies Ophjælp paa en Tid, da der var tusen Opgaver at løse. Han stod i de tyve sidste Aar af sit offentlige Liv som den fremste

¹ Kongl. Konfirmation 28de Januar 1882; Norske Stiftelser V, S. 384 flg. og 778 flg.

Repræsentant for det Grundsyn paa den politiske Magtfordeling, hvis Theori er videnskabelig bygget op i Professor Aschehougs Statsretslære, et Grundsyn, som for Stang ikke fortonede sig som en Kamp mellem Folkestyre og Embedsmandsstyre, men som et Valg mellem Diletantismen og den opøvede Dygtighed.

Paa Dommen over hans rige Livsgjerning har lange Tidens bitre Partikampe havt tilbagevirkende Kraft i Opinionen. Men den upartiske Histories Dom er endnu ikke fældet, knapt nok paabegyndt. Det er visselig ikke for dristigt allerede nu at udtale, at naar engang Norges Historie i det nittende Aarhundrede skrives uden Fordomme, vil Fredrik Stangs Navn deri indtage en høit fremskudt Plads som en af Tidens fornemste Repræsentanter for den borgerlige Liberalisme, der ser Samfundets fredelige Udvikling og dets Arbeidsvilkaar svækket ved enhver ensidig og ukontrolleret Magtudfoldelse, fra hvilken Kant den end maatte true.»

Fra de største Hovedstadsblade hidsættes følgende i Anledning af Fredrik Stangs Død og Begravelse.

«Aftenposten» Mandag 9de Juni 1884:

†

Statsminister Fredrik Stang.

Vort Land modtog igaar det Sorgens Budskab, at Statsminister Fredrik Stang var afgaaet ved Døden 76 Aar gammel. Med ham er en af de sidste af de gamle Veteraner fra Norges lykkelige Tid gaaet bort. Man vil erindre, hvilken Sorg, der herskede, da «Norges første Borger» Professor Schweigaard døde; Sorgen er ikke mindre nu ved Statsminister Stangs Baare. Vistnok havde Stang trukket sig tilbage fra det offentlige Liv allerede for flere Aar siden, men hans Navn har

dog været som et Mærke, hvorom det konservative Parti i denne Stridens Tid har kunnet flokke sig, og man mindes i denne Stund, at til dette Navn har været knyttet en Periode af materiel og aandelig Fremgang for vort Fædreland, hvortil faa Lande i Europa har kunnet opvise noget Sidestykke. Stang selv har lige til det sidste med usvækket Interesse fulgt med i de skjæbnesvangre politiske Begivenheder, som Norge i de senere Aar har gennemgaaet. At hans Aandskraft den hele Tid har været usvækket, fremgaar tilstrækkeligt af hans for kort Tid siden forfattede Afhandling om Kongens absolute Veto, der i Henseende til Tankens Klarhed og Formens Gjennemskuelighed er ligesaa mønstergyldig, som om den havde været skrevet ikke af en Olding, der forlængst har passeret de 70 Aar, men af den fremragende Retslærde i hans bedste Alder. Man har bebreidet Stang, at han, da han leverede vor første Grundlovsfortolkning, opstillede den uholdbare Lære, at Kongens Veto i Grundlovssager kun var suspensivt. Har Stang paa Grund af sin Ungdom i den korte Tid, der var ham levnet til Udarbejdelsen af sit Værk, og den fuldkomne Mangel paa Forarbejder gjort sig skyldig i en Feil ved denne Leilighed — en Feil, som hans Modstandere har forstaaet tilstrækkelig at benytte — saa har han mere end gjenoprettet den ved sin sidste gjenarbejdede, paa mere end en Menneskealders Statsmandserfaring og paa dybtgaaende juridiske Studier byggede Afhandling om Vetoet, der for en Mand, der eier Spor af juridisk Begreb, maa stille Læren om Kongens absolute Veto ligeoverfor Forandringer i Konstitutionen udenfor enhver Tvivl.

Afdøde Statsminister Stang var født den 4de Marts

1808 i Stokke Prestegjæld ved Tønsberg af Forældrene Prokurator senere Sorenskriver i Nordhordland *Lauritz Leganger Stang* og *Johanne Margrethe Stang*, født *Conradi*. Som saa mange af vore fremragende Mænd tilbragte han tildels sine Barndomsaar i Bergen, hvor han blev dimitteret fra den lærde Skole i 1824 kun 16 Aar gammel. Allerede i 20-Aars Alderen tog han juridisk Embedsexamen med Laud, konstitueredes i 1828 som Fuldmægtig i Justitsdepartementet og blev allerede et halvt Aar efter, kun 21 Aar gammel, Docent i Lovkyndighed ved Universitetet. Fra dette Tidspunkt til 1880, da Stang trak sig tilbage fra Stillingen som Statsminister, et Tidsrum af over 50 Aar, har han deltaget i vort politiske Liv paa en saa alsidig Maade og virket saa meget til Landets Hæder og Fremgang, som ingen nulevende Nordmand. Som Videnskabsmand, som praktisk Jurist, som Politiker har Stang erhvervet sig et Navn, som sent vil glemmes, og ladt tilbage Mindet om en Personlighed, som har aftvunget selv hans Modstandere Respekt og Agtelse.

Som Docent i Lovkyndighed vedblev Stang at fungere til 1831, da han udnævntes til Lektor, for imidlertid 3 Aar senere, efter at have udgivet sin «Systematiske Fremstilling af Norges konstitutionelle Ret», at fratræde sin Stilling ved Universitetet og vie sig til Advokaturen. I sin Stilling som Advokat vandt han snart en stor Berømmelse og fik inden kort Tid en efter vore Forhold uhyre Praxis, der vilde gjort ham til en rig Mand, hvis ikke hans Interesse for Fædrelandets offentlige Anliggender havde været stærkere og draget ham mægtigere end den økonomiske Fordel. Han afsluttede i 1845 sin Stilling som Advokat med et glimrende Defensorat for

daværende Statsraad J. H. Vogt, der vakte hele Samtidens Beundring. Kort efter indtraadte han i Kongens Raad som Chef for Departementet for det Indre.

I den Tid, Stang praktiserede som Advokat, indskrænkede han sig dog ikke udelukkende til at sysle med denne sin Praxis, men deltog ogsaa paa en fremtrædende Maade i Kommunens Anliggender og var desuden med i den Kommission, som udarbejdede det mest gennemførte og maaske det bedst redigerede af vore Lovarbejder: Kriminalloven af 1842.

Som Chef for Indredepartementet fik Stang snart Anledning til at lægge sin Energi og Dygtighed for Dagen. Store Foretagender stod den Gang for Døren. Vore Næringskilder var begyndt at flyde rigeligere. Den Armod, som hidtil havde trykket Statskassen efter Krigs- og Hungersaarene i Begyndelsen af Aarhundredet, havde begyndt at give Plads for bedre Tider. Man kunde forlade den overdrevne Sparsommelighedspolitik, som den haarde Nødvendighed havde tvunget de tidligere Regjeringer til at følge. Man kunde ophøre at leve fra Haanden og i Munden og begynde at tænke paa Fremtiden. Man trængte da i Spidsen for det nyoprettede Departement, hvis specielle Opgave det var at tage sig af Næringsveiene, en Mand, der havde fuldt Blik for og fuld Forstaaelse af Tidens Krav, og man kunde ikke have fundet nogen bedre Mand end Statsminister Fredrik Stang. Han besad en Foretagelsesaand, en Evne til at sætte sig ind i alle Detaljer og en Interesse som ingen anden, og under hans Auspicier grundlagdes det Net af udmærkede Chausseer, der nu gennemkrydser Landet paa alle Kanter og snart vil gjøre de gamle, bakkede Veie til en Saga. Under hans Præsidium og

under hans kraftige Tilskyndelse byggedes den første norske Jernbane til Eidsvold. Telegraferne og et forbedret Postvæsen kom snart bagefter. Man kan maaske indvende, at Jernbaner og Veie vilde vi ogsaa have faaet uden Stang, men at vi fik dem saa hurtigt og paa en Tid, da Manglen af tidsmæssige Kommunikationer vilde have sinket vor materielle Udvikling umaadelig, skyldes visselig for en væsentlig Del Statsminister Stang.

Hans anstrengte Arbeide havde imidlertid svækket hans Helbred i høi Grad, og i 1856 maatte Stang tage Afsked fra Regjeringen og trække sig tilbage til Privatlivet. I længere Tid maatte nu Stang holde sig borte fra det offentlige Liv, indtil han efter et Ophold i Syd-tyskland atter var saa vidt restitueret, at han i 1857 kunde indtræde i Interimsregjeringen under Kong Oscar den 1stes Sygdom. En Tid efter blev han valgt til Medlem af Kristiania Repræsentantskab og blev omtrent samtidig Ordfører i Formandskabet. I 1859 blev han valgt til Repræsentant for Kristiania paa Stortinget, hvor hans sjeldne Veltalenhed og Slagfærdighed i Debatten endnu vil mindes af de ældre Repræsentanter. Fra Stortinget gik han atter i 1861 over i Kongens Raad, som hvis Chef han vedblev at fungere, indtil han i 1880 trak sig tilbage fra det offentlige Liv. Statsminister Stangs Virksomhed i disse sidste 20 Aar og hans Deltagelse i den nuværende Generations politiske Kampe er i altfor friskt Minde, til at vi her behøver at omtale den. Den gamle Statsmand har maattet opleve mange Skuffelser og sige Ungdomsdrømme om en rolig, fredelig, fremadskridende Udvikling Farvel. Mindre kjendt tør maaske Stangs Deltagelse i den udenrigske Politik være, men de, der har havt Leilighed til

Fredrik Stang.

at se Forholdene paa nært Hold, vil vide, at Stangs Indflydelse paa dette Felt ved mange Leiligheder har gjort sig gjældende til de forenede Rigers Gavn, og at han under vanskelige Forhold maaske har bidraget mere end de fleste tror til at sikre os Fredens Velsignelser. Man har rettet Bebreidelser mod Stang i Anledning af, at de aarlige Storthing blev indført uden Garantier, men visselig uden Grund. Forhold, hvorover Stang og den daværende Regjering ikke havde Herredømme, dikerede vistnok de aarlige Storthing som en politisk Nødvendighed. I 1873 erholdt Stang Titel af Statsminister.

Der er en Egenskab ved Stangs Virksomhed, som vi endnu vil dvæle et Øieblik ved, inden vi afslutter denne korte Nekrolog. Det var hans storartede Uegenlyttighed, hans Uafhængighed af alle personlige Hensyn og den strenge aldrig svigtende Retfærdighed, som kom tilsyne navnlig gennem Besættelse af Landets Embeder. Det geraader ham til uvisnelig Ære, at i alle de Aar, han har staaet i Spidsen for Regjeringen, har der ikke været hørt en eneste berettiget Klage over, at de politiske Modstandere nogensinde er bleven forurettet eller en Tilhænger, han være politisk eller personlig, nogensinde er bleven begunstiget paa en andens Bekostning, saa længe Stang har siddet ved Roret. Under sit lange Regimente, selv medens den bitreste Strid har raset, har han besat Landets Embeder uafhængig af Gunst eller Ugunst, og har derved holdt Embedsværket fri for en Korrupktion, der under en mindre ædelttænkende og mindre samvittighedsfuld Chef visselig vilde have bidraget endnu yderligere at fordærve vore offentlige Forhold. Vi finder dobbelt Grund til at minde om denne ikke mindst fortjenstfulde Side ved Stangs Virksomhed

paa en Tid, da der fra Modstandere af ham og hans System frækt forkyndes den Lære, at offentlige Hverv skal benyttes som Løn for Partifortjenester.

Stang gik bort netop paa et Tidspunkt, da maaske den gamle, prøvede Statsskik, der i 70 Aar har sikret Landets Lykke, vil komme til at give Plads for amerikanske Tilstande. Han sov stille og fredelig hen som sin Ven og Samtidige Professor Schweigaard uden at have oplevet Resultaterne af den nuværende Krise. Hvad den nærmeste Fremtid vil bringe, kan vi ikke vide, men maaske den gamle Statsmand med det aldrig svigtende Retsind og den prøvede Troskab mod Forfatningen har lukket sit Øie netop i rette Tid for ikke at opleve nye Tilstande, der sandsynligvis ikke vil blive saa lykkelige og saa betryggende, som den Periode, der kan betegnes med Stangs og Schweigaards Navne. Maatte der atter oprinde Tider, da den norske Politik ikke er en Bold for Eventyrere og Agitatorer, men blandt sine Lærere kan tælle Mænd som Stang og Schweigaard! Vi ved intet bedre Ønske at knytte til Sorgen over en fremragende og ædel Mands Død.

«Morgenbladet» 9de Juni 1884:

Statsminister Fredrik Stang

er igaar afgaaet ved Døden, 76 Aar gammel.

I Statsminister *Fredrik Stang*, der igaar Morges afgik ved Døden i en Alder af 76 Aar, har Fædrelandet tabt en Søn, der indtager en høi og fremtrædende Plads blandt Norges historiske Personligheder i det nittende Aarhundrede.

I rent ydre Henseende er det allerede iøinefaldende, at ingen hos os i saa lang en Aarrække som han har

Fredrik Stang.

været Medlem af Kongens Raad. Han indtraadte i dette i 1845 og forlod det sidste Gang 1880. Med Fra-
drag af Aarene fra 1856, da Sygdom tvang ham til fore-
løbig at tage Afsked, og til 1861, da han kaldtes tilbage
til sin Plads, har han altsaa været Statsraad og tilsidst
Statsminister i omtrent 30 Aar, og deraf i de 19 ind-
taget Forsædet i Regjeringen. Blandt hans oprindelige
Kolleger var der Mænd, der saaledes som Løvenskiold,
Holst og J. H. Vogt hørte til vort Statslivs Fædre, og
til dem, med hvem han tilsidst arbejdede, hørte den
største Del af den Regjering, der er bleven fjernet ved
Midler, som de førstnævnte aldrig havde kunnet tænke
sig som mulige.

Men det er ikke denne exempelløst lange Embeds-
tid som Kongens Raadgiver, der giver Stangs Liv dets
historiske Merkelighed og historiske Karakter. Allerede
førend han betraadte Raadskammeret i en Alder af 37
Aar, havde han i to høist betydningsfulde Virksomheder,
som Universitetslærer og ved Høiesterets Skranke ind-
lagt sig Fortjenester, som vilde være tilstrækkelige til
at sikre den unge Mand, om det havde været hans
Skjæbne allerede dengang at gaa bort, et ærefuldt og
varigt Minde. Han betraadte Universitetets Katheder i
en Alder af 21 Aar og forlod det allerede 5 Aar efter.
Ikkedestomindre havde han ei alene ved sine Forelæs-
ninger hævet det retsvidenskabelige Studium høit op
fra det Niveau, hvorpaa det hidtil havde befundet sig
her hos os — han er i denne Henseende Schweigaards
værdige Forløber — men han havde ogsaa udgivet det
Værk, hvormed vor nyere juridiske Literatur udvidedes,
sin Fortolkning af Grundloven, der er et saa merk-
værdigt Arbejde af en fem og tyveaarig Mand, at det

leder efter et Sidestykke. Ved Høiesteret var det uden Modsigelse ham, der mere end nogen anden har bidraget til at hæve og udvikle den høiere Advokatur i vort Land. Klarhed i Tanken, glimrende Veltalenhed og en hertil sjelden Hjertervarme, der satte ham istand til genialt at opfatte sine Parters Stilling, og hvorved han navnlig blev uovertræffelig som Defensor, gjorde Stang til det Mønster, efter hvem de bedste Advokater senere uddannede sig.

Efter at have afsluttet sin Advokatbane med sin klassiske Defension for Rigsretten for Statsraad Vogt, indtraadte Stang 1845 i Regjeringen. Han blev den første Chef for det nystiftede Indredepartement. Dettets Udskillelse fra Finansdepartementet var et betegnende Udtryk for store og berettigede Krav, som Tiden dengang stillede. De nye Opfindelser og deraf betingede Fremskridt, fornemmelig hvad Samfærdselsmidlerne angaar, skulde tilgodegjøres og indføres ogsaa hos os. Opgaven var stor, men den Maade, hvorpaa Stang løste den, priser sin Mester. Han gik til Værket med Tro, Kjærlighed og Begeistring, og sin egen varme Interesse forstod han at overføre paa dem, der skulde yde ham teknisk Bistand og i det enkelte gennemføre hans Tanker. Disses Evner bleve ligesom vakte tillive og potenserede gennem Samarbeide med den overlegne Chef. Hurtigt antog Landet, som den ældre Slægt godt nok vil erindre, ligesom en ny Skikkelse. Det søndenfjeldske Veinet og den første Jernbane, om hvis Umulighed saa mange havde talt, kom istand. Postportoene fik sin epokegjørende Nedsættelse, og de første Telegraftraade viste sig langs Kysten. At alt dette i en forholdsvis kort Tid kunde gennemføres, skyldes

fremfor nogen anden Stang. Han havde Vanskeligheder at kjæmpe med, som vistnok kun forstaaes af de færreste blandt de mange, der nu nyder Frugterne af hans Anstrengelse. En af Hindringerne var den, at han tidt og ofte havde at bekjæmpe de indflydelsesrigeste Mænds, ja endog Kollegers Modstand. Den ældre Generation af disse havde ikke altid fulgt med Tidens Udvikling paa disse Felter, og saa derfor stundom kun kostbart og voveligt Anstaltmageri der, hvor Stang vilde skabe Betingelserne for Velstand og Opkomst. «Hvem vil De faa til at reise paa Deres nye Veie?» var et Spørgsmaal, som han mere end engang maatte finde sig i at høre opkastet.

Denne Periode af Stangs offentlige Liv er dettes lykkeligste og mest glimrende. Aldrig har vistnok en norsk Statsmand nydt en større og mere velfortjent Popularitet end han, dengang da han i 1855 overanstrengt og syg maatte gaa tilbage i Privatlivet. Efter at have gjenvundet sin Helbred og derefter været Hovedstadens første Repræsentant ved Stortinget 1859—60, blev han, som bekjendt, Førstestatsraad 1861. At hans Gjenindtræden dengang hilsedes med Bifald, er utvilsomt, ligesom det er ubestrideligt, at hans Ministerium under to nærmestfølgende Storting 1862—63 og 1865—66 nød en Tilslutning, som man neppe vil finde større i vor hele konstitutionelle Historie. Men med det følgende Thing 1868—69 forandredes Billedet. I de nærmest foregaaende Aar havde Jaabæks Agitation begyndt at øve Indflydelse paa Valgene, og som bekjendt forstod Sverdrup at høste, hvor Jaabæk havde saaet. Samtidig hermed forøgedes Radikalismens Magt og Kræfter gennem en anden Agitation, den chauvinistiske, der nylig

havde faaet et betegnende Udslag i Maalstrævet. Skillingspolitikken og den falske Nationalitetsbegeistring stødte sammen og bleve begge, som oftest uden at disse Retningers Tjenere selv vidste det, benyttede af dem, der desto bedre forstod at exercere menige Stridsmænd. Og netop paa dette kritiske Punkt i vor nyeste Historie fik man de aarlige Storthing, og det uden at nogen-somhelst modsvarende Garantier indbragtes i Grundloven. Den omtalte Reform selv, Storthingenes Overgang fra treaarige til aarlige, stod ikke til at undgaa. Man havde faaet aarlige Rigsdage i Sverige, det var Kong Carl XV.s Vilje at se aarlige Storthing i Norge, og de forlangtes altsaa nu baade fra oven og fra nedem. Det lader sig ikke negte, at Farerne ved den skjæbnesvangre Forandring klart nok indsaaes af mange, og at Følgerne under Sagens Behandling i Thinget i 1869 bleve forudsagte med en divinatorisk Sandhed, der gjør vedkommende Talere stor Ære. Regjeringen havde imidlertid fremsat den af Venstre begjærligt grebne Proposition uden Kauteler. Dette kan ikke bifaldes, men Skylden derfor kan ikke lægges paa Ministeriet, end sige paa Stangs Person alene. Den hviler nærmest paa den Slægt, som da var ved Roret. Denne Slægt var opvokset i en Tillid til den konstitutionelle Forfatning i Almindelighed og en Tro paa den norske Bonde i Særdeleshed, som, det forstaar sig, vidner mere om et ædelt Hjerte end om politisk Kløgt. Man var mere begeistret ved 1830, end man var belært ved 1848. Derfor gjentog sig i 1869, hvad der var skeet i 1859, dengang Repræsentationens Fordeling paa Valgdistrikterne fik sin nuværende Ordning, uden at Leiligheden benyttedes til at sikre Fremtiden. Det var første Gang

Fredrik Stang.

Professor Schweigaard, anden Gang Stang, hvis Navne ere knyttede til en tillidsfuld og høihjertet, men i sine Følger skjæbnsvanger Politik. Det kunde være interessant at sammenligne de to store Navne, vi her have nævnt, og Historien vil heller ikke undlade at gjøre det. Her skal det kun siges, at disse to Mænd indtage en Særstilling i sin Samtid.

Den følgende Tids Historie ligger os for nær til her at berøres. Vi ville alene minde om, at Statholdersagen i 1873 fik sin Ordning paa den mest tilfredsstillende Maade, at Stang ganske sikkert havde Hovedfortjenesten deraf. Saadant blev imidlertid nu ganske upaaskjønnet. Regjeringen vilde ikke endnu engang gjentage, hvad der var skeet i 1859 og 1869, ved at sanktionere Statsraadssagen uden nogensomhelst Garanti. Den kunde ikke tilegne sig den Opfatning, at Forfatningen var den samme, baade ved Indførelsen af aarlige Storting og ved Statsraadssagens Gjennemførelse. Aarlige Storting havde vist sig at medføre endog større Betydning og Bærevide, end den dristigste Fantasi ved deres Indførelse kunde tilskrive dem; de ere blevne et Brud paa Grundlovens System og paa det Forhold mellem Statsmagterne, som indtil deres Indførelse havde bestaaet. Heraf udspandt sig da den følgende Tids Kamp.

Stang trak sig i 1880 tilbage fra sin Stilling. Storthingsmajoriteten gav ved denne Leilighed sine Partilidskaber Tøilen ved i 1881 at nedsætte Statsministerens Pension til 6000 Kroner, medens der i 1857 var bevilget Statsraaden 10000. Var denne Handling til liden Ære for sine Ophavsmænd, kom den dog til middelbart at stifte Gavn for Fremtiden. Beslutningen fremkaldte nemlig straks en storartet Subskription rundt

om i Landet, og Renterne af den herved indkomne Kapital vil som et anseeligt Universitetslegat gennem uoverskuelige Tider fremme den Videnskabs Trivsel, til hvis lykkeligste Dyrkere Stang selv har været henregnet.

Stangs Livsaften henrandt stille og rolig. Sit Otium benyttede han selvfølgelig til Studier og idetmindste i nogen Grad ogsaa til videnskabelige Arbejder. Hvor usvækket Stangs Aandskraft var, derom fik man nylig et Vidnesbyrd i den overlegne Afhandling (et Brudstykke af et større Arbejde), som han udgav i Anledning af Vetostriden. Hans sidste Sygdom har været ganske kort og hans Bortgang smertefri. Han havde saavel under den rige Paaskjønnelse, som under den bitre Miskjendelse, der til forskjellige Tider faldt i hans Lod, bevaret sin Barnetro. Derfor døde han gudhæiven og rolig og har nu Glorien over sin Kiste.

«Aftenposten» 12te Juni 1884:

Statsminister Stangs Begravelse. Uagtet Døgnets Bevægelse har trængt saa mange andre Interesser tilside for at koncentrere Folks hele Opmerksomhed paa de spændte politiske Forhold, vilde det dog været et sørgeligt Tegn, om ikke Statsminister Fredrik Stang skulde have samlet om sin Baare det Meste og Bedste af, hvad vort Land eier paa Videnskabens, Kundskabens og Dygtighedens Omraade. Thi hvor forskjellig Dommen for Øieblikket, da man endnu ikke kan skue ud over Fremtiden, kan være om Statsminister Stangs politiske Virksomhed, kan det kun være den stærkeste personlige Animositet, der vil benegte, at i overlegen Begavelse, brændende Energi og glimrende personlige Egenskaber har — som Professor Aschehoug udtalte ved Graven — Fredrik Stang ikke alene ikke havt sin Overmand i dette

Fredrik Stang.

Land, men han vilde ogsaa i hvilket som helst Samfund have hævdet sin Plads blandt Nationernes mest fremtrædende Mænd.

Fra Morgenens af har der paa Havnen, fra alle offentlige Bygninger og de fleste private Huse været flagget paa halv Stang, og henimod den Tid Bisættelsen skulde foregaa lukkedes de fleste Butiker og Kontorer, og en stedse voxende Menneskemasse samlede sig udenfor Trefoldighedskirken og opover til Vor Frelzers Gravlund.

Omkring Kl. 1 fyldtes Trefoldighedskirken lidt efter lidt med en Del af det store Sørgefølge. Kisten, der stod foran Koret, var overlæsset med de deiligste Blomster, og rundt Baaren og paa Gelænderet omkring den nærstaaende Døbefont saaes en Mængde Kranse, hvortil der ikke havde været Plads paa Kisten. Paa denne laa bl. a. en Krans fra de i Byen værende Medlemmer af Stangs Ministerium ved dets Slutning i 1880.

Til høire for Kisten henunder Prædikestolen var der reserveret Plads til den afdødes Familie og nærmeste Paarørende. Paa den anden Side af Kisten ret mod Familien var der stillet Stole for *H. M. Kongen* og *H. K. Høihed Kronprinsen*, der indfandt sig i Kirken Kl. 2¹/₄, ledsaget af det tjenstgjørende Hof samt de svenske Officerer, der har ledsaget Kongen hertil. Blandt de Tilstedeværende bemerkedes forøvrigt Statsministerne *Schweigaard* og *Løvenskiold* samt Statsraaderne *Niels Hertzberg*, *Bang*, *Dahl* og *Reimers*. Paa den anden Side af Gangen ligeoverfor Regjeringen sad Statsministrene *Selmer* og *Kierulf*, samt Statsraaderne *Johansen*, *Holboe*, *Jensen* og *Backe*. Af det tidligere Statsraads Medlemmer, er som bekjendt, Statsraaderne *Helliesen*

og Vogt fraværende fra Kristiania og Statsraad Munthe hindret af Helbredshensyn. Nærmest den tidligere Regjering sad Høiesterets Assessorer, bag disse Universitetets Professorer og deriblandt Dr. *O. J. Broch*. Til Høire i Kirken sad en særdeles stor Del af Stortingets Medlemmer saavel af Venstre som Høire. Af Stortingets og dets Afdelingers Præsidenter saaes Storthingspræsident *Steen* og Lagthingspræsident *Arctander*. Nærmest Stortinget sad endel tidligere Storthingsmænd og deriblandt Sogneprest *Harbitz*, Amtmand *Aall* og Stadshauptmand *Schwartz*. Geistligheden var særdeles talrig repræsenteret, foruden omtrent samtlige Byens Sogneprester og Kapellaner var tilstede mange ældre udenbys Geistlige, og deriblandt Biskoperne Birkeland og Grimelund. Kristiania Kommunebestyrelse, saavel Formandskabets som Repræsentantskabets Medlemmer indfandt sig in corpore og tog Plads nærmest Universitetet. Endelig bemerkedes paa de reservede Pladse de herværende tyske, engelske og russiske Generalkonsuler Dr. *Lauberau*, *Mitchell* og *Tøtterman*. De øvrige Pladse i Kirken optoges af Byens høiere og lavere civile Embedsmænd, Officerer af Armeen og Flaaden samt en betydelig Del af Byens Handels- og Haandværksstand samt øvrige Borgere.

Kort før Sørgehøitidelighedens Begyndelse indfandt sig i Kirken Bestyrelsen for Studentersamfundet med Studenternes florumvundne Faner, straks efter kom Bestyrelserne for Kristiania Handelsstands Forening, Sømandsforeningen og Sagenes Arbejdersamfund, ligeledes med Foreningernes florumvundne Faner. Fanerne stilledes i Koret i en Halvcirkel bag Kisten. I Koret havde ogsaa Advokaternes

Fredrik Stang.

Repræsentation D'Hrr. Høiesteretsadvokat *Ihlen, C. Hansen* og *Borgen* taget Plads.

Umiddelbart efter at *H. M. Kongen* og *Kronprinsen* havde traadt ind i Kirken, ved hvis Indgang *H. M.* modtoges af Kirkens Prester resid. Kapellan *Roll* og pers. Kapellan *S. Pederson*, tog Sørgehøitideligheden sin Begyndelse, idet Studenternes og Handelsstandens Sangforeninger under *Joh. D. Behrens* Ledelse afsang de første Vers af følgende af Student *E. Hartmann* forfattede Sang:

Mel.: Vor Gud han er saa fast en Borg.

Spørg, hvad han virked denne Mand,
Og brede Spor tilbage
Gaar videnom fra Gravens Rand
I Norges unge Sage.
Hans Virke og hans Færd
Gav Aandens Snille Værd,
Men Kræfter til hvert Tag
Gav Hjertets varme Slag
For Folket og for Norge.

Lad glemmes Larm og Strid, i Fred
Vi mødes om hans Kiste,
Med Tak for Aandens rige Sæd
Han spredte til det sidste.
Med Tak for Kjærlighed,
For hvad hans Snille stred,
Han var en Riddersmand,
som kjæmped for sit Land
og ei for egen Ære.

Selv Yngling blev hans første Kald
De Unges Flok at lære,
Snart saa vi ham i Thingets Hal
At løfte Norges Ære.

Der og ved Tronens Fod,
Ja, hvor paa Vagt han stod,
Han hegned Fædres Arv,
At bygge Norges Tarv
Var Maalet for hans Virke.

Sogneprest *S. Brun* besteg derpaa Talerstolen, og efterat han i et længere indledende Foredrag havde fæstet Tilhørernes Opmerksomhed paa den Trøst og det Haab, som Troen paa den glade Forvisning om Opstandelsen efter Døden og Troen om et evigt Liv hisset skjænkede Menneskene, gik Taleren over til selve den Anledning, der havde samlet Tilhørerne, og ytrede omtrent følgende:

«Med Lov og Tak skuer jeg ned paa den Baare, som er stillet her ned foran os, og som gjemmer de jordiske Levninger af forhenværende Statsminister Stang.

I maa ikke vente, naar jeg nu skal sige ham Landets sidste Farvel, at jeg skal tegne Eder et fuldt Billede af hans elskelige Personlighed, hvor meget jeg end ved, at det netop er en Trang for dem, som har kjendt ham mest og elsket ham mest, netop i en Stund som denne at kunne se det hele Billede for sit indre Syn.

Men ilde vilde fremragende Mænd, som har den bestemmende Indflydelse paa Fædrelandets Forhold, de, som maaske har ofret sit Liv, har ofret alt for et elsket Fædreland, og hvis Gjerning mangan Gang gaar høiere end, at de almindelige Mennesker kunne følge med, ilde vilde de være tjent med, om en ringe Prest vilde, naar deres Liv netop er forbi, og førend endnu Historien har vovet at fælde sin Dom, vilde lægge frem for Folket sin Mening. Men det er dette, at jeg, saavelsom

alle de, som her er forsamlede, og jeg vover at sige det, alle lige fra vor ophøiede Konge og til alle dem, der har fulgt med, er opfyldt af Taknemmelighed for hans trofaste Kjærlighed til hans elskede Fædreland, at han har givet sit bedste hen i dets Tjeneste. Han hengav det alt som et Offer for dets Hæder. Og denne Tak, den vil i Sandhed ogsaa komme fra de dybeste Lag i vort Samfund, dersom de vidste, at han har villet gjøre deres Arbeide og Erhverv lettere, at han har villet bringe det adskilte, som elskede hinanden, saa meget desto nærmere.

Men det er dog ikke dette, som bringer Haabets Lys til at straale omkring hans Baare. Det gik ham som saa mange ældre, at jo mere han gav, desto mere aabnede sig hans Hjerter for den Tro, som skaber Guds Børn. Jeg stod engang i en deilig Stund hos ham som Guldbrudgom, han takkede sin elskede, trofaste og opofrende Hustru, for alt som hun havde været ham, takkede den hele Kreds, der omgav ham, takkede dem med et ydmygt Sind, og med Erkjendelse af sin megen Skrøbelighed og Ufuldkommenhed, jeg hørte ham takke et naadigt Forsyn, sin himmelske Fader; som havde skabt ham saa megen huslig Lykke; nys da han vandrede bort, lagde han paa ham sin Syndebyrde, og det var en Lyst at se, hvor glad han var, og at han vel forstod dette Øiebliks Alvor, dette Øieblik at se, at han da følte Guds Ord som en Livsens Frugt.

Og der var Tak i hans Ord, og med Freidighed og Glæde sagde han denne usle Verden Farvel, og med det evige Livs Haab udaandede han sit sidste Suk. Se dette er det, som man her i Menigheden lytter med spændt Opmærksomhed til. »

Efter Talen blev Slutningsverset af ovennævnte Sang
afsungenet :

For os, som nu til Arbeid gaa
Med Glans, som ei kan svinde,
Lad manende hans Gjerning staa,
Og hegnet er hans Minde.
Gud skjænke til hver Tid
Med Hjerte og med Id,
Med Skjold foruden Plet,
Paa Vagt om Lov og Ret
Af Mænd som ham en Skare.

Fra Koret fremtraadte derefter Høiesteretsadvokat
Ihlen og lagde med omtrent følgende Ord en Krans paa
den Afdødes Kiste :

«Paa Kristiania Advokaters Vegne træder jeg frem
og nedlægger denne Krans. Den Krans, som jeg læg-
ger paa hans Kiste, skal tolke Erindringen, som endnu
lever om Høiesteretsadvokat Fredrik Stang, med aner-
kjendende Beundring for hans overlegne Aand og
lysende Forbillede. Vor erkjendtlige Tak for Veiledning
og Belærelse, vor dybe Høiagtelse for hans Karakter
og Gjerning.»

Studentersamfundets Viceformand Kand. jur. *Keilhau*
nedlagde derpaa i den akademiske Ungdoms Navn en
Laurbærkrans paa Kisten.

H. M. Kongen begav sig nu hen til Kisten, og efter at
have dvælet ved den nogle Øieblikke, og vekslet nogle
deltagende Ord med den afdødes Børn, forlod Kongen
og Kronprinsen med sine Kavalerer Kirken ad Kor-
indgangen.

Umiddelbart derefter satte Sørgetoget sig i Bevægelse,
idet Kisten blev baaret ud til Ligvognen. Som Mar-

schaller fungerede Statssekretær *Lehmann* samt Sekretær hos Regjeringens Formand Kammerherre *Ingstad*. Statsministerens Storkors af Olafs Ordenen bares af Justitarius *Thomle*, Medaljen i Guld for Borgerdaad bares af Statsraad *Haffner* og Serafimerordenen af Statsminister *Kierulf*.

Gjennem de tætfyldte Gader, hvor fra de tilstødende Vinduer vor Hovedstads Damer sendte den elskelige Personlighed den sidste Hilsen, drog Toget med Studenterne i Spidsen til Vor Frelser's Gravlund, hvor Artillerimusiken, der her stod opstillet, fulgte Toget til Graven og paa en smuk Maade akkompagnerede Salmesangen. Efter Jordpaakastelsen traadte derpaa Professor *Aschehoug* frem og mindede paa Universitetets Vegne den afdøde i følgende Ord: «Blandt den talrige Skare, der har ledsaget Statsminister Stangs jordiske Levninger til hans sidste Hvilested, er der mange, som have arbejdet sammen med ham i hans lange Livs forskjellige Stillinge. Vi kunne ikke forlade hans Grav i Taushed. Det er os en Hjertets Trang endnu engang at udtale vor dybe og uforanderlige Hengivenhed for ham, bringe ham vor Tak og at sige ham det sidste Farvel.

Det er en lang Løbebane, som her har fundet sin Afslutning, og en udmerket Mand, som har vandret bort fra os. Stang blev allerede for mere end 50 Aar siden i en Alder af 21 Aar Universitetslærer. I 1845 kaldtes han, kun 33 Aar gammel, til Kongens Raad. I hened 20 Aar har han været dettes første Medlem. Det har været faa Mænd forundt at virke saa længe og i saa fremragende Stilling for vort Fædreland. Her er dog hverken Tid eller Sted til at dvæle nærmere ved, hvad han har udrettet. Men vi kunne nu, da hans Gjerning

er endt, ikke andet end mindes, hvilke Fremskridt Landet har gjort i det Tidsrum, hvori han har deltaget i dets Styrelse, og med Ærbødighed paaskjønne den Andel, han har havt i disse Fremskridt. Denne Andel er iøinefaldende og forlængst anerkjendt af hans Medborgere. Skal man blandt dette Tidsrums Mænd udpege dem, hvem Landets Fremgang fornemmelig skyldes, saa kan ingen nævnes foran Stang. I Regjeringen var han, hvad Schweigaard var i Storthinget. Han paa-begyndte og ledede en lang Række af offentlige Foranstaltninger, som i mange Retninger have omdannet vort Samfund og som afgive det varige Grundlag for dets videre Udvikling.

Disse Foranstaltninger have bragt vort vidtstrakte og tyndt befolkede Lands forskjellige Dele i en forhen ukjendt, hurtig og alsidig Forbindelse med hverandre. Ved Hjælp af de Samfærdselsmidler, af hvis Tilveiebringelse han har den største Fortjeneste, bevæge Mennesker, deres Budskaber og Produkter, deres materielle Fornødenheder, deres Ideer og Stemninger sig nu i et Kredsløb over det hele Land med en Intensitet, der er ligesom et Gjenskin af hans egen Personlighed. Der er kommen ny Fart i al vor Gjærning. Vort Samfundsliv pulserer med en Hurtighed og Kraft, der var uanet for 40 Aar siden. Den Ros, som tilkommer vore Statsmænd herfor, falder først og fremst paa hans Lod. For dette Maal arbeidede han med den klareste Bevidsthed ogsaa om, at det havde sine Farer. For dette Maal virkede han med en Omsigt, der aldrig slap det store i Tingen afsyne, dog heller aldrig forsømte nogen Detalj. For dette Maal har han stridt med en Energi saa brændende, at den undertiden var nær ved at fortære

ham selv. Han var en stor Mand, saa stor en Begavelse, saa stærk en Vilje, og saa glimrende en Personlighed at han i hvilketsomhelst Land vilde have hævdet sin Plads i første Række. Vort Land, hvilket han viede sit varme Hjerter, sit freidige Mod og sine rige Evner, vil ære hans Minde med Taknemmelighed. Og vi, som have havt den Lykke at leve sammen med ham, vi ville bevare hans ædle Person i kjærlig Hengivenhed, idet vi nu, vel vidende om, hvad han har kjæmpet og hvad han har lidt, forlade hans jordiske Levninger her i Gravens Ensomhed og Kirkegaardens Fred for at vende tilbage til Livets Møie og Strid.»

Fredrik Stang indgik 30te Marts 1833 i Christiania Ægteskab med *Augusta Georgine von Munthe af Morgen-*

Foged Christopher Gertson Morgenstjerne til Flahammer,
f. 1618, † 1679,

g. m. Birgitte Ludvigsdatter Munthe, f. 1634, † 1708, Datter af
Biskop Ludvig Hanssøn Munthe, f. 1593, † 1649, og Ingeborg
Sørensdatter Friis. † 1654.

Hr. Otto Christophersen Munthe (antog Moderens Slægtsnavn), Provst,
f. 1659, † 1733,
g. m. Else Cathrine Hammer.

Bredo Ottosøn von Munthe af Morgenstjerne til Bækkeskov, Justits-
raad og Høiesteretsassessor, f. 1701, † 1757, adlet 19de December 1755,
g. 1730 m. Anna Dorothea Smith, f. 1714, † 1777.

Otto Christopher von Munthe af Morgenstjerne, Konferentsraad og
Deputeret i Generalitets-Kollegiet, f. 1735, † 1809,
g. 1768 m. Christine Bodilla de Flindt, f. 1748, † 1787.

Bredo Henrik von Munthe af Morgenstjerne, Kancelliraad og Søren-
skriver i Bamle. f. 1774, † 1835,
g. 1800 m. Cathrine Elisabeth Friis, f. 1781, † 1840.

Augusta Julie Georgine von Munthe af Morgenstjerne,
f. 1812, † ²⁹/₁₁ 1885,
g. m. Statsminister Fredrik Stang, f. 1808, † ²/₆ 1884.

stjerne, født i Christiania 12te Oktober 1812, død samme-
steds 30te November 1885, Datter af Sorenskriver og
Kancelliraad *Bredo Henrik von Munthe af Morgenstjerne*
og *Cathrine Elisabeth Friis*.

Om Fredrik Stang og hans Virksomhed som Stats-
minister og Politiker se forøvrigt hans Biografi, forfattet
af Redaktør Nils Vogt, i «Nordmænd i det 19de Aar-
hundrede», J. B. Halvorsens Forfatterlexicon, V, S. 402 flg.,
Portræt med Biografi i Illustreret Nyhedsblad 1853,
No. 53, og derfra i Illustreret Norsk Kalender 1854,
S. 10 flg., i Skillingsmagazinet 1862, No. 1, i Norsk
Folkeblad 1868, No. 1 og 2, i Ny illustreret Tidende
1874, No. 29, samme Blad 1878, No. 27, samme Blad
1883, No. 14, i Illustreret Tidende (Kjøbenhavn) 1861—
1862, No. 122, i Ny illustreret Tidning 1868, S. 129 flg.,
samme Blad 1880, S. 426, og 1884, No. 27. Nekrologer
foruden de ovenfor hidsatte ogsaa i Verdens Gang,
No. 68 for 1884, med Portræt, Dagbladet for 9de Juni
1884, af Erik Vullum, Fædrelandet 1884, No. 66, Bud-
stikken 1884, No. 68, i Fedraheimen 1884, No. 24,
Tillæg. Se endvidere H. Munthe, Efterretninger om
Familien Munthe, H. 2, S. 413 flg. I. F. Lampe, Dimit-
tender fra Bergens Kathedralskole, S. 60, T. Lindstøl,
Storthingsrepræsentanter og Suppleanter 1814—1891,
S. 128 flg., W. Svalin, Konungens norska och svenska
Statsråd, S. 10 flg. F. Bætzmann, Det norske Statsraad,
S. 79—82, 91 flg., 115—171 og 217 flg., L. M. B.
Aubert, Historiske Oplysninger om det juridiske Fakul-
tet, Chria. 1870, S. 13—16, Storthings-Forhandlinger
1857 og 1881 (særlig angaaende Nedsættelsen af hans
Pension, se ogsaa Samtidens Blade), Chr. Johnsens
Norske Haandlexicon, III, 162 flg., Nordisk Conversations-

Fredrik Stang.

Lexicon, 3die Udg., VI, S. 377 flg., Meyers Konversations-Lexicon, 4 Aufl., XV, S. 225, Brockhaus Konversations-Lexicon, 14 Aufl., XV, S. 225, Statsraad P. C. Holsts Optegnelser, S. 11 og 261, Statsraad J. H. Vogts Optegnelser, I og II flere Steder, Statsraad A. Chr. Mantheys Dagbogsoptegnelser 1863—1864, S. 1 flg., Orla Lehmann, Norge og Nordmændene, S. 35, L. de Geer, Minnen, I, S. 191—196 flg., 217 flg., 228 flg., 240 og 262.

Nedenfor hidsættes Bjørnstjerne Bjørnsons Digt til Fredrik Stang i 1871¹.

Til stats-råd Stang!

(1871.)

Syttende maj — vi var i Ejdsvolds kirke
halv-hundred år ifra den store dag,
da de som grundede vort friheds-virke,
i bøn sad sammen der for landets sag, —
vi var der bægge og i tak til dem,
i tak til Gud som gav vort lille hjem
så meget i mod farens svære dager.

Og da så mægtig gennem kirken drager:
«lover nu Herren!», og vor blege bøn
fik ord og samfund i alt landets kor,
jeg saa dig græde som et barn i løn
inunder barmen av vor fælles mor.

Da hugsed jeg, at fra du var en gut,
gav du til hende al din rige ævne,
din unge ild, dit høvding-råd i stævne',
din mandoms arbeids-kraft, til den blev brudt.

¹ Digte og Sange, Tredje Udgave. Oprindelig trykt i «Norsk Folkeblad» 1871.

Og jeg velsignet dig og tog dig med
i takke-bønnen for de mæn, som stred
for fattigt land igjennem hårde tider,
til nu vi sad der under tag omsider.

Jeg tog dig med; — men det gjør færre og færre.
Din manddoms ry blev før dig selv forældet,
og retfærd får du ikke mer, desværre,
før du og dit en dag er bleven fælle.

Ti se, de veje, du i landet drog
for folkets higende og stærke ævner,
du tør ej vandre med det glade tog,
som altid større mod sin fremtid stævner.
Du visste ikke, hvad det var, du gjorde,
da krudt og damp-kraft alle stængsler brøde,
så ny-vakt attrå kunde andres møde,
og folke-ånden tage stort til orde.

Det nye dag-værk kunde du ej samle,
det bruste om dig som en drøm, en fabel,
og ræd du bygde med de andre gamle
mod åndens uro et uhyre Babel.

Imens du venter på den nære kamp,
så hvid i håret og så mild i øje'
i morgen-glimet over fjæll og høje, —
og fienden halvt skjult under nattens damp, —
fra stridens forpost i den vilde egn
et ord skal sendes dig med fredens tegn.

«Det folk, som skræmmer dig, det er dit eget,
det er som tågerne av dalen steget.
Du tror det oprørt uden samling, énhed?
Ja, vårens flomme de gik aldrig ret,
storm-byger, slask gjør vejen mindre net,
og sneen taber for en del sin renhed.
Men våren fødes! Den, som har geni,
han nyder forud av dens harmoni;

Fredrik Stang.

geni er samfund med den ånd, som føder.
Det har du ikke, har du aldrig haft;
se, derfor skjælver du ved folkets kraft.

Du var en arbejds-chef av dem, der leder,
når folket rydder i en vejløs trakt;
din klare tanke og din gode takt
har hjulpet slægten over svære steder.
Men hvad der vokser i den gamle vang
av frø fra vesten og av hjemmets trang,
og hvad der stråler paa din rude in
av sandheds-længsel under troens skin,
og hvad her siges, skjønt det hviskes kun,
og hvad her samles mod en opgjørs-stund, —
så lidt du fatter, at som vanvid tyder
du det, der skjønnest i vor ungdom skyder.

Du svarer: digterne må ikke drømme;
i statmanskunsten høver aldrig drømme. —
Jeg svarer: ingen fatter livets spil,
som ej av drømmene vil lægge til.
Av savn, af kræfter, som vil frem, de stiger,
i luften ånder; ikke mer de viger,
før alle vågner, mod det samme higer.
Av folke-drømme blir en statsman til,
de skabte ævnen og den sag, han vil,
og hvis han glømmer det, de næste drømme
den næste skaber, som skal ham fordømme.

Snart smælder hornene mod skogens tag,
og fræm det stormer over nattens dug,
og gjennem blinkene av skud og hug
skal tågen lette på vor nye dag.

Snart tages høiderne — hvor du tør true —
for alle tider av vor folke-ånd,
så den kan mægtig over landet skue
og derfra styre det med ligheds hånd.

Snart op den vælter sine våben-bølger,
og se, dens aner som en sky-hær følger!
Nu må du se dig om, du gamle man,
du har imod dig snart det hele land.

Men når du ligger på din tagne vold,
da skal vi sige ved dit vendte skjold:
Han stod imod, da han ej bedre visste;
men han var ridders-man intil det siste.»

V I. EMIL STANG, født i Christiania 14de Juni 1834. Han blev privat dimitteret Student med Laud i 1853 og fulgte i 1855 sin Fader, daværende Statsraad Fredrik Stang paa en længere Udenlandsreise, hvorunder han blandt andet opholdt sig en længere Tid i Schweiz. Efter Hjemkomsten gjenoptog han sine juridiske Studier og blev i December 1858 juridisk Kandidat med Laud, hvorefter han til Udgangen af 1861 var Fuldmægtig hos daværende Overretssagfører, senere Amtmand Michelet. I 1859 løste han Bevilling som Overretssagfører i Christiania, og fik i November 1862 Authorisation som Høiesteretsadvokat; som saadan overdroges ham i Mai 1871 Udførelsen af offentlige og beneficerede Sager.

Emil Stang havde altid næret stærke politiske Interesser, men Hensynet til Faderens ledende Stilling i den norske Politik havde bevirket, at Sønnen havde iagttaget en tilbagetrukket Holdning.

I 1877 var han bleven Medlem af Kommunerepræsentantskabet, hvor han sad til 1889, og ved kongelig Resolution af 10de Marts 1877 blev han udnævnt til Medlem (efter Advokat H. Grønns Udtræden) af den kongl. Kommission af 5te September 1874 angaaende Revision af Havelovgivningen, hvorhos han fra 22de December 1874 til 22de Januar 1883 var Medlem af

Emil Stang.

Tilsynskomiteen ved private Forsørgelses og Understøttelses Selskaber.

Efter Statsminister Fredrik Stangs Tilbagetræden fra det offentlige Liv Høsten 1880 indtog Sønnen stadig en mere og mere fremtrædende Plads i det politiske og kommunale Liv.

29de Januar 1881 blev han udnævnt til Formand i den kngl. Kommission af 8de Januar s. A. til Udarbejdelse af Regler for Kontrol med Forsikringselskaber m. v. (den senere saakaldte Aktielovkommission), og 2den April 1881 blev han udnævnt til Statsraad Christian Schweigaards Efterfølger som Medlem af Hovedjernbanens Direktion og til Medlem af og indtil videre Formand i Direktionerne for Kongsvinger og Smaalensbanerne. I 1881 og 1882 var han Medlem af en departemental Komite til Udarbejdelse af Udkast til en Lov om Skibsregistre.

Ved Storthingsvalget for Christiania for 1880—1882 blev han 3die Suppleant, og ved Valget i 1882 1ste Repræsentant for de i politisk Henseende saa bevægede Aar 1883—1885.

Allerede fra sin første Optræden i Thinget den 14de Februar 1883 om Gyldigheden af Christianiavalget anerkjendtes han som det konservative Partis Fører. Efter Rigsretsdommene i Februar og Marts 1884 fik han ogsaa af Kongen overdraget Hvervet at danne en konservativ Regjering, der dog blev dannet med Schweigaard som Premierminister, idet Partiet mente, at Emil Stang burde vedblive at beholde sin ansvarsfulde Stilling som Høires Fører i Thinget.

Han gjenvælgtes som 1ste Repræsentant for Christiania ved Valgene 1886—1888 og 1889—1891. I 1889 var han Storthingets Præsident og Formand i

Fuldmagtskomiteen, Valgkomiteen og i Justitskomiteen, ligesom han var Medlem af flere andre Komiteer.

Efterat Emil Stang 26de Juni 1889 havde fremsat sit Forslag til Mistillidsvotum til Ministeriet Sverdrup, der ledede til dettes Afgang 2den Juli s. A., blev han af Kongen overdraget at danne et nyt Ministerium, hvorefter han 12te Juli 1889 blev udnævnt til Statsminister og Chef for Revisionsdepartementet.

Da den Bernerske Dagsorden af 21de Februar 1891 angaaende de diplomatiske Sagers Behandling var vedtaget med 59 mod 55 Stemmer, indgav Ministeriet sin Demission, hvorefter Emil Stang under 6te Marts 1891 erholdt Afsked fra sin Stilling som Statsminister.

Han gjenindtraadte nu atter i sin Plads som Storthingsmand for Christiania, og blev ved en kngl. Resolution af 9de Mai 1891 igjen indsat som Formand i Aktielovkommissionen.

Den 12te December 1891 blev han konstitueret som Justitiarius i Christiania Stiftsverret, hvilket Embede han dog aldrig kom til at overtage, idet forskjellige andre offentlige Gjøremaal lagde Beslag paa hans Tid.

Ved Storthingsvalget for Christiania i 1891 blev han valgt til 2den Repræsentant, og ved Ministeriet Steens Afgang i 1893 dannede han sit andet Ministerium og blev 2den Mai 1893 udnævnt til Statsminister og Chef for Revisionsdepartementet.

Efterat derpaa Valgene Høsten 1894 havde bragt Venstre Flertal, indleverede Ministeriet Stang 31te Januar 1895 sine Afskedsansøgninger; Ministeriet fortsatte imidlertid at fungere i sine Stillinger, indtil Koalitionsministeriet Hagerup 14de Oktober 1895 blev udnævnt.

Samme Dag bevilgedes Ministeriet Stang Afsked, og

Emil Stang.

Emil Stang udnævntes til Lagmand i Agders og Bor-garthings Lagdømme.

Han var derhos beskikket til ekstraordinær Assessor i Høiesteret for Aarene 1896, 1897, 1898, 1899, 1900, 1901, indtil han 30te Marts 1901 udnævntes til Assessor i Høiesteret, fra hvilket Embede han efter Ansøgning 25de Mai 1904 erholdt Afsked i Naade med Tilkjendegivelse af «Hans Majestæts naadigste Anerkjendelse af hans udmerkede Fortjenester som Statsborger og Embedsmand».

Ogsaa udenfor Stortinget har Emil Stang siden sin Fremtræden i det offentlige Liv været anerkjendt som det organiserede Høirepartis Fører, idet han først var Formand i den Høsten 1883 dannede Centralkomites Tremandsudvalg og senere fra 1880—1899, med Undtagelse af de Aar, i hvilke han var Regjeringschef, Formand i de konservative Foreningers Centralstyre, og som saadan Dirigent i de fleste aarlige Landsmøder af Høirepartiet.

Ved Storthingsvalgene i 1898 blev han for Valgperioden 1898—1900 kaaret til Repræsentant for Fredrikshald og var herunder Medlem af Fuldmagtskomiteen, Valgkomiteen og Konstitutionskomiteen.

Ved Valgene 1900 frabad han sig Gjenvalg, i hvilken Anledning det konservative ledende Organ «Morgenbladet» for 10de Juli 1900 indeholdt følgende Artikel¹:

«Lagmand Stang.

Med Lagmand Stangs Tilbagetræden fra det offentlige Liv afsluttes en betydningsfuld Periode i vort Partis og vort Lands Historie.

Da Stang i 1882 for første Gang traadte ind i Stor-

¹ Af Høires daværende Fører fhv. Statsminister *Francis Hagerup*.

**Statsminister Emil Stang,
f. 1834.**

hinget som Repræsentant for Hovedstaden, var den politiske Stilling denne: Paa den ene Side en stærk og sluttet Venstremajoritet, valgt med det Mandat at gennemføre en Rigsretsaktion mod Ministeriet Selmer i Anledning af dets Holdning i Statsraadssagen, paa den anden Side en Gruppe Høiremænd, der vistnok i sin Midte talte adskillige fremragende Mænd tildels med en lang Virksomhed i det offentlige Liv, men som dog i Kraft af de Traditioner, der endnu inden Høires Rækker beherskede Opfatningen af en Repræsentants Stilling, i det væsentlige betragtede sig som, hvad Engelskmændene kalder *independent members*, der ligesaa lidt var knyttede sammen med noget programmæssigt Partibaand, som de Vælgere, hvorfra de var udgaaede, dannede noget organiseret Parti. De alvorlige politiske Begivenheder, hvortil de følgende Aar var Vidne, baade nødvendiggjorde og fremtvang en nærmere Sammenlutning mellem de Storthingsmænd, der forenedes i et fælles Grundsyn paa Samfundslivets Udviklingsvilkaar og i en fælles Harmen over de Misbrug af de forfatningsmæssige Institutioner, hvori Rigsretspartiet gjorde sig skyldig. I en ganske anden Forstand end nogensinde tidligere krævedes der, at der i Spidsen for denne Sammenlutning stod en Leder som Partiets autoritative Ordfører. Fra sin første Optræden i Stortinget var Stang selvskreven til at indtage denne Stilling. Det tør være en Foreteelse, hvortil den konstitutionelle Historie i de forskellige Lande ikke byder ret mange Sidestykker, at en Mand, der før ikke har taget nogen Del i det offentlige Liv, gjør sin Indtrædelse i dette som Partileder og under vanskelige Forhold udfylder denne Stilling paa en saadan Maade, som han gjorde. Stang,

som dengang allerede var i en moden Alder, havde imidlertid paa Grund af sit Forhold til den norske Regerings mangeaarige Formand, Faderen Statsminister Fredrik Stang, i Virkeligheden i lang Tid staaet vor politiske Udvikling meget nær uden aktivt at deltage i den. Og han medbragte til den offentlige Virksomhed et i vore Forhold sjeldent Fond af historiske og politiske Kundskaber, en forbausende Evne til at overskue alle Muligheder og Konsekvenser, som de moderne Spørgsmaal kunde indebære, og en blændende parlamentarisk Veltalenhed.

Den Maade, hvorpaa Emil Stang i Rigsretsaaene førte Høires Sag, fandt Gjenklang og Tilslutning viden om i vort Land. Og netop i en Tid, da Rigsretten meiede væk fra vort offentlige Liv en hel Række af Partiets mest fremskudte Mænd, og Modpartiet hoverende forkyndte, at Høire helt skulde «knuses», netop i denne Tid voksede — takket være Stangs Ledelse — inden Partiets brede Rækker saavel Bevidstheden om de betydningsfulde, fædrelandske Opgaver, det havde at løse, som Fortrustningen til Partiets Fremtid.

Forat dette imidlertid under de forandrede politiske Forhold skulde kunne gjøre sig gjældende med samlet Kraft, var det nødvendigt at organisere det. Venstrepartiet havde allerede sin Organisation.

Stang indsaa med den politiske Taktikers sikre Blik, at et uorganiseret Parti altid maatte blive i født Underlegenhed ligeoverfor et organiseret. Og han grundlagde Høires Organisation, oprindelig under mangehaande Vanskeligheder og med overmaade smaa Virkemidler. Naar denne Organisation i de forløbne Aar har vokset sig stor og kraftig og omspænder de fleste af Landets

Valgkredse, tilkommer Fortjenesten herfor i første Række Stang, der fra dens Grundlæggelse og indtil for et Aar siden var dens Leder.

Det var imidlertid ikke blot i ydre taktisk Henseende, at de nye Tider krævede nye Midler og nye Maal. En dybereskuende Statsmand som Stang kunde naturligvis ikke lukke Øinene for den Erkjendelse, at vor Statsforfatning ved Statsraadernes Indtrædelse i Stortinget og de Begivenheder, som dels gik forud for, dels ledsagede denne Reform — Rigsretten, Aprilministeriets korte, men lærerige Saga, Dannelsen af Ministeriet Sverdrup — havde undergaaet en indgribende Forandring, der umulig kunde blive uden Indflydelse paa Høirepartiets Holdning.

Den Forfatning, Norge havde haft indtil 1884, var i egentligste Forstand konstitutionelt monarkisk. Kongemagten havde sin bestemt anviste Magtstilling, som den udøvede, vel ingenlunde uden alt Hensyn til Nationalrepræsentationen, men dog forsaavidt uafhængigt af denne, som Valget af de ansvarlige Raadgivere ikke bestemtes af Stortingets Flertal og den udøvende Myndighed derfor i vid Udstrækning stod frit ligeoverfor dette. Efter Begivenhederne i Ottiaarene var det klart, at dette Forhold ikke længere kunde opretholdes som et normalt. Stang gav uforbeholdent et offentligt Udtryk for Erkjendelsen heraf ved den Udtalelse, at imod Stortingets Vilje kunde en Regjering udenfor ganske særlige Omstændigheder ikke i Længden holde sig. Og overensstemmende med denne Opfatning har han ogsaa handlet. Han har visselig været den sidste til at ville eliminere Kongedømmet ud af den norske Forfatning, og han har under kritiske Forhold ikke veget tilbage

for at gjøre en alvorlig personlig Indsats, hvor det gjaldt at hævde Regjeringsmagtens forfatningsmæssige Stilling ligeoverfor et tøilesløst Demagogi, der for at tvinge Kongen til at kapitulere vilde drive Landet lige til Randen af regjeringsløse Tilstande. Men sin Opfatning af det normale Statslivs Krav under de forandrede konstitutionelle Forhold gav han som Ministerpræsident Udtryk ved sin Demission baade i 1891 efter det Nederlag, Regjeringens unionelle Forslag dengang led i Stortinget, og i 1895 efter Udfaldet af de Valg, hvortil han appellerede. Han udtalte ved den Fest, hans Meningsfæller gav for ham og hans Kolleger i det andet Stangske Ministerium efter dettes Afgang i Oktober nævnte Aar:

«Der er for en norsk Regjering, naar en Konflikt opstaar mellem et Storthings Pluralitet og Kongemagten, intet andet at appellere til — og det bør erindres af enhver, der kommer i den Stilling, vi har været i — end det samlede norske Folk. Her er ikke Tale om at appellere til en Klasse af Nationen, selv den mest oplyste og indsigtsfulde; dette Lands Skjæbne afgjøres af det store samlede Vælgerfolk, saaledes som det fremgaar af de udvidede Valgregler, som de senere Aar har bragt os.»

Erkjendelsen af, at det konservative Partis Fremtid alene kunde bygges sikkert og varigt paa den Støtte, det fandt i Nationens brede og store Lag, maatte nødvendigvis øve en bestemmende Indflydelse baade paa Partiets Program og paa dets Holdning ligeoverfor mangfoldige af Dagens aktuelle Spørgsmaal, ved hvis Løsning man ikke længere uden at udsætte Partiet for skjæbnesvangre Svækkelser kunde se bort fra Hensyn, som tidligere

Tiders Høirepolitikere havde kunnet sætte sig ud over. Det er et Bevis paa Stangs realpolitiske Statsmandsevne, at han fra første Færd af forstod, at det — som han udtrykte det i den før anførte Tale — «var en bydende Pligt at regne med de virkelige Realiteter, med de Faktorer, som i Virkeligheden bestemmer Tingenes Gang her i Norge».

Resultatet af denne Politik har været, at det norske konservative Parti, maalt med europæisk Maalestok, overalt vil blive anerkjendt som et liberalt folkeligt Fremskridtsparti. «Det er,» udtalte Stang ved den ovennævnte Leilighed, «det norske konservative Partis Ære, at det ikke er skrumpet ind til et Klasseparti, at det i Ordets sande, gode og fulde Bemærkelse er et Folkeparti. — — Det er dette, som har gjort, at det konservative Parti har kunnet tælle i sin Midte varme, faste, sikre Tilhængere af alle Klasser, alle Aldre uden Hensyn til social Stilling, at det norske konservative Parti kan appellere til en sterk, kraftig Tilslutning fra Idefjorden til Jakobselven.»

Fortjenesten af, at dette forholder sig saa, tilkommer i første Række Stang. Og denne Fortjeneste bliver saa meget større, som han i sit politiske Virke ikke blot mødte Vanskeligheder af den Art, som altid et Mindretal, der savner Magten til at gennemføre sine Synsmaader, har at kæmpe med, men ogsaa saadanne, der beredes ham af hans eget Parti.

En af disse Vanskeligheder laa deri, at mange inden Partiet og særlig inden den ældre Del af dette ikke havde Øinene aabne for de forandrede Krav, som de forandrede politiske Forhold medførte. Nødvendigheden af at appellere til hele det samlede Folk medførte Nød-

vendigheden af i størst mulig Udstrækning at samle Kampen om store enkle Hovedspørgsmaal og at vinde den videst mulige Tilslutning for Partiets Opfatning af disse. Det gjaldt at koncentrere sin Styrke om Hovedpositionerne, selv om dette alene kunde opnaaes ved Opgivelse af mindre væsentlige, om end i og for sig værdifulde Stillinger. Det gjaldt at hindre, at Stridens Kjerne fordunkledes af Skjærmydsler om de Punkter, der i den store, ofte saa utilstrækkelig oplyste Vælgermasses Øine kunde skygge for de vigtige Realiteter. Ingen Realpolitik kan gennemføres uden Lempninger, uden Tilsidesættelse af personlige Hensyn til, hvad man i og for sig vilde finde ønskeligst, uden visse Kompromisser, kort sagt uden en vis Oportunisme. Og der vil altid være dem, som i Statslivet har vanskeligt for at skjelne mellem stort og smaat, mellem Principfasthed og Halstarrighed, og som i enhver Opgivelse af en uholdbar Stilling ser en Selvopgivelse. En retfærdig Dom vil imidlertid tilvisse erkjende, at Stang under sin Ledelse af den konservative Politik aldrig har opgivet noget Standpunkt, der har en varigere, principiel Betydning for vort Parti.

En anden Vanskelighed, hvormed Stang har havt at kæmpe som Partileder, har sin Grund i de endnu levende Traditioner fra den forholdsvis nærliggende Tid, da Partiet ingen fast Organisation havde og derfor heller ingen Partiledelse i den Forstand, som Nutidens Forhold nødvendiggjør. Disse Traditioner medførte hos mange af Partiets Medlemmer en manglende Forstaaelse af Partiledelsens Betydning og en Uvillighed til at underordne sig den. Det er klart, at al Partidannelse og Partiorganisation medfører Ulemper og i nogen Grad

indskrænker den frie, individuelle Selvstændighed og Selvvirksomhed. Den kan, som navnlig vort Venstrepartis Historie viser, udarte til et ligefremt Aandstyranni, der kvæler al fri Meningsrørelse inden Partiet. Det er derfor forklarligt, at Høires Mænd tildels har følt Uvilje mod al Partiorganisation, og at Uafhængighedstrangen har været sterk inden et Parti, der i sine Rækker har talt Nationens intelligenteste og derfor ogsaa friest og selvstændigst tænkende Mænd. Men, som allerede foran fremhævet, foreligger ikke længer noget Valg i saa Henseende. Vil Partiet hævde sig, kan det kun ske gennem Organisation. Og Organisation forudsætter Ledelse; men en Ledelse, som Partiet ikke vil underordne sig, fortjener ikke dette Navn. Intet politisk Parti kan under parlamentariske Forhold som vore bestaa uden en Leder; og undergraver Partiets Medlemmer Lederens Stilling, undergraver de Partiet selv. Disse Sætninger hører i Lande med ældre, gennem længere Tid udviklede parlamentariske Partiforhold til den politiske ABC's elementæreste Sandheder. Hos os bevirker den Omstændighed, at den organiserede Partidannelse er af en forholdsvis ny Oprindelse, at mange endnu ikke har faaet Øinene op for dem. Det er desværre at befrygte, at Stangs Tilbagetræden fra Lederstillingen føleligt vil vise, hvilken Betydning det har for et Parti at have en fremragende Mand i sin Spidse.

Det vil altid være en Ære, ikke blot for vort Parti, men for vort Land, at vi har haft en Fører, der i statsmandsmæssig Indsigt og statsmandsmæssigt Blik baade for det historisk Nedarvedes Ret og for Udviklingens Krav indtager en høj Rang blandt den nyere Tids Politikere, ikke blot hos os, men i alle Lande, og som

Emil Stang.

ligemeget ved sine sjeldne parlamentariske Evner som ved sin noble, saglige Kampmaade og sin personlige Uegennyttighed har bidraget til at hæve Niveauet for vort Lands offentlige Liv.»

Den 3die Mai 1888 modtog han en ved privat Subskription blandt hans politiske Meningsfæller tilveiebragt Æresgave af 106000 Kr., der oversendtes ham med en Skrivelse, hvori der sagdes, at den fremkom fra Medborgere, «der have følt dyb Trang til paa denne Maade at give et Udtryk for sin Høiagtelse og Taknemmelighedsfølelse i Anledning af Deres store Offere i Fædrelandets Tjeneste» (se «Morgenbladet» 1888, No. 245).

Emil Stang blev 21de Januar 1889 Ridder af St. Olafs Ordenen «for fortjenstlig Udførelse af ham betroede offentlige Hverv», 24de September 1889 Kommandør af 1ste Klasse og 21de Januar 1890 Storkors af samme Orden «for statsborgerlig og Embedsfortjeneste»; desuden blev han 4de November 1889 Storkors af Nordstjerneordenen og under den tyske Keisers Ophold i Christiania Juli 1890 Storkors af den preussiske Røde Ørns Orden.

Gift i Christiania 12te Juli 1865 med *Adelaide Pauline Berg*, født i Christiania 20de Januar 1840, Datter af Grosserer i Christiania Peder A. J. Berg og Henriette Marie Hauge.

Om Emil Stang og hans Virksomhed som Statsmand og Politiker se bl. a. Halvorsen, Norsk Forfatterlexicon, V, S. 394 flg., Portræt med Biografi (af Johs. Bergh og Bredo Morgenstjerne) i «Skillingsmagazinet» for 1889, No. 1, i «Ny illustreret Tidende» 1886, No. 20, i «Fædrelandet» 1887, No. 1, i «Landsbladet» 1895, No. 136, i «Ny illustrerad Tidning» 1889, No. 31, i «Vikingen»

(Stockholm) 1889, No. 8, i «Illustreret Tidende» (Kjøbenhavn) 1888—1889, S. 501 m. fl. St. Politisk Karakteristik i «Kringsjaa» 1893, I, S. 194—199 (af Johannes Ording), i «Smaalenenes Amtstidende» 1896, No. 156, begge Steder med Portræt; samt forøvrigt i flere Konversationslexica, Memoirer, Dagspressen o. s. v.

VI 1. MARIE HENRIETTE STANG, født i Christiania 31te Marts 1866.

VI 2. FREDRIK STANG, født i Christiania 27de December 1867. Han blev Student dimitteret fra Gjertsens Skole med Laud i 1885, tog Aaret efter Anden-examen og i December 1890 juridisk Embeds-examen med Laud, hvorefter han til Udgangen af 1892 var Fuldmægtig hos Advokaterne Bonnevie og Seip.

I 1893 tiltraadte han med Stipendium af de Mantheyske og Henrichsenske Legater en Studiereise til Udlandet, hvorunder han studerede Obligationsret og moderne Handelsret særlig i Berlin, Strassburg og London.

I 1892 blev han autoriseret som Overretssagfører og i 1896 som Høiesteretsadvokat. Fra Sommeren 1894 til Juni 1897 praktiserede han som Sagfører og senere som Advokat i Christiania.

Da et Professorat i Retsvidenskab ved Professor L. M. B. Auberts Død var bleven ledigt i Februar 1896, meldte han sig som Ansøger og efter at have seiret i Konkurrancen med den senere Docent N. Gjelsvik blev han 5te Juni 1897 udnævnt til Professor i Retsvidenskab.

I Aarene 1902 og 1903 var han Medlem af det

Fredrik Stang.

akademiske Kollegium og er siden 1901 extraordinær Assessor i Høiesteret. Han er Medlem af de skandinaviske Komiteer til Udarbeidelse af Love for de 3 nordiske Lande om Kjøb og andre dermed beslægtede Emner. I 1900 blev han Medlem af Videnskabselskabet i Christiania og er fra 1905—1908 Medlem af Formandskabet. Blev 1904 Ridder af Nordstjerneordenen.

Gift i Christiania 7de December 1894 med *Caroline Schweigaard*, født i Christiania 1ste Oktober 1871, død i Christiania 28de December 1900, Datter af fhv. Statsminister, Høiesteretsadvokat Christian Homann Schweigaard og Thea Meyer.

VII 1. CHRISTIAN SCHWEIGAARD STANG, født i Christiania 15de Marts 1900.

Jürgen Friederich Schweiger, Skuespiller,
g. m. Christina.

Johan Ludvig Schweigaard, f. 1719, † 1781, Organist,
g. m. Alhed Kjerbo, f. 1738, † 1813.

Jørgen Fredrik Schweigaard, f. 1771, † 1818, Kjøbmand i Kragerø,
g. m. Johanne Marie Dahll, f. 1785, † 1818.

Anton Martin Schweigaard, f. 1808, † 1870, Professor, Stk. St. O. O.,
g. m. Caroline Homann, f. 1814, † 1870.

Christian Homann Schweigaard, f. 1838, † 1899, Statsminister,
g. m. Thea Meyer f. 1846.

Caroline Schweigaard, f. 1871, † 1900,
g. m. Professor Fredrik Stang, f. 1867.

VI 3. JULIE AUGUSTA GEÖRGINE STANG, født i Christiania 11te December 1869.

VI 4. ADELAIDE STANG, født i Christiania 16de September 1871, død sammesteds 30te September s. A.

VI 5. ADELAIDE PAULINE STANG, f. i Christiania 30te November 1872.

- VI 6. **PEDER BERG STANG**, født i Christiania 24de Marts 1875. Han blev Student 1893, tog Andenexamen i 1894 og Afgangsexamen fra Christiania tekniske Skole i 1898, hvorefter han studerede Kemi ved Charlottenburgs tekniske Høiskole og Berlins Universitet, hvor han i 1902 blev kreeret til Dr. philos. Han blev fra Januar 1903 ansat som Kemiker ved «Deutsche Gasglühlicht Aktiengesellschaft» i Berlin.
- VI 7. **EMILIE STANG**, født i Christiania 6te Oktober 1877, død sammesteds 6te April 1878.
- VI 8. **EMIL STANG**, f. i Christiania 22de September 1882. Han blev Student med Laud i 1900, og efter at have gennemgaaet Krigsskolens nederste Afdeling udnævntes han 9de November 1901 til værnepligtig Sekondløjtnant i Trondhjemske Brigade med Anciennetet fra 17de September s. A. Examen philos. med Laud 1901. Studerer Jus.
- V 2. **BREDO HENRIK MUNTHE MØRGENSTIERNE STANG**, født i Christiania 5te Juli 1835. Efter at have gennemgaaet Krigsskolen blev han udnævnt til Sekondløjtnant i Infanteriet med Anciennetet fra 23de December 1855, 13de August 1857 blev han Premierløjtnant i Christianssandske Infanteribrigade, 9de Marts 1867 Kaptein i Brigaden og Kvartermester ved Telemarkens Bataljon, 4de Mai s. A. Chef for 2den Landeværnsdivision af Nedenæs Bataljon, 20de April 1872 forsat som Chef for 1ste Division, 22de December 1873 Chef for 1ste Kompani af Nedenæs Bataljon, under 1ste Januar 1882 fik han Tilladelse til at staa 2 Aar surnumerær i Brigaden, og 1ste Januar 1884 blev han bevilget Afsked i Naade. 1859 blev han Ordonnanceofficer hos Kong Oscar I,

Bredo Morgenstjerne Stang.

8de August 1860 Kammerherre hos Dronning Louise, 1864 Adjutant hos Kong Carl XV og 1867 Kabinettskammerherre. Han er Ridder af Sværdorden, Wasaorden og Dannebrogordenen, samt Officer af den belgiske Leopoldsorden.

Han eiede og beboede 1868—1878 Eiendommen Ulleberg i Brunlanæs og flyttede i 1878 til Sverige, hvor han først boede paa Almnäss og fra 1881—1904 paa Herresædet Monäss.

Gift paa Almnäss 9de Oktober 1862 med Grevinde *Josefine Sofia Annetta Charlotta Sparre*, født paa Dyrenald ved Fredrikshald 28de Juli 1829, død paa Monäss i Skaraborg 17de August 1892, Datter af Øfverste Kammerjunker ved det svenske Hof Grev Johan Alexander Arthemis Sparre af Søfdeborg og Sophie Adelaide Rosalie Anker¹. Hun blev 20de December 1851 Hoffrøken hos Kronprinsesse Lovise, 18de Juli 1859 Hoffrøken hos Dronning Lovise, 5te August s. A. Kammerfrøken og 25de August 1864 Statsfrue hos Dronningen, fra hvilken Stilling hun i 1871 blev meddelt Tjenestefrihed. Ingen Børn.

- V 3. JOHAN THEODOR ANASTASIUS STANG, født i Christiania 17de Januar 1837, død sammesteds 23de Oktober 1903. Han blev Student med Laud fra Christiania Cathedral-skole i 1854 og tog 7de Juni 1861 juridisk Embedsexamen med samme Karakter. Efter i et Par Aar at have været Sorenskriverfuldmægtig blev han i 1864 Kopist i Indredepartementet, hvor han i 1878 avancerede til kngl. Fuldmægtig, fra hvilket Embede han 1ste April 1882 erholdt Afsked.

¹ Se Stamtavlen i Dansk Adelskalender, VI (1889), S. 29, og Svenska Adels Årtartalor, II, S. 431.

V 4. LAURA STANG, født i Christiania 22de Marts 1838, død paa Nordstrand ved Christiania 24de Februar 1895.

Gift i Gamle Akers Kirke i Christiania 9de Oktober 1856 med *Jens Michael Lund*¹, født i Egvaag 8de Juni 1821, døbt i Farsund, Søn af Kjøbmand i Egvaag Jonas Lund og Adelheid Margrethe Schrøder. Efter i nogle Aar at have været Elev af Bergens Latinskole blev han 1841 Student privat dimitteret og tog 14de December 1849 theologisk Embedsexamen, 3die November 1851 blev han personel Kapellan hos Sogneprest Fangen i Aker, 6te Mai 1861 residerende Kapellan til Grønland og Oslo Menighed og 29de Mai 1880 Sogneprest til den nyoprettede Oslo Menighed, fra hvilket Embede han 15de November 1890 erholdt Afsked i Naade.

V 5. CATHRINE ELISABETH STANG, født i Christiania 6te December 1839. Gift i Christiania 1861 med *Albert Poul Ernst Hepp*, Søn af Professor i Retsvidenskab Ferdinand Karl Theodor Hepp. Albert Hepp, der i Aarene 1858—1861 havde været Kancellist ved det franske Konsulat i Christiania, og var Dr. juris fra Strassburgs Universitet, blev 27de Marts 1869 anerkjendt som fransk Konsul i Christiania, hvorfra han i 1877 som Generalkonsul forflyttedes til Rio Janeiro og fra hvilket Embede han i 1883 erholdt Afsked. Han er Ridder af St. Olafs Ordenen, Ridder af den franske Æreslegion, Ridder af den preussiske Kroneorden og den Badensiske Zährings Løveorden. 2 Børn, 1 Søn, der er fransk Officer, og 1 Datter.

V 6. EMMA STANG, født i Christiania 6te December 1841. Gift i Christiania 27de April 1863 med *Johan Kristoffer*

¹ Se Legatfamilien Meyer, S. 46. Blandt hans 12 Børn er de 3 Høieretsadvokater Fredrik Stang Lund (forhenværende Statsraad), Herman Schrøder Lund og Jens Michael Lund.

Johan Caspar Herman Stang.

Støren Heffermehl, født paa Rørstrand i Folden 20de August 1833, Søn af Provst og Sogneprest Jørgen Meier Heffermehl og Marie Helene Støren. Han blev privat dimitteret Student med Haud i 1850 og juridisk Kandidat med Laud i December 1854. I 1858 autoriseredes han som Overretssagfører og i 1861 som Høiesteretsadvokat. Ved Rigsretssagen mod Ministeriet Selmer i 1884 leverede han en Del af Defensoratet (Aktionens 2den Post, Centralforeningen og Folkevæbningssamlagen). Under 30te December 1893 blev han udnævnt til Sørenskriver i Numedal og Sandsvær Sørenskriveri, fra hvilket Embede han 23de Februar 1903 erholdt Afsked i Naade. 6 Børn.

- V 7. JOHAN CASPAR HERMAN STANG, født i Christiania 6te Mai 1843. Efter at have gennemgaaet Krigsskolen blev han 26de September 1863 udnævnt til surnumerær Sekondløjtnant i 2den akershusske Infanteribrigade og 24de Oktober s. A. til virkelig Sekondløjtnant i Christiansandske Infanteribrigade, idet han dog blev beordret til indtil videre at tjenstgjøre i Bergenske Brigade. 2den September 1864 blev han forsat til 2den Akershusske Brigade, hvor han 23de Marts 1867 blev Premierløjtnant, 26de Februar 1871 blev han Premierløjtnant ved Norske Jægerkorps, 16de Februar 1883 Kaptein og Kvartermester ved Christiania Linjebataljon, 28de September 1894 Oberstløjtnant og Chef for Sogns Landeværnsbataljon under Bergenske Brigade og 2den Juli 1898 Oberst og Chef for 1ste Korps og Stavanger Linjebataljon under Christiansandske Brigade, 21de Januar 1901 blev han Ridder af St. Olafs Ordenen «for militær Fortjeneste». Han er desuden Ridder af Sværdorden og Wasaorden. Ugift.

Alexis von Munthe af Morgenstjerne.

V 8. **AUGUSTA FREDERIKKE STANG**, født i Christiania 8de Juli 1847. Gift i Christiania 31te December 1878 med *Alexis von Munthe af Morgenstjerne*¹, født 29de April 1845, død i Christiania 24de Juni 1904, Søn af Kabinetskammerherre og Toldkasserer Nicolai Krog Oscar von Munthe af Morgenstjerne og Fyrstinde Alexandrine Lobanoff-Rostoff. Efter at have gennemgaaet Krigsskolen blev han 30te September 1865 Sekondløjtnant i Kavaleribrigaden, 25de Juni 1871 Premierløjtnant, 21de Februar 1885 Ritmester, 19de September s. A. Chef for Vardalske Eskadron, 19de Marts 1898 Oberstløjtnant og Chef for Trondhjemske Kavalerikorps' Landeværnskorp og 30te September 1899 Oberst og Chef for Akershus Kavalerikorps og dettes Linjekorps. Han blev i 1889 Adjutant hos Kong Oscar II, 1896 Kammerherre hos Dronning Sophia og 1900 Overadjutant hos Kongen. Han blev 21de Januar 1904 Ridder af St. Olafs Orden «for militær Fortjeneste», og var Indehaver af Oscar II's Jubilæums Medalje, Ridder af Sverdordenen, Ridder af Nordstjerneordenen, Ridder af Wasaordenen, Storofficer af den Luxembourgske Egekroneorden, Kommandør af den franske Æreslegion, Kommandør af den italienske St. Mauritius og St. Lazarusorden og Ridder af den Nassauske Adolphs militær og civil Fortjeneste-Orden. 2 Sønner.

V 9. **FREDERIKKE STANG**, født 1849, død 1850.

V 10. **CHRISTINE STANG**, født 23de December 1851.

IV 4. **CHRISTIAN STANG**, født i Stokke 1810, død i Christiania 14de Januar 1832. Han blev privat dimitteret

¹ Slægten Munthe, S. 417.

August Stang.

Student med Laud i 1830 og tog 1831 Andenexamen med samme Karakter.

- IV 5. ANNA STANG, født i Tønsberg 1ste November 1812, død i Gloppen 13de November 1878. Gift 1837 med *Arnt Uchermann*¹, født 21de December 1812, død i Gloppen 29de Oktober 1875. Søn af Distriktslæge Christian Bonny Uchermann og Sophie Heiberg. Han blev privat dimitteret Student med Laud i 1829, tog Aaret efter Andenexamen med samme Karakter og i 1833 theologisk Embedsexamen. I 1838 blev han personel Kapellan til Indviken, i 1845 Sogneprest til Borge i Lofoten, 2den Februar 1857 Sogneprest til Vik under Ytre Sogns Provsti og 4de Mai 1867 Sogneprest til Gloppen under Nordfjords Provsti.
- IV 6. AUGUST STANG, født i Stavanger 1815, døbt samme steds 14de Oktober s. A., død i Nedenæs 5te Januar 1875. Han blev privat dimitteret Student 1834 og juridisk Kandidat med Laud i 1842. I 1840 blev han ansat som Kopist i Justitsdepartementet, 8de Juli 1853 blev han udnævnt til 1ste Politifuldmægtig i Christiania og 22de December 1858 til Sorenskriver i Nedenæs, i hvilket Embede han døde. Han var i 1874 og 1876 Medlem af Skovkommissionen og gjentagende Gange konstitueret som Amtmand i Nedenæs².
- Gift i London 14de September 1859 med *Isabel Mary Newbold*, født paa Stivic Hall ved Coventry, Warwickshire, 19de Mai 1833, død i Kjøbenhavn 2den Juli 1891, Datter af Godseier William Newbold og Sarah Louisa Pichering.

¹ Se Slægten Heiberg, Side 66.

² Halvorsens Forfatterlexicon, V, Side 393.

V 1. WILLIAM STANG, født i Arendal 1ste Juli 1860, død sammesteds 1ode Juli s. A.

V 2. HALFDAN (OTTO) STANG, født i Arendal 3ote Oktober 1861. Han tog Examen Artium med Laud i 1880, Examen philosophicum med Laudabilis præceteris i 1881 og juridisk Embedsexamen med Haud i 1886. Fra 1888—1891 var han edsvoren Fuldmægtig hos Sorenskriveren i Solør og 1892 og 1893 konstitueret Politimester og Magistrat i Kragerø. I 1891 blev han ansat som Kopist i Revisionsdepartementets Toldkontor. Palmesøndag 1891 blev han optaget i den katholske Kirke af den apostoliske Præfekt Dr. theol. I. B. Fallize.

Gift i Christiania 18de Juli 1897 med *Astrid Johanna Jonson*, født 23de Oktober 1879, Datter af Ingeniør Conrad Wilhelm Jonson og Helga Maria Jonson.

V 3. WILLIAM STANG, født i Arendal 22de December 1862. Drog efter Konfirmationen tilsøs, men tog fra 1881 fast Bopæl i Amerika, hvor han lever i Providence, Rhode Island, som Huseier og Værktøis-fabrikant.

Gift i Providence 18de Marts 1890 med *Mary Josephine Codter*, født i Cloym Co., Cork, Irland, 23de December 1869.

VI 1. WILLIAM AUGUST STANG, født i Providence 12te November 1890.

VI 2. FREDERIK JOSEPH HALFDAN STANG, født i Providence 23de Februar 1896.

VI 3. MARY ISABEL STANG, født i Providence 18de Mai 1898.

V 4. LAURITZ LEGANGER STANG, født i Arendal 2ode

Christian Stang.

Januar 1864. Efter at have gennemgaaet Christiania Handelsgymnasium reiste han til Udlandet for at studere Sprog og Handelsvidenskab. Han er nu Medlem af Firmaet Maison Denis Frères i Bordeaux og Chef for Firmaets Filial i Saigon, Cochinchina.

Gift 12te November 1902 i St. Augustinkirken i Paris med *Jeanne Pommier*, Datter af Professor i Retsvidenskab ved Sorbonnen Pommier.

VI 1. ANDRÉ STANG, født i Saigon 14de August 1903.

- V 5. CHRISTIAN STANG, født i Arendal 18de Juni 1865. Han blev Student med Haud i 1884, tog Aaret efter Andenexamen med Laud og i 1890 juridisk Embedsexamen med Laud. I 1893 blev han meddelt Bevilling som Overretssagfører, hvorefter han nedsatte sig i Christiania som praktiserende Jurist.

Gift i Christiania 8de April 1895 med *Fredrikke Dorothea Sejersted*, født i Stavanger 5te August 1873, Datter af Oberstløjtnant Halvor Christian Sejersted og Alette Wilhelmine Wergeland.

VI 1. ISABEL MARY NEWBOLD STANG, født i Christiania 30te November 1895.

VI 2. ALETTE STANG, født i Christiania 5te December 1896.

VI 3. INGEBORG STANG, født i Christiania 20de Januar 1899.

VI 4. CHRISTIAN AUGUST STANG, født i Christiania 3die Oktober 1901.

VI 5. WILLIAM SEJERSTED STANG, født i Christiania 26de Mai 1904.

- V 6. THOMAS STANG, født i Arendal 5te Marts 1867. 18 Aar gammel reiste han til Australien, hvor han,

efter at have havt forskellige Stillinger, blev Student ved Melbournes Universitet, hvorefter han tog medicinsk Embedsexamen ved Universitetet i Edinburgh i 1898. Praktiserende Læge i Cobden, Victoria.

Gift i Melbourne 1893 med *Eleanor B. Earne*, Datter af Dr. med Earne.

VI 1. ELEANOR MARGRETHE STANG, født i Juni 1894.

VI 2. CHRISTIAN NEWBOLD STANG, født i December 1900, død 1903.

VI 3. OLGA STANG, f. 1902.

- V 7. SARA LOUISE STANG, født i Arendal 19de Juli 1868. Gift i Christiania 1) Juli 1890 med Bankdirektør *Andreas Harpøth*, født i Jylland 1848, død i Kjøbenhavn 12te August 1895, Søn af Godseier *Harpøth* i Jylland. 2) i Moskwa 29de Mai 1897 med *Poul Vinogradoff*, født 1ste December 1854 i Kostwoma i Rusland, Søn af Direktør for Pige-skolerne i Moskwa *Gabriel Vinogradoff* og *Helene Kobeleff* (Datter af Generalløitnant *Paul Kobeleff*). Han studerede først i en Række Aar ved Universiteterne i Moskwa, Berlin og Bonn og blev i 1881 Professor i almindelig Kulturhistorie i Moskwa, hvor han arbejdede for Reformer i det høiere Skolevæsen, og hvor han var Formand i Skolekommissionen i Moskwas Byraad. I 1901 tog han som Følge af flere Sammenstød med Byens bureaukratiske Embedsmænd sin Afsked og bosatte sig i Udlandet. I 1903 blev han Professor i Rets- og Socialhistorie ved Oxford Universitet.
- V 8. AUGUST STANG, født i Arendal 4de August 1870. Han reiste 17 Aar gammel til Australien, hvor

Tabel XVI.

									August Søren f. 1815, g. m. Isabel f. 1836,	Stang, skriver, † 1878, Mary Newbold, † 1891.
Halfdan Stang, Cand. jur., f. 1861, g. m. Astrid Jonson, f. 1879.	William Stang, Fabrikant, f. 1862, g. m. Mary Codter, f. 1869.	Lauritz Leganger Stang, Grosserer, f. 1864, g. m. Jeanne Pommier.		Christian Stang, ORSagfører, f. 1865, g. m. Fredrikke Dorothea Sejersted, f. 1873.						
William August Stang, f. 1890.	Fredrik Stang, f. 1896.	Mary Isabel Stang, f. 1898.	André Stang, f. 1903.	Isabel Stang, f. 1895.	Alethe Stang, f. 1896.	Ingeborg Stang, f. 1899.	Christian August Stang, f. 1901.	William Sejersted Stang, f. 1904.		
										Eleanor Margrethe Stang, f. 1894.
										Christian Newbold Stang, f. 1900, † 1903.
										Olga Stang, f. 1902.
										Thomas Stang, Doktor, f. 1867, g. m. Eleanor Earne.
										Sarah Louise Stang, f. 1868, g. 1) m. Bankdirektør Andreas Harpøth, f. 1848, † 1895. 2) m. Professor Poul Vinogradoff, f. 1854.
										August Stang, f. 1870, Bureauchef, ugift.
										Johanne Margrethe Conradi Stang, f. 1872, g. m. Advokat Ole Severin Solnørdal, f. 1869.

Tabel XVII.

										Ulrik Told f. 1818, g. m. Eleonore Doro f. 1829,	Stang, kasserer, † 1903, thea Marie Bagge, † 1897.					
Annar Theophil Herman Fredrik Stang, Kjøbmand, f. 1857, † 1898, g. m. Bertha Rønneberg, f. 1859.			Lauritz Leganger Stang, Disponent, f. 1858, g. m. Anna Christine Stang, f. 1865.			Halvor Fredrik Bagge Stang, Agent, f. 1859, † 1904, g. m. Alette Sejersted, f. 1864.			Lilla Therese Stang, f. 1860, g. m. Over- lærer Johan Andreas Johnsen, f. 1854.		Ragna Stang, f. 1862, ugift.		Knut Sømme Stang, Redaktør, f. 1870, † 1899, g. m. Jenny Kristine Chri- stensen, f. 1876.		Louise Grøn- vold Stang, f. 1874.	
Ulrich Stang, f. 1887.	Hen- riche Stang, f. 1888.	Anna Eleo- nora Stang, f. 1890.	Enoch Stang, f. 1893.	Lauritz Legan- ger Stang, f. 1895.	Niels Ulrich Stang, f. 1888.	Cathrine Stang, f. 1896.	Alette Sejer- sted Stang, f. 1893.	Eleonore Stang, f. 1895.	Ragn- hild Werge- land Stang, f. 1897.	Ulrich Stang, f. 1896.		Lars Stang, f. 1897.				

han erholdt offentlig Ansættelse i Regjeringens Kontorer i Perth, West Australia, og hvor han nu er Bureauchef. Ugift.

- V 9. JOHANNE MARGRETHE CONRADI STANG, født i Arendal 16de Mai 1872. Gift i Christiania 1900 med *Ole Severin Solnørdal*, født paa Søndmøre 15de Februar 1869, Søn af Lærer Ole Solnørdal og Karen Sorthe. Han blev Student med Laud i 1888, tog Aaret efter Andenexamen og 1896 juridisk Embedsexamen med samme Karakter, hvorefter han 1ste September s. A. blev autoriseret som edsvoren Fuldmægtig hos Sorenskriveren i Eker, Modum og Sigdal. Han blev Overretssagfører 27de Juli 1898 og Høiesteretsadvokat 1ste April 1901, hvorefter han nedsatte sig som praktiserende Advokat i Christiania.
- IV 7. ULRICH STANG, født i Stavanger 27de Juni 1818, død i Christiania 5te Oktober 1903. Han tog i December 1842 norsk juridisk Embedsexamen og ansattes derefter som Underkontrolør ved Brændevinsbrændingen; i 1853 blev han Undertoldbetjent paa Kongsvinger, af hvis Toldsted han var midlertidig Bestyrer i flere Aar; 12te Juli 1866 blev han konstitueret i det nye Embede som Grændseinspektør ved Kongsvinger og udnævntes 6te November 1875 til Toldinspektør i Stavanger, fra hvilket Embede han efter Ansøgning erholdt Afsked 3die September 1898 fra 1ste Oktober, hvorefter han bosatte sig i Christiania. Han blev 2ode Januar 1894 Ridder af St. Olafs Orden «for fortjenstfuld Embedsvirksomhed».

I 1848 ansøgte han, grebet af den almindelige skandinaviske Begeistring, sin Departementschef, da-

værende Statsraad N. J. L. Krog, om Permission for at deltage i den danske Krig. Han erholdt 4 Maaneders Permission med Bibehold af sin Gage, og afreiste straks til Kjøbenhavn, hvor han blev ansat ved 2den Reservebataljon. Medens han gennemgik Excercerskolen, fik Bataljonen Ordre til at afgaa til Als, hvorefter han deltog i Affæerne 28de Mai og 5te Juni¹.

Gift 1854 med *Eleonore Dorothea Marie Bagge*, født paa Fredrikshald 6te Juli 1829, død i Stavanger 5te Januar 1897, Datter af Postmester paa Fredrikshald Halvor Bagge og Fredrikke Kirstine Hjort.

V 1. ANNAR THEOPHIL HERMAN FREDRIK STANG, født paa Kongsvinger 14de Marts 1857, død i Stavanger 16de April 1898. Han var først i mange Aar Sømand og førte Dampskib, og nedsatte sig senere som Kjøbmand i Stavanger.

Gift paa Fredheim ved Stavanger 17de September 1885 med *Bertha Rønneberg*, født i Stavanger 5te Mai 1859, Datter af Grosserer i Stavanger Enoch Rønneberg og Henriche Jondahl.

VI 1. ULRICH HERMAN FREDRIK STANG, født i Stavanger 20de Januar 1887.

VI 2. HENRICHE WULFF RØNNEBERG STANG, født i Stavanger 6te December 1888.

VI 3. ANNA ELEONORE STANG, født i Stavanger 17de Marts 1890.

VI 4. ENOCH HENRICH RØNNEBERG STANG, født i Stavanger 31te December 1893.

VI 5. LAURITZ LEGANGER STANG, født i Stavanger 1ste April 1895.

¹ Halvorsens Forfatterlexicon, V, Side 571, og C. J. Anker, Norske Frivillige i de danske Forsvarskrige, Chria 1887, Side 176.

Lauritz Leganger Stang.

V 2. LAURITZ LEGANGER STANG, født paa Kongsvinger 14de September 1858. I 1873 kom han paa Kontoret hos Firmaet Stang & Brecke, først i Sanne-sund, senere i Sarpsborg, hvor han var indtil 1880, da han reiste til Udlandet for at studere Sprog og Handelsforhold.

Efter et 3aarigt Ophold i England, Frankrige og Tyskland arbeidede han paany hos Firmaet Stang & Brecke, indtil han 1ste Januar 1890 over-tog Stillingen som Disponent for Sagbrugsforenin-gen paa Fredrikshald, hvilken han fremdeles inde-har. Han er Medlem af og Viceformand i Direk-tionen for Fredrikshaldskanalen.

Gift paa Fredrikshald 29de Oktober 1886 med *Anna Christine Stang*, født paa Fredrikshald 26de Juli 1865, Datter af Grosserer Niels Anker Stang og Cathrine Andrea Faye¹.

VI 1. NIELS ULRIK STANG, født paa Fredrikshald 12te August 1888.

VI 2. CATHRINE STANG, født paa Solbakken ved Fredrikshald 9de November 1896.

V 3. HALVOR FREDERIK BAGGE STANG, født paa Kongs-vinger 14de September 1859, død i Christiania 30te Juni 1904. Han uddannede sig i England, Tyskland, Frankrige og Algier som Skibsmægler, og efter en Tid at have været ansat hos Jens Meinich & Co. nedsatte han sig som Mægler i Christiania.

Gift i Stavanger 24de April 1892 med *Alette Sejersted*, født i Christiansand 17de August 1864, død i Østre Aker 7de September 1899, Datter af

¹ Se Side 318.

- Oberstløjtnant Halvor Christian Sejersted og Alette Wilhelmine Wergeland.
- VI 1. ALETTE SEJERSTED STANG, født i Christiania 18de December 1893.
- VI 2. ELEONORE STANG, født i Christiania 17de Marts 1895.
- VI 3. RAGNHILD WERGELAND STANG-WESTRUP, født i Østre Aker 13de November 1897, Adoptivdatter af Konsul og Godseier Westrup i Lund og Hustru Gudrun, født Juel.
- V 4. LILLA THERESE STANG, født paa Kongsvinger 15de September 1860. Gift i Stavanger 4de August 1883 med *Johan Andreas Johnsen*, født i Stavanger 12te Marts 1854, Søn af Kontorist Mons Johnsen og Johanne Ramløff. Han blev Student dimitteret fra Stavanger Latinskole i 1871, tog Andenexamen i 1872 og theologisk Embedsexamen i 1877. Sommeren s. A. blev han udnævnt til Klasselærer ved Stavanger Latinskole, hvor han 1881 blev Adjunkt. I 1883 blev han udnævnt til Overlærer ved Christiania Folkeskoler, hvilken Stilling han fremdeles indehar. Fra 1896—1903 var han Medlem af Christiania Skolestyre og er siden 1898 Formand i Examenkommissionen for Lærerskolerne. 21de Januar 1900 blev han Ridder af St. Olafs Orden «for fortjenstfuld Udførelse af offentligt Hverv».
- V 5. RAGNA STANG, født og død paa Kongsvinger 1862.
- V 6. KNUD SØMME STANG, født paa Kongsvinger 1864, død sammesteds 31te Januar 1867.
- V 7. KNUD SØMME STANG, født paa Kongsvinger 8de Januar 1870, død i Christiania 12te Marts 1899.

Otto Christopher Hjermann.

Han blev Student med Laud i 1887, tog Aaret efter Andenexamen med Laudabilis præceteris og i 1893 juridisk Embedsexamen med Haud. I 1894 blev han Redaktør af «Vestlandske Tidende» i Arendal, hvilken Stilling han indehavde til sin Død.

Gift i Arendal 17de Oktober 1895 med *Jenny Kristine Christensen*, født i Arendal 18de Marts 1876, Datter af Kjøbmand i Arendal Lars Christensen og Karen Marie Gundersen.

VI 1. ULRIK STANG, født i Arendal 15de September 1896.

VI 2. LARS STANG, født i Arendal 17de September 1897.

V 8. LOUISE GRØNVOLD STANG, født paa Kongsvinger 11te Januar 1874.

III 5. KAREN MARGRETHE STANG, født paa Thorsø Herregaard 19de Mai 1778, hjemmedøbt 24de s. M. og Daaben stadfæstet i Kirken 4de Juni s. A. med følgende Faddere: «Madame Sal. Ole Andersen, Madame Jacob Stang, Sr. Jens Jespersen, Sr. Gunder Schrøder og Sr. Mathias Hansteen», død 2den August 1852.

Hun blev først, ca. 1794, gift paa Fredrikshald med *Otto Christopher Hjermann*, født i Graven Prestegjæld 31te December 1751, død paa Moss 1821, Søn af daværende Løitnant, senere Kaptein Jens Hjermann og Benedicta von Hatten Nicoll.

Han blev Officer i 1779, og var under Krigen i 1814 som Oberstløitnant Kommandant over den 1200 Mand stærke Besætning, der skulde forsvare Kragerøen ved Fredrikstad.

Skjønt Hjermann nogle Dage før Svenskerne An-

greb havde erklæret Besætningen tilstrækkelig til Øens Forsvar, blev dette dog meget mat og uvirksomt.

«Hjermann skrækkedes,» siger Jacob Aall i sine Erindringer (2den Udgave, Side 494), «for den store Styrke, der halede ind paa ham, og forlod denne af Naturen befæstede Position uden at have nogen Mand dræbt eller saaret. Han flygtede over Fredrikstad til Onsø. Hjermanns Forhold, der tilskreves Mangel paa Mod, dadles i denne Krigs Annaler af hans egne Krigsfæller, og Dadelen gjenlød paa den Tid over hele Norge.»

Da der efter Freden blev indledet Undersøgelser mod en Række Officerer for deres Forhold under Kri-gen, benyttede Oberstløjtnant Hjermann sig af den Ad-gang, som den kongelige Resolution af 5te Mai 1815 gav, idet kun de Officerer skulde sættes under Tiltale, som selv maatte ønske deres Forhold afgjort ved Dom, til ikke at begjære dette, men henskyde sig under Kongens Naade og den almindelige Amnesti¹.

Ved Armereduktionen erholdt han fra 1ste Januar 1818 Afsked som Oberstløjtnant med Vartpenge og døde hos sin Datter Anna Benedicte Sophie Hjermann (f. 1797, † 1875), g. m. Havnefoged Michael Fredrik Sundt (f. 1795, † 1874).

Karen Margrethe Stangs Ægteskab med Oberst-løjtnant Hjermann var ikke lykkeligt, Ægteparret blev ca. 1810 separerede og Skilsmisse bevilget i 1814, hvorefter hun ægtede *Hans Fredrik Tambs*, født i Fredrikstad 1ste Oktober 1774, død 10de December 1833, Søn af Auditor og Sorenskriver Morten Fredrik Tambs og Charlotte Amalie Hoffmann² (f. 1747, † 1828).

¹ Munchs Saga, I, Side 366.

² Datter af Sogndegn til Snesere Albert Hoffmann.

Hartvig Tambs.

Hans Fredrik Tambs, der blev Officer i 1792, døde som Oberstløjtnant og Adjutant hos Kong Carl XIV Johan. Han var Ridder af Danebrogsordenen og Sverdordenen.

I sit Ægteskab med Oberstløjtnant Hjermand havde Karen Margrethe Stang 2 og i sit Ægteskab med Oberstløjtnant Tambs 3 Børn.

- III 6. FREDRIKKE SOPHIE STANG, født paa Fredrikshald 1ste December 1779, hjemmedøbt 6te s. M. og Daaben stadfæstet i Kirken 6te Januar 1780 med følgende Faddere: «Fru Dorothea Holst fød Leganger, Frue til Hr. Capitaine von Holst, Madame Anna Sophia Ancher fød Sæd, Enke af forrige Kjøbmand Sal. Peter Ancher, hun er boende paa Nordsiden, Jomfru Karen Glückstad værende i Huset hos sin Moder Madame Glückstad, Enke af Sal. Hr. Borgermester; hun er boende i Kirkegaden; Hr. Thomas Leth Sogneprest til Trøgstad Præstegjæld og Hr. Auditeur de Sverdrup ved det Søndens Fieldske gevorbne Regimente»; død paa Fredrikshald 27de Juli 1837, begravet 1ste August s. M. Gift paa Fredrikshald ca. 1807 med *Hartvig Tambs*, født paa Fredrikshald 16de April 1785, døbt 29de s. M. med følgende Faddere: «Madame Fearnley, Madame Dahl, Sr. Thomas Stang, Sr. Jochum Bisgaard og Hr. Vice Raadmand Bassøe,» død paa Fredrikshald i Huset hos sin Datter 7de Februar 1851, begravet 14de s. M., 66 Aar gammel.

Hartvig Tambs var Søn af Kjøbmand paa Fredrikshald Hartvig Tambs¹ og første Hustru Cecilie Cathrine

¹ *Hartvig Tambs*, f. 1753, † 1813, var Søn af Sogneprest i Fredrikstad *Hans Fredrik Nielsen Tambs*, f. 1701, † 1766 (Søn af «Capitaneus minor» Niels Tambs og Sophie Amalie Schuldermann), og anden Hustru *Johanne*

Haarbye og drev i mange Aar en liden Kjøbmandsforretning paa Fredrikshald.

Hans Ægteskab med Fredrikke Sophie Stang synes af Slægten Stang nærmest at være betragtet som en Mesalliance, og den Maade, hvorpaa han omtales i Elen Margrethe Ankers Testamente, tyder ikke paa, at han har nydt synderlig Anseelse, i hvert Fald ikke inden sin Hustrus Familie.

I deres Ægteskab fødtes blot en Datter.

Cathrine Friis. 15 Aar gammel kom han i Tjeneste paa Fredrikshald hos Henning Schrøder og tog 15de Juli 1779 Borgerskab som Kjøbmand paa Fredrikshald. Han var, som ovenfor nævnt, først gift med Cecilie Cathrine Haarbye og derpaa med Susanna Kjørboe, Datter af Byskriver paa Fredrikshald Gjerbrand Kjørboe og Susanna Wiel (Slægten Wiel, Side 76). I sine 2 Ægteskaber havde han 20 Børn, hvoraf følgende 16 levede ved hans Død i 1813: 1. Hans Fredrik Tambs, Kjøbmand paa Fredrikshald, f. 1782. 2. Christian Hansen Tambs, f. 1783, † 1826, i 1813 «udkommanderet til Sødefensionen ved Hvaløerne». 3. Johanne Christine Tambs, f. 1784, «Enke efter Thomas Sørensen i 1813. Senere gift med Overtoldbetjent *Hans Jørgen Stang*, f. 1769, † 1839, Søn af Sergeant Svend Hansen *Stangebraaten*, f. 1733, † 1830, en Bondegut fra Id, der optog Navnet *Stang* som Slægtsnavn. Fra denne nedstammer gennem Adoption en Slægt Stang, hvortil blandt andre Stiftamtmand fhv. Statsminister Hans Georg Jacob Stang og Oberst fhv. Statsraad Georg Stang hører. Denne Slægt Stang har, som det vil sees, intet med den Fredrikshaldske Slægt Stang at gjøre. Se Den yngre Fredrikshaldske Slægt Stang, Fredrikshald 1879, Side 42. 4. Helene Margrethe Tambs, f. 1787, ugift i 1813. 5. Hartvig Tambs (se ovenfor). 6. Anders Tambs, «vanvittig». 7. Gjerbrand Kjørboe Tambs, f. 1791, «hos Kjøbmand Heyerdahl i Christiansand». 8. Lyth Ørum Tambs, f. 1799, «opholder sig paa Moss». 9. Nicolai Tambs, f. 1800. 10. Carsten Tank Tambs, f. 1804. 11. Cornelius Helgenius Tambs, f. 1807. 12. Cecilie Cathrine Tambs, f. 1790, g. m. Kjøbmand Døderlein i Christiania. 13. Birthe Lucia Tambs, f. 1792, † 1834, g. m. Kjøbmand paa Fredrikshald Aslak Nordby, f. 1784, † 1857. 14. Marthe Christine Tambs, f. 1795. 15. Anne Marie Tambs, f. 1795. 16. Susanne Tambs, f. 1806, † 1860, g. m. Ritmester Bastian Paulsen.

III 7. JOHANNE THEODORA STANG, født paa Fredrikshald 31te December 1780, hjemmedøbt 8de Januar 1781 og Daaben stadfæstet i Kirken 20de Februar s. A.

Hendes Faddere var: «Fru Catharina Sal. Riiss, Madame Fearnley, Jomfrue Mette Mørch, Hr. Christen Mamen, Studiosus Henning Engelhardt og Monsr. Thomas Andersen.»

Hun blev gift paa Fredrikshald ca. 1800 med *Carl Adolph Dahl*¹, født paa Gaarden Aave i Rægefjord i Sogndals Prestegjæld i Dalene i Stavanger Amt 4de August 1769 og døbt 20de s. M. Han var Søn af Skipper paa Gaarden Aave i Rægefjord i Sogndal Tollak Omundsen Aave (eller Knibedal) og Gunnild Carlsdatter Løvaas.

Faderen Tollak Amundsen boede først paa Gaarden Knibedal, men flyttede senere til Aave i Rægefjord og kaldte sig fra ca. 1775 Tollak Dahl, formodentlig efter sin tidligere Bopæl Knibedal.

Han kom tidligt, uvist hvorledes, paa Kontoret hos Sorenskriveren i Idde og Marker Kancelliraad Erik Horn, og senere hos dennes Eftermand Sorenskriver Budde og delte i denne Tid, efter hvad der fortælles, «sine smaa Indkomster med 4re fader- og moderløse Sødskende til Pleye og Opdragelse».

I 1791 tog han dansk juridisk Examen med bedste Karakter og var derefter i 6 Aar edsvoren Fuldmægtig og gjentagende Gange konstitueret Byfoged og Sorenskriver.

Om sit Forhold i disse Aar kunde han, da han i 1797 var reist til Kjøbenhavn for efter Tidens Skik

¹ Han benævnes ved sin Daab i Kirkebogen blot med Fornavnet Carl, formodentlig efter Morfaderen. Se Meddelelse fra Rigsarchivet, II, Side 344.

og Brug at sollicitere, fremlægge en Række udmerkede Attester.

Amtmand I. C. Hauch siger saaledes i en Erklæring dateret 20de April 1793, at han «ey allene besidder en fuldstændig juridisk Kundskab og Øvelse, men og et meget godt Nemme og sand Duelighed til Embedsforretninger».

Amtmand A. Hofgaard erklærer i en Attest af 13de Mai 1796, at han sikkert vil kunne blive «en duelig og nyttig Kongelig Betient og en udmerket Embedsmand», og Stiftamtmand Kaas giver ham 11te Juni s. A. det Lov, at han var ham bekjendt «som en duelig og retskaffen Mand, der fuldkommen kan betroes et Embede».

Desuden kunde han fremlægge en Attest fra sin tidligere Principal Sorenskriver og Kancelliraad Horn af 8de Marts 1791, hvori denne udtaler, at han «fra Ungdommen af i en Tid af 10 Aar har været paa hans Contor og stedse udmerket sig ved Troeskab, Redelighed, Ærekjærhed og et godt Hjerter, samt Kundskab og Duelighed i sit Fag».

Sognepresten til Aremark Hr. Grønbech Vagel giver ham ogsaa de bedste Anbefalinger og mener, at han «saa meget mere fortjener alle Rettænkendes ømme Agtelse, da han i mange Aar har deelt sine smaae Indkomster med 4re fader- og moderløse Sødskende til Pleye og Opdragelse».

Udrustet med disse fortræffelige Anbefalinger og Attester drog han saa i 1796 til Kjøbenhavn for at søge sin Lykke.

Dette var imidlertid ikke saa let en Sag, selv ikke om man havde aldrig saa mange gode Attester at vise frem.

I 1797 var Øvre Romerikes Sorenskriveri blevet ledigt, idet den 80-aarige Sorenskriver Leonard Scheitli havde nedlagt Embedet.

Dette Embede mente Carl Adolph Dahl maatte passe udmerket for ham, og under 14de Mai 1797 indsendte han til Kronprinsen (den senere Fredrik VI) følgende Ansøgning, der er en ganske karakteristisk Prøve paa Sollicitanters Ansøgning, baade hvad Stil og Indhold angaar.

Allernaadigste Kron-Printz.

Deres Kongelige Høyhed tilgiver allernaadigst, at en ung Mand, som for 2de Aar tilbage havde den Lykke, at erholde Løfte om Befordring, herved allerunderdanigst andsøger om at blive bestillet til Sorenskriver, enten over Øvre Romerige i Aggershuus Stift eller hvad anden Justis Betiening som ved forflyttelse bliver vacant.

Hvad Lovene fordrer har ieg opfyldt, mine offentlige Vidnesbyrd beviser mit moralske forhold og Embeds-Duelighed de forskjellige Gange ieg i de sidste 6 Aar har været brugt som constitueret Sorenskriver og Byfoged.

Jeg kan ikke erhverve mig flere Motiver til min Konges Naade, og blottet for enhver Understøttelse, maa ieg ukjendt af enhver Mand med Indflydelse afmægtig forlade den Bane ieg har betraad hvis Deres Kongelige Høyhed ikke allernaadigst fører mig til Maalet.

Mine Vilkaar tillader mig ikke længe at opholde mig her.

Hvad ieg ved Sparsomhed har erhvervet er trolig anvendt til Opdragelse for mine 4re Sader- og Moderløse Sødskende, og glad var ieg ved enhver Bestræbelse, der førte mig istand til at opfylde slikt.

Men allernaadigste Kron-Printz! en lidenstabelig Tilbøvelighed, som efter den Ædles Dom ey er lastværdig,

berøvede mig min Roelighed, og hvis ieg er uhældig, maaste min timelige Lykke.

Deres Kongelige Høyhed, som erkjendte Hjertets Rettighed vil ikke fortørnes over min Oprigtighed, og aldrig tabte den aabne frie Tilstaaelse noget hos Dem.

Jeg elsker, og er elsket af en ung, god Pige i min faders Egn, vor Kierlighed blev en Brøde i hendes ærgierrige Moders og en adlet families Øyne, fordi ieg var fattig og Brødløs.

En meget formuende Mand tilbød min Pige sin Haand, hun af slog den af Kierlighed til mig, og nu vogte familiens forbitrelse til det højest; midt under hendes forfølgelse blev Øvre Romerige Sorenstriverie ledig, nu ilede jeg fra Pige og Fødeland for at forklare min Sag for Rigets elste Cronarving, og med Ungdoms Ild bede om et Levebrød i Staten.

Deres Kongelige Høyheds Naade udgjør mit eneste Haab, af Deres Ædelmodighed venter ieg min timelige Lykke, ieg har ingen, til hvem ieg med større Tillid kunde henvende min Bøn.

Et Vink af Deres Kongelige Høyhed vil sette mig istand til at vende tilbage til Norge, og ved Arbejdsomhed settes i Besiddelse af en kier Pige, der allerede har lidt meget for min Skyld, og som ieg saa gierne vilde belønne med huuslig Lyksalighed.

Glædestaarer skal ledsage vor felles Taknemmelighed og evig lever ieg

Deres Kongelige Høyheds
allerunderdanigste
troe

Undersaat

Carl Adolph Dahl.

Kjøbenhavn
den 14de May 1797.

Ovenstaaende Ansøgning havde han tænkt personlig at faa Anledning til at overrække Kronprinsen, men da dette mislykkedes, sendte han for Sikkerheds Skyld en ny, dateret Kjøbenhavn 17de Mai 1797, hvori det blandt andet heder:

«Efter Rygtet bliver Øvre Romeriges Sorenskriverie bortgivet paa Fredag; er det saa, vil denne Dag enten gjøre mig lykkelig, eller berøve mig det kiereste, som Livet skiænkede mig.

Jeg svæver imellem Frygt og Haab, og alene Deres Kongelige Høyhed kan skjænke den Glæden, der uanseet en god Bevidsthed, mangler formeget til at kunne hjælpe sig selv.»

Carl Adolph Dahls Veltalenhed hjalp ham dog ikke denne Gang; 26de Mai 1797 blev Johan Koren udnævnt til Sorenskriver i Øvre Romerike.

Det gjaldt imidlertid ikke at give tabt; allerede 27de Juli 1797 møder Dahl op med en ny Ansøgning om at blive Vice-Raadmand paa Fredrikshald.

«I den Hensigt at blive Staten gavnlig,» heder det, «har ieg udj 16 Aar beflittet mig paa Kundskab om Fædrelandets Lovkyndighed og praktisk anvendt Theorien ved Underretterne, erholdt juridisk Examen med bedste Karakter, tjent 11 Aar som Fuldmægtig hos Justitsbetjente og 7 forskjellige Gange været constitueret som Sorenskriver; desuden har jeg i 19 Aar opholdt mig paa Fredrikshald, hvor jeg smigrer mig med Borgernes almindelige Agtelse.»

Hvis han fik Embedet, tilbød han sig «uden mindste Lønning at forrette Embedet, indtil Vacance indtræffer».

Denne Gang var han heldigere, og under 21de

Kancelliraad Carl Adolph Dahl,
f. 1769, † 1819.

Fru Theodora Dahl,
født Stang,
f. 1780, † 1835.

Juli 1797 blev han udnævnt til Vice-Raadmand paa Fredrikshald.

I 1798 fungerede han i trekvart Aar som Sorenskriver i Tune og Vembe Sorenskriveri og blev 28de September 1798 udnævnt til Byfoged i Tønsberg.

Under Krigen med England i 1801 udmerkede han sig ved den Iver og Nidkjærhed, han lagde for Dagen ved Organiseringen af de Forsvarsforanstaltninger, der blev trufne til Beskyttelse af Tønsberg By og Vallø Saltværk, og hvorfor han ogsaa modtog Bevidnelse af Kronprinsens Velbehag ved følgende

„Pro Memoria.

Fra Hr. General Major von Mansbach er ieg bleven underrettet om, at Hans Kongelige Høihed Kronprindsen under 22de forrige Maaned har behaget at tilskrive ham saaledes:

„Aus Ihrem Rapporte vom 15 August ersehe Ich mit besonderem Vergnügen, dass viele so wohl militaire als civil Personen sich durch Eifer und Thätigkeit zum Wohl des Dienstes des Krieges ausgezeichnet haben. Der Hr. General werden diesen braven Männern meine besondere Zufriedenheit und meinen Dank für diesen Dienst-eifer und für dies ruhmliche Bestreben unermüdet alles zum Dienste des Königs und zum Wohl des Landes zu fordern versichern“

og da Hr. Generalen især har nævnt Deres Velviis-hed som den, der med særdeles Diligence har assisteret til Tønsberg Byes og det Kongelige Saltværk Walløes Forsvars Anstalter og viist den roesværdigste Omhu, ikke allene for det derværende Militaires forflegning og Under-holdning men og ved Troppernes Gjennemreise og In-

Carl Adolph Dahl.

quartering i Tønsberg ret patriotisk udmerket Dem i alt hvad der kunde tjene til deres Soulagement og Bequemhed, saa gjør ieg mig en fornøjelse af at communicere Deres Velviished denne Hans Kongelige Højheds Velbehag.

Christiania den 17 September 1801.

Kaas.

Til

Hr. Raadmand og Byfoged Dahl.

24de Juni 1803 blev han Byfoged paa Fredrikshald, hvormed var forenede Stillingerne som Auktionsdirektør paa Fredrikshald og Sorenskriver i Idde og Marker, og 28de Juni 1810 tillige Byskriver sammesteds.

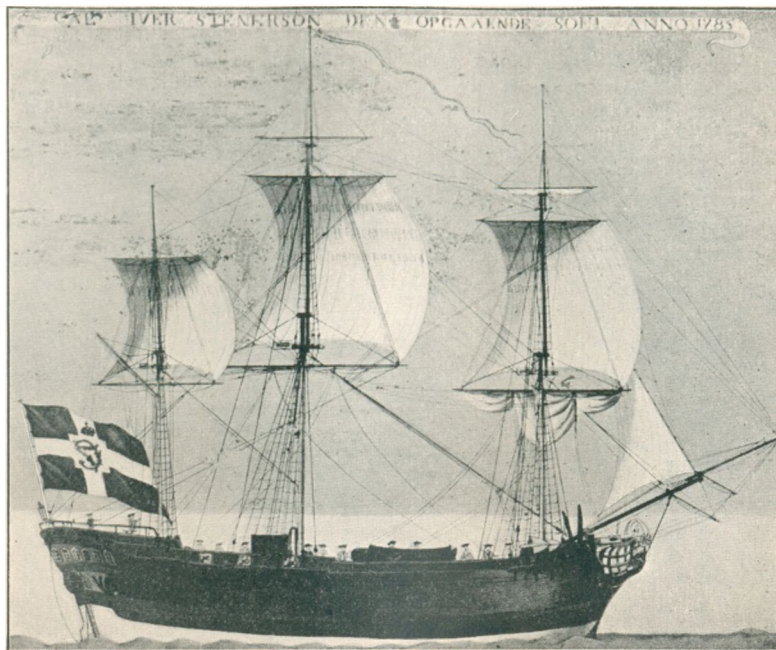
25de April 1809 blev han udnævnt til virkelig Kancelliraad og fik 1810 Danebrogsordenens Ridderkors.

Under 7de Januar 1815 blev han udnævnt til Ridder af Nordstjerneordenen «for hans heldige Bestræbelser for under vanskelige Omstændigheder at vedligeholde Orden og Roelighed i den ham betroede Embedskreds».

Ved Rigsforsamlingen paa Eidsvold repræsenterede Dahl Fredrikshald og sluttede sig nært til det Parti, der repræsenteredes af Grev Wedel, Peder Anker og Severin Løvenskiold og som af Modstanderne benævntes «Svenskepartiet».

Kancelliraad Dahls Færd som Politiker og som Medlem af Rigsforsamlingen paa Eidsvold har været Gjenstand for en noget forskjellig Bedømmelse.

Han ansaaes i Almindelighed for at have gode Forbindelser i Sverige og pleiede i hvert Fald før Rigs-

Skibet «Den opgaende Sol»,
der tilhørte Thomas Stang til Thorsø. Det gik paa Langfart til Middelhavet og
var bestykket for at kunne optage Kamp mod «Barbareskerne».

forsamlingen Underhandlinger med Mænd som Grev Essen og Baron von Platen¹. Han stod og i høi Gunst saavel hos Christian Fredrik som hos Carl Johan.

I 1818 valgtes han til Storthingsrepræsentant for Fredrikshald, men meldte Sygdomsforfald og kom ikke til at afgive Møde.

Kancelliraad Dahl døde paa Fredrikshald den 3die Juni 1819 og blev 9de s. M. begravet paa Nordsidens Kirkegaard. Da denne senere blev sløfet og udlagt til Park, blev hans Lig flyttet til Familiegravstedet paa den nye Gravlund paa Ous, hvor der senere over ham er reist en firkantet Støtte af Malmplader med følgende Indskrift²:

Her gjemmes
de jordiske Levninger
af
CARL ADOLPH
DAHL
Cancelliraad
Ridder af
Danebrogen og
Nordstjernen
Byfoged i
Fredrikshald
Sorenskriver
i Ide og Marker Sorenskriveri

¹ Jacob Aalls Erindringer, Yngvar Nielsen, Bidrag til Norges Historie i 1814, I, S. 400, 424, Grev Wedel, II, S. 92, Henrik Wergeland, Norges Konstitutionshistorie, H. 2, S. 28, Essens Breve, S. 25, og andre Steder.

² Se «Haldensia», 1ste H., S. 81 og Meddelelser fra Rigsarchivet, II, S. 344.

Carl Adolph Dahl.

Født den 11te August 1770
Død d. 3die Juni 1819.

—*—

Din lyse Aand
og dit gode Hjerter
Gjorde dig
som Menneske
Elskværdig
Din Duelighed og
Virksomhed
Som Statsborger
Almeen agtet
Din Æmhed og
Kjærlighed dyrebar
og uforglemmelig
For dine Efterladte.

Blandt hans Børn er Brigadeauditør Carl Theodor Dahl (f. 1802, † 1862), der i en Række af Aar var bosat paa Fredrikshald, hvor han var Sjælen i en Mængde kommunale og filantropiske Foretagender¹.

Slægten Dahl lever endnu i Omegnen af Fredrikshald, hvor den nu i næsten 100 Aar har eiet den store, smukke Eiendom Vevlen i Id.

Vevlen i Id med en gammel Skyld af 4 Tønder Korn og underliggende Mansrød af 1 Hud eiedes oprindeligt af Fabian Stang d. y. og efter ham tilskjødedes den 4de November 1777 af Skiftekommissærerne i hans Bo til hans Søn Jacob Stang.

Af hans Opbudsbo blev Vevlen 10de Juli 1782 for 1132 Rdlr. solgt til Thomas Stang, der atter ved Skjøde

¹ Halvorsen, Forfatterlexicon, II, Side 98 flg.

Vevlen Gaard.

af 28de Februar 1788 for en Kjøbesum af 1700 Rdlr. overdrog Eiendommen til Jacob Stangs Enke Gurine Romedal, som sammen med sin anden Mand Kaptein Thorleif Schjelderup beboede Vevlen til sin Død.

Vevlen Gaard i Id.

Ved Auktionskjøde af 10de September 1807 købte Statsraad Carsten Tank Gaarden, som han ved Skjøde af 22de April 1808 for 8938 Rdlr. atter solgte til Raadmand og Kancelliraad Carl Adolph Dahl, hvis Efterkommere nu i fjerde Generation eier og bebor den smukke Eiendom.

Bilag.

Elen Margrethe Anker født Stangs Testamente af 1ste Juni 1807.

Dødens Vished, men Timens Usikkerhed gjør mig det til en Pligt daglig at tænke paa min dødelige Afgang, og som en Følge deraf, nu medens Forsynet forlener mig den sunde Fornuft, over min Formue at gjøre følgende Disposition, hvortil jeg saa meget mere finder mig berettiget, som jeg i min Egtestand ej har været velsignet med Livets Frugt.

Til den Ende er det at jeg

Elen Margretha Stang

Enke efter afgangne Grosserer Niels Anker herved paa Grund af den mig allernaadigst bevilgede Facultas testandi de dato 27de Martz 1801, Testamenterer, skienker og giver

1. til min afdøde hell Broder Thomas Stangs Børn, nemlig:

a. Ældste Søn Kjøbmand Andreas Stang	10 000 · Rdlr.
b. Anden Søn Lars Leganger Stang	10 000 —
c. Datteren Anne Elisabeth Stang Enke
efter afgangne Kjøbmand Christen Andersen	10 000 —

Overføres 30000 Rdlr.

Elen Margrethe Ankers Testamente.

	Overført	30 000 Rdlr.
d. Catharina Stang givt med Kjøbmand Rasmus Leganger	10 000	—
e. Karen Stang givt med Capitain von Hjermand	10 000	—
f. Fredericha Stang givt med Kjøbmand Hartvig Tambs	4 000	—
hvilke Fire Tusinde Rigsdahler uryggelig skal blive staaende mod 1ste Prioritet hos den der maatte blive Eyer af min eyende og iboende Gaard imod lovlig Rentes Svarelse, saalenge bemeldte Fredericha Stang lever og allene Renterne af samme udbetales, men derimod, og paa det hun kan være forsikret om 200 Rdlr. aarlig efter denne min Disposition, paalægges det Kjøberen af samme Gaard foruden Renterne at betale aarlig 50 Rdlr. siger Halvtredsindstve Rigsdahler, saalænge hun lever, der saaledes bestandig hefter paa samme Eyendom, i hvis Eye den end maatte komme.		
g. Theodora Stang givt med Raadmand og Sorenskriver Carl Dahl	10 000	—
og h. til min afdøde Halv Broder Jacob Stangs datter Anne Margaretha Stang givt med Søe Krigs-Commissair og Ober-Toldbetjent Peder Holst	10 000	—
	<u>Tilsammen</u>	<u>74 000 Rdlr.</u>

Skriver Halvfjerdsindstve og Fire Tusinde Rigsdahler alt med den Reservation og Indskrænkning, at hvad der

Elen Margrethe Ankers Testamente.

af denne Capital befindes staaende i Kongelige Obligationer vorder fremdeles uopsagt og ei overlades Fædrene til Disposition og Raadighed, da Forældrene allene nyder Renterne af de dem bestemte Capitaler til deres Børns Opdragelse og Underholdning.

Efter Forældrenes dødelige Afgang vorder derimod Capitalerne deelt i lige deele imellem deres egne Børn uden Forskiel af Kjøen, og skulle nogen af benevnte mine broderbørn tillige med deres Livsarvinger ved Døden være afgaaen, uden at have erhholdet deres bestemte Andeel udbetalt, da skal deres Capitaler eene tilfalde de igienlevende af ovenmeldte Stangske Arvinger til lige Deeling som meldt uden Forskiel og Kjøen.

2. Johannes Lauritz Rist, en Søn af Kammerraad Rist, der har været givt med min afdøde Sødster Christence Sophie Stang, vorder herved formedelst Hans gode Opførsel og sønlige Kierlighed imod bemelte sin Stif Moder, samt i betragtning af hendes for ham fattede Yndest testamenteret den Summa 4000 Rdlr. siger fiire Tusind Rigsdahler. Men om han efter mig ved Døden afgaaer uden at være givt og uden i lovlig Egteskab at have efterladt sig Livs-Arvinger, da skal bemeldte Capital efter foreskrevne Regel, ligeledes falde forbemeldte mine Arvinger til Deeling og igien udredes af hans boe.
3. Til et Sejer-Uhr for denne Byes Kirke Immanuel kaldet, skienkes og gives 1000 siger Et Tusinde Rigsdahler.
4. Interessen af den Capital 20000 Rdlr. siger Tyve Tusinde Rigsdahler indlemmet i Kongelige Obligationer, der ej maa opsiges, bestemmes og fastsættes herved til fattige Enker og aldrende borgerlige Fruentimmer, som udmerker sig ved en anstændig Opførsel og et gudfrygtig, christelig Levnet, især af min Familie, saa-

ledes at ethvert dertil berettiget Lem nyder aarlig 80 Rdlr. siger fiirsindstve Rigsdahler, dog skal mine Arvinger og Descendentere af Provsten salig Jens Mørch forudm Sognepræst til Schiesmoe, hvis Moder var min Moders eeneste Søster, tilligemed de af afgangne Raadmand Leth og Kone, hvilken sidste var min Faders eeneste Sødster, saalænge nogen af dem maatte være til, i Mands eller Kvindelinién, i Tilfælde af Fattigdom og ringe Vilkaar fortrinligen have Adgang at være berettiget til Deeltagelse i dette Legat, til hvis Bestyrelse jeg ey paatviler, at denne Byes velvise Magistrat og Fattiges Commission tilligemed tvende af mine broderbørn saalænge de er til, hvilke af denne min testamentariske Disposition bør meddeles een Gienpart, fælles vil vaage og nøye paasee, at Opfyldelsen af samme fuldstændig svarer til min Hensigt og Bestemmelsen.

5. Til en Lærer af Skolen paa Søndre Side her i Byen der efter Administrationens Bestyrelse over det af min salig Mand og mig oprettede Arbeids Huus paatager sig eller andsettes til at give Børnene i samme 2 Dages ugentlig Undervisning i Skrivt, Regning og Religion, doneres af mit Boes Midler Interessen af 1000 Rdlr. siger Et Tusinde Rigsdahler i atternævnte Kongelige Obligationer uopsigelige bestaaende.
6. Paa det at alle vedkommende kan nyde de foran bestemte Summer uden Afkortning, vil jeg at de allernaadigste paabudne 4 pCto. af Arv i Side-Linién og alle andre Udgifter skal udredes af min øvrige Formue.

Ligesom forestaaende er min veloverlagte Bestemmelse for nærværende Tid, saa forbeholder jeg mig og fremdeles at nedtegne hvad Tillæg eller Forandring herudi maatte findes for godt, og til Vished om Over-

Elen Margrethe Ankers Testamente.

holdelsen at lade nedlægge en eller flere Afskrifter hos dertil udseede Venner.

Hvilket alt stadfæstes under min Haand og Segl.

Friedrichshald den 5te Junij 1807.

Elen Margrethe Sal. Niels Ankers.

(L. S.)

Efter Enke Frue Elen Margaretha af Anker fød Stangs Forlangende bliver herved bevidnet, at Hun ved fuldkommen Sinds Kræfter og Forstands Brug haver for os erklæret, at forestaaende efter hendes eget Forlangende er forfatted og befindes at indeholde hendes veloverlagte Villie, samt at det af hende selv i vores Overværelse er egenhændig underskrevet og forseglet.

Datum ut supra.

J. Rist.

Lyche.

Læst inden Retten paa Friedrichshalds Byething Mandagen den 29 August 1808, extraheret i Justitsprotokollen fol. 168, indført i Publicationsprotokollen pag. 1291. Tinglæsning betalt Tre Rigsdahler, Een Ort og Tolv Skilling bevidner

Tinglæsning 3 Rdlr.

H. Ziegler.

Justitskassen 1 M. 12 Sk.

Da jeg tilforn af 5te Juny dette Aar 1807 har gjort min Disposition imellem mine Arvinger af min efterladte Capital, hvorledes der efter min dødelige Afgang skal uddeles, er det jeg herved ligeledes finder mig berettiget at opgive de deelingen af mine øvrige Efterladenskaber af Gaardmeubler og Bohave for at forekomme al Dispyt og til den Ende uddeler det i følgende Lodder, da enhver ved

Elen Margrethe Ankers Testamente.

det udtagne No. beholder sin Deel. Mit Sølv-tøi, der ikke er betydelig deles imellem de 2de Smaapiger Elen Margaretha Anker og Elen Margaretha Anker Holst, som er min Broderdatter Anne Margarethe Stangs ældste Datter, da det ikkun vilde spoleres ved vidløftigere Deeling.

No. 1.

E. M. A. Holst bekommer som forhen er lovet mit Thestæl af 1 Lampe Kjædel, 1 Kaffe Kjædel, 2 The-Kander, 2 The Flasker, 2 Splykommer, 1 Melkeøse, 1 Theesil, 12 Theeskeer og 1 Sukker Tang.

No. 2.

E. M. Anker, Niels Ankers ældste datter, som har været mit Fosterbarn i Aar, hvoraf jeg har havt mangen Tids For driv bekommer 3 Dusin Spiseskeer, 3 Dusin Decert Skeer af samme Facong, 1 Potageskee med krumt Skaft, 2de Ragu-skeer merk. M. M. C., 1 Fiskeskee do. merket, 1 liden Bord Service med 1 Sukker, 1 Sennep, 1 Pebber Børse og 2 Carafler med Sølvlaag, 12 Theeskeer, 1 Fouteral med 18 Par pletskaftede bordkniver.

No. 3.

Min Marmor Bord Opsats med Speilglas Platonger og det blaae og hvide Porcelins bordstel, 3 Par Plet Lysestager, 4 stk. do. de 3 med 2 armer, den 4de var glemt at sende, 2 Damaskes Duger, hver 5 Alen lange med 21 Servietter af samme Mønster, 6 Stk. større og finere af et andet Mønster, 1 Damaskes Skiænkedug 4 Alen lang, 36 Par Bordkniver med grønne Skafter, 36 Do. Decert Knive af samme Sort og 2 Par Forskiær Knive; denne lod synes bedst passende for Theodora Dahl, da Flytningen er kortest.

Elen Margrethe Ankers Testamente.

No. 4.

Bliver min iboende Gaard i nogen af mine Broderbørns Eie, da bliver denne Lod ved Gaarden, som er 18 Lænestoler og 1 Sopha af Mahogni Træe med Grøn Damaskes Betræk, Marmor Bordet og Speylen i Storstuen, de Skildrier, som ere ophængt i alle Værelserne og det store Skab med Dragkisten i Sengekammeret, 1 Damaskes Dug 7¹/₂ Alen lang med 18 Stk. Servietter, 1 Damaskes Skiænkedug 4 Alen lang de 6 Spilleborde, som staar i Egeskabet følger og med denne Lod.

No. 5.

En rød og hvid Bomuldstøis Seng med Teppe af samme Sort deri 2 smaarandede bolsters Underdyner, 3de Hovedpuder, 1 lang og 2 korte Olmerdugs hovedpuder med duunfyld, 1 rød og hvid Bomuldstøis Overdyne med Duunfyld, 8 Stk. Stole og Betræk til 2 af samme Sort som Sængen, 1 rød og hvid ruded lærrets Sopha, 2 par fine lærreds Lagen og 2 lange og 2 korte Pudevahr, 1 Kommode med Marmorplade og 1 Speyl, 1 dreiels Dug 8 Alen lang uden Servietter. NB. Denne Dug klædes Alteret med for Længdens Skyld i Sorge Tider, da den siden overleveres til sin Eyer.

No. 6.

Een gul randed og blommed Sirdses Seng med Overdyne og Teppen af samme Sort, deri 2 smalarandede Underdyner af fransk Vahre, 3de Hovedpuder 1 lang og 2 korte Olmerdugs Hovedpuder med Duunfyld, 2 par fine Lærretslagen med 2 lange og 4 korte Pudevahr, dertil 6 Lænestoler og 1 Kanape med Sirdses Overtræk, 1 Speyl, 1 Kommode med Marmorplade, 1 fin Dreielsdug med 24 Stk. Servietter randede Mønster, 1 Skjenkedug af fiin dreiel 4 Alen lang.

No. 7.

En blaae og hvid Bommuldstøis Seng deri 2 bredrandede bolsters Underdyner af fransk vahre dertil 4 Hovedpuder af samme Sort, 1 lang og 2 korte Puder med duunfyld, 1 Overdyne med do. Fyld blaat og hvidt Lærreds Overtræk, 1 stopped Kattuns Teppen (da det bommuldss blev bortstjaalen paa Sorgenfri), 2 par fine Lærreds Lagen, 2 lange og 4 korte Pudevahr, 8 Læhnestoler og 2 Sophaer med blaa rudede Lærreds Overtræk, 1 Speil og 1 Kommode med Marmorplade, 1 Damaskes dug $7\frac{1}{2}$ Alen lang med 24 Servietter stort Mønster, 1 dreiels Skienkedug 4 Alen lang uden Servietter.

No. 8.

En enkelt Seng med smaae bommuldstøis Omhæng deri 1 Matras stopped med Krølhaar, 2 Underdyner af bredrandet fransk vahre, En bommuldstøis Overdyne med duunfyld, 1 stopped Kattunsteppen, 2 Hovedpuder af samme Sort som Underdynerne, 1 rød og hvid Olmerdugs Hovedpude, 1 blaae og hvid kortere do. med duunfyld, 2 par lærredslagen og 4 pudevahr, 12 Stole af de største, som staar i spisestuen med smaa blommed bommuldstøis Træk, 1 Bord og 1 Speil, 4 Duger, hver 5 Alen lange af tydsk Dreiæl med 27 Stk. Servietter, 1 liden Skiænkedug af smaat Korn Mønster.

No. 9.

En do. Seng af samme Sort som No. 8 deri 1 Matras, 2 Underdyner og 2 Hovedpuder af bredrandet fransk Vahre, 1 lang og 1 kort Olmerdugs Hovedpude med duun, 1 smaa blommed bommuldstøis Overdyne med duunfyld, 1 stopped Kattuns Teppen, 2 par fine Lærreds Lagen og 4 Pudevahr,

Elen Margrethe Ankers Testamente.

6 Stoler af samme Tøi som Sengen, 6 Stk. do. af de, som staar i Spisestuen og er af samme Facong, 2 Duuger af fransk Dreiel (Dambret Mønster) dertil 24 Stk. Servietter, 11 Stk. do. lidt større og finere, 1 liden dug 2 Alen lang af et andet Mønster til at forlænge de andre med, 1 Speil og 1 Bord.

Fredericha Sophia Stang, der i min Disposition af 5te Juny 1807 af min efterladte Kapital ved min dødelige Afgang tilfalder 4000 Rdlr., som bliver bestandig staaende i min iboende Gaard, naar Kjøberen har betalt den øvrige Kjøbesum, leverer aarlig til forbemeldte min Broderdatter 200 Rdlr., som i Terminer overleveres hende enten i $\frac{1}{4}$ Aar eller maanedligt, da hun ingen god Husholder er, og dette tilligemed de Renter hun af sin fædrene og mødrene Arv kan vente maa være tilstrækkelig for hende og hendes Barns Ophold. Naar hun ved Døden afgaar og Barnet lever, da betales ikkun den simple Rente af Capitalen til Datterens Opdragelse, som af de der tager hende an, nøye maae paa-sees, da hun har været ulykkelig nok til aldrig at kjende nogen faderlig Omsorg.

Endeel af mine efterladte Meubler leveres Fr. S. Stang som her er noteret i felt Seng med 2 Underdyner, 2 Hovedpuder med Fjærfyld, 1 rød og hvid Overdyne med do. Fyld, 1 Hovedpude med Duunfyld, 2 par lærrets lagen, 2 pudevahr, 2 Kapper Gardiner, 6 Rydslæders Stoler og den Speil i forgyldt Ramme, som hænger i den dagligstue paa Sorgenfrie.

Sengklæderne er ikke af de fine, men med nyt og godt vahre og meget tjenlige for hende og hendes barn at ligge paa.

Nicoline Margaretha Peltz, som er opkaldt baade efter

min salig Mand og mig, og hvis Opdragelse i Aar af mig er besørget, havde jeg vel ved et anstændigt Giftermaal foresadt mig at give Udstyr, men da dette ved mit Dødsfald kan blive forhindret tildeles hende følgende: af Sølv 12 Spiseskeer merket F. S. og A. L., 1 Potageske med krumt Skaft, 12 Theskeer merket N. A. M., 1 Sukkertang, 1 Fiske-ske merket F. S. og A. B.; 1 Melkeøse samme Merke, 1 gammel Sukkerbørse. Af Meubler og Linned levered hende følgende: mine Feldt-Senge Klæder, som ligger paa Løibænken, bestaaende af 2 Underdyner, 2 Hoved-Puder af bredrandede fransk Vahre, 2de Puder af smalrandet Vahre lidt grovere, 1 Hoved Pude med Duun-Fyld, 1 Bomuldstøis Overdyne med do., 2 Stk. uldne damask til Omhæng og Stole Træk, 1 stopped Kattuns Teppen, 2 par grove og 1 par finere Lærrets Lagen og 3 Pudevahr, af dækketøi de 3 Kornmønsters Duger og lille do. 2 Alen lang af samme Mønster dertil 20 Stk. nye og 26 Stk. gamle Servietter af samme Mønster, 18 af de gamleste leveres til at klæde Alteret med, som siden leveres hende tilbage tilligemed den store Damaskes Dug 8 Alen lang som er udlagt til Lodden No. 5, hvortil den siden leveres, 2 smaa Taarne mønsters duger, hver 4 Alen lang med 12 Stk. Servietter, 2 Kalkemønsters Do., hver 4 Alen lange med 20 Stk. Servietter 16 Strie Dreiels Duger hver 3 Alen lange til daglig Brug, 12 Stk. ditto Haandklæder, 6 gode Strie Haandklæder, 1 ordinaire Seng til en Pige af 1 Underdyne, 2 Hovedpuder og 1 Overdyne med 3 par grove Strie Lagen, de 12 Stoler med gule rudede bomuldstøis Overtræk, som staar i den blaae Stue tilligemed den gulrudede Lærrets Sopha, som staar paa Sorgenfri bliver hendes, 1 Speil i brun Ramme, 1 do. med forgyldt Ramme, 1 Bord paa fire Fødder med hvidmalet Bordplade, det daglige Spisebord, NB. som staar

Elen Margrethe Ankers Testamente.

paa Sorgenfrie, det Gule Sæt Stentøi med den største Bord-service, 2 dusin flade og 1 dusin dybe Tallerkener, 1 dybt og 1 fladt aflangt Tinfad, 6 runde større og mindre do., 1 aflang Kobberpande med Trælaag, 1 do rund med Kobberlaag, 2 mindre do. uden Laag, 1 Pudingform, 1 Sukkerbrødforn, 18 Stk. smaae do., 1 Munkepande, 1 posteifad, Bryggekjælden og de nødvendige Gryder, 1 Stegespid, Stegepander og Brandjern, de 6 Bordskiver, det brune Skab med Dragkiste, som staar paa Sorgenfrie, 1 Theebord med blaåt og hvidt Thestel, 1 rund Suppepande, 1 Fiskedæxel, 1 Tærtepande, 1 Caffeqværn, 1 Thin Natpotte og 2 Spilleborde.

Gunhild Maria Berg, som iaar har tjent mig troe og retskaffen har jeg i levende Live givet 1 Seng med blaåt og hvidt randede bomuldstøis Omhæng, derudi 2 Underdyner, 4 Hovedpuder, 1 Overdyne og Teppen; Sengestædet har jeg laant Fru Bagge paa Lundestad, som til hende leveres, 2 par grove og 1 par finere Lærrets Lagen, 6 gamle Sølv Spiseskeer og efter min Død leveres hende de 6 The-skeer, som er i daglig Brug, NB. om den ene findes igien, ellers bliver det kun 5, 1 dusin dybe og 1 do. flade Tin-Tallerkener af de, som er paa Sorgenfri og den mindste Service, som er her hjemme, 1 rund Kobberpande med Laag paa Sorgenfrie, 2 smaae ditto uden Laag, 1 Kobberkaffekande med Fad, 1 The og 1 Caffé Kjædel, 1 Stegespid, Stegenaaler og Rivejern etc., 6 Stk. Røslæders Stoler og 2de Læhnestoler.

Søndagen den 27de December 1807 Klokken omtrent 10 om Aftenen forklarede Frue Elen Margaretha Sal. Niels Anker, der havde sin fulde Fornufts Brug, 1. Af de 20000 Rdlr, der efter hendes Testamente skal henstaa i Kongens Cassa og hvorudaf Renterne skal være til Hjælp og Understøttelse for de af hendes Familie (af Fruentimmer), der nu

Elen Margrethe Ankers Testamente.

eller i Fremtiden kunde behøve samme, hvilke Renter skal indeles i Portioner af 80 Rdlr. og hvorudaf hun nu anseer følgende efter hendes Død skal have nemlig

Madame C. M. Peltz $1\frac{1}{4}$ portion eller 100 Rdlr. aarlig.

Jomfru Johanne M. Mørch 1 Portion.

Madame Mette E. Larsen 1 ditto.

Madame Karen E Munch 1 ditto.

Jomfru Cathrine Hofnagel $\frac{1}{2}$ ditto,

saafremt hun maatte behøve samme.

Anne Johnsen $\frac{1}{2}$ ditto.

Endvidere at alle Nøglerne til Huset strax efter hendes Død skal tages i Besiddelse af Madame Peltz (Sølvskabnøglen undtagen, som jeg har leveret Niels Anker), og at hun efter den herved lagde hendes egenhændige Optegnelse skal udlevere til enhver, hvad de skal have, det da i Huset øvrig blivende skal derefter tilhøre Madame Peltz og af hende uddeles saaledes, som jeg har paalagt hende imellem hendes Sødskende og Gunhild Maria.

Elen Margaretha Anker
med paaholden Pen.

Som Vidner og til Vitterlighed at saaledes er passeret underskriver

Frederichshald ut supra
J. Rist. Holst. Wittkugel.

REGISTER

	A.		Side.
	Aalborg, Anders Davidsen . . .	21	
	Aamodt paa Sitskogen . . .	231	
	— Petronelle, g. m. Kaptein Andreas Leth	203	
	Aare, Tollak Omundsen, Skipper	548	
	Aarhus, Christen Jensen, Byfoged	36 fig.	
	Abildgaard, Elsebeth, g. m. Jørgen Hjort Leganger	387	
	Agersborg, Mariane Christine Jørgensdatter, g. m. Herreds- foged Conradi	389	
	Alfsdatter, Agnes, g. m. Knut Jönsson	233	
	Almindingen Skov i Vinger . . .	266	
	Almnäss Herresæde	528	
	Amundsen, Ole	103	
	Ancher & Wærn, Firma	145	
	— Erich, d. æ.	214	
	— Erich, Agent	103, 145	
	— Erik Olofsen	298	
	— Jan	214, 311	
	— Jan, Kjøbmand paa Brager- næs	298	
	Ancher, Peter, Kjøbmand paa Fredrikshald	298	
	Anker & Rist, Firma	204	
	— Anette Beate, f. von Wa- chenitz	270	
	— Carl Johan, Kammerherre, Oberstløjtnant	298	
	— Carsten, Statsraad	145	
	— Cathrine, g. m. Kay Møller paa Thorsø	234	
	— Didrikke, g. m. Cand. theol. Edvard Møller	234	
	— Elen Margrethe, g. m. Kon- sul Thomas Stang	282, 298	
	— Elen Margrethe	567	
	— Elen Margrethe, hendes Testamente	562 fig.	
	— Helga Margrethe Charlotte, g. m. Direktør Dahl	319	
	— Niels	204, 213 fig., 270, 277	
	— Niels, d. y., Handelsmand	216, 298	
	— Peder, Statsminister	556	
	— Peter Martin, til Rød	234,	
		270, 294	

Register.

	Side.		Side.
Anker, Sophie Adelaide Rosalie, g. m. Grev Sparre	528	Andersen, Lauritz, Feldbereder	173
Ankerske Arbeidshus	219	— Ole, Kjøbmand	260, 282
Arctander, Edle Holgersdatter, g. m. Byskriver Hagendal	120	— Ole Christian	270
— Holger, Sogneprest	120	— Thomas, Borgerløitnant	263
Arentz, Fredrik, Biskop	429	— Thomas, Kjøbmand	278
— F. C. H., re-id. Kapellan	447	— Thomas, Skipper	177 fig.
— Fredrik Holberg, Rektor	419	— Thomas Stang	270
Arvidsen, Søfren, Prest	35	— Wilhelm Andreas, Marine- løitnant	410
Aschehoug, Professor	471	Aubert, L. M. B., Professor	453
— Jens Bjerch, Provst	341, 387	Augustinussen, Henrich, Skole- mester	35
— Thorkel, Skibsreder	341		
— Thorkel, Provst og Konsi- storialraad	387	B.	
Andersdatter, Birgitte, g. m. Raadmand Thomas Blix	34	Bagge, Eleonore Dorothea Marie, g. m. Toldinspektør Stang	541
— Elen, g. m. Poul Stang	169, 263	— Halvor, Postmester	541
— Kristine, g. m. Lauritz An- dersen	173, 263	Bang, Karen Thomasdatter, g. m. Presten Hans Nielsen Meng	31
— Margrethe, g. m. Knud Mamen	281	Barner, Alhed Hansdatter, g. m. Danquart Paasche	281
Andersen, Slægten	264	Baronskoven i Næs	306
— Cathrine	270	Baugardt, Hans	13
— Christeu, Kjøbmand, g. m. Anniken Ulricha von Gen- schauen	263	Been, Margarethe Isaksdatter, g. m. Proprietær Niels Holst	159
— Christen, Kjøbmand	52, 70, 114, 247, 258 fig., 260, 269, 270	Behrens, I. D.	500
— Christen, Postmester	19	Bendiche, Anna	173
— Christine, g. m. Dines Klein Mamen	261	— Anna, g. m. Peder Pedersen	114
— Christine Rohde	270	— Elisabeth	173
— Jens	270	— Jochum Pedersen, Mønster- skriver	143
— Karen, g. m. Christen Mamen 263, 281	263, 281	— Maren, g. m. Sorenskriver Niels Lembach	140
— Karen Rohde, g. m. Dines Mamen	378	— Peder Pedersen	113, 141, 172
		Berby Herregaard	33
		Berg, Adelaide Pauline, g. m. Statsminister Emil Stang	524

Register.

	Side.		Side.
Berg, Gunhild Maria	572	Blix, Anna	138
— Niels	165	— Anna, g. m. Svend Olsen	
— Peder A. J., Grosserer	524	Lembach	140
Bergh, Johannes, Kjøbmand 103,		— Anna Pedersdatter, g. m.	
134, 146, 151, 165		Apoteker Thue	140
— Kirsten Nielsdatter, g. m.		— Birgitte, g. m. Peder Pedersen	114
Kaptein von Besten	165	— Birgitte Andersdatter, g. m.	
Berthelsen, Jens, Kjøbmand	277	Michal Olsen Lembach 141, 172	
Biergraf, Mathias Christensen	21	— Caspar Svendsen	140
Bildt, Daniel, til Abildgaard	39	— Marie Elisabeth	138
— Ulrich Fredrik	234	— Mette Cathrine	138
— Vincents	233	— Oluf Gundersen, Handels-	
Billingsfors Bruk i Dalsland	145	mand i Christiania	34
Birch, Benedicte, g. m. Komman-		— Peter, Kæmner	100
dør Burchardt	317	— Peter Andersen	138
— Jens	143	— Peter Svendsen	140
Bisgaard, Claus Hartvig, Tolder	144	— Sten Olufsen, Oberst	139
Bjelke, Slægten	39	— Thomas Olufsen, Raadmand	
— Kammerherre, Amtmand	230	i Fredrikstad	34
— Christian, Admiral	23	de Blixenskiold Slægten	135
— Dorothea, g. m. Oberstløj-		de Blixenskiold, Catharina, g. m.	
nant Gabriel Rosenskiold	39	Konferensraad Christopher	
— Jens, Kansler	40	de Schöller	138
— Sag	134	— Thomas 94, 98, 103, 131,	
Bjerkebæk Gaard i Vinger	269	135, 192, 194	
Bjørn, Annichen g. m. Oberst-		de Blixenskioldske Arvinger 138, 240	
løjtnant von Genschauen	32	Blom, Wolf, Kaptein	71
— Edle Dorothea, g. m. Oberst-		Blomme, Slægten	135
løjtnant de Rochlengge	32	— Anne Cathrina, g. m. Niels	
— Mathias, Admiral	31, 124	Stub	17, 114
— Thomas	15	— Christen Corneliussøn, Kon-	
Bjørnstad, store	294	sul	71
Bjørnsen, Jon	21	— Cornelius	71, 81, 113, 188
Bjørnson, Bjørnstjerne	508	— Jacob, Løjtnant	17, 71
Blix, Slægten	34, 135	— Peder	192
— Anders Thommesen, Han-		Bolstad Gaard i Høland	266
delsmand 17, 34, 40, 52,		Bolt, Slægten	233
54, 70, 87, 114, 140, 178		Borch, Henricca Justine	221

Register.

	Side.		Side.
Botner Gaard i Høland	231	Brynildsen, Svend	21, 71
Boyesen, Anna, g. m. Kjøbmand		Brække Sag	236
Amund Linnæs Faye	314	Budde, Fredrik Otto, Oberst	234
Braadland, Birger, Premierløjtnant	343	Bull, Sorenskriver	421
— Olaus Olsen, Kæmner	343	Bundtmager, Morten	189
Brandrud, Andreas, Professor	2	Burchardt, Carl Johan Birch, Marinekaptein	317
Brecke, Peter, Konsul	355	— Diderich Brochmann, Kommandør	317
Bredal, Kammeradvokat	255	Bülöv, Christian von, Generaladjutant	138
Breder, Familien	120	Bæhr, Christian, Guldsmed 28 ff., 181	
— Cathrine Diderikke Christine, g. m. Konsul Mads W. Stang	359	Bähr, Catharine	198
— Jørgen, Grosserer	360	— Gjertrud Christiansdatter, g. m. Thomas Andersen	181 fig., 195
Brinck, Maria, g. m. Mathias Jochumsen Vagel	72	— Margrethe	181
Broch, H. S. B., Expeditionssekretær	469	Boisen, Christen	21
Brochenhuus Sag	134	Børgesen, Christian, Skipper og Kjøbmand	132, 165 fig.
Brochenhuus, Sophie, g. m. Kansleren Jens Bjelke	40	— Johanne Kirstine	165
Brosaugene	235		
Brun, Kommandant	182		
— Anders, Guldsmed	192, 211		
— Anna Olsdatter, g. m. Fabian Stang d. y.	157		
— Anna Sophie	192, 211		
— Anne Cathrine, g. m. Hr. Lars Thue	140		
— Anne Fredriksdatter, g. m. Poul Hasleff	145		
— Anne Olsdatter, g. m. Anders Thomassen	205 fig.		
— Christen, Stiftsprovst	444		
— Ole, Handelsmand 64, 91, 157, 205, 209			
— Peter Andersen	192, 211		
— Søren Andersen	192		

C.

Calips, Oluf, Kansler	233
Cappelen, Cathrine von, g. m. Carsten Tank	238
— Martine, g. m. Grosserer Ferrand Kiær	360
— Otto von	81
Carisius, Ambrosius, Amtmand	45, 48
Carl XII, Konge	118, 125
Cattenburch, Jan Izak van, Ritmester	404
— Justine Henriette Marie van, g. m. Direktør Theodor Stang	404

Register.

	Side.		Side.
Charlotte Amalie, Prinsesse . . .	198	Colbjørnsen, Hans Mathias . . .	142
Christensdatter, Gjertrud, g. m.		— Johanne Ernestine . . .	127, 142
Lars Rohde	260	— Karen Krabbe, g. 1) m.	
— Johanne, g. m. Præsident		Mads Wærn, 2) m. Carsten	
Niels Meng	31	Tank	142, 237
— Maren, g. m. Knud Mamen	281	— Kirstine, g. m. Peder Wærn	
Christensen, Anders, Skipper . . .	86		142, 144
— Christen, Kjøbmand	105, 260	— Kjeld	114, 142, 178
— Cornelius	184	— Knud Stang, Løitnant	128, 142
— Jacob, Visitør	35	— Maria, g. m. Thomas de	
— Jenny Kristine, g. m. Re-		Blixenskiold	135, 142
daktør Knud Stang	544	— Peder 33, 84, 90, 101, 102,	
— Jens	40		123, 141, 166, 183
— Laurids	21	Conradi, Adolphine Christine . . .	391
— Niels	185	— Carsten Balthazar	391
— Ole, Handelsmand	33	— Cathrine Theodora	391
— Ole, Sømmand	179	— Fredrik Henrich	391
— Oluf, Skipper	86	— Henriette Antoinette	391
Christian V, Konge	16	— Johan Christian	390
Christian VI, Konge	102, 127	— Johan Christian, Postmester	389
Christian VII, Konge	301	— Johan David	391
Christian August, Prins	301	— Johan David, Herredsfoged	389
Christian Fredrik, Konge	394	— Johan Marenus, Sorenskriver	391
Christiansen, Gabriel, Lodskap-		— Johanne Margrethe, g. m.	
tein	93	Lauritz Stang, Sorenskriver	388
Clausdatter, Anne, g. m. Jacob		— Magdalene	391
Blomme	71	— Thomas Stang	390
Closier de Francois, Jean	165	Cosmos, Hans, Sorenskriver og	
Codter, Mary Josephine, g. m.		Postmester	188
Fabrikant William Stang	533	Coucheron, Willem de	4, 10, 11
Colbjørnsdatter, Anna	123	Cudrio, Anna Maria, g. m. Cand.	
Colbjørnsen, Slægten	141	theol. Jan. Nielsen	342
— A. B., Gartner	302		
— Dorothea, g. m. Hr. An-			
dreas Schjelderup	142		
— Ernst, Kaptein	127, 142, 156		
— Hans, Oberst	91, 102, 114,		
122, 131, 132, 142, 178,	210		

D.

Daae, Elisabeth Marie, g. m.	
Distriktslæge Stang	371
— Jens Kobro, Sogneprest	371

Register.

	Side.		Side.
Daae, Nicoline Friis, g. m. Sogne- prest Jens Kobro Daae	371	Dyne Gaard i Baahus	31
Dahl, Carl Adolph, Byfoged, Kancelliraad 259, 301, 390, 420, 548 fig.		Dyrendal	247 fig., 269
— Carl Theodor, Brigadeau- ditør	560	E.	
— Christian Lerche, Justits- raad	440	Earne, Eleanor, g. m. Doktor Thomas Stang	535
— Frederik August, Direktør	319	Eeg, Anna Sylvia, g. m. Hr. Erik Pedersen Leganger	242
— Johan, Boghandler	450	— Børge, Foged	242
— Johan Leopoldus, Kjøb- mand	258	Ehlers, Stadskirurg	258
— John Collett Anker, Kaptein	319	Eidsværket i Høland	230
Daman, Jahn	109	Eliason, Rotje	184
Dampe, Slægten	135	Elieson, Ivar, Kjøbmand	174
— Hans Torbjørnsen	131, 146	Ende Gaard i Berg	282
— Torbjørn Hansen	71, 87	Engelstrup, Prest	146
Danquarts, Fredrikka, g. m. Simon Henrich Klein	281	Erichsen, Engebret, Byskriver 17, 70 — Niels	114
Davidsen, Anders	189	Eskevigeu Gaard	31, 124
Deichmann, Biskop	194	F.	
Detle, Eword, Notar	85	Fagermoen Plads	230
Didrikdatter, Maren, g. m. Stadskaptein Lars Larsen	298	Falck, Ole	91
Dietz, O. A., Overretssagfører	2	Faye, Amund Linnæs, Kjøb- mand	314
Dillerud, Dorothea, g. m. Oberst Ove Ramel Michelet	203	— Andreas Borgen, Grosserer	314
Dochen, Karen Sophia von, g. m. Borgermester Christen Heidemarck	71, 250	— Cathrine Andrea, g. m. N. A. Stang	314
Dund, Hilleborg Søfrensdatter, g. m. Peder Colbjørnsen	141	— Cathrine Marie, g. m. An- dreas Borgen Faye	314
Dunker, Bernhard, Advokat	453	— David, Grosserer	290
Dupont, Henry, Konsul	290	— David Marcussen, Kjøbmand	314
— Henry d. y., Konsul	305	— Gerhard, Sogneprest	314
Duus, Jørgen	15	— Hans, Kjøbmand	314
		— J. B., Bankchef	463
		Fearnley, Cathrine Elisabeth, g. m. Mægler Steen	330
		Fecht, Nicolai	192

Register.

	Side.		Side.
Feldbereder, Lars	91	Frost, Niels Christensen, Sømand	61
Ferch, David	109	— Thomas Jensen, Student	61
Ferry, Peter du, Oberst	255	Fuglesang i Tistedalen	274
Fischer, Andreas, svensk Fortifikationskaptein	177	G.	
Flak, Iver Johannesen	245	Gaardsfoged, Peder	15
Flaten paa Romsbogen	348, 358	Ganerød Brug	230, 293
Fleischer, General	445	Garben, General	302
— Olavia, g. m. Konsul Christen Mamen Stang	327	Geelkerck, Isaac van	4
— Palle Rømer, General, Statsraad	327	Geelmuyden, Bernhard Fredrik de Lange, Ingeniør	352
Flindt, Cornelis	4	— Hans, Kjøbmand	352
Fogt, Dorothea, g. m. Hans Colbjørnsen	124, 142	Gellivare Bolag	294, 320
— Ernst Nielsen, Tolder 17, 31, 35, 57, 124, 129		Genschauen, Anniken Ulricha von, g. 1) m. Christen Andersen, 2) m. Borgermester Gregorius Heiberg	265
Foltmar, Sogneprest	290	— Friedrich von, Oberstløjtnant	32
Fortuna Sag	237	Gether, Carl Fredrik	144
Fosser Gaard i Høland	231, 266	Gjedde, Sophie, g. m. Nicolai Dillerud	203
— Gods i Høland	269	Gjernæs Sag	236
Francke, Augusta Amalia, g. m. Doktor F. C. Sand	372	Glasimester, Jan Peter	170
Franchenau, Georg, Professor	133	Glostrup, Karen, g. m. Kjeld Stub	33
Franco, Jacob, portugisisk Jøde	80	Glückstad, Jacob, Kjøbmand	347
Fredrik III, Konge	16	— Jacob, Kjøbmand	381
Fredrik V, Konge	127	— Petronelle Maren Olava, g. m. Konsul Mads Wiel	352
Fredriksen, Christen	21	Gløersen, Christian, Major	398
Friis, Anders Christophersen, Byfoged	35	— Gløer, Tolder	258
— Christian	96, 107, 139, 156	— Karen Mathea, g. m. Sogneprest Wolff	403
Frost, Christen Jensen	60	— Martha Regine, g. m. Sogneprest Thomas Stang	398
— Fabian Jensen, Oberstløjtnant	61	— Ole, Kjøbmand 80, 90, 98, 135	
— Jens Christensen, Raadmand	57—62, 71, 80, 113	Gorgas, J. W., General	11, 13
— Jens Christensen, Student	61		
— Karen Jensdatter	61		

Register.

	Side.
Gram, Hans, Løitnant	387
Green, Peter	231
— Ursilla, g. m. Georg Klein	281
Griffenfeldt, Peder, Greve	33
Grinder Gaard i Aremark	282
Grise, Sag	229
Grove, Oberst, Kommandant	17
Groth, Mathias Wilhelm	103
Grønn, H., Advokat	511
Grønbech, Jens, Assessor	71
Gude, Hans Angel, Konsul	234
Gundelach, Hans Hinrich, Amts-	
forvalter	255
Guthem, Frantz von	189
Gutzeit, W., & Co., Firma	355
Gyldenløve, Ulrich Fredrik 27,	36

H.

Haakonsen, Carl Fredrik, Mu-	
siker	411
— Julie Nicoline, g. m. Inge-	
nør Fredrik Stang	411
Haaland, Andreas Iyersen, Læge	405
— Doris Victoria, g. m. Kasse-	
rer Thomas Stang	405
Haarbye, Cecilie Cathrine, g. m.	
Kjøbmand Hartvig Tamsb	546
Haffner, Anna Sofie, g. m. Gros-	
serer Arne Stang	400
— Herman, Postmester	400
Hafsjømoen Skov i Vinger	266
Hage, Sidsel Cathrine Philips-	
datter, g. m. Ole Gløersen	80
Hageman, Oberstløitnant	205
Hagenberg, Bothilde, g. m. Løit-	
nant Svend Heyerdahl	111
— Peter, Stadsmusikant	110
Hagendal, Laurids, Byskriver	119

	Side.
Hagerup, Francis, Statsminister	514
Halden, Peder Søfrensen	113
Hallanger, C. M., Prest	411
Halvorsen, J. B., Sogneprest	447
— Oluf	27
— Thomas, Kjøbmand 27, 52,	
87, 114, 192, 211	
Hansdatter, Inger, g. m. Oluf	
Gundersen Blix	34
Hansen, Anders	71
— Carl Wilhelm, Konsul	405
— Catharina, g. m. Kasserer	
Thomas Stang	405
— Christen, Postmester	54
— Gerhard, Proprietær	378
— Henrich, Raadmand	15
— Inger Christine, g. m. Fyr-	
vogter Anders Stang	410
— Karen, g. m. Skibskaptein	
Fredrik Fabian Stang	378
— Ludvig Stricker, Kjøbmand	405
— Sofie, g. m. Kæmner Olaus	
Olsen Braadland	343
— William, Konsul	285
Harboe, Ole	231
Harpøth, Andreas, Bankdirektør	535
Hartman, Lars, svensk Felt-	
prest	205
Hasleff, Anna Marie, g. m. Ge-	
neralauditør Morten Wærn	145
— Marthe, g. m. General-	
auditør Morten Wærn	145
— Poul, Kjøbmand	145
Hauch, Fredrik von, Kammer-	
herre og Amtmand	238
— J. C., Amtmand	549
Hauge, Henriette Marie, g. m.	
Grosserer Peder Berg	524

Register.

	Side.		Side.
Hausmann, Peder	107	Hertzberg, Eleonore, g. m. Sogneprest Lauritz Christian Stang	398
— Nicolai Johansen, Havnefoged	143	— Georg Philip, Apoteker	398
Heffermehl, Johan Kristoffer, Sorenskriver	521	— Niels, Statsraad	498
— Jørgen Meier, Sogneprest	530	Hess, Jens Christensen	27
Heftye, Jørgen, Ritmester	469	Hesselberg, Admiral	446
Heiberg, Annichen Ulrikka, Madame	389	Hesseldal, Berthel, Studiosus	114
— Axel, Konsul	361	Heusner, Fredrikke Augusta, g. m. General Sehested	234
— Emma, g. m. Brugseier Ole Stang	361	— Johan Fredrik, Major	234
— Gregorius, Kancelliraad og Borgermester	263	Heyer, Barthe Sophie, g. m. Sorenskriver Ziegler	203
Heiche, Cosmus	221	Heyerdahl, Christian, Oberst	231
Heide, Edle Christine Michelsdatter, g. m. Henrich Klein	281	— Svend, Løitnant	111
Heidemarck, Cecilie, g. m. Jochum Mathiesen	253	Hirsch, Oberstløitnant	3
— Cecilie, g. m. Borgermester Hans Olufsen Paasche	250	Hjermann, Anna Benedicte Sophie, g. m. Havnefoged Michael Sundt	545
— Christen Henrichsen, Borgermester 17, 46, 52, 54, 71, 247 fig:		— Jens, Kaptein	544
— Kirsten, g. m. Jochum Mathiesen	71	— Otto Christopher, Oberstløitnant	544
Hellesen, Anne Cathrine, g. m. Peder Leuch	240	Hjerpset Gaard i Vinger	266
Hellichen, Christian, Skolelærer	189	Hjort, Karen Sophie, g. m. Henrik Leganger	387
Helliøsen, Statsraad	473	Hjørne, Jøns	233
Helverschou, Jacobine, g. m. Musiker Haakonsen	411	Hoell, Marie, g. m. Ingeniør Christen Stang	330
Henrichsen, Iver	21	— Paulus, Grosserer	330
— Jens	71	Hoffmann, Albert, Sognedegn	545
Hepp, Albert Poul Ernst, Generalkonsul	529	— Charlotte Amalie, g. m. Sorenskriver Tambs	545
— Ferdinand, Professor	529	Hofgaard, Andreas, Assessor	138
		Hofman, Lorentz, Guldsmed	52, 211
		Hofnagel, Andreas, Sorenskriver	146
		— Borckhardt Samuelsen, Visitor	33, 113, 131
		— Cathrine	573

Register.

Side.	I.	Side.
Holberg, Cathrine Frederikke, g. m. Biskop Arentz . . . 429	Iversen, Erik, Borger i Trond- hjem 245	
Holene Gaard i Id . . . 230, 282	— Hans, Sogneprest 139	
Holst, von, Slægten 245		
— Major 146	J.	
— Elen Margretha Anker . . 567	Jacobsdatter, Inger, g. m. Her- redsfoged Peder Jensen . . 113	
— Hans Gram, General 245, 285	Jacobsen, Billedhugger . . . 475	
— Johan Hübner von, Gene- ral 245, 301	— Boye, Skipper 86	
— Johanne Christine, g. m. Kaptein Christian Fredrik Michelet 202	— Hans, Sogneprest 35	
— Niels Svendsen, Proprie- tær 159	— Jacob 173	
— Peder, Søkrigskommissær 159 flg.	— Lauritz 173	
Horn, Erik, Sorenskriver . . 548	— Peter 111	
— Hanne Jochumine, g. m. Postmester Haffner . . . 400	Jahnsen, Børge, Skipper . . . 86	
Houge, C. L., Kopist 447	Jansen, Wibekke 446	
Huitfeldt, Arild Christen Lyche, Kjøbmand 378	Jebsen, Christian, Raadmand 52, 71	
— Pehr Hugo, Løitnant . . 344	Jensdatter, Birgitte, g. m. Knud Mamen 278	
— Tønne, Oberst 12, 13	— Marie, g. 1) m. Søfren Møl- gaard, 2) m. Ole Brun 157, 205	
— Vilhelm, Sorenskriver . . 378	Jensen, Christen, Byfoged . . 38	
Høe, Fredrikke Wilhelmine, g. m. Apoteker C. F. Møl- lerop 375	— H., Etatsraad 396	
Høg, Anna, g. m. Statsmusikant Peder Hagenberg 111	— Peder, Herredsfoged . . 113	
— Jacob, Violinist 111	— Søfren, Raadmand 15	
— Just, Statholder 72	Jernskjæg, Birgitte Iversdatter . 233	
— Peter, Stadsmusikant . . 111	Jespersen, Helene, Madame . . 388	
— Poul, Stadsmusikant . . . 111	Joachimsdatter, Kirsten, g. m. Sorenskriver Mathias Knud- søn 71	
Høyer, Johan Christopher, Brand- mester 108	Jochumsen (Vagel), Mathias . . 71	
Hysing, Ohlert, Adjunkt . . . 439	Johnsen, Johan Andreas, Over- lærer 543	
	Jonsdatter, Katharina, g. m. Jon Martheinsen Rømer . . . 233	
	Jonson, Astrid Johanna, g. m. Cand. jur. Halfdan Stang . 533	

Register.

	Side.		Side.
Jonston, Elsebe Johanne, g. m.		Klein, Georg, Parykmager . . .	281
Kaptein Peter Schjelderup	159	— Henrich	281
Juel, Christen	80	— Simon Henrich, Kjøbmand	281
— Ellen Hansdatter, g. m. Sa-		Kleven, Berthe Karoline, g. m.	
muel Olsen Lembach	52, 140	Lensmand Stang	399
— Hans, Kjøbmand	52, 58,	— Erik Sevaldsen, Gaardbruger	399
113, 116 178, 192		Klinckhammer, Willum, Kjøb-	
— Jens, Baron	25	mand i Kjøbenhavn	23
— Jens, Proviantforvalter	35, 54	— Willum Willumsen, Raad-	
— Niels, Visitor	52	mand . . . 18, 40, 45, 70, 178	
Juncker Sag	229, 236	Knardal	298 ff.
Jønsson, Knud	233	Knudson, Mathias, Sorenskriver	71
Jørgensen, Giøde	189	Knuth, Christian, Baron	160
		Kobeleff, Paul, General	535
K.		Koch, Hans	114
Kaae, Lucas	103	Konow, Admiral	446
Kaas, Amtmand	37	— August, Konsul	445
Kamstrup, Fredrikke Dorothea,		Kragh, Fredrik, Baron, Stat-	
g. m. Distriktslæge Stang	401	holder	186
— Hans, Toldkasserer	401	Krebs, Christian August, Konsul	318
Kierulf, Statsminister	475	— Christian August, Soren-	
Kildal, Advokat	469	skriver	318
Kirkgaard, Marie, g. m. Statsraad		Krog, Anders	184
Fleischer	327	Kværnhaus Sag	237
Kiær, Anders Ferrand, Grosserer	360	Kønning, Peter de, Skibskaptein	179
— Hans Catharinus, Trælast-			
handler	360	L.	
Kjekstad, Aslak, Gaardbruger	258	Lakier, Christine Wilhelmine,	
Kjeldsen, Colbjørn	142	g. m. Stadsfysikus Petersen	289
Kjøbmandssagene	236	Landsberg, Bartholomeus Nico-	
Kjørboe, Gjerbrand, Byskriver	547	lay von, Officer	194
Klava Gaard i Høland	269	Larsdatter, Maren, g. m. Erik	
Klein, Agnes, g. m. Niels Anker		Olofsøn Ancher	214, 298
Stang	344	— Maren Christine, g. m. Jacob	
— Catharina Dorothea, g. m.		Stang	171
Christen Mamen	281	Larsen, Jacob, Skipper	155, 173
— Fredrik	281	— Lars, Stadskaptein i Chi-	
— Georg	281	stania	298

Register.

	Side.		Side
Larsen, Mads, Skipper . . .	235	Lembach, Maria, g. m. Proviant-	
— Mette E.	573	forvalter Claus Würffell 107, 139	
Larsson, Cecilia Lucia, g. m.		— Mikkel Olsen 114, 131, 141, 172	
Stadskirurg Ehlers . . .	258	— Niels Olsen, Sorenskriver 140	
— Martha, g. m. Tolder Gløer		— Oluf Michelsen, Handels-	
Gløersen	258	mand 34, 40, 52	
— Ulrich Frédrik, Borger-		— Regina, g. m. Hr. Hans	
mester	253, 257	Iversen 139	
Lauritzen, Anna Børge . . .	78	— Samuel Olsen . . . 140, 183	
Leganger, Toldskriver . . .	163	— Svend Olsen, Proviantfor-	
— Anna Sylvia, g. m. Thomas		valter . 94, 135, 140, 191, 194	
Andersen Stang . . . 242 fig.		Lemmich, Maren Larsdatter, g. m.	
— Christiane Augusta, g. m.		Colbjørn Kjeldsen . . . 142	
Dr. Christian Stang . . . 370		— Søren Hansen 81	
— Erik Pedersen, Sogneprest 245		Lemmik, Hans Larsen 98	
— Georg 293		Lereby, Oluf 184	
— Henrik, Borger i Egersund 387		Leschly, Ernst Melchior . . . 140	
— Isabella Dorothea, g. m.		Leth, Andreas, Kaptein . . . 203	
General Hans Gram Holst 245		— Anne Elisabeth, g. m. Audi-	
— Jørgen Hjort, Borger i Eger-		tør Jonas Rist . 201, 204, 222	
sund 387		— Barthe Sophie, g. m. Stats-	
— Lauritz, Sogneprest i Are-		raad Carsten Tank . 203, 238	
mark 242		— Christian 200	
— Peder Erichsen, Sogneprest 245		— Christian, Borgermester 203 fig.	
— Rasmus Abildgaard, Gros-		— Christian Langemach, Sogne-	
serer . . . 259, 274, 370, 387		prest 198	
Lem, Carl Pedersen 27, 52, 87, 113		— Gjertrud Petronelle . . . 202	
Lembach, Slægten . 34, 135, 139		— Hans, Confessionarius . . 198	
— Anders Michelsen . . . 172 fig.		— Johan Christian, Raadmand	
— Anders Olsen, Officer . . . 141		198 fig., 212, 222, 270	
— Cathrine, g. m. Peder Si-		— Karen Bähr 202	
monsens Randers 140		— Thomas Andreas, Sogne-	
— Dorothea, g. m. Oberst Sten		prest 202	
Blix 139		Leuch, Peder, Kjøbmand . . . 240	
— Hedvig, g. m. William		Lind, Karen, g. m. Hr. Peder	
Walcher 139		Eriksen Leganger 245	
— Maria, g. m. Jacob Henrich-		Linde, Hardine, g. m. Apoteker	
sen Pleym 139		Hertzberg 398	

Register.

	Side.	M.	Side.
Linnæs, Ingeborg, g. m. Kjøbmand Hans Faye	314	Mads Jyde	17
Lioner Gaard i Vinger	266	Madsen, Cornelius, Kæmner	14
Lobanoff-Rostoff, Alexandrine, Fyrstinde, g. m. Kabinettkammerherre von Munthe af Morgenstjerne	531	— Jens, Raadmand i Stege	341
Lobes, Joachim, Prest	9	— Ole, Skipper	131
Lorange, Hans Andreas, Grosserer	344	Mamen, Anders, Ridefoged	281
— Hans Peter Holmboe, Proprietær	344	— Christen	236
Lorentz, Mette Dorothea Pedersdatter, g. m. Raadmand Engelbrecht Erichsen	27	— Christine, g. m. Anders Stang	274 fig.
— Peter, Assessor 13, 17, 33, 40, 70	88	— Dines	281
— Peter Nielsen	88	— Dines Klein, Stadskaptein	261, 378
Lucassen, Knud	87	— Inger	281
Lundgaard i Aremark	269	— Karen Elisabeth, g. m. Skibskaptein Fredrik Ferdinand Stang	375
Lund, Fredrik Stang, Høiesterechtsadvokat	529	— Knud Sørensen, Kjøbmand i Randers	278
— Georgine Fredrikke, g. m. Grosserer Hans Andreas Lorange	344	— Maren	281
— Herman Schrøder, Høiesterechtsadvokat	529	— Maren, g. m. Provsten Aschehoug	341, 387
— Jens Michael, Høiesterechtsadvokat	529	— Maren, g. m. Søren Udry	281
— Jens Michael, Sogneprest	529	— Margrethe	281
— Jonas, Kjøbmand	529	— Mette Marie	281
Lyche, Christine Elisabeth, g. m. Sørenskriver Huitfeldt	378	— Søren, Kjøbmand i Randers	281
Lützwow, Generalleitnant	186	Mansbach, Carl von, Generalleitnant	298
Løwenklou, Jørgen, Proviantkommissær	30	Mansrød Gaard i Id	560
Løvenskiold, Carl, Statsminister	498	Marelius, Edmund Harry, Vinhandler	401
		— Signe Viola Maria, g. m. Optiker Stang	401
		Marquard, Gotfried	109
		Mathiesen, Familien	71
		— (Vagel), Christine Sophie, g. m. Assessor Jens Grønbech	71
		— (Vagel), Helvig Magdalene, g. m. Sogneprest Ole Wessel	71

Register.

	Side.		Side.
Mathiesen, Jochum, Handelsmand	64, 80, 81, 87, 191, 210	Mosse Jernværk	145
Meng, Slægten	30 ff.	Mossencrone, Cathrine de, g. m. Assessor Hofgaard	138
— Anna, g. m. Assessor Peter Lorentz	33	— Margarethe de, g. m. Generaladjutant Bülow	138
— Dorothea Nielsdatter, g. m. Admiral Mathias Bjørn	18, 31	— Peder de, Handelsmand, 135, 138, 147, 153 fig.	240 fig.
— Hans Nielsen, Prest	31	— Thomas de Blixenskiold	138
— Knud Nielsen	18, 31	Mosling, Toldinspektør	162
— Maren, g. 1) m. Ole Christensen, 2) m. Amtmand Hans Nielsen	33	Mossing, Elisabeth, g. m. David Faye	314
— Mette, g. m. Oberstløjtnant Peder Olufsen Nordmand	32	Munch, Anna Cathrine, g. m. Peter Blix	138
— Niels Hansen, Præsident	15, 30, 36	— Else Cathrine, g. m. Hr. Lauritz Leganger	242
Messelt, søndre	306	— Jens, Handelsmand	113, 125, 138, 190
Mette, sal. Jens Munches	138	von Munthe af Morgenstjerne, Alexis, Oberst, Kammerherre	531
Meulengracht, Toldkontrollør	162	— Augusta Georgine, g. m. Statsminister Fredrik Stang	506
Meyer, Anna Cathrine	242	— Bredo Henrik, Kancelliraad	506
— Ragnhild, g. m. Konsul Axel Heiberg	361	— Nicolai Krog Oscar, Kabinetskammerherre	531
Michelet, Amtmand	511	Mürer, Elisabeth Ursulla, g. m. Apoteker Stang	399
— Christian Fredrik, General	323	— Johan Christopher, Grosserer	399
— Christian Fredrik Kaptein	202	Mølgaard, Mette, g. m. Hr. Anders Mørch	211
— Georg Ove von Ramel, Oberst	323 fig.	— Søfren	211
— Ove Ramel, Oberst	202	Møller, Christian	91
Michelsen, Oluf	70	— Edvard Johannes, Cand. theol.	234
Mierop, Johan Albert Marie van, Administrateur	405	— Kay, Cand. philos.	234
Miter, Francois de, Kaperkaptein	82		
Molteke, Karen, g. m. Sten Wilulmsen Rosenvinge	233		
Monæss Herresæde	528		
Mortensen, Anders	2		
Moss, Peder	138		

Register.

	Side.
Møllerop Valborg, Dorothea, g.	
m. Adjunkt Carl Stang	375
— Christian Fredrik, Apoteker	375
Mølnebakke	231
Mørk Gaard i Høland	269
Mørch, Stang et Co., Firma	355
— Jens, Provst	565
— Jens Christian	211
— Mette, Elisabeth, g. m. Jacob Jacobsen	174
— Severin, Grosserer	355
— Søfren	211
Møsting, Alexander Fredrik von Hofmester	198

N.

Napolen I, Keiser	273
Nettelhorst, Slægten	40
Newbold, Isabel Mary, g. m. Sorenskriver August Stang	532
Nielsdatter, Anne, g. m. Ole Brun	210
— Karen, g. m. Hr. Erik Iversen Nordal	245
Nielsen, Hans, Amtmand	33
— Jan, Cand. theol.	342
— Jens	278
— Oluf, Sogneprest	32
— Oluf, Raadmand	15, 98
Nordby Sag	235
Nordal, Erik Iversen, Sogneprest	245
Norman, Friederich, Kjøbmand	174
— Niels	174
Normand, Peder Christensen	114, 143
— Peder Olufsen, Oberstløjtnant 15, 32 ff., 53, 123, 189	
Northcliffe, Richard	95, 101

O.

	Side.
Oldenbarneveald van Genaand Witte Tulling, Eline, g. m. Direktør Theodor Stang	405
Oldenburg, von, Slægten	138
Oldsatter, Marthe, g. m. Gløer Jonsen Røneld	80
Olsen, Anders	96
— Anders, Kæmner	98
— Anne Cathrine, g. m. Provsten Aschehoug	387
— Gunder	21
— Niels	21
— Rasmus	21
— Svend, Kjøbmand	169
— Søren	40
Olufsen, Anders	91
— Niels	71
Ottesen, Thomas	15
Otto, Cecilie, g. m. Forvalter Pladt	397
Oulien Gaard i Urskog	269
Ousgodset	256, 286, 309
Owenberg, Jørgen Jørgensen	90, 101, 131

P.

Paasche, Slægten	34, 135, 14
— Annichen, g. m. Raadmand Christian Jepsen	52
— Cathrine	141
— Christen Heidemarck	141
— Christopher Olufsen, Raadmand 35, 46, 52, 70, 113, 116, 141, 192	
— Danquart, Stadskaptejn 27,	52, 281

Register.

	Side.		Side.
Paasche, Dorothea, g. m. Thue		Petersen, Hans Christian, Stats-	
Wulfsberg	141	raad	289
— Dorothea Helena, g. m.		— Peter, Generalkonsul . . .	468
Borgermester U. F. Larsson		— Peter Christian, Admiral . .	289
	141, 254	— Siegvard Emil, Brigade-	
— Hans Olufsen, Borgermester		læge	289 ff.
	35, 113, 116, 192, 250	Peterson, Hedevig, g. m. Gros-	
— Margrethe Benedicte . . .	141	serer Jørgen B. Stang . . .	362
— Oluf Nielsen, Raadmand		— M., & Søn, Moss, Firma . .	362
	18, 34, 253	— Peter Christian, Grosserer .	362
— Rina Johanne, g. m. Stads-		— Theodor, Konsul	362
hauptmand Johan Fredrik		Perruquemager, Lennart . . .	189
Thorne	362	Pihl, Fredrikke Johanne Marie,	
Paulsen, Bastian, Ritmester . .	547	g. m. Sorenskriver Lauritz	
Paust, Else Andersdatter, g. m.		Stang	397
Jacob Pleyrn	139	— Johan Christian Binter, Guld-	
Pay, Cathrine Hansdatter, g. m.		smed	397
Hr. Gerhard Faye	314	Pina Sag	236, 282
Pedersdatter, Dorothea Maria,		Pladt, Jørgen Otto, Overtold-	
g. m. Peder Svendsen		betjent	397
Blix	141	Pleyrn, Slægten	34
— Elen, g. m. Jens Birch . . .	143	— Andreas	139
— Johanne, g. m. Truels John-		— Berthe Magrethe	139
sen Wig	165	— Henrich, Skrædder	139
— Maren, g. m. Jens Nielsen	278	— Jacob Henrichsen, Skrædder	
Pedersen, Arild	40, 87		139, 156
— Carl	70	— Jacob Mathiasen, Skrædder	
— Christen	71		139, 212
— Didrik, Sømmand	179	— Maren	139
— Hans	30	— Mathias	71, 75, 87, 139
— Jon	96	— Mette	139
— Kristen	114	— Michael Samuel	139
— Peder	105, 131	Pommier, Jeanne, g. m. Gros-	
Peltz, Nicoline Margaretha . . .	570	serer Lauritz Stang	534
Petersen, Claus Peter, Stads-		Poscolan, Catharina Marga-	
fysikus	289	retha	388
— Erich	80	Poulsdatter, Birgitte, g. m. Jacob	
— Erich	40	Stang	131

Register.

Side.	Side.
Preus, Pauline, g. m. Grosserer	Rist, Ellen Margrethe 221
Jørgen Breder 360	— Ingeborg, g. m. Truels
Præstebakke Gaard i Id 338	Jacobsen 221
— Sag 237	— Johannes Laurentius, Gros-
Prytz, Erich Engelbrechtsen, By-	serer 204, 224, 564
skriver 23, 35	— Jonas, Auditør 20, 213,
	221 fig., 270, 338
Q.	— Jonas, Skolelærer 189
Quislin, Cecilia Holgersdatter,	— Lars, Stadskirurg 221
g. m. Byskriver Hagendal .	— Lauritz 285
Qværnhaus Sag 134	— Susanne Margrethe, g. m.
	Presten Rasch 221
R.	— Tobias, Kirurg 221
Rambøl Gaard i Vinger 266	Risum i Id 327
Randers, Slægten 34	Rochlunge, Johan Adam de,
— Peder Simonsen 87, 114,	Oberstløjtnant 32
140, 191	Rohde, Christian 260
Rasmussen, Lars, Skipper . . . 168	— David, Kjøbmand 260
Rasch, Edle Michaeline, g. m.	— Elisabeth Abigael, g. m.
General Michelet 323	Colbjørn Kjeldsen 260
Rebsluger, Søren 189	— Hans Christian 260
Reichborn, Thrine 446	— Kirstine, g. m. Ole An-
Reiersen, Jens Krigsraad . . . 255	dersen 260
Reimers, H. F., Statsraad . . . 498	— Lars, Kjøbmand 91, 260
Remmen, søndre, Gaard 52	— Søren 260
Renstrøm, Charlotte, g. m. Kjøb-	— Thomas 260
mand Sørensen 331	Romedal, Gurine Dorothea, g.
Resch, Karen, g. m. Zacharias	m. Jacob Stang 158
Møller 234	— Helene Margrethe, g. m.
Resen, Lars Christensen 113	Kaptein Thorleif Schjelderup 159
Riber, Slægten 135	— Nicolai Abraham 158
— Niels Jacobsen 73, 75,	Rosenkrantz, Anne Beate, g. m.
87, 119, 192	Geheimeraad Friedrich Ad-
Riis, Bartholomæus, Foged . . . 81	ler 311
— Johan Fredrik, Byfoged . . . 144	Rosenpalm, Admiral 208
Rishaugen i Id 357	Rosenskiöld, Gabriel, til Strøm,
— Sag 235	svensk Oberstløjtnant . . . 39
Rist, Ditlev, Feltskjær 221	Rosenskjøld Sag 134

Register.

	Side.		Side.
Rosenvinge, Steen Willumsen,		Schjelderup, Peter Andreas . . .	159
Admiral	233	— Peter Stephan, Kaptein. . .	159
Rosted, Jakob, Rektor	202	— Torleif Schønberg, Kaptein	159, 561
— Jacob, Sogneprest.	202	Schjøth, Erika Petronelle Chri-	
— Maren, g. m. Sogneprest Leth	202	stophine, g. m. Toldkasserer	
Ruse, Henrich	4	Kamstrup	401
Rydin, Carl Johan Henrik Kjøb-		Schmidt, Christine, g. m. Post-	
mand	400	mester Conradi	389
— Herman L., Kontorfuld-		Schnitler, Christian	233
mægtig	400	— Lorentz Caspar, Krigsraad	234
Røbel, Margarethe, g. m. Bor-		Schrøder, Ernst	107
germester Christian Leth . . .	203	Schultz, Elise Sophie, f. Anker.	270
Rød Gaard i Berg 19, 114, 237, 240		Schweigaard, Slægten	526
— i Torpedalen	158	— A. M., Professor	449
Rømer, Jon Martheinsen	233	— Caroline, g. m. Professor	
— Marie Margrethe, g. m.		Fredrik Stang	526
Tellef Dahll Schweigaard . . .	317	— Johan Elias, Doktor	314
Røneld, Gløer Jonsen	80	— Tellef Dahll, Grosserer . . .	317
Rønneberg, Bertha, g. m. Kjøb-		Schøller, Christopher, Konferens-	
mand Annar Stang	541	raad	138
— Enoch, Grosserer	541	Schøllergaarden	232, 293
Rygh, E., Statsraad	476	Sehested, Johan Fredrik, General	234
		— Knud Gyldenstjerne, General	234
S.		Seiersborg Brug	355
Sagen, Lyder, Overlærer	439	Seilmager, Christian	184
Sand, Anton Julius	372	Sejersted, Alette, g. m. Mægler	
— Fredrik Christian, Læge . . .	372	Halvor Stang	542
Sandberg, Hedevig Jacoba, g. m.		— Fredrikke Dorothea, g. m.	
P. C. Peterson	362	Overretssagfører Christian	
Scavenius, Peder, Kjøbmand 88,		Stang	534
90, 95, 105, 114, 181, 189		— Halvor Christian, Oberst-	
— Søfren	19, 57	løjtnant	534
Scheel, Henriette, g. m. Soren-		Sigurdsdatter, Agnes	233
skriver C. A. Krebs	318	Simensen, Jon	21
Scheitli, Leonard, Sorenskriver	550	Simonsen, Søfren	71
Schjelderup, Karen Fuhrman . . .	159	Sissenère, Christian, Godseier . .	375
— Maren, Christine	159	— Ulrich, Premierløjtnant . . .	375
— Nicolai Abraham	159		

Register.

	Side.		Side.
Sitten Jernværk	230	Stang Gaard i Thune	
Skomager, Arv	190	— Navnet	I, 2
— Erik	184	— Aashild, g. m. Kontor-	
Skonningsfossagene.	236	fuldmægtig Herman Rydin	400
Skrædder, Søren	91	— Adelaide	526
— Ulrik	190	— Adelaide Pauline	526
Skoug, Ole, Skipper	155	— Agnes	381
Smit, Dorthe Henrichsdatter, g.		— Albin Johan	401
m. Hans Dankvardsen	182	— Alette	534
Smit, J., Landbrugsdirektør	451	— Alette Sejersted	543
— Jacob Henrichsen 21, 87, 182		— Anders Rambech	410
— Ole Jacobsen	182	— Anders Rambech, Fyrvogter	410
Smith, Josias Daniel, Postmester	204	— Anders Theodor	362
Soelgaard, Christian, Toldkon-		— André	534
trolør	75, 143	— Andreas	330
Solnørdal, Ole, Lærer	540	— Andreas	331
— Ole Severin, Høiesteretsad-		— Andreas, Borgerkaptein	270
vokat	540	— Andreas, Disponent	327
Sommerschild, Christence Hen-		— Andreas, Godseier	341
riette, g. m. Kjøbmand		— Andreas Fabian	323
Hans Geelmuyden	352	— Anna	318
Sophia Magdalena, Dronning	102	— Anna	330
Sophienlund i Id	338	— Anna	332
Sorterup, Thomas, Byskriver	189	— Anna, g. m. Sogneprest Arnt	
Sparre, Emik, til Jonstrup	233	Uchermann	532
— Johan Alexander Arthemis,		— Anna Beate, g. m. Oberst	
Greve	528	Georg Michelet	323
— Josefine Sofia Anetta Char-		— Anna Christine	381
lotta, Grevinde, g. m. Ka-		— Anna Christine, g. m. Di-	
binetskammerherre Stang	528	sponent Lauritz Stang	318, 542
— Sidsel Catharina, g. m. Jacob		— Anna Eleonore	541
Wærn	143	— Anna Marie, g. m. Kaptein	
Splid, Malene, g. m. Hr. Erik		Johan Collett Anker Dahl	319
Iversen Nordal	245	— Anna Sylvia	372
Stabell, A. B., Redaktør	463	— Annar Theophil Herman	
— Karen, g. m. Stadskirurg		Fredrik, Kjøbmand	541
Lars Rist	221	— Anne Cathrine, g. m. Bri-	
Stang Gaard i Slagen	2	gadelæge S. E. Petersen	289

38 — Slægten Stang.

Register.

	Side.		Side.
Stang, Anne Elisabeth, g. m.		Stang, Cathrine	542
Christen Andersen	260	— Cathrine Andrea, g. m. Kap-	
— Anne Margrethe, g. m.		tein Carl Johan Birch Bur-	
Christian Børgesen	132, 165	chardt	317
— Anne Margrethe, g. 1) m.		— Cathrine Elisabeth, g. m.	
Søkrigskommissær Peder		Generalkonsul Poul Albert	
Holst, 2) m. Francois de		Ernst Hepp	529
Closier	159	— Cathrine Marie	213
— Anne Margrethe, g. m.		— Chr. — N., Firma	327, 338
Grosserer Olaf Wesenberg	402	— Christen	331
— Annie	411	— Christen, Ingeniør	330
— Antonette Petronelle, g. m.		— Christence Sophie, g. m.	
Konsul Christian August		Auditor Jonas Rist	221
Krebs	318	— Christen Mamen, Konsul og	
— Arne, Grosserer	400	Saugbrugseier	324
— Astrid	400	— Christian, Overretssagfører	534
— August, Bureauchef	540	— Christian, Student	532
— August, Sørenskriver	532	— Christian August	534
— Augusta Fredrikke, g. m.		— Christian August, Distrikts-	
Oberst Alexis von Munthe		læge	365
af Morgenstjerne	531	— Christian August, Gymnasiast	372
— Axel Heiberg	361	— Christian August, Skibskap-	
— Bodil, g. m. Raadmand		tein	371
Jens Christensen Frost 55,		— Christian Newbold	535
56, 57—62		— Christian Schweigaard	526
— Bredo Henrik Munthe Mor-		— Christiane Augusta	371
genstjerne, Kabinetskam-		— Christine	318
merre	527	— Christine	324
— Carl, Optiker	401	— Christine	330
— Carl, Sømmand	403	— Christine	343
— Carl Georg	361	— Christine	531
— Carl Melchior, Adjunkt	375	— Christine, g. m. Provst Jens	
— Carl Philip Hertzberg, Agent	400	Bjerch Aschehoug	387
— Carl Theodor, Overretssag-		— Christine, g. m. Proprietær	
fører	332	Hans Lorange	344
— Carla Wilhelmine	405	— Eleanor Margrethe	535
— Caroline, g. m. Overtoldbe-		— Elen Dorothea	172
tjent Pladt	397	— Elen Dorothea, g. 1) m.	

Register.

	Side.		Side.
Jacob Larsen, 2) m. Friedrich Norman	132, 173	Stang, Frida	411
Stang, Elen Margrethe, g. m. Niels Anker	213 flg.	— Georg, Statsraad, Oberst	547
— Eleonore	543	— Hakon Gottfred, Skibsfører	380
— Elisabeth	400	— Halfdan Otto, Cand. jur.	533
— Elise	330	— Halvor Fredrik Bagge, Mægler	542
— Elise Catharina, g. m. Rasmus Abildgaard Leganger	370, 387	— Hans Georg Jacob, Statsminister	547
— Emil, Statsminister	511 flg.	— Hans Gram Holst, Skibskaptein	347
— Emil, Stud. jur.	527	— Hans Jørgen, Overtoldbetjent	547
— Emilie	527	— Harald, Saugbrugseier og Trælasthandler	343
— Emma, g. m. Sorenskriver I. K. Heffermehl	529	— Hedevig	362
— Emma Otilie, g. m. Kjøbmand Arild Huitfeldt	378	— Henriche Wulff	541
— Enoch Henrich Rønneberg	541	— Henriette Regine Marie, g. m. Administrateur van Mierop	405
— Erik	330	— Ingeborg	534
— Erika	401	— Ingerid	399
— Fabian, Kngl. Maysts. Biugmester . 2, 3—14, 17, 18.	54	— Immanuel, Lensmand	399
— Fabian d. y. 103, 127, 133,	196, 343	— Isabel Mary Newbold	534
— Fredrik, Cand. jur.	402	— Jacob, Kjøbmand 55, 64, 90, 129, 157 flg., 170, 192	410
— Fredrik, Ingeniør	411	— Jacobine Mathea	410
— Fredrik, Professor	525 flg.	— Pastore C. M. Hallanger	411
— Fredrik, Statsminister	413—511	— Jens, Major	3
— Fredrik Fabian, Skibskaptein	378	— Jochum, Trælasthandler	3
— Fredrik Ferdinand, Skibsreder	375	— Johan	172
— Fredrik Joseph Halfdan	533	— Johan, Bager	400
— Frederike	410	— Johan, Distriktslæge	400
— Frederikke	531	— Johan, Premierløjtnant	2
— Frederikke Dorothea	402	— Johan Caspar Herman, Oberst	530
— Fredrikke Sophie, g. m. Kjøbmand Hartvig Tamsb	546	— Johan Ernst, Studiosus	133
		— Johan Gram Holst, Distriktslæge	371

Register.

	Side.		Side.
Stang, Johan Severin, Kjøbmand	381	Stang, Lauritz Leganger . . .	541
— Johan Theodor	402	— Lauritz Leganger, Dispo-	
— Johan Theodor Anastasius,		nent	318, 533, 542
kongl. Fuldmægtig	528	— Lauritz Leganger, Soren-	
— Johanne Cecilie, Telegrafist-		skriver	388 fig.
inde	402	— Lilla Therese, g. m. Over-	
— Johanne Margrethe Conradi,		lærer Johan Johnsen. . . .	543
g. m. Advokat Solnørdal . . .	540	— Louise Grønvold	544
— Johanne Marie, g. m. Skole-		— Ludvig, Tekniker	410
direktør Wolff	403	— Mabel Frederikke	401
— Johanne Theodora, g. m.		— Mads, Konsul	55
Kancelliraad Carl Adolph		— Mads W., Firma	355
Dahl	548 fig.	— Mads Wiel, Konsul og	
— Julie Augusta Georgine . . .	526	Brugseier	352 fig.
— Julie Margrethe	411	— Margaret Caroline	401
— Jørgen (Georgius Stang) . . .	2	— Marguerithe	344
— Jørgen Breder, Grosserer . . .	361	— Margrethe Cathrine, g. m.	
— Kaja Anker	319	Dr. Johan Schweigaard . . .	314
— Karen, g. m. Anders Mi-		— Marie, g. m. Professor J.	
chelsen Lembach 132, 172 fig.		P. Weisse	332
— Karen Knudsdatter, g. m.		— Marie Henriette	525
Hans Colbjørnsen	122, 142	— Marie Regine, g. m. Løit-	
— Karen Mamen	365	nant Wilhelm Andersen . . .	410
— Karen Margrethe, g. 1) m.		— Marthe Regine, Læge	402
Oberstløjtnant Hjermann, 2)		— Mary Isabel	533
m. Oberstløjtnant Tams		— N. T., Firma	306, 323
	544 fig.	— Nicoline Daae, Telegrafist-	
— Knud, Handelsmand paa		inde	371
Fredrikshald 55, 62, 87,		— Niels Anker, Saugbrugseier	
105, 114, 117, 121		og Trælasthandler	353 fig.
— Knud Sømme	543	— Niels Anker	305 fig.
— Knud Sømme, Redaktør	543	— Niels Anker	342
— Lars	544	— Niels Anker	344
— Lars, Apoteker	399	— Niels Ulrich	542
— Laura, g. m. Sogneprest		— Norman Roy	402
Jens Michael Lund	529	— Olaf, Ingeniør	332
— Lauritz Christian	400	— Olavia, g. m. Ingeniør	
— Lauritz Christian, Sogneprest	398	Olaf Stang	330

Register.

	Side.		Side.
Stang, Olga	535	Stang, Therese	331
— Ole And., Firma	348	— Thomas	318
— Ole Andreas, Konsul og Saugbrugseier	347 fig.	— Thomas	361
— Ole Andreas, Cand. jur., Brugseier	360	— Thomas, Bibliotekar	411
— Paul Jacobsen, Kjøbmand 168 fig.	168 fig.	— Thomas, Doktor	534
— Pauline Rosine, g. m. Træ- lasthandler Hans Catharinus Kiær	360	— Thomas. & Co., Firma 306, 320	306, 320
— Peder Berg, Dr. philos.	527	— Thomas, Konsul	290 ff.
— Petronelle Olava, g. m. Ingeniør Bernhard Geel- muyden	352	— Thomas, Kasserer	450
— Poul Mads Wiel, Brugseier	362	— Thomas, Legat	297
— Ragna	543	— Thomas, Læge	402
— Ragna Abigael Vogt, g. m. Premierløjtnant Birger Braadland	343	— Thomas, Sogneprest	397
— Ragnhild	411	— Thomas Andersen	226 fig.
— Regine	400	— Thomas Fredrik	410
— Regine Dorothea	398	— Thomas Georg, Toldbetjent	398
— Richard, Konsul	378	— Thomas Henrik, Løjtnant	319 fig.
— Sara Louise, g. 1) m. Di- rektør Andreas Harpøth, 2) m. Professor Poul Vinogra- doff	535	— Thomas Leganger, Skibs- kaptein	371
— Septima	331	— Thomine Catharina	370
— Signe	400	— Thora Alvide	375
— Signe, g. m. Løjtnant Pehr Hugo Huitfeldt	344	— Thora Eleonore	399
— Solveig	330	— Ulrich	544
— Sophie Augusta, g. m. Dr. Anton Julius Sand	372	— Ulrich, Toldinspektør	540
— Theodor, Cand. philos.	410	— Ulrich Herman Fredrik	541
— Theodor, Direktør	403	— Valborg	411
— Theodora	403	— Valborg, g. m. Skibsreder Thorkil Aschehoug	341
		— Westrup Ragnhild Werge- land	543
		— Wilhelm Balthazar, Amts- kasserer	331
		— William	533
		— William, Fabrikant	533
		— William August	533
		— William Sejersted	534
		— Wolfgang Wentzel Haffner	400
		Stange, Hans Færnik	2
		— Hieronymus Fredrik	3
		— Johan Henrich Fredrik	3

Register.

	Side.		Side.
Stangebraaten, Svend Hansen	547	— Jens	170
Stangegaarden	286	— Peder, Kjøbmand	71
Stangeløkken	286, 309 fig.	Sverdfeger, Generalkrigskommissær	209
Steen, Lauritz Kjellerup, Mægler	330	Sød, Apoteker	146
— Niels	236	— Anna Sophia, g. m. Peter Ancher	298
— Septima Alice Ludovika, g. m. Disponent Andreas Stang	330	— Niels Nielsen, Apoteker	311
Sten, Lars, Kjøbmand	27	— Mette Maria, g. m. Jan Ancher	214, 298
Stensby Gaard paa Romskoven	266	Søfrensdatter, Elen, g. m. Christian Dibbern	211
Stjerne, Peder, Provst	144	Søfrensen, Michel, Kjøbmand	342
Stockfleth, Byfoged	389	— Søren, Raadmand i Christiania	342
— Fredrik de, Etatsraad	139	Sønsterud i Rødenæs	230
Storm, Stiftamtmand og Kammerherre	230	Sørensen, Peter, Kjøbmand	331
Stricker, Marie Cathrine de, g. m. Konsul Carl Wilhelm Hansen	405	— Petronelle Cathrine, g. m. Amtskasserer W. B. Stang	331
Stuart, Jacob Wilhelm, General	99		
Stub, Anna Catharine	114	T.	
— Cathrine, g. m. Colbjørn Torstensen	123	Tallien, Minister	273
— Christen	114	Tambs, Slægten	547
— Christiane Cornelia	114	— Hans Fredrik, Kjøbmand	547
— Cornelius	114	— Hans Fredrik, Oberstløjtnant	545 fig.
— Ellen, g. m. Bartholm Hesselald	114	— Hans Fredrik Nielsen, Sogneprest	546
— Helvig	114	— Hartvig, Kjøbmand	546 fig.
— Jacob	114	— Morten Fredrik, Sørenskriver	545
— Kjeld, Prest	33, 123	— Niels, «Capitaneus minor»	546
— Laurids, Byskriver	120	Tank, Slægten	237
— Niels, Assessor 18, 32, 40, 45, 53, 64, 70, 114, 123, 131, 141, 182		— Anna Catharina	278
— Niels Christensen 19, 114, 188		— Anne Cathrine, g. m. Agent Erich Ancher	238
Stumberg Sag	134	— Barthe Sophie, g. m. Simen Jørgensen Wesseltoft	239
Sukke raffineriet ved Fredrikshald	215 fig.		
Svendsen, Anders	170		

Register.

	Side.		Side.
Tank, Carsten, Borgermester	237	Tillisch, Oberst	420
— Carsten, Statsraad 88, 95, 98, 132, 144, 238		Tistedalens Sagbrug	39 fig.
— Carsten Nielsen	237	Torstensøn, Colbjørn, Sogneprest 123	
— Jens	237	Tranchell, Brita Cecilia, g. m. Leonard Magnus Wærn	145
— Karen, g. m. Kammerherre von Hauch	238	Tritschler, Ernst, General	73
— Maren, g. m. Jonas Solgaard 239		Trolle, Niels, Statholder . 3, 4, 5	
— Maren Marie, g. m. General Ove Fredrik von Brochen- huus	239	Truelsen, Ole, Skibsbygger	178
— Niels Carstensen	237	Trulsen, Torger	21, 113
— Niels Otto Carstensen	238	Tychsen, V. E., Oberstløjtnant 61	
— Nils 135, 147, 151, 281		Tyrholm, Ingeborg, g. m. Chri- sten Jensen Frost	61
— Petronelle Didrikke Cathrine, g. m. Peter Martin Anker 238		— Mikal, Sogneprest	61
Taube, Anna Märta, Friherreinde, g. m. Leonard Ugglå	145	U.	
Tengnagel, Pauline Fabritius de 234		Uchermann, Arnt, Sogneprest . 532	
Therkelsen, Generalkrigskommis- sær	427	Ugglå, Leonard Magnus	145
— Kaptein, Skolebestyrer	426	— Maria, g. m. Mathias Wærn 145	
Thomasdatter, Karen, g. m. Raadmand Leth	198	Ulrichsdal, Slægten	72
— Mette, g. m. Anders Brun 52, 192		— Maria Elisabeth von	72
Thomassen, Anders 157, 196, 204 fig.		V.	
— Halvor, Raadmand 52, 199, 211		Vagel, Slægten	71 fl.
Thorne, Johan Fredrik, Stads- hauptmand	362	— (Ulrichsdal), Christian Vil- helm	72
— Johan, Statsraad	355	— Grønbech, Sogneprest	549
— Sara Margrethe Caroline, g. m. Konsul Theodor Pe- tersen	362	— Jochum, Major	72
Thorsdatter, Eva, g. m. Søren Wærn	146	— Mathias Jochumsen, g. m. Maria Brinch	72
Thorsø Gaard	232 fig.	Veden Gaard	40
Thue, Anders, Apoteker	140	Vevlen Gaard i Id 158, 230, 560 fig.	
— Lars, Sogneprest	139	Vibekke, sal. Ole Blommes	74
		Vinogradoff, Gabriel, Direktør 535	
		— Poul, Professor	535
		Vogt, David, Byfoged	342
		— Eleonore, g. m. Niels Mi- chelsen	342
		— Jørgen Herman, Statsraad 456	

Register.

	Side.		Side.
Vogt, Lorentz Juhl, Toldinspek- tør	342	Wetlesen, Johanne Hedevig, g. m. Brugseier Poul Mads Wiel Stang	365
— Niels Nielsen, Sorenskriver	342	— Karen, g. m. Major Chri- stian Gløersen	398
— Nils, Redaktør	448	Wetzel, Johan Valentin, Pro- viantskriver	255
— Peter, Lagmand	257	Weyle, Anders Henrichsen . . .	18
— Ragna, g. m. Godseier An- dreas Stang	342	Wibe, Ditlev, Statholder . . .	93
Vægter, Kjeld	192	Wiel, Anne Bolette, g. m. Konsul Ole Andreas Stang	352
W.			
Walcher, Slægten	34	— Cathinka Elisabeth, g. m. Niels Anker Stang	338
— Anna Cathrine, g. m. Etats- raad Fredrik de Stockfleth	139	— Claus, Kjøbmand	241
— William, Kjøbmand paa Fredrikshald 64, 90, 101, 114, 125, 131, 191, 194, 210, 219	139	— Clementine Margretha, g. m. Harald Stang	344
— William, d. y.	139	— Johannes Arbo, Kommerce- raad	338, 341
Wachenitz, Kammerherre . . .	162	— Mads Jensen, Kjøbmand paa Strømsø	341
— Anette Beate von, g. m. Niels Anker	298	— Mads Madsen, Kjøbmand paa Strømsø	341
— Carl Theodor von, til Bolten- hagen, Oberstløjtnant . . .	311	— Mads Truelsen, Konsul . . .	352
Wedel, General	205	— Peder, Kjøbmand 134, 231, 240	241, 274
Wedel-Jarlsberg, Greve . . .	556	— Truels, Kancelliraad . 241, 274	341
— Fredrik Anton, Greve . . .	230	— Truels Madsen, til Berby Herregaard	341
— Fredrik Christian, Greve . .	221	Wig Gaard Berg	165
Wedemann, Willum, Bogtrykker	21	— Hans Johnsen	165
Weisse, Johan Peter, Professor	332	— John	165
Wergeland, Alette Wilhelmine, g. m. Oberstløjtnant Sejer- sted	534	— Karen Truelsdatter	165
— Henrik	448	— Maren Maria Truelsdatter, g. m. Niels Gløersen . . .	165
Wesenberg, Olaf, Grosserer . .	402	Wiig, Jørgen Olsen	96, 97
— Peter Segelcke Broch, Kon- sul	402	— Margrethe Truelsdatter, g. m. Christian Børgesen	165
Wetlesen, Amund Lammers, Dis- ponent	365	— Truels Johnsen 88, 90, 101, 165	

Register.

	Side.		Side.
Wind, Anne Jacobsdatter, g. m.		Wærn, Mads Andersen . . .	146
Søren Wærn	143	— Mads Mortensen 65, 88,	
— Niels Jacobsen 90, 108,	114	114, 144, 191, 237	
Winding, Conrector	438	— Mads Sørensen	143
Wochers, Mr.	102	— Maren	146
Wolf, Fredrik Christian, Skole-		— Maria, g. 1) m. Tolder Hart-	
direktør	403	vig Bisgaard, 2) m. Provst	
— Simon Olaus, Sogneprest .	403	Stjerne	144
Wulff, Hans Jacobsen	113	— Mathias, Brugseier	145
Würffel, Slægten	34	— Morten, Generelauditør . .	145
— Annikken Cathrine, g. m.		— Morten Madsen	144, 240
Kaptein Heusner	139	— Peder Mortensen 88, 90, 95,	
— Claus, Proviantforvalter 107,	139	131, 144	
— Maria Helvig, g. m. Kaptein		— Rasmus	146
Oveth	139	— Sidsel	146
— Regina Maria, g. m. Chri-		— Sophia Catharina	146
stian Friis	107, 139	— Søren Madsen	143
Wærn, Slægten	142, 237	— Søren Rasmussen, Under-	
— Anna, g. m. Carl Fredrik		foged	19, 71, 146
Gether	144, 146	— Sørine	143
— Bodil	146		
— Catharina, g. m. Jochum Pe-			
dersen Bendiche	143	Z.	
— Christence	144	Ziegler, Kammerraadinde . . .	235
— Colbjørn Madsen	144	— Jens, Sorenskriver	203
— Ellen Maria, g. m. Nicolai		— Marie Margaretha, g. m.	
Hausmann	143	Borgermester Leth	203
— Fredrik Christian	146	Zimmers, Magdalena Sibille, g. m.	
— Gjertrud	146	Major Heusner	234
— Jacob, Lagmand	143, 210		
— Johan Mortensen	144	Ø.	
— Jonas, Statsraad	145	Øertzen, Charlotte von	311
— Leonard Magnus, Brugseier	145	Øhrdahl, Lars	184
		Østeheden i Rødenæs	230

TILFØIELSER OG RETTELSE

- Under de Conings Maleri staar «Fredrikshald fra Rødsbjerget 1699» skal være «fra Rødsparken».
- Side 3, 2den Linie fra oven staar «i de sidste 30 Aar af sit Liv skrev han sig dog konsekvent Fabian Stang». Dette er dog mindre korrekt, idet han som Facsimilen Side 54 viser endnu saa sent som i 1699 skrev sig Fabian Stange.
- I Tabel I., Side 56 kaldes Hans Colbjørnsen Oberstløjtnant. Som det fremgaar af Side 127 blev han i 1749 Oberst.
- Side 140 staar, at Anna Blix døde 1748, skal være 1778.
- Side 197, Tabel III. staar, at Karen Thomasdatter er født ca. 1719, skal være ca. 1709.
- Side 211, 16de Linie fra oven staar Broder, skal være Søster.
- Side 214, 2den Linie fra oven staar «Kjøbmand paa Fredrikshald Jan Ancher», skal være Kjøbmand paa Bragernæs Jan Ancher.
- Side 222, 16de Linie fra oven staar Karen Anderdatter, skal være Karen Thomasdatter.
- Side 230. Zitten Jernværk er den nuværende Eiendom Eidsværket i Høland, der tilhører Saugbrugsforeningen paa Fredrikshald.
- Side 240, 4de Linie fra oven staar Niels Tank, skal være Carsten Tank.
- Side 248, Tab. V. staar det, at Andrea Faye er født 1732, skal være 1832.

- Side 249, Tab. V. staar det, at Fredrik Ferdinand Stang døde 1894, skal være 1884.
- Side 266, 11te Linie fra neden staar Pladsen Fosser, skal være Fossen.
- Side 310, Tab. VII, staar som Thomas Andersen Stangs Forældre opført Løitnant Thomas Andersen og Gjertrud Christiansdatter Bähr, skal være, hvad der ogsaa fremgaar af Texten og Tabel III., Side 197, Anders Thomassen og Anne Olsdatter Bruun.
- Side 318, 5te Linie fra neden staar 29de Oktober 1885, skal være 29de Oktober 1886.
- Side 327, Note 2 staar Maren Floor Jensdatter Bruun, skal være Maren Flor Jensdatter Bruun.
- Side 361. I Oversigtstavlen over Slægten Heiberg er udfaldt et Led og indsneget sig Feil. Fra Sogneprest til Sogndal Christen Heiberg skal den se saadan ud:

Christen Heiberg, Sogneprest til Sogndal, f. ca. 1687, † 1747.
g. m. Catharina Rachlev (Rachlöw) f. 1687, † 1753.

Christen Heiberg, Sogneprest til Strandebarm, f. 1725, † 1785.
g. m. Engel Marie Christie, f. 1737, † 1780.

Christopher Heiberg, Skipper og Maanedsløitnant, f. 1767, † 1811.
g. m. Margrethe Heide Fritzner, f. 1772, † 1816.

Johan Fritzner Heiberg, Generalkirurg, f. 1805, † 1883.
g. m. 1. Bentine Christiane Motzfeldt, f. 1805, † 1835, ingen Børn.
2. Emma Wilhelmine Munch, f. 1818, † 1888.

o. s. v.

- Side 362, 3die Linie fra neden staar Reinische, skal være Rheinische.
- Side 397. Fredrikke Johanne Marie Pihl, f. 2den Juni 1816, Faderen var Guldsmed Johan Christian Binther Pihl, Moderen hed Anna Helene Olsen.
- Side 405 og 408 staar Doris Victoria Haaland, skal være Doris Victoria Haalland.

- Side 431, 12te Linie fra neden staar *Æquationer*, skal være *Aequationer*.
- Side 431, 15de Linie fra neden staar *Hebraus*, skal være *Hebraicus*.
- Side 437, 10de Linie fra neden staar $u = 9$, skal være $n = 9$.
- Side 439, 6te Linie fra neden, Fredrik Stang kalder ham *Ohlert Hysing*, medens *Mandens Navn* var *Ahlert Hysing*.
- Side 440, 2den Linie fra neden staar *Hosby*, skal være *Hesby*.
- Side 447, Note 2. Fredrik Stang meddeler, at han og hans Broder i 1824 blev dimitteret fra *Bergens Skole* sammen med 4 andre af *Skolens Elever*, men han nævner kun 3. Den fjerde, som ikke er nævnt, maa være Broderen *Thomas*.
- Side 458, 15de Linie fra neden staar *Souchefer*, skal være *Souschefer*.
- Side 517, 12te Linie fra oven staar *indepdent*, skal være *independent*.
- Side 529, 4de Linie fra neden staar den *Badensische Zährings Løveorden*, skal være *Zähringer Løveorden*.
- Side 531 staar *Fyrstinde Alexandrine Lobanoff-Rostoff*, skal være *Lobanoff-Rostowsky*.
- Side 532 staar *Sarah Louisa Pichering*, skal være *Pickering*.
- Side 535, 18de Linie fra oven staar *Kostwoma*, skal være *Kostroma*.
- Side 542, 2den Linie fra oven staar 14de September 1858, skal være 24de Mai 1858.
- Side 542, 3die Linie fra oven staar «først i *Sannesund senere i Sarpsborg*», skal være først i *Sarpsborg*, senere i *Fredrikstad*.
- Side 578 staar *Brochenhuus*, skal være *Brockenhuus*.
- Side 579 staar *Closier de Francois, Jean*, skal være *de Closier, Jean Francois*.
- Side 596 staar *Stang, Lauritz Leganger Disponent 533*, skal være *Stang, Lauritz Leganger, Grosserer 533*.

